

Theophili Raynavdi Societatis Iesv Theologi, Opera Omnia

Tam hactenus inedita, quàm alias excusa, longo Authoris labore aucta & emendata : Accessit Tomvs Integer Complectens Indices Septemdecim in vniversum Opus, omnium quotquot prodierunt locupletissimos, Qvibus Absolvts Divinae Av Humanae Eruditionis Thesaurus Orbi literato aperitur ; Adiectus est ...

Raynaud, Théophile

Lugduni, 1665

Sectio V. De Christi Titulis in Ordine ad homines.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-79582](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-79582)

SECTIO QVINTA.

De Christi titulis in ordine ad homines.

813 **D**EVENTVM est ad eam attributorum Christi partem, quæ nos peculiariter attingit. Ideoque peculiari studio & affectu, ac sensu iugis gratiarum actionis, ineunda est. Adducendæ per hoc erunt habentæ, ne in immensum excrescat tractatio; quia Christus omnia nobis factus, infinitam propè titulorum varietatem, beneficentiæ & charitati in nos suæ commensam; inde nanciscitur. Omnia Christus est nobis, ait S. Ambrosius lib. 3. de Virg. adductus sect. 1. cap. 2. *sub finem* vñ cum Cyrillo Hierosol. imitato Cathec. 10. quibus nunc adde egregium locum ex S. Chrysostomo hom. 24. in ad Rom. ad illud, *induimini Dominum Iesum Christum*. Præfatus namque Christum esse nobis vestimentum, & domum, & omnia siue interna siue externa, subdit. [Est enim plenitudo omnia in omnibus adimplentis, est via, est vir, est sponsus. *Despondi enim*, (inquit,) *vos uni viro, virginem castam*; est radix, potus, cibus & vita. *Vivo enim*, (inquit,) *iam non ego: sed vivit in me Christus*. Est Apostolus, summus Sacerdos, præceptor, pater, frater, & cohæres, & sepultura nobiscum & cruce communicans. *Consepulti siquidem*, (inquit,) *illi sumus, & insitij facti simul cum illo per similitudinem mortis eius*. Est etiam supplex nobis factus: *Pro Christo enim legatione* (inquit,) *fungimur tanquam Deo vos obsecrante per nos, rogamus pro Christo, reconciliemini Deo*. Et ad Patrem aduocatus noster est: etenim *interpellat*, (inquit,) *pro nobis*. Domus etiam simul & hospes. *Ille enim*, (inquit,) *in me manet, & ego in illo*. Et amicus: *Vos siquidem*, (inquit,) *amici mei estis*. Et fundamentum est & lapis angularis, & nos ipsius sumus & membra & agricultura, & ædificatio, & palmities, & cooperarii. Quid enim nobis esse non vult omnibus modis nos sibi conglutinans & coniungens? id quod vehementer amantis est.] Idem hom. in Eutrop. & in illud, *Assitit Regina*, observat pleraque horum Christi attributorum, visum iri pugnancia si corporaliter spectentur: sed omnia bellè cohære, si vt par est, spectentur spiritualiter. Cum enim Ecclesiam esse Christi sponsam monstrasset, & mox eiusdem filiam; atque adeo Christum patrem non sponsum dici retulisset, ait [At tutum ne illi facta est vxor? Ita sanè. Nihil enim hic quod sit corporale. Etenim quasi vxorem sibi eam despondit, & vt filiam diligit, ac veluti ancillæ providet, seruâtque perinde ac Virginem, & sicut hortum cingit muro, ceu etiam membrum fouet & adornat, ac velut capiti providet; instar radices progignit fructum; sicut pastor oues pascit, & tanquam sponsus despondet; vtque propitiatorium, peccata condonat; sicut ouis immolatur; qua sponsus se conseruat in decore ac decenti ornatu; & tanquam vir quæ officij sui sunt fatagit ac providet. Multæ sunt intelligentiæ à quibus saltem aliqua, ex parte perfuamur earum dispensatione.] Ex innumeris igitur quæ se in hanc tractationem inferri meritissimò postulent, pauca quædam lectiora decerpam, vt illustretur ex hac parte Christi gloria, & quantum ei debeamus, vel bonis quæ in nos contulit prouocati & adacti, recognoscamus.

CAPVT I.

Christus Ecclesie Sponsus.

814

VNO esse vnum de Christi titulis, dubitare non licet; cum vt alia nunc loca dimittam, totum Canticum Cantorum, eam Christi nomenclaturam exhibeat. Est autem titulus suauissimus; [Nec enim sunt inuenta æquè dulcia nomina, quemadmodum sponsus & sponsa: quippe quibus omnia communia sunt, nihil proprium, nihil à se diuisum habentibus: vna vtriusque hereditas, vna domus, vna mensa, vnus thorus, vna etiam caro.] Verba sunt S. Bernardi hom. 7. in Cantica sub initium.

Christi vt, Verbi sponsalia, cum humana natura.

Vt autem solidè & inordinatè procedamus, variisque Scripturarum & Patrum locis accommodata sit tractatio, discernenda sunt Verbi sponsalia à sponsalibus Christi, Vtraque Honorius Augustodunensis in sigillo B. Mariæ distinguit, & Toletus in cap. 3. Ioan. annotat. 37. imò & Innocentius III. cap. *Debitum* de Digamis, cum matrimonium carnale dixit à Christo euectum esse in signum, & vnionis Verbi cum carne, & vnionis Christi cum Ecclesia. Priora sponsalia sunt, quibus Verbum Dei desponsauit sibi humanitatem illam singularem quam sumpsit de Virgine Maria. Eum enim fuisse diem desponsationis Verbi, retulimus supra ex Ambrosio, tractantes diadema regis gloriæ: & confirmare videntur plerique Patres agnoscetes nuptias in Deiparæ vtero celebratas per incarnationem. Vnde illa crebra virginis vteri elogia, quod fuerit sponsi thalamus. Ita S. August. Psal. 4. Epiphanius de laudibus Deiparæ, & alij mox referendi. Scitè Anastasius Sinaita 3. Hexaem tractans diem tertium mysticum quo factæ sunt nuptiæ in Cana, ait *Cana* idem sonare ac *creaturam*, signarique nuptiis illis, tertia mundi die celebratam, incorruptam vnionem Verbi & humanitatis.

Eodem Cassianus lib. 5. de Incarnat. cap. 11, refert illud Christi Matth. 19. *quod Deus coniunxit, homo non separet*. Virgens enim aduersus Nestorium, solutionem IESV in duas personas, affirmat; Christum tametsi de carnalis coniugij solubilitate rogatum, & de illo, & altiore sensu de diuino Verbi cum humanitate coniugio respondisse, *quod Deus coniunxit, homo non separet*: Eoque inspectasse Christum, probat ex eo quod Apostolus Ephes. 5. disputans de carnali coniugio de quo Christus fuerat interrogatus, iisdem veteris Testamenti locis vsus sit, quæ Christus protulerat; *propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhaerebit uxori suæ*: quæ cum retulisset cum magna clamoris protestatione subiiecit, *sacramentum hoc magnum est*. Quid verò sit magnum illud sacramentum de quo ibi Apostolus, ex alio eius loco erui vult Cassianus; nempe ex 1. Timoth. 3. vbi hæc verba habentur; *manifeste magnum est pietatis sacramen-*

tum quod manifestatum est in carne; subdit Cassianus cap. 12. [Quod ergo magnum est illud sacramentum, quod sub viri atque uxoris nomine designatur? Apostolum ipsum interrogemus, qui ad docendam eandem rem alibi verbis ipsius vsus est, dicens: *Et manifeste magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, iustificatum est in Spiritu, apparuit Angelis, prædicatum est Gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria*. Quod ergo magnum illud est sacramentum, quod manifestatum est in carne? Deus scilicet natus de carne, Deus vsus in corpore; qui vtique sicut palam est manifestatus in carne, ita palam est assumptus in gloria. Hoc ergo magnum est sacramentum, de quo ipse ait: *Propterea relinquet homo patrem suum & matrem, & adhaerebit uxori suæ, & erunt duo in carne vna*. Qui fuerunt ergo duo in carne vna? Deus scilicet atque anima. In vna enim quæ Deo vnita est carne hominis, Deus est, atque anima.] Et mox. [Propterea ergo homo ille, de quo Propheta dicit, *frater noster*, edimus hominem. Qui, vt dictum est, *ascendit ubi erat prius*, de quo legimus; *Nemo ascendit in celum, nisi qui de celo descendit, filius hominis qui est in celo*, Propter hoc, inquam, reliquit homo patrem suum & matrem: id est, Deum ex quo natus est, & Hierusalem illam, quæ est mater omnium nostrum; & adhaesit humanæ carni, quæ uxori suæ. Et idcirco de Patre expressè dicit: *Relinquet homo patrem suum*: de matre autem non dixit, *suam*, sed tantummodo *matrem* posuit; quia non tam ipsius erat mater, quam vniversorum credentium, id est, omnium nostrum. Et adiunctus est uxori suæ; quia sicut vir & mulier vnum corpus sunt, ita maiestas diuinitatis & caro hominis vniantur, & facti sunt duo, id est, Deus atque anima in carne vna: quia sicut caro illa habitatores in se habuit Deum, ita animam quoque in se cohabitantem Deo. Hoc ergo magnum est illud sacramentum, ad quod inquitendum nos admiratio Apostoli vocat, & adhortatio diuinitatis inuitat.]

Confirmat similiter has nuptias, sed, aliter matrem & Christum relictam accipit Laurentius Iustin. lib. de Triumpho Christi agone c. 2. [Dominus Iesus inquit, Dei & hominum mediator ipse est, qui ob amorem sponsæ immaculatæ Ecclesiæ reliquit in celo patrem suum, quando formam serui suscipiens semetipsum exinaniuit. Reliquit & matrem, domum Synagogam de qua, carnis trahebat originem, propter infidelitatis demeritum repudiando contempsit, suæque adhæsit uxori, quum in cruce pendens dato sanguinis pretio, atque aquæ lauacro, sibi eam inseparabiliter copulauit. Cui etiam pro amoris pignore, proque foderet maritali corporis & sanguinis sui sacramenta concessit, vt non solum in spiritu, verum etiam essent duo in carne vna.]

Sed insigniter, iisdem Verbi cum humanitate sua sponsalibus, astipulatur S. Augustinus tract. 1. in Epist. Ioan. initio verbis illis. [Vnde potuit videri in Sole, qui fecit Solem: nisi, Quia in Sole posuit tabernaculum suum, & ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo, exultauit vt gigas ad currendam viam? Ille ante Solem qui fecit Solem, ille ante Luciferum, ante omnia sydera, ante omnes Angelos, verus creator, quia omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factam]

factum est nihil. Vt videretur oculis carnis qui Solem vident, ipse tabernaculum suum in Sole posuit, id est, carnem suam in manifestatione huius lucis ostendit: & illius sponsi thalamus, fuit uterus Virginis, quia in illo utero Virginali coniuncti sunt duo, Sponsus & Sponsa. Sponsus Verbum, & sponsa caro; quia sic scriptum est. *Et erunt duo in carne una*: & Dominus in Evangelio, *Igitur iam non sum duo, sed vnacaro*: & Elia optime meminit, vnum esse ipsos duos: loquitur enim ex persona Christi, & dicit, *sicut sponso impesui mibi mirram, & sicut sponsam ornauit me ornamento*. Vnus videtur loqui, & sponsum se fecit, & sponsam te fecit, quia non duo sed vna caro. Quia Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, illi carni adiungitur Ecclesia, & sit Christus totus, caput & corpus.]

Deipara Christi sponsa, in hoc sensu sponsalium, Gabriele paranypho plaudente terra.

815 Referendum planè est eodem, quod aliqui Christum *sponsam* & Deiparam *sponsam* nominant. Habent enim rationem humanitatis ex Virgine assumptæ, & Verbo coniunctæ. Ita Epiphanius orat. de laudibus Deiparæ *sub initium*. [Sancta puella Virgo Maria, est sponsa Trinitatis & thesaurus dispensationis planè arcaneus, cui Gabriel inquit, *Aue gratia plena, Dominus tecum*. Subiunxit Gabriel. Et pater misit archabonem de cælo Spiritum sanctum: præparauit Virginem vnigenito filio cælesti sponso, quam Pater dilexit, filius inhabitauit, Spiritus sanctus percipuit. Ipsa est enim sponsa & thalamus, & ex ea sponsum procedit Christus Virgineum indumentum, iuxta suauem Davidis Prophetæ canticum, *In sole posuit tabernaculum suum, & ipse tanquam sponsum procedens de thalamo suo*. O sponsi desiderium summæ puritatis. Propriam ancillam, sponsam & matrem sibi despondet. Gabriel effectus conciliator Virginis, cæli & terræ incensum ac sufficium, vnâ copulans. Quam quidem Virginem, Prophetæ clarè descriperunt, dum prædicarunt secretum nuptiarum: nimirum quomodo Virgo inuenitur esse cælestis sponsa & mater, quæ donorum antenuptialium nomine, Spiritum sanctum accepit, dotis verò gratia, cælum vnâ cum Paradiso. Quærebat ergo Virgo conspiceret, quem desiderabat. inquit, Vbi est sponsum, cuius pulchritudinem exopto? Vbi est pulchritudo. Vbi totius formæ gloria ineffabilis? Vbi lumen quod extingui nequit, quod ego summo cum desiderio requiro? Alios similiter locutos, Christumque sponsum, Deiparam verò sponsam censentes, profero in Nomenelatoris Maria ni Glossario, V. *Adiuuorium Altissimi*, & V. *Nympha Dei*. Nec alio sensu, Deipara à Richardo Victorino suo c. 39. in Cant. dicta est, *Christi species* id est *sponsa*, iuxta pharaim Scripturæ, quæ coniugem vocat *speciem viri*. Vt apud Iobum, *visitans speciem tuam non peccabis*. Et Psalm. 67. *species domus*, dabit *diuidere spolia*.

Horum sponsalium de præsentī, atque aded etiam nuptiarum Paranyphum ac pro nubum, statuunt S. Gabrielem. Sic enim Gregorius

Thaumat. Orat. 3. de Annunciatione ait, [Mistus est Gabrel. ut dignum purissimo sponso thalamum pararet: mistus est Gabrel, ut inter creaturam & creatorem sponsalia contraheret.] Passim etiam Patres agentes de Annunciatione Deiparæ, vocant Gabrielem, *paranyphum*. Dotem desponsæ humanitati à sponso pro veteri vsu collatam, nemo satis assequatur. Præter immensam quippe spiritualium opum molem, quæ ditauit humanitatem sibi copulatam, indita substantiæ animæ gratia habituali prope infinita; intellectu autem donis omnibus ei conuenientibus vberrimè illustrato; tandèmq; voluntati immisit virtutum omnium floribus: contulit eidem, supra quod conferre nihil potuit, locupletissimus licet atque copiosissimus; diuinitatem scilicet suam, atque personam. Quid tali dote locupletius? Omnes nos titulo vnitæ Verbos sororis nostræ, eius inquam humanitatis, quæ os nostrum & caro nostra est, cognati Deo facti sumus, contacta eminentissima affinitate cum ipso Deo: Et pacis federa, (quod Guillelmus Paris. lib. cur Deus homo cap. 7. *sub finem*, rectè considerat) Deum inter ac nos, firmata.

Gaudium inde & exultatio vniuersæ creaturæ, ut his verbis tradit S. August. Orat. contra Iudæos & Paganos cap. 10. [Dei filius & hominis filius. Dei filius de corde patris; hominis filius ex utero matris. Idem ipse vnus Christus, qui processit ex utero virginali tanquam sponsum de thalamo suo. In quo utroque spiritalis nuptiæ celebrata. Deus coniunctus est carni, & caro adhæsit Deo, ut esset vnus Christus & totus homo. Hic ergo procedens velut sponsum de thalamo suo, ad cuius nuptias commota vniuersa exultare visa est creatura. Namque Angelotum chorus, ex his nuptiis, pacem designat hominibus bonæ voluntatis: quia qui erat Dei filius, factus est hominis filius, suspiciens quod non erat, non amittens quod erat. His nuptiis cæli nouam stellam, nouum atque splendidum lumen illo ipso sponso operante produciunt: ut lumen verum sedentibus in vmbra mortis nuntiarent natum, & velut in lingua sua laudarent hunc sponsum procedentem, quem sciebant ad hoc suscepisse hominem mortalem. Ad hanc sponsam Magi ab extremo terræ veniunt, commoniti requirunt, vocati munera offerunt, infantem natum nec dum quidem videntes, sed stella indice Regem adorare cupientes.]

Expensio horum Christi sponsalium, ad Eucharistiam.

816 Non plura de Verbi sponsalibus per coniunctionem cum singulari illa humanitate quam assumpsit: quam coniunctionem verum est posse sponsalium & nuptiarum Symbolo vtrumq; adumbrari: dummodo tamen caueatur error Theodori Mopsuesteni, damnatus in quinta Synodo collat. 5. Can. 10. eo quod diceret, (verba sunt canonis) talem factam esse vnitionem Dei Verbi ad Christum, id est eius sanctam humanitatem, qualem dixit Apostolus de viro & muliere, *erunt duo in carne vna*. Quamquam loca Theodori quæ ad eum purgandam profert Facundus lib. 9. cap. 1. coniugium Christi per affectum, ad solam Ecclesiam referunt non autem

FFF 3 ad

ad singularem humanitatem Verbo copulatam in Christo. Quod verò Methodius in decem Virginum symposio, has ipsas Christi sponsas, nuptias, extendit ad corporis Christi in Eucharistia participationem per vnumquemque fidelium, eodem iure factum est, quo à sancto Chrysostomo hom. 60. ad populum, Christus vnicuique fidelium se per Eucharistiam vnire dicitur. Locum Methodij à Photio compendio adductum Cod. 237. & à Thoma Bosio lib. 1. de signis cap. 8. in fine, necnon à Turtiano exscriptum lib. 2. de Eucharistia cap. 7. iuvat adscribere. [Homo (inquit) mixtus & temperatus cum sapientia & vita, hoc factus est quod erat quod in ipso habitauit *ὁ υἱος ἀπατορ*, idest lumen purum, (Verbum Dei dicit:) Vnde inquit recte Apostolus ad Christum retulit illa de Adam. Sic enim maximè congruet ex ossibus eius, & ex carne eius, Ecclesiam esse factam, propter quam relicto Patre in cælis descendit Verbum, & adhæsit vxori, & dormiuit soporem passionis moriens pro ea, vt exhiberet sibi Ecclesiam gloriosam, & omnis macula expertem, emundans eam lauacro ad excipiendum spirituale & beatum semen quod ipse insonat, & inserit in profundo mentis. Excipit autem illud ipsum semen & format Ecclesia instar vxoris ad generandam virtutem & alendam. Hac enim ratione impletur illud, *Crescite & multiplicamini*, capiente Ecclesia incrementum per congressum & communionem Verbi, quod adhuc ad nos se demittit, & soporem capit, secundum commemorationem passionis. Non enim potest aliter Ecclesia concipere credentes, & regenerare per lauacrum regenerationis, nisi & Christus propter eos se exinaniens, vt capi possit, secundum commemorationem (vt dixi) passionis, iterum moriatur & eccle descendens, adhærensque vxori suæ, præbeat virtutem quandam lateris sui, vt augeantur qui in eo ædificati sunt omnes per lauacrum regenerati. Idem habet S. Ephrem. serm. de iudicio adductus ibidem à Turtiano pag. 148.

De Aliis verè Christi sponsalibus, quæ cum Ecclesia; sensus Patrum.

§ 17 Venio ad alia Christi sponsalia, quæ scilicet inter Christum & Ecclesiam celebrata statuuntur. Nam cum Christus non sit humanitati coniunctus, sed Verbum, quod est aliquid à Christo diuersum; cogimur hic vbi de Christi titulis est sermo, priores illas nuptias dimittere; & alias in quibus verè Christus sponsus est confederare. Præter quàmquod, cum nuptiæ ac sponsalia non nisi inter personas duas incantur, nec fas sit agnoscere in Christo nisi vnā personam, minus expedit (ex hoc quidem capite) aptantur ad Incarnationis mysteriū quæ de diuini nuptiis & sponsalibus in Scripturis sæpè produntur. Obseruauit hoc iam pridem S. Gregor. hom. 38. in Euangelia tractans parabolam Euangelicam de nuptiis à patre Rege, filio factis vt habetur Matth. 22. [Tunc, (inquit,) Deus Pater, Deo filio suo nuptias fecit, quando hunc in vtero Virginis humanæ naturæ coniunxit; quando Deum ante secula, fieri voluit hominem in fine sæculorum. Sed quia ex duabus personis

fieri solet ista nuptialis coniunctio, adest hoc ab intellectibus nostris, vt personam Dei, & hominis Redemptoris nostri Iesam Christum, ex duabus personis credamus vnitam. Ex duabus quippe, atque in duabus hunc naturis existere dicimus: sed ex duabus personis compositum credi, vt nefas, vitamus. Apertius ergo atque securius dici potest, quia in hoc Pater Regi filio nuptias fecit, quo ei per Incarnationis mysterium sanctam Ecclesiam sociauit.]

Video in eandem de Christi sponsalibus sententiam, conspirare passim Patres, eoque accommodare Scripturas quibus Christi nuptiæ, aut sponsalia memorantur: præsertimque locum Apostoli ex cap. 5. ad Ephes. quem ab alijs ad Verbi nuptias trahi vidimus. Profero nonnullos. S. Augustinus serm. 6. de tempore cum ad geminam vnus Christi substantiam, retulisset illud Genes. 2. *erunt duo in carne vna*. [Idem, (inquit) Deus & homo vnus Christus.] Subdit: [quod Apostolus, de Christo & Ecclesia, idest Christi corpore præcepit intelligi; sicut ait, *erunt duo in carne vna*. Ego autem dico in Christo & in Ecclesia.] Et ibidem serm. 247. agens de Patre familias qui fecit nuptias filio suo, sic scribit. [Intelligimus, hunc Patrem familiam, Deum Patrem omnipotentem, cui famulantur vniuersæ familiæ gentium, qui cœterum & cœqualem sibi genuit filium in cælis sub Patre, in terris sub matre. Qui nuptias fecit, quando & Ecclesiam ex omni genere hominum sociauit. Ad hanc Christi & Ecclesie societatem, conuocati sunt nobiles & ignobiles, diuites & pauperes omnis conditio, sexus, omnis ætas.]

Chrysostomus hom. 22. ex varijs in Math. locis quæ alibi item reponitur sub hoc titulo, *Laus Maximi*, tractans illud, *mysterium hoc magnum est*, exclamat. [Quomodo magnum est? Dic mihi, quomodo Virgo asseruata omni tempore, sponsum nunquam ante visum, mox à prima die desiderat, & amat tanquam corpus proprium? Rursum vir quam nunquam vidit, nunquam allocutus est, eam mox à prima die præfert cæteris omnibus, & amicis & familiaribus, denique ipsi parentibus. Parentes item si per aliam causam auferatur eis pecunia, dolent ferunt, & in ius trahunt qui abstulit: homini autem sæpè nunquam ante viso & ignoto; eam dotem vnā cum filia luculentam in manus dant, idque libenter faciunt, neque se damno officii existimant: Sed videntes abduci filiam, non meminerunt consuetudinis, non dolent, non anguntur, sed gratias agunt insuper, & rem optabilem putant, filiam à penatibus cum multa abduci pecunia. Hæc igitur omnia Paulus considerans, quod parentibus relictis ambo sibi mutuis iunguntur nexibus, nouumque consortium maiorem antiqua consuetudine vim accepit: animaduertensque non esse hoc humanum negotium, sed diuinitus amores tales inseri, vt nuptiæ pati eloquentur atque assumantur læticia, *mysterium* (inquit,) *hoc magnum est*. Et quemadmodum recens natus infantulus ex aspectu statim parentes noscitat prius quàm voces possit edere: ita sanè & sponsus ac sponsa nemine sequestro, nemine hortatore, primo statim aspectu conciliantur inuicem. Id cum in Christo etiam animaduertisset & Ecclesia, non sine stupore quodam admiratus est. Quomodo igitur in Christo & Ecclesia idem contigit? Sicut sponsus relicto

relictō patre ad Sponsam properat, ita & Christus relictō paterno solio venit ad Sponsam. Nō nos euocauit ad sup̄era, sed ipse vtrō ad nos aduenit. Cum autem aduentum audis, non migrationem sed condescensionem intellige. Nam etiam cum nobiscum esset, cum Patre erat. Quapropter (inquit,) mysterium hoc magnum est. Magnum etiam sanē apud homines, sed cum video in Christum quoque & Ecclesiam idem competere, tum verō miraculo rei reddor attonitus. Quamobrem cum dixisset, *mysterium hoc magnum est*, subiecit mox; *Verum ego loquer de Christo & de Ecclesia*. Itaque cum scias quantum sit in coniugio mysterium, & quanti figura negotij, non temerē de hoc delibera. Et homil. 1. in Epist. ad Coloss. grauissimē exposulat quod in nuptiis, vbi Christi mysterium exhibetur, & coniunctio Christi cum Ecclesia recolitur, tam multa scēdē à plerisque admitterentur.

818 Hieronymus Ephel. 5. ad illud, *propter hoc relinquet homo*, laudato in eandem sententiam S. Gregorio Nazianzeno, qui ad tanti mysterij profunditatem hāsisse Apostolum omnia abs se capi posse despondentem, affirmat coniugium Adam & Eue, nuptias Christi & Ecclesie pręsignasse docet, & idcirco ait Apostolum, sacramentum magnum, esse interpretatum in Christo & in Ecclesia; [vt Adam Christum, & Eva perfiguraret Ecclesiam. Factus est enim nouissimus Adam in spiritum viuificantem. Et quomodo de Adam & vxore eius, omne hominum nascitur genus; sic de Christo & Ecclesia, omnis credentium multitudo generata est. Quę vnum Ecclesie corpus effecta, rursus in latere Christi ponitur, & costa locum replet, & vnum viri corpus efficitur ipso Domino id in Euangelio postulante: *Pater da, vt quomodo ego & tu vnum sumus, sic & ipsi in vna vnum sint*.] Et mox, iis relictis qui omnia quę de Adamo & Eva sunt dicta, de Christo & Ecclesia pręnuntiata esse volunt, cum tantummodo ad eam rem pertineat locus ille ab Apostolo ex Genesi adductus quod deferendus ab homine pater, deferenda & mater vt vxori adhæreat, pronuntiatur; subiicit S. Hieronymus. [Primus enim homo & primus vates Adam, hoc de Christo & Ecclesia prophetauit, quod reliquerit Dominus noster atque Saluator patrem suum Deum, & matrem suam cœlestem Hierusalem, & venerit ad terras, propter suum corpus Ecclesiam, & de suo eam latere fabricatus sit, & propter illam Verbum caro factum sit. Et quia non omnia æqualia Sacramentā sunt, sed est aliud sacramentum maius, & aliud minus, propterea nunc dicit; *sacramentum hoc magnum est*: simulque humilitatis eius indicium est inferentis *Ego autem dico in Christo & in Ecclesia*.]

S. Ambrosius in cap. 3. Lucę, agens de Christi baptismo, cum incidisset in illud Apostoli *sacramentum hoc magnum est*, interrogat [Quod sacramentum.] Respondet autem. Quia duo erunt in carne vna: & quia relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suę, & quoniam membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius. Quis est iste vir, propter quem mulier parentes relinquit? Relinquit parentes Ecclesia, quę de gentilibus populis congregata est: cui Prophetice dicitur, *Obluiscere populum tuum, & domum patris tui*. Propter

quem virum, nisi fortē propter illum de quo dicit Ioannes, *Post me venit vir qui ante me factus est*; De cuius latere dormientis, costam Deus sumpsit. Ipse enim est qui dormiuit, & quieuit, & resurrexit, quoniam Dominus suscipit eum. Quę est huius Costa nisi vita? Quia tunc quando miles latus eius aperuit, continuē aqua & sanguis exiuit, qui effusus est pro sæculi vita. Hęc sæculi vita, costa Christi est: hęc costa secundi est Adam, primus enim Adam in animam viuentem, nouissimus Adam in spiritum viuificantem. Nouissimus Adam Christus est, Costa Christi, vita Ecclesie est. Nos ergo membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius. Et fortasse hęc est costa de qua dixit, *Sentio ex me virtutem exisse*. Hęc est costa, quę de Christo exiuit, nec corpus eius imminuit.]

Pertinent quoque ad Ecclesiam, quę ab Ennodio sub finem Apologetici in persona Romanę vrbis dicuntur, verbis illis. [Quid tempore quo pretiosis sicamus vbera parvulus, quo prolem nostram aeterna genitrix rursus paritura nunc suscipit, cuius post primam natiuitatem grandævis foetibus aluus impletur, quę mihi prolem regenerando dulcem facit esse, quam peperit, quę ad se venientes senium facit exuere & ad vitę principia redire contractos.]

Anastasius Sinaita diffusissime id ipsum prosequitur in Hexamē sub finem libri 9. & sub initium decimi. Plagulam dumtaxat repręsentō ex lib. 10. *ferē in principio*. Ibi pręfatus tam multa circa Adam & Eue coniugium tradita esse, quę nisi de Christo & Ecclesia in sublimiore & altiore sensu accipiantur, minus videantur quadratura, concludit. [Est ergo omnibus modis perspicuum, quod ad Christum potius, & ab ipso genitrix, & ei vnitam Ecclesiam hęc referuntur & prædicantur. Etenim solus Christus est & genitor & vir, suę vxoris & Sponsa, Ecclesia.] Et inferius. [Intelliges autem per hanc vxorem, & viri cum ea agglutinationem & adhæSIONem Dei Verbi quę per hypostasim fit cum nostra natura, quę quidem est genitrix Ecclesie: quoniam membra sumus corporis eius ex carne eius, & ossibus eius, conuenienter voci Pauli: Quo fit vt quodammodo Adam sit & Pater & maritus suę vxoris, sicut etiam Christus Ecclesie. Pater quidem, vt ipsam generans per aquam & spiritum: Maritus autem, vt qui Verbi semen in eam deiciat: Per quod multos atque aded innumerabiles hos filios. (Filios, inquam, gentium) ei peperit & enutrit, & auxit, & multiplicauit. Hoc enim modo, etiam Christi adiutrix dicitur Ecclesia, eo quod ipsa post eius assumptionem generet, & doceat, & illuminet, & prædicet, & conuertat gentes ad Deum. Etenim quoniam prior Sinagoga fuit adultera, & ipsius filij quos Deus genuit & in altum extulit, eam spreuerunt: propter hunc actum, reliquit Christus Patrem suum, nempe populum Iudæorum, & matrem suam Synagogam, & adhæsit vxori suę quam sumpsit ex gentibus, & fuerunt duo in carnem vnā vnus populi. *Mysterium hoc magnum est*, (ego Paulus die,) *in Christo & Ecclesia*: hęc fuerunt præfigurata & prius descripta.] Quod initio ait, coniugalem adhæSIONem Symbolum esse ad hæSIONis Verbi & humanitatis; non eō pertinet quasi Verbi & humanitati sponsalia, aut nuptias, ibi prosequatur: sed quod ea Verbi

&

& humanitatis coniunctio, fuerit desponsatio Ecclesiae & totius naturae nostrae, ut mox exponam.

S. Bernardus serm. 2. in Domin. 1. post octavam Epiphaniae. [Omnes nos ad Spirituales, nuptias vocati sumus; in quibus utique sponsus est Christus Dominus, unde canimus in Psalmo; *Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo*. Sponsa vero nos ipsi sumus. Si non nobis videtur incredibile, & omnes simul una sponsa, & animae singulorum, quasi singulae sponsae. Sed quando hoc sentire poterit fragilitas nostra de Deo suo, quod eo affectu se diligit, quo diligitur sponsa à sponso? Multum enim haec sponsa inferior sponso suo: inferior genere, inferior specie inferior dignitate.] Apud eundem in appendice, extat sermo alterius Autoris in parabolam nuptiarum filij Regis, quo prolixè haec Christi & Ecclesiae nuptiae describuntur, cum omnibus adiunctis.

Distinctiō de iisdem sponsalibus, Christum sponsum.

819. Haec generatim sufficiunt, ut appareat Christum dici sponsum respectu Ecclesiae: & hanc non autem humanitatem à Verbo, assumptam, & Christo inexistentem, dici propriè Christi sponsam. Nunc distinctiō, & in particulari, quae ad haec sponsalia & nuptias spectant, expendamus. Sponsum inquam, & sponsam; pronubos, dotem, vestes & ornamenta nuptialia sponsae collata, concursus amicorum, tabulas conjugales, dispensationis & nuptiarum tempus ac locum, Epithalamium; & si quae sunt alia felicissimorum sponsalium ac nuptiarum adiuncta, dempta sobole, de qua fecimus, quia consequitur ad nuptias, sponso ac sponsa iam constitutis. Ricipio autem proferre dumtaxat lectiora quaedam circa supradicta capita. Plenam verò & multiplicem eorum discussionem, petere licebit ex Turcetemata lib. 1. summa de Ecclesia à cap. 36. nec non ex Laurentio Iustiniano lib. de casto coniugio cap. 9. & 10. Ex recentioribus versatus in eodem argumento est, Thomas Bosius lib. 1. de signis, per septem prima capita.

Sponsus, non alius est quàm Christus. [Quis est enim sponsus, (ait D. Augustinus, initio expositionis secundae in Psal. 18.) Nisi cui desponsata est illa Virgo ab Apostolo, cui timet caste casti sponsus amicus, ne sicut serpens Enam fecisset astutia sua, sic & huius Virginis sponsae Christi sensus corrumpantur à castitate quae est in Christo?]

Addit de huius sponsi *magna & plena gratia*. Sic enim nominat Nam quia [Primum quod nuptura pro ceteris concupiscunt, est ut sponsi decore se iactent,] Ut dixit S. Ambros. lib. 1. de Virginibus merito hoc decus, quoties sponsi huius incidit mensio, in eo celebratur. Sed cui dotes egregias sponsi huius singulatim spectare concilium erit, adeat vel Psalmum 44. cuius prior parte quae tota circa sponsum consumitur, plenè enumerantur eius prerogativae: vel caput 5. Canticorum ubi dilectus, candidus & rubicundus, electus ex millibus, & totus desiderabilis describitur eiusque, singulorum membrorum decora proponuntur. Nobis quae toto l. 4. de perfectionibus eius diximus, hanc lacunam explebunt.

Sponsa Ecclesia, varie adumbrata.

820. Sponsa, ipsa est Ecclesia: quam quod mater sit omnium spirituali vita viventium, & Christum Adamum secundum, non secus se habeat quàm Eva ad Adamum primum, S. Ambrosius lib. 2. in Luc. tractans Christi Baptismum & lib. de Paradiso cap. 14. confert cum Eva, id quod frequenter quoque habet S. Augustinus & nominatim in Psal. 126. ad illud qui manducatis panem doloris, sic enim scribit, cum de Christi resurrectione postquam sedisset ac dormisset, discessit. [Sed ubi dormiuit? in cruce. Quando dormiuit in cruce signum gestabat, implebat quod significatum erat in Adam, quia cum dormiret Adam costa illi detracta est, & Eva facta est. Sic & Dominus cum dormiret in cruce, latus eius lancea percussus est, & sacramenta profluxerunt, unde facta est Ecclesia. Ecclesia enim coniux Domini facta est de latere, quomodo Eva illa facta est de latere. Sed quomodo illa non est facta nisi de latere dormientis, sic ista non est facta nisi de latere morientis.] Et pulchre lib. 2. de Symbolo ad Catechumenos c. 6. [Ascendat sponus noster thalami sui lignum. Ascendat sponus noster thalami sui lectum, dormiat moriendo, aperiat eius latus, & Ecclesia prodeat Virgo: ut quomodo Eva facta est ex latere Adae dormientis, ita & Ecclesia fornetur ex latere Christi in cruce pendentis. Percussus est enim eius latus, ut Evangelium loquitur, & statim manavit sanguis & aqua, quae sunt Ecclesiae gemina sacramenta. Aqua, in qua est sponsa purificata, sanguis ex quo inuenitur esse dotata.] Videntur quoque in Psal. 126. ad illud, *Ece haec dicit Domini*. Et Psal. 127. ad illud, *in lateribus domus tua*. Omnium plenissimè Anastasius Sinaita lib. 9. Hexaem. sub finem; Et lib. 10. initio.

S. Cyrillus lib. 4. Glaphyr. in Genes. Synagogam & Ecclesiam cum duabus Iacobi Sponsis, componit latissimè. Id quod etiam bene persecutus est Iustinus, sub finem colloquitur cum Tryphone insitens praesertim Ippitudini Lix, & Rachelis pulchritudini: huius quoque pro furto, quo Idola Patris abstat, itat in hodiernum usque diem defossa lateant. Quae & alia Synagoga ac Ecclesiae accommodat Philippus Abbas lib. de continentia Clericorum cap. 61. & 62. coniugium ab omni auro fuisse typum coniugij Christi cum Ecclesia, egregiè prosequitur.

821. Apud plerosque Patres, quod Ecclesia Christiana ex gentibus Idololatris magnam partem sit conflata, Aethiopissa illius, filiae Sacerdotis Idolorum, quam Moses duxit uxorem, adumbrata est imagine. Ita S. Bernardus serm. in Dom. 1. post octavam Epiphaniae. Praenotatque S. Cyrillus lib. 2. de adorac. verbis illis, [Sephora filia Sacerdotis Madian, (is autem alienigena erat, neque ad Israël sanguinem pertinebat) figuram ac personam Ecclesiae ex gentibus tenet, quae ad Deum ex mundi huius cultu vocata est: dictum quippe est ad illam per vocem David. *Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam; & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui: quia concupivit Rex speciem tuam: quoniam ipse est Dominus tuus*. Vocata igitur & est, dum sequeretur legem, ac tanquam cum Moysè

Moyse pædagog, matrimonio iuncta est, qui optimè ad Christi mysterium perducit. Est enim lex magister quidam elementarius, qui perducit ad initia sermonum Dei, ac per ænigmata & umbras, cognitionis eius qua Christi mysterium percipitur, veluti semina quædam in nobis inscribit.

De eadem sponsæ fœditate, sic Chrysostom. hom. in illud *stetit Regina*, tractans quomodo sponsæ dictum sit *Audi filia*. [Hæc prius filia erat Dæmonum, filia terræ, ipsa tellure indigna: Eadem nunc facta est filia Regis. Hoc ut esset, voluit, qui flagrabat eius amore. Qui enim amat non perspicit deformitatem. Ob hoc planè dicitur *sponsa*, quod plerumque amat rem quamlibet deformem. Sic & Christus fœcit, deformem vidit, (non enim eam possum formosam dicere:) atque adamavit, eamque innovat & instaurat non habentem maculam aut rugam. O sponsum qui tam bellè exornat deformitatem suæ sponsæ!]

Non ergo abhorruit fœdam & deformem sponsam Christus, quippe potis dealbare Æthiopem super niuem: quod & præstitit; itavit nigra super tabernacula Cedar, facta sit speciosa sicut pelles Salomonis. Quod quæ de eius speciositate sigillatim præduntur Cant. 7. abundè declarant. Quare meritis S. Augustinus in Psal. 44. *initio*. [Gaudeat sponsa amata à Deo. Quando amata? Dum adhuc fœda. Omnes enim peccaverunt, (ait Apostolus,) & egent gloria Dei; Et iterum, *Etenim Christus pro impiis mortuus est*. Amata est fœda, ne remaneret fœda. Non enim verè fœda amata est, quia non fœditas amata est. Nam si hoc amaret, hoc servaret. Evertit fœditatem, servavit pulchritudinem. Ad qualem venit, & qualem fœcit?] Murmurant de Moysi cum alienigena coniugio, Aaron & Maria: Ille Sacerdos & Pontifex, Sacerdotum & Pontificum Iudeorum personam sustinebat. Maria verò Aaronis vxor (non enim soror Aaronis, sed Moysi tantum, quia vxor fratris, ut notavit Isidorus Pelus. lib. 3. Epist. 152.) Hæc murmuratione, quod etiam ex Bernardo supra retuli, notata est sacerdotum & Synagoga tumultuatio in Christum, cuius personam Moses referebat: præsertimque Hebræorum concitatio, ex eo quod gentes quæ nigre erant tenebris peccati, ad Euangelij societatem essent admisse. Ita S. Cyrillus in collectaneis ex lib. Num. c. 10. Sed concinne S. Bernardus serm. illo 2. verbis istis. [Propter Æthiopiis istam, de longinquo filius æterni Regis aduenit, & ut sibi desponderet illam, etiam mori pro ea non timuit. Moyses quidem, Æthiopiis duxit vxorem; sed non potuit Æthiopiis mutare colorem. Christus verò quam adamavit, ignobilem, adhuc & fœdam, gloriosam sibi exhibebit Ecclesiam, non habentem maculam, neque rugam. Murmuraret Aaron, murmuraret & Maria, non nova, sed vetus: non mater Domini, sed soror Moysi. Non nostra inquam Maria, illa enim sollicita est, si quid fortè deest in nuptiis. Vos autem ut dignum est murmurantibus Sacerdotibus, murmurante Synagoga, toto affectu in gratiarum actione versamur.]

Pertinere ad hanc sponsam & multis gentibus adunatam, censet Philippus Abbas lib. de Continentia cleric. cap. 61. & 62. quod olim

Theoph. Raynaudi de Attrib. Christi.

Horum sponsalium pronubi.

822 Pronubi horum sponsalium, & nuptiarum paranymphi, iuxta Gregorium Nyssenum hom. 1. in Cant. isti sunt. [Patriarchæ (inquit) & Prophetæ, & legislatores, divina dona sponsæ attulerunt, quæ Græci solent *id est* vocare, ita nominantes donationes ante nuptias. Hæc autem sunt remissio delictorum, obliuio malorum, peccati ablatio, naturæ transformatio, eius in quod cadit interitus, in id in quod non cadit, transmutatio, delicia paradisi, regni dignitas, lætitia quæ sine caret. Cum hæc ergo diuina dona virgo accepisset à præclaris paranymphis, & fatetur desiderium, & festinat frui gratia pulchritudinis eius quem desiderat.] Proferebant Prophetæ, hæc munera sponsæ, à sponso, in spæ non in re. Vaticinabantur enim, & nomine Dei spondebant, securam tali sponso adueniente peccati absterisionem, diluuium gratiæ, & bonorum omnium spiritualium vberitatem. In qua bona magno ardore suspirans sponsa, aduentum sponsi imis medullis expectabat. Speciali autem iure Baptista, tanquam legis & Prophetarum complementum, ac sponsi amicus, gaudio gaudens super vocem sponsi, paranymphus horum sponsalium, à S. Cyrillo denominatur lib. 1. Glaphir. in Genes. pag. 105. qui id eruit ex Ioan. 3. v. 29. Pronubum quoque & paranymphum Christi sponsi, Ioannem Baptistam, nominat Theodorus Studita orat. de eius natiuitate & Petrus Dam. serm. 25. qui etiam vocat Baptistam, *fæderatorem celestium nuptiarum*.

Prophetis Apostolos pronubos, & nominatim Paulum, adiungit Chrysost. hom. 23. in 2. ad Corinth. Nam & ipse Paulus, despondisse se profiteretur, vni viro Christo Ecclesiam. [Vnde & dicebat, (inquit ibi S. Chrysostomus) *Pro Christo legatione fungimur*. Atque obsecrat, quam sponsam accepturus erat. Huius rei figuram gerebant ea, quæ tempore Abrahæ contigerunt. Etenim ille fidelem seruum misit qui puellam ethnicam desponderet. Eodem modo hic quoque Deus, seruos suos misit, qui filio suo Ecclesiam desponderent, ac Prophetas, antiquius his verbis vtentes, *Audi filia, & vide, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui. Et concupiscet Rex decorem tuum*. Vidisti etiam Prophetam despondentem? Vidisti etiam Apostolum cum magna fiducia hoc Verbum proferentem ac dicentem? *Despondi vos vni viro, Virginem castam exhibere Christo*. Vidisti rursus prudentiam. Postquam enim dixit, *Æquum est ut me sustineatis*; non dixit: *Magister enim vester sum, nec mea causa hæc dico*: sed, quod potissimum illis dignitatem afferebat, hoc ponit, nimirum se pronubæ, illos autem sponsæ loco constituens.]

Sponsalitia arrha, ac dos, sponsa.

823 Arrhas, & dotem secernit S. Sedatus hom. de Epiphania. [*Tanquam sponsus procedens de thalamo suo descendit ad terras, Ecclesie ex gentibus congreganda, Incarnatione iungendus. Cui quidem & huius Ecclesie. (quæ utique sumus nos,) & arrhas, & dotem dedit. Arrhas dedit, quando nobis est ex lege promissus. Dotem dedit, quando pro nobis est immolatus. Et alio modo hoc potest accipi, ut arrhas, præsentem gratiam, dotem intelligamus vitam æternam.] Hoc secundo modo, arrhas huic sponsæ datas, à dote secernit S. Chrysost. hom. in illud *Astitit Regina*, sic scribens. [Scitis omnes vos, quod arrha pars est totius debitæ summæ pars exigua. Abit quis cõmpturus domum pretij permulti, dicitur: Da mihi arrhabonem, ut certa spe confirmet. Abit quis ducturus uxorem; De dote pacificetur, de rebus ipsis init rationem, ac dicit: Da mihi arrhabonem. Quin etiam in auctione serui, & ceteris ad vnum omnibus commerciis, intellige dari solere arrhabonem. Quum igitur Christus nobiscum conuentu quædam iniret, (me etenim velut sponsam erat assumpturus,) dotem mihi ut decerneret, dotis nomine non facultates aut pecunias mihi præstituit, sed sui pretium sanguinis. Dotem verò hanc mihi constituit, nempe largitionem bonorum quæ non videt oculus, non auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt. Statuit igitur se daturum dotis nomine immortalitatem, gloriam cum Angelis, mortis interitum, immunitatem peccati, hereditariam possessionem regni (multæ enim sunt eius diuitiæ) iusticiam, sanctificationem, præsentium malorum defunctionem, obtentionem futurorum bonorum. Eximia mihi dos proposita erat. Hæc aures adhibe sedulo. Quidnam facite vide. Venit accepturus scortum; dico autem meretricem (sicut erat) obsecram & conspurcatam, ut dicas quantus fuerit, istius sponsi amor. Venit, accepit, mihi quoque decerpit dotem. Dicit: Tibi impertior opes meas. Addit, Quoniam pacto Paradisum perdidisti? Recipe cum. Perdidisti speciem,eam ipsam accipe. Hæc denique omnia accipe.]*

En seiunctam ab arrha dotem iuxta Chrysostomum; qui item hom. eadem inferius id distinctissime enucleat. [Dos (inquit) sponsæ in duo partita erat, in præsentia & in futura: in ea quæ videntur, & in ea quæ solo auditu percipiuntur: in ea quæ dantur, & in ea quæ creduntur datum iri: in ea quæ doctrinæ experientia accipimus, & in ea quibus speramus nos perfruere: in ea quæ in præsentia vita conferuntur, & in ea quæ speramus nos adepturos post resurrectionem. Illa vides, hæc audis. Vide igitur quid dicat sponsa, ut ne putet quia hæc solum accepit, etiam si eximia erant dona, licet ineffabilia, quamvis mentem transcendantia: *Andi filia & vide*. Audi illa, nempe futura: *vide hæc, præsentia*. Vide hæc, ut ne dicas: rursus in spe, rursus in fide, rursus in futuro. Etiamnum vide, hæc quidem doctilla verò me datorum polliceor. Quæ polliceor, in spe reposita sunt: interim pignora hæc accipe hæc accipe vino arrabonis, hæc cape in specimen & argumentum. Promittito sibi regnum, certissimam fidem sume ex præ-

sentibus donis, mihi crede.] Idem Chrysostomus Homilia 23. in 2. Cor. desponsatam à Christo Ecclesiam affirmat exhibitam ei dote, non auri, argenti, sed regni cælorum. Quod bene confirmat egregium responsum, sponsæ iniuncti Aruerni apud Gregorium Turonensem lib. 1. Historiarum Francorum cap. 42. Regum item sponsæ suæ in dotem delatum à Christo sponsæ, annotat S. Ambrosius lib. 1. de Virginitate *sub finem*. Interpretatur autem de regno iniuncti animi in illecebras voluptatum. S. Cyprianus loco notato ex Glaphiris, fidem, iusticiam, & misericordiam iuxta Oseam cap. 2. assignat pro huius sponsæ dote, nempe inchoata. Arrhas vocat Chrysostomus, ad quas etiam pertinet Eucharistia, quam pro dote Ecclesie assignat autor sermonis de cæna Domini apud Bernardum. Optimè omnium Apostolus Epes. 5. tradidit se Christum pro sponsa sua quasi in dotem estimatæ, quod Actuum 20. aliter expressit, dicens Christum acquisivisse, idest comparasse, & emisse, Ecclesiam sanguine suo. Coem enim uxores, tulit olim usus iuxta illud Oseæ 3. *fedi eam mihi*, (idest emi ut ibi Ribera & Casto rectè ostendunt,) *quindecim argenteis*. Et Genes. 34. Sichem Dinæ nuptias ambiens, *quæcumque fueritis dabo: augete dotem & munera postulat, & libenter tribuat*. Mitto propheta testimonia quæ profert Tiraquellus ad lib. 4. cõnub. Eam igitur pretiosissimam dotem omni pretio superiorem, sanguinem inquam, & vitam suam, dependenda sibi Ecclesie Christus Dominus libentissime profudit. Ita dicit S. Ignatius Epist. ad Philadelphios *ferè in fine*. Annuit S. Ambrosius l. de Isaac c. 5.

Nemo cum his muneribus componat sponsalitiæ vel dotalem largitatem quantumcumque; etiam si profusissimos fuisse sponso quendam prodant historia. Quæ de Anulpho, Placidiam Honorij sororem despondente, scribit Olimpiodorus apud Photium Cod. S. magnificentiissima videntur. Gothum quippe illum de Romanis manubiis lectissimam quæque, sponsæ pretiosissimo throno insidentem, Narbone in Gallia obtulisse prodit; per adolescentes quinquaginta: quorum quilibet discos duos exhibebat, vnum aureis nummis, alterum gemmis lapillis, quæ pretiosissimis redudantem. Quid tamen hæc & alia dotalis munificentia, vel sponsalitiæ largitatis specimina, ad Christi sanguinem?

Sponsæ annulus, ac mundus.

824 Annulum sponsæ isti suæ datum à Christo, S. Chrysost. hom. in illud *Astitit Regina*, eruit ex Apostolo. Descripserat ibi S. Chrysost. sponsæ huius turpissimum & infelicissimum statum. Benignissimam quoque sponsi erga eam miserrime ac fecidissimè iacentem, condescensionem expresserat Tum subdit. [Equis facit accipit eam; sibi eam accommodat. Quid dat ei? Annulum. Quemnam? Spiritum sanctum. Dicit Paulus qui autem confirmat nos nobiscum Deus, qui & signavit vos, ac dedit Arrhabonem Spiritus sancti. Spiritum ei dat.]

De vestibus & mundo muliebri sponsæ præstito, plenè Autor sermonis in parabola nuptiarum filij Regis apud Bernardum. Vestitum decoretur varietate circumdatum ex Placite sic exponit

nit Chryf. hom. in illud Astitit Regina. [Aduerte animum. Nam ipsa dictio multiplicem continet sententiarum vim, & eam sanè generosam. Non dixit, *Aureos*, sed *deaurato*. Solerter audi vestimentum quod aureum est, filis contextitur profus aureis: quod verò deauratum, particulis aliquot aureis, aliquot sericis intertextitur. Quia igitur ratione non dixit sponsam ferre aureum vestimentum, sed deauratum? Causam aduerte exactius. Conuersationem subindicat Ecclesiæ, quæ diuersa est & multiformis. Nam quando non vnus eiusdemque propositus sumus omnes; sed hic quidem Virginitatem exercet, iste autem sectatur viduitatem, ille verò religiosam pietatem meditat; & excolit; ob id multiplex ac variegata dicitur vestis Ecclesiæ. Quum igitur certissimè nosset Dominus noster, quod si vna & eadem via incederent omnes, permulti animilentores facerent, & lassarentur, vias nobis secuit distincti ac diuersi instituti. Non potes per Virginales statum, regnum introire? Per nuptias ingredi. Non potes vnico coniugio contentus viuere? Per alteras nuptias ingredi. Non potes per temperantiam frugalitatem ingredi? Intra per elemosynam. Non potes per elemosynam? Introi per ieiunium. At ne hoc quidem potes? Illam age, fac, hoc age, exerce. Ob hoc, vestem non prodidit esse auream, sed deauratam. Aut enim serica est, aut purpurea, aut certe aurea. Non potes esse aureus? Esto sericus. Suscipio te; Tantum inueniaris in vestimento. Hac ratione dixit Paulus, *si quis adificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides preciosos*. Non potes preciosus esse lapis? Esto aurum. Non potes esse aurum? Esto argentum. Solum periste in fundamento. Rursus alio loco; *Alia claritas solis, & alia claritas Luna, & alia claritas stellarum*. Non potes esse Sol? Esto Luna. Non potes esse Luna? Esto stella. Non potes esse eximia quædam ac prælustis stella? Esto vel vna de minoribus; Tantum sis in cælo. Non potes esse Virgo? Ducito uxorem cum continentia coniugali, modò in Ecclesia perseueres. Non potes expertis viuere prædiorum ac facultatum? facito elemosynam: Tantum permane in Ecclesia, in vestimento.]

Isaias, ad hanc sponsæ vestem, externos populos & gloriam eorum pertinere dixit. Sanè quas vestes, & monilia, mundamque muliebrem Lippæ sponsæ Lix, idest (vt S. Cyrillus interpretatur,) Synagogæ contulerat; ipse Deus Ezech. cap. 16. insigni apparatu, assumpta exprobrantis persona describit dicens. *Vestisti te discoloribus & calceauisti te ianbino: & cinxisti te bysso, & induisti te subtilibus. Et ornaui te ornamento, & dedi armillam in manibus tuis, & torquem circa collum tuum. Et dedi in aurem super os tuum, & circulos auribus tuis, & coronam decoris in capite tuo. Et ornata es auro & argento, & vestisti es bysso, & polymito, & multicoloribus similitam & mel & oleum comedisti, & decorasti te vebementer nimis; & proficisci in regnum.* Speciosiores, verèque Rachelem, Ecclesiam, Christianam splendidiùs ornatam ac vestitam quis addubitet?

Amicorum sponsi ad sponsalia ista cum sponso concursus, his verbis à Nysseno describitur hom. 1. in Cant. [Accedit sponsus adducens eorum quorundam amicorum & eidem gratulatur. Ij sunt autem administratorij Spiritus,

Theoph. Raynaudi de Attrib. Christi.

per quos seruantur homines, aut sancti Prophetæ, qui sponsi voce audita, latantur & exultant ob puram & ab interitu alienam quæ consummatur coniunctionem, per quam anima Deo coniuncta fit vnus Spiritus, sicut dicit Apostolus. Similiter sanctorum & sanctarum veteris Testamento concursus ad has nuptias, in gratiam sponsi quem diligunt, scitè describit apud Chrysostomum Autor homiliæ de Turtore *in fine*. Fusius sed admodum insulse idem describitur apud Cyprianum ea notha lucubratione, cui titulus est, *cana*, in extremo angulo operum suppositiorum.

De sponsationis tabula, tempus, ac locus.

825 Tabulas desponsationis D. Augustinus non vno loco scriptura Sacra esse ait quod iis contineantur pacta connubialia. Aliter has tabulas accipit Autor hom. de Turtore apud Chrysostomum *sub finem* homiliæ. [Necesse (inquit) erat, sicut in nuptiis dotalia scribi sponsæ, charta quærebat, & scriptor & calamus. Dicit Spiritus sanctus ad Esaiam: *Accipe in chartam novam, & grandem, & scribe in ea*. Quærat calamus; Inuentus est apud David. Dicit enim de eo: *Lingua mea calamus scriba, velociter scribens.*]

Desponsationis tempus, non aliud fuit quàm momentum vnitæ Verbo Dei humanitatis. Nam quamuis ea vnio non id fuerit quo Christi sponsalia sunt constituta cum humanitate illa singulari, tamen per eam Christi sponsalia cum Ecclesia fuere celebrata; quatenus ex vnus illius nature personali assumptione, certa spes facta est, & præhita promissio, totius humanæ naturæ in Christi coniugium admittendæ. Idque apertè voluere varij Patres. Signo nonnullos. Proclus hom. de Natiuitate vocat Desparam thalamum in quo Verbum humanam carnem sibi desponsauit.

Arnulphus Lexoniensis serm. in Synodo. [Ecclesia, (inquit,) sponsa dicitur. Nullo alio nomine manifestius exprimi potuit inter eos Sacramentum vnitatis, & sinceræ perfectio charitatis. Quæ enim verior vnitas & charitas est, quàm duo in carne vna fieri, & ipsos vno eodemque Spiritu vegetari? Quoniam ipse ab ea in vnitatem eiusdem carnis, & ipsa ab eo in vnitate eiusdem spiritus est assumpta. *Erunt itaque duo in carne vna*. Profecò Christus & Ecclesia. Nempe Verbum caro factum est. Sed & totum corpus Ecclesiæ, Spiritu Christi vegetatur & regitur. Prudenter negotiata est Ecclesia, carnem dedit, vt acciperet Spiritum, & ipse animatum corpus assumens, largitus est nobis suam deitatem. Fædus hoc in persona Christi celebratum est, quando scilicet cum humanitate diuinitas, & cum diuinitate conuenit humanitas. Sponsalia hæc ibidem, auctoritate Patris & sancti Spiritus obumbratione firmata sunt. Nec enim adhuc nisi sponsalia sunt, nondum celebratæ sunt nuptiæ, nondum matrimonium consummatur. Poterò complebuntur omnia in futuro, cum sponsus aduenerit, & intrabunt qui parati inuenti fuerint cum ipso ad nuptias, imparati foribus excludentur.]

D. Augusti. tract. 2. in Epist. Ioan. verbis illis. [Commendatus est nobis sponsus. De sponsa videamus quid dicat, vt tu cum cognoueris sponsum, & sponsam, non sine causa ad nuptias venias. Celebratio enim nuptiarum omnis

G G g 2 celebratio:

celebratio: Ecclesiae enim nuptiae celebrantur. Ducturus est uxorem filius Regis, & ipse filius Regis Rex, & qui frequentant, ipsi sunt sponsa. Non quomodo in nuptiis carnalibus, alij frequentant nuptias, & alia nubit; in Ecclesia, qui frequentant. Si bene frequentant, sponsa sunt: Omnis enim Ecclesia sponsa Christi est, cuius principium & primitiae, caro Christi est ibi iuncta est sponsa sponso in carne.]

Locum S. Ambrosij, ex libro de Institutione Virginis cap. 6. & alios plerisque Patres qui illud canticorum 3. in die desponsationis eius, de hoc momento vniū carni nostrae. Verbi acceperunt, signavi supra, agens de corona Regis gloriae, seu de diademate quo coronauit eum mater sua.

826 Amedeus Lausan. hom. 3. de Deipara post medium. [Ecce diximus qualiter descenderit Dei Verbum. Vbi namque descenderit, simili modo manifestum est: quia descendit in uterum Virginis, uterum impollutum, immaculatum, consecratum manu vniūtionis diuinæ. Ibi carni nostrae copulatum, naturae associatum, impleuit Sacratissimum & secretissimum Sacramentum, ut essent duo in carne vna, & vno conuberno fruerentur.]

S. Bruno Psal. 18. [In persona sua exultauit ad eundem viam, id est ad eundem complendam Patris obedientiam, quae fuit ei via ad gloriam ex eo tempore quo fuit procedens de thalamo id est de Virginis utero: Suo id est sibi congruo; Ipse dico, existens tanquam sponsus, id est in illo reuera factus sponsus carnis humanae quam sibi tunc coniunxit. Secundum diuinitatem dico, carnis suae sponsus: de qua desponsatione in canticis sponsa Ecclesia Synagoga dicit, *Egredimini filia Sion, & videte Regem Salomonem in diademate quo coronauit eum mater sua in die desponsationis illius, & in die laetitiae cordis eius.* Est & Ecclesiae sponsus, & si non ad eundem in canticis, quam pulchra sunt mammae tuae, soror mea sponsa; Sed Ecclesiae sponsus, secundum adoptionem gratiae tantum. Carnis vero suae secundum vniūtionem personae. Thalamum dicit uterum Virginis, eo quod in eo carni sponsae, Dei Verbum coniunctum est, ut in thalamo sponsus sponsae coniungitur.]

Ex dictis liquet quodque de loco desponsationis, qui alius non fuit quam uterum Deiparae, in quo humanitas nostra cum Verbo Dei est copulata. Præter proximè allegatos occasione temporis factae desponsationis id quoque attingentes, audi S. Gregorium hom. 38. in Euangelia, cum præmisisset nuptias Christi respicere propriè Ecclesiam sponsam. [Vterus genitricis Virginis, huius sponsi thalamus fuit. Vnde & Psalmista dicit: *In sole posuit tabernaculum suum, & ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo.* Tanquam sponsus quippe de thalamo suo processit, qui ad coniungendam sibi Ecclesiam, incarnatus Deus, de incorrupto utero Virginis exiuit.]

S. August. non dissimiliter in Psal. 44. ad Psalm. titulum. [An forte & in nuptiis istis quo inuitati somus, thalamus non est? Et vnde dicit alius Psalmus. *In sole posuit tabernaculum suum, & ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo?* Coniunctio nuptialis, Verbum & caro. Hu-

ius coniunctionis thalamus, Virginis uterus. Etenim caro ipsa, Verbo est coniuncta, vnde etiam dicitur, *Iam non duo sed vna caro.* Assumpta est Ecclesia ex genere humano, ut caput esset Ecclesiae, ipsa caro Verbo coniuncta, & ceteri credentes membra essent illius capitis. Nam vis videre quis venerit ad nuptias? In principio erat Verbum. Nempe ad desponsationem cum humana tota natura, seu cum Ecclesia, Verbum Christum venit, seu per humanitatem quam sibi copulauit.

Laurentius Iustinianus lib. de casto coniugio verbi & animae cap. 9. & idem affirmat, & quanta ex delectu ad hoc munus, gloria sit Deiparae, pulcherrimè expressit. [Verbum sponsus, caro sponsa Virginalis uterus thalamus, in quo factum est, & de quo egressum est, ut habitaret in nobis. Hoc exprimere Ciceronius sanctus voluit, quum in Psalmo caneret, dicens

In sole posuit tabernaculum suum, & ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Merito talis eligitur thalamus, in quo diuina celebrantur mysteria. Erat quidem beata Virgo thalamus puritate nitidus, moribus ornatus, & omni præditus sanctitate, floribus aspersus, virtutibus decoratus, fragans castitatis odore, charitatis fructu, virginitate redolens, pollens humilitate.

Ipsa est gloriosa Domina & beata femina, in nupta & fecunda, mater & virgo, ancilla, & genitrix, quae culpam abstulit, & dedit gratiam, quae contulit mundo pacem hominibus Deum, finem vitii, vitam ordinem, moribus disciplinam. Ipsa est, quae suscepit Verbum, concepit Filium, & peperit Christum. Ipsa effecta est porta caeli, Paradisi ianuam, stellam maris, solatium mundi, peccati refugium, naufraganti portus, auxilium periclitanti, erranti via, desperanti solus, mundi interuentrix, interemptrix peccati, Diaboli terror, & spiritualibus nequitiis panis. Ipsa est Tabernaculum Testamenti, arca foederis, templi propitiatorium, thronus Dei, virga florida, nabecula leuis, hortus conclusus, signatus fons, porta clausa, columba immaculata, rosa redolens, lilium candens, flos intus, virgula fumans, oliua virens vitis fructificans, cupressus se attollens, palma frondens, terebinthus se expandens, campus germinans, terra pullulans. Est etiam ipsa gloriosa aurora surgens, luciferutilans, luna pulchrior. Sole splendidior, auro purior, gemmis pretiosior, balsamo suauior, margaritis charior, nectare dulcior, omni harmonia delectabilior. Haec est virgo pudicissima, quae chirographum aboleuit decreti, & protopontem abstulit opprobrium, quae aeterni seculo stillicidia gratiae irrorauit, & ipsum secundum ditauit fruge: quae pereunti mundo, & aequarum diluuium inundanti, portum salutis aperuit. Haec nempe est Virgo sanctissima, quae virtutum omnium ornata decore & gratiarum plenitudine, atque donorum caelestium irradiata fulgore, caelorum Regem suo ad se traxit odore. Nimio namque innocentiae, ac Virginitatis refulsa candore, tanquam præ ceteris sanctior, Dei mater efficitur.]

Nuptia sponſalibus ſubiunctæ.

827 Præmiſſa deſponſatione tanquam antambulone & præludio, conſecutæ ſunt nuptiæ quas celebratas eſſe ab initio prædicationis Chriſti & duraturas ad mundi vſque metam quouſque prorogabitur hominum ad Deum adiunctio cenſuit Gregorius Nyſſenus hom. 1. t. in Cant. ubi præſatus ſanctos Angelos deſignari illis hominibus quos Chriſtus Luc. 12. dixit expectare Dominum ſuum donec reuertatur à nuptiis, cauſam hanc reddit. [Illi enim ſunt qui Domini expectant reditum à nuptiis, & cæleſtibus portis oculis aſſident vigilantibus, vt per eas ruſus ingreditur Rex gloriæ reuerſus à nuptiis inſuper cæleſtem illam beatitudinem. Vnde congruenter ei quod canitur in Palms, *tangam ex thalamo procedens ſponſus*, nos ſibi deſpondit Virginem per myſticam regenerationem, quæ cum idolis fuerat fornicata, ad incorruptionem Virginalem ipſa reformata natura. Peractis ergo iam nuptiis, & Eccleſiæ à Verbo deſponſa, ſicut dicit Ioannes, *qui habet ſponſam, ſponſus eſt*; & ea admiſſa in thalamum myſteriorum ac Sacramentorum, expectabant Angeli reditum Regis, reſecta Eccleſia ad beatitudinem quæ eſt ſecundum naturam.] Quia verò allecſio populorum ad Eccleſiam & Chriſtum, per baptiſmum, non eſt facta ex obligatione ante promulgatam de ſuſcipiendo baptiſmo legem, quod primum factum eſt in Pentecoſte, idcirco qui iſta ad ſeueritatem doctrinæ Theologicæ exegerunt, eo vſque diſtulerunt Chriſti nuptias. Nonnulli quidem Patres, & nominatim S. Chryſoſtomus homil. 25. in 2. Corinth. tractans illud *deſpondi vos* aiunt alteram vitam eſſe tempus nuptiarum, præ quo tempus huius vitæ ſit tantum tempus deſponſationis. Et ita inſinuatur Matth. 25. ubi Virgines quæ paratæ erant, dicuntur ingreſſæ cum Chriſto ad nuptias. Tamen conſentaneè ad pleraſque Scripturas, nuptiæ Chriſti cum Eccleſia, iam in hac vita celebrari ſunt capte, vel in Pentecoſte vt diximus vel ex quo fieri capta eſt allecſio populorum ad Chriſtum; vel à puncto mortis in cruce: quæ fuit grani frumenti deiectione in terram, vt creſceret in fide populorum. Nam id quoque tempus nuptiarum Chriſti cum Eccleſia, agnoſcunt non pauci. Cui ſententiæ, perſpicuè ſanct, quod thalamum nuptialem in quo coniunctio facta eſt ſponſi cum Eccleſia, S. Auguſtini lib. 2. de Symbolo ad Catechumenos cap. 6. aſſignat crucem. [*Quid reſtat* (inquit) inuenite, niſi vt procedat velut ſponſus de thalamo ſuo, accipiat ſponſus ſponſam, quærat, inueniatur quæ ei coniugatur: (Non ſolus homo, ſed Deus eſt & homo. Quærat quæ ei coniugatur) Qualis eſt ei qua natus eſt, talis ei inueniatur, quæ & matrem reddat ſecundam, & Virginem ſeruet intactam; filius permanentis Virginis Virginem permanſuram accipiat. Ecce tempus eſt, modò Iudæi ſuam impleant voluntatem, quando dignatur ipſe dare poteſtatem. Agite Iudæi neſcientes, nuptias Agni. Datæ premunt pecuniæ malo Iudæ; Agite vt ille qui natus eſt de Virgine, à Pontio Pilato ſuſpendatur in cruce. Aſcendat ſponſus noſter thalami ſui lignum.] Et mox poſt deſcripta

Chriſti probra & cruciatus. [Exulta exulta ſponſa Eccleſia, quia niſi iſta in Chriſto facta eſſent, tu ab illo formata non eſſes, venditus redemit te occiſus dilexit te. Et quia te plurimum dilexit, morivolu it propter te. O magnum Sacramentum huius coniugij. O quam magnum myſteriū huius ſponſi & huius ſponſæ, non explicabitur dignè humanis verbis. De ſponſo ſponſa naſcitur, & vt naſcitur, ſtatim illi coniungitur. & tunc ſponſa nubit, quando ſponſus moritur & tunc illæ ſponſæ coniungitur quando à mortalibus ſeparatur. Quando ille ſuper cælos exaltatur, tunc iſta in omni terra ſecundatur. Quid eſt hoc? Quis eſt eſſe ſponſus abſens, & præſens. Quis eſt iſte ſponſus præſens & latens, quem ſponſa Eccleſiæ fide tantum concipit, & ſine vilo amplexu membra eius quotidie parit]

Epithalamium.

828 Epithalamium, deſiderati paſſus noti eſt Spiritus ſanctus cum per Davidem, tum per Salomonem. David inſigne planè panxit Rſal. 44. & idcirco ad eius titulum S. Auguſtinus. [Gaudeamus, (inquit,) in nuptiis & nos erimus cum iis qui ſunt nuptiæ, qui invitatur ad nuptias, & ipſi qui invitati ſponſa eſt. Etenim ſponſa Eccleſia eſt, ſponſus Chriſtus. Solem dici à Scholaſticis carmina quædam, vxores dacentibus & nubentibus, quæ vocantur Epithalamia, quidquid bi cantatur, ad honorem cantatur ſponſi & ſponſæ.]

Quod Ioanni Baptiſtæ hoc epithalamium adſcribit apud Chryſoſtomum auctor homiliæ de Torture, *ſub ſinem* putatque comprehenſum verbis illis, *qui habet ſponſam ſponſus eſt*, non adeò placet. Neque enim ea Verba redolent Epithalamium, ſicut facit totus Pſalmus 44. Et Canticum Canticorum Salomonis. Fuerunt hæc Epithalamia cantica dramatis, qualia olim recepta in nuptiis vt apud Philonem videre eſt lib. de vita ſupplicum propterea quæ S. Ambroſius ſerm. 25. de ſanctis *ſub ſinem* meminit choreatum & ſaltationum myſticarum in his nuptiis. Cæterum quod canticum canticorum Salomonis, inter Epithalamia Chriſto ſponſo & Eccleſiæ ſponſæ decantata recenſeo, ex ſenſu & iudicio feci SS. Patrum, qui Canticum Canticorum Salomonis, (ſic dictum eo quod contineat myſteria myſteriorum iuxta Nyſſeni doctrinam hom. 1. in Cant.) nequaquam ad Salomonis cum filia Pharaonis carnale connubium ſpectare voluerunt, ſaltem vt ibi ſiſtatur & craſſè nimium & carnaliter philoſophari ſunt quidam, ſed dixerunt eſſe Epithalamium pertinens ad has Chriſti cum Eccleſia nuptias. Diligentèrque cauendum eſt, ne quod ante annos aliquod non ſine ſtomacho noſtro factum à quoppiam vidimus, ad nuptias profanas transferentes & profanantes auguſtiſſimum illud canticum, indigni ſiamus quibus Spiritus ſanctus Sacraſſima myſteria, illis noſtratum verborum affectum incenſiſſimum prodentium ingolucris abdita, velit reſerata. [Nemo ergo (vt prudentiſſimè ait Nyſſenus homilia 1. in Cant. Agen. de vero illius cantici ſenſu) perturbationibus animi obnoxius & Carnalis, veteris hominis mortuum adhuc olens fœtorem, ad beluinas trahat ineptias diuinitus inſpiratarum ſententiarum

ac Verborum significationes : sed vnusquisque piè à seipso excedens, cum fuerit extra mundum materialem, & per impabilitatē quodammodò redierit in paradysum, & per puritatem Deo similibus euaserit, ita procedat ad adytum mysteriorum, quæ in hoc apparent libro. Quod si ad hæc audienda sit aliquibus imparatus animus, audiatur Moyses lege cauentem, ne ad montem spirituales audeamus ascendere, priusquam cordium nostrorum lauerimus vestimenta, & conuenientibus cogitationum aspersioibus animas expiauerimus. Quamobrem nunc, dum in hac assidemus contemplatione, existimo oportere nuptialium obliuisci cogitationum, conuenienter præcepto Moysi qui lege cavit, vt qui initiarentur mysterijs, puri essent à nuptijs: & in omnibus suscipere præcepta legislatoris eos qui sunt processuri ad spirituales montes legis, in quo foemininum genus cogitationum, cum apparatu materiali relinquitur in vita inferiori. Quæuis autem rationis expertis mentis conceptio, si in hoc monte visa fuerit, rigidioribus cogitationibus, veluti quibusdam lapidibus, occidetur. Nam sic quidem vix audierimus vocem huius tubæ, quæ magnum & valde mirandum edit sonitum, & supra vires eorum qui suscipiunt, quam emittit ipsa caligo obscuritatis in qua est Deus, qui igne comburit quidquid est in hoc monte particeps materiæ.]

Sponsa per has nuptias prouectio, salua, vel etiam reddita integritate.

829 Stiuxta hoc monitum, spiritualiter ac purè illud canticū scrutemur, liquebit perspicuè, celebrari eo Augustissimo Epithalamio, sponsi & sponsæ decora, diuinique cōnubij felicitatem; quæ tanta benignitatis sponsi gloria & aduentitia sponsæ sublimitate nitet, vt omnem fandi copiam longè transcendat. Sed sponsi quidem maiestas clementi nescia, nouo duntaxat apud nos splendore profusissimæ charitatis, & beneuolentissimi, ac à nundinatione elongatissimi affectus, collucet. Sponsæ verò, incredibile est quantum ex hoc connubio accesserit ornamenti ac dignitatis. Reginam cæli ac terræ factam Theodorus Mopsuestenus apud Facundum Hermian. lib. 9. cap. 2. tractans locum ex psal. 44. colligit ex regia sponsi dignitate. Radiis enim matritum collucere Augustas, Romanis legibus, & vsu omnium gentium, est proditum. Quare sic ratiocinatur Theodorus [Ad quem itaque hominum loquens inhiat, *sedes tua Deus in seculum seculi*? Si autem de Rege Deo dicit, manifestum quoniam & de Regina non muliere, sed Ecclesia, quam Christus sibi per fidem desponsauit, per affectum animæ, scilicet, sibi iungendam. Etenim moris est Scripturæ diuine, eos qui per scientiam adiunguntur Deo, coniugem eius vocare, ad ostendendam eorum cum Deo plenissimam copulationem & vnitatem.] Et mox [Quoniam igitur semper Dei coniux dicitur congregatio hominum, qui ei per scientiam copulantur, Regem autem Christum conuenienter appellauit; necessariū ergo est Regina, quæ Regis vxor est, non alia promotione circa illam procedente, quàm ea quam de viri dignitate communicat. Consequenter ergo Reginam vocat Ecclesiam, ostendens quantam sortita sit ex Christi adiunctione dignitatem, quæ ei accessit

ex fide.] Hæc est sponsæ Christi Ecclesiæ, eminentissima ex hoc coniugio dignitas.

Neque verò (vt in humanis assolēt) sponsæ ex connubio decessit integritas: sed ingenti prodigio, sponsa vel si ante coniugium caruisset integritate, planè redintegraretur in Virginem. [O rem nouam!] exclamat S. Chrysost. hom. 2. in 2. Corinth. in mundo Virgines ante matrimonium manent; post matrimonium non item. Hic autem non sic. Verum etiam si Virgines ante hoc matrimonium non sint, post initum matrimonium Virgines efficiuntur. Ad hunc modum, tota Ecclesia Virgo est. Etenim ad omnes & coniugatos & coniugatas Paulus loquitur.]

Ita Chrysost. Glossans illud S. Pauli ad vniuersam Ecclesiam ex vtroque sexu coagmentatam *despondi vos vni viro Virgines castas exiibere* [Christo]. Eademque habet hom. in Eutropiā. Simili quoque sensu S. August. tract. 15. in Ioan. Eo quoque Apostoli loco allegato, ait, [Omnia Ecclesia Virgo appellata est, diuersa esse membra Ecclesiæ diuersis donis pollere videtis, quæ gaudere. Alij coniugati, alij viduati, alij viduati vxoribus vltra non querunt, alij viduata maritis vltra non querunt; alij integritatem ineunte ætate conseruant, alij Virginitatem suam deuouerunt. Diuisa sunt munera, sed omnes isti vna Virgo est. Vbi est ita Virginitas non enim in corpore. In corpore paucorum feminatum est. Et si dici Virginitas in viris potest, paucorum virorum sanctitas, integritas etiam corporis est in Ecclesia, & honorabilis membrum est. Alia autem membra, non in corpore, sed omnia in mente seruant Virginitatem. Quæ est Virginitas mentis, integra fides, solida spes, sincera charitas. Hanc Virginitatem tinebat illo, qui zelabat sponsam à serpente corumpi.] Fusè item Orig. in eandem sententiam dillicet, lib. 12. in Leuit. *serè in fine*, eum de vxore magni Sacerdotis Virgine, nō vidua, aut meretrice. Religio sit missum facere Clementem Alexandrinum qui 1. Pedagogi c. 6. in hanc rem sic exclamat. [O miraculum mysticum! Vnus quidem est vniuersorum Pater. Vnum est etiam Verbum vniuersorum, & Spiritus sanctus vnus, & ipse est vbique. Vna autem sola est Mater Virgo: nihil autem placet eam vocare Ecclesiam. Lac non habuit mater hæc sola, quoniam sola non fuit mulier. Virgo est autem simul & Mater, integra quidem & inuoluta vt Virgo, amans autem vt mater: & suos accersens infantulos, sancto lacte, nempe Verbo infantili enutrit. Ideo autem lac non habuit, quod lac esset hic infans pulcher & oppositus, scilicet corpus Christi, nouum cœtum Verbo nutrien.]

Inde sponsa prius quàm vxor dicta, & cur simul vidua quantum dilecta.

830 Hæc porro integritatis per hoc coniugium redintegrata vel seruata prerogativa, videtur in causa esse, cur passim Ecclesia, non Christi vxor, sed sponsa audiat. Quamquam aliter philosophatur de his denominationibus auctor breuis dialogi de alteratione Synagoga & Ecclesiæ tomo 6. Augustini Verbis illis. [In Apocal. Ioannes ait, *veni ostendam tibi nouam nuptiam sponsam agni. Et eduxit me in Spiritum montem magnam, & ostendit mihi ciuitatem sanctam, Hierusalem descendente de celo, habentem* clauem

claritatem Dei. Sic etiam Ioannes ait; *Regnabit Dominus Deus omnipotens, exultemus & latemus deus ei claritatem, quoniam venerunt agni nuptia & vxor eius se preparauit.* Vides ergo & sponfam & vxorem dictam fuisse per legem: sponfam, quod spondeo fidem me reddituram Domino Saluatori: vxorem, quod per conceptum baptismi spiritu maritante, filios veri mei lauacro turgente producam. In quo puerperio generationis gravioris, spiritus & anima nuptiali societate iunguntur. [Auctor item tractatus de passione Domini apud Bernardum cap. 3. aliunde quam inde diximus, censet denominari Ecclesiam, non vxorem, sed sponfam Christi, tractans illud Cant. 4. *vulnerasti cor meum soror mea sponsa.* Sic enim scribit. (Sed quare soror & sponsa? An non poterat sufficiens sponsi amantis affectum ostendere solius sororis vel solius sponsæ positio? Vel quare sponsa & non vxor? Cum quotidie vel Ecclesia, siue qualibet fidelis anima, sponso suo Christo bonorum operum sobolem debeat generare. Paucis dico, solent sponsæ nondum alligatæ coniugali vinculo, amari ardentius quam postea. Tempore enim procedente, amor ipse componitur, sponsus ergo nollet, vt magnitudinem infunderet sui amoris qui tempore non decreuit, amicam suam, sponfam appellat, eo quod illius amor semper nouus sit. Sed quia sponsæ etiam carnaliter diliguntur, vt in amore sponsi nostri nil carnale sapias, ipsam sponfam suam, vxorem appellat, qua sorores iam nequaquam carnaliter adamantur.]

Et hinc Auctor sermonis de Virginibus apud eundem Bernardum, perpulchrè infert, quanto desiderio aestuandum sit Christi sponsis, Ecclesiæ membris, vt Christo in cælis iungantur. [Sponsa ergo es (inquit) Iesu Christi; sed hoc nomen tuum diligenter attende. *sponsa* vel *sponsi* nomen ab eo quod est *spondere*, Grammatici deriuant. Dicuntur autem sponsus & sponsa, quia se sibi alterutrum spondent, vt nec ille nec illa alteri nubat. Porro inter diem desponsationis huius, interponitur aliquando breue spatium, aliquando & productum; & tamen desponsa ac denominata est dies qua debeant conuenire: quod quidem sapienter atque vtiliter statutum est, vt interim mutuus amor augeatur & crescat, & impatiens desiderium cupitæ copulæ, quo amplius differtur, ignescat: & quia iuxta Salustium, cupienti animæ nil satis festinatur, tempus dictarum nuptiarum properantius esse desiderant. Sic Iacob pro Rachele septenarium à die desponsationis labore defudat, eubat sub dio, gelu alget, solibus vritur, nec tanti ac tam diuturni laboris, amator vehemens credit iniuriæ. Quorsum autem ista? vt & tu si sponsa Christi es, ardeas amore, æstues desiderio, Anheles suspitibus, dum tardat dies copulæ concupitæ. Ait quidem. *Palleat omnis amans*, vt pallor & macies sint amoris signa certissima. Quid tibi cum lautioribus epulis? Quid tibi cum vino? non est hoc Monachorum. Epulentur, splendide ciues Babylonis. Si te viderit ob amorem suum sponsus marcescere, si pallefcere, si calefcere impatienti desiderio, accelerabit copulæ diem, offeret oscula, iunget amplexus. O latam diem nuptiarum! ô felicem sponfam tali coniugio!]

8:1 Cum autem huius sponsæ nobilis in portis vir, sit immortalis, mirum est quomodo

Ecclesia psal. 131. v. 15. nominetur *vidua*, Verbis illis, *viduam eius benedicens benedicam*: quæ de Ecclesia dici S. Hilarius ibi, optimè docet, & confirmat ex Apostolo, qui mulierem, liberam per viri mortem, à lege liberatam, tradit esse Ecclesiam. Annuit ad eundem Psalms locum, S. Augustinus, vbi causam quamobrem Ecclesia marito licet ac sponso nunquam destituta, vocetur *vidua*, optimè expressit. [Omnis (inquit) anima quæ intelligit se desertam omni auxilio, nisi solius Dei, vidua est. Quomodo enim Apostolus describit viduam? Quæ autem verè vidua est & desolata, sperabit in Dominum. Agebat autem de istis viduis, quas omnes dicimus in Ecclesia. Dixerat autem, *quæ in delictis degit viuens mortua est* & non illam numerauit inter viduas. Describens autem viduas & sanctas, quid ait? *Quæ autem verè vidua est, & desolata, sperabit in Domino, & persisteret in precibus & observationibus nocte ac die.* Ibi subiecit, *quæ autem in delictis agit, viuens mortua est.* Vnde ergo vidua est? Quia non habet auxilium aliunde, nisi solius Dei. Illæ quæ habent viros, quasi superbiunt de auxilio virorum. Desertæ videntur viduæ, & robustius est auxilium earum. Ergo tota Ecclesia, vna vidua est, siue in viris, siue in feminis, siue in coniugatis, siue in maritatis formis, siue in adolescentibus, siue in senibus, siue in Virginibus. Omnis Ecclesia vna vidua est, deserta in hoc sæculo, si sentit illud, si nouit viduitatem suam. Tunc enim auxilium præsto est illi. Aptat eodem, quod de vidua iudicem iniquum interpellante, habetur Luc. 18. Sanctus tamen Cyrillus lib. 5. in Esaiam *initio*, viduam tantum agnoscit fuisse Ecclesiam Gentium ante Christi mortem, quia tunc ab eo aliena erat. Postea vero sortitam esse virum profiteatur, sicque fictos esse plures filios desertæ idest viduæ. Est itaque Ecclesia, Christi sponsi, sponsa simul & coniux, & viro etiam superstitute vidua præter propositum huius denominationis sensum, Ecclesiam, quod Christo crucifixo, & in cælum profecto, alteri viro non commissetur dici viduam, & cum turture confetti, pulchrè Chysoctomus hom. de Turture *initio*.

Quanto amore & affectu, sponfam hanc suam Christus prosequatur, passim ex scripturis discimus. Huc enim spectat, quod *amica* & *columba* & *perfecta* nominatur: quæ omnia ad affectum incensum designandum adhibentur, *columba* præsertim nomen. Est enim columba, amoris perfecti coniugalis Symbolum, vt videre est apud Aldoandum in Ornithologia. Multus est in hoc sponsi nostri affectu aperiendo, Hugo Victorinus opusculi de amore sponsi ad sponfam. Ex recentionibus verò Benzoni in psal. 86. c. 17. expendens illud *diligis Dominus portas sion*. Sed nihil æquè affectum sponsi nostri erga sponfam suam prodiit, ac facta & perpeffiones. [Propter multas animas, (inquit S. Bernardus serm. 68. in Cant.) in vnam Ecclesiam colligendas, in vnicam astringendas sponfam, Deus tā multa & fecit & pertulit, cum operatus est salutem in medio terræ. Charissima est illa viri, non adhaerens alteri sponso, non cedens alteri sponsæ. Quid ista non audeat apud tam ambiciosum amatorem? Quid non ab illo speret, qui se quæsiuit à cælo, vocauit à finibus terræ? Nec modò quæsiuit, sed acquisiuit. Adde & de modo acquisitionis, in sanguine acquisitionis.]

Mirum igitur non sit, si quod Origenes hom. 10. in Genes. pulchre prosequitur, hic sponsus in sponsa sua, monile praesertim patientiae deposcat: ut videlicet sponsi sui decus praecipuum, amuletur.

Christi connubium cum singulari pia anima

832 Quae de Christi cum Ecclesia connubio haecenus sunt proposita, non in vniuersam tantum Ecclesiam, sed in quamlibet sanctam animam cadunt. Anceps a modum circa hoc visus est S. Bernardus serm. 68. in Cant. concludit tamen serm. 69. [quoad hoc, in quo multi audient, audet & vnus, sed alia ratione. Nempe sanctam multitudinem causae supradictae fidentem faciunt, sanctam animam duplex quaedam ratio. Primum quidem quod habeat in natura simplicissima sponsi diuinitatis quasi vnum respicere multos, & quasi multos vnum. Nec ad multitudinem multus erit, nec ad paucitatem rarus, nec ad diuersitatem diuisus, nec restrictus ad vnum nec auxius ad curas, nec perturbatus seu turbulentus ad sollicitudines. Sic sane vni intentus, vni non detentus, sic pluribus, vni non distentus.] Nimirum sicut Christus tradidit semetipsum pro Ecclesia vniuersa, & sanguine suo compa- rauit eam; ita pro vnaquaque anima seipsum tradidit, & pretiosissimum sanguinis sui dotem numeravit, eam prius ablens. [Quemadmodum (inquit S. Macharius ho. 27.) si sit Rex, qui nactus puellam quandam pauperem, pinnosis indotam, non erubescat, sed ablatis sordidus illius indumentis & nigredinem eius abluat, & splendidi- cam induat vestimentis, quam etiam sociam Regis constituat, mensaeque ipsius & conuiuii participem efficiat: Ad hunc quoque modum Dominus animam vulneratam ac caesam offendit, prae- buit ei medicinam, exuit eam atris vestimentis ac turpitudine vitiorum, induitque illam regis, celestibus, fulgidis, ac gloriosis vestimentis diuinitatis, imponit ei coronam, & mensae regiae sociam facit, in gaudium & exultationem.] Nec si meretrix, & omni criminum illuie sordens erat anima, ab hoc Christi coniugio arceatur, imo illico per ipsum coniugium fit sanctissima & nitentissima, ut exemplis S. La- tronis & Publicani monstrat S. Chrysostomus, homil. in illud, *Affuit Regina*. Negat quidem Origenes homilia 12. in Levit. Christi sponsam esse posse meretricem, aut eicetam, vel viduam, quo accommodat omnino eleganter quae de tali- bus conditionibus sponsae summi Sacerdotis ibi expendit. Sed hoc intelligit de sponsa quae meretrix & polluta, vellet perire.

Plenissime de hoc connubio, eiusque splendore, & necessario ad illud apparatu, Nyssenus I. de sancta Virgini. c. 19, & 20. nec non Laurentius Iustinianus libro de casto connubio Verbi & anima, & Hugo Victorinus libro de Nuptiis spiritualibus. Sed quid paucos appendo? Scitent patrum scripta elogiis huius connubij cum vna- quaque singulari anima. Tertullianus multa paucis complexus est lib. de anima c. 42. dicens de ani- ma, [Proinde cum ad fidem peruenit reformatam per secundam Natiuitatem ex aqua & superna virtute detracto corruptionis pristinae aulao totam lucem suam conspicit. Excipitur etiam a Spiritu sancto, sicut in pristina Natiuitate a Spi- ritu prophano. Sequitur animam nubentem

Spiritu Caro. ut dotale mancipium, & iam non animae famula, sed Spiritus, O Beatum connu- bium, si non admiserit adulterium.] Ita passim (ut Isidorus Pelus. obseruat lib. 1. epist. 417.) pul- chrum inquam ita nominant scripturae, adultero- nem hominis ad res creatas, spreto sponso Christo, quem ad inuidiam concupiscere, ut ha- betur Iacobi 4. idest flagitare huius sponsae zelo- typia, summum studium, eius in officio con- uentae demonstrat. Itaque summopere ei cau- dum est, ne quam sponso offensae causam pra- beat, quia ab eo abiungatur: sed in timore & amo- re perseverans, exequatur accurate monitum il- lud S. Macarii hom. 15. *initio* [Anima quae Chris- tus sponsus celestis sibi desponsauerit in so- cietatem suam mysticam ac diuinam, quae co- stauerit opes celestes, diligenter & ingenu- placere debet sponso suo Christo, ac ministri- um Spiritus sancti sibi creditum, decenter & conuenienter implere, nempe Deo placere per omnia, & Spiritum in nullo contristans praeca- ram erga illum temperantiam ac dilectionem, sicut oportet conseruans, in domo Regis celestis recte conseruans, quacumque potest bene- uolentia sibi datam gratiam amplecti. Eiusmodi anima omnium bonorum Christi Domini con- stituitur, sitque corpus eius praeclarum diuinita- tis illius habitaculum.] E contrario autem, quae se a sponso per adulterium abinxiit, vnus Spiritus fit cum Satana stupratore, omnibusque bonis diuinitus sponsae Christi si in eius fide perstiterit, prouisis, miserissime excidit. Quare si uoluit & stabilitati tam sanctae Societatis, omni ratione prospiciendum est. Et quia illi- met dispositiones quae fontem formam in ma- teria, ibique retinent, ad eam item inducendum sunt vsui, propterea preparationem animae per- similes dispositiones iis quibus cum sponso ha- suta est, ad hoc connubium per eam inuendum, deposcunt Patres, estque ea optima ratio con- sulendi inseparabilitati omnimode tam Beati con- iugij.

833 De preparatione animae ad has no- ptias per dispositiones earum quoque stabilitati congruentes, audi Cyrillum Catech. 3. *initio*. [Anima quae celesti sponso copulanda sit, praeparatur: Vox enim clamantis in deserto, *parate viam Domini*. Res enim non parua est, neque vulgaris & temeraria coniunctio sed spi- ritus omnia pericratis secundum fidem de- lectus. Nam mundana connubia, non omnino cum iudicio fiunt, sed ubi vel diuitiae, vel pul- chritudo, illuc statim sponsus aspirat. Hic vero, non ubi corporis pulchritudo, sed ubi irrepre- hensibilis conscientia: hic non mammonae dani- natae diuitiae, sed pietas animae quaeritur. Credite itaque filij iustitiae, Ioanni adhortanti & dicen- ti: *Parate viam Domini*, auferte omnia impedi- menta & scandala.]

Nihil verò aptius ad incendendum Spon- sae talis affectum ut se ad has nuptias parare omni studio, & in eis semel initis persestare obfirmatissi- me velit, quam quod S. Bern. ser. 2. in Dom. pi- nam post. Epiph. his verbis ei considerandum obicit. [Vnde tibi, o anima, vnde tibi hoc? vnde tibi tam inestimabilis gloria, ut eius sponsa me- rearis esse, in quem desiderant Angeli ipsi pro- picere? Vnde tibi hoc, ut ipse sit sponsus tuus, cuius pulchritudinem Sol & Luna mirantur: ad cuius nutum vniuersa mutantur? Quid tibi tribus

Domino

Domino pro omnibus quæ retribuit tibi, vt sis socia mensæ, socia regni, socia denique thalami, vt introducat te Rex in cubiculum suum: Vide iam quid de Deo tuo sentias: Vide quantum de Deo præsumas. Vide quibus brachiis vicariæ charitatis redamandus & amplectendus sit, qui tanti te estimauit, imò qui tanti se fecit: de latere enim suo te reformauit, quando propter te obdormiuit in cruce, & ob hoc somnum mortis excepit. Propter te à Deo patre exiuit: & matrem Synagogam reliquit vt adhærens ei, vnus cum eo spiritus efficiaris. Et tu ergo audi filia & vide & considera quanta sit erga te dignatio Dei tui: & obliuiscere populum tuum, &c. Desere carnales affectus, seculares mores dedisce; à prioribus vitis abstine, consuetudines noxias obliuiscere. Quid enim putas? Nonne stat Angelus Domini qui secer te mediam, si forte, quod auertat ipse alterum admisit amatores? Merito ergo exclamat S. Macar. ho. 27. inio. [Agnosce nobilitatem, o homo tuamque dignitatem, quàm pretiosus sit frater Christi, regis amicus, sponsa sponsi celestis.]

Zelum Christi pro hac sponsa, & bonitatis nouum genus in ea post sedationem (si interueniat,) recipienda, pulcherrimè prosequitur Orig. hom. 8. in Exod. sub medium. Copulam huius coniugij accipe ex S. Eph. l. de iud. extremo & compunctione. [Qui anima indigna ad diuina participanda mysteria accesserit, seipsum condēnat, non purificans se, vt te Regem ac Dominum in pectoris sui thalamum suscipiat. Est enim nostra anima, sponsa sancta facta immortalis sponsa. Nuptiarum autem copulæ, diuina sunt sacramenta, per quæ sancta anima iungitur sponso, dum cum timore atque tremore dignè sumuntur. Attende igitur tibi ipse frater, thalamumque tuum iugiter immaculatum custodire, & celestem sponsum, Christum Regem, in eo suscipere contende.] Aponius lib. 6. in Cant. vsum sacramenti Eucharistiæ, ad animæ desponsationem, per annulum, & osculi traditionē referte maluit.

Proles sacra, ex his nuptiis conceptio, ac partus.

834 De conceptione & partu proles per animum ex hoc sponso, scitè omnino Hildebertus Epist. 41. ad Adelam Comitissam, quæ quod aliàs intemperanter vixisset monasterium ad anteriorem vitam expiandam cogitaret, hortatur illam Hildebertus, data fide coniugij nihilominus cū Christo inuendi, & proles ex eo concipiendæ ac patiendæ; eo quod, etiam aliàs iam maritatas, aut etiam cum scelere corruptas, non dedigne- tur Christus habere vxores, ac etiam fœcundet. [De longè, (inquit,) venientes zelatur sponso tuus: eis etiam se maritum offerens, quæ numerum perdidere maritorum. Christo itaque multæ vxores. Eius vxor, Agnes & Agna & Susanna est. Agnes, nullius nisi eius: Anna, post alterum, tamen eius: Susanna similiter & alterius, & eius. Quæ enim plus diligit, parit vberius; quæ plus parit, dotatur ab eo sublimius: nulla tamen indotata, quia nulla infœcunda. Apud sponas hominum (si verus est Physicus) in 30. anno fœcunditas omnium conuiescit; quibusdam nulla omnino filiorum benedictio est. Apud Christi coniugens, non sic, nullam naturæ, nullam tempus facit infœcundam; omnis ætas ab eo concei-

Theoph. Raynaud de Attrib. Christi.

pit, & parit: In ortu quippe, sumunt Christi nuptiæ principium. Virgines nascuntur omnes; cui fortè debetur in celesti thalamo principatus. Fœmina fœminam generans, ante Dei socius est quàm hominis. Festiuitum tam festiuitum coniugium! Fœlix vix nata, & iam nupta, Angeli enim neque nubunt, neque nubentur, quorum conditio sexum ignorat. Nam de cæteris Christi coniugibus, quid loquere, quibus exuberat in senectute fœcunditas: Anna fœcundior octogenaria quàm iuuentula fuit. Vnum Sara genuit Abraham filium; Domino plures; Omnes, (sicut Salomon ait,) *gemellu fratribus abundant, & sterilitis non est in eis.* Hæ sunt quæ cum Propheta dicunt, *à timore tuo concepimus & doluimus & peperimus, spiritum saluationis fecimus super terram.* Subdit de iusto metu ne quæ concepit, abortum faciat. [Delicatus profectò conceptus, & excuti facilis ante partum! Mille sunt veneficia Dæmonum, quibus iniectis, vel rude semen penitus deficere, vel enecari iam formatum consuevit.] Concludit tandem. [Fœlix si ludat & exultet apud te, tam beata progenies; fœlicior autem si de ea tuus triumphare non poterit inimicus. Fortassis ignoras: sed in masculos huiusmodi superstes adhuc Pharaò debacchatur; inuidiam quam cepit ante partum constanter exercens & post partum: quos enim conceptos doluit, editos mergit in flumine, nesciens cum iam natis in gratiam reuersi, quos oderat nascituros. Persequitur ergo illos vsque in hodiernum diem, nec pudent congradi superatum, dummodò speret alium superare. Siue igitur parturias adhuc, siue iam educes quod peperisti, illum time Pharaonem, quo sicut nihil peruerfius est, ita nihil astutius.]

Eadem mens Guerrico serm. de Ann. vbi sub finem, monstrat primò, concipi Christum à fœdeli anima exemplo B.M. & quam id sit sublimè, expendit; tum concludit. [Gratias tibi sancti S. qui vbi vis spiras. Video munere tuo non vnā sed innumeras fidelium animas, illo generoso germine grauidas: custodi opera tua, ne aliqua aliarum abortiat, conceptumque diuinæ sobolis, informet aut mortuum excutiat. Vos quoque o matres beata, tam gloriosæ proles attendite vobis ipsi, donec formetur Christus in vobis: attendite ne qua foris offensa grauior fœtum tenerum ladat, ne quid ingeratis ventri, id est, menti quod spiritum quem concepistis extinguat. Parcite si non vobis, certè filio Dei in vobis, parcite inquam, non solum ab operibus & sermonibus malis, sed etiam à cogitationibus noxiis, & delectationibus mortiferis, quæ planè suffocant semen Dei. Omni itaque custodia seruate corda vestra, quia ex ipsis vita procedet: cum scilicet maturus se partus absoluet, & vita Christi quæ nunc abscondita est in cordibus vestris, manifestabitur in carne vestra mortali. Concepistis spiritum salutis, sed adhuc parturit, nondum peperistis. Si labor in parturiendo, magna de spe partus consolatio. *Mulier cum parit, tristitiam habet & labores, cum autem pepererit puerum, iam non memoretur præsentis propter gaudium, quia natus erit homo.* Christus in mundū exteriorem corporis nostri, quod & minor mundus solet appellari. Qui enim nunc conceptus est Deus in spiritibus nostris, configurans eos spiritui charitatis suæ, tunc velut homo nascetur in corporibus, configurans ea corpori claritatis suæ.]

HH h

Nec

Vfus Doctrina.

De Christo sponso.

conspectu, qui meritum quarentibus præstat. Quare flammæ imposito, perspicuum est mystici huius connubij Virginum cum Christo sponso argumentum. De huius sponsi dotibus & sponсарum felicitate egregie Hildebertus epist. 36. quæ est ad quandam Virginem *sub finem*. De amore huius sponsi per Sacras Virgines, insigniter S. August. lib. de sancta Virginitate cap. 54.

Idem de quavis in religioso statu persona.

836 Speciali item iure, ij qui religiosum statum capessunt, & calcato mundo adducunt se Christo, sponсарum eius nomen referunt: præsertim si religiosa vitæ decora expriment factis, nec vacuum & inane nomen ostendent, sanctus Bernardus serm. 85. in Cant. de vero religioso Christum vita & moribus referente, præfatus aliqua, ita statuit. [Ex quo iam gradu audet quæ eiusmodi est, cogitare de nuptiis. Quidni audeat, eo se nubilem, quo similem cernens? Non terret celsitudo, quam sonat similitudo, amor conciliat, professio maritat. Professionis forma hæc est: *Iuravi, & stui custod. e iudicia iustitia tua.* Hanc secuti Apostoli, aiebant *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te.* Simile est illud quod in carnali quidem dictum, Christi & Ecclesiæ connubium spirituale significavit; *Propter hoc relinquet homo patrem suum & matrem suam, & adhaerebit uxori suæ, & erunt duo in carne una.* Et apud Prophetam gloriatio maritatus, *Mibi autem adhaerere Deo bonum est, ponere in Domino meam spem meam.* Ergo cum videris animam relictis omnibus, Verbo votis omnibus adhaerere, Verbo vivere, Verbo se regere, de Verbo concipere quod pariat Verbo: quæ possit dicere. *Mibi vivere Christus est, & mori lucrum.* puta coniugem, verbôque maritatum. Confidat in ea cor viri sui, sciens fidelem, quæ pro se omnia spreverit, omnia arbitretur ut sibi ipsum lucrifaciat.] Præclarè quoque de his Christi cum Religiosa anima nuptiis Petrus Damiani Opusc. 10. cap. 1. occasione Blanchæ Comitissæ quæ relicto sæculo & deliciis amplissimis Principatus, Christo se iunxerat in Religioso instituto.

Omnes has sponсарas, ad Christi sponsi amorem virgere licet verbis illi S. Ambrosij in cap. 5. Lucæ *sub finem*. [Bonus sponsus Dominus Iesus; hic novo partu naturam nostram initiavit; huic desponsata, corruptelis carnis absolvitur. Non filios mortales requirit, non Eux delectatur doloribus: non virum obnoxium culpæ, non hereditatem condemnati patris requirit. Vidit enim carnis vlcera, quam antea concupiscebat: aduertit non esse pulchritudinem veram, quæ vitiorum habeat deformitatem. Et ideo quid tibi cum tali sponso femina? Requirere diligenter, & in omni corpore inuenies citricem. Cognosce alium magis sponсарum, qui circumdatur luce, cuius species non potest interire. Hunc tolle in animum tuum, consecra in templo tuo, tolle in corpore tuo: sicut scriptum est, *Tollite Dominum in corpore vestro.* Huius thalamos ingredi non nos, huius spectato peregrinum decorem, hunc induæ, hunc vide ad dexteram Patris, & gaude quia talem habes sponсарum.]

Theoph. Raynandi de Attrib. Christi.

837 Non plura, de sponсарæ Christi, cum generatim tum speciatim dicta, decoribus ac prærogatiis. Quam verò e contratio infelix est anima, quæ spreto tali sponso alium capiat, & quidem terribilium & horrendum, ex quo horrendam sobolem edat. [Est execrabilis, inquit Origenes hom. 2. in Numeros *sub initium*,] corporis etiam fornicatio. Quid enim ita execrabile, quam templum Dei violare, ac tollere membra Christi, & facere membra meretricis? Multo tamen magis execrabilis est generalis illa fornicatio, in qua omne genus peccati patriger continetur. Generalis autem fornicatio dicitur, cum anima quæ in consortium Verbi Dei ascita est, & matrimonio eius quodammodo sociata, ab illo, alieno scilicet, & aduersario illius viri qui eam sibi despondit in fide, corrumpitur & violatur. Est ergo sponsus & vir animæ mundæ & pudicæ, Verbum Dei, qui est Christus Dominus, sicut & Apostolus dicit: *Volo autem vos omni viro Virginem castam exhibere Christo.* Timeo autem ne fortè sicut serpens seduxit Eua astutia sua, sic corrumpantur sensus vestri à simplicitate quæ est in Christo Iesu. Dónec igitur anima adhæret sponso suo, & audit Verbum eius, & ipsum complectitur, sine dubio ab ipso semen suscipit Verbi: & sicut ille dixit, *De timore tuo Domine in utero concepti,* ita & hæc dicit, *de verbo tuo Domine in ventre concepti, & parturivi, & spiritum saluum feci super terram.* Si ergo sic de Christo concepit anima, fecit filios pro quibus dicatur ad eam, quia salva erit per filiorum procreationem si permanserit in fide & charitate & sanctitate, cum sobrietate, etiam si prius sicut Eua seducta fuisse anima videatur. Est itaque verè beata soboles, ubi concubitus factus fuerit animæ cum verbo Dei, & ubi complexus ad inuicem dederint. Inde nascetur generosa progenies, inde pudicitia oriatur, inde iustitia, inde patientia, inde mansuetudo. & charitas, atque omnium virtutum proles veneranda succedet. Quod si infelix anima, diuini Verbi derelinquit sancta connubia, & adulterinos se complexus Diaboli, aliorumque Dæmonum illecebris deceptam tradiderit, generabit sine dubio etiam inde filios; sed illos de quibus scriptum est; *Filij autem adulterorum imperfecti erunt, & ex iniquo concubitu semen exterminabitur.* Omnia ergo peccata, filij fornicationis. Vnde & ostenditur, quod per singula quæque quæ gerimus, parit omnia nostra & generat filios, sensus scilicet & opera quæ gerit. Et siquidem secundum legem est id quod gerit, & secundum Verbum Dei, Spiritum parit salutis, & propterea saluabitur. per filiorum generationem, & isti sum filij, de quibus Propheta dicit; *Filij tui sicut nouella olivarum in circuitu mensæ tuæ.* Si verò quod agit, contra legem est, sine dubio ex conceptione contrarij spiritus malignam sobolem gignit. Parit enim filios peccati. Et istæ sunt maledictæ generationes, in quibus à nonnullis sanctorum, maledicuntur etiam dies in quo nati sunt. Nunquam est ergo quando pariat anima. Anima semper parit, semper generat filios. Sed illa quidem benedicta generatio

Hllh 2 est,

est, quæ de Verbo Dei concepta generatur, & ista est filiorum generatio, per quam salua fiet. Si autem, (vt diximus) ex contrario Spiritu concipiat, certum est quia pariat filios iræ, aptos ad interitum.]

Tali animæ, pro viro Christo, vir succedit Diabolus: quod concinnè expressit idem Origenes hom. 12. Leuit. *sub finem* & hom. 10. in Genesim tractans illud de Rebecca, *virgo erat & vir non cognouerat eam*, quod sic Glossat. [Nec hoc frustra scriptum est de ea. Verumtamen mouet me, quid est quod dicitur, *Virgo erat, vir non cognouerat eam*: quasi verò aliqua sit virgo quam vir contigerit. Et quid tibi videtur additamentum in Virgine, vt dicatur, *quia vir non cognouerat eam*? Est enim aliqua virgo quam contigerit vir? Sæpè iam dixi quod in his historiæ narratur, sed mysteria contextuntur. Tale enim in hoc aliquid indicari puto. Sicut Christus animæ vir dicitur, cui venit ad fidem: ita & huic contrarius vir ille est, cui nubit anima cum declinat ad perfidiam. Ipse ille qui & inimicus homo dicitur, cum lolium superferit tritico. Non ergo sufficit animæ vt casta sit corpore; opus est, vt & vir hic pessimus non cognouerit eam. Potest enim fieri, vt habeat quis in corpore Virginitatem, & cognoscens istum virum pessimum Diabolum, atque ab eo concupiscentiæ iacula in corde suscipiens, animæ perdiderit castitatem. Quia ergo Rebecca virgo erat, sancta corpore & Spiritu, ideo eius duplicat laudem. & dicit, *virgo erat, & vir non cognouerat eam*.]

838 Quæ eiusmodi non sunt Satanam virum sortiuntur, suntque eodem cum eo luctu dignæ. I. quantus sit quamque acerbus esse debeat, audi S. Macharium. hom. 15. post descriptam fecunditatem animæ Christo sponso copulatæ. [Si verò quid aberet, aut in ministerio suo quippiam agat præter decorum, nec egerit quæ Domino grata sunt, & voluntati eius non fuerit obsecuta, neque cum gratia Spiritus secum habitante cooperata fuerit, tum contumelia atque ignominia afficitur, ac velut inuiliis minimæque conueniens societati Regis cœlestis, vita priuata tandem illa tristitia, mœrore ac luctu cum omnibus sanctis ac spiritibus intellectualibus conficitur: Angeli Potestates, Apostoli, Prophetæ, atque Martyres, lugent eius causâ. Quemadmodum enim gaudium est in celo, (vt inquit Dominus) *super vno peccatore penitentiam agente*, ita tristitia multa est & luctus in celo propter vnâ animam ab æterna vita cadentem. Et sicut in hoc seculo si quis diues obierit, cum cantu lugubri, lamentatione & planctu effertur à vita per suos fratres, cognatos, amicos, & familiares: ita propter vnâ animam omnes sancti lugent, lamentantur, ac voces lugubres emittunt. Atque hoc alibi subindicat Scriptura; *Cecidit Pinus, lugete Cedri*.] De exultatione è contrario demonum, ob deprædationem bonorum miseræ huic sponfa à cœlesti sponso collatorum, leges Otigenem hom. 2. in Ezech. *in fine*.

De Hæresi, & Pagani mo, ac quacumque infidelitate vxoribus Diaboli, vnde infausta proles ex malo semine execrandorum seminum concipitur. Videndus Anastasius lib. 11. Hexaem Gelasius Papa initio tractatus contra Andromacum Lupercalium restitutorem, ex eo quod

quod Christianus quilibet sit membrum Ecclesiæ quæ est Christi sponfa, colligit omne mortale peccatum Christiani, esse adulterium eo corporali & carnali grauius, quo animam adeo sponso suo abiungere, tectus est, quam mulierem à viro mortali auellere. [Agnoscant, inquit, non tantum corporali adulterij esse peccatum, quod & discuti debeat & iure puniri, sed esse longe maius fornicariis & adulteris genus, quod in quolibet Christiano, (quia membrum omnis Christianus Ecclesiæ est,) competenter, debeat vindicari. Tanto enim sacrilegij maior est crimen, quanto animæ fornicatio peior est corporis; Nam per animæ fornicationem ab ipsius Dei coniunctione dilceditur, atque ad immundos piritus, spiritualis adulterij genere, transit.]

839 Et quia specialiter Religiosos sponfas Christi esse monstrauimus, audiendus est Petrus Damiani ferm. 73. *in fine*, monstrans quanta verecundia & linguæ sobrietate, debeant exornari Religiosi, eo nominatim titulo perpenso, quod sint sponfæ Christi. [Anima nostra, (inquit,) superni Regis est sponfa, quæ accepto pignore sancti Spiritus, signaculo Fidei est dotata, Maneat ergo in suis penetralibus Virgo, non medenter in publicum prodeat, non per oris limen egressa, in superuacua se verba, ac secularia inaniter fundat, ne se deuia eam sponfa à modesta pudicitia suæ grauitate conspexerit, quandoque obiurgans, dicat; *Si ignoras te, pulex inter mulieres, egredere, & abi post vestigia preces*. In cubiculo igitur suo Virginali more reliceat, oris ostium clausum teneat, & nunquam, nisi quæ ad expectandum pertinent sponfi cœlestis aduentum, locutura procedat; sub vmbra illius silentij reprimat, ne decolor videatur, ab omni se æstu negotij secularis abscondat, vt non immerito possit alaci voce cantare: *sub vmbra illius, quem desiderabam, sedi, & fructus eius dulcis gutturis meo*; *introduxit me Rex in cellam vinariam, ordinauit in me charitatem*. Solent autem sponfæ nobilium, diuersas pigmentorum species mandendo per ora reuoluere, vt aduenientibus procis, flagrantius valeant, ac suauius redolere. Anima etiam nostra cepas, allia, & quidquid terrenæ prudentiæ acritudinem feruet, protinus abhorreat; Cassiam verò assidue orationis, statem Scera lectionis, Psalmorum cinnama, & cuncta odoramenti spiritualis aromata ingerit flagrare contendat. Christus sit, omne quod loquitur, omne quod delectatur; omne quod sapit; omne quod viuât; Christum spiret, Christum flagitet, Christum æstuet, Christum ore pronuntiet, Christum assidua cordis meditatione pertractet. Amare alium nesciat, ad hunc solum, totis visceribus inardescat. Illum summis desiderij vocibus clamet, illum ad se venire, suspiris, & crebris gemitibus prouocet; illud diuersis adornata, virtutibus, ipsa sui pulchritudine, vt ad se ingrediatur, inuitet: quatenus dum ad se eum, cui æstuat, cui anxiatur, cui inhiat, venire persenserit, protinus gratulabunda alacriter exclamat, dicens; *Vox dilecti mei pulsantis, aperis soror mea, amica mea, immaculata mea*; ac deinde subiungit: *surrexi aperire dilecto meo*. Felix anima, cuius thalamum, cœlestis ille sponfus ingreditur, ac indissolubile sibi perpetui amoris vinculo copulatur: quæ nimirum sine intermissione celebrauit nuptiale conuiuium, & indeficiente copia

copia coelestium fructus epularum. Felix, inquam, anima, quæ dum diuinæ gratiæ rore perfunditur, coelesti mox sobole fecundatur. Sic nimirum arefacta carni, germinat sibi; mortua mundo vivit Deo, vivente, atque regnanti in sæcula sæculorum. Amen.]

CAPVT II.

Christus, Pater futuri seculi.

DONATVR hoc nomine Christus Isaie 9. sed de eius notione ambigi potest. Pro triplici namque notione nominis *Pater*, triplex sensus haberi potest illius denominationis Christo tribuæ.

Patris notiones variae, in Christum cadentes, pro Domino, Præceptore, ac Genitore.

840 Interdum ergo, *Pater*, idem sonat quod *Dominum*, vt videre est in historia Naaman, vbi serui indignabundum Naaman iamque reuocantem gradum, abcessione prohibentes, sic affantur. *Pater estis rem grandem dixisset tibi Propheta.* Vbi vox *pater*, idem planè sonat, ac *Dominum*. Et hoc sensu hunc Christi titulum in quo versamur, accepit Rupertus l. 1. in Matth. ad illud, *vocabitur nomen eius Emanuel.* Et lib. 2. in Esaïam cap. 3. Christum enim in altera vita, post exactum iudicium, non vt *Dominum* in seruis sed vt patrem in filios regnantem, patrem futuri seculi dictum censet. Tertul. lib. contra Iude. cap. 10. aperte suffragatur. Quod enim habetur apud Isaïam *pater futuri seculi*, vertit hoc modo, *nomen Rex seculorum Christus.* Nec dissimiliter lib. 3. in Marcionem cap. 19. in eiusdem loci Esaïæ expensione Christum *nouum regem, novorum auium* appellat. sic accepit hanc Christi paternitatem Alcazarus in c. 1. Apoc. v. 4. not. 5.

Aliàs verò *pater* significat Magistrum; cum in Scripturis, vt habet S. Hieron. in cap. 16. Ezech. & alij Patres prolati lib. 4. de Virtutibus num. 426. tum etiam apud profanos, vt tradit Clemens Alexand. 5. Strom. cap. 2. initio, *Vnus S. Basilij locus in cap. 1. Esaïæ ad illud, Veb genti peccatrici semini nequam*, rem conficiet. [Consentaneum, (inquit,) proinde est & valdè secundum naturam, semen referri ad filios. A semine enim ad hoc progreditur natura, vt generentur filij. Nec id modò secundum generationes corporum, sed & iuxta animæ promotionem per doctrinæ semina, sicut auditores susceptis doctrinis eò vsque promouentur, vt motum similitudine suos expriment Doctores; quare & filij appellantur, siue filij regni, cum exceptis salutaris doctrinæ seminibus, secundum ea degentes perficiuntur, aut gehennæ filij: siquidem per peruersam & improbatam doctrinam, sibi ipsis conciliant perditionem.] Et hoc sensu, esse Christum, futuri seculi, eius inquam orbis terræ futuri de quo Apostolus, parentem; idest præceptorem, sacra oracula sapè produnt, vt infra videbimus. Insinuatque hanc Christi

paternitatem S. Cyril. lib. 4. in Esaïam, eum supra formationem naturalem, & eam quæ est per Spiritus sancti infusionem, profert eam quoque formationem qua intelligibiliter conformamur per diuinam scientiam.

Est tertius, illeque ex vocum cortice per se obuius sensus, quo Christus futuri seculi pater dicitur, quia de sponsa sua Ecclesia genuit beatam illam progeniem de qua Psal. 21. *annuntiabitur Domino generatio ventura, & annuntiabitur cæli iustitiam eius, populo qui nascetur quem fecit Dominus.* Et hoc peculiari modo, considerandus hoc loco nobis venit Christus Dominus, vt pater futuri seculi. Huius rei gratia, obseruanda est multiplex generatio & natiuitas nostra. Triplicem proponit Nazian. carm. ad Vitalianum Filiorum nomine. Prima est, qua ex sanguinibus, & voluntate carnis ac viri procreamur. Secunda est, qua in Baptismo ex Deo nascimur, renati ex aqua. Tertia qua absterfis vitis inter libere agendum adnatis, formam nouam rectè operando nobis ipsi apramus ac inducimus, iuuante Deo. In quam rem egregiè philosophatur Nyssenus hom. 6. in Cant. Ex his tribus generationibus, prima non est ad rem præsentem, tamen omittenda non fuit quia per ordinem ad eam præsuppositam, secunda vocatur regeneratio, & in ea dicimur renasci. Prima ergo illa apud Nazianzenum generatione dimissa, quia (vt dixi,) ad rem non facit, hæteamus in aliis, si tamen plures reuera statui debent, cum eodem relabantur ambæ, vt mox patebit. Duo autem hic præstanda video; nempe primò vt liqueat, Christum esse patrem. Secundò vt constet esse patrem futuri seculi.

De Christo spirituum genitore, Testimonia.

841 Patrem Christum, & Scripturæ densa testimonia, & manifesta ratio statuit. Ex Scripturis luculentus est locus Isaïæ c. 44. *memento horum Iacob & Israël, quoniam seruus meus es tu. Formauite, seruus meus es tu Israel, ne obliuiscaris mei: deleui vt nubem iniquitates tuas, & quasi nebulam peccata tua. Reuertere ad me, quoniam redemite.* Eum locum de Christo esse, S. Cyrillus lib. 4. in Esaïam, colligit ex redemptione & remissione peccatorum, quæ Christi sunt opera. Et tamen disertè vocat se formatorem, idest patrem mystici Israël hac est, Christianorum. Origenes quoque hom. 6. in Exod. de Christo accipit illud *Deus Patris mei.* Quia enim Christus ipse, patrem vocat Deum suum, idcirco Origenes Deum patris nostri, interpretatur Deum Christi, qui pater noster est nosterque fecit & genuit. Concinnissimè Bracharius *ferè in fine*, Epistolæ ad Ianuarium pro lapsis recipiendis, ait Christi filios esse Christianos in Ecclesiastici fontis vtero, & secreti perplexique vulua mysterij satos, vt ex eo infra referam. Sed addit probationem ex verbis Christi in quo lapsus memoria est, Christum enim inducit, alloquentem his verbis Apostolos. *Iam non dicam vos seruos sed filios*, locus est Ioan. 15. vbi non filios sed amicos habet Germana lectio. S. Augustinus serm. 109. de temp. *sub finem*, agnoscit hanc Christi paternitatem. [Quia duo parentes non genuerunt ad mortem, duo parentes non genuerunt ad vitam. Parentes qui nos ge-

HH h 3 nuerunt

nuerunt ad mortem, Adam est, & Eva. Parentes qui nos genuerunt ad vitam Christus est & Ecclesia. Et pater meus qui me genuit ad mortem, Adam mihi fuit, & mater mea Eva mihi fuit. Nati sumus secundum istam progeniem carnis, ex munere quidem Dei, quia & istud munus non est alterius, sed Dei: & tamen fratres quomodo nati sumus? Certè ut moriamur. Praecessores genuerunt sibi successores, nunquid genuerunt sibi cum quibus hic semper vivant? Sed tanquam decessuri, qui illis succederent genuerunt sibi. Deus autem pater, & mater Ecclesia, non ad hoc generant; generant autem ad vitam eternam, quia & ipsi aeterni sunt. Et habemus hereditatem promissam à Christo vitam eternam, secundum quod Verbum caro factum est, & habitavit in nobis. Non conuclit hanc S. Augustini doctrinam de Christo patre, quod esse Christum patrem, & simul ratione affectus, materni; tradit idem Augustinus in Plal. 101. ad illud *similis factus sum pellicano solitudinis*.

Locus illastris pro Christo verò patre nostro, ex Ecclesia matre, habetur in vita Sanctorum Epidecti & Athonis cap. 5, & 6. in vitis Patrum. Eodémque recidit, quod Hierar. in actis S. Iuliani interrogatus à Praeside quos haberet parentes, respondit; *verus pater noster Christus est, mater verò fides, qua in ipsum credimus*. Huc pertinere quod Adam dicitur Christi similitudo, pulchrè his verbis notauit Gillebertus in Altercat. Synagoga c. 1. *ferè initio*. [Adam dicitur similitudo Christi, quia sicut Adam à Deo solus constitutus est, ut ab eo procrearentur alij, & sicut de latere dormientis procreata est mulier; sic Christus à Deo Patre solus est omnium Spiritus pater constitutus, & sanguis & aqua de latere fluentis, Ecclesiam generauit & conseruauit.]

Ratio, ex definitione Generationis.

842 Eidem Christi titulo, suffragatur ratio luculenta ex notione Patris, & nostri diuina generatione per Christum, quæ latissimè & optimè exponitur à Cabasila in opere de vita in Deo. Ut autem elucescat, præmittendum est ex S. Ambrosio Epist. 77. superius adducto sect. 1. c. 2. hominem non esse vnum & simplicem sed duplicem. Profecit de more S. Ambrosius ex S. Hilario in Plalm. 118. ad illud *manus tue fecerunt me*. Et ex S. Basilio, cuius illa sunt hom. 10. Hexaem. Post adductum Apostoli locum 1. Corinth. 4. à S. Ambrosio prolatus quo homo qui foris est, & corrumpitur; secernitur ab eo qui intus est, & renouatur de die in diem. [Qui possum istos duos internoscere homines? Planè vnum, qui in conspectu est omnibus; alterum, qui rectorio corporis ipsius palam cognobili conuclatus delitescit, inuisibilis ille interior homo. Introclusum itaque hunc habemus & arcanum hominem, deprehendimur hinc quadantenus esse duplices: ac proinde id verum, quod in omnium versatur ore, *intus sumus*.] Eadem habet Nyssenus lib. de Virginit. cap. 19. Hac ex causa interdum in Scripturis dici cum congeminatione *homo homo*, tradit pulcherrimè Origen. hom. 14. in Numer.

Cum sit igitur in nobis homo duplex, duplicem itidem eius generationem statui necesse

est: externi nimirum hominis vnam, cuius causa sunt parentes, alteram interni hominis, quam pater Christus efficit. Et secundam quidem generationem insinuauit cap. 2. Genes. dixit loco proximè adducto Ambrosius: quia duas *creaturas*, id est duas formationes hominis exhibuit, priorem terreni & externi hominis, traditam Genes. cap. 1. posteriorem autem cap. 2. exprelam. Nam intra ad eò arctum spatium, bis eadem iterasse, mysterio non vacat. Ut autem supernaculæ iterationis insimulemus Moysen, abire ut vel in cogitationem admittamus. Siquidem ut alia occasione ait S. Basilius hom. 10. Hexaem. [Intoleranda proflus & gravis blasphemia fuerit, vel Verbum asserere in Scriptura inueniri otiosum.] Idem habet S. Bernardus hom. 1. super *Misus est*, initio. Quare exilimatur S. Ambrosius, iteratam illam descriptionem formationis hominis, pertinere ad productionem supernaturalem interni illius hominis, quem S. Petrus vocat *absconditum cordi hominibus*. Idem breuiter tangit S. Hilarius in Plal. 118. ad illud *Manus tue fecerunt me*, in ipso initio. Optime item hæc attigit S. Optatus l. 2. contra Parmeniam, *sub medium*, ubi sic scribit. [De Ecclesia sanctis membris ac visceribus tactus] (alloquitur Parmenianum Donatistam) quæ sunt procul dubio in sacramentis, & in nominibus Trinitatis: cui concurret fides credentium, & professio quæ apud acta conficitur Angelorum; vbi imitatur ecclesia & spiritalia femina, ut sancto germine noua possit renascentium indoles procreari; ut dum Trinitas cum fide concordat, qui natus fuerat seculo, renascatur spiritaliter Deo. Sic fit hominum Pater Deus, sancta sic fit mater Ecclesia.]

Plenè hoc & eruditè versat Anastasius Sinaita l. 7. Hexaem. Illud insuper quod ad rem presentem maxime facit diligenter confideremus, aliter opificij illius terreni auctorem, Deum designari cap. 1. aliter secundum opificij molitorem cap. 2. idque ad Christi designationem pertinere, sic offendit. [Ante factam à Deo hominis constructionem, simplici quodam nomine, diuina Scriptura vocat & appellat opificem, nempe Deum; ei nomini nullam addens compositionem aut additionem, ut quando dicit; *In principio fecit Deus celum & terram*. Et rursus deinceps; *Et dixit Deus*: Et, *separauit Deus intermedium lucis*. Facto autem homine duplici, qui est inquam, compositus ex terra & diuina infusione,) statim Scriptura compositum quoque, & duplex fecit nomen Opificis, cum appellans *Dominum & Deum*; idque non semel nec bis, nec septies, sed in septendecim capitibus ordine, & deinceps, ipsum nominauit *Deum & Dominum*, tanquam continuatione duplicationis & compositi nominis, Spiritu sancto nos docente & dicente, Cognoscite quod qui olim ante secula simplex erat & incompositus, sibi constructo humano tabernaculo, ei vnietur in Hypostati in posterioribus temporibus, & licet compositus qui erat ante simplex & incompositus; compositam portans appellationem per incarnationem, ut qui appelletur Christus Deus, hoc est Deus & homo. Quem pulchrè cum palpasset & vidisset Thomas, & in eo perpessus esset duarum naturarum coniugationem, exclamauit dicens; *Dominus meus & Deus meus*. Et inferius, omni stupore & admiratione id plenum

num esse, manifesteque inde patere, eam vniuersam secundò narratam hominis molitionem ad Christum pertinere, fuscè omnino prosequitur; & esse contra Iudæos argumentum ineluctabile, existimant.

843 Formamur autem & secundò generamur, productò in nobis interno homine, cum nobis per Christum communicatur gratia sanctificans. Nam generatio est processio viuientis à viuente, in similitudinem naturæ; gratia autem vt S. Maximus sciè dixit, centuria cap. ex variis cap. 76. est diuinitas participata: quod aliter dicitur, gratia esse diuinitatem participatam. Non illo absurdissimo sensu quem Ioan. Vincèntius Relección de gratia Christi insinuauit, & ferè frustra expodit Suarez lib. 7. de gratia cap. 1. num. 24. quod scilicet gratia habitualis sit participium diuinæ independentiæ & purissimæ actualitatis, (proflus quippe impossibilis est ea participatio diuinitatis;) sed quod gratia sanctificans eius sit naturæ, vt reddat nos proportionatos ad attingendum in se Deum, per fidem, spem, charitatem, aut etiã lumen gloriæ: quæ sunt eius connaturalia germina partim in hac vita, partim in alia. Vnde quia modus operandi sequitur modum essendi, sicut actiones principiorum illorum proximorum quæ gratiæ adiunguntur vt potentiæ, induunt aliquid Deo reciprocum, suntque Deo propriæ; ita essentia (vt ita dicam,) cui illæ veluti potentiæ implantantur, censetur esse quædam participata diuinitas, vel diuinitas proportionalis. Hæc sunt illa Dei membra, quæ nobis communicari ait S. Macharius hom. 15. [Si igitur (inquit) quis Deum diligit, Deus quoque cum eo suam ipsius committet dilectionem & cum semel crediderit in Deum, addit illi Deus fidem celestem, & ita homo efficitur duplex. Vt possis igitur ex membris tuis offerre Deo, ille ipse ex propriis veluti membrorum similia permiscet cum anima tua, vt omnia syncerè possis peragere, diligere, atque precari. Summæ enim dignitatis, est homo.]

Idem ergo proportionem hinc cernitur ac in peccato, cuius admissione anima semine Diabolico gravidari, & homo in Diaboli filium formari dicitur, vt optimè tradit Origenes hom. 8. in Exod. ad finem, & Occumen. 1. Ioan. 3. Idem ex Mercurij Asclepio refertur mimini in Morali dist. 4. n. 401. peccatum enim est semen Diaboli, æquè ac gratia semen Dei, vt expressè vocatur dicto cap. 3. Ioan. Sicut ergo Christus nobis gratiam sanctificantem tribuit, ita meritò censetur generare nos in similitudinem naturæ suæ diuinæ, & facere nos Dei filios.

Accipe vniuersam hanc de nostra ex Christo parte generatione doctrinam ex S. Paciano serm. de Baptismo post medium. [Iam videbitis qualiter Christo parente generemur. Nonissimis temporibus animam vtique cum carne accepit Christus ex Maria, hanc venit saluam facere, hanc apud Inferos non reliquit, hanc spiritui suo coniunxit, & suam fecit. Et hæc sunt nuptiæ Domini vni carni coniunctæ, vt secundum illud magnum Sacramentum fierent duo in carne vna, Christus, & Ecclesia. Ex his nuptiis Christiana plebs nascitur, veniente desuper Spiritu Domini: nostrarumque animarum substantiæ, superflua & admixta protinus semine cœlesti, viscetibus matris inolescimus, aluòque eius effu-

si, viuificamur in Christo. Vnde Apostolus, *Primus Adam, in animam viuentem, nonissimus Adam, in Spiritum viuificantem*. Sic generat Christus in Ecclesia, per suos Sacerdotes, vt ait idem Apostolus; *In Christo autem ego vos genui*. Atque ita Christi semen, id est, Dei spiritus, nouum hominem aluo matris agitur, & partu fontis exceptum, manibus Sacerdotis effundit, fide tamen pronuba. Neque enim aut insertus in Ecclesiam videbitur, qui non credit, aut genitus à Christo: qui spiritum ipse non recipit. Credendum est igitur, posse nos nasci.]

Per Christum, efficimur ad Dei imaginem.

844 Hæc est productio imaginis Dei ad eius imaginem facta per Christum. Diuinè planè id prosequitur S. Ambros. serm. 10. in Psal. 11. ad v. 1. vbi plurimis præmissis de immensa hominis dignitate ratione spiritualis formationis qua est ad Dei imaginem, vt appareat Christum esse cui tanquam factori & patri vniuersa secunda generatio est adscribenda, addit. [Filius hominis Angelorum ore laudatur, quod Angelos malos vicerit & de nequitiis spiritalibus quæ sunt in cœlestibus, triumphauerit: quod fecerit similes Angelorum homines, in quibus ante erant contagia mortuorum. *Verbo*, (inquit,) *Domini celi firmati sunt & Spiritu oris eius omnis virtus eorum*. Homo quippè Spiritu Domini, perfectionem vitæ, consummationemque virtutis accepit. Inspirauit in eum Dominus spiritum vitæ, & factus est homo in animam viuentem. Vita ergo nostra cœpit ex inspiratione diuinæ: Sed vita hæc secessione animæ corporisque dissoluitur, inspiratio autem diuina non soluitur. Et idè intellige aliud esse quod signatum est, aliud quod factum est vel paratum. Meritoque dupliciter habes scriptum de homine. Primum enim scriptum est: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: & dominabitur*, (inquit,) *vel principatum habebit; & fecit Deus hominem ad imaginem Dei*. Secundo autem loco ita scriptum est: *Quia accepit Deus puluerem de terra, & plasmavit hominem*. Vbi pulvis, ibi non terra, non materia, sed incorporeum, sed admirabile; ibi non materia, sed immateriale. Quod enim secundum imaginem est, non est in corpore, nec in materia, sed in anima rationabili. Ibi operatur, ibi ostenditur homo ad similitudinem & imaginem Dei, vbi iustitiæ, vbi sapientiæ, vbi omnis forma virtutis assumitur. Si intelligas imaginem, videbis ad imaginem. Homo enim non est imago Dei, sed ad similitudinem factus. Alius est imago Dei inuisibilis, primogenitus vniuersæ creaturæ, per quem facta sunt omnia. Ille non ad imaginem, sed imago: tu non imago, sed ad imaginem. Habes ergo in tua substantia aliquid de imagine & similitudine Dei, quod sit diuinæ simile imagini. Propterea imago ad eum quo ad imaginem venit, & querit imago eum qui est ad similitudinem sui, vt iterum signet, vt iterum conformet, qui amisisti quod accepisti. Insufflauerat enim tibi Deus, vt inspirationis suæ dono haberes gratiam, quam tibi tua culpa sustulerat: factus erat in animam viuentem. Audi quid dicat, non in carnem, sed in animam viuentem. Sed quia peccator signaculum

culum tenere non potuit, & in crimine positus non sapiebant quæ Dei sunt, sed quæ hominum: propterea venit Dominus noster Iesus Christus. Legisti in Euangelio, & à mortuis resurgens cum clausis discipulis reperisset, claustris ingressus est manentibus, & dixit: Pax vobis. Sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Cumque hoc dixisset, insufflauit, & dixit eis, Accipite Spiritum sanctum. Videt- ne ergo quæ manus fecerint hominem, aut quem hominem fecerint? Illum utique, quem secundum Christum induimus, expoliantes veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum, qui renouatur ad agnitionem secundum imaginem eius qui creauit eum, ubi non est seruus & liber, sed omnia & in omnibus Christus.] Subiungit quidem paulò post, manus Dei quæ plasmaverunt interum nobis hominem, duas esse; hoc est, Christum, & Spiritum sanctum. Sed hoc referendum est ad communicatum nobis per Christum Spiritum sanctum, quod superius expresserat, cum dixerat, Christum Spiritu otis sui nos viuificasse, & insufflando ac Spiritum sanctum impertiendo, formasse nos secundò, itavt Christus rationem Patris habeat; Spiritus verò sanctus rationem anime, & causæ quasi formalis.

Quod à Spiritu sancto, aut à nobis effici dicamur, eodem recidit.

845 Imo tamen daremus Spiritum sanctum habere se ad nostram hanc secundam generationem ut patrem, eodem reuolueretur. Nam Spiritus sanctus non operatur circa formationem nostram spiritualem, nisi per auxilia & influxum à Christi meritis debitum: ut proinde proxima & immediata moralis causa formationis nostræ internæ, sit Christus, iuxta Tridentinæ Synodi doctrinam sess. 6. cap. 4. qua sancitur, renouationem interioris hominis, unde homo fit adoptio Dei filius, per misericordiam quidem Dei signantis & vngentis Spiritu promissionis sancto effici: meritotiam tamen eius causam, quæ moralis causa effectiua est, dilectissimum Patris filium esse, Iesum Christum Dominum nostrum. Itaque Spiritus sancti interuentus, non excludit Christum Patrem. Sicque accipiendi sunt, qui dicunt, filios Dei adoptiuos ad imitationem filij naturalis de Spiritu sancto procreari: quod Fulgentius insigniter prosequitur, lib. de Incarnat. & gratia Christi cap. 20. nòque infra plenius trademus, agentes de Christo fidei ac vitæ auctore.

Similiter tamen interdum homo dicatur sibi ipsi pater esse, tamen nihil inde officitur titulo quem hic Christo vendicamus. Nam idcirco tantum homo dicitur sibi Pater quia voluntarie se disponit ad susceptionem esse spiritualis, & internam suam effectiorem Deus enim vt insigniter planè philosophatur Nazian. orat. 1. & orat. 37. num. 58. & S. Basilii hom. 10. Hexaem. & Gregorius Nyssen. in Orat. Catech. cap. 30. noluit statum gratiæ & filiationem supernaturalem esse nobis ex necessitate, sed ex libertate Deo praueniendi cooperante, quod ad adultos attinet, vt locus esset merito nostro iustæque suæ remunerationi. Hanc igitur ob causam, adultus liberè admittens gratiæ sanctificantis infusionem, dicitur animam suam viuificare vt est apud Ezechielem & sanctificare se sicut & Chri-

stus sanctus est, iuxta Ioannem; Et quæ sibi Pater, quod ex Nazianzeno retuli, huius capituli initio; fusiùs idem habet Gregorius Nyssen. hom. 6. in Eccles. tractans illud, *tempus parendi*, sic præter cetera philosophatus, [Mihî videtur maturus esse partus & non abortiuus, quando, vt dicit Elaias, cum quispiam ex Dei timore conceperit, per animam in partu labores, suam salutem genuerit. Nobis enim ipsis quodammodo patres sumus, quando per bonum animi infinitum, liberumque arbitrium nos ipsos formauerimus & genuerimus, & in lucem ediderimus. Hoc autem facimus, ex eo quòd Deum in nos ipsos formauerimus, & genuerimus, & in lucem ediderimus. Hoc autem facimus ex eo, quòd Deum in nos ipsos admittamus, effecti filij Dei, & filij virtutis, & filij altissimi: Et nos ipsos rufus abortiuos edimus, nòque imperfectos & subuentaneos reddimus, quando non fuerit in nobis formata, (sicut ait Apostolus,) Christi forma. Oportet enim integrum & perfectum esse hominem Dei. Integer autem ille omnino est, cui perfectæ naturæ completa fuit ratio. Si qui ergo per virtutem seipsum Dei filium fecerit, prædari huius ortus accepta potestate, is nouit tempus boni partus, & meritò gaudet, conuenienter Euangelio, quod natus sit homo in mundo. Qui autem natus est filius iræ, & filius perditionis, & fœtus tenebrarum, germen vipere, malus fœtus & alia omnia, quibus malus malè audit partus, is non nouit tempus quod gignit vitalia; est enim vnus tempus patiens ad vitam & non plura. Qui ergo propter importunitatem, partum non est assequutus, sibi ipsi putatur interitum, & ad mortem suæ est anime obstrictus.]

Addit lib. de vita Moysi, initio expositionis Tropologica, agens de malculis Hebræorum quos Pharo curabat perdendos, in cuiuslibet potestate esse in hac spirituali generatione, quod in corporea negatur, marem se aut feminam facere; sexum enim masculinum, robusti & petulanti animi symbolum esse docet; femininum molli & impetui. Tum subdit, [Est autem vita humana, mutationi semper suppositæque oportet, cum non sit æterna & immutabilis, semper nasci non aliena sit appetitione, nec extrinsecus, vt in corporali natiuitate, sed electione propria vnusquisque nascitur: unde fit, vt nos ipsi Patres quodammodo sumus nostri, qualescumque nos volumus electione gignentes, & aut marem aut feminam, viri ac virtutis ratione fingentes. Itaque licet nobis profectò, cum audiamus quantam hostis noster afficitur masculina proles, id est, virtute præditi viri natiuitate: licet inquam, nobis mares nos ipsos gignere, ac parentibus nostris, cogitationibus scilicet bonis, quæ virtutem pariunt, voluptatem afferre.]

Est ergo homo ad sensum prædictum, sibi Pater citra Christi veri & propriè dicti interni Patris, exclusionem: quod agnoscit idem Nyssen. in orat. Catech. cap. 38. & sequentibus, elegantissimè tradens hominem quoad hanc mysticam generationem, patrem sibi quem vult diligere, Christum aut Satanam. Non est ergo homo reuera sibi Pater magisque propriè homo diceretur sibi mater, quia ex Christo concipit eiusque semine; quod ex Eusebio in illa verba Cantici Elaiæ à timore tuo Domine concepimus, nec non ex Richardo Victorino & S. Bernar-

monstrare memini in Defensione Valeriani Cemelienfis cap. 5. n. 3.

Alij quidam, nostri in Spiritu Patres, sed in Christo, & extensa voce.

846 Eandem denique ob causam etfi ali- qui dicantur filios Christo gignere, quod de se Apostolus proficitur, cum ait, *in Christo Iesu per Euangelium ego vos genui*; & fideles, dicuntur filij hominum, Psalm. 77. idest Apostolorum interprete Tertulliano 5. contra Marcionem cap. 8. talēque sunt omnes viri Apostolici non adulterantes Verbum Dei, idest (interpretibus Etherio & Beato libro 1. contra Elipandum,) non quærentes solam voluptatem ex Dei Verbi tractatione, sed prolem & fructum spiritua- lem. Id quod ante dixerat S. Gregorius Moral. c. 28. & fuse omnino ac benè prosequitur Ago- bardus lib. de modo regiminis Ecclesiastici. Has esse oves fectas, quas se portaturum proficitur Deus, ait S. Hieronymus in cap. 40. Esaiæ. De Christianis Sacerdotibus ita scribit S. Chrysost. l. 3. de Sacerd. c. 5. [Hi sunt, hi sunt inquam, quibus tum conceditæ sunt spirituales parturi- gines, tum etiam baptismatis partus à Deo est commissus. Per hos ipsos Christum induimus, vñ cum Dei filio sepelitur: beati illius capitis membra efficiuntur: quo nomine Sacerdotes me- ritò non modò plus vereri debemus, quàm vel Principes vel Reges, verum etiam maiori hono- re quàm parentes proprios honestare. Hi enim ex sanguinibus, & voluntate carnis nos genu- erunt: illi verò auctores nobis sunt natiuitatis eius quàm à Deo habemus; beatæ generationis il- lius, libertatis vitæ, atque adeò adoptionis eius, qua nos per gratiam filij Dei sumus effecti.] In eandem sententiam Clemens item 2. constitut. c. 30. agens de honore quo prosequendus est Episcopus. [Is pietatis (inquit) magister est. Is post Deum pater videtur, qui per aquam nos re- generavit in adoptionem filiorum Dei.] Om- nes hoc modo tenentur patres esse. Propterea enim vetabatur Eunuchus ingredi Ecclesiam Dei; qui scilicet vitæ institutione aut sermone, sobolē Deo non procreat, instar Pauli in Chri- sto Iesu multos gignentis, vt exponit Clemens Alexand. 3. Strom. sub finem. Ex duplici modo per spirituale matrimonium procreandi, hunc priorem proponit S. Bernardus serm. 85. in Cant. in fine. His ac similibus, *patris nostri* no- men quandoque datur; quia suscitant de- functo fratri semen, & prolem transcribunt. Audi S. Augustinum 3. 2. contra Faustum cap. 10. [Faustus in mandatis veteris Testamenti pro crimine obiecit, quodd vxorem fratris ad hoc frater iussus est ducere, vt non sibi, sed illi so- bolem suscitaret, eiusque vocaret nomine, quod inde nasceretur; quid aliud in figura præmon- strat, nisi quia vnusquisque Euangelij prædica- tor ita debet in Ecclesia laborare, vt defuncto fratri, hoc est Christo, suscitei semen qui pro nobis mortuus est, & quod suscitatum fuerit, eius nomē accipiat. Denique hoc implens Apo- stolus, non iam carnaliter in præmissa significa- tione, sed spiritualiter in completa veritate, quos in Christo Iesu per Euangelium se genuisse commemorat, succenset eis, & eos increpans corrigit, volentes esse Pauli. Numquid Paulus, (inquit,) pro vobis crucifixus est, aut in nomine Theoph. Raynaldi de Attrib. Christi.

Pauli baptizati estis: Tanquam diceret, Defuncto fratri vos genui, *Christiani* vocamini, nō *Paulini*.

847 Aliquando igitur, tametsi paulò infie- quentius Prædicatores adiunt Patres; & quam- uis audiunt, non nisi extensa voce patres sunt, quatenus nudum exhibent ministerium aptandi homines ad voluntariam diuini seminis per Christum transmittendi exceptionem. Vnde cō- feruntur agricolis semen iacentibus, quos tamē nemo patres culmi, aut spicæ, ex iacto per eos semine germinantis dixerit, cum illud semen nō sit de agricolæ substantia. Christus autem me- ritò pater appellatur, quia omnium semen est, vt loquitur S. Ambrosius in Psalm. 43. ad illud *in gentibus dispersisti nos*. Eoque spectat, quod alibi filiorum in Christo matres, potius quàm patres appellantur, eosque parturire ob labores animarū conuersione ponendos dicuntur. Quod planè egregiè quoad S. Paulum, prosequitur S. Chrysost. hom. 10. de pen. tractans illud ad Ga- lat. 4. *filij mei quos iterum parturio*; & eximie describens Beatæ illius alui fecunditatem, in- gesque parturitionis dolores, ex tam numerosa prole quam Christo genuit Apostolus. Nec cessare cum partu harum matrum dolores, ait idem Chrysost. hom. 4. in 2. ad Thess. *in ipso fine*. Insigniter hæc omnia ad Gal. 4. expressit S. Hier. [Quis putas nostrum ita de Discipulorū anxius est salute, vt non paucis horis, aut vt multum, bi- duo triduoque, sed toto vitæ suæ tempore tor- queatur, donec Christus formetur in eis. Exem- plum fecit mulieris quod assumpsit, concipien- tis & formantis in se semina, diligenter tenen- dum est, vt possimus intelligere quod dicitur: Natura non erubescenda sed veneranda est. Sicut enim in vuluam mulieris primum semen iacitur informe, vt sulcis & fundo eius quasi quodam glutino adhæreat; de quo & Propheta initij sui recordatus ait, *Incompositum meum, viderunt oculi tui*; Deinde per nonem menses restricto sangui- ne, futurus homo coagulatur, corporatur, pasci- tur, atque distinguitur: vt quum in vtero palpi- tat, statuto tempore fundatur in lucem; & tantis difficultatibus nascitur, quantis postea ne inte- reat enutritur. Ita & semen sermonis Christi, cū in animam audientis incidit, per gradus suos crescit, & vt multa paternam (possumus quidem facile corporalem descriptionem transferre ad intelligētiam spiritualement) tandiu in ancipiti est, quandiu pariat qui concepit. Nec statim finis in- dustriæ est edidisse, sed tunc alterius laboris exordium est: vt lactentem infamiam sedulis nutrimentis & studiis, vsque ad plenam Christi perducatur ætatem.]

Quod porrò Christum ex Ambr. omnium sanctorum semen vocabam, benè concinit cum eo quod habet Abucara Opusc. 6. volens exem- plo docere, quomodo ex Christo veluti semine nostrum, suauitas & dulcedo abiectioque ama- roris, sit cōsecuta. [Aiunt (inquit) si semen pepo- nis melle tinctum seras, dulcedinem mellis in ipsum fructum transire. Ita Christus naturā ab oleosa qualitate, nimirum à peccato per sanctū Baptismum expurgata, assumpsit illam absq; labe & macula, qualis prius erat, & condita fuerat, & que melle diuinitatis & dulcedine, hoc est vitu- te Spiritus S. delibuta, nos etiam dulcedinis par- ticipes effecit, quemadmodum grana peponis, quasi per traducem fructum participē efficiunt.] Cur peccatum dixerit oleosam qualitatem, pen-

det ex antecedentibus, quibus propagationem peccati exemplo vna ex palmite in oleum immisso edita, & oleum redolentis, declararat. Quorsum verò naturam à Verbo assumptam, dicat baptismo prapurgatam, & postea assumptam, non video! Accipio itaque dumtaxat exemplum de semine puro, & melle iuncto, è quo pura & mellita existant grana.

*Proles ex Christo Patre, & eius sponsa
S. Ecclesia.*

848 Ratum igitur esto, Christum esse patrem nostrum, qui sicut sponsam habet Ecclesiam, ita ex ea suscipit benedictam hanc prolem. Insigniter id prosequitur Stapletonius l. 8. de Principiis c. 19. Nos alia addemus. Egregie ergo Ecclesiam sub schemate matris fidelium, depingit S. August. Epist. 38. demonstrans lato quem mater carnalis à stitua Evangelica renocare conabatur, quàm potius astringeretur matri spiritus, siue Ecclesiae.

Eadem ex causa S. Chrysost. in Psal. 38. in fine, tractans illud, *Intende in adiutorium meum, Domine Deus salutis meae*, Ecclesiam censet ibi adiutorij nomine significatam à Christo, tanquam uxorem Christi. Auxilium, inquit, suum vocat Ecclesiam, ea etiam ratione saluam facere volens Adæ imaginem. Illi enim data erat vxor ad auxilium. *Faciamus enim*, inquit Deus, *auxilium simile sibi*. Et ideo Paulus quoque dixit de Christo, ea quæ de Adam & Euadicta fuerant; nempe, *Relinquet homo patrem & matrem suam, & adhaerebit uxori suæ, & erunt duo in carne vna*. Deinde quid his subiunxit? *Sacramentum hoc magnum est ego autem dico in Christo & in Ecclesia*. In hanc ergo vult partem intendere & respicere. Liqueat, Chryso. illam apud Mosè *uxoris* descriptione, *adiutorium simile sibi*, hoc est viro, Ecclesiae ad Christum comparatæ aptatâ velle.

Imo S. Anast. Sinaita l. 9. Hexaem. proptiissimè in solam mysticam Christi uxorem cadere cam descriptionem citè tradit. Reprehendit enim primùm Anast. Manetem, qui blasphemè dixit Deum veteris Testamenti esse mentitum, cum mulierem vocauit *adiutorium simile viro*, quæ tamen virum non iuuat, sed perdidit. Reprehendit item Anast. Aquilam, qui non verit, *faciamus ei adiutorium secundum ipsam*, id est aduersarium & hostem. Addit Anast. esse reuera perdifficile, monstrare mulierem quæ sit viri adiutorium, & non potius fossa, & insidiatrix, atque tentatio, & ruina. Tandem postquam diluuium malorum à femina viris immisissum latè & grauius proposuit, verum adiutorium simile homini, interpretatur S. Ecclesiam. Itaq; concludit. *Adhortor Iudæum & Græcum seu Gentilem, vt quærat & possideat illam adiutricem, quam Deus fecit ad ferendam opem toti generi hominum: adiutricem non carnis & voluptatis, non seminis & sanguinis. Adiutricem & coniugem, quæ nequaquam fuit insidiatrix, sed salutaris, sed conseruatix, sed illuminas, sed beneuola, peccata purgans non faciens, in regnum Dei introducens, non ex eo expellens; Adiutricem quæ parit filios vitæ & heredes vitæ æternæ. Adiutricem quæ Magos fecit Apostolos, & facit Publicanos Euangelistas, Theologos, redditque meretrices Virginibus honestiores; Adiutricem, quæ viuificat mortuos, & orbem*

terræ excitat ex mortificatione Idololatriæ. Adiutricem inuictam, adiutricem inexpugnabilem, adiutricem certando insuperabilem & infatigabilem. Omnia regna, omnes progenies, omnes tribus, & omnes linguae gentium ab ea sunt seruata. Ipsa iacentes erexit, ipsa curauit infirmos, ipsa recreauit creaturam: Et ideo de ipsa dixit Dominus Deus de Ecclesia, inquam, *Non est solum, hominem esse solum*. Et propterea ei vnitum est Deus Verbum, vt non sit amplius homo solus, sed cum Deo totus, non solum in vna quadam hypostasi, sed etiam quando ei per virtutem vnitur. Addit inferius, nusquam in tota Scriptura, mulierem aliquam viri adiutorium vocari, sed tantum eâ vocè vsurpari, cum agitur de Ecclesia quæ verè fuit, & est, Christi viri sui adiutorium.

849 Sanè conuenientia malignantium, & synagoga impiorum, (quod habet ideam Anall. l. 1. eiuldem operis, coniuges sunt Satanæ. Dico inquit,) quod sola quæ est Christianorum Ecclesia Christi, & hostis & inimica serpenti: reliquæ autem omnes quæ sunt in mundo religiones & fides gentium, (tam Iudæorum quàm Barbarorum, sunt amica & contubernales, & coniuges, & propriae Diaboli serpenti, ex eo nate, & quæ ex eo conceperunt malum semen execrandorum dogmatum, aded vt eis idem sit & pater & vir, qui introduxit execrandam sui inter se corruptionem: Hoc enim significant etiam quæ deinceps sequuntur Dei verba ad ipsam serpentem. Nam cum dixisset, *Potam inimicis inter te & mulierem*, subiunxit dicens, *Et nate sunt ei*. Atqui debebat dicere: *Et inter se nati sunt* si ad corporalem serpentem & mulierem corporalem solam essent ea quæ dicuntur. Mulier enim non emittit semen, sed cum accepit, parit factum. Semina ergo Ecclesiae, (sunt pia dogmata & disciplinae quas seminavit ille Agricola, dicens, *Exiit qui seminat ad seminandum*. Rustici serpentis sunt mala semina & impia, harreticorum & zanzania & predicationes. Et inferius, *Cetero omnes quæ sunt in mundo fides, præter vnam & hanc Christi solam uxorem & Christianorum Ecclesiam, sunt amica serpenti*. De cetero autem quando videtis reliquas mulieres & fides, Iudæorumque & Barbarorum Synagoga, phellentes, clamantes, dies festos celebrantes, vigilantes, ieiunantes, sacrificantes, adorantes, Deum nominantes, fidem prædicantes, dogmata statuentes, Scripturas legentes, Christum autem Deum verum ex Deo vero non confitentes, certo scitis, quod ea omnes sunt amice Diaboli, (nempe serpenti,) & nulla ex iis est inimica & ab eo aliena, nisi ipsa eaque sola Christi Ecclesia & eius semen. Illæ enim omnes sunt fornicatrices & adulteræ, & ex semine serpenti, concipientes & parientes; Fortasse autem habentes etiam proprium & innatum semen, serpente deterius.]

Hæc cum ita sint, nemo nō videt, quanto iure Ecclesia, vxor illa Christi censetur, quæ verè est adiutorium viro simile, estq; ei sicut viuis abundans, &c. Nec id negat Clem. Alex. l. 1. pedag. c. 6. cum de nouo certu ait. [Quem ipse Dominus carnali labore peperit, quem ipse falcis alligauit Dominus, pretioso sanguine. O sanctas secundinas, & partum sanctum. O sanctas falcis. Verba est omnia infanti, & pater, & mater, & pedagogus & alcor. Et mox, Verbum vocat *manu* lam patris, vnde nobis illud lac rationale & de quo vt ipse ex interprete habet *verbalis*, de quo

1. Petri 2. Et inferius addit. [Nobis ipse Christus infantibus est alimentum, qui Verbum cœlorum exogimus. Hinc querere Græcis dicitur *μασσω*, quod infantibus qui Verbum querunt, paternæ benignitatis vbera, lac suppetant.] Ista inquam non excludunt materna Ecclesiæ in nos officia, sed exponunt quæ à Christo accipimus per proportionem ad maternam efficientiam & charitatem, ut adæquetur utrumque immensa vis Christi beneficentiæ in nos. Quo item pacto Valerius Soranus apud S. Augustinum 7. ciuitatis cap. 9. vocat Deum, *progenitorem & genitricem*. Gentiles apud Clementem 5. Strom. dicere *πρωτογονον*.

850 Cedit profecto in Ecclesiam Christi, patientem tantam sobolem, appellatio illa quæ Eux suæ indidit Adam, vocans *matrem omnium viuientium*; quod discit ex eodem Anastasio ad calcem libri 1. eiusdem operis. [Quoniam per mulierem *Vitam*, quam ex suo peperit latere, somno sopitus qui naturam viuificat, & sic ea est exutus qui dicit; *Ego sum vita*: hæc facta sunt, & venit in mundum, & per ipsam dissoluit mortem, & per ipsam viuificauit illa gentium animalia quæ in Paradisum ad ipsum fuerant introducta, & per ipsam viuificauit mortuos ex Inferis, & mortali naturæ vitam est largitus: ea de causa & penam mortis subiit nouus Adam, & nomen suæ vxoris (nempe Ecclesiæ,) posuit vitam, quoniam ipsa est mater omnium viuientium, abscondit in Christo vitam. Hinc docemur, magnam admirabilem Ecclesiæ gloriatiorem. Beata & ter beata est spes, & in altum elatio Christianorum. Nam per ea quæ dicta sunt, in mundo sunt mortuæ, & matres mortuorum populorum & gentium, ut quæ in se non habebant eum qui dicit, *Ego sum vita*, neque regerant & viuificant per vterum aquæ & Spiritus suos filios & populos: sed sunt sine semine, & viduæ fontis vitæ, non fruentes aqua vitæ & saliente in vitam æternam. Sola ergo eius Ecclesiæ, dicitur & vita & mater omnium viuientium. Et propterea eius etiam vxor est mater, non mortuorum, sed omnium viuientium Christum veram vitam: & quicumque ex ea non nascitur, est mortuus peccato: Corporalis autem mulier Adami corporalis, non est mater viuientium sed mortuorum hominum. De hac autem matre spiritali, non dicit quod sit *mater omnium hominum*, sed *mater omnium viuientium*, ut quæ sit vita, & ea de causa omnino non nominauit Deus in eius pena, mortem: quandoquidem cum sit vita secundum naturam, est aliena à morte, permanens æterna.]

Subdit paulò post, tem consideratione dignissimam. [Oportet, (inquit,) præter hæc omnia aduertere, quomodo hæc spiritalis coniux secundi Adami, à deteriori nomine profecerit in melius. In principio enim vocata est *Cossa*, & *sesta* seu *diuisa*, significante, (ut arbitror,) hac amputatione & diuisione defectionem à Deo, quæ erat ei euentura. Deinde post hoc ædificata & in melius excitata: propterea quod ad virum Christum appropinquare, appellata est *mulier*. Postremò autem omnium appellata est *vita*, ut quæ à morte profecerit ad vitam. Vir autem eius non ita; sed ex meliori nomine, accepit peius. In primis enim Adam magnum honorem & gloriam adeptus, ut qui sit appellatus *imago & similitudo Dei*: deinde postea appellatus est *homo*.]

Theoph. Raynaudi de Attrib. Christi.

mo, & postea rursus *Adam*: & postremò omnium *Terra*, ut per hæc aperte, discamus & erudiamur, quæcumque sunt in protoplasto, referri ad Euam Ecclesiam, & Adamum Christum. Sic enim cum in principio *esset splendor & character substantiæ ipsius Dei inspicibilis, seipsum exinanivit serui formam accipiens*, ut Ecclesiæ ex mendicitate diceretur vitæ effecta, & ex ipso nominata, & in libro viuientium collocata.]

Lauacrum aquæ, vterum fidelium.

851 Quod Anastasius vterum Ecclesiæ quo ex Christo sobolem diuinam concipit, dixit esse vterum aquæ & spiritus, conforme est aliorum Patrum sensui. S. enim Dionysius l. de Eccl. hier. c. 2. part. 2. fontem sacrum, siue baptisterium *matrem adoptionis* appellat. S. Chrysost. in Epist. ad Galatas tractans illud, *secundum Isaac re-promissionis filij sumus*, Ecclesiam cum Sara, Abrahamum cum Christo componens, in eo ponit comparisonem, quod [sterilem appellauit Esaias, & hanc ostendit factam complurium liberorum matrem. Idem sub figura accidit in Sara. Nam & hæc, quàm esset sterilis, numerosæ sobolis mater est facta. Cæterum hæc quidem Paulo sufficiebant, verum etiam quomodo sterilis, mater sit facta disquiri, ut huic etiam ad veritatem accommodet figuram, eoque subdit dicens; *Nos autem fratres, secundum Isaac re-promissionis filij sumus*. Non enim sterilis tantum erat Ecclesiæ, quemadmodum Sara, neque solum multorum liberorum mater facta est ut illa, sed & ita genuit, quemadmodum illa. Ut enim illam non natura, sed Dei re-promissio fiat matrem suam qui dixit, secundum tempus hoc veniam, & erit Sara filius, idem ingressus in vterum infantem formauit] sic & nostra renascencia, natura quidem nulla est, cæterum verba Dei, quæ norunt fideles, hæc in aquæ lauacro per Sacerdotem pronuntiata, tanquam in vtero quodam formant ac regenerant eum qui baptizatur. Idem hom. 25. in Ioan. *ferè initio*, summam in nos Dei benignitatem demitatus, subdit. [Non immerito igitur Paulus. *O Altitudo*, (inquit,) *diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei*. Non amplius mater, non enixus non somni, neque concubitus, non amplexus, nouum iam naturæ nostræ interitum opificium à Spiritu sancto & aqua. Aqua autem accepta est, partus genito facta. Quod enim est matrix Embryoni, hoc est fidei aqua. Siquidem in aqua fingitur & formatur. Nam primum dictum est, *Producant aquæ reptile animæ viuientis*. Ex quo autem Iordanis alueum ingressus est Christus, non amplius reptilia animarum viuientium, sed animas rationales & spirituales aqua producit. Et quod de sole dictum est, *Tanquam sponsus procedens de thalamo suo*; hoc longè magis de fidelibus in præsentia dici potest. Multò namque quàm ille clariore diffundunt radios. At quod in marice formatus, tempore indiget: quod in aqua, minime sed momento omnia perficiuntur. Siquidem ubi caduca vita est, & à corporea corruptione principium accipitur, omnia mora temporis generantur. Ea namque natura corporis est, ut tempore perfectionem suam accipiat, sed non ita in spiritalibus.]

Bracharius non dissimiliter Epist. ad Iannarium sub finem. [Filios Domini nostri, Ecclesiastici]

fici fontis vterus, & secreti ac perplexi vulva
mysterij parturit; natos crucis cuna suscepit,
Euangelij mammilla lactauit. [Consentit S. Leo
serm. 4. de Natiuit. Domini cap. 3. [Terra carnis
humana, quæ in primo fuerat præuicatoris ma-
ledicta, in hoc solo Virginis partu germen edi-
dit benedictum, & à vicio suæ stirpis alienum.
Cuius spiritalem origenem in regeneratione
quisque consequitur, & omni homini renascen-
ti, aqua baptismatis instar est vteri Virginalis,
eodem Spiritu sancto replente fontem, qui re-
pleuit & Virginem & peccatum quod ibi
evacuauit sacra conceptio, hæc mystica tollat
ablutio.]

852 Affinia sunt illa, venustissime de more
ab Eucherio prolata hom. de Trinitate. [Inter-
rogat muneris magnitudinem, remuneratoris
perspicis dignitatem. Ipse ad regenerandas animas
steriles benedicit aquas, ipse sacris fontis irri-
guum, illa qua dudum Mariam locupletauit, vir-
tute fecundat. Castos Ecclesiæ sinus maritat;
nubis integritas puritat, vt ad similitudinem
Virginis genitricis etiam Ecclesia matris fructu
donanda; sine sexu de sanctificatione concipiat,
& sine corruptione parturiat, & regenerata pi-
gnora in filios Dei felici mancipatione transcribat,
Quomodo hæc operari posset nisi Deus
esset? Ecce secundum illud propheticum, agente
Spiritu, impletur in Baptismo; *Ego occidam &
vivere faciam*. Quid est hoc? Occidit peccatum,
& vivificat peccatum: fluentis in talibus eius
abluitur, & reatus absoluitur: debitum origina-
le vacuatur, pondus perditionis exiit, & in-
comprehensibili miraculo de profundi fontis
mortuo resurgente, in fonte mors moritur. Adop-
tius gratia perit, Diabolo acquiritur, Deo hæ-
reditario crimine illegatus homo, consumpta
primæ originis conditione, de occasu suo nasci-
tur, & naturæ se agere vices, genitalis vnda mi-
tatur.]

Affinia item illa S. Paulini Epist. 12. in carmi-
nibus baptisterio inscriptis.

*Hic reparandarum generator fons ani-
marum
Vinum divino lumine flumen agit.
Sanctus in hunc cælo descendit Spiritus
Amnem,
Cælestique sacras fonte maritat aquas.
Concipit vnda Deum, sanctamque liquo-
ribus almis.
Edit ab æterno semine progeniem.
Mira Dei pietas, peccator mergitur
vndis,
Mox eadem emergit iustificatus aqua.
Sic homo, & occasu felici sanctus &
ortu,
Terrenis moritur, perpetuis oritur.
Culpa perit, sed vita redit: vetus interit
Adam,
Et nouus æternis nascitur imperiis.*

His versibus placet alios adiungere, quos à
Sixto III. inscriptos sacro fonti Constantini, te-
statur in Sixti vita Anastasius, iamque situ & ca-
ritate propè consumptos, descripsit Onuphrius lib.
de septem vrbis Ecclesiis cap. de Basilica Late-
ranensi s. de baptisterio.

*Gens sacra pòlis hic semine nascitur
almo*

*Quam fecundatis Spiritus edit
aquis.*

*Virgineo fetu genitrix Ecclesia natus
Quos spirante Deo concipit, Amne
parit.*

*Fons hic est vita, & qui totius mundi or-
bem,*

*Sumens de Christi vulnere primi-
pium*

*Mergere peccator sacro purganda fluuio,
Quem veterem accipies, proferes ve-
da nouum*

*Inson esse volens isto mundare lau-
cro,*

*Seu patrio premeris crimine, seu pro-
prio*

*Nulla renascens est distantia, quas facit
vnda*

*Vnus fons, vnus spiritus, vna fi-
dis*

*Nec numerus quemquam scelerum, nec
fermu suorum*

*Terræ, hoc natus flumine, sanctus
erit.*

853 Eodem recidunt, quæ alii non nihil,
diuersis verbis produnt de verè sacro, & fidei,
in Baptismi signa hominibus, ac nascentibus
in aqua Christianis infantibus. E quibus paucos
exhibebo per satyram. Zeno Veron. serm. 1. de
Paschate [fons, vel sacrum cuius diuite ex alioq;
fauonio non vento sed Spiritu sancto genera-
te odorem diuinum, Ecclesiæ flores historiarum
& dulces nostri nascuntur infantes.]

S. Ambrosius in exhortat ad Virgines. [Si
ergo vobis portio Dominus, Dominus qui steri-
lem & parientem facit. Vtramque facit, altera
in tristitia perit, altera in sterilitate latet,
cui dicitur, *Lacare sterilis quæ non parit, erumpit
& clama quæ non parturit*. Habet enim filios si-
ne partus dolore. Vnde & dicitur de Ecclesiis,
*Quis audiuit tale, si parturit in terra vno die, &
gens nata est simul?* Vno autem die terra non
parturit, sed parit gratia. Venit Pascha dies, in
toto orbe baptismi Sacramenta celebrantur, ve-
lantur sacre Virgines. Vno ergo die sine aliquo
dolore multos filios & filias solet Ecclesia par-
turire. Ideoque pulchre dicitur; *Et gens nata est
simul, de populo consecrato.*

S. Chrysostomus in Catechesi ad Illuminan-
dos. [Et ob quam causam, inquit, hoc
quod nobis peccata concedit, non lauerum
remissionis peccatorum dicitur, nec purifi-
cationis, sed lauerum lauerum regenerationis?
Quia non nobis simplices peccata conce-
dit, nec simplices nos purificat in alio actibus
implicatos, sed tanquam denud generatos effi-
cit. Nam denud nos condit, & conuenit: non de
terra componens iterum, sed alio nos elemen-
to, idest per aquarum naturam progenat. Non
enim vas simpliciter purgat, sed iterum nouat
iterum. Nam cum vasa purgantur, etsi diligen-
tia multa terguntur, quædam vestigia nullo-
minus retinent vetustatis, & pristinitatis ma-
culam non amittunt. Illa autem quæ conuersione
committuntur, cum flamma fuerint renouata,
omnem maculam præteritæ seditionis amittunt,
& nunc primum confectis non dissimili
proferuntur.]

proferantur aequali fulgore micantia. Ut igitur statum auri metallo confectam, aliquanti temporis metis fumo & pulvere & æruginis foribus coinquinatam, cum artificis manus acciperint, renouant fornacis ardore, & splendidam nobis lucidamque demonstrant: ita & nostram naturam Deus æruginatam mole peccati, & malorum gestorum fumo violatam, & omni pulchritudine quam primò & donauerat, denudatam, in illos aquarum fontes, tanquam in conflatorium mittit, & pro flamma, spiritus gratiam subministrat, & exinde rudes effectos, etiam Solis radiis eleuat clariùs lucentes, veterem hominem continens, nouum autem ostendens longè meliorem. Et istam nobis quassationem & mysticam purificationem, obliquo sermone olim Propheta demonstrabat, dicens; *Sicut vasa figuli conteres eos*. Nam quia de fidelibus loquitur, superiùs nobis manifestè declaratur, quum ait; *Filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terra*. Vidisti quemadmodum Ecclesiam Gentium commemorauit. Et vbique extantum Christi nominauit imperium. Et propterea ait; *Reges eos in virga ferrea*, non graui, sed forti; & *sicut vasa figuli conteres eos*. Ecce & lauacrum sentitur mysticè. Non enim dixit, *sicut vasa fictilia*; sed *sicut vasa figuli*. Et idè attendamus, & diligentius audiamus. Nam confecta vasa fictilia, iam nulla emendatione corriguntur, ob duritiem quam semel per flammam sortita sunt. Vasa autem figuli, non sunt fictilia, sed argilla composita. Inde & si quo fuerint casu peruersa, facillè ad figuram pristinam artificis reformantur industria.]

Tertullianus de Baptismo cap. 1. [Nos pisciculi, secundum *ixhō* onstrum in aqua nascimur.] Alludit ad Acrosticon Sybillæ de Christo carmen, de quo supra, tractando Christi innocentiam. Litè & egregiè Anastas. lib. 5. Hexæm. Christianos piscibus confert, quod pisces absque semine generentur ex aqua tantum & Spiritu sancto.

Athanasius Dialogo 3, de Trinit. *sub sinem*, Apostolos omnes, ino & omnes Christianos, ait æquè ac Iacobum & Ioannem, dici posse filios tonitruui, idè baptismi, idque latè persequitur contra Macedonianum.

Ecclesia Porphyra, fideles Porphyrogeniti.

854 Tandem spectat eodem, quod Theophanes Episcopus Nysenus l. contra Iudæos exponens illud Apostoli, *accessistis ad montem Sion, & ciuitatem Dei viventis*, tradit de Ecclesia *porphyra*. Locus est planè insignis. Et quia libet vulgo non prostrat, adscribam eius partem quam representauit vir vnde cumque Doctissimus Franciscus Turrianus l. 2. de Dogm. Charact. initio. [Hæc ciuitas (inquit) non est vt illa in Palaestina, non inquam locus est ex maro & lapidibus & calce adificatus, plenus hominibus, sed potius cætus naturæ rationalis pie; tum incorporeæ, tum corporeæ, quæ Christum Deum habet artificem, autorem, Regem, Pontificem, Iudicem, Gubernatorem, Patrem, Nutricium. Verum hic cætus beatus qui Ecclesia Christi dicitur, non est totus in cælis; imò parua eius pars

in terra breui tempore, aliis alio tempore sibi succedentibus, versatur. Propterea quod capere generationem secundum spiritum, & secundum ætatem eius proficere & perfici, hoc quidem tantisper liceat dum in carne sumus: Ingredi verò intra velum ad regalem thalamum, idè in cælum, non nisi perfectis. Hoc enim domicilium, & habitaculum mundanum quod est apud nos, beatæ huius ciuitatis & Ecclesiæ, tanquam domus quædam est, adificata & constructa vt in ea vivant & alantur generati secundum Christum, & gymnasium quoddam puerorum ætatis Christi, vbi docetur & traditur omnis spiritualis sapientia; cælestis autem domus perfectorum spirituum, Regisque aspectus, & splendore ac læticia fruendum, thalamus est. Vt enim olim Imperatoribus, locus quidam erat ad generandos filios separatus, quem *porphyræ* appellabant, & in eo loco natos *porphyræ* & erantque rursus alia sedes ad nutriendum infantes, vbi paulatim ætate proficerent, & omnem disciplinam regalem & Imperatoriam sub Magistris & pedagogis caperent; postquam verò ad perfectionem & ætatis & disciplinæ peruenissent, in ipsum regalem siue Imperatorum thalamum admittebantur, cum Rege & Patre regni versaturi, bonisque paternis vsuri; ad hunc modum filiis Regis cælestis, mundus hic noster velut quædam domus ab ipso Rege, ad ortum, & educationem, omnemque spirituale disciplinam & institutionem præparata est, ex quo sic nati & alti, atque educati & eruditi, propriè appellari poterunt *porphyri*; non quidem quasi solam purpuram regalem & paternam induit, sed potius Regem ipsum totum, cum vestitu eiusdem rubro ex sanguine. *Quicumque* (inquit) *in Christo baptizati estis, Christum induistis*, cuius pulchritudinem olim admirati Angeli; *cur* (inquit) *rubra sunt vestimenta tua?* Quando igitur qui hic geniti sunt, bene iam educati & instituti filij Regis cælestis, occurrerint in mensuram plenitudinis Christi, ingredientur deinde intra velum cæleste, quo præcursor Christus ingressus est, vt regno eius fruantur. Quia igitur qui in Christum crediderunt, non in cælis tantum sunt, sed pars quædam eorum in terra versatur, idcirco non sunt diuisi loci intervallo, sed potius totus cætus, vna Ecclesia est, & vna ciuitas, ratione perfecti & imperfecti differens.]

855 Rectè omnino Theophanes, Ecclesiam, in qua, & ex qua, proles Christi nascitur, vocat *domum purpuream*, alludens ad antiquum vsum Constantinopolitani Imperij à Constantino Magno inductum teste Luitprando lib. 1. historiarum c. 2. vbi *Porphyrogenitos* ait dictos, non quod nascerentur in purpura, sed quod ederentur in Palatio cui nomen erat *porphyra*, adificato à Constantino, vt soboles Imperatoria ibi ederentur in lucem. Merito ergo Theophanes, Ecclesiam in qua nascimur Christiani, *porphyra* appellat: tum quia Ecclesiæ ex Christo proles, regia est; tum quia omnis hæc natiuitas, & matris fecunditas ex Christi sanguine ortum habet. [Quid est enim aqua sine cruce Christi? (ait S. Ambrosius l. de iis qui initiuntur myst. c. 4.) Elementum commune, sine vilo sacramenti effectus.] Itaque vt idem obseruat, merito 1. Ioan. 5. Spiritus, aqua, & sanguis, dicuntur testimonium perhibere, & Christus dicitur non in aqua so-

lūm, sed in aqua & sanguine venisse, quia aqua purpureo Christi cruore sanctificata, & admisto Christi Spiritu vegetare, effundunt prolem Ecclesie. Vt autem nemini esset dubia, hæc nostra per Christum in Spiritu generatio voluit Deus filium suum Deum verum, humanam generationem sortiri. Proponit præclare hoc argumentū S. August. serm. 24. de diuersis à ca. 4. [Ecce sunt, inquit, in quacumque sint ætate carnis. Videtis infantes; videte & gaudere. Ecce sunt; sed ex Deo nati sunt. Vulua matris, aqua baptismatis. Nemo pauperulo animo, sentiat, & voluat apud seipsum mendacissimas cogitationes, & dicat sibi, Quomodo in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum & Deus erat Verbum, omnia per ipsum facta sunt: & ecce Verbum caro factum est, & habitauit in nobis? Audite vnde factum est. Ecce credentibus in nomine eius, dedit potestatem filios Dei fieri. Ipsi quibus dedit potestatem filios Dei fieri, putant impossibile esse filios Dei fieri? Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Nolite putare multum esse ad vos, filij Dei fieri. Si factus est ipse, vt minus esset qui plus erat, non potest facere ex eo quod minus eramus, vt aliquid plus esse possimus? Descendit ad nos, & non ad illud ascendimus?]

Quia verò sanguinis Christi pro nobis fusi, & passionis, memoria est Eucharistia, idcirco eam quoque nostræ generationi deseruire oportuit notauit Methodius in 10. Virginum symposio cuius hæc sunt verba. [Recte Apostolus ad Christum retulit de Adamo, sic enim congruit, ex ossibus eius, & ex carne eius Ecclesiam esse factam, propter quod relicto patre in cælo descendit Verbum, vt exhibeat sibi Ecclesiam gloriosam, & omnis macula expertem, emundans eam lauacro ad excipiendum Spiritum, ac beatum semen: quod ipse intonat & inserit in profundo mentis: excipit autem illud semen Ecclesia, & format instat vxoris ad generandam virtutem, & alendam. Hac enim ratione impletur illud, *Crescite & multiplicamini*, capiente Ecclesia incrementum, per congressum & communionem Verbi, quo adhuc ad nos se dimittit, & soporem capit secundum commemorationem passionis, vt dixi, iterum moriatur descendens de cælo, ad hærensque vxori suæ, præbeat virtutem quandam lateris sui, vt augeantur quæ in eo edificati sunt omnes per lauacrum generationis.]

*Renati in Christo, quam non iisdem
interius.*

856 Sic igitur de Christo patre, & Ecclesie matre, proles benedicta concipitur & nascitur externa quidem specie planè eadem sed interius longè alia. Id quod egregiè his, verbis expressit Gregorius Nyssenus Orat. 1. de Christi Reuirt. [Apparuit alia generatio, alia vita, alius viuendi modus, ipsius naturæ nostræ commutatio. Quamnam generatio? quæ non ex sanguinibus, neque ex voluntate viri, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo facta est. Quinam, inquit, hoc fieri potest? Audi, nam paucis explicabo. Fætus hic per fidem concipitur, per baptismatis regenerationem in lucem editur: nutricem habet Ecclesiam: huius doctrinam & instituta sugit tanquam vbera: illi cælestis panis est cibus: æta-

tis perfectio est sublimis viuendi ratio, nuptia consuetudo sapientiæ; liberi, spes: domus, regnum; hæreditas & opulenta, delicia Paradisi, finis, non mors, sed vita illa quæ dignis parata est beatissima & sempiterna.] Appellat hanc generationem, aliam, & naturæ commutationem, quia homo est interius longè alius, quippe iam non caro, sed Spiritus. Nam quod natum est de Spiritu, spiritus est: Et vt idem Nyssenus Orat. 3. de Resurrectione ait. [Deleuit Christus, & quasi erasit omnem penitus memoriam contra nos factæ condemnationis. Tunc in doloribus partus edebatur: nunc abique parturitionis cruciatibus natiuitas exiit. Tunc ex carne, carni nati sumus: nunc quod natum est, Spiritus est ex Spiritu. Tunc filij hominum, nunc filij Dei nati sumus. Tunc in terram de cælis relegati sumus: nunc is qui cælestis est, etiam nos cælestes fecit.]

Sanè quum Christus rediimus factus sit in Spiritum viuificantem, meritò Christiani, dicuntur spiritus, & Christus eorum Pater Hebræor. 1. vocatur *Pater spirituum*, patremque referens proles, alter Christus, quamuis exterius appareat eadem. Scitè Eucherius hom. 5. de Pascha, probans panem & vinum commutari teipso in Christi corpus, quamuis externa specie maneat eadem, sic philosophatur. [Vt tibi nouum & impossibile non debeat videri quod in Christi substantiam terrena & mortalia commutatur, te ipsum qui iam à Christo es regeneratus interroga. Dudum alienus à vita, peregrinus à matricordia à salutis via intrinsecus mortuus exulabas: subito initiatus Christi legibus, & Saluatoris mysteriis innouatus, in corpus Ecclesie non viuendo, sed credendo, transisti, & de filio petitionis, adoptiuus Dei filius fieri, occulta puritate meruisti. In mensura visibili permanens, maior factus es teipso inuisibiliter, sine quantitate augmento; cum ipse atque idem esses, multo altè fidei processibus exiisti. In exteriore nihil additum est, & totus in interiore homine mutatus es, ac sic homo Christi filius effectus, & Christus in hominis mente formatus est. Sicut ergo sine corporali sensu, præterita vilitate deposita, subito non indutus es dignitatē, & sicut hoc, quod in te Deus læsa curauit, infecta diluit, maculata deterfit, non oculis sed sensibus tuis credis, ita & tu cum ad reuerendum altare, sacrosancto cibo potique reficiendus accedis, sacrum Dei tui corpus & sanguinem fide respice.] Idem habet Fulbertus Epist. ad Adeodatum in fine.

Discrimina prima & secunda præcognitionis, ac multiplicationis.

857 Itaque hæc hominis per Christum ex Ecclesie vtero procreatio, ex parte quidem aliqua affinis est creationi primi hominis, aliunde tamen est longè sublimior, iudice Chrysostomo hom. 6. in ad Coloss. cuius hæc est oratio de homine baptisum suscipiente. [Ad alteram reducit creaturam. Nam quando confessus fuerit vitam æternam, confessus est aliam creaturam. Accepit puluerem è terra, & finxit hominem. De cætero autem, non puluerem, sed Spiritum sanctum. Hoc fingitur: hoc componitur. Sicut & ipse in vtero Virginis. Non posuit in Paradiso, sed in cælo. Non enim quoniam subiecta est terra,

terra, existimes esse in terra. Illuc translatus es in cælum. Illic hec fiunt inter Angelos. Sursum animam tuam sumit Deus. Sursum eam componens & concinnans. Te sistit ad sedem regiam. Fingitur ac formatur in aqua, anima respondentem accipit Spiritum. Postquam autem fuerit formatus, non ducit ad eum bestias, sed Dæmones & eorum principem: & dicit; *Calcarea super serpentes & scorpiones*. Non dicit, *faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*. Sed quid? Dat eis filios Dei fieri. Sed *ex Deo*, (inquit,) *nati sunt*. Deinde ne audias serpentem, statim doneris dicere: *Abrenuntio tibi*, pro eo quod est. Quidquid dixeris, tibi non audiam. Deinde ne per alios te expugnet, dicit: *Et pompa tua, & cultui tuo, & Angelis tuis*. Possit eum ut non amplius custodiret Paradisum, sed ut versaretur in cælo. Quum primum enim ascenderet, hæc verba loquitur; *Pater noster qui es in cælis, fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra*. Non in faciem cadit puer. Non lignum vides, neque fontem, sed ipsum Dominum statim amplecteris, commisceris cum corpore, conspergeris cum corpore quod supra situm est, quo Diabolo non licet accedere. Non est mulier ut accedat, & decipiat tanquam imbecillioem. *Non est enim*, (inquit,) *summa nec masculus*. Nisi tu ad ipsum descenderis, non poterit ubi es ascendere. Tu enim es in cælo. Cælum autem non patet Diabolo. Non habet lignum quod cognosci potest boni & mali. Sed solum lignum vitæ. Non amplius à latere tuo mulier, sed omnes vnum sumus à latere Christi. Egrege quoque idem profectus est Isidorus Pelus. l. 3. Epist. 195.

878 Multiplicationis item nostræ per Christum patrem, interuentu prædicationis ac baptismi, longè aliam rationem quàm multiplicationis corporæ generis humani per Adamum, via generationis carnalis, obseruauit idem S. Chrysostomus in Psal. 147. ad illud *Benedixit filiis tuis in te*, verbis illis. Quomodo cum dixisset in principio, *Crescite & multiplicamini, & replete terram*, vniuersam terram sermo peruenit: ita cum postea dixisset. *Ite & docete omnes gentes*: & *Prædicabitur Euangelium hoc in toto mundo*: ipse etiam fines orbis terræ, breui momento temporis iussu eius occupauit. Quocirca ipse quoque dicebat. *Si granum frumenti in terram cadens mortuum non fuerit, ipsum solum manet; si autem mortuum fuerit, multum fructum affert*. Et rursus: *Quando exaltatus fuero, omnes traham ad meipsum*. Atque in principio quidem ex vno multi nati sunt, cum lege naturæ cresceret multitudo, & ideo res tardius processit: tempore autem Apostolorum, non lege naturæ, sed gratia crescebat multitudo, & ideo vno statim die tria millia, deinde quinque millia, deinde innumerabiles, deinde vniuersus orbis terræ, per pulchram hanc regenerationem editi, aucti sunt, & multiplicati sunt, & quam acceperant benedictionem factis ipsis ostenderunt. Non enim ex sanguinibus; neque ex voluntate carnis, sed ex Dei gratia nati sunt.]

Non cum carnali nostra, (ut factum à Chrysostomo vidisti,) sed cum Christi generatione, per Lucam inter narrandum Christi baptismum descripta, nostram à Christi Patre generationem pulcherrimè componit Origenes hom. 28. in Lucam ubi dupliciter descriptam ab Euangelistis Christi generationem, obseruat; à Matthæo

quidem, à superioribus infra deductam, insertis in ea serie peccatoribus ut Thamar, Rahab, Bethsabee, Salomone, de cuius stirpe per peccatores, ait nasci voluisse Christum, cum pro nobis peccatum fieret, quod generatio per Matthæum descripta exprimit. Apud Lucam verò, quia generatio Christi exprimitur prout exemplar nostræ per baptismum generationis in Christo, sursum versus textitur series & generationis vox toties apud Matthæum iterata tacetur: & Salomon ac peccatores Christi progenitores supprimuntur, & alia nostræ mysticæ generationis adiuncta, in descriptis apud Lucam, adiunctis generationis Christi adumbrantur, ut Origenes pulcherrimè prosequitur.

Destinaram hinc subnectere proles ex Christo & Ecclesiæ procreatæ horoscopum cum Zenone Veronensi homil. 5. ad Theoph. & Anastasio Sinaita lib. 4. Hexaem. Sed quod eum horoscopum alibi dem exponens mysteria *Agni Dei*, prius concilium abiecti. Nec plura generaliter de genitis à Christo. De ea verò speciali generatione qua Religiosi à Christo generantur, consulendus est S. Bernardus serm. 2. de altitudine & bassitudine cordis, qui ait hanc esse generationem voluntariam, factam. Verbo veritatis.

Christus futuri seculi Pater; Notio prima, quia Pater perpetuo.

859 E duobus initio propositis, vnum, seu quomodo Christus sit Pater, executus sufficienter videor. Superest monstrandum, quid sonet adiunctum illud *futuri seculi*, Pater. Adamus Isaïæ 9. obseruat secundum Hebraicum fontem, quod in vulgata legitur *futuri seculi*, verti potuisse per aduerbium *usque* aut *perpetuo*, itavt Isaïam Christum dixisse patrem futuri seculi, idem planè sit, ac si cum appellasset *patrem perpetuum*, vel *patrem usque* quod idem est. Insigne autem in verbis hisce, Patris huius à cæteris discrimen, notatur; & quantopere Pater iste circa prolem, vulgariter dictis partibus antecellat, ostendit. Exile namque est, si res pœnitens inspicatur, quod proles à carnali Patre accipit: Tametsi immensam nec vnquam dissolubilem nominum summam contrahit, ob illud tantulum quod ab eo habet. In primis enim animam, potissimam hominis partem, & quæ iuxta Platonicos est totus homo, non habet à Patre, sed inditur à Deo per creationem. Materia similiter non producit à Patre, cum solius Dei opus sit: itaque ipsa quoque per creationem. Non aliud igitur circa prolem præstat Pater, quàm quod partem aliquam suppeditat materiæ qua foetus efformandus est, & dispositiones aliquas accidentarias eidem immittit; vnde materiæ & formæ substantialis nexus resultat. Id vnum Patris est erga prolem officium, quo defungitur tempore brevissimo; nec postea reliquo toto tempore quo proles fingitur, & crescit, ac durat, retinetque vitam, habet Pater quod circa eam præstare possit, præter educationem, & institutionem, ac curam providendam ei opum, quæ misero patri angorum plurimorum sementis est: ut id circo præsertim S. Paulus (quod fusè profectus sumus in Tractatione de Martyrio parte 1. cap. 6.) ecniugibus.

coniugibus tribulationem carnis non de futuram pronuntiavit; creaturque non semel parentibus inde exitum aeternum, Ildorus Pelus. lib. 3. Epist. 311. probè monuit. Iuges certe molestias, & spinas anxietatum inde existere, nemo inficias ierit: ut non abs te Varro lib. 4. de Lingua Latina *Patrem*, à *patiendo* dictum velit, quod patiatum multa pro liberis: Et S. Basilus lib. de Virginitate, dicat ad singulos partus discerpi in totidem veluti frustra, parentum animas: quod ed deinceps studium omne parentum sit conuertendum ut prospiciatur liberis, indeq. animarum eorum veluti directio ac distractio consequatur. Educatione igitur, ac institutione, & thesaurificatione seclusa, nihil Patri reliquum est, quod erga prolem præstet, ex quo exiguum illud quod dicebam, contulit ad eius esse cui deinceps fouendo nulla ratione se immiscet, aut immiscere potest. Itaque si proles morbo corripiatur, nihil per seipsum conferre valet, quo eam liberet aegritudine. Multo minus si morbo succumbens oppetat mortem, fas erit Patri, quamcumque dilectam prolem, lethi viribus ereptam, reuocare ad lucis usuram. Ita quidem ad prolem se habet homo Pater.

At Christus est Pater *usque*, vel Pater *perpetuus*: & idcirco Orig. ho. 9. in *Isaiam ad finem*, sic scribit. [Omni qui facit peccatum, ex zabulo nascitur. Ex zabulo namque nascimur, quoties peccamus. Infelix ille qui semper generatur à zabulo. Rursusque multum beatus qui ex Deo semper nascitur. Neque enim semel dicam, istum ex Deo natum, sed per singula virtutis opera, semper iustus nascitur ex Deo. Hoc autem ut plenius possit probari, & de Saluatoris nostri quotidiana natiuitate dicamus, liquidd id in iustis obtinentes, quod in Deo præcesserit. Saluator noster splendor est gloriæ. Splendor autem non semel nascitur, & deinceps definit nasci; sed quotiescumque ortum fuerit lumen ex quo splendor paritur, toties oritur & splendor gloriæ. Saluator noster sapientia est Dei. Sapientia verò splendor est lucis aeternæ. Si igitur Saluator semper nascitur, & idcirco dicit, *ante omnes colles generat me*, non ut quidem male legunt, *genuit*. Si semper ex Patre nascitur Dominus, etiam tu in similitudine eius iam adoptionis habens spiritum, generaris à Domini per singulas intellectus, per singula opera, & efficeris filius Dei in Christo Iesu.] Eadem iterat hom. 6. in Ieremiam. Nimirum Christus non tantum concurret ad primum proliis esse, supernaturale ac mysticum, sed etiam ad eius iugem conseruationem, ad halitum usque postremum. Omnes enim supernaturales benedictiones quibus diuinum esse aliquando collatum fouetur, sunt à Christo patre: nominatimque eximium illud & supra vires nostras & merita locatum perseuerantiæ donum, à Christo est. Nam esse spirituale, tamen eo differt ab esse corporeo defluente sensum, (propterea enim vita nostra, confertur flumini ut latè dictum est suo loco, quod non pedetentim dissuatur) tamen alteri nec minori incommodo subiacet; nempe iugis periculi quo totum pereat. Ut idcirco quod Bracharius Epist. ad Ianuariarum scite dixit, baptismi gratia quæ est primum nostrum supernaturale esse, Apocal. 15. *maris vitrei* nomine designetur, quia in nobis citò periclitatur aut frangitur. Innumera sunt extrinseca & intrinseca pericula à quibus excidium eius imminet. Hinc

interni appetitus efferatio natia, inde Satana mille nocendi artes, & subsidiorum Satanae hominum seculi pellaces doli, & ad malum illuminebunt. Ignis ille concupiscentiarum nobis constitutus, cui restringendo baptismum sub aqua Elemento institutum esse dixit Clemens Roman. l. 9. recog. & cuius extincti causa, virgo quod notauit Anastasius Sinaita cap. 2. *id est*, dicitur *magistros* quasi *magis* *hanc* *ignis* *extincti* *aut* *enim*; Ille inquam ignis, malo fomite plerumque redaccenditur in nobis, & inflammat rotam natiuitatis nostræ, inflammatus à gehenna, idcirco à Satana extrinsecus illius flamma iugi admittit & incensore. Quare nisi Christus qui primo esse contulit per aquam, idem beneficium perpetuum esse vellet, mox miser homo cineresceret, & in fumum ac fauillam abiret, Proindeque non sibi *patri usque* seu *patri perpetui* omnium vendicat.

Cura Christi erga sobolem edutam, datis nutritibus, ac pedagogis.

860 Ex quo liquet, non deesse Christo illud aliquale fundamentum paternæ denominationis, quo nonnulli interdum, *Patri* audiunt, quia curam illam in aliquem contulerunt, quam Patri fuisset conferre, si vel superstes fuisset, vel ad eam conferendam potens ac æque idoneus. Nullum enim est studij aut providentiæ genus, quod prætermisum à Christo circa nos videri possit. Ille nobis baptismum produxit, cetera Sacramenta ad crementum & vndeque consummatam perfectionem prouidit. Idem nutritrices bonas curauit infans suis. Cum enim sint nutritrices officia præsertim duo, cibandi nimirum pueri vinum, purgandi nitentemque seruant alteri, meriti ex utroque capite sanctos Apostolos & Sacerdotes nutritrices dixerimus Christianorum, cum Ruperto in c. 7. Cant. & Gregorio Nysseno hom. 1. de Resurrectione. Nam & eis immulgent vbera duo siue ea præcepta charitatis esse velimus cum sancto Gregorio in cap. primum Cant. ad illud *Meliora sunt vbera uino*; siue duo Testamenta cum S. Epiphano Orat. 2. in ramos palmarum, vel sanctissimorum Apostolorum Principes Petrum & Paulum, ut optime persequitur Guericus serm. 1. de eorum Natali initio. Infillatur proli ex his vberibus cœleste lac, quo crescat in salutem: hoc est liquor purissimus Euangelicæ doctrinæ, de quo collatum cum lacte plenè Clemens Alexandrinus 1. pedagogi cap. 6. vel Christus ipse quem lacti confert S. Augustinus serm. 38. de verbis Apostoli. Eumque item nominat *moniem inefasum & puniorem*, quia ex lacte est, quod gratiæ symbolum statuit in Psal. 67. Ut prouideat Christum mysticè esse mons ille Lactari; à Cassiodoro tantopere laudatus lib. 11. Epist. 10. & lib. 12. Epist. 12. Nominatim verò in Eucharistia, lactis vicem tenere Christum & hoc esse vber spirituale, quod lactanci infantes Christi, sugere studiosè debent. S. Chrysost. hom. 83. in Matth. præclare monuit; Et multis ex insigni loco Epistolæ Beati Petri prosequitur Turrianus lib. 2. de Eucharistia cap. 20. Vnum illud ex Clemente cap. illo 6. erit instar omnium. [Alimentum infan-

tium, est Dominus qui est Spiritus & Verbum. Alimentum, id est, Dominus Iesus, hoc est, Verbum Dei, est Spiritus incarnatus caro cœlestis sanctificata. Nutrimētum est lac Patris, quo solo aluntur infantes. Ipse itaque qui est dilectus, & altor noster, Verbum, effudit pro nobis suum sanguinem, salutem humanæ naturæ afferens, per quem qui in Deum credidimus, ad mammillam Patris, quæ curarum obliuionem inducit nempe Verbum confugimus. Ille autem solus, ut est consentaneum, nobis lac dilectionis infantibus suppeditat. Ique sunt vere beati, qui hanc lactent mammillam. Et idē Petrus quoque dicit; *Deposito ergo omni vitio, & omni dolo & simulatione, & inuidia, & detractione, tanquam nuper nati infantes, verbale lac concupiscite, ut in ipso crescatis in salutem, si gustastis quod Christus, Dominus.* Alterum verò nutricis munus, quod Sacerdotes Christiano populo exhibent, abluendi nimirum & extergendi, adeo notum est, ut expositionem non deponat, cum nemo adeo sit in re Christiana hospes, ut eum lateat balneum Ecclesiæ, quo elui homines defixos in sordibus suis, & à mysticis sordibus purgari, Christi beneficio est concessum.

861. Idem Sacerdotes denominari possunt Christi liberorum pædagogum. Nam tamen Christi eam erga nos partes obire, latè confirmat Clemens Alexandrinus lib. 1. pædagogi præsertim cap. 8. tamen quandoquidem Christo munus Patris attribuimus, satis est alium quærere pædagogum; Idque munus Sacerdotibus populi Dei demandare, quæ se non diffitebatur Apost. etiam ob primam in fide eruditionem, Pater potius quam pædagogus audiebat. Alios nobis pædagogos adscribit S. Chrysostomus hom. 3. in ad Coloss. nempe sanctos Angelos custodes, idque beneficii Christo referri vult. Gratulatus enim humano generi conciliationem inter homines, & Angelos per Christum factam, & re integratam inter utroque benevolentiam, subdit. [Primo congruentes numero gentium erant Angeli. Nunc autem non congruentes numero gentium, sed congruentes numero fidelium. Unde hoc constat? Audi Christum dicentem; *Videte ne despiciatis unum ex istis pusillis. Angeli enim eorum perpetuo vident faciem Patris mei qui est in cœlis.* Vnusquisque enim fidelis habet Angelum. Nam etiam ab initio unusquisque vir probus habebat Angelum; sicut dicit Iacob; *Angelus qui pascit me, & liberat me à iuueniue mea.* Si ergo habemus Angelos, modeste nos geramus tanquam nobis adsint quidam pædagogi. Nam adest etiam Dæmon. Propterea oramus, & dicimus petentes Angelum pacis. Ita quidem S. Chrysostomus, Agre tamen possumus horum pædagogorum præfecturam referre in Christum, nisi si sensus sit; Angelos plures salutem hominum inuigilare post Christum, quia amore incenduntur in Christi quasi consanguineos tantopere ab eo dilectos. Audi Origenem hom. 1. in Ezech. [Clausi erant cœli, & ad aduentum Christi aperti sunt, ut referat illis veniret super eum Spiritus sanctus in specie columbæ. Neque enim poterat ad nos commere, nisi primum ad suæ naturæ consortem descendisset. *Ascendit Iesus in altum, captiuâ duxit captiuitatē, accepit dona in hominibus. Qui descendit, ipse est qui ascendit super omnes cœlos, & implet omnia. Et ipse dedit alios Apostolos, alios Prophetas, alios Euangelistæ.* Theoph. Raynaudi de Attrib. Christi.

stas, alios pastores & magistros in perfectionem sanctorum. Aperti sunt cœli. Non sufficit vnum cœlum aperiri: aperiuntur plerumque, ut descendant non ab vno, sed ab omnibus cœlis Angeli, ad eos qui saluandi sunt. Angeli qui ascendeant & descendeant super filium hominis, & accesserunt ad eum & ministrabant ei. Descenderunt autem Angeli quia prius descenderat Christus; metuentes descendere priusquam Dominus virtutum omnium, rerumque præciperet. Quando autem viderunt principem militiæ cœlestis in terrestribus locis commorari, tunc per apertam viam ingressi sunt sequentes Dominum suum & parentes voluntati eius. Qui distribuit eos custodes credentium nomini suo. Tu heri sub Dæmonio eras, hodie sub Angelo. Nolite, (inquit Dominus,) contemnere unum de minimis istis qui sunt in Ecclesia. Amen enim dico vobis, quia Angeli eorum per omnia vident faciem Patris qui est in cœlis. Obsequuntur salutem tuam Angeli, concessi sunt ad ministerium filij Dei, & dicunt inter se: Si ille descendit, & descendit in corpus, si mortali indutus est carne, & sustinuit crucem, & pro hominibus mortuus est, quid nos quiescimus, quid parcimus nobis? Eia omnes Angeli descendamus e cœlo. Idem multitudo militiæ cœlestis erat laudantium & glorificantium Deum quando natus est Christus. Omnia Angelis plena sunt.]

Hoc sensu Christus magistros & pædagogos nobis præfuisse Angelis dici potest: non tamen absolute & simpliciter. In ea enim sententia sumus, quæ non Christianis tantum singulis, sed etiam anteriorum ætatum hominibus concessum fuisse à Deo Angelum Custodem arbitrat, quod hic negat Chrysostomus vni tantum toti genti concessum vnum Angelum existimans annuentibus Anastasio q. 1. in script. & Pontaleone diacono in Eucomio se Michaeli. Id quod etiam in utramque Partem agitant Origenes tract. 5. in Matth. & ait tot imperfecti hom. 5. ac Primasius in cap. 5. ad Hebræ. Verum quemlibet planè singularem hominem, ante Christum quoque, etiam si non esset vir celebris ac probatus, cuiusmodi erat Iacob, nactum fuisse Angelum custodem, aperte habetur ex eo quod Christus Dominus de pusillis ad legem gratiæ nondum pertinentibus, dixit; Angelos eorum videre Deum; perspicue tradens eos habere singulatum custodem Angelum; Antiquam traditionem & veterem verumque sermonem, ferre attributum diuinitus vnicuique homini esse Angelum bonum, ex quo cecidimus, affirmat disertè Gregorius Nyssenus lib. de vita Moysi. Imo ad statum quoque innocentie id beneficium extendit D. Thomas 1. parte q. 113. art. 4. Quare etiam si Angelos, pædagogo hominum non inficiamur quos tamen Christus filiis suis in noua lege præfecit pædagogos, necesse est alios cognoscere quam Angelos; suntque reuera Sacerdotes, ut diximus. De reliquis Christi providentiæ in paruulos suos partibus, post tam multa superius variis occasionibus prolata, superfluum sit iterare quidquam.

Emblema paternae Christi providentiae.

862 Quare concludendum est, hoc item nomine Christum Dominum verè esse *patrem* usque, aut *patrem perpetuò*, bellissimèque in illum verti posse, quod in antiquo nummo expressum lego; in quo ex vna facie visitur simulachrum providentiæ circumquaque pertinentis: id quod crux appositæ, & oculi hinc inde appicti, aptè insinuant, adscripta in basi providentia: Ex altera verò facie apparet Augustus hoc addito Lemmate *D. Augustus Pater*. Aio longè sapientius aptandum Christo Patri hoc symbolum, quàm Augusto. Verè namque Pater noster Christus, quaquaversum providens charissimæ soboli, eique semper ac perpetuò inuigilans; cuius usquequaque protensa sollicitudinis ac vigilantia symbola sunt, crux conclusa undecumque, & circum eam oculi; quod docent alia exempla apud Grefserum lib. 1. de Cruce cap. 51. & apud Rosiedium in Epist. 12. S. Paulini. Fuisse autem id ex Egyptiorum symbolis depromptum, notavimus in Naturali Theologia Dist. 1. num. 6. Elucet porò in primis ea paternæ providentiæ ex amore ortum habens, in nunquam fatigata benevolentia, erga liberos sæpè immorigeros ad bonam frugem revocando. S. Paulinus Poëmate 5. quod est de S. Baptista *ad finem*, hoc paternum in nos perpetuum providentiæ & charitatis argumentum, egregiè expressit, Deo agens gratias. Eius affectum mihi opto.

*O Pater, ô hominum rerumque creator,
Quot gradibus parcat pietas tua? Quis Pater unquam
Sustinet erranti toties ignoscere nato?
Das genti sensum, quo vel bona, vel mala noscant:
Non satis immelsis servanda vincula leges,
Proponisque malis penas, & premia iussis.
Hæc quoque quis spreuit? Redeat quandoque libebit.
In promptu venia est: Sanctum patet esse lauacrum,
Quod renouet vitam, veteresque oblietret artus,
Quodque novos homines faciat; Quid quarimus ultra?
Et tamen ulterior venia est: violaverit vllus
Hoc quoque polluto prolapsus corpore donum,
Quamquam iam nimius longè processerit error,
Desinat & redeat, cum se damnauerit ipse
Absolui mervit: si pœnitet irrita culpa est.
O verè, quod ais, pondus leue, quodque coheret,
Suave iugum, toties homini cum ignoscitur vni.
Et tamen erramus, senis nec criminis vllus,*

*Humano generi: sed crescit laus tua,
nam quo
Maior culpa rei, parcentis gloria maior.
Grates ergo tibi referat mens omnis, & omnis
Lingua canat, quantumque potest humana propago,
Si placuisse nequit, fieri vel grata laus ret.
Panditur immensam, si demus vela, profundum
In laudes Pater alme tuas: sed confis ranti
Mens oneris trepidat, propriasque bandiscia vires.
Consult, & dignis potius dicenda relinquit.*

Notio altera Patris futuri seculi, id est æternæ sololis.

863 Occurrit insuper alius sensus quo Christus *Pater futuri seculi* dictus sit. Notant enim boni interpretes, voces Hebræas rectè verti potuisse per Latinas voces *pater æternitatis*: idque approbat Boudinius in compendio vitæ Christi c. 1. *in fine*. Sensum autem non poto esse alium, quàm quem S. Bernardus ferm. 2. de Circumfione his verbis proposuit, cum Christum & admirabilem, & Conciliarium, & Deum & Patrem esse præmississet. Subdit enim, [Videtur ne iam aliquid deesse Saluatori? plane deest quod maximum est, nisi & Pater esset futuri seculi: ut per eum scilicet in immortalitatem resurgeremus, qui per præsentis seculi Patrem generamur ad mortem.] An allusit ad illud quod ex Heracito habet Clemens Alexand. 3. Strom. cap. 2. [Quoniam nati volunt vivere, & mortes habere, vel potius quiescere, filios quoque relinquunt, ut mortes fiant.] Refertque eodem Clemens, quod ex Orpheo habet Plato in Cratyllo, corpus omnia dictum quasi omnia; quod scilicet anima in corpore sepeliatur, tanquam in monumento & receptaculo mortuorum. Generant igitur terreni patres in mortem, imò mortes procreant, ut apud Epictetum legere memini. At Christus æternitatis Pater, in vitam æternam, & beatitudinem nullo vniquam fine concludendum suscipit liberos. Adque Christo est futuri seculi Patrem dici, iuxta S. Bernardum. Astipulatque Iunilius lib. 1. de partibus diuinæ legis cap. 15. qui sic scribit, [Legitur de filio dictum *Pater futuri seculi*. Sed hoc secundum carnem dictum est, & non propriè & significatiuè, ut ostendetur ipse causa & genitor beatitudinis nostræ, in quo per carnis resurrectionem humana natura futuram vitam & sperare incipit & sumere.] Nec difficile sit eodem adducere Clementem Alexandrinum lib. 7. Strom. cap. 5. qui eam Psal. 25. memoratam generationem, quærentium Dominum & faciem Dei Iacob, interpretatur Christianos germanam Christi patris obolam, quæ ab eo sit edita ad habitandum in monte sancto Dei, & quiescendum in tabernaculo eius. Montem enim sanctum Dei, ac veluti Olympum Christianum, esse cælum & æternam gloriam, protrita pleræque Scriptura produnt. Eandem verò beatorum gloriam æternam, esse Dei tabernaculum, in quo ab æstu, & pluvia, ac turbine quiescit,

quiescitur vati Patres notantur. Non est igitur aliud, Christum esse futuri seculi Patrem, quam vt dixit S. Petrus Epist. 1. cap. 1. Christianum populum quem fecit Dominus, regenerari in spem vitam in hereditatem incontaminatam, & immarcescibilem, conferatam in caelis in nobis. Id est propter nos, & nostri causa. In illam quippe hereditatem, siue in aeternitatem, condimur & regeneramur à Christo, qui voluntarie genuit nos verbo veritatis vt sumus initium aliquod creaturae eius: quod planè consequimur, cū aeternitati transferimur. Ibi nobis pater optimus, opes ac diuitias spondet immensas. Nam terrenas quidem opes, hic non semper filiis suppeditat, diuino planè concilio, de quo alibi. Quod si olim Iudaeis terrenas diuitias ostentabat, ad imperfectiones status illius pertinebat. Egregiè id vidit S. Chrysostomus in Psal. 4. ad illud, *dedisti latitiam in corde meo*, sic scribens [Quando multi erant inbecillioris animi, sensibilia quoque haec eis bona dedit. Populum itaque iudaicum, per eam vitæ agendæ rationem deduxit. Etenim eis affluebant diuitiæ, & ad senium vsque vita producebatur, & omnis morbus procul aberat, & hostium internecio, & pax alta, & triumphus, & victoriæ, felixque bonorum liberorum multitudo, & quaecumque eiusmodi aderant, iis qui Deo parebant. Postquam autem accessit Dominus noster Iesus Christus, in celum nos vocans, & quæ hic sunt, despiciere persuadens, illorumque nobis amorem inuincens, & ab iis quæ ad hanc vitam pertinent nos sciungens, hæc meritò in angustum contracta sunt. In illis autem vniuersæ sunt sitæ diuitiæ, vt qui iam perfecti euaserimus. Nam etiam in pueris, iis quidem qui sunt adhuc paulò minores, patres præbent eiusmodi; caleos, vestes, aureas quasdam bracteas, & armillas. Postquam autem creuerint, illis eis ablatis, dant alia maiora, benè discendi in suggestu gloriam, in ciuitate splendorem, in aula Imperatoria loquendi libertatem, magistratus & principatus, eos ab omni puerili ambitione abducens. Ita enim fecit Deus, nos à paruulis illis & puerilibus abducens, ea quæ sunt in caelis pollicitus est.]

Vsus Doctrinae de Christo Patre.

I.

Christi, & pudicitiae amor.

864 Hæc Christi Patris nostri consideratio, excitare in nobis duplicem affectum debet. Prior est erectionis animi & magnanimitatis omnino eximia, attenta stirpe è qua progeniti, seu Petre è qua excisi sumus. Secundus est incensi desiderij fingendi nos ad tanti Patris formam, & à tam nobili indole non degenerandi. Addi potest & tertius, qui breuius expediti potest. Amorem enim castitatis, ex hac illimi & purissima Christianorum procreatione de Christo Patre, & Ecclesie Virgine casta Christo exhibita, egregiè eruit Zeno Veron. serm. de pudicitia, his præter cætera. [Si Ecclesia Christi sponta est, quia pudica, idè iugo thalami celestis honorata, quia etiam post nuptias manet postmodum Virgo perpetua; nos qui nascimur de tanto coniugio, omnifarie adniti debemus, quemadmodum propiæ ei nostræ nobilitatem non relatione tan-

Theoph. Raynandi de Attrib. Christi.

tum, sed etiam fide similitudinis approbemus.] Ad Christi præterea amorem ex hoc titulo excitari Christianos, ferè frustra monuerim. Scitè Giselbertus in Altercat. Synagoga & Ecclesie cap. 20. in fine. [Sicut portauimus imaginem terreni, de cætero portemus imaginem celestis. Hoc singulare concilium, & salutare, omnibus in Deo renouari & reformari cupientibus. Qui enim nouit quis sit vetus, vel quid nouum ei dat Verbum caro factum, cognoscibile his qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, vel viri, sed ex Deo nati sunt? Vetus Adam, omnium generatorum, Christus pater omnium regenerantium. Quo ergo amore, aut quo affectu ardentissima charitatis, tanta gratia occurrimus? Filij mortis & ira filij facti sunt simioris gratia. Mors in vitam, casus in statum, vmbra in lucem, labor in requiem, Christo nato conuersa sunt, & antiqui Tyranni sceptrâ barbarica, Christo qui est vera pax, quieuerunt. Tanto amoris amor noster occurrat, & Verbum carnem factum sinu latiore vel cerrè latiore, excipiat.] Verum de his alio loco opportuniore plenius. Nunc sistamus in duobus primis affectibus, quos hunc Christi titulum excudere in nobis debere, præmittebamus. Verque enim effectus ex constituta nostra è Christo progenie, per se sequitur.

II.

Pensanda generis nostri nobilitas.

Ac primus quid dignius, quam vt nobilitatem generis nostri agnoscamus, tam sublimi progenitore sati? [Vnicuique ergo nostrum (inquit Clemens Alex. 1. padag. cap. 6.) Vnicuique inquam nostrum, qui infantes sumus, licet Domino gloriari, & eloqui, Patre bono, atque bono me sanguine gloriari esse.] Sumus planè omnes quotquot Christiani dicimur, genus electum, regale Sacerdotium, gens sancta populus acquisitionis. Vocamur *regale Sacerdotium*, ad apicem gentilitiæ nobilitatis designandum qui olim auctoribus Synesio de Regno, & Gelasio tomo de vinculo anathem. ex coniunctis regia & pontificia dignitate efflorescebat. Et nunc quoque in Christiani locum habet, vt S. Leo docet, his verbis serm. 3. de Annuario suæ Assumptionis. [In unitate igitur fidei atque baptismatis, indiscrcta nobis societas, dilectissimi, & generalis est dignitas, secundum illud Beatissimi. Petri Apostoli Sacratissima voce dicentis; *Et ipsi tanquam lapides viui superedificamini in domos spirituales, Sacerdotium sanctum; offerentes spirituales hostias acceptabiles Deo per Iesum Christum.* Et infra, *Vos autem genus electum, regale Sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis.* Omnes enim in Christo regeneratos, crucis signum efficit Reges, sancti verò Spiritus vnctio consecrat Sacerdotes: vt præter istam specialem nostri ministerij seruitutem, vniuersi spirituales & rationales Christi, agnoscant se regij generis, & Sacerdotalis officij esse consortes. Quid enim tam regium, quam subditum Deo animam corporis sui esse rectorem? Et quid tam Sacerdotale, quam vouere Domino conscientiam puram, & immaculatam pietatis hostias de altari cordis offerre?]]

865 Idem *gens sancta* nominamur, quia sanguine Christi creti. Nam *sanctum* vt est apud

KK x 2 Seruium

Seruum 12. Aeneid. ad illud *Audiat haec genitor qui fœdera fulmine sancit*, illud dicitur quod sanguine sanctum est. At Christianos sanguine Christi constitui, neminem lateret. Dicimur item *populus acquisitionis æreus*, *populus pretiosus*, ac veluti *peculium Dei*: Quo pacto eadem vox exprimitur Exod. 19. vers. 5. Symmachus *ἀγίων ἐκείνων*, *populum eximium* est interpretatus S. Ambrosius Item. 6. in Psal. 118. vers. 6. annuente S. Augustino de peccato. merit. cap. 27. legit *populus in adoptione*, quia ad tam sublimem profapiam euecti sumus voluntaria Christi, Patris optimi adoptione. Itaque Apostolus ex generis nostri in Christo eminentia, ad erectionem animi nos cohortetur. Sique per nos despuendum docet fastum ex terrena & carnali nobilitate, ut admonet S. Hilarius in Psal. 118. *Littera nunc*, ad illud *humiliatus sum* & *queque Domine*, ut simul nostri in Christo generis claritatem perspicientes, sancta superbia efferramur, ac dignos genere nostro sumamus spiritus, honorificantes Patrem nostrum. In quam sententiam Origenes Tomo 26. in Ioan. tractans illud Christi, *honorifico Patrem meum*, sic scribit. [Dicimus verò etiam nos hanc vocem, si considerauerimus regenerationis lauacrum, lorique in eo, ut efficiamur filij Dei, non amplius vocabimus patrem super terram, eò quod facti fuerimus filij Patris celestis, fratresque dicentis; *Vado ad Patrem meum & Patrem vestrum Deum meum & Deum vestrum*. Quamobrem perspicuum est, quod propriissime & perfectissime dicente Iesu; *Ego Demonium non habeo. sed ego honoro Patrem meum*, vniuersique nostrum, imitator eius quoad fieri potest, & omnia potens in Christo Iesu cum corroborante, dicturus etiam est; *Ego demonium non habeo. sed cohonesto Patrem meum*. Ceterum quis inter mortuos versans, in sepulchrisque habitans dicere poterit; *Ego demonium non habeo*? Vel quis quidpiam aliud honorans præter Deum verbumque ipsius, ac præter id quod à verbo præcipitur cum sit necesse illi honorem tribuere, existimans dicturus est tanquam Iesu discipulus; *Sed honoro Patrem meum*? Cui dicto proximum est hoc: *& vos ignominia afficiat me.*]

Consensus Ethnici, ac Hæretici, quoad rem propositam.

Pupugit profectò animum meum Ethnici hominis hac in parte sensus, quem tamen inter SS. Patres adducere, non secus esse videtur quam anserem inter olores strepente proponere, inuariat tamen non omittit, ut veritas adeò eximia, testator fiat, præsertim cum S. Chrysostomus, ceteroquæ rerum Ethnicarum & externarum parcissimus, aliquoties tamen hunc adhibeat vel suffragatorem vel testem veritatum quas è sacris oraculis proposuerat. Epictetus est quem dico, è quo Arrianus lib. 1. cap. 3. philosophatur in hunc modum. [Si quis huic opinioni ex animo, atque ita ut ipsius præstantia postulat, assentiretur, nimirum nos procreatos à Deo quodam insigni naturæ principatu, ac præterea Deum, Patrem esse Deorum atque hominum; haud dubiè nihil humile aut abiectum de seipso cogitaturus esset. Quod si Cæsar te adoptaret, supercilium tuum nemo sanè ferret. Si ergo Dei te filium agnoscis, non te efferes? At istud non fac-

mus iam, propterea quòd duo hæc in ortu nostro confusa sunt & coagmentata; corpus scilicet, quo communicamus cum animalibus reliquis, & ratio atque intelligentia, qua conuenit nobis cum Diis. Quare nonnulli, & maxima quidam pars, ad mortiferam illam atque infelicem cognitionem naturæ, propensiores sunt. Quidam verò & perpauci, sese ad diuinam & beatissimam adiungunt cognitionem naturæ. Cum porò sit necesse quemlibet re qualibet sic uti, pro eo ut de ea senserit, pauci nimirum illi qui se natos censent ad fidem, ad pudorem, ad cautionem prudentes vtendi visis, de seipsis nihil scilicet cogitant humile aut abiectum. [Quam hic philosophus in homine diuinam profapiam agnouerit quàmque ea tenuis & minuta sit; quippe finibus naturæ coercita nemo non videt, & tamen quos animos inde concipi velit, quàmque idcirco se offerre hominem auctor sit, proposita sunt verba docuerunt. Nobis qui verè celesti doctrina imbuti, quòd pertingat nostri in Christo generis claritas edocti sumus, quanta inde animi excelitas debet existere?

866 Quando Ethnicum illum solo corpore seruum, in hanc scenam produxi, volo ex eodem, alterius quoque affectus quem proponebam, incrementum depromere, & docere, indignissimum esse si homo Christo Patre natus, cum profapie suæ dedecore, obiciat sese ad indigna. Quod enim ille ait de homine, Ionis semine ac Iobabe, ad sublimia quæque ob illum ortum aspicere astricto, hoc nos non mentito titulo, de Christiani ortu ex Patre Christo, qui verus Deus est, dicere possumus, multo potius iure, aut etiam debemus locus est apud Arrianum. lib. 2. cap. 8. Dixerat de brutis animantibus esse Dei opus, veritatem partialia, nec Dei particulas. Subdit autem de homine appellans ipsum; [Tu vel principale quoddam ex delibatum ex diuina natura, habes eius aliquam partem in teipso. Quæ ignoras profapiam tuam? Nescis unde venis? Non meminisse vis, quando videris, qui exilis vescaris, & quem nutrias; & in cætu viues, & cum aliis versans, quando exercebis, quando disputas, an nescis te nutrire Deum, exercere Deum, circumferre Deum? Te ignoras ô miser; Certe me loqui de aureo quodam aut argenteo, quem extrinsecus circumferas? In teipso, inquam, illum gestas, quem coinquinati abs te non sentis. Impuris enim cogitationibus, sordidisque actionibus id facis. Quòd si Dei effigies quædam adfuerit, non in animum induceres tale quid agere. Deo autem ipso præsentem in penetralibus, & inspiciente omnia, atque audiente; non potest te ista cogitare & facere, propriæ naturæ ignarum, & dignum cui Deus sit ratior? Deum vocat ipsummet hominem qui à Patre Deo factus est. Quam appellationem non respuunt Scripturæ ac Patres, ut nostram ex Deo in Spiritu generationem, nostramque mysticam in Christo profapiam insinuent, quod superius est notatum. Itaque cadit perbellè Epicteti expositio in Christianum, qui cum se genus Dei & Christi profiteatur, eam tamen gentilitiam nobilitatem, turpibus & indignis Christiano actionibus commaculat, eiusdem Christum Patrem, ut anteriorem Patrem zabolum denud habere Patrem, ut luculenter philosophatur Origenes hominem vicinam in Isaiam, & hom. 6. in Ieremiam ad illud conuersi sunt ad iniquitates patrum priorum.] Eadè quoque

Eademque ratione extorqueri in Christianum potest, ea quam Epictetus inferius eodem capite subicit, expensio eiusdem indignitatis ex consideratione statuarum numinis, quibus multo nobiliores, Dei imagines viuae, sunt homines. [Si Phidias effigies effigies, Minerua scilicet aut Iupiter meminisses utique & tui ipsius, atque etiam sculptoris. Ac si quem haberes sensum conaretis nihil indignum facere tuo opifice, neque etiam teipso, nec indecoro habitu te inspectorum oculis offerres. Iam nunc porro Iupiter cum te fecerit, qui sit ut curae tibi esse non patiaris, qualem te ostendas? & hac in parte quantum interest inter opifices, itemque inter opera & effectus. Aut quodam est opificum artificis, quod simul ut factum sit, suas habeat facultates in semetipso, quas praestare possit hac efformatione? Nonne lapis est, aut aes, aut aurum, aut ebur, adeoque Minerua Phidias, portrecta manu semel consistens, ac victoriam tenens, in perpetuum motu vacat? Sed opificia Dei, mobilia sunt & spirantia, uti visis possunt, nec carent facultate aestimandi. Talis artificis cum sis opificum, quare teipsum dedecoras?]

Ethnico adiungo Haereticum. Nota quippe ex Tertulliano est, Gentilium & Haereticorum germanitas: nec est quod veter, ex utrisque hisce tribulis sicus legere. Pelagius ergo Epistola ad Demetriadem, nostram ex Deo per Christum generationem, potentissimum fœcunum esse homini à peccatis reuocando recte statuit si æstimetur suis momentis. [Non est (inquit) exhortatio vehementior, quam qua nos Scriptura diuina filios Dei vocat. Quis enim non erubescat & metuatur tanto Patre agere aliquid indignum ut qui Dei dicitur filius, ipse efficiatur vitorum seruus.] Timenda verò consequens antecedentem scelustum poena. Nam hoc quasi sacrilegium, & infame tam nobilis proflapiae de honestamentum, vltor à tergo Christus sequetur, quod apud Ieremiam cap. 3. his verbis exprimitur. *Ego autem dixi: Quomodo ponam te in filios, & tribuam tibi terram desiderabilem praelaram exercituum gentium: Et dixi: Patrem vocabis me, & post me ingredi non cessabis. Sed quomodo si conseruat mulier amatorem suum, sic contempsit me domus Israël, dicit Dominus. Vox in viis audita est, ploratus & ululatus filiorum Israël quoniam iniquam fecerunt viam suam, obliui sunt Domini Dei sui.]*

III.

Filij degeneres, filij Satanae.

867 Hac de Christo Patre esse accipienda, docet Theodotionis translatio, quam Christum innuisse S. Hieronymus ibi obseruat, aliens ad hoc in ea significantius haberi, pro *hereditatem praelaram*, ut est in vulgata *hereditatem in chytam foritudinis robustissimi Gentium*. Quare Christus est qui in tempore ingratissima sobolijam non soboli, ululatum & ploratum rependet, non secus ac Pater fidei Abraham, abiectum à Deo filium eius olim in mendicium Lazarum ferrea viscera ipse quoque abiect, & iam Pater dici eius noluit. Id quod etiam Petrus Chrysologus serm. 66. ipsi diuiti cum Abrahamo colloquenti, in buccam, sin minus in mentem venisse putat, cum dixit, *Non Pater, Abraham*: Iungit enim

Chrysologus, negationem cum voce *Pater*, ita ut sensus sit, diuitem vocare Abrahamum *non patrem suum*, qui non Abraham, sed gehennae, id est Satanae filius esset. Quod enim D. Augustinus in Psal. 84. ad illud *Captiuitatem Iacob*, optime tradit, & latè prosequitur Origenes hom. 4. in Ezech. ad illud, *si fuerint isti tres Noë Iob, & Daniel*. Eius filij in Scriptura nuncupamur, cuius facta æmulamur & imitatione exprimimus, cōlque esse Patres ad quos apponi dicimur, & quorum peccata in filiis puniri traduntur; quamuis alibi cum de filiis per naturalem generationem agitur, negetur Patrum peccata in filij plecti, annotauit luculenter S. Hieron. & optime Origenes hom. 6. in Ezech. cum ait. [Quid futurum est misero mihi, si peccauero? Quis mihi erit Pater? aut quae mihi erit mater? Tanta talisque Hierusalem radix & generatio de terra Chanaanorum; Pater eius Amorrhæus, & mater Cethea nuncupatur. Ego si peccauero qui in Christo Iesu credo, & tanto me magistro tradidi quis mihi futurus est Pater? Non utique Amorrhæus, sed nequior quidam pater. Quis est iste. *Quis qui peccatum facit, ex Diabolo natus est*. Et iterum; *Vos ex Patre Diabolo estis*. Si igitur Hierusalem dicitur de radice & Natiuitate terrae Chanaanæ, quid dicitur ad nos? Inueniuntur & nobis patres, qui nos generant in peccatis. Ut enim si bonus fieri, & in optimo actu constitutos, dicit mihi Iesus, *Fili dimittuntur tibi peccata tua*, dicit mihi Paulus discipulus Iesu: *In Christo enim Iesu per Euangelium, ego vos genui*: ita si factus fuero peccator, generans me in peccatis Diabolus, & assumens sibi eam vocem quā Pater Deus ad Saluatorem locutus est, dicit ad me; *Filius meus es tu, ego hodie genui te*. Et alij autem plures patres mei erunt ad quos iturus sum. Vnusquisque ad suos proficiscitur patres. Si quis est ad Abraham, dicitur ad eum; *Tu autem vade ad Patres tuos cum pace, educaus in senectute bona*. Si quis verò egreditur de saeculo, non cum pace sed cum peccatorum bello, & senectute non bona, innumeratus dierum malorum, utique dicitur ad eum; *Tu autem vade ad Patres tuos cum bello, nutritus in senectute mala*. Docemur à Deo sub aliis nominibus, quid facere debeamus.]

Insignem locum S. Ambrosij ex calce Commentarij in Psal. 48. ad illud, *Introibit usque in progenies patrum suorum* quo hæc omnia perbelè confirmantur represento. [Qui est Pater impiorum, Dominus declarauit dicens, *Vos ex Patre Diabolo estis*. Sunt & illi Patres de quibus dicitur, *Relinque mortuos sepelire mortuos suos*. Ideo & Moabitæ usque in tertiam & quartam generationem, prohibiti sunt introire in Ecclesiam Domini, ut filij eorum propter peccata patrum suorum, introirent in eorum generationem, quorum facta imitabantur & mores. Vnde & scriptum est; *Filij adulterorum in consummatione erunt*. Ergo qui non illum Patrem qui in cœlo est sequitur, sed illum terrena colluione viuentem, in progeniem terrenis Patris intrat. Qualis enim terrenus, tales & terreni: ut sit eius vita terrena, requies nulla post mortem. *In aeternum non videbit lumen*, quoniam temporale quæsiuit. Ille autem qui Christi secutus est gloriam, qui desiderauit illud lumen, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, inueniet & videbit lumen aeternum: quia cum Christus redemit à morte. Tunc ergo cogitabit secum,

KKK 3 quia

quia cum in honore esset intellexit; & idem erit similis iumentorum, qui similis debuit esse Angelorum, per Domini nostri Iesus Christi gratiam.]

868 Sed & S. Leo serm. 6. de Natiuitate Domini cap. 3. & 4. cum inuictus esset in rebelles Deo filios, subdit. [Non est iste animus filiorum Dei, nec talem sapientiam recipit adoptiua nobilitas. Genus electum & regium, regenerationis suae respondeat dignitati. Diligat quod diligit pater, & in nullo ab autore suo dissentiat, ne iterum dicat Dominus; *Filios genui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me Agnouit eos possessorem suum, & asinus praesepe Domini sui: Israel autem me non cognouit, & populus meus me non intellexit.* Magnum est, dilectissimi, huius muneris Sacramentum, & omnia dona excedit hoc donum, ut Deus hominem vocet filium, & homo Deum nominet Patrem. Per has enim appellationes sentitur & discitur, quis ad tantam altitudinem ascendat affectus. Nam si in progenie carnali & stirpe terrena, claris parentibus genitos, vitia malae conuersationis obscurant, & ipso maiorum suorum lumine soboles indigna confunditur, in quem exitum venient, qui propter amorem mundi a generatione Christi non metuunt abdicari? Si autem ad humanam pertinet laudem, ut Patrum decus in prole resplendeat; quanto magis gloriosum est, ex Deo natos in autoris sui imaginem resurgere, & illum in se, qui illos generauit?]

Concludo cum S. Ambrosio serm. 44. de Tempore. [Si Deus, Pater vester esset, diligeretis vique me. His verbis apertissime demonstratur, quod mali & cupidi, nec Abraham, nec Dei filij sint. Nam cuius filij sint, sequentia manifestant. Ait enim: *Vos ex patre Diabolo estis.* Ac si dicat: Cur patrem mutatis? nunc Abraham, nunc Deum? Ego vobis ostendam patrem vestrum. Pater vester Diabolus est non creando, sed decipiendo. Fugite, fratres, talem patrem, fugite, sicut Propheta admonet. Ait enim: *Obliuiscere populum tuum, & domum Patris tui.* Populum vocat vita atque peccata: domum vero Patris, dicit mundum, in quo regnat Diabolus. Ille obliuiscitur populum suum, qui relinquit vitia sua; & ille obliuiscitur domum Patris sui, qui mundi huius falsas diuitias contemnit, per quas eum Diabolus tenet captiuum. Patet quod Diabolus non diligit filios suos, sed odit, quia non amat nisi ut perdat: sicut amat gluto porcellum ut comedat.]

IV.

Charitas mutua erga omnes, ut fratres.

869 Charitas mutuaquantoperè ex hoc foueatur, quod Christum habeamus communem Patrem, idque intendere Deum, intelligi potest ex praecara S. Augustini serm. 14. ex 40. nouis, & serm. 20. itemque S. Chrysostomi ratiocinatione hom. 34. in 1. ad Corinth. ubi considerat, quorsum Deus voluerit genus humanum vniuersum, ex vno homine profluere. [Deus (inquit) ab initio innumerabilia est machinatus, ut eam nobis infereret. Nam & nobis vnum dedit caput, nempe Adamum. Cur enim nascimur omnes ex terra. Cur non perfecti, sicut ille: ut & partus, &

filiorum educationes, & alium ex alio inter nos nasci, nos inter nos colligarent. Propterea neque mulierem fecit de terra. Nam quoniam non suffecisset ad nos incitandos ad concordiam, quod similiter essemus eiusdem essentiae, nulli etiam eundem haberemus primum parentem, hoc quoque effectum. Nam si nunc solis disjuncti locis, nos a nobis inter nos exultimamus alienos; si nostrum genus duo haberet principia, multo magis hoc heret. Propterea tanquam ab vno quodam capite, ligauit totum corpus humani generis.] Hac ratiocinatio, non minus viget quoad amorem inter nos conciliandum ex unitate Patris vniuersorum spirituum, quam ex unitate Patris omnium corporum.

Inferunt sane passim Patres, Christianis omnibus, ex eo quod vnum & eundem habeant Patrem Christum, commune esse fratrum nomen; sicque passim se appellasse patres Christianos, nemo in veterum monumentis adeo hospes est, ut ignoret. [Nos quod inuidetis (ait Minutius sub finem Octauij), fratres vocamus, ut vnius Dei parentis homines, ut consores fidei, & spei coheredes.] Apud Iustinum in fine Apologiae 2. Athenagoram orat. pro Christianis, & Tertullianum cap. 39. Apolog. Laetantium lib. 5. cap. 16. idem firmatur. Ex eoque vsu Lucifer Calarit. lib. 2. pro S. Athanasio, agens cum Constantio Imperatore. An erubescis (inquit) audire Athanasium fratrem tuum? Si Christianum te profiteris, debes omnes Christianos, fratres dicere; etiam quos videris stipem petentes.] Alia pleraque loca addensat Espencus Digressione 26. in 2. ad Timoth. Catechumenis tamen quod nondum Christo patre in baptismo potuerint essent, nomen fratrum non fuisse tributum, nec eis nisi post baptismum licuisse compellere Deum Patris nomine, fundendo orationem Dominicam, confirmat fuse Albalpinus lib. 1. Observationum Sacrarum c. 19.

Est verò aliqua difficultas quoad Hæreticos iam renatos. Cum enim non sint filij Dei, non videntur dicendi fratres nostri; Et tamen nonnulli Patres, volunt eos fratres dici. Ita S. Augustinus plerisque locis quæ signat Espencus Digressione 26. in 2. ad Timoth. quibus addit loca ex lib. 3. contra Parmen. cap. 2. & ex serm. 1. act. quadraginta nouis, ubi agit cum Donatistis qui nolebant fratres Catholicorum audire: quos item eam ob causam egregie corripit S. Optatus initio lib. 1. contra Donatistas verbis illis. [Nolunt se dici fratres nostros. Tamen nos recedere a timore Dei non possumus, quos hortatur Spiritus sanctus per Elaiam Prophetam dicens, *Vos qui timetis nomen Domini, audite nomen Domini: hi qui vos odio habent & execrantur, & nolunt se dici fratres nostros, vos tamen dicite eis, fratres nostri estis.* Sunt igitur sine dubio fratres, quamuis non boni. Quare nemo miretur, eos me appellare fratres, qui non possunt non esse fratres.] Rursus initio lib. 4. sic alloquitur Palenianum. [Si tu non vis esse frater, ego esse incipio impius, si de nomine isto taceo. Estis enim fratres nostri, & nos vestri, Propheta dicente; *Nonne vos vnus Deus creauit & vnus Pater genuit?* Non enim potestis non esse fratres, eum omnibus dictum sit, *Dij estis & filij altissimi omnes.* Et nos & vos sumus qui præceptum accepimus, in quo dictum est, *Ne vocetis vobis quicumque patrem in terra, quia vnus est Pater vester*

vester in calis, Saluator noster Christus, solus natus est filius Dei: Sed & nos & vos, filij vno modo facti sumus, sicut in Euangelio scriptum est, *Veni filius Dei: quos quos enim receperunt, dedit eis potestatem, ut filij Dei fierent*. Nos & facti sumus & dicimur: vos & facti estis, & non dicimini, quia pacifici esse non vultis. Nec audire ipsum filium Dei dicentem. *Felices pacifici, quia ipsi filij Dei vocabuntur*. Christus veniens, Deum & hominem reuocauit in pacem, & fecit ambos vnum: tollent mediam septem parietis, Vos nobiscum, id est, cum fratribus; pacem habere non vultis. Non enim potestis non esse fratres, quos iisdem Sacramentorum viscibus, vna mater Ecclesia genuit: quos eodem modo adoptiuos filios Deus Pater excepit. Vnde huius temporis praefatus Christus, quia futuram erat, ut à nobis hodie discordaretis, talia dedit orandi mandata, ut vel in oratione vnitas remaneret, ut preces iungerent, quorum discrepantia fuerant partes. Oramus pro vobis, quia volumus & vos pro nobis: & cum non vultis, aut dicat vnusquisque vestrum, *Pater meus, qui in calis es: & panem meum quotidianum da mihi hodie: Et dimitte mihi peccata, quomodo & ego debitori meo*. Igitur quae mandata sunt, mutari non possum. Videtis nos non in totum ab inuicem esse separatos, dum & nos pro vobis oramus, volentes: & vos pro nobis oratis, & si nolentes. Vides, frater Parmeniane, sancta gemina vincula inter vos & nos, in totum erumpi non posse.]

870 Hæc euidenter conueniunt, Hæreticos quoque esse fratres nostros generatione & Natiuitate, tamen mali & discoli sunt fratres. Quæ ratione satis difficultati in contrarium motæ, & aliis auctoritatibus Patrum, negantium Hæreticos esse fratres nostros: nempe dignos eo nomine, aut quatenus sicut filij Satanæ. Rem attigit S. Optatus priore loco, addit enim post verba citata. [Est quidam nobis & illis vna spiritalis natiuitas sed diuersi sunt actus. Nam & Cham, qui patris sui risit impiæ nuditatem, frater innocentium fuit: & pro merito suo in ignem seruitutis incurrit, ut esset fratribus frater additus. Ergo hoc nomen fraternitatis, nec interueniente peccato deponitur.] Nyssenus quoque l. de Deitate Patris & Filij ac Spiritus sancti, agnoscit Hæreticos ex eodem nobiscum vtero Ecclesiæ editos esse, sed ait cum Psalte, certasse eos ab vtero. [Vterum, inquit, opinor eorum qui secundum Deum nascuntur, Ecclesiæ dici. Hæc enim in vtero suo gestans eos qui ad perfectionem in ea perueniunt, in lucem per fidem producit. Sed peccatores quemadmodum factus abortiuus ab vtero, abalienati sunt, & à vero atque germano ventre aberrauerunt. Non enim in materno sinu gremioque, video fidei desertores, & aio Prophetam de his loqui qui per fraudem seducti errant, nempe à ventre illos aberrasse. Errauerunt eo quod loquuti sunt falsa.]

Omnes igitur in Christo renati, sunt fratres nostri, ex eodem Patre Christo procreati, & in eodem lauacri vtero sati. Quare omnium fraternè diligendorum, ex hoc Christi titulo nobis necessitas iniicitur. Estque hic amor, stillicidium illius amoris quo in Christum communem patrem, omnes ferri tenemur, ut quæ sunt eadem vni tertio, sint eadem inter se. Non inficior tamen, præter hanc generalem omnium Christiana-

rum fraternitatem, ipso nomine antiquo *Christianitatis* expressam, (fraternitas enim, idem passim est in veterum scriptis, quod *Christianitas* vel *congregatio Christianorum*) inuectum esse aliud speciale inter Christianos fraternitatis genus, substitutum à Patribus & impio fraternitatis inuendæ modo, quod per humani cruoris potationem fiebat: vltimatumque à Barbaris & Orientalibus prodidit Lucianus Dialogo de amicitia; itémque Romanis in vsu fuisse, ex Catilinæ coniuratione notum est. Instituit ergo Christiani, ut qui peculiari ratione fratres esse vellent, sibi que certam fidem ac beneuolentiam spondere, simul ad sacram Eucharistia mensam accederent, simulque sacrum calicem haurirent *ad hoc quæ sit* vocabant: Et sic ineuntes amicitiam & fraternitatem *ad hoc quæ sit*. Sic Vitalianus in Epist. ad Hormisdam, dicitur *Iustiniani frater*; non sanguine ut in consultiuissimè conscripsit aliquis in S. Benedicti genealogia; sed hac quam dico, fraternitate ritu Christiano super sacram mensam inita, ut dixit Procopius in Historia Arcana pag. 30. Notans Iustinianum insignis perfidiae, quod postmodum fidem tam formidandam (sic appellat,) non esset veritus fallere, Vitaliano per suspicionem admissam trucidato. Eandem ob causam Strategius ararij Praefectus Iustiniani frater dicitur, in historia de templo S. Sophiae. Theodoricum Gotthum, hac ipsa ratione dictum esse Iustiniani fratrem, exposuit Theophilus præceptor Iustiniani. Hanc igitur specialem & nunc ferè obsoletam Christianorum fraternitatem, non abrogo cum omnes Christianos agnosco fratres; ad mutuum amorem, ex necessitudine tam arcta, firmissimè obstrictos. Sed illam fraternitatem exponere contentus fui, quæ omnibus communis est Christianum nomen præferentibus.

CAPVT III.

Christus Magister.

871 ONSEQUENTER ad titulum *Patri* proxime expositum, quandoquidem ut præmissimus initio capitis præcedentis, is quoque Pater dicitur qui est magister, ad Christi magisterium progredimur.

Christus fuit Magister, & quamdiu, ac quomodo, siue an etiam scripto.

Vendicat sibi Christus *magistri* titulum, dicitur Iohan. 13. verbis illis, *vos vocatis me Magister & Domine, & bene dicitis, sum etenim*. Et Matth. 23. *Ne vocemini magistri, quia magister vester vnus est Christus*. Id ipsum quoque Prophetæ sapientis prodiderant Isaias cap. 55. *Ecce resem populus dedi eum, ducem & præceptorem gentibus* Joel 2. *Filij Sion, exultate & letamini in Domino Deo vestro quia dedit vobis doctorem Iustitiae*. 70. habent, *dedit vobis alimenta Iustitiae*. Sed idem est sensus, quandoquidem doctrina est pabulum

pabulum & cibus anima. Idem ferunt omnia propè loca quibus Christus dicitur *Propheta*. Nam hoc nomen, ex usu Scripturarum idem ferè sonat ac magister. Bene multa loca quibus Christus orbis Magister ac Doctor attribuit, colligit Galatinus lib. 3. de arcanis cap. 29. Mariniarius in Consonantia Christi & Prophetarum cap. de Christo prænnunciato Doctore. Acosta. lib. 4. de Christo revelato cap. 1. Quamquam non tam necessaria in hanc rem videntur testimonia; siue Prophetarum, omnes Dei docibiles aut discipulos fore prænnunciantium; siue ipsius Christi magistrum se contestantis in actu signato, quam munus ipsam docendi per aliquot annos à Christo obitum: non scripto quidem; sed voce, circummeundo Iudæam & Galilæam, ut filiis Israël quorum peculiariter magister erat delectus, propter veritatem Dei ad confirmandas promissiones Patrum, doctrinam salutis, & cælestes disciplinas à se adinuertas, conuersans cum hominibus traderet, iuxta Barnabæ Prophetiam.

Aio indefinite Christum docuisse & magistrum populorum egisse per annos aliquot, ne in grauem & incipit resolutionis controuersiam de tempore prædicationis & magisterij Christi, cogar penitus descendere. Agitant eam diligenter Baronius in Appar. num. 83. & anno Christi 31. & 34. Ribera in cap. 13. Ioan. *initio*, Pererius lib. 1. in Daniele q. 6. Suarez Tomo 2. 3. partis disp. 30. f. 3. & passim Chronologi, apud quos ea nunc est receptior sententia, quæ Christum annis tribus & aliquot mensibus docuisse asserit. Ita enim colligi perspicue videtur, ex eo quod Christus baptizatus fuerit, & prædicare cepit natus annos circiter triginta; obierit autem anno ætatis 34. per menses aliquot inchoato, ut habetur ex subductione Paschaliæ festorum quibus Christum interfuisse, memorant Euangelia. Non prius visum est Christo docere, quia ut ratiocinatur Autor sermonis de ieiunio & Tentationibus Christi *initio*. Hac ætate, tempus doctrinæ insinuatum est rationale, & ante has metas perperam inuadi magisterium, data est forma: quia non competit annis impubibus sedere in Cathedra, & in primogenitis bouum, lege ratio est interdicta.]

872 Docuit itaque Christus per tempus, illud, & verbo, non scripto docuit; contra quam effutuerunt quidam Ethnici, libros se Christi legisse mentientes; Euangelicæ historiæ, & iis quæ de Christo Apostoli scripserunt, aduersantes, ut refert S. Augustinus lib. 1. de consensu Euang. cap. 9. & 10. & 34. & admirationem aliorum cur Christus nihil reuera scripserit, referens cap. 7. retundens verò eam Pythagoræ & Socratis exemplis, qui cum haberentur Ethnicis sapientissimi magistri, nulla tamen scriptorum monumenta reliquerunt. Addit autem cap. 35. Christum videri posse scripsisse per suos. [Omnibus (inquit) discipulis suis, per hominem quem assumpsit, tanquam membris sui corporis caput est. Itaque cum illi scripserunt quæ ille ostendit & dixit, nequaquam dicendum est, quod ipse non scripserit: quandoquidem membra eius id operata sunt, quod dictante capite cognouerunt. Quidquid enim ille de suis factis & dictis nos legere voluit, hoc scribendum illis tanquam suis manibus imperauit. Hoc vnitatis consortium, & in diuersis officiis concordium membrum sub vno capite ministerium,

quisquis intellexerit, non aliter accipiet quod narrantibus discipulis Christi in Euangelio legitur quam si ipsam manū Domini quā in proprio corpore gestabat, scribentem contemnerit. Quod negat Augustinus, ab ipso Christo per scriptum quidquam scriptis traditum, ad libros (ut vides) pertinet, quos à Christo conscriptos, fabulosos illi cum quibus agit, mentiebantur. Inde verò nihil prædicatur veritati Epistolæ quam à Christo conscriptam ad Abagarum describit Eusebius lib. 1. Historiarum cap. 13. memoratque in suo Testamento S. Ephrem, & S. Theodorus Suda Epistola ad Paschalem Papam, itemque Darius Comes apud S. Aug. Epist. 263. Et super istam etiam non fuisse temporibus Michælis Paphlagonis, qui anno Christi millesimo trigésimo 4. auspiciatus est imperium, scribit Cedrenus cū de Michæle Paphlagonem. Eam tamen Epistolam quod ab Euangelistis relata non esset, ne canonica Scriptura haberetur, venit Gelasia cap. *Sancta Romana*, referens eam inter Apocryphas scripturas. Quod quomodo cum veritate huiusmodi Epistolæ non pugnet excurrit Baronius anno Christi 31. num. 60. & Iacobus Gregerius lib. de imaginibus non manifestis cap. 3. Sed quamuis vere Christi esset, nihil hoc ad rem præsentem, cum ea Epistola non tradatur doctrina vlla, sed officio duntaxat reponendi, ei qui per litteras Christum adiecit, fiat satis. Non docuit itaque scripto Christus, per seipsum; nec fuit necesse, ut ratio ex D. Augustino satis probat. Congruum autem non fuisse ut scriberet, et factum potius colligendum est, quæ ex rationibus quas ad id profert D. Thomas 3. part. q. 42. art. 4. Facile enim euerterentur, ut & alia que in eam rem accumulat Abulensis q. 2. m. 1. Prologum. S. Hieronymus super Matth. Salmeron Tomo 2. Prolegom. 26. Anto. Petes Controuersia 1. in Euang. cap. 13. n. 91. Benzonius fuse lib. 1. am Cant. Deiparæ c. 13.

Dotes veri Magistri in Christo eximia.

873 Magisterij ergo Christi veritatem, statuamus ut certam; nec in ea, quippe explorata, ultra hæreamus. Illud potius veritandum est, quanto iure, quàmque præcellenter Christus Dominus hunc sibi titulum deponat: quod eruendum est triplici capite perfectionum boni Magistri. Prima ad eius eruditionem ac idoneitatem ad docendum, spectat. Secunda ad doctrinam quam tradit. Tertia ad tractandi modum ac methodum. Clemens Alexand. Christum specie Doctoris nostri ac pedagogi describens lib. 1. pedagogi cap. 11. tres boni magistri prærogatiuas Christo proprias, aliter assignat. Postquam enim dixit, legem fuisse pedagogum puerorum indocilem nec nisi in ludos post latrocinium intentorum, addit quod lex eo munere fungebatur, aures præparans, ut vero pedagogo obedirent, qui est vnum & idem Verbum, legi quæ regerebat conueniens. Datum enim dicit Paulus pedagogum ad Christum, adeo ut ex hoc apertum sit, vnum solum, verum, bonum, iustum, ad imaginem & similitudinem Patris, Filium, Iesum, Verbum Dei, esse nostrum pedagogum, cui nos tradidit Deus tanquam Pater benecolus, & germano pedagogo committens, & commendans filios, ut qui nobis dilucide præceperint, *Hic est filius meus dilectus, ipsum audite. Fide* dignus est diuinus pedagodus, utibus rebus pulcherrimis

cherimis ornatus. Scientia, benevolentia, dicendi libertate. Scientia quidem, quoniam est paterna Sapia. *Omnia enim sapientia est a Domino, & cum eo est in aum.* Dicendi autem fiducia, quoniam Deus est & opifex. *Omnia enim per eum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.* Benevolentia autem, quoniam solus pro nobis scriptum hostiam tradidit. Ego has tres boni magistri dotes, ad primam & tribus quas proposui, reuocabo: quia omnes spectant ad plenè formandum magistrum. Scientia enim qua polle- re supponeretur, si deesset eam communicandi animus atque voluntas, perinde se haberet, ac si nulla esset. Quare insistamus tribus illis quæ dixi capitibus, eruditioni magistri, doctrinæ per eum traditæ, & modo tradendi quo videtur. Penes hæc omnia capita, Christus præcellenti modo est magister.

Eruditio Christi Magistri.

874 Ac primum eruditio & scientia huius magistri, perfecta habetur ex latè disputatis de omnibus sapientiæ & scientiæ Dei thesauris in Christo additis, ut est apud Apostolum Colof. 2. Et hæc ex causa Psalm. 2. Christus vocatur *Disciplina*, ut bis illis quibus David totum psalmum obsignat, cohortans Reges & Principes ut Christo adhererant, & datum cælitus magistrum audiant. *Apprehendite disciplinam 70. & timore eius, adorate disciplinam a Patre missam*; velut ibi monet S. Hieronymus verti posse Hebræas voces, *adorate filium*, siue ut alij volunt *osculamini filium*. Quas omnes lectiones eodem recidere, S. Hieronymus obseruat l. 1. Aduersus Rufinum a quo inconstantia notatus fuerat, quod nunc vno, nunc alio ex modis prædictis, expressisset eum Psalmis versiculum. Dicitur itaque Christus *in sa disciplina*, eodem sensu quo ab Apostolo dicitur *Dei sapientia*, ob plenitudinem nimirum sapientiæ & scientiæ, quæ ex eo ad omnes exundauit: iuxta illud Ecclesiastici 24. quod de sapientia incarnata merito accipiunt Interpretum plerique, posuit David puero suo excitare Regem ex ipso fortissimum, & in throno honoris sedentem in sempiternum. Qui implet quasi Phison sapientiam, & sicut Tigris in diebus novorum. Qui adimplet quasi Euphrates sensum: qui multiplicat quasi Jordanis in tempore messis. Qui mittit disciplinam sicut lucem, & assistentem quasi Gehon in die vindemia. Qui perficit primus scire ipsam, & infirmos non instigauit eam. Amari enim abundauit cogitatio eius, & consilium illius ab abyso magna. Ego sapientia effudi flumina. Ego, quasi rames aque immensa de fluuiio, ego quasi flumini diorix, & sicut aquaductus exiui de paradiso. Dixi: Rigabo hortum meum plantationum, & inebriabo prati mei fructum. Et ecce factus est mihi rames abundans, & flumini mens appropinquauit ad mare, quoniam doctrinam quasi auelucanum illumino omnibus, & enarrabo illam usque ad longinquum. Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inspiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes sperantes in Domino. Adhuc doctrinam quasi prophetiam effundam, & relinquam illam quærentibus sapientiam, & non desinam in progenies illorum usque in eum sanctum. Videte quoniam non soli mihi laboravi, sed omnibus exquirentibus veritatem.

Theoph. Raynaudi de Attrib. Christi.

Non potuit plenius ac magnificentius, exundantissima Christi sapientia, & obundi ex eo capite magisterij aptitudo, proponi.

Eodem pertinent veteres typi duo, alter Cherubinoꝝ arce appositorum, eamque contigentium, ut habetur 3. Regum 6. quæ causa est, cur Deus toties dicatur *sedere super Cherubim*, ut psalm. 79. & 98. & Isaia 39. monetque D. Hieronymus Epistol. 143. corrigendos esse eos, qui prout ait, errore dicebant *qui sedes super Cherubim & Seraphim*. Causa enim appositorum arce, non Seraphinoꝝ, sed Cherubinoꝝ fuit, quia arce Christum Dominum exhibebat è quo nobis diuina oracula insonuerunt: quique fuit nobis propitiatio. Cherubim autem sonat plenitudinem scientiæ, ut sapè docet S. Hieronymus, & nominati lib. 1. Commentariorum in Epistol. ad Ephes. *serè in fine*, & Epistol. 103. & in c. 10. Ezech. Ut igitur constaret Christum esse sapientissimum, adiuncta est arce hinc & inde species Cherubinoꝝ, non autem Seraphinoꝝ, qui à scientia non sunt denominati. Vnde non dicitur *Deus sedere super Seraphim*, quod Ribera (correcto. Abulensi in cap. 25. Exodi q. 19. qui aliter dubium illud enodat,) rectè annotauit.

Typus alter quem proponebam, est lapidum rationali insertorum, & pectori Pontificis appressorum. *Vrim & Thummim* vocabant, quos petbeile in Christum cadere diximus supra f. 2. c. 20. etiam alij præterea allegorici & mystici sensus proflent apud Ribera l. 3. de Templo cap. 12. Ad rem verò præsentem, optimè facit quod Elia 2. c. 7. Sacerdotes quidam cum non inuenissent Scripturam Genealogiæ suæ, expuncti sunt & prohibiti se gerere pro Sacerdotibus, & concedere de Sancto Sanctorum, donec surgeret Sacerdos doctus atque perfectus. In Hebræo est, *donec staret Sacerdos ad Vrim & Thummim*, id est, *donec adueniret Sacerdos habens perfectionem & doctrinam*. Quo pacto verti possunt voces illæ Hebrææ, ut liquet ex ea, 3. Deuter. ubi cum agitur de data Leui Pontificia dignitate, memoratur *Vrim & Thummim*. Latine autem dicitur *perfectio tua & doctrina tua, viro sancto tuo*. Eum ergo Sacerdotem ad *Vrim & Thummim*, siue doctum & eruditum, qui expectandus pronuntiatur, apud Elidram non est quilibet Sacerdos habens rationale & oraculum è lapidibus & appositis: nam ut notat Vatablus, *Vrim & Thummim* non fuerunt in secundo templo. Est ergo Christus Dominus, qui verè est Sacerdos doctus & eruditus, habens in pectore suo illuminationes & veritates.

875 Verè doctus & eruditus, qui ita doctus est, ut numquam fuerit indoctus: ita magister, ut numquam fuerit discipulus. Christus enim, vel spectatur prout Deus, vel prout homo. Neutro autem modo, fuit vquam vel ignorans, vel discipulus. Nam prout Deus, sicut habet eandem cum patre substantiam, ita & scientiam. Vnde non laborauit vquam ignorantia, nec scientia vquam caruit, ut eam ab alio posset haurire. Prout homo autem diuinæ sapientiæ fontem, ab initio suæ productionis deriuatum in suam animam, habuit. Ratione enim vnionis ad Verbum, sanctissimus ille intellectus, iam ex primo momento collustratus est.

LLI

plenif

plenissime, itavt non egerit discipulus esse, vel aliquid aliunde addiscere. Delitantes pro more Iudæi apud Oforium lib. 2. de Sapia pag. 91 fingentes, Christum initio imperitum, evasisse dolo in virum sapientem. Nec saniores Ethnici illi, quos S. Augustinus Epist. 34. in fine, confutatos à S. Ambrosio scribit affirmantes Christum de Platonis libris profecisse: Id quod etiam in Celso ridet Orig. l. 6.

Alij, magistri & Doctores dicuntur, sed si sapiant, ac vel quantumlibet desipiant, cogentur frequentissime de seipsis profiteri, quod de se Augustinus serm. 122. de Diversis. [Doctores dicuntur, sed in multis Doctorem quærimus.] Christus quia plene doctus & eruditus, alium Doctorem quærere necesse non habuit, cui omnia nuda erant & aperta. Præ eo, omnes qui docti audiunt, pueri sunt habendi; eoque nomine donantur à Christo loquente per Esaiam *ecce ego & pueri mei*. Hoc nomine designatos omnes homines, eosque præ hoc magistro pueros esse, sic docet Origenes hom. 7. in Isaiam. [Factus in sanguine, puerorum causa qui communicaerunt carni & sanguini, quasi parvulis loquens, loquitur non diuina & ineffabilia, sed quæcumque capere possent parvuli. Parvuli autem omnes homines sunt, si eos comparas ad perfectionem Verbi: licet Moysen nomines; licet vnum dixeris de Prophetis; licet Ioannem quo maior in natis mulierum nemo fuit, licet ad Apostolos venias; Petrum, cui porta inferi non inualecent, vel Paulum qui raptus est usque ad tertium cælum, & audiuit indicibilia verba, non deponis eorum gloriam, dicens, quia & ipsi in eis quæ intellexerunt, comparatione eorum quæ non intellexerunt, parvulorum disciplinis eruditi sunt, quæ hominibus traduntur. Dicit ergo Saluator, non de his quos Paulus in Christo parvulos nuncupat, & asserit lacte potandos, & non forti cibo, sed de omnibus simul hominibus; *Ecce ego, & parvuli mei quos mihi dedit Deus*. Verum quomodo in pueris alij sunt aliis acriores, & ea quæ eis sunt tradita velocius consequuntur: sic inquam similem ingeniosis pueris factum Moysen, & Prophetas, sed & Domini nostri Iesu Christi Apostolos. Propterea sentientes semetipsos, qui etiam profecerint, puerorum profecerunt, profectu, dixerunt. *Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus*. Nec enim adhuc veritatis negotia, sed umbras negotiorum conspicebant, nec plenam lucem, sed obscuram imaginem. Ideoque repetebant, dicentes; *Videmus nunc per speculum, & in enigmate, tunc autem facie ad faciem*. Quis ergo hæc legens & intelligens, inflabitur & erigetur super scientiam, seu super quodcumque donorum? Etenim cuncta quæ ad pueros deveniunt, multo inferiora sunt his quæ reposita sunt viris. Debent ergo non elevari, & superbire ij qui videntur inter pueros acrioris ingenij & velocioris. Istos autem pueros, homines dicit omnes, quos & Saluator demonstrabat; *Ecce (inquiens) ego, & pueri mei, quos mihi dedit Deus*. Donum accepit & Saluator à Deo.] De eruditione magistri nostri putoliquere.

876 Iam doctrinæ quam tradidit excellentia, (quod erat secundum caput prærogativarum boni Magistri,) perspicue demonstrari potest, ex eo quod perfecta doctrina, verèque eo nomine digna, duas ob causas dicitur. Nimirum primo quia vacat errore, secundo quia est veritas utilis ad hominis perfectionem plenam. Etenim tendit scientia creata uniuersa, ut hominem vnde cumque perficiat: in se quidem & formaliter quoad intellectum, radicaliter autem quoad voluntatem, cui intellectus prælucebat, quæ nisi scientia hoc habeat, ut & errore sit libera, (alioquin intellectum non perficeret,) & possit saltem removere, esse seminis sanctorum affectuum, quod habent omnes veræ scientiæ, etiam si speculatiuæ, digna non erit, quæ nomen sibi ac decus vendicat veræ scientiæ. Defectu puritatis ab erroribus, vix est disciplina vlla humana, quæ mereatur nomen scientiæ. Tam multi enim errores paucis veritatibus admixti sunt, ut non abs re Valerius (sic certe & concinne) nostras doctrinas appellare voluerit nomine *doctrinæ errorum*, laudens Socratem, quod naturalium quæ nobis sunt atque imperia studio abstinens, ad mores animi appulisset. S. Petrus non absuulter, humanas disciplinas vocavit *doctrinæ fabulas*, ut viderent sanè Cardinales Cusanus non vnum illud nomen opus, sed omnia quæ de naturalibus disciplinis conscribuntur volumina, inter se potius, aut æque etiam debuisse, de *doctrina ignorantia*. Melito item S. Augustinus 1. Confess. c. 13. ait vix quæ olim in liminibus Grammaticarum Scholarum pendebant, non illa magis honorum secreti, quam tegumentum erroris significasse. Extulit Grammaticam pro recepto apud philosophos usu, pro omnibus humanioribus disciplinis, ut factum est à S. Gregorio, increpante Sanctum Desiderium Viennensem, quod doceret Grammaticam. Idem verò multo potius iure dicere poterat Augustinus, de superioribus naturalibus disciplinis; quæ ut circa res, non circa voces & orationem distinguuntur, ita multo magis sciant erroribus. At defectu vilitatis, saltem remotas, ad mores bonos, pleraque humane notitiæ, dampnantur vanitatis, & sordent curiositatis lebe; suntque eiusmodi, ut præstet ignorantia opposita laborare. [Melius enim est bene ignorare, quam turpiter scire,] ait S. Chrysostomus hom. 5. de Providentia. Quod ipsum aliter dicit S. Augustinus cap. 17. Enchiridij. [Sunt quedam quæ nescire, quam scire, sit melius.] Quid quod omnis scientia naturalis, etiam si verè scientia, hoc habet ut nocere possit obubulando, dum inflat. Id quod S. Greg. 13. Moral. cap. 16. pulchre notauit.

Caret nauis omnibus scientiæ nostratis.

877 Nullus horum scientiæ nostratis tutorum, locum habet in tradita per Christum magistrum doctrina. Est enim ab erroribus purgatissima, & nullo falsitatis fermento commaculatur. Nec tantum proxi à Christo primum manauit, & ex eius sanctissimo ore profuxit, sed etiam

etiam prout ad nos usque, per manus devenit, puritatem fontis sui etiamnum retinet: itayt Saran quantumcumque omnibus artibus & machinis, imo & vi in pacta, connisus sit falsitate aliqua Christianam veritatem inquinare, nihil tamen profecerit. Nam quod apud Hæreticos, doctrina Christi, videtur admixto errorum limo fordere, non ita est. Nulla quippe apud eos est Christi doctrina, sed merum vaniloquium, & figmentum obscurati insipientis cordis eorum, sonantis externa specie Christum, eiusque doctrinam: cum tamen distet ab ea quàm longissime; nec nitatur eo vero ac firmo motivo, quo Christus voluit nisi doctrinam suam; nempe diuinæ auctoritatis reuelantis, sed baculo arundineo proprii iudicii, ut plenius traditur 22. Itaque qui verè habent Christi doctrinam, eam habent omnino puram, & quorumvis errorum admixtione planè liberam. Nonnullis quidem luciosis, alicubi continere videtur pugnantia, ac proinde falsitate infici aliqua ex parte. Tamen prorsus abesse omnem pugnam ab omni Christi doctrina, multi ex professo demonstrant. Ex antiquis S. Gregorius libello interrogationum triginta quatuor qui habetur in Editione Parisiensi 1586. Iulianus Tolertanus in opere *de scriptis* Extat in appendice Biblioth. Colon. n. Ex nuperis verò Cumtitanus, recensque vno indice Tyrinus.

Est item Christi doctrina verè utilis, ut iure potuerit Christus profiteri apud Ilaam cap. 48. *Dominus Deus meus me & spiritus eius: hac dicit Dominus redemptor tuus sanctus Israel ego Dominus Deus tuus, dicens te utilis.* Nam alij plerumque magistri nugis & inutilibus veritatibus, (si tamen veritatibus,) iis quos erudiunt instillandis, occupantur. Vnde animam macilentam, & huiusmodi edulitiis malè nutritam, dimittunt. Non item doctrina Christi, ut pulchrè pro equitur Clemens Alexandr. 1. Strom. cap. 2. *sub finem:* Doctrinam physicam comparans nucibus, quorum maxima pars non est esculenta. Ibidem autem cap. 9. placentulis & bellariis eam confert. libro autem 7. cap. 6. confert disciplinæ Elementariæ; eoque Apostolum Coloss. 2. Sola Christi doctrina, quia succi plena est, sicut adipe & pinguedine replet animam. Eiusmodi mentis pabulum adipale, est recta de Deo doctrina, quæ ante Christum planè abdita erat. [Imago & similitudo Dei, multis laboriosisque prouectibus, propriam sibi indicat dignitatem. Ad hanc rerum adeo profundarum indaginem nisi incarnati Verbi magisterium accessisset, humana defecissent ingenia: & nescio si & aliqui auderent ad hæc tentanda conatus assurgere: sed associata carni diuinitas, assumptam naturam ex parte, suæ voluit esse claritatis confortem, & apertis cælis super Doctorem & Dominum nostrum ad superiora nostrum introducere aspectum: & vidimus gloriæ eius quasi vnigeniti à Patre: & ei plenitudine gratiæ & veritatis quæ in ipso est, instillata est nobis aliqua portio. Et cum Philippo audiui-mus: *Qui videt me, videt & Patrem.*] Et serm. de Natiuitate Christi. [Conciliarius quoque dictus est paruulus iste, qui & aibi dictus magni concilij Angelus, eo quod secreta Dei, quæ ab hominibus erant abscondita, publicè reuelauit, & cum nemo nosset patrem, nisi filius, ipse arcana Dei reuelans indaginem Trinitatis explicuit: loquens patris, & à Patre responsum accipiens, & Spiritum

Theoph. Raynandi de Attrib. Christi.

sanctum infundens discipulis, generationis & processions intimans rationes, subtiliter astruens personarum proprietates, & indissolubilis essentia unitatem. Alia quoque inferiora, sed tamen necessaria concilia edocens: ut beneficia collata homo intelligat, ut in eo quod stat, gratias agat, & quod possibile est ex Dei gratia, cum ceciderit resurgat.] Quæ utilior tradi potest ab ullo magistro sapienti?

Neque verò timendum est à Christi doctrina, damnum illud quod naturalibus quibusvis scientiis velut ligno teredinem adnasci dicebam; nempe inflationis, cum potius scientia ad humilitatem erudiat; hominemque in oculis suis vilem faciat quod S. Gregorius optimè aduertit 26. Mor. cap. 11. tractans illud, *qui docet nos super inuenta terra, & super volucries cali erudit nos.* Christum ea ex causa, *Perfectum Magistrum*, quod doctrina eius innocentiam audientibus indat, nominat Tertull. c. 45. Apolog.

Argumenta specialia praelectionum Christi Magistri.

878 Hæ sunt (generatim loquendo,) lectiones quibus Christus Magister optimus, imbuat discipulos tradens eis doctrinam frugiferam & innoxiam, pabulum sanctum ingeniorum. Sanctæ dilectionis nomine, eas omnes lectiones comprehendit, sic monstrat Autor sermonis de baptismo Christi apud Cyprianum n. 6. agens de præcepto dilectionis. [Verè, (inquit,) hoc mandatum legem completur & Prophetas, & in hoc verbum omnium scripturarum volumina coarctantur. Hoc natura, hoc ratio, hoc Domine, verbi tui clamat auctoritas: hoc ex ore tuo audiui-mus; hic inuenit consummationem omnis religio; primum est hoc mādatur & vltimum; hoc in libro vitæ conscriptum, indeficientem & hominibus & Angelis exhibes lectionem. Legat hic vnum verbum, & in hoc mandato meditetur Christiana religio, & inueniet ex hac Scriptura omnium doctrinarum regulas emanasse: & hinc nasci & huc reuerti, quidquid Ecclesiastica continet disciplina, & in omnibus irritum esse & frivolum, quidquid dilectio non confirmat.] Nimirum tamen sunt alia præterea virtutes, quarum exercitationem Christus magister nos docuit: tamen in dilectionis sanctæ veluti radice fundantur, & radican-tur omnes alia, in quas Christi discipulis incumbendum nauiter est, si digni videri ac esse eius Schola, volumus.

Specialiter verò virtutum fundamentum, & totius innocentia: basim, humilitatem inquam, Christi magisterio inseri cum alij Patres infinites tradunt, tum luculenter, S. Augustinus lib. de sancta Virginit. cap. 35. tractans illud Matthæi 11. *Discite à me quia mitis sum & humilis corde.* Quod sic expendit. [Cum magnitudinem suam supra commemorasset idipsum volens ostendere, quantus propter nos quantillus effectus est: *Confiteor*, (inquit,) *tibi Pater Domine cali & terra, quoniam abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis.* Ita Pater, quoniam sic placitum est coram te; Omnia mihi reuelata sunt à Patre meo, & nemo cognoscit filium nisi pater, & nemo cognoscit patrem nisi filius, & cui voluerit filius reuelare: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, & discite à me

quia

quoniam mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Ille ille cui omnia tradidit Pater, & quem nemo agnoscit nisi Pater, & qui Patrem solus agnoscit, & cui voluerit reuelare; non dicit: *Discite à me*, mundum fabricare, aut mortuos resuscitare: Sed, *quia mitis sum & humilis corde*. O doctrinam salutarem, o magistrum dominumque mortalium! quibus mors poculo superbiæ propinata atque transfusa est. Noluit docere, quod ipse non esset, noluit iubere, quod ipse non faceret. Video te bone Iesu oculis fidei, quos aperuisti mihi, tamquam in concione generis homini clamantem atque dicentem, Venite ad me & discite à me. Quid obsecro te, per quem facta sunt omnia fili Dei, & idem qui factus es inter omnia fili hominis? Quid ut discamus à te, venimus ad te? *Quoniam mitis sum*, (inquit,) *& humilis corde*. Hucine redacti sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi in te, ut hoc pro magno discamus à te, quoniam mitis es & humilis corde? Itane magnum est esse paruum, ut nisi à te qui tam magnus es fieret, disci omnino non posset? Ita planè. Non enim aliter inuenitur requies animæ, nisi in quieto tumore digesto, quo magna sibi erat, quando sibi sana non erat. Audiant te & veniant ad te, & mites atque humiles esse discant à te, qui misericordiam & veritatem tuam requirunt, tibi viuendo; tibi, non sibi.]

Et inferius cap. 37. conuersus ad Virginem: [Non ego te (inquit,) ut discas humilitatem, ad publicanos & peccatores mitto, qui tamen in regnum cælorum præcedunt superbos; non ad hos mitto. Indigni sunt enim, qui ab immundiciæ voragine liberati sunt, ut ad eos imitandos mitatis illibata Virginitas. Ad Regem cæli te mitto, ad eum per quem creati sunt homines, & qui creatus est inter homines, propter homines: ad speciosum forma præ filiis hominum & contemptum à filiis hominum, pro filiis hominum, ad eum qui dominans Angelis immortalibus, non dignatus est seruire mortalibus. Eum certe, humilem non iniquitas sed charitas fecit: charitas quæ non æmulatur, non inflatur, non querit quæ sua sunt: quia & Christus non sibi placuit, sed sicut scriptum est de illo; *Opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me*. Vade, veni ad eum & discere, quoniam mitis est & humilis corde. Non ibis ad eum qui oculos ad cælum leuare non audebat onere iniquitatis, sed ad eum qui de cælo descendit pondere charitatis. Non ibis ad eam quæ Domini sui pedes lacrymis rigauit, querens indulgentiam grauium peccatorum, lauit pedes seruorum suorum.] Superbum doctorem Simonem Tornacensem, cum de altissima doctrinæ Christi humilitate disliceret, diuina vltione castigatum horribiliter, quod à tali doctrina abhorrebat eius vita, refert Cantipratanus l. 2. Apum cap. 48. n. 5.

Modus docendi à Christo adhibitus, præcellentissimus.

879 Prærogatiua tertia boni Magistri, spectat modum docendi, siue tradendi doctrinam bonam, de qua hæcenus. Ex hoc quoque capite, Christus Magistri optimi decus tulit. Et imprimis ex eo perspicua est Christi in ducendo præcellentia, quod doctrinam suam accommodare notat audientiæ. In quo grauissimè peccant quam-

plurimi, non considerantes, pro qualitate audientium formari debere sermonem docentium, ut pulcherrimè disserit S. Gregorius. 30. Mor. cap. 5. & 6. ed aptans illud Iob. 38. *Quis dedit galli intelligentiam?* Gallum exponens Doctorem facrum; intelligentiam autem interpretans, eam discretionem qua nouerit quibus, quid, quando, vel quomodo, verbum veritatis inferre debeat. Hac intelligentia destituuntur, qui putem suæ lacum operiunt, nec adhibent aperculum, vti betur Exodi 22. idest Interprete S. Cyrillo lib. 7. de adorat. & S. Gregorio 17. Mor. cap. 13. Grædia sublimiæque mytheria proponunt rudioribus eorum captum, vnde contingit eorum exitium. Non ligant isti aquas in nubibus, ne erumpant pariter deorsum, simul omnem prædicationis plenitudinem effundentes, quod magna imprudentiæ meritò damnat ibidem S. Gregorius. At Christus (quippe Dei sapientiæ,) doctrinam suam ad captum audientium accommodabat: iis, qui perfectiores erant, altiora proponens, rudioribus verò non aperiens mytheria regni Dei, nisi in parabolis. Cuiusmodi procedendum diuina doctrina tradenda, S. Thomas, Opusc. 69. art. 14. congruitates pleræque adhibet: Et multas quoque proponit Sanders de Christi parabolicis disputationibus late agens, lib. 2. Theol. Symbolicæ, Commentar. 4. Exerc. 1. Sed ea quam proposui, videtur præcipua, & ab ipso Christo insinuat in Euangelis.

Conformabat se Christus ea in parte, ætæri Patri: ut propterea Theodoretus lib. 3. Diu. Decretor. c. De eodem veteris & noui Testamenti conditore, quod Patris est Christo tribuens, dicat, [Quemadmodum Grammaticus eos quidem qui discere incipiunt, docet literarum characteres; iis autem qui illas didicerunt, præbet syllabarum cognitiones, alios autem docens quomodo sint coniungenda nomina, & alios quomodo sit in legendo seruandus accentus, non affert leges doctrinæ repugnantes, sed præbet ætati conuenientem disciplinam; Ita etiam Dominus Christus, dedit vnicuique generationi leges conuenientes. Necessarias enim & primas, conscripsit in natura hominum. Habet enim vnusquisque boni & mali discernendi facultatem, & dum facimus quæ pati nolumus, eo ipso prædicamus, nos scire id esse malum quod fit à nobis. Qui enim occidit, vel adulteratur, scit id esse malum quod facit. Non modò enim vult occidi, sed nihil etiam non facit, ne id ei pati contingat, & stuprata vxore, eum qui violanti turbile, accusat adulterij, & si contumeliam accepit, agit iniuriarum; & si cætera hoc modo examinauerimus omnes homines scire quod malum est malum. Eas ergo in natura inferuit Deus, qui nos fabricatus est; alias autem varie dedit, in vnaqueque generatione. Ad eam enim de dicit legem de arbore; Noè autem legem de celi carnium; Circuncisionem verò Abrahæ Patriarchæ constituit; alias autem per Moysen magnæ Prophetæ conscripsit. In diuinis autem Euangelis, de paruis rebus latas leges, veluti quorundam elementorum meditationem, cellare faciens, leges dedit perfectissimas. Et sicut matres recenter natis infantibus mammam comminunt paulò post autem cibum dentibus euascent, solidum: Sic vniuersorum Deus iis qui illa didicerant, præbet perfectiorem disciplinam.]

Simplificum

*Simplicitas locutionis Christi docentis, à
Canonicis quoque Scriptoribus, & SS.
Patribus adamata.*

880 Eadem ex causa, & cum diuinæ planè
prouidentiae, Christus dimissis Verborum pha-
leris, stylo simplici & inculto dicendi genere
utebatur, quod is esse soleat fructui colligendo
accommodatior. Quid enim simplicius, etsi ex-
ternum dumtaxat corticem spectes, quid humi-
lius, oratione Christi Domini in vniuersis Euan-
gelii? Inde tamen nihil decedere maiestati
sententiarum, eoque admirabiliorem esse debe-
re Christum doctorem, qui cuiusque captui sese
accommodans, simplicitatem illam orationis
adamauerit, patere potest ex illis quæ disputat.
S. Cyrillus l. 7. in Iulian. ad textum 4. demon-
strans scripta Ethnicorum, hominum (vt Tertul-
lianus c. 47. Apolog. dixit) solius eloquentiæ li-
bidinosorum, non esse Scripturis sacris antepo-
nenda, eo quod cultius sint conscriptæ. Ibi que
inter cætera. S. Cyrillus adhibet elegantissimam
illam sententiam, [Si victoriam Græcorum ser-
monibus idem tribuit, (Iulianus) quod multa
apud illos sit ciuitas, apud nos item, respondeat
interroganti. Nunquid si quis aures cochleari
elleborum infundat, & alteri non aureo, sed ex
vilissima materia, apud laborem, hoc est mel
imponat, & sorbere iubeat quod placuerit, nun-
quid materias inspicies palmam dabit dæterio-
ribus, vel rectè iudicans vtile nociuo præ-
ferat, etiam si in vilissimo proponatur vas-
culo?]

Eius autem abiectio sermonum in tanta
rerum maiestate, causam quam tradidi, adhibet
quoque Isidorus Pelusiota lib. 2. Epist. 5. cuius
hæc est insignis doctrina cum exponit thesau-
rum in vasis fictilibus. [Vide iam diuinam quo-
que sapientiam abiectis sermonibus & exemplis
temperatam. Nam si Deus, dignitatis tantum
sux rationem habuisset, ac non potius legen-
tium vtilitati consultum voluisset cœlestibus
proficere ac diuinis sermonibus & exemplis
usus fuisset. Quoniam autem hominibus, qui in-
firmi & inbecilli natura prædicti erant, atque hu-
manis verbis (sic enim ea, quæ ipsorum caprum
excedebant, intellectu facile consequi peterant,) opus
habebant, leges perscribere, batidicere rudi-
bus & incultis verbis cœlestes disciplinas tem-
perauit. vt & mulier, & puer, & omnium etiam
mortalium indoctissimus, ex ipsa quoque audi-
tione commodi aliquid perciperet. Siquidem
plebeiotorum ac gregalium hominum saluti pro-
ficiens diuinus sermo, tanta ob Legislatoris hu-
manitatem & benignitatem perspicuitate tem-
peratus est, vt neminem ea quæ ipsius viribus
respondeat, vtilitate priuet. Quanquam ne eru-
ditorum quidem commoda neglexit. Nam in
tanta perspicuitate, tam arcani sermones, velut
thesauri quidam insident, vt sapientissimi etiam
& eloquentissimi quique homines, ad senten-
tiarum profunditatem æstuent, animique verti-
gine afficiantur, atque etiam persæpe sapientiæ
magnitudini, vt quam consequi ac percipere ne-
queant, cedendum sibi esse ducant.] Hoc de
vniuersa quidem Scriptura valet, sed nomina-
tim de Testamento Nouo, qua ex parte Christi
dissertationes & sermones comprehendit.

881 Adamarunt semper eam loquendi sim-
plicitatem à Christo adhibitam, Christiani Do-
ctores omnes, quibus illud Chrysologi serm.
18. arrisit vehementer. [Verborum flosculos non
queramus, qui maturitatis fructum querit, des-
picit amœna camporum: violæ, rosæ, lilia, nar-
cissus, grati flores, sed gratior panis. Quod est
odor nasibus, hoc est, auribus sermonis ornatus;
quod dat panis vitæ, hoc scientia dat salutem. Se-
ponenda est ergo eloquentiæ voluptas, quan-
do scientiæ deposcitur fortitudo.] Ita porro sim-
plicitatem locutionis adamarunt D.D. Christia-
ni, vt non modò styli squalorem, & locutionis
ruditatem, sed etiam errores Grammaticos, &
solæcismos non refugerint, dum captui lecto-
rum studiosius inuigilarent quam mani cultui
sermonis. Splendide in hoc argumento versatus
est Turrianus lib. 2. contra Magdeb. cap. 2. Pauca
addo. Apocalypsim solæcismis non carere, &
modis loquendi planè barbaris abundare, Dyo-
nysius Alexandr. notauit, vt refert Eusebius lib.
7. hist. cap. 20. in fine. S. Paulus profertur se im-
peritum sermone fuisse, sed non scientia; ita vt
quod S. Chrysostomus lib. 4. de Sacerdotio sub
finem considerat, quamuis subiecta verbis sensu-
rum fortitudine, esset munitissimus, tamen si
agatur de pigmentis orationis, videatur idiota:
qualem quoque eum, Ethnicis vocabant. Vide
solæcismos, quos apud eum notat Origenes in
Ioan. loco perillustri quem refert Turria. lib. 2.
pro Epist. Pont. cap. 2. & Gagneius 2. Cor. 8. n.
19. & ad Galat. 6. num. & ad Thessalo. 3. num.
1. Nimirum Apostolus, naturalibus magis quam
vulgatis, aut secundum artem vtitur verbis, vt
ait S. Ambrosius lib. de fuga sæculi cap. 3. Et
quod de his paucis diuinarum Scripturarum li-
bris dictum est, æquè de aliis ferè omnibus dici
poterat. Qua de re vide Origenem in Philoca-
lia, qui integrum caput in eo insumit, vt osten-
dat, non esse huiusmodi solæcismos corrigendos.
Neque verò egi hæcenus de solæcismis &
neculis Grammaticis, quibus interpretatio au-
thentica librorum Canonicorum obsita est. Ne-
ster. quippe, interpres, in rei intentus corticem,
Grammaticam plerumque desepxit; & cum ex
Hebræo aut Græco aliquid vertit, sæpè casus
& genera primigenij textus retinet, etiam si mi-
nus Latinitati sint congruentia. Multa ad id
exempla profert. Ribera lib. 2. de Templo cap.
2. num. 9. Nimirum vt probè monuit S. Hierony-
mus Epistola ad Pammachium pro libris suis
contra Iouinia. Ecclesiastica interpretatio, etiam
si habet eloquij venustatem dissimulare eam
debet & fugere vt non otiosis Philosophorum
scholis paucisque discipulis, sed vniuerso loqua-
tur hominum generi. Nec dissimilia habet. in
Prologo aduersas abs se Origenis homilias in
Ezechielem. Merito autem Agobardus Opuscu-
lo contra Fredegisum Abbatem, exhibilauit ho-
minis supinitatem, qui ausus erat affirmare sa-
cro-interpretes nunquam in Grammaticam pec-
casse.

882 Extra Scriptores Canonicos, eorum-
que Interpretes, idem factitatum est ab aliis
Christianæ doctrinæ secundum Christum Ma-
gistris. Id aperio subiectis aliquot eorum senten-
tiis. Anastasius Sinaita cap. 3. ad m. [Si (vt proba-
bile futurum,) liber solæcæ quædam continet,
venia dabitur. Dum autem auctor tota mente,
& cogitatione insensu notando, & designando
L L l 3 defixus

defixus hæret, sæpè vñ venit vt solæcismos, & interpunctiones in postremis ducat.]

S. Hieronymus aduersus Heluidium. [Non quero eloquentiam, non flagito linguæ nitorem, animæ quero puritatem apud Christianos enim, solæcismus est magnus, & vitium turpe quid vel narrare vel facere. S. Augustinus idem sæpè & luculenter tradit. Sed concinnè in Psalmum 138. tractans illud, *non est occultatum os meum à te.* Ipse legit, *ossum.* Et hinc videns se peritis fore tñsui, inde videns periculum obscuritatis, ne populus *os* quo effamur, intelligeret, non *os*, quod est corporis fulcrum, deligit seruire vsui & fructui populi, ac cum Grammaticæ obliuione *ossum* dicere. [Sic enim potius loquamur, (inquit.) Melius est vt reprehendant nos Grammatici, quàm non intelligant populi.] Et lib. 3. de doct. Christ. cap. 3. agens de eodem Psalmi loco, post multa hæc habet. [Plerumque loquendi consuetudo vulgaris, vtilior est signandis rebus, quàm integritas literata. Mallem quippe cum barbarismo dici, *non est absconditum à te ossum meum*, quàm vt idè esset minus apertum quia magis Latinum est.]

S. Gregorius Epist. ad S. Leandrum proœmiali in expositionem suam moralem ad Iobum c. 5. siue in calce Epistolæ. Quæso vt huius operis dicta, percurrens, in his verborum folia non requiras, quia per sacra eloquia ab eorum tractatoribus instructuosa loquacitatis leuitas studiosè compescitur, dum in templo Dei nemus plantari prohibetur. Et cuncti proculdubio sciunt, quia quotiens in foliis malè latæ segetis culmi proficiunt; minori plenitudine spicarum grana turgescunt. Vnde & ipsam artem loquendi, quam magisteria diuina exterioris insinuant, seruare desepi. Nam sicut huius quoque Epistolæ tenor enuntiat, non metacismi collisionem fugio, non barbarismi confusionem denoto, situs motusque præpositionum, casusque seruare contemno: quia indignum vehementer existimo, vt verba cœlestis oraculi, restringam sub regulis Donati. Neque enim hæc ab aliis Interpretibus in Scripturæ sacre auctoritate, seruata sunt. Ex qua nimirum quia nostra expositio oritur, dignum profecto est, vt quasi edita soboles, speciem suæ matris imitetur.] Quem Metacismus hic dicit, Ioannes Diaconus lib. 4. vitæ S. Gregorij cap. 77. eum locum describens, legit *metacismum* estque vitium scriptionis, non autem pronuntiationis, vt perperam censuit à Cerdà cap. 132. Aduers. num. 6. ibi enim S. Gregorius agebat de Scriptura, non de oratione pronuntiata.

883. Appono Colophonem ex Arnobio, tametsi propositis proximè Patribus antiquiore. In lib. 1. contra Gentes num. 39. & 40. querentibus Ethnicis de Scriptorum Christianorum simplicitate; cum multa alia reponit, tum denique responderet in hunc modum. [Barbarismis, solæcismis, obliuiscuntur, (inquit.) res vestre, & vitiis deformitate pollute. Puerilis sanè, atque ang. isti pectoris teptrehensio: quam si admitteremus vt vera sit abiciamus ex vsibus nostris quor. m. tam fructuum genera, quodd cum spinis nascuntur, & purgamentis aliis, quæ nec alere nos possunt, nec tamen impediunt perfui nos eo, quod principaliter antecedit, & saluberrimum nobis voluit esse natura. Quid enim officit ò quæso? aut quam præstat intellectui tar-

ditatem? Vtrū tunc quid leue, an hisuta cum acuitate promatur? Inflexatur quod acui, ac acuitur quod oportebat inflecti? Aut quid minus id, quod dicitur, verum est si in numero peccetur, aut casu, præpositione, participio, coniunctione. Pompa ista sermonis, & oratio missa per regulas, concionibus, libris, foro iudicialique setuetur, detorque: illis immo, qui volupstatum delinimenta quærentes, omne suum studium, verborum in lumina contulerunt. Cum de rebus agitur ab ostentatione submotis, quid dicatur, spectandum est, non quali cum amenitate dicatur, nec quid aures commoueat, sed quas afferat audientibus vtilitates; maxime cum sciunt, etiam quosdam sapientie deditos, non tantum abieciisse sermonis cultum, verum etiam cum possent ornatius atque vberius eloqui, vniualem studio humilitatem secutos, ne contempnerent scilicet grauitatis rigorem, & Sophistica se potius ostentatione iactarent. Enim verò dissoluti est pectoris, in rebus feris quætere voluptatem; & cum tibi sit ratio, cum malè se habentibus atque agris, sonos auribus infundere dulciores, non medicinam vulneribus admovent. Retuli tam multa ex Arnobio, (quamquam rebus multo pluribus quæ in eam rem disponat,) vt constaret, quorsum Christiani Doctores, & primi fidei nostre magistri, ipseque etiam Christus quem isti omnes imitatione exprimere conati sunt, de humilitate ac simplicitate sermonis, non fuerint solliciti illud duntaxat studiose captantes, vt qualiscunque esset testa verborum, margaritum pretiosum doctrinæ cœlestis contineret, conciliareturque eo amplior vtilitas ex tali disseminatione doctrinæ, quod ad plures per neglectum vocum & externi cultus abiectionem posset permanere.

Vis & efficacia simplicissima locutionis, Christi, & Sanctorum.

884. Sed illud in hac simplicissima & incomptissima docendi ratione à Magistro Christo inita, & ab eius Sæcatoribus adamata, fuit admirabilissimum, quod fortissima & ad perueniendum potentissima apparuit, ita vt præ Christi doctrina, etiam per alios quàm per Christum ipsum tradita, omnis humana sapientia, flaccida & eneruis sit visa. Quod Gregorius Nyssenus hom. 1. in Cant. *sub finem*, signatum à sponsa putat verbis illis, *meliora sunt vbera tua vino*, quæ verba sic glossat. [Omnis humana sapientia, & eorum quæ sunt, scientia, & omnis virtus contemplatiua, & mente comprehendens phantasia, per comparisonem non potest exquiri simplici nutrimento diuinorum disciplinarum. Lac enim floret ex vberibus, est autem lac nutrimentum infantium. Vinum autem propter vim & calorem fruendum perfectionibus. Sed tamen quod est perfectum in externa sapientia, minus est quàm diuini Verbi infantilis doctrina. Propterea vino humano, meliora sunt vbera diuina.] Idem confirmat Lucifer Calaritanus, si polita & pigmentata hæreticorum oratio, cum simplici Catholicorum dictione cõponatur. Sic enim habet l. quod moriendum sit pro Dei Filio, alloquens Constantium Imperatorem hæreticū [Scias utique ex hoc ipso, quantum interlit inter verum & falsum, quando ipse cum his, vt tibi videtur, peritus, habet aique dicatorum delin-

gnatum numerum, tamen persuadere nulli, nisi eis qui carnificinam tuam timuerunt te potuisse aductramus. Nos vero quibus ad loquendum natura sufficit, alieni ab omni scientia, & hinc alieni literarum, ad omnem destruendam heresim valeamus, quia res ipsa ac veritas loquitur, tu ac tui adiutores literarum, & hinc aliam plenam auxilii artem. Nos sumus tantum sacras scientes literas, noster sermo est communis, contra vester politus, ornatus, qui etiam dici mereatur disertus, & tamen suadere dulcis, per artem quaeritus sermo vester, nulli potest Christianorum, nisi ei qui non sit, sed tantum dica ut, ut ei, qui cum sis lupus, vnus esse de omnibus ab inferis iudicari.]

S. Augustinus l. de vera Relig. c. 2. idem notauit quoad Platonem, [suauitorem (vt ait) ad legendum quam fortorem ad persuadendum. Nec enim verba vitæ habebat, quibus audientes inescaret, & de nolentibus volentes faceret.] Sed plenius in Psal. 140. tractans illud, *absorpsi sunt iunili Petra iudices eorum*. Vbi iudices electorum, interpretatur Reges ac Principes Philosophorum. Pythagoram, Platonem, Aristotelem, aliosque huiusmodi, ait ab ortos Petre Christo adiunctos, quia tandiu visi sunt aliquid dicere, quandiu Christus latuit. Reuelato autem Christo, omnis eorum sapientia & facundia, detecta est inanis & clumbris; itaque postea eorum, abiectionis magistrorum dogmatibus, amplexarentur Christi doctrinam, & pro ea sanguinem funderent. Itaque contestatur Psalter ex Christi persona, *Audient verba mea quoniam prauauerunt*; quem versiculum sic Glossat. S. Augustinus. [Præuauerunt verba mea, verbis eorum. Dicta sunt ab eis quedam diserte, sed à me vera. Aliud est laudare loquacem, aliud laudare veracem. *Audient verba mea, quoniam prauauerunt*. Vnde præuauerunt? Quis eorum comprehensus est in sacrificio, cum his legibus ista prohiberentur, & non negauit? Quis eorum comprehensus est adorare idolum, & non clamauit, Non feci, & timuit ne conuinceretur? Tales ministros Diabolus habebat. Vnde autem præuauerunt verba Domini? *Eccce ego mitto vos sicut agnos in medio luporum*. Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere; sed potius eum timere, qui corpus & animam potest mittere in gehennam ignis. Dedit timorem, subiecit spem, inflammauit charitatem; *Nolite* (inquit) *timere mortem*. Mortem timeatis? Prior morior. Ne vel capillus vester pereat, formidatis? Prius integer in carne resurgo. Merito audistis verba eius, quoniam præuauerunt. Ducebantur & occidebantur, cadebant & stabant. Et quid est factum de tot mortibus Martyrum, nisi ipsa verba præuauerent, & tanquam irrigata terra sanguine tertium Christi, pullularet ubique seges Ecclesia?]

885 Ex hoc item capite, Ildorus Pelus. l. 4. Epist. 28. Christianarum Scripturarum efficacitatem, præ libris philosophicis Græcorum Sapientum, egregie aperit. [Fugit, (inquit,) ratio Græcos qui non animaduertunt, se per ea quæ contra Christianos adferunt, seme ipsos euertente. Nam pro nihilo habendam aiunt Scripturam diuinam, tanquam scilicet barbaris vocibus constanter, & peregrinis nominum fictionibus compositam, & necessariis coniunctionibus ac velut vinculis orationis destitutam, & super-

fluatorum inculcatione, sensum eorum quæ dicuntur perturbantem. Sed ab his discant vni veritatis. Quis enim factum est, ut rustica ac simplex ipsa, eloquentia perualeret assensum? Dicant Sapientes, quomodo ipsa tantis laborans & barbaris & solæcis, tamen vincere potuerit erioem & falsitatem tam Attica instructam eloquentia? Quis factum sit, ut Plato ille Gentilium Philosophorum facile Princeps, ne vnum quidem vincere & in suas partes tradere potuerit Tyrannum; hæc autem rustica scilicet & barbara, & tot solæcismos faciens veritas terram & mare sibi adiunxerit?]

Chrysostomus insigniter hom. de vno Legiflatore. Quia Dei (inquit) cognitionem verbis vilibus, & è medio petitis promulgat, *Euangeliū potentia* dicitur. Itaque Paulum disserentem aucta; *Non erubescio Euangelium: virtus enim Dei est ad salutem omni credenti*. Potentia siquidem tum demum verè elucescit, si qui ea in promulgat, rationes nequaquam humano iudicio congruentes adhibeat, & tamen orbem totum in suam sententiam protrahat. Atque hoc est quod Seruator ipsi Paulo dicit; *Sufficit tibi gratia mea: virtus enim mea in infirmitate persistit*. Neque enim magnum quippiam & illustre hoc fuisset, si Christus nuda sua natura diuinā in qua Verbi potentia spectatur, orbem illustrasset: sed quia in corpore constitutus, in corpoream & incomparabilem gloriam declarauit; hoc verò magnum & admirabile est. Non dissimiliter, de vocalibus dissertationibus Christianis, incomptis quidem, sed ad persuadendum efficacissimis, disputat proximè laudatus Ildo. Pelus ibid. epist. 40.

886 Præuauerat Origenes, & quoad Scripturatum, & quoad quatuorvis Christianarum disputationum simplicitatem, pelletrix animarum, egregie discens initio libri 6. contra Celsum, qui Platonium orationis cultum prætulerat. Egregie quoque lib. 7. *post medium* celebrat in eadem incompta doctrina, puritatis & castimonie decus, præ sapientia Ethnica. [Videre (inquit,) licet, istos sapientia proflores edere magna stultitiæ specimina, dum post egregias illas disputationes in scholis agitata, de Deo rebusque intelligibilibus, mutant gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis hominis corruptibilis, atque etiam volucrum, quadrupedum, reptilium. Quapropter & ipsi à providentia deprehensi non dignè cognitione sibi reuelata viuere, voluntur in concupiscentiis suorum cordium & imputatibus, dedecorantes sua corpora lasciuia & turpitudinibus, quod veritatem Dei mutant in mendacium, & venerati sunt coluerintque creaturam magis quam creatorem. Caterum homines idiotæ, ab eis pro nihilo habiti vt stulti & illiberales, si modo committant se in fidem Dei, & doctrinam Iesu recipiant, tantum absunt ab omni lasciuia, spurcicia, turpitudine libidinum, vt in morem perfectorum Sacerdotum ab omni coitu abhorrentium, multi eorum in totum castè purèque viuunt, alieni à congressu mulierum, etiam legitimo. Et apud Athenienses quidem, vnus Poniifex, ne ipse quidem satis sibi fidens quod imperare possit masculis cupiditatibus, cuncta obliuiscens, putatur satis idoneus ad castè obeundas eius ciuitatis solemnes ceremonias: at apud Christianos, non desunt viri quibus ci-

cuta ad hoc nil opus est, vt Deo caste seruiant, sed pro cicutis eis Verbum Dei sufficit, ad expellendas e cogitatione omnes concupiscentias, & vacandum precationibus. Apud alios quoque vt putantur Deos, Virgines exiguae numero, siue ab hominibus custoditae, siue non, (nec enim hoc nunc quaritur) videntur perseverare in castitate, religionis gratia: Ceterum apud Christianos, non propter humanos honores, non propter mercedem pecuniarias, non propter glorias, viget Virginitatis studium: & quamprimum approbaueunt Deum habere in notitia, conferuntur à Deo in hac mente laudabili & pietatis officiis, pleni omni bonitate & iustitia.]

Hæc tanta doctrina Christi fortitudo, etiam cum non ab ipso fonte, sed per adiunctos veluti tubos permanat, multo auctior fuit, cum immediate profundebarat à Christo, cuius tanta erat in dicendo suauitas, & plusquam nectarea facundia, vt miratos fuisset omnes in verbis gratiae quæ procedebant de ore eius, scribit S. Lucas cap. 4. quod pulchrè illustrat Bondinius lib. de Iesu Christi claritate & gloria cap. 10. Alibi autem ministri cum venissent Christum vincituri & alligaturi, ac daturi in carcerem, eo audito aded commutati sunt animo, vt reuenientes ad principes Sacerdotum, & Scribas à quibus missi fuerant, non aliam redderent eius non abducti causam, quam summam eius in dicendo facultatem, vt refertur Ioan. 7. nunquam, (aiebant) scilicet locus est homo. Nimirum quia vt est apud Matthæum cap. 7. Christus loquebatur sicut potestatem habens, & non sicut Scriba eorum & Pharisei. Vt iam nullo loco possit haberi Hercules ille Gallicus, quem aureis catenis bracteate orationis, astrinxisse auditores, commentus est Lucianus: nec non Orpheus ille, qui præcantus sui, idest melicæ orationis suauitate, feras quoque ipsas demulsi. Id enim verè præstitit Seruator & Magister noster vt Clem. Alex. initio Protreptici præclare tradit.

Subita eruditio, informatorum à Christo Magistro.

887 Illud insuper in modo docendi sapientissimi huius Magistri, fuit planè admirabile, quod citra auditorum laborem, doctissimos illic & eruditissimos, potuit exhibere discipulos. Quam exiguo enim spatio, Christus de crucis cathedra, (vt S. Augustinus serm. 87. de diuers. appellat) Magister bonus, latronem erudit. [Crux illa (inquit) schola erat. Ibi docuit magister latronem. Lignum pendens, cathedra factum est docentis.] Docuit autem illum illuc vsque aded rudem rerum diuinarum discipulum, tam grandia, tamque sublimia mysteria, quibus non possint cogitari sublimiora: de Christi scilicet diuinitate, & regno, de remissione peccatorum in sanguine ipsius, de fructu poenitentiae, & alia quæ suo loco expendimus. Matthæum item & Paulum, quam subito sublimissimam Theologiam docuit, citra ipsorum laborem, & executionem ingeniorum, quanta in parandis humanis disciplinis necessaria est, quantumlibet nauis & peritis magistris quis vtatur? Et idcirco Philo Iudæus initio libri de somniis, mysticè (vt solet,) exponens digressionem Iacobi à puteo iuramenti, puteum iuramenti in quo fodien-

do tantoperè laborandum fuit, interpretatur humanam scientiam, inuentam, & paratam operosissimam, & vt Sapiens rectè affirmat, & appellauit, *peffimam occupationem* idest molestissimam, & arduosissimam. Nimirum vt idem Hieronymus Plato egregiè dissertit, de Iacif. Abelis & Caini, longe aliter se habet Deus, ad magistrum, & imbuendos disciplina animos eorum quos erudiendos suscepit; aliter verò homines, quicunque tandem sint illi. Non possunt enim præceptores, quemadmodum qui in vas infundunt, implere mentem eorum qui introducuntur. Sed quando fons sapientiae Deus, scientias tradit humano generi, sine mora facit, & ex tempore. Tum verò homines discipuli facti eius qui solus est sapiens, summa celeritate quod querebant inueniunt. Addit egregia multa de celeritate verbi Dei, & quod illi dictum & factum idem sit. Vt mirum esse non debeat, si aded promptè & abiecta cunctatione, instruit plerè & perfectè quem in disciplinam admittit. Christus itaque diuinus Magister & Deus verus, ea prærogatiua diuini Magisterij & Deus verus, ea prærogatiua diuini Magisterij in docendo potitur, quam Deo esse præcipuam, nec inhumanos Magistros cadere, rectè aduertit Philo.

Et quidem, citra plagas.

889 Spectare item ad modum docendi Christo præcipuum potest, quod non sicut pulsim qui aliorum Magistri audiunt, ad discendum verberibus & inflatis plagis vigeat, quod olim multipliciter fecisse Magistros, videre est apud Theatrum Cresolij l. 5. cap. 6. & 7. idem quoque fecit Moses, Synagoga Prædagogus, plagus reuera orbilius. Sed cum doctrina hæc Magistri nostri, sit doctrina amoris, quotquot in disciplinam suam admittit, inescat potius suauitatis & benedictionibus dulcedinis, quam terrore suppliciorum. Quæ causa est, cur doctrina & magisterium, in Scripturis dicatur *uolens, vt apud dilectum Discipulum Vñtio docebat vos de omnibus*. Et alibi eodem sensu, *sub lingua eius mel & lac* esse dicitur. [O quis mihi det, (exclamat Richardus Victorinus annot. 2. in Psal. 118.) hunc habere magistrum, qui discipulos suos non tam lædit, quam linet, nec tam pungit, quam vngit, quia vñtio eius docet nos, de omnibus. Quo mihi ad huc magistri quoniam erudiunt mentem, nisi prius lacerent carnem. Sufficiunt Domine, sufficiunt vulnera à latronibus imposita, qui me spoliauerunt, & plagis impositis abierunt seminiuo relicto. Sed ecce adhuc magistri nostri apponunt iniquitatem super iniquitatem eorum, addentes verbera super vulnera, vendentes pro verberibus verba. Eant, eant, recedant, recedant Doctores nostri; verè autem tortores nostri vani, & insani, docentes & desipientes. Illum quero, illum desidero, qui me erudiendo inungat, vngendo erudiat.]

Nec hoc dico, deesse isti Magistro virgam disciplinæ, de qua sibi à Deo impensa, gratulatur sapè David: gratulatur quoque Autor sermonis de baptismo apud Cyprianum, sic Christum Magistrum affatus. [Audio te cum irascaris, audio cum misereris. Sine parcis, siue flagellis, iustum & bonum te prædico: In ira te supplico, in clementia gratias ago, nec sanctis sermonibus contradico. Loquere, Magister bone, libenter te audio.]

audio, & cum aduersaris mihi, etiam in plagis & doloribus intelligo disciplinam: nec latet me te docente, ad succedendas corruptionum mearum putredines prodesse cauterium, & mundare cicatrices veteres sal. disciplinae tuae, Euangelio tuo medente infusum. Præcipis ut infundam corrupto pulmone hyssopum, & spiritus tui suauitate epota, totius malignitatis inflatio detumescat. A te Deus bone humilitatem discentes, quasi mansueta animalia quieto gressu te baiulamus seclorem; nequaquam sub hoc onere lassitudinem, sed quietem inuenturi: quia iugum tuum non est graue, sed leue: & lex tua, & testimonia iustitiae & præcepta, timor & iudicia, delectabilium in se rerum continent sacramenta.]

Virga igitur emendantis interuentum, cum res fert, non diffiteor: sed eam virgam, eodem quo vnctionem loco habendam statuo: cum David quoque testetur, hanc virgam & baculum, ipsa consolari, & magna perfundere suauitate eos, qui sic emendantur. Clemens Alex. l. 1. Pedagog. c. 7. in fine, eam virgam Christo tribuit, & describit qualem dixi, consolatoriam & salutarem eius hæc est oratio, postquam verba Moysis commendantis Prophetam à Domino suscitandum, de Christo Magistro accipienda docuit, tamen extremæ speciei & in primo literæ veluti cortice, ad Iosue pertinere admittat, tanquam ad Christi imaginem. [Nomen Iesu, quod in lege prædicabatur, erat adumbratio Domini. Subiungit itaque, quod populo vile futurum erat consulens: *ipsum audietis*, (dicens,) *Et homo qui non audierit Prophetam hunc*, ei minatur. Tale nobis prædicat nomen salutis pedagogi. Propterea ei virgam adiungit Prophetia, Virgam disciplinæ, imperij & potestatis: ut quibus verbum suadens & admonens non medetur, eis minæ medeantur. Quibus autem non medentur minæ, eis virga medebitur. Quibus verò virga non medetur, eos ignis depascit. *Egreditur*, (inquit, *Virga de radice Jesse*. Vide pedagogi curam, sapientiam, & potestatem: *Non secundum opinionem*, (inquit,) *iudicabit, neque secundum loquelam arguet, sed iudicabit humili iudicium, & arguet peccatores terræ*. Et per David: *Castigans castigauit me Dominus, & morti non tradidit me*. A Domino enim castigari, & tanquam à pedagogo etudiri, est à morte liberari. Et dicit per eundem Prophetam; *In virga ferrea pascet eos*. Ea quoque motus Apostolus in Epistola ad Corinthios, *Quid vultis*, (inquit,) *in virga veniam ad vos, an in dilectione & spiritu lenitatis?* Sed etiam *virgam potentia emittet Dominus ex Sion*, dicit per alium Prophetam. Pedagogica autem hæc virga tua & baculus tuus me consolatus sunt, & dixit aliquis alius. Hæc est Pedagogi potestas, veneranda & grauis, consolatoria, salutaria.]

Christi, cum magnis seculi Magistris, collatio.

890 Fuit ergo Christus, Magister optimus, & præ omnibus qui vnquam Magistrorum nomen & decus affectarunt, magistri titulo dignissimus. Quis enim Magistrorum nomen iis iure arroget, mentem nubilantibus, ut S. Paulinus iure cum Aufonio expostulat?

Theoph. Raynaldi de Attrib. Christi.

*Qui corda falsis, atque vanis imbunt e.
Tantumque linguas instrunt,
Nihil adferentes vi salutem conferant,
Quod veritatem detegat:
Quid enim tenere, vel bonum aut verum
queant,
Qui non tenent summa caput?
Veri bonique fontem & fontem Deum,
Quem nemo nisi in Christo ride?*

Pulcherrimè in hanc sententiam generatim disputat Petrus Cluniac. l. 1. Epistol. 9. auocans Magistrum Petrum, à studiis Humanae Philosophiæ, ut operam poneret in Christiana doctrina & Christum (quem vocat *Magistrum totius mundi scholæ præsentem*,) desertis vaniloquorum Ethnica sapientiæ Magistrorum libris audire.

Sed attingamus aliquos ex præcipuis, in particulari. Mercurium Trismegistum, Physicorum omnium magistrum denominat Tertullianus lib. contra Valentin. c. 15. & fuisse inter seculi sapientes omnium iudicio eminentissimum, compertum est ex S. Augustino l. de 5. hæresibus cap. 3. & ex Lactantio l. 1. Instit. cap. 6. ac Cyrillo l. 1. in Iuliam, *sub finem*. Pleraque in eam rem proferre memini in Prologo Natur. Theologiae num. 63. Hunc tamen tantum Magistrum, S. Augusti. iudicio Cælestini Papæ Magister optimus, maximè omnino insipientiæ reuincit 8. Ciuit. cap. 23. & 24. monstratque de numero eorum fuisse, quorum insipiens cor est, obsecratum, & dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt.

Secundum Mercurium, Pythagoras ab Ethnicis Magister eximius est habitus; ita ut dicat etiam Saluianus l. 1. de Prouid. [Pythagoram tanquam Magistrum suum Philosophia ipsa suspexit.] Lymphatur verò in eius laudes Iamblicus in vita Pythagoræ, cum ait, Pythagoram datum esse à Deo, Deum sub humana forma, Magistrum humani generis, ne nouitate perturbati homines, doctrinam eius efugerent. Huic tamen in speciem adeò insigni Magistro. Tertullianus præter labem affectatæ apud Tyrios tyrannidis, quam ei inuit cap. 46. Apolog. mendacitatem quoque, & peritium in suæ doctrinæ diuulgatione impingit lib. de Anima c. 28. verèque adeò delira, de se prius Euphorbo prodidit, ut iure Lactantius l. 3. Instit. c. 18. eum nominet, senem ineptum, imòque etiam senem vanum, qui sicut otiosæ aniculæ solent, fabulas tanquam infantibus credulis sinxerit. Qui si bene sensisset de iis quibus hæc locutus est, si homines eos existimasset, nunquam sibi tam petulantem mentiendi licentiam vendicasset. Itaque concludit Lactantius, deridendam esse hominis leuissimi vanitatem: addo etiam Magicam improbitatem. Nam fuisse Pythagoram, planum improbissimum, & Magum nefarium, S. Cyrillus testatur, ex quo id notare memini in Natur. Theologia d. 4. num. 279. & confirmat fufius Franc. Picus lib. 1. Exam. vanit. doct. Gent. cap. 2.

Platonem, post Pythagoram, venerata est tanquam Magistrum eximium, Ethnica sapientia, ut dixerit sanè S. Ambrosius l. 2. de Abraham. cap. 7. Platonem esse Philosophiæ patrem. Altiùs etiam ac magnificentius, Philosophorum

M M m Deum

Deum nominavit Tullius. Ab Arnobio lib. 2. column & sublimis apex Philosophorum, indigitatur. Profero alia in hanc rem in prologo Natural. Theol. à num. 74. nec pauca Lipsius lib. 1. Manuduct. dissert. 4. Quanta tamen huius Magistri fordes fuerint doctrinæ, doceo in Morali cum de amore. Tradit etiam accuratè Theodoretus, lib. 9. & 12. aduersus Græcos.

Tandem ne per plures excurram, Aristoteles, Auerrois iudicio, finis humani intellectus, norma & exemplar ingeniorum, miraculum hominis potius quàm homo habendus est. Nec hunc tamen, Magistrum optimum, aut cum Christo villatenus componendum, admiserit Sannius quispiam: cum constet, eum præterquam quod inani ferè minutiloquio, laborat, ut ei sæpè obicit Tertullianus, non pauca etiam docuisse falsa, imo quædam quoque nefaria, & homine rationali indigna, nedum Philosopho.

Itaque mirum non est, horum patriciorum Philosophorum & Magistorum primariorum discipulos, audito Christo, priores Magistros abiectisse, & Christo se subiecisse nouo modo erudiendos, & noua doctrina imbuendos. Quos esse pisces maris, perambulantes aquoris semitas, subiectos Christo à Patre, præter oues, & boves, & pecora campi, idest simplices Christianos, pie omnino commentatur S. Augustinus in Psal. 8. *sub finem*. Nec mirum. Horum namque Magistri anteriores, cum de terra essent, terrena locuti erant. At Christus cælestis Magister, cuius cathedra cælum est, (ut ait idem S. August. *serm. 22. ex 40. nouis & serm. 123. de sanctis in uio*, ubi eius cathedram in cælo, scholam in terra statuit: quod imitatus est S. Bernardus *serm. 3. de S. Andrea*;) tradebat cælestia; eoque modo tradebat, ut vel reluctantes pelliceret, & quantumuis efferatos condoceretur, ac cicuraret.

Solum Christus, Magister.

§91 Multum id quidem, ut Christus præ omnibus, Magistri decus & ornamenta possideat, quod hæcenus demonstratum est. At Rich. Victorinus Annot. 2. in Psal. 118. *sub finem*, & ante eum S. Augustinus etiam altius tem prouehit, eo libro quem de Magistro scripsit eo fine, (quod ipse lib. 1. *Retract. cap. 12. testatur*), ut doceret Magistrum non esse, qui docet hominem scientiam, nisi Deum secundum illud etiam quod in Euangelio scriptum est, *unus est magister uester Christus*. Libri illius cap. 14. ex eo probat, nullum reuera purum hominem, esse alterius hominis magistrum, quod hoc sit Magister esse, infundere doctrinam. Hæc autem non aliter possit ab homine infundi, quàm propositione ordinata cogitationum suarum de re quapiam. Eas namque cogitationes cum exceperit auditor, & apud se considerauerit, verasque esse suo Marte perspexerit, doceri & discere dicitur. At hoc reuera non est doceri, & doctrinam haurire, sed nudam terminorum notionem excipere, permissa deinde cura Auditoris ingenio ut circa illos terminos negotietur, & statuatur verè an secus de eorum nexu pronuntiandum sit ab eo qui Magister audit. Ut autem ipsam per se nexum terminorum, & certum de eis iudicium auditori imprimat qui Magister dicitur, fieri hu-

mana arte non potest. Potuit autem à Christo effici, & verè effectum est: quid dicitur, in schola cordis alta & secreta docere dicitur. Hoc est uerè de S. Augustinus cap. 10. 14. eruit, quod solum Christus sit verè & propriè Magister. (At ista omnes (inquit) disciplinas, quas se docere profitentur, ipsiusque virtutis atque sapientie cum verbis explicauerint, tum illi qui discipuli uocantur, utrum uera dicta sint, apud semetipsos considerant, interiore scilicet illam ueritatem pro uiribus intuentes; Tunc ergo discunt. Et cum uera dicta esse intus inuenerint, laudant, perficientes non se Doctores potius laudare quàm doctos, si tamen & illi quod loquuntur sciunt. Falluntur autem homines, ut eos qui non sunt, magistros uocent; quia plerumque inter tempus locutionis & tempus cognitionis, nulla mora interponitur. Et quoniam post admonitionem sermocinantis citò intus discunt, foris se ab eo qui admonuit, didicisse arbitrantur. Sed de uita uilitate uerborum, quæ si bene considerentur non parua est, alias si Deus fuerit, requiremus. Nunc enim ne plus eis quàm oportet tribuamus, admonui te: ut iam non cederemus tantum, sed etiam intelligere inciperemus, quàm uerè scriptum sit auctoritate diuina, ne nobis quenquam Magistrum dicamus in terris, quod unus omnium magister in cælis sit. Iste inferius, Adeodatus collocutor, in libri clauula, sit profiteretur eo se Augustini disputatione prouocatum ut hoc agnosceret, à quo uerè doceamur. Ego uerò didici admonitione uerborum totum, nihil aliud uerbis quàm admoneri hominem ut discat, & perparum esse quod per locutionem aliquanta cogitatio loquentis appareat. Vnum autem uera dicantur, eum docere solum, qui se intus habitare cum foris loqueretur, admonuit.)

Quid quod, ne ipsam quidem terminorum expositorem perceptionem, præstare discipulis possunt, qui *magistri* dicuntur? Pene quotidie (inquit Philo l. de congressu) plena sunt theatra & auditoria: & Philosophi sine respiratione de uirtute copiose uerba faciunt. Sed quænam est horum sermonum uilitas? Cum enim deberent attendere, auocantes animum, quidam de negotiatione ac negotiations, quidam de agnitione & rebus, quidam de honoribus & Republica, quidam de uicibus ex officio, quidam de plebiscitis inimicis, quidam de amoribus, omnes de aliis rebus cogitant: ut quantum ad tem presentem attinet, surdi sint, corpore tamen occupantes suum locum; peregrinantes animo, & nihil differentes à statuis ac imaginibus. At hic Magister, attentos præstare potest auditores, si bique cum liber, certam apud eos audientiam facere. Pulchrè in hanc rem S. Thomas *serm. in Dom. 22. post Pentec.* qui est de Christi præcellenti magisterio.

VSVS MULTIPLEX

Doctrina de Christo Magistro.

I.

Gaudendum de tali Magistro, & studendum sub eo nauiter.

892 **H**abemus Christi Magistri præcellentiam, imo singularia & planè præcipua Magisterij decora. Est in primis quod de tanto Magistro nobis diuinitus concessio lateatur, ut monet Petrus Venerab. in calce sermonis de Transfiguratione, verbis illis. [Gaude pretiosa portio creaturæ cæli: lætare quia non viliisti in conspectu Dei. Noli ultra sequi viam erroris, à quo te reuocat præceptum doctoris. Esto docilis auditor, quia perfectus est tibi datus præceptor. Ne contemnas tantum doctorem, ne expetiaris sui contemptus ultorem. Acquiesce in terra docente, vt conregnare possis in cælo sedenti. Neque enim aliter ibi Regis obtinere poteris gloriam, nisi hic audias Magistri doctrinam. Nam qui ibi Rex apparebit excelsus, hic primùm apparuit Magister benignus. Magister apparuit, sicut ipse cælestis Magister discipulis ait: *Non vocemini Magistri, quia Magister vester, vnus est Christus.* Hunc tibi hodierna die Magistrum dedit Pater, quando de cælis clamauit. *Ipsum audite.* Audite (inquit) Ieuin, vt filium meum; audite eum vt verè Deum; audite vt summum doctorem; audite eum vt vitæ largitorem. Audistis olim serpentem, & amisistis Paradisum; audite nunc Saluatorem, & possidete cælum. Audistis hostem, & incurristis mortem; audite vitam & redite ad vitam. Est enim vera vita, iste filius meus, quia est vt ego, & ipse, verus Deus. Credidistis tunc illi falsam promissionem diuinitatem, credite nunc isti veram danti felicitatem. Audistis callidum deceptorem, audite benignum præceptorem.]

Ita planè, quoniam iuxta S. Ambrosium initio secundi de Virginibus, primus docendi ardor, nobilitas est Magistri, est quod incendamus cupiditate excipiendi doctrinam tanti Magistri, & in ea progressionem semper facere maiores, vt cum adierit tempus examinis, & reposceretur nauati studij ratio, non simus vt sic dicam, probro, ei qui nos docuit, quantum quidem est ex nobis. Nam quantum eius decus sit vndeunque immatcensibile, tamen non stat per discipulum ignaum & torpentem, qui Magistri corona esse debuerat, vt sæpè loquitur Apostolus, quominus Magister, nauus licet, & omnibus optimi Magistri muneribus exquisitis erga discipulum perfundus, suffundatur rubore, ob malè collocatam & perditam operam, nullo extante eius pretio. Exprobantem malis suis discipulis Christum, & quod non profecerint mera sua culpa vrgentem, suè inducit autor libri de malis Doctoribus. Et est profectò copiosa obiurgationis materia, non proficere sub tali magistro, iuxta illa S. Chrysost. ho. 3. 1. in Gen. initio. [Quomodò non fuerit absurdissimum, quòd à pueru-

Theoph. Raynandi de Attrib. Christi.

lis nostris quotidie à scholis redeuntibus perimus, quid ampliùs discendo profecerint, & adiecerint (neque enim sineremus eos frustra & absque vtilitate in scholam ire, nisi fructum ampliorem inde consecuturos videremus) nos autem qui iustam ætatem habemus, & in spiritualibus scholis sumus, non par illis studium exhibemus, maxime cum hæc in luctum & salutem animarum spectent.]

Itaque quod Pater, hunc doctorem mundo proponens in Baptismo & Tranfiguratione, dixit, ipsum audiamus. Egregiam horum verborum ponderationem, subiicio ex Oratione S. Augustini de S. heres. cap. 7. sic enim habet. [Ecce vox de nube dicens. Omnes audiamus, nemo aures claudat. Audiant Pagani irrisores, audiant Iudæi persecutores, audiant Manichæi phantasmatum somniatores, audiant heretici errorum litigatores, audiant & maxime audiant etiam Catholici, fideles Dei cultores. Isti audiant vt instruantur, illi vt corrigantur: aut isti audiant ne subducantur, illi ne puniantur. Quid dicit vox de nube?]

Et inferius. [Domine, audiamus quid dicis de filio tuo: *Hic est*, (inquit,) *filius meus.* Vide in terra hominis Filium, audi de cælo Dei esse filium. Meus delectus, in quo mihi benè complacui; Et quid aliud? *Ipsum audite.* Deo gratias. Innotuit præceptum Dei, & remotum est consilium Petri. Gratias tibi Deus, gratias tibi vera & vna Trinitas, vna & etina veritas, etina & vna vnitas, gratias tibi Deus Pater, qui & Filiū tuum ostendisti, & mihi doctorem dedisti. Recedat Sabellianus, recedat Ariarius, recedant ceteræ pestes, cedat omnis iniqua doctrina. Doceat Deus, non iniquus Atrius: doceat Dei filius, non filij aduersarius. Dic Domine meus Iesu; doce, discam quod doceam.] Hoc vnusquisque nostrum, alloquendo Magistrum optimum, dicat. Sic Magistro sapientissimo audientes erimus, sic eius doctrinam amplectendo feliciter beabimur.

II.

Succensendum ingratis ignauisque Christi discipulis.

893 Quam verò deterrima sorte ij sunt, qui adeo eximij Magistri documentis nihili factis, adamant potius peregrinam doctrinam, & contraria planè iis quæ ab eo traduntur à Magistris erroris & falsitatum propolis, cupide hauriunt? [Scolarem Dei (ait Philo de sacrific. Abelis & Caini) impossibile est tolerare præceptiones mortaliū.] Qui igitur audit, vt quos Dei sapientiæ eruditum venit, mortaliū peruersa dogmata, & magisterium erroris diuinos Christi Magisterio anteponan? Vnde illud tam ardens studium circa doctrinas demoniorum & sæculi leges, eorum verò quæ à Christo tradita sunt dogmatum, tanta conculcatio? Indicit Magister nequam pruriens auribus, à *Magistro Magisterum iniquitatis*, edoctus; (sic Satanam nominat Theodoretus Dialogo 3.) de superbia de carnis cura in desiderijs, de acervandis inuiliū opum immenso cumulo, lectiones: Auidè omnes in eas incumbunt, cum tamen sint pestiferæ, & in animæ certam exitium & mortem cedant. Sed Christi doctrinam subleuantem ani-

MMm 2 mas,

mas, & laborantium exoneratricem, torpent omnes, & vix est qui eam admittere inducat in animum. Et humanas quidem disciplinas ita omnes capeamus, ut errorum contrariorum illicd pudeat, quamvis neque tanti sint reuera, neque damnum ex eis existat, nisi in hominum existimatione. De erratis vero aduersus leges celestis discipline, pauci sunt solliciti. Hanc esse maximam miseriarum nostrarum causam, S. Augustinus 1. Confess. cap. 18. his verbis deplorat, studia sua iuuenilia, & quae in eis peccarat, describens. [Quid autem mirum quod in vanitates ita ferebat, & à te Deus meus ibam foras, quando mihi imitandi proponebantur homines, qui aliqua facta sua non mala, si cum barbarismo aut solacisimo enuntiaret, reprehensi confundebantur; Si autem libidines suas, integris & ritè consequentibus verbis copiose ornatèque narrent, laudatè gloriabantur?] Rursusque pauld post. [Vide Domine Deus, & patienter ut vides, vide quomodo diligenter obseruent filij hominum pacta literarum & syllabarum accepta à prioribus locutoribus, & a te accepta aeterna pacta perpetuae salutis, negligant: ut qui illa sonorum vetera placita teneat aut doceat, si contra disciplinam Grammaticam, sine aspiratione primae syllabae *minem* dixerit, displiceat magis hominibus, quam si contra tua praecepta hominem oderit cum sit homo.] Egrege quoque mox ibidem. [Cum homo eloquentiae famam querit astans ante hominem iudicem, circumstante hominum multitudine, inintus suum odio immanissimo infectans, vigilantissimè cauet, ne per linguae errorem dicat, *inter homines*, & ne per mentis furorē hominem auferat ex hominibus, non cauet?] Videndus insuper lib. 2. doctor. Christ. cap. 13.

Simili sensu, in huiusmodi non probos discipulos conuertebatur Richardus Victorinus in Beniamino Minore cap. 46. scribens de male verècundantibus. [Qualis putas pudor est, erubescere paupertatem, erubescere humilitatem? Illud non pudet eos erubescere, ad quod docendum, non puduit celestem magistrum de caelo descendere. *Discite à me*, (inquit,) *quia mitis sum & humilis corde*. At isti è contra, magis abominantes quàm sectantes humilitatem, multo amplius erubescunt habere sordidam vestem, quàm sordidam mentem. Quàm multi hodie sunt quos magis puderet in oratione fecisse barbarissimum contra regulam Prisciani, quàm protulisse mendacium in suo sermone contra regulam Christi? Sed quid hæc de istis loquimur, qui sæpè sua etiam crimina iactant; quandoquidem illi etiam qui spirituales videntur hunc pudorem haud facile superant? Sæpè dum in prædicationis officio proximorum utilitati deferuiunt, dum fortè contra superbiam disputant, contingit eos sæpè superbire, unde constat eos contra superbiam subtiliter disserere. Et si fortè inter loquendum (quod fieri solet,) breuem accentum producerent, magis eos fortassis punderet de vitio orationis, quàm de vitio elationis.]

Virga discipline non refugienda.

894. Est præterea officij nostri, docilem & patientem culturæ animum præbere. Nam interdum, ut virga discipline admoveatur necesse est; Et tunc plerumque accidit, ut male moratus discipulus exacerbetur, & disciplinam fastidiat. [I] non sunt discerentium mores, (ait Nyssenus Orat. in agere ferentes repreh.) neque obedientia discipulorum, sed seditionis & pugnae contentio. Puelli enim vicem discipulus subire debet, qui artem vel scientiam aliquam de externis desiderauerit: qui verò pietatè tractatur, maiori cū accessione infans esse debet, ut cum etiam Dominus, illam ætatem veluti ad obedientiam paratam, suis ipsius laudibus ornauerit. Atqui puellus non insurgit in characteres & lineamenta quæ præceptor in cetera inscripserit, neque noua molitur elementa, aliquid noui in literis licentia stolidi attentans, sed primam graphio in notis præceptoris manum exercet: nomina verò non alia ex elementis colligit, quàm ea quæ audiuit; sed omni modo, ratione ac opera, magistri traditionem imitatur. Quod si, quando negligentiùs quid egerit, eritque eius verberibus afficiatur, plagis commax non efficitur, neque perfractis tabellis à magistro abit, sed aliquandiu dolori amarus instillans lachrymas, disciplinam adhaeret, refaturque acrior in meditatione, non autem negligentior euadit. Alias rursus si tanquam iuuenis ac nouus, patrum rem curat, à cibis abstinent iubetur & famis pœna propter focordiam datur: permanet verò in ludo, etiam solus, alius ad prandium discendentibus pueris, præceptum religiosè obseruans. Christianus autem non sic qui audiuit tamen, *Nisi conueriamini, & quasi puelli sitis, non intrabitis in regnum celorum*. Dicendum cum Autore sermonis de Baptismo, apud Cyprianum *sub finem*. [Loquere magister bone libenter te audio, & cum aduersariis mihi, etiam in plagis & doloribus intelligo disciplinam: nec latet me, te docente ad secundas corruptionum mearum putredines prodelle cauterium, & mundare cicatrices veteres sal disciplinæ tuæ; Euangelio suo medente insulam.]

Adhibenda ad examen, preparatio.

De examine ad finem prælectionum, & promotione subsecutura, locorumque congruentium distributione per hunc Magistrum, actum cum de iudicio, post Gulielmum Parisiensem. Hic adduco Robertum de Sorbona, de Conscientia cap. 18. sic enim scribit postquam à cap. 7. contulit vltimum nostrum examen, cum examine promouendorum ad gradus in Academicis. [Cancellarius non audit omnes qui licentiam in propria persona, sed facit eos audiri ab aliquibus aliis Magistris. Multi autem benè respondent coram aliquibus simplicibus, qui malè respondent coram Cancellario, petterunt & suspensum propter magnitudinem suæ sapientiae. Exemplum de Monacho qui erat electus in Abbatem & præsentatus fuit à suis Monachis.]

Guardo Episcopo, qui voluit eum examinare, sicut mox suus erat de omnibus. Non parcebat aliqui, & dedit ei Missale, docens; verte in quamque parte volueris: Et electus stupefactus & tremens, sicut tremis folium super arborem quando ventat fortius, vix potens tenere librum, dixit, ad quid verteret in libro? Nihil scio in illo. Et dixit Episcopus, quod erat Missale in quo multoties legerat; non enim erant Priora, aut Posteriora, vel decretales, vel leges. Qui respondit, quod nec in Missali, nec in alio libro aliquid sciret dicere, nec in suo *Pater noster*. Quasi fuit Episcopus, quare: qui respondit, quod pro timore quem habebat de illo Episcopo pro magnitudine scientiæ suæ, cum esset vnus de maioribus de mudo. Et rogauit Episcopi, vt istā gratiā ei faceret, quod faceret eū audiri ab aliquibus sociis suis, quia melius se haberet coram sociis Episcopi, quā coram Episcopo. Quod concessit ei prædictus Episcopus. Sed ecce Deus in die iudicii, omnes singulariter examinabit in propria persona, & in plena Vniuersitate; nec alij committet, aliquo modo, cuiuslibet sit scientiæ. Ad scientiam cuius Dei, nulla est comparatio prædicti Episcopi, vel cuiuscunque magni Clerici. Psalmographus; *Sapientiæ eius non est numerus*. Et Ioannes: *Pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio*, id est iudicium de omni Iob: *Omnipotens singulorum causas diligenter intrat*. Si ergo ita stupefactus fuit, & ita timuit Monachus coram prædicto Episcopo, quid faciemus in die iudicii, vbi non erit querela de Abbatia vna, sed de regno Paradisi, & patibulo Inferni, in quo nulla est redemptio.]

V.

Audiendi etiam, suspecti à Christo Magistri.

895 Caterum quod Christus ita per seipsum obuiert magisterium de quo hætenus, vt tamen etiam doceat, & qui organa quæ ad id submittit, audit; Christum ipsum docentem audiat; tradit perpulchrè Origenes hom. 32. in Lucam *initio*. [Cæce, inquit agens de iis qui docentem Christum audierat, ne beatos illos tantum iudices, & te arbitris priuatum esse doctrinæ. Si vera sunt quæ scripta sunt, non solum tunc in congregationibus Iudæorum, sed & hodie in hac congregatione Dominus loquitur; & non solum in hac, sed etiam in alio cœtu, & in toto orbe docet Iesus, quærens organa per quæ doceat. Orate, vt me quoque, compositum ad cænendum, aptumque reperiat. Sicut enim quærit omnipotens Deus Prophetas, eo tempore quo propheta morales indigent, & inuenit; Verbi gratia, Esaiam, Hieremiam, Ezechielem, Danielem; sic quærit Deus organa per quæ doceat sermonem suum, vel erudiat populos in Synagogis eorum, & glorificetur ab omnibus.]

Sic ergo Apostolos audiens, Christum ipsum audit; sicque vnus est magister noster, quamuis verè dicatur S. Petrus *Magister inter Magistros* à Cassiano lib. 3. de Incarn. cap. 12. de eodem, & B. Paulo, ita S. Bern. sermone 1. in eorum festo. [Hi sunt magistri nostri, qui à Magistro omnium vias vitæ plenius didicerunt & docent nos vsque in hodiernum diem. Quid ergo docue-

tunt, vel docent nos Apostoli sancti? Non piscatoriam artem, non sœnofactoriam, vel quidquid huiusmodi est? Non Platonem legere, non Aristotelis versutias inuolare, non semper discere, nunquam ad veritatis scientiam peruenire. Docuerunt me viuere. Putas parua res est, scire viuere? Magnum aliquid, imo maximum est. Non viuunt qui superbia inflantur, qui luxuria sordidantur, qui cæteris inficitur pestibus; quoniam non est hoc viuere, sed vitam confundere; & appropinquare vsque ad portas mortis. Bonam autem vitam ego puto, & mala pati, & bona facere, & sic perseverare vsque ad mortem. Dicitur vulgo, quia *qui bene depascit, bene vivit*, sed mentia est iniquitas sibi: quia non bene viuunt, nisi qui bonum faciunt.]

CAPVT IV.

Christus sol iustitiæ, Lux mundi, Autor & consummator fidei.

ET hic quoque titulus, ad Magisterium pertinet. Cum enim sit duplex docendi modus; vnus propositione doctrinæ vocè, aut scripto, alter qui ad res morales accommodatissimus est, exemplo & factis, par fuit Magistrum vndeunque perfectum, docendis bonos mores mortalibus diuinitus prouisum, vtroque illo modo doctrinam suam expromere, quod & præstitit. Et inde, ratione posterioris modi docendi, denominatur *sol iustitiæ*, (nempe vniuersalis, virtutes omnes comprehendens); & *lux mundi*. [Non vtique lux visibilis, (ait S. Ambrosius Epist. 11. sed animarum quæ in hoc mundo sunt, intelligibilis claritudo, quibus se splendenti lumine rationabili infundit prudentiæ; & vt prædicatur in Euangelio, incorporea virtutis inflammans vapore cetera mentium, animorumque penetralia.] Eodem item referendum arbitror, quod Heb. 12. Christus appellatur *autor & consummator fidei*. Sed regestemus singula.

Christum, exemplo quoque docere, congruentissimum.

896 Primum, par fuisse eiusmodi nobis iustitiæ Doctorem obtingere, qui factis & exemplo doceret, fusè confirmari lib. 3. f. 1. cap. 1. agens de fine aduentus Christi ad nos docendos. In quam rem; longum & perpulchrū Lactantij aduersus Ethnicos argumentum pro Christo doctore, Deo corporato, protuli, & communiui. Nunc addere possumus aliud argumentum ex illa Lactantij disputatione lib. 5. instic. 18. vbi Lactantij iustitiæ malè patrocinatum præfatus, quia caput ipsum fontemque iustitiæ non tenebat, subdit, [Nobis autem facilius est ipsa defensio, quibus cœlesti beneficio familiaris est, ac penitus nota iustitia est: quanquam illam non nomine sed te nouimus. Nam Plato & Aristoteles, honesta quadam voluntate iustitiam defendere cupierunt: effectissentque aliquid, si conatus eorum bonus, si eloquentia, si virtutem ingenij diuinarumque rerum doctrina iuuisset. Itaque

M M m 3 opus

opus illorum inane atque inutile iacuit, nec cuiquam hominum persuadere potuerunt, ut eorum præscriptio viveret: quia fundamentum à cælo disciplina illa non habuit. Nostrium opus certius sit necesse est, quod Deus docuit. Illi enim depingebant verbis, & imaginabantur iustitiam quæ in conspectu non erat: nec præsentibus exemplis conformare poterant quæ disse-
rebant. Responderi enim posset ab audientibus, non posse ita vivi, sicut illi sua disputatio-
ne præscriperant: adeo ut nulli adhuc extite-
rint, qui id genus vitæ sequerentur. Nos autem non verbis modò, sed etiam exemplis ex vero petitis, vera esse quæ à nobis dicuntur, ostendimus.]

At non aliam præsertim ob causam ostendi-
mus, quàm quia præiit Christus exemplis, cuiusque nos vestigia relegimus, & magna cum facilitate iisdem insitimus, Christo præeunte. Quod enim in S. Venceslai rebus gestis scriptum memini à Pubrauo l. 4. hist. Bohem. huc non incommode aptauerim. Narrat ille Podiavinum sancto Regi assiduum comitem, cum noctu, calceatus ipse, præeuntem ad templum, Venceslaum nudipedem, per loca niuib. & gelu rigentia ponere sequeretur, frigore ambum, ac propè rigentem pedes, calorem, illud concepsisse, cum primum vestigia præeuntis Venceslai relegit, & eo loco pedem posuit, quem nudæ S. Principis plantæ pressissent. Hoc nobis quoque, in via virtutis, per hybernos quibuscum hic semper conflictamus rigores, & cæli inclementiam, vsu venit. Cum primum enim tendenti-
bus per virtutum viam frigoris asperitas, inde-
que obrepens torpor incommodat, reculesci-
mus confestim & ad iter prosequendum ala-
critatem ac vigorem necessarium concipimus, ubi subit animi cogitatio, insitisse Christum ea via, & qua incedendum esset, suis gressibus iter signasse, factum exemplis viæ ducem, & caloris conciliatorem: eum ea ratione, tum maxi-
mè per interna virtutis subministrationem. Et hac ratione S. Hieronymus cap. 38. Iob, per-
pulchrè de Christo exponit illud, *Nunquid in-
gressus es thesauros nivis, aut thesauros grandinis
aspexisti.* Sic enim habet. [Posuit Dominus de
adventu suo in carne, hoc dixisse, quo ut ignis
æternus & ignis cæli, ignisque diuinus, per
quem omnes creature rationabiles concale-
cunt, dignatus est ad terram descendere: qui ve-
lut ad nivem regionem, & frigidam mundi
huius, atque instar grandinis nimio infidelita-
tis frigore duratam, exclamavit & dixit; *Ignem
veni mittere in terram.* Proinde huiusmodi
humanorum cordium thesauros, obliuione vi-
delicet Dei sui frigidissimus, ingressum se pro-
fiteretur, ut expulso perfidiæ frigore, delectatione
eius flagrant & dicerent; *Concaluit cor meum
intra se, & in meditatione mea exardescet ignis.*]

*Reipsa Christus, exemplo docuit
sanctitatem.*

897 Par itaque fuisse, Christum exemplo nobis ad omnem iustitiam & virtutem prælu-
cere, ratum esto. Id verò Christum reipsa præ-
stitisse, (ut præterea addebam,) cum vniuersa
Christi vita attentius perpensa demonstrat, tum
Patres persæpè obseruant. S. Basilii egregiè id
tradit in Psalm. 33, ad illud, *iste pauper clamavit,*

Præmissis enim alio sensu verborum illorum, subdit. [Potest hic sermo, & ad Christum referri, qui cum natura dives esset, propter quæ quod omnia quæ Patris sunt, ipsi sunt; *Propter nos, pauper factus est, ut nos eius paupertate dives essemus.* Omnis enim actionis quæ nos ad beatam vitam perducit, autor ipse primus Dominus fuit, sese discipulis exemplum præbens. Ad eas recurre, quas beatitudines nominamus, his singulis sedulo expensis, inuenies sui sermo-
nis doctrinam, ipso anteveritisse opere, *Beati mites.* Quoniam igitur modo hanc inanusuetudi-
nem didicerimus: *Discite à me, quia mitis sum & humilis corde.* *Beati pacifici.* Qui nobis pacis bonum ostendit. Ipse pacificus qui pacem fecit & conciliauit duos in vnum novum hominem, & pacificavit per sanguinem crucis suæ, omnia siue quæ in cælo, siue quæ in terris sunt. *Beati pauperes.* Ipse pauper vixit, seque assumpta servili forma exinanivit, ut nos omnes ex eius plenitudine gratiam pro gratia accipiamus.]

Magnificè planè idem tradit S. Augustinus l. de vera Relig. cap. 16. [Cum omnibus modis, (inquit,) medeatur animis Deus, pro temporum opportunitatibus, quæ mira sapientia eius ordi-
nantur, de quibus aut non est tractandum, aut inter pios perfectosque tractandum est, nullo modo beneficentius consulit generi humano, quàm cum ipsa sapientia Dei, id est vnicuique filius consubstantialis Patri & coæternus, totum hominem suscipere dignatus est, & Verbum caro factum est, & habitavit in nobis. Ita enim demonstravit carnalibus, & non valentibus in-
tueri mente veritatem, corporeisq; sensibus deditis, quàm excessum locum inter creaturas habeat humana natura; quod non solum vili-
biliter, nam id poterat, & in aliquo æthereo cor-
pore ad nostrum aspectum tolerantiam temperato, sed etiam hominibus in vero homine apparuit.] Et paulò post, monstrans in parti-
culari quibus in rebus Christus, exemplum sobri-
tatis, & iustitiae, & piæ viuenti præbuerit, sic scri-
bit. [Satellites voluptatum, diuitias perniciose
populi appetebant: Pauper esse voluit. Honori-
bus & imperiis inhabant: Rex fieri noluit. Carnales filios magnum bonum putabant: Ta-
le coniugium prolemque contempnit. Contumelias superbissimè horrebant: Omne genus contumeliarum sustinuit. Iniurias intolerabiles esse arbitrabantur: Quæ maior iniuria, quàm iustum innocentemque damnati: Dolores cor-
poris execrabantur: Flagellatus atque cruciatus est. Mori metuebant: Morie mulctatus est. Ignominiosissimum mortis genus crucem puta-
bant: Crucifixus est. Omnia quæ habere cupientes non rectè vivebamus, carento vili fecit. Omnia quæ vitare cupientes deiecit. Non enim vllum peccatum committi potest, nisi dum appetuntur ea quæ illo contempnit, aut fugiuntur quæ illo sustinuit. Tota itaque vita eius in terris, per hominem quem suscipere dignatus est, disciplina morum fuit.]

Nominat inque patientiam, & maximè humilitatem.

398 Sigillatim, in patientia & fortitudine tolerandi, voluisse Christum, non verbo tantum, sed & exemplo nos docere, aperit in Psalmum 63. ac Epist. 120. cap. 10. & 11. & benè Laurentius Iustinianus, in Ligno vitæ Tract. de patientia cap. 5. in fine. Fulgentius optime ferm. de Martyribus tractans illud, *qui seminant in lachrymis*, quod sic enuceat. [Vbi seminant in lachrymis, nisi iuxta arborem crucis, vbi est fons proximus Saluatoris? Inde de latere eius sanguinis guttæ stillarunt, & pluita cruoris & aquæ feminata est, tolerantia confessorum. De ipso ligno viventi, iuxta fontem sanguinis, plantata Virginitas floruit castitatis; inde plantata Martyrum tolerantia, cepit seminis sui germina colligere purpurata. Nam vnde Martyres tolerant, nisi per Dominicam crucem? Vnde Martyres, in quorum cordibus lex Dei est, maledictiones non timent hominum, nisi quia Christus Dominus petiit patienter improperia Iudeorum? Vnde Martyres carcerum custodias delectabat intrare, nisi quia Dominus ductus est ad prætorium Principis Caiphe, & nocturnum crudelis prætorij carcerem non dedignatus est sustinere; sed dicebat: *Traditus sum, & non egrediebar*. Vnde Martyres de catenis & vinculis ferreis non cutabant, nisi quia Christus Dominus teneri & alligari passus est à Iudeis, quia catenas mortis dirupit à mortuis iam sepultus; quid dixit eis. *Qui in vinculis sunt, exite, & qui in tenebris sunt, ut videant lumen*; & qui dixi Lazaro post quatuordecim iam sepulto; *prodi foras*? Traditus non egrediebat foras, quia erat liber intus & foris. Inde Martyres alapas non horruerunt, quia Christus maxillas suas ad alapas præbuit impiorum. Inde non nocuit Martyribus, infusa aceti vel sinapis acerrima violentia, quia acetum & fel Christi degustauerunt labia, non tali digna potatione à pincernis impiis, quibus *rupit petram & fluxerunt aquæ, & potavit eos sicut in abyssa multa*. Vnde Martyres nudati sustinuerunt, flagellati non fleuerunt, nisi quia Dominus nudatus est & flagellatus atque præcinctus sub Pilato iudice, de quo ipse iudicium veniet iudicare? Vnde equuleis appositi cum ungulis fulcarentur, apporati dulcissimis decantationibus laborem faciebant cum pudore tortoribus, nisi quia crucem Christus Dominus ascendi, inimicos non accusavit, pro sua iniuria non descevit, sed inimicis veniam postulavit, pio cantico psallens in ligno; *Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt*? Ita ergo seminario sanguinis Christi, fecit semina Martyrum pullulare in campo matris Ecclesiæ.]

Tandem S. Bernardus ferm. 22. in Cant. *sub finem*. Frustra huius seculi sapientes, de quatuor virtutibus tam multa disputaverunt, quas tamen apprehendere omnino nequiverunt, cum illum nescierint, qui factus est nobis à Deo sapientia docens prudentiam, & iustitia delicta donans, & sanctificatio in exemplum temperantiæ continenter vivens, & redemptio in exemplum patientiæ fortiter moriens. [Et mox. Quid vobis cum virtutibus, qui Dei virtutem Christum ignoratis? Vbinam quæso vera prudentia, nisi in Christi doctrina? Vnde vera iustitia, nisi de

Christi misericordia? Vbi vera temperantia, nisi in Christi vita? Vbi vera fortitudo, nisi in Christi passione? Soli ergo quæ eius doctrina imbuti sunt, prudentes dicendi sunt: soli iusti, qui de eius misericordia veniam peccatorum consecuti sunt: soli temperantes, qui eius vitam imitari student: soli fortes, qui eius patientiæ documenta fortiter in aduersis tenent. In cassum proinde quis laborat in acquisitione virtutum, si aliunde eas sperandas putat quàm à Domino virtutum, cuius doctrina, seminarium prudentiæ: cuius misericordia, opus iustitiæ: cuius vita, speculum temperantiæ; cuius mors, insigne est fortitudinis.]

399 Sed quod omnium maximè necessaria sit humano generi humilitas, quandoquidem per superbiam cecidimus cui humiliare Dei hominis, & nostrorum humilium operum eius exemplo perficiendorum medendum fuit; eo præsertim exempla Christi collimasse S. Augustinus præclare prosequitur hom. 34. & 50. Exhibeo plagulam duntaxat prolixa in eam rem disputationis, quæ illud Christi monitum explanat, *Venite ad me omnes qui laboratis*. Ea igitur verba sic glossat. [Sarcina vobis, tumor vester est. *Venite ad me omnes qui laboratis & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos & discite à me*. Clamat magister Angelorum, clamat Verbum Dei, quo rationales omnes mentes sine defectu pascuntur. Cibus reficiens & integer permanens, clamat & dicit, *Discite à me*. Exaudiat populus dicentem, *Discite à me*. Respondeat, Quid discimus à te? A magno enim artifice, nescio quid audiri sumus, cum dicit, *Discite à me*. Quis est qui dicit, *Discite à me*? Qui formavit terram, qui diuisit mare & aridam, qui creauit volatilia, qui creauit animalia terrena, qui creauit omnia natantia, qui posuit in celo sydera, qui distinxit diem & noctem, qui formauit ipsum firmamentum, qui lucem à tenebris separauit; ipse dicit, *Discite à me*. Nunquid forte hoc nobis dicturus est, ut ista cum illo faciamus? Quis hoc potest? Solus Dei facit. Noli, inquit, timere, non te onero. Hoc à me discite quod propter te factus sum. *Discite à me*, inquit, non formare terram, quæ per me facta est: nec illa quidem dico discatis, quæ quibuldam donauit quibus volui, non omnibus; suscitare mortuos, illuminare cæcos aperire aures surdorum; nec ista pro magno velitis discere à me. Gaudii discipuli & exultantes, redierunt dicentes. *Ecce in nomine tuo & Damonia nobis subiecta sunt*, ait illis Iesu. *Nolite in hoc gaudere, quia Damonia vobis subiecta sunt: gaudete potius, quia nomina vestra scripta sunt in celo*. Quibus voluit donauit expellere Damonia, donauit quibus voluit mortuos suscitare. Sic ergo dedit cuidam mortuos suscitare, alij dedit disputare, omnibus tamen quid dedit: *Discite à me, quia mitis sum & humilis corde*. Fratres mei, tota medicina nostra ista est, *Discite à me, quia mitis sum & humilis corde*.]

Vides cur præsertim Christi magisterium per exempla, in exercendis illustrissimis humilitatis actibus sit versatum. Ita enim ferebat summa necessitas nostra, quam omnis illa exemplorum Christi exhibitio spectabat. Sicut ergo tota aegritudo & morbositas nostra per superbiam fuit, ita humilitatis præsertim illustrissimis speciminibus propositis, curandi fuimus. De quo

tursus

rursus idem Augustinus lib. de Catechiz. rud. capite 22. his præter cætera. [Omnia ergo bona terrena, contempsit homo factus, Dominus Christus, ut contemnenda monstraret, & omnia terrena mala sustinuit, quæ sustinenda præcipiebat: ut neque in illis quæreretur felicitas, neque in istis infelicitas timeretur. Natus enim de matre, quæ quamvis à viro intacta conceperit, semperque intacta permansit, virgo concipiens, virgo pariens, virgo moriens, tamen fabro desponsata erat, omnem typhum carnalis nobilitatis extinxit. Natus etiam in ciuitate Bethleem, quæ inter omnes Iudææ ciuitates ita erat exigua, ut hodiæque villa appelleretur, noluit quemquam de cuiusquam terrena ciuitatis sublimitate gloriari. Pauper etiam factus est, cuius sunt omnia, & per quem creata sunt omnia, ne quisquam cum in eum crederet, de terrenis diuitiis auderet extolli. Noluit Rex ab hominibus fieri, quia humilitatis ostendebat viam miseris, quos ab eo superbia separauerat; quamvis sempiternum eius regnum, vniuersa creatura testetur. Eloruit qui omnes pascit; sicut per quem creatur omnis potus, & qui spiritaliter panis est & videntium, fons est scientium. Ab itinere terrestri fatigatus est, qui seipsum nobis viam fecit in cælum. Velut obmutuit & obsurdit coram conuincantibus, per quem mutus locutus est, & surdus audiuit: vincit est, qui nos de infirmitatum vinculis soluit: flagellatus est, qui omnium dolorum flagella de hominum corporibus expulit: crucifixus est, qui cruciatus nostros finiuit: mortuus est, qui mortuos suscitauit. Sed & resurrexit nunquam moriturus, ne ab illo quisquam sic disceret mortem contemnere, quasi nunquam victurus.]

Christum à præstitis totius sanctimonie exemplis, dictum, Solem iustitiæ, monstratur, præsuppositu pluribus de Christi Sole.

900 Sequitur monstrandum, ex hac omnis virtutis exemplorum expressione in Christo, nomen illi, *Solis iustitiæ*, & *lucis mundi*, inditum esse. Hac enim esse in Scripturis Christi nomina, nemo in eis adeo hospes est ut ignoret. Sic apud Malachiam c. 4. Spondet Deus timentibus nomen suum, exorturum solem iustitiæ, sub cuius pennis est sanitas; id est interprete, D. Augustino, à cuius pennis seu radiis, non sit timendum capiti, ut experimur accidere in Sole corporeo; quin potius cuius pennæ sanitatem conferant. In eum Malachiæ locum Augustinus de Quirós, alias Scripturas in eum sensum addens, itemque Sol Maior in præclara Solis & Christi comparatione, quam instituit in illa verba Cant. 1. *decolorauit me sol*. Ipsa Christi Conceptio, Solis fuit delapsus, à signo Leonis ad signum Virginis, ut huc quoque aptemus Astrologicas picturas. Christi exortus temporalis, fuit tanquam Solis noui, ita ut nescientes prophetarent, Ethnici illi quos S. Leo serm. 2. de Christi nativitate, *sub finem* & S. Aug. serm. 61. de diebus, c. 1. referunt in die Natalis Christi celebrasse festum Solis noui, ea die exorti. Ex quo tum vbi manarat apud vulgus Christianorum, ut diem Domini Natalem, festum Solis noui appellarent, ut scribit S. Ambrosius serm. 10.

Dixisset eis tunc iure quispiam; Quod ignorantes colitis, hoc ego annuntio vobis. Veretur Sol nouus ea die ortus est in tenebris luminis rectis, misericors & miserator & iustus. Nascitur Augustus, Solem è coniugis utero prodeuntem, visus est videre Pater, ut ex antiquioribus ait Constantinus Manassæ in Annal. rom. 72. Hoc de Augusto fabulolum, vel ad gratiam captandam excogitatum, est de Christo verissimum. Quod autem Egyptij apud Phodium Cod. 242. fabulantur solem ex matris utero prodixisse, indice silentij digito labijs adherentes, quomodo etiam Orum, & postea Herasium aiunt natum, verissime & citra fabulam hileolum haec, ubi verbum Dei infans est.

In eo Solis nostri exortu, iuxta B. Gregorij interpretationem 29. Mor. c. 1. locum habet, quod dixit Iobum interrogans Deus, *nauis post ortum tuum præcepisti diluculo, & ostendisti aurora locum suum*. Verè enim Christo oriente diluculum pariter ortum est, iuxta illud Osæ 6. quod vtrique Glossa de Christi Natiuitate accipit, *quasi diluculum præparatus est egressum eius*. Ortum igitur est diluculum de pulsa nocte, quam Idololatriæ fuisse imaginem docet Lactantius 2. insit. c. 10. *sub finem*, & solius veri Dei, tanquam Solis tunc apparentis, perstrictis non plenis & frigidis luminibus quæ illuc vsque micauerant, exortu cessauit. Illuc vique sanè, præter Idololatriam, horrenda aliorum peccatorum tenebræ. (& est peccatum, quod S. Chrysostomus hom. 4. in Ioann. festi- nem, benè considerat, prototypum tenebrarum) orbem vniuersum occupauerant. Omnes bestræ sylvar, per eam noctem ac tenebras, pertransibant. Christo autem Sole, orto, in sua se latibula abdere sunt adactæ. Sic enim eum Plalitis locum, ad Christum accommodat S. Gregorius 27. Mor. c. 19. qui item lib. 5. eiusdem operis c. 37. ait Patres veteris Testamenti vocari *aboriui*, quia concepti non viderunt lucem, siue Solem Christum, & quia de tenebris ad tenebras inferni transerebantur, ut proportionem de diuinitatis philosophatur, autor libri tertij in Iob, apud Origenem in fine. Non ergo viderunt Solem, qui fecit I. e. Solem ut loquitur S. Augustinus serm. 2. *e senectis in fine*. Hic est Sol, quem Ipij vt Sap. 5. habetur, expostulabant à se non fuisse visum, cum errarent à via veritatis. Et idem ipse est Sol, vt exponit D. Aug. in Plal. 57. de quo dictum ibi est, *super ececi diu ignis, & non viderunt solem*: quia nimium vincente impiis concupiscentia carnis, & excitato inde fumo, solem non viderunt; non illum quem vident nobilem muscæ & pecora, sed Solem iustitiæ Christum.

Plenè de hac Christi denominatione, Anall. 4. Hexæm, & Berengiosius initio Tractatus de luce visibili, & inuisibili, itemque iam olim Origenes Tomo 1. in Ioann. ad illud *In principio erat Verbum*, inter explicandum varia Christi nomina, obseruans Christum in variis scripturis, modò denominari lucem hominum, modò lucem veram in tenebris lucentem & à tenebris non comprehensam, modò lucem gentium. Et cum lux mundi sub sensum cadens sit Sol, idem censet esse Christum dici lucem mundi, ac dici Solem mundi, non sensibilibus, sed intelligibilibus. [Seruator noster (inquit) illucescens his qui rationis sunt capaces, præstantissimis animarum

videre, & non videntur: Quarto ? nisi quia nox eorum partibus, ut ipsorum mens propria aspectabilia cernat, intelligibilis mundi lux est. Nimirum animarum rationis capacium in hoc mundo sensibile existentium, & si quid præter hæc mundum complet: & hoc Servator noster esse nos docet. Fortasse ipse, illius præcellens præstantissimæque pars existens, ut ita dicam, Sol qui facit diem Domini magnum, cuius diei causa ad eos dicit, qui lucis suæ participes erant, *Operamini dum dies est, venit nox, quando nullus potest operari: quando sunt in mundo, lux sum mundi.*

Nox ante Christum Solem: Ecclesia ad eum, ut Luna.

901 Et ideo mundus ante Christum erat in ve pere, ait S. Ambrosius lib. 1. de Abrah. cap. 6. [Vesper (inquit) erat antequam Christus veniret: quia totus erat mundus in tenebris. Vesper erat omnibus, quos immanium delictorum equalior tenebrosus vergebat. Venit Dominus Iesus, redemit sanguine suo mundum, lucem attulit. Idem habet Anastasius Sinaitalib. 1. in Hexaem: tractans terram incompositam & inuisibilem, creatione solis mystici illustratam. Concinne quoque illud in hanc rem legitur apud S. Athanasium in fragmento de Sabbathorum observatione. [Cum creaturam intra sex dies conditam renouatione interpolasset, diem illum (dominicum) huic instaurationi consecratam voluit, quam in Psalmo Spiritus prænuñciat. *Hæc est dies quam fecit Dominus*; Solis enim instar Deus exortitur, illustrans vniuersumque animum. Quocirca & in salutifera passione non apparuit Sol, indicans finem prioris creaturæ adesse, & principium alterius superuenire, quæ diluculum suum & exortum in Salvatore, consecuta est. Hanc cum vidisset Propheta, ita locutus est. *Ecce vir oriens illi cognomen*. Ac rursum. *Vobis iumentibus enim, exortietur Sol iustitiæ*. Non enim omnium hæc dies est, sed eorum qui mortui sunt, peccato & viuunt Deo.

Addit insuper Origenes Tomo illo 1. in Ioan. Ecclesiam, & Apostolos, sanctosque omnes, non secus se habere adhuc Solem, quam se habeant Luna & astra ad Solam corporeum, à quo omnem lucem suam repetunt: ita ut eo non alluente, sint in tenebris. In quam comparisonem multa præclare tradit hom. 1. in Genes. exponens productionem luminatum. Insigniter item in eam rem differt S. Augustinus in Psal. 10. tractans illud, *ut sagittent in obscuro rectos corde*. Ipse legit *ut sagittent in obscura Luna rectos corde*; & Lunam interpretatur Ecclesiam; siue quod ex parte lucet & ex parte obscura est, ut aliqui quos ibi refert de Luna materiali opinantur: siue quod Luna, lumine proprio omnino carens, à Sole mutuum lumen accipiat. [Qua ratione Luna intelligitur Ecclesia; ait ibi S. Augustinus. Quod suum lumen non habeat sed ab Vni genito Dei Filio, qui multis locis in Sanctis Scripturis Sol allegoricè appellatus est, illustratur. Quem nescientes, & cernere non valentes Heretici quidam, ad istum solem corporeum & visibilem, quod commune lumen est, oculis carnis hominum atque muscarum sensus simplicium conantur auertere, & nonnullorum auer-

Theoph. Raynaudi de Attrib. Christi.

tunt.] Significat Manichæos de quibus tract. 34. in Ioann. initio, & Cyrillus Catech. 6. illud insanum commentum memorant, censuisse illos Christum esse Solem hunc corporeum, quem conspiciunt & peccata; & in illud absurdum deductos esse, ex Scripturis quæ Christum solem denominant; quod tamen de sole intelligibili & ut ex aliis Scripturis diximus, de sole Iustitiæ, fuerat accipiendum. Huc facit, quod varios Lunæ ad solem comparatæ status, ad multiplicem Ecclesiæ statum sic accommodat Petrus Blefensis Episto. 8. sub initium. [Varios militantis Ecclesiæ status, quia frequenter in sacro eloquio per Lunam solet Ecclesia præfens intelligi; quædam proprietates Lunaris exequitur, Ecclesiæ coaptari. Sicut enim in Astrologia Martiani Luna in sua nouitate *minoides* dicitur: in augmento, cum iam ad medium creuit *diatomos*: cum accedit ad circulum, dicitur *amphicyrtos*: cum verò in plenitudine sua tota est serena, *panfelenos*: Sic Dei Ecclesia, quæ Lunari exemplo lumen suum mendicat à Sole iustitiæ, in Abel & Patriarchis *minoides*; in tempore Prophetarum *diatomos*: in aduentu Christi, *amphicyrtos*: in eius resurrectione & fidei confirmatione satis tolerabiliter poterat *panfelenos* nuncupari: Quod enim Ecclesia perfecta, & perfectè ordinata tunc demum fuit, quando Christus celos ascendit, Propheta satis expressè exemplo consimili manifestat. *Eueniatu est*, (inquit) *Sol, & Luna stetit in ordine suo*; id est, ascendit Christus & Ecclesiam in ordine sanctitatis per Apostolos stabilivit.]

Christus est orbi mystico, in dies, tempora, & annos.

902 Sunt nobis hic Sol, & hæc Luna, in dies, tempora, & annos, ut pulchrè tradit Berengensius, sub initium operis de luce visibili. Quomodo autem recessu vel appulsu Solis Christi, omnes mundi intelligibilis tempestates, extiterint, attingi exponens quomodo Christus dicatur *nova creatura*, Idem fusè prosequitur Nicetas ad orat. 42. Nazianzeni. Non tamen querenda ab hoc Sole, anni tempestas hyemalis, hæc enim abiit, itaque Bernardus serm. 33. in Cant. dictum suum corrigit, quo hyemem quoque ab isto Sole factam admisserat. Ceteras tempestates, ab eo in celo procreandas, per pulchrè tradit. In celo tamen non fore nobis hunc Solem in dies noctibus interpolatos, & menses ac annos, sed iugem ibi fore ac plenam nec vniquam ad occasum declinaturam meridiem, ad quam per progressionem lucis in hac vita crescentis usque ad perfectam diem, ab aurora concepti Christi deuentum sit, sic prosequitur idem S. Bernardus. [Quælo, indicamibi ubi pascas, ubi cubes in meridie, hoc est, tota die. Etenim illa meridies tota est dies, & ipsa nesciens vespere. Et ideo *melior dies illa in atriis tuis, super millia*, quia nescit occasum. At matutinum forsitan habuit, cum primum videlicet, dies sanctificatus illuxit nobis, per viscera utique misericordie Dei nostri, in quibus visitauit nos oriens ex alto. Verè tunc suscepimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui, cum in medio vmbrae mortis, exortus matutini lux orta est nobis, & manè vidimus gloriam Domini. Quanti Reges, & Prophetæ voluerunt orabat

NNN

orabat

erat, & necdum venerat illum expectatum mane cui fuerat repromissa misericordia? Vnde & orabat qui dicens; *Audiam fac mihi mane misericordiam tuam, quia in te speravi.* Fuit namque quedam huius aurora diei, ex quo Sol iustitiae per Archangelum Gabrielem nunciatus est, & Virgo Deum in vtero de Spiritu sancto concepit, & peperit virgo: ac deinceps quoad in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Nam vsque adeo per totum id temporis lux pusilla & tanquam lux reuera aurore apparuit, ut diem esse interim apud homines, penè vniuersitas ignoraret. Denique si cognouissent, nunquam Dominum gloriae crucifixissent. Et utique paucis ipsis discipulis dicebatur, *Adhuc modicum lumen in vobis est*; eo quod aurora esset & initium, vel potius indicium diei, dum sol adhuc absconderet radios suos, & minimè eos spargeret super terram. Paulus quoque dicebat *Quoniam nox praecessit, dies autem appropinquauit*; Significant esse tunc adhuc adeo modicum lumen, ut propinquasse quamuis diem, dicere maluerit. Quando autem hoc dicebat? Profecto quando sol reuersus ab inferis, iam se ad alta caeli sustulerat. Quanto magis cum adhuc similitudo carnis peccati, instar densae nubis operiret auroram, iuxta omnes nimirum nostri corporis passionibus, ita ut neque amara mors, nec erux probosa defuerit: quanto magis, inquam, tunc exigua tenuisque admodum lux fuit, & quae de aurora magis quam de Solis prodire praesentia videretur? Erat ergo aurora, & ipsa subobscura satis, tota illa Christi conuersatio super terram, vsque dum occubens & rursus exorians, solaris suae praesentiae lumine clariore fugauit auroram, & mane facta, absorpta est nox in victoria. Denique habet: *Et violè mane una sabbatorum, veniunt ad monumentum orto iam sole.* An non mane fuit, quando ortus est Sol? atque tunc autem novum de resurrectione decorem, & sereniorē solito lucem: quoniam etsi noueramus eum secundum carnem, sed nunc iam non nouimus. Et scriptum in Propheeta; *Decorem induit, induit fortitudinem & praecinxit se*, quod carnis infirma, tanquam nubila quaedam excusserit, stolam gloriae induens. Sanè ex tunc eleuatus est Sol, & sensim demum diffundens suos radios super terram, cepit paulatim ubique clarior apparere, Fernidiōrque sentiri. Verum quantumlibet incalescat, & inualescat, multiplicet & dilatat radios suos super omnem huius nostrae mortalitatis curriculum, (erit enim nobiscum vsque ad consummationem saeculi,) non tamen ad meridianum pertinet lumen, nec in illa sui plenitudine videbitur modò, in qua videndus est postea, ab his duntaxat quos hac visione ipse dignabitur. O verè meredies, plenitudo fetoris & lucis, solis statio umbrarum exterminatio, desiccatio paludum, fetorum depulsio. O perenne solstitium, quando iam non inclinabitur dies; o lumen meridianum; o vernalis temperies; o aestiua venusta, o animalis vbertas, & (ne quod videat praeteriisse,) o quies & feruor hyemalis Aduer-
(si hoc magis probas, sola tunc hyemis ablit & recessit.

Sancti, ad Christum Solem, Stellae.

903 Sanctos quoslibet, se habere ad hunc solem sicut stellas, sic tradit Anastasius 4. Hexaem. ad finem. Sunt duae tabulae caelorum, quae intrinsecus quidem ferunt ratione praeditas stellas, & Angelorum & Angelicorum mysteriorum ac rationum: extrinsecus autem stellas quae cadunt sub aspectum, & earum descubentes aenigmata per eas quae sunt in ipsis figuris, locaque & cursus differentias, nos docentes differentias, & tempora, & loca, & mores, & cursus, & apparitiones sanctorum qui illuxerunt in firmamento fidei, qui ex alto nos illuminant. Propterea aliae quidem ex stellis, nocte adhuc crescente (errore, inquam, jecturantur, cuiusmodi fuerunt Abel, & Enoc, & Noè & Abraham. Aliae autem rursus in medio lucis & tenebrarum, quales nouimus eos qui fuerunt in lege. Aliae autem rursus procedente nocte, & die appropinquante, qui sunt B. Prophetae; & Baptista, & maxime qui erant propinqui splendori ortus Domini. Quorum quidem Prophetarum vltimus & omnium clarissimus, tanquam Lucifer matutinus, Solis (nempe Christi,) praecursor Ioannes dicens: Ecce post me oritur mundo Sol iustitiae: Qui cum esset exortus & egressus ex aquis Iordanis, dilectulo ostendit duodecim domus discipulorum, qui sunt stellae quae continent & dominantur omnibus stellis firmamenti, nempe Ecclesiae. Appat mox Ecclesiae, stellas Zodiaci, de quo cum de Christo Patre, S. Gregorius Praelatione in Iobum cap. 6. multus est in ostendendo, antiquos Patres qui Christum antecesserunt, fuisse praecursori stellis, super peccantium tenebris diuinitus prouisas, quousque verus Lucifer surgeret qui aeternum nobis mane nunciaret.

In eandem sententiam de sanctorum cum stellis comparatione, sic differit Ildo. Pelus. lib. 3. Epist. 4. [Apostolus stellas eos appellat, qui per optimam viuendi rationem spectantium animos illuminant, his verbis utens: *inter quos estis ut luminaria in mundo*: sic etiam Daniel, stellas eos vocat, qui & pietate clari sunt, & vitam optimè constituunt. Ait enim: *Et ceciderunt stellae à stellis & à virtute.* Non quod stellae ceciderint, ut quidam opinati sunt, (absit;) sed quod Antiochus Epiphanes (nam de eo Angelus sermonem habebat,) à Machabaeis inuictè superatus sit, ac Iudaico imperio extirpatus. Non enim dixit, *Stellae ceciderunt*; verum ille à stellis praclare pugnantibus cecidit, hoc est, victus ac profligatus est. Quod si quis vocabulum istud *ἐκείνους*, pro *ἐκείνους*, id est percussus, accipiat, nam hoc quoque sensu per se vlturatur, ut in hoc loco, *ἐκείνους*, id est, percussus, & manus eius sanauerunt; secunda videlicet syllaba per diphthongum scripta, potest illud, dicit quod septem fratres, ac matrem & sacerdotem Eleazarum, qui praecalam ac fulgidam vitam ostenderunt, atque siderum instar in terra existerunt, percussit.]

*Premissa Christi Iustitiæ Solis notio, à
virtutum & totius Sanctimonie
exemplis petita; et uirtur.*

904. Sic constituta Christi Solis appella-
tione, monstrandum superest, quod receperam;
nempe dimissis tribus aliis illius expositionibus
quas profert Quiros in cap. 4. Malachia num.
2. illam peti ex eo quod Christus Ecclesiæ &
sanctis omnibus tanquam Luna & astris mino-
ribus exemplo præluceat, ad omnem sanctita-
tem atque iustitiam. Colligere id in primis licet
ex S. Paulino Epist. 2. ad Ausonium, siue Carm.
10. ubi cum dixisset, Deum esse veri boni fomi-
tem ac fontem, quem nemo nisi in Christo vi-
det, subdit.

*Hic veritatis lumen est, vitæ via
Vis mens, manus, virtus Patris,
Sol æquitatis, fons bonorum, flos Dei.
Natus Deo, mundi sator;
Mortalitatis vitæ, nostræ & mori ne-
citur;
Magister hic virtutum.*

Vides quid vocet solem æquitatis, siue Iustitiæ.
Non aliud planè quam esse virtutum Magi-
strum, quod Christus tota vita sua abundè præ-
stitit, non tam de virtutibus differendo in actu
signato, quod patrum fecit, & ita ut pleraque
virtutes vix attigerit; quam præclara & lucu-
lenta earum exempla obiciendo hominibus,
quæ imitatione exprimentes, splendore Spiri-
tualiter, & diuina luce perfundi queant. Eodem
sensu idem Paulinus Epist. 38. Christum nomi-
nat *veri luminis fomitem*, Pulchre Gregorius
Nyssenus lib. de perfecta Christiani forma.
[Christum] inquit, esse lucem veram, & à men-
dacio remotissimam considerantes, discimus vi-
tam quoque nostram veræ lucis radiis tra-
hi oportere, Solis autem iustitiæ radij, sunt plæ-
virtutes, quæ ad nos illuminandos emanant, ut
abiciamus opera tenebrarum, & tanquam in
die honestè ambulemus, & repudantes abscon-
dita turpitudinis, atque omnia in luce facientes,
ipsi quoque lux euadamus, & quod proprium
est lucis, alijs per opera splendeamus. Quod
Christi virtutes, eiusdem ut Solis mystici radios
statuit, apertissime cadit in rem præsentem. Nec
reftagatur Zeno Veronensis serm. 3. de Natiu.
Dom. cum radios Christi Solis, ait esse Aposto-
los. Id enim tantum pertinet ad summam Apo-
stolorum à Christo dependentiam ostenden-
dam; saluo internis Christi virtutibus iure potio-
re ad eam denominationem.

Hoc esse matutinum in quo David omnes pec-
catores terræ interficiebat, ait Origenes ho. 8. in
Iosue in fine. [Siue] inquit, ciuitas Domini Eccle-
sia Dei viuentis accipitur, efficiunt Doctores de Ec-
clesia, & interficiunt eos qui operantur iniqui-
tatem, contrarios Demones aduersariaque vir-
tutes, qui cogunt homines ad peccatum, docen-
do, instituendo, & occultata in diuinis literis ex
locis talibus in qualibus nunc sumus, mysteria
referendo: siue ciuitatem Domini vniuscuius-
que nostrum animam intelligamus, quæ ædifi-
catur à Domino ex lapidibus viujs, idest ex vir-
tutibus varijs & diuersis; de ipsa quoque ciui-
tate.

Theoph. Raynaudi de Attrib. Christi.

tate, sanctus quisque & diligens eiicit peccato-
res, idest cogitationes pessimas, & cupiditates
pauas interficiet in matutino. Iustus enim dicit,
*In matutinis meditabor in te, quia fusti adiutor
meus.* Quod est istud matutinum nisi Dominus
noster Iesus Christus, qui est lux vera, & exo-
rrens in cordibus nostris, atque illuminans igno-
rantia nostræ tenebras, & huiusmodi, nobis my-
steria reuelans, facit nos in suo lumine videre.]

Idem præclare ibidem hom. 16. initio, qui sine
dies à Christo Sole procreati, ad hunc modum
aperit, accommodatè ad præsens negotium. [At-
bitur quod sicut Sol iste dies facit mundo
huius, ita & Sol iustitiæ faciat aliquot dies spiri-
tales, qui fulgore veritatis & lampade sapientiæ
illustrentur. Si quis ergo in præceptis Dei vitam
hanc præsentem, quæ (sicut Iacob dicebat,) pau-
corum & malorum dierum est, transegerit, &
immaculatum se ab hoc mundo custodierit, at-
que omnes aduersarios, & hostes suos subegerit
spiritales ab istis paucis & malis diebus, proue-
hitur & promouetur ad illos dies æternos &
bonos, æterni Solis luce signatos.] Videris præ-
terea quæ habet hom. 3. in Psal. 36. de diebus
charitatis, veritatis, & iustitiæ, ad illud, *nonit Do-
minus dies immaculatum.* Idem hom. 1. in Psal.
38. ad illud, & numerum dierum meorum sic scri-
bit. [Sicut in hoc celo, Sol exortus, & vniuer-
sum mundum illustrans, diem facit, ita & in cor-
de iusti, quod pro constantia & firmitate, Dei
firmamentum merito appellatur, si exoritur
Sol iustitiæ Iesus Christus, & illuminet eum
lumine scientiæ veritatis diem facit in corde
eius.] Idem habet homilia, 1. in Iudic. initio. Exo-
ratur autem alicubi Sol iustitiæ Christus, cum
exemplis virtutum suarum præluet ad bonum.
Accedit ad hæc Origenis dicta quod S. Grego-
rius, scribens annum illuminationis nostræ, &
coronam benignitatis anni à Deo benedicti,
lib. 4. moral. cap. 2. ad illud, *non computetur in
diebus anni, nec numeretur in mensibus* menses in
eo illuminationis anno, ac dies, statuit esse, Dies
quidem singulas quasque virtutes, illuminante
Sole Iustitiæ procreatas; menses autem multi-
plicia facta virtutum, quibus noctes malo no-
stro succedunt, cum tenebrosa confusio malo-
rum quæ admittimus lucem virtutum caligine
suffundit: Quod ne sibi in extremo Iudicio, vi-
tio vesteretur, exposebat Iob verbis propositis,
interprete, S. Gregorio.

905. Verum quomodo exemplis virtutum
Christi, ut luce Solis Iustitiæ, dirigamur ad om-
nem sanctitatem, tradit insigniter S. Augustinus
7. seruit. cap. 3. ubi præmittit, Christum esse lu-
men de Patre lumine: lumen verò non corpo-
rale, sed spiritale; neque ita spiritale, ut illumi-
natione factum sit, (quale lumen sunt Apostoli,) sed
lumen primigenium quod eum ab æterno,
lumen in se esset inexhaustum, nobis in tem-
pore factum est lumen, ad quod conuertere-
mur velut ignes minores ad Solem nostrum, fi-
lium boni, (quo pacto Solem Plato appella-
bat,) & viam ac expressam Dei imaginem: sub-
dit post hæc S. Augustinus. [Cuius imaginis
exemplo & nos non discedamus à Deo, quia &
nos imago Dei sumus; Non quidem æqualis, fa-
cta quippe à Patre per filium, non nata de Pa-
tre sicut illa. Et nos qui minamur lumine,
illa verò quia lumens illuminans; & ideo illa
sine exemplo nobis exemplum est. Neque enim

NN 2 imitatur

imitatur præcedentem aliquem ad Patrem, à quo nunquam est omnino separabilis, quia idipsum est, quod ille de quo est. Nos autem niten-tes imitatur manentem, & sequimur stantem, & in ipso ambulantes tendimus ad ipsam: quia factus est nobis via temporalis per humilitatem, quæ mansio nobis æterna est per diuinitatem. Quoniam quippe spiritibus mundis intellectualibus, qui superbia non lapsi sunt in forma Dei, & Deo æqualis & Deus præbet exemplum, ut se idem exemplum redeundi etiam lapsi præberet homini, qui propter immunditiam peccatorum pœnamque mortalitatis Deum videre non poterat, semetipsum exinanivit, non mutando diuinitatem suam, sed nostram mutabilitatem assumendo: & formam serui accipiens venit ad nos in hunc mundum, qui in hoc mundo erat, quia mundus per eum factus est: ut exemplum sursum videntibus Deum, exemplum deorsum mirantibus hominem exemplum sanis ad permanendum, exemplum infirmis ad conualescendum, exemplum morituris ad non timendum, exemplum mortuis ad resurgendum esset, in omnibus ipse primatum tenens. Quia enim homo ad beatitudinem sequi non debebat nisi Deum, & sentire non poterat Deum, sequendo Deum hominem factum, sequeretur simul, & quem sentire poterat, & quem sequi debebat.]

Non potuit luculentius exponere, quomodo Christus Sol iustitiæ, præluens nobis exemplo virtutem in omnium, ut eum sequentes non ambulantes in tenebris, sed lumen vitæ habeamus: quod, Christus ipse de se dixit, aperte insinuans illuminationem illam mundi quam Christus sibi tribuit, non tam ad speculativas notitias digi- (et si ad has quoque,) quàm ad practicas, exercitationemque virtutum, per earundem insignia facinora præmonstrata, veluti lucem fulgentissimam, postquam ambulare, non sit operosum. Ea enim ambulatorio & sequela Christi, imitatio- nem eius; & expressionem exemplorum ab illo exhibitorem, insinuat apertissime. Idque esse ambulare per tergum Dei, non ante faciem eius, ut Moysi dictum fuerat, scribit Nyssenus l. de vita Moysi declarans quid sit Moysen vidisse posteriora Dei.

Vsu Doctrina de Christo Sole Iustitiæ.

906 Sic Soles Iustitiæ efficiuntur, per Christum Solem, ad quod astringi Christianos, S. Chrysostomus hom. 4. in 1. Cor. in *Morali*, in hunc modum tradit. [Exhibeamus rectas vitæ gerendæ actiones, virtutisque ignem copiosum accendamus. *Estis enim*, (inquit,) *luminaria in medio mundo lucentia*. Maiorem unicuique nostrum Deus tradidit usum, quàm Soli, maiorem quàm cælo, & terræ, & mari, & eo maiorem quo præstant spiritualia sensilibus. Quando ergo orbem Solis aspexerimus, & astri pulchritudinem, corpusque & decorem ac alacritatem admirati fuerimus, rursus consideremus esse maiorem quæ est in nobis lucem: sicut etiam grauioribus & molestioribus tenebris, nisi attendamus. Nam nox profunda, occupat vniuersum orbem terræ. Nox est non solum in Hæreticis & Græcis seu Ethnicis, sed etiam in multis apud nos & propter dogmata, & propter vitam. Multi enim resurrectioni non satis credunt: mul-

ti Genethliaci multum tribuentes, iis quæ de suo ortu dicunt, nituntur: multi observationes quasdam obseruant, fortibusque & auguris signisque & omnibus: alij etiam vtuntur amule- tis & incantationibus.]

Sumus ergo iustitiæ Soles per Christum Solem in nobis expressum, & eius veluti Parelleli. Nec mireris, hoc Christi attributum nobis communicari aliqua ratione. Audi S. Basilium ho. de penitentia. [Axiomata sua I. & vs, largitur alijs. Largitur autem ea non euacuatus, sed nihilominus habes. Lux est. *Vos estis lux mundi*, inquit. Sacerdos est & facit Sacerdotes. Omnis est, & dicit: *Eccce ego mitto vos sicut oves in medio luporum*. Petra est, petram fecit. Quæ sua sunt largitur seruis suis. Argumentum hoc est opulenti, habere videlicet, & alij dare. Vtuntur qui apud nos diuites sunt, ubi sua largiuntur alijs, quæ habent imminuunt. Diuites enim non sumus. Nam aliena possidemus. Christus verò ita diues est, ut quantum alijs elargitur, tantum nihil secus ipse diues permanet. Est enim instar fontis perpetuo fluentis. Quotocumque haueris, non tamen riuus illius minuitur.]

907 Quam indignum est, plerisque mortalium diligere magis tenebras quàm lucem, & cum deberent exemplis virtutum omnium, tanquam vestigijs per Christum pressis insilire, malle tamen abiecto Sole, cecidisse, mundanorum iudiciorum consecrati, aut in lumine ignis sui ambulare. Exposculat grauiet & meritisimò de hac tanta cecitate & indigentia, Celsus ille, qui in altercationem Iulonis & Papijs abs se Latine factam, præfatur apud Cyprianum. [Palam cunctis inquit,] sicut ipse prædixit, apparuit, & sedentibus in tenebris manifestum vitæ lumen effulsit & iustitiæ perfidorum pectus obfessum postposita propria ac reiecta salute, tenebras potius cecitate cordis elegit. Frequentatur ubique atque manifestatur prophetatio cunctorum, qui sancto Spiritu præmonente, aduentus Domini metatores esse sortiti sunt. Hoc lumen sæculo datum, & diem nobis salutis exortum, vniuersis quoque in eum credentibus destinatum. Docet hoc in Palmis Spiritus sanctus, & ostendit dicens; *Lapis quem reprobanerunt edificauerunt, hic factus est in caput Anguli. A Domino factum est istud, & est admirabile in oculis nostris. Iste dies est quem fecit Dominus, ambulemus & in- cundemur in eo*. In hoc die nos ambulare, Paulus quoque Apostolus præcipiens & docens ac præmonens dicit; *Nunc enim proprius est nobis salus quàm cum credidimus: nox præcessit, dies autem appropinquauit. Abiciamus ergo operationes nebrarum, & induamur arma lucis, sit ut in die honestè ambulemus*, id est, in Christo & mandatis eius, cuius lumine ac monitis luminati, & in claritate diei eius inuenti, proximam nobis salutem, credulitatis in eum mente conspicimus. Solem quoque esse Christum cunctis timen- tibus eum, Malachias Propheta testatur, & promittit dicens; *Vobis autem timentibus nomen meum orietur Sol Iustitiæ. & sanitas in altis eius ostendens ex nullo nobis salutem posse conferri, nisi in passione Crucis eius, quæ extendit manus, cuncta sæculi Saluatorum*.] Has tenebras quas mortales consecrantur, Luciferus qui manè oriebat deus, & orientem appositum orienti illi qui se locum mundi dixit,

dixit, notauit pulcherrime Origenes hom. 15. in Num. ad illud, *de montibus orientis.*

Fugiamus hanc insidiosam lucem, affectemur verò synceram, aius mentis oculum ad cœlestem Epiphaniā, & conspectum Solis iustitiæ. [Si quis diligit, ait S. Chrysostomus hom. 9. in 2. ad Timoth. aduentum eius, omnia ager, ut ipsum ad se inuiter & habeat, ut illi perpetuum luceat lumen, nihil in nobis resideat præsentia tantæ maiestatis indignum; & continuo ad nos veniet, nobiscumque morabitur. Dicitur autem aduentus iste Græco vocabulo *ἐμδ' αὐτῆς*, quod scilicet appareat desuper, ac supernè oritur. Inquiramus ergo quæ sursum sunt, & radios illos celeriter ad nos attrahemus: nullus qui ad inferiora desigat obrutus, ac seipsum in humum suffodiat, Solis lucem aspicere poterit. Nemmo qui seipsum sæculi negotiis inquinat, intendere aciem valebit in liquidissimum iustitiæ Solem; nulli ex his lucis suæ *λεω* gratiam, qui in hisce versatur: respice parumper, & ex huiusmodi profundo, atque ex sæculi turbine & tempestate te recipe, si Solem intueri cupis, si superni aduentus gratiam appetis: si hoc interim suauissimo fruaris aduentu, magna postmodum fiducia illum aspicias.] Ne abutamur beneficio nobis oblato præ antiquis; qui idcirco dicti sunt *abotini*, quia non viderunt lucem. Expositio est S. Greg. 4. mor. c. 37.

Christum esse fidei Autorem & consummatorem, idem quod esse Solem Iustitiæ.

908 Ut quod exequendum postremò receperam, planum faciam, Christum eadem ex causa ex qua hæcenus monstratum est, eum dici Solem Iustitiæ, dictum quoque esse ab Apostolo Hebr. 12. autorem & consummatorem fidei; assumendum est ex D. Augustino 11. Ciuit. c. 2. & lib. 1. de Consensu Euang. c. 35. quorsum à nobis fides queratur, & quomodo in nobis per Christum sit constituta. [Quapropter (inquit, hoc secundo loco,) cum sit ipse Christus sapientia Dei, per quem creata sunt omnia, cumque nullæ mentes rationabiles, siue Angelorum siue hominum, nisi participatione ipsius sapientes fiant, cui per Spiritum sanctum, per quem charitas in cordibus nostris diffunditur, inharemus, quæ Trinitas vnus Deus est: consultum est diuina prouidentia mortalibus, quorum temporalis vita in rebus orientibus & occidentibus occupata tenebatur, ut eadem ipsa Dei sapientia ad vnitatem personæ suæ homine assumpto, in quo temporaliter nasceretur, viveret, moreretur, resurgeret: congrua salutis nostræ dicendo, & faciendo, patiēdo, & sustinendo, fieret & deorsum hominibus exemplo redeundi, & eis qui sursum sunt Angelis exemplum manendi. Nisi enim & in animæ rationalis natura temporaliter aliquid oriretur, idest, inciperet esse quod non erat, nunquam ex vita pessima & stulta ad sapientem atque optimam perueniret. Ac per hoc cum rebus æternis contemplantium vèritas perfruatur, rebus autem ortis fides credentium debeat, purgatur homo per rerū temporalium fidem, ut æternarum percipiat veritatem. Nam & quidam eorum nobilissimus Philosophus Plato, in eo libro quem Timæum vocant,

sic ait. Quantum ad id quod ortum est æternitas valet, tantum ad fidem veritas. Duo illa sursum sunt, æternitas & veritas: duo ista deorsum; quod ortum est, & fides. Ut ergo ab imis ad summam reuocemur, atque id quod ortum est recipiat æternitatem, per fidem veniendum est ad veritatem. Et quia omnia quæ in contrarium pergunt, per aliquod medium reducuntur, ab æterna iustitia temporalis iniquitas non alienabatur. Opus ergo erat media iustitia temporalis, quæ medietas temporalis, esset de imo mixta & summis; atque ita se nec abrumpens à summis, & contemperans imis, ima redderet summis. Idcirco Christus mediator Dei & hominum dictus est inter Deum immortalem & hominem mortalem, Deus & homo, reconcilians hominem Deo, manens id quod erat, factus quod non erat. Ipse est nobis fides in rebus ortis, qui est veritas in æternis.] Ex hoc D. Augustini discursu, habemus fidem esse homini viatori necessariam, ut purgetur, & redeat ad Deum veritatem æternam; ad quem reditum sine offendiculo capeſſendum, Christus viæ autor & dux præiuit; vniuersa quippe sua vita, & claris per eam actionibus, exemplum redeundi & temporale medium nobis est factus; ita docens & præluens verbo, ut simul factis & exemplis, quæ dicebat & docebat firmaret ipse; ne quis doctrinæ impossibilitatem, vel difficultatem insuperabilem, cauſaretur.

909 Hoc ipsum est quod Apostolus voluit, cum Christum autorem fidei & consummatorem vocauit. Quod enim creditus Anselmus rectè vidit, & ex textura capitis perspicuum est, scopus Apostoli eo loco erat. Hebræos ad Christum conuersus firmare, ne aduersis frangerentur: Hanc quippe esse certam, & regiam salutis viam, spinosam licet, & dumis ac rubis obſitam, quam Moſes & omnes retrò Patres inuisſenti alij ludibria, alij verbera, carceres alij, etiam sertas & lapides, & gladios constanter passi, quamuis ij veri essent, quibus dignus non erat mundus. Idcirco & nos (inquit Apostolus,) tantam habentes impostam nubem testium, deponentes omne pondus & circumſtans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen, aspicientes in autorem fidei, & consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem confusionis contempta: Recognite enim eum, qui talem sustinuit à peccatoribus aduersus semetipsum contradictionem, ut ne fatigemini animis vestris deficientes. Exemplis sanctorum, subneſcit omnium potentissimum exemplum Christi, qui cum esset innocentissimus & piissimus, ab impiis tanta passus est, tam dura tamque indigna tolerauit, exemplo formans quod verbo docuerat; & exiciens patienter, sicut doctrina eius fert esse patiendum.

Itaque fecit Christus quod docuit, nec tantum fuit autor siue princeps fidei nostræ, idest magister obiectorum fidei ad mores & patientiam spectantium, sed etiam consummator & executor. Quod enim fidem pro fidei obiecto in hoc Apostoli loco, non pro actu fidei, aut habitu sumi volo, conforme est aliis plerisque locis, quibus fides similiter pro re credita & sub fidem cadente sumitur, ut apud Iudam cum hortatur Christianos, ut superceteris semel tradita sanctis fidei; Et apud Apostolum ad Galatas 1. cum ait, fidem Christianam Euangelizari; Ac

NNn 3 denique

denique apud S. Athanasium, cum in Symbolo ait, hanc esse fidem Catholicam, quam in suo Symbolo de Trinitate & Verbi Incarnatione expresserat. Similiter ergo hoc loco, Christus fidei autor & consummator dicitur, quatenus doctrinam fidei de patientia quam verbo tradiderat, suo quoque exemplo roborauit, patiens sicut docuerat patiendum. Et ita Apostolum intellexit S. Gregorius 21. Mor. cap. 6. sic scribens in illud *appendat me in statera iusta*. [Quis statera nomine, nisi mediator Dei & hominum designatur? In quo aequa lance omnia merita nostra pensantur, & in cuius praeceptis agnoscimus, quid in nostra vita minus habeamus. In hac autem statera appendimur, quoties ad vitae eius exempla prouocamur. Hinc namque scriptum est; *Christus pro nobis passus est, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia eius, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Qui cum malediceretur, non maledicebat: dum pateretur, non comminabatur.* Hinc per Paulum dicitur; *Per patientiam curamus ad propositum nobis certamen, aspicientes in autorem fidei & consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio, subiit crucem, confusione contempta.* Ad hoc itaque Dominus apparuit in carne, ut humanam vitam admonendo excitaret, exempla praebendo accenderet, moriendo redimeret, resurgendo repararet.

Alia notio auctoris & consummatoris fidei, apud Augustinum.

910 Non me latet, D. Augustinum I. de praedest. SS. cap. 1, aliam innuere huius Christi attributi significationem. Probans enim fidem nostram actuale esse ex Deo, nec retribui meritis quod per fidem regenemur, praemittit exemplum Christi, quem negat esse praedestinatum Dei filium per merita sua. Subdit verò, [Sic & nobis ut ex aqua & Spiritu renascemur, non retributum est pro aliquo merito, sed gratis tributum: & si nos ad lauaturn regenerationis fides duxit, non ideo putare debemus, priores nos dedisse aliquid, ut retribueretur nobis regeneratio salutis; ille quippe nos fecit credere in Christum qui nobis fecit in quem credimus Christum: ille facit in hominibus principium fidei & perfectionem in Iesum, qui fecit hominem principem fidei & perfectorem Iesum; sic enim est appellatus, (ut scitis,) in Epistola quae est ad Hebraeos.] Videtur D. Augustinus, Christum autorem & consummatorem fidei intelligere, quia est in nobis causa fidei, & prima, & cuiusvis initij ac rudimenti eius, non autem duntaxat consummationis; contra quam ferebat haeresis semipelagianorum quos D. Augustinus eo libro exagitat.

Individuus certe D. Augustini affectator Fulgentius lib. de Incarn. & gratia Christi cap. 20. ita planè accipit hunc Apostoli locum, & sic ex eo argumentatur, ut planè videatur propositum D. Augustini locum expressisse. [Vita nostra inquit, à fide sumit initium, quia iustus ex fide vivit. Quam fidem non ex voluntate nostra nasci, sed per Spiritum sanctum vnicuique dari, Beatus Paulus ostendit, dicens; *Alij quidem dantur per Spiritum sermo sapientiae, alij autem sermo scientiae secundum eundem Spiritum, alteri fides in eodem Spiritu.* Non ergo Spiritum san-

ctum, quia credimus, sed ut crederemus, accepimus. Forma enim praecessit in carne Christi, quam in nostra fide spiritualiter agnoscimus. Nam Christus filius Dei secundum carnem de Spiritu sancto conceptus & natus est, Carnem autem illam, nec concipere Virgo posset aliando, nec parere, nisi eiusdem carnis Spiritus sanctus operaretur exortum. Sic ergo in hominis corde nec concipi fides poterit nec augeri, nisi eam Spiritus sanctus infunderet & nutriet. Ex eodem namque Spiritu renati sumus, ex quo natus est Christus. Eodem igitur Spiritu Christus formatur secundum fidem in corde vniuiusque credentis, quo Spiritu secundum carnem formatus est in vtero Virginis. Ideo Propheta ex persona fidelium clamat ad Dominum; *Propter timorem tuum Domine in vtero concepimus & parturimus, Spiritum saluum nos fecimus super terram.* Sicut autem non solum priusquam Virgo Maria Christum conciperet, sed etiam priusquam se concepturam agnosceret, gratia plena Angeli voce nuncupata est, cum nulla eius praecederet concipiendi filij Dei vel cognitio, vel voluntas, ut agnosceretur ex gratia Dei esse tam ipsa obediens voluntas Virginis quam conceptio Domini Salvatoris; Sic homo priusquam credere velle inciperet, gratia donantis infunditur cordi, ut incipiat in homine per fidem Christus formari. Cum autem Christus in vnoquoque formatur, ipse se format, quia ipse fidem in corde vniuiusque credentis initiat. Propterea in Epistola quae ad Hebraeos scripta est, admonemur; *ut aspiciamus in autorem & consummatorem Iesum: qui proculdubio sic est autor fidei nostrae cum ipse fidem non habentibus donat; sicut est eiusdem fidei consummator, cum eam in habentibus augendo multiplicat, & sancta operatione consummat.* Dicit enim B. Apostolus, *quia fides Abrahama Patris nostri, ex operibus consummata est.* Autor est ergo fidei nostrae consummatorque Iesus, quia ipse operatur in nobis & velle & perficere pro bona voluntate. Manifeste Fulgentius expositioni loci Apostolici ex D. Augustino prolata suffragatur ut scilicet voluerit Apostolus, fidei nostrae actum à Christo initium & fidem sumere, ut à causa sua prima & consummativa. In quem sensum, eundem locum usurpant plerique Scholastici argumentantes aduersus Pelagianos. Vnde expositio tanto suffragio munita, repudianda non est. Ea tamen quam proposuimus, videtur textura capitis accommodatior; nempe quod Christus eam ipsam seruanda patientiae fidem atque doctrinam, quam verbo docuit, exemplo item suo & factis expresserit.

911 Cadit perbellè hac ratione in Christum; quo de templi euersi instauratore Zorobabele lapidem stannem manu praeferebat, habet Zacharias cap. 4. *Manus Zorobabei fundauerunt domum istam, & manus eius perficiunt eam, & scietis quia Dominus exercituum, misit me ad vos. Quis enim despectit dies paruorum? Et latuerunt, & videbunt lapidem stanneum in manu Zorobabel.* Fuisse Zorobabelem figuram Christi, cum alia pleraque demonstrant, tum illud quod notatum est à Niceta ad Orationem 44. Nazianzeni. Nimirum quod sicut Zorobabel non abductus captiuus, sed tamen ex capitiui Babylone editus, populi Dei redemptor fuit, ita Christus

stus nulli inquinatus labe peccati, populum Dei ab exitiali Satanae imperio in libertatem veram vindicavit. Verus hic Zorobabel, fidei Christianæ autor & consummator est: propterea que fundasse & perfecisse dicitur domum Dei, & ut fundamenta illa fidei non intelligantur tantum facta per doctrinam à Christo disseminatam, sed etiam per executionem doctrinæ morum, disseminatam per Christum; attendendum est ad lapidem stanneum in manu Zorobabel. Est enim lapis ille fides de Christo, ut Nicetas conceptis verbis exponit. Nec repugnat, quod præmiserat, lapidem illum stanneum, esse ipsum Christum, recte compositum cum stanneo lapide, ob mixturam plumbi & æris; quarum materialium altera durissima & firmissima, altera verò mollis & flexilis; sicut Christus ex duplici natura compingitur quarum una immutabilis est, altera mollis & affectibus ac alterationibus obnoxia, præter vim purgantem, & à combustionem protegentem alia metalla infusa stanno, quæ bellè quoque in Christum cadit, ut Nicetas tangit, & plenius tradit S. Hieronymus Zach. 4. & 5. Cyrillus l. 3. de adorat. in fine, de quo nos inferius. Quid inquam Christus stanneo illi lapidi confectur iuxta. Nicetam, non diffidet ab eo quod subdit, lapidem illum esse ipsum fidem de Christo. Nam res fidei obiecta, rectè dicitur fides, ut circa locum Apostoli proximè propositum notavimus. Christus ergo cum sit primarium obiectum materiale fidei, optimè appellatur fides nostra: sed illa ipsa fides qua in Christum credimus, & quæ à Christo sunt reuelata confitemur, fuit in manu Zorobabel. Neque enim Christus, ea quæ docuit facienda, alibi habuit quam in manu, sed in intellectibus tantum suarum deduxit nos. Vnde quod Theodoretus in Plal. 39. rectè considerat, ad illud sacrificium & oblationem noluisse, reculanti Ioanni dexteram super Christi caput tollere, reposuit Christus, sic dicere ut impleteretur omnis iustitia; eo quod iustissimum censeret, humilitatem quam verbo docturus erat, factis primùm & exemplo plantare. Atque ita vides, hoc quod est Christum esse fidei autorem & consummatorem, iuxta Apostolum; idem prorsus esse, ac Christum esse Solem Iustitiæ, & lucem mundi: quia scilicet non solum illuminavit orbem, docens quæ recta & iusta sunt, sed etiam præluxit exemplo.

Nimirum non fuit Christus de numero illorum Doctorum qui dicunt & non faciunt: qui alligant onera gravia & importabilia super humeros hominum, digito autem suo nolunt ea movere: Quales scribæ erant & Pharisei, vnde in nullo pretio erant apud Iudeos, quia dicta factis deficientibus erubescabant, ut Tertullianus loquitur. Non fuit Christus de numero Doctorum illorum buccarum tenus, quos Etnici quoque deridebant, & Glossaria mortuaria nominabant. Videbis quæ refero in Prolog. ad Moralem, cum de Magistro morum.

Usu doctrinæ de Christo fidei Autore & consummatore.

912 Et vitinam desisset inter Christianos illud Magistrorum inutile pondus, & imbellè genus. Qui tamen digni sunt, Doctorum Christianorum appellatione, meminisse debent, sibi

quoque dictum esse, *vos estis lux mundi* de quo S. Cyrillus in c. 49. Isaia & optimè Orig. hom. 1. in Iudices, monstrans Apostolos & Apostolicos viros, cum sint sub Christo Soles, debere suos in aliis dies efficere indeficientes. Nam arcans illud, *Servivit populus Domino, omnibus diebus IESU, & seniorum qui fuerunt post IESUM*, sic ait. [Seniores qui vel cum IESU, vel post IESUM fuerunt, qui sunt nisi Apostoli, qui & ipsi scriptis & præceptis suis, illuminant corda nostra, & faciunt etiam ipsi dies quosdam in nobis, ex illa luce quam ipsi ex vera luce participati sunt, venientes? Qui ergo illuminatur & instruitur ex Apostolorum præceptis, & ad servitium Domini, Apostolicis regulis instruitur, iste est qui servire dicitur Domino, in diebus seniorum qui fuerunt per Iesum. Vis autem videre, quia sicut Saluator erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, ita & Apostoli lux erant mundi: In Evangelio scriptum est, dicente Domino ad eos, *Vos estis lux mundi*. Quod si etiam Apostoli lux sunt mundi, sine dubio per præcepta & mandata sua, illuminant nobis dies, in quibus Domino serviamus. Idem de viris Apostolicis dictum esto, cuiusmodi sunt in Ecclesia Dei, Doctores omnes legitimi; ac proinde omnes tenentur, esse Soles, & illucere orbi terrarum, præstantes operibus quod verbis enunciant. Quod si lumen quod in Ecclesia est, tenebræ quantæ erunt? Si inquam ij per quos Christiana doctrina firmata est, depreciant illam malis exemplis diserti contra semetipsos, quam densa caligo operiet orbem terrarum? Tales, alia compactione adhibita, vocantur à Christo sal infatuatum; quorum damnatio iusta est, quia cum alios condire deberent, malis exemplis infatuant, & virtutis saporem ab eis eliminant. Itaque iustissime mittentur foras, & conculcabuntur ab hominibus, tanquam ad nihil ultra valentes. Petrus Damiani in horum infectione egregiè laborat serm. de S. Stephano Papa, & totidem verbis serm. de S. Anastasio, monstratque huiusmodi, esse filios Ephrem conuersos in die belli, quamvis in pace intendant & mitant arcum. Addit eos peccare contra illud Domini præceptum Deuter. 20. quo Sacerdos concionaturus ad milites, iubebatur stare ante aciem, ut præuius ipse antecedit quos ad pugnandum adhortationibus provocat. Subdit quoque tales ei se maledicto subiicere, quo feriuntur qui habent pondus duplex, & scelerem dolosam, quandoquidem quæ alios docent facere, exequi refugiunt. Hæc omnia sub diuersis imaginibus, idem ferunt; quod dicebamus, de cauenda tenebrositate iis qui iubentur esse Soles iustitiæ & luminaria mundi. Idem Petrus Damiani lib. 4. Epist. 15. Polchrè in hanc rem disserit his præter cætera. [Curandum est Rectoribus Ecclesiarum, ut filios generent in Israël & non qualemcumque, sed virilis sexus sobolem nutrant, quæ videlicet ad præliandum bella Domini, fortiter conualecat. Quisquis enim per iniunctæ prædicationis officium, ad pugnandum alios incitat sed ipse non pugnat, illi similis est qui buccinæ clangoribus obstreptat, sed congregati cominus non præsumit. Hic itaque non virilem generat sexum cum sit pater ignavus. Quem profectò Salphaat ille signavit, qui non filium sed quinque filias moriens dereliquit, Salphaat siquidem]

dem interpretatur, *umbra in ore eius*. Quisquis enim fortia prædicat & eneruiter viuit, ne turpis appareat, quasi sub foliis se honesti sermonis occultat. Sub umbra se proprii oris abscondit, dum in campum certaminis per sui torporis ignauam non procedit. Hic itaque quantum ad se, non ibidem, sed muliebrem sobolem, & hanc sub quinario numero generat, dum sequaces suos non ad robur spiritualis audaciæ, sed ad ortum educat ignobilis vitæ. Plura in hanc rem in dissertatione de Verbi Dei Tractatione non hæteroclit.

CAPVT V.

*Christus Mediator Dei & hominum;
Pax nostra, qui fecit vira-
que vnum?*

NOMEN Solis iustitia de quo proxime actum, alia quoque ratione cum nomine Mediatoris recurrente, in Christum cadit. Auanum aperit Anastasius Sinaita lib. 4. Hexaëm. in ipso fine, Conferens enim opus materiale quartæ diei, cum opere mystico diei quartæ in Cosmopœia spirituali, quam prosequitur; Solem qui quarto die in mundi natalibus est creatus, confert, cum Christo: quartam verò diem, quippe mediam cosmopœiæ, respondere ait cum Christo Sole iustitiæ, qui eductus à Deo est medio tempore; hoc est in quarto millennio, qui est medius dies seculi: quomodo etiam in initio creationis, quartus dies fuit medius septem dierum. Propterea in eo fuit præfiguratus Sol iustitiæ, mediator Dei & hominum, & medius, vt Dominus tam eorum quæ cadunt sub aspectum, quam eorum quæ non cadunt: & medius Patris & Spiritus sancti, & intermedius lapidis angularis duorum populorum. Qui etiam in cruce fuit insaltum sublatum in medio duorum latronum, & fecit salutem in medio terræ cum esset medius dies. Quare ad considerationem Christi, prout mediatoris accingamur.

Mediationes improprie, dimissa.

913 Mediatorem potè hinc accipio propriè, non ea duntaxat ratione, quam tradit S. Cyrillus lib. 3. de ador. nimirum pro gubernatore & protectore, qui medius incedat inter suos clientes & eorum aduersarios, prohibens hostes incurfione, suas vorò tegens ac vitans. Est quidem Christus, hac quoque ratione mediator; rectèque S. Cyrillus, ad Christum hoc modo spectatum accommodat illud de columna nubis sublata, & Egyptios inter ac Hebræos, per totam noctem interposita. Sed non est hæc illa propriè dicta Mediatoris notio, quam querimus. Vt neque illa quæ pect potest ex Gulielmo Parisensi lib. de monibus cap. 3. cum ait, in Dei Logica nullum esse medium siue argumentum validius, ad bene syllogizandum atque probandum quilibet, vel contrarias obiectiões elidendas, quam Christi mortem. Christus quidem, hoc item modo, est Mediator. Nos

tamen nunc aliam mediationem eius attendimus. Quanquam video non fore operosum, hanc mediatoris notionem reducere ad propriam mox proponendam. Quod intelligi potest ex alio eiusdem Gulielmi loco, nempe ex lecur Deus homo cap. 7. ad finem, vbi ita habet. [Per Dei sapientiam, Diabolo qui conculcatur omnia sub peccato, concludendum fuit conclusionem confusionis perpetuæ, & fuit Syllogizanda maior extremitas, scilicet Deitas de minore, scilicet de homine; & non tam inferenda vita argumento huiusmodi, quam etiam confutanda. Non enim solummodò inferenda erat neganti vel dubitanti homini Deitas, sed etiam conferenda eodem modo quo illum eam recipere fas fuit. Medium ergo terminum huius syllogismi, sic oportuit inter duas extremitates esse, vt maior de illo prædicaretur, & ipse de minore; quod est dicere quod Christus est Deus & quidam homo est Christus. Per hoc medium, Deitas homini non tam illata est, quam etiam collata, & conclusum est mori atque Diabolo.] Vides mediationem illam syllogisticam, extrahi à Gulielmo, ab impetrandi per Christum efficacitate quod primum fuerat adhibita, & accommodari ad mediationem qua per Christum mors elisa est, & Satan mortis antor prostratus: quod pertinet ad germanam illam mediationis Christi notionem, de qua hic est agendum, etiamsi prout sub illis terminis proponitur, non planè perspicitur, sed lux aliqua super sit affundenda, quod sic præsto.

*Vera mediatoris notio, per sublationem
disidiorum, Deum inter, & ho-
mines, intercedentium Chri-
sto vindicata.*

914 Intercedebant homines inter ac Deum, inimicitia capitales, partim Adami peccato excitata, in quo omnes mortui sunt & à Deo alienati; partim quoad plerisque rationis compotes, suborta ex peccatis quibus maiestatem diuinam ingratissimè violant. Iniquitates enim nostra diuidere, inter nos ac Deum, contestatur Scriptura. Eademque hominem illico à Deo fugere peccando docet: quod planè est, hominem fieri inimicum Deo per peccatum. [Deum enim fugere, ait S. Chrysost. hom. 11. in ad Phillij (in morali) non fit loco, (nam ubique est), sed operibus. Etenim loco quidem ab eo discedi non posse, audi Prophetam dicentem, *Quò ibo à Spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam?* Quomodo igitur pote est à Deo fugere? Eodem modo, quemadmodum pote est procul à Deo proficisci, ac longè abesse. *Qui se elongauit, (inquit), à te peribunt.* Et rursus. *Nonne iniquitates vestra diuiserunt inter me & vos?* Quomodo igitur fit iste longinquus discessus? & quomodo intercedit intervalum? Electione & animo. Loco enim pote non est. Quomodo enim quis ab eo, qui ubique adest, fugiat? Peccator igitur fugit. Hoc est quod Scriptura inquit. *Fugit impius nemine persequente.* Valde fugimus Deum, tamen si semper ille secatur nos. Apostolus cursum suum eo intendebat, vt prope ad illum accederet nos eo intendimus, vt procul discedamus. Ergo non hæc digna lamentis? Quò fugis infelix, & miser? quò fugis à vita, & salute tua?

Si à Deo fugias, ad quem confugies? Si à luce fugias, quid respicies? Si à vita fugias, unde post hac viues? Fugimus hostem salutis nostrae. Quum peccamus, à Deo fugimus: fugitiuorum more eramus; ad alienam abcedimus terram, quemadmodum ille, qui comederat paternam bonam, & abierat in alienam terram.]

Odimus ergo Deum, peccando, & ab eo auertimur, vicissimque Deus adit nos. Nam quomodo non oderit Deus, cum à quo per summum scelus, tam perfide abiicitur, pro re tantula; id est pro gutta suauitatis, innumeris amaritudinibus infusa? Si Deus summe sanctus ac bonus iniquitatem non potest non auersari, necessarium prorsus est, vt homini iniquitatem admittenti, fiat inimicus. Quod recte considerans Lucifer Calaritanus lib. 1. pro sancto Athanasio alloquebatur Constantinum Imperatorem, suadentem aduersari mandatis Dei. [Quid est aliud, dicere, fac quod Deus fieri prohibuit, nisi estote inimici Deo, & acquirite vobis Diabolum amicum, date operam ne consequamini paradisum, ne denique regnum caelorum quod vobis promisit si mandata eius seruaueritis Deus amate inferna, diligite stagnum ardentem, desiderate esse cum omnibus qui sunt semper dantes poenas, desiderate dici homines Diaboli.] Cum igitur praeter illud vniuersale naturae peccatum quod omnes Deo exosos fecerat, multorum insuper grauium actualium peccatorum superpondium in plerisque accessisset, intercedebant Deum inter & humanum genus inimicitiae, quibus tollendis, & conciliandae paci, necessaria fuit persona quae poneret manum suam in ambobus. Ita enim fieri in humanis videmus, cum duae personae dissidentes, ad amicitiam & concordiam redintegrationem, sunt reducenda.

Hoc munere Deum inter & homines fungentem Christum, *mediatorem* appellamus, secuti Apostolum. Tomo. 2. eius locum expendens Nyssen orat. 1. (verius 2.) contra Eunom. multas mediationes fabulantem, sic scribit cap. 12. [Quenam haec etiam multimoda mediatio quam in Deo facit, dicens mediator in decretis, mediatorem in lege? Non haec ab alta voce Apostoli sumus edocti, qui ait, quod legem mandatorum euacuans suis documentis, hic est, mediator Dei & hominum, cum dixit, hoc ipsum Verbum, quod vnus Deus est, vnus mediator Dei & hominum, Homo Christus Iesus. Totum nobis hic mysterij scopum, mediatoris nomine complexus, reuelauit: hic autem scopus est; Aduersarij malitia quondam humanum genus à Deo defecerat, & peccato seruierat, & à vera vita alienatum erat. Reuocat postea suum figmentum, qui figmenti Dominus est, & sit homo cum eo qui est Deus; & illud totum cum esset, & hoc totum factus est: & sic quod humanum est, cum Deo temperatum est, mediationem operante. Cui per assumptionem à nobis primitias, tota virtute contemptata est massa. Quoniam igitur mediator vnus non est, Deus autem vnus est, neque in personis in fide traditis in partes distributus: (vna enim Deitas in Patre, Filio & Spiritu sancto:) propterea sit mediator semel Dominus, Dei & hominum, copulans hominem per semetipsum Deitati. Quin etiam notione per mediatorem concepta, fidei pietatem didicimus: mediator

Theoph. Raynaud de Attrib. Christi.

enim Dei & hominum, quemadmodum humanae naturae communionem accepit, non putatus homo, sed natus secundum veritatem, sic etiam verus Deus est, non cognomento tantum honoratus nudae veritatis, vt vult Eunomius.]

*Mediatori Synonyma voces, apud
varios Patres.*

915 Quem mediatorem ex interprete vocant Apostolus & Nyssen, passimque alij, Tertullianus *sequestrem* amat dicere, vt notauit Pamelius ad lib. de Resurr. car. cap. 51. vbi ita de Christo Tertullianus. [Hic, sequester Dei atque hominum appellatus, ex vtriusque partis deposito commissus sibi; carnis quoque depositum seruat in semetipso, ab omni summa totius. Quemadmodum enim nobis arrabonem Spiritus reliquit, ita & à nobis arrabonem carnis accepit, & vexit in caelum pignus totius summae illuc quandoque redigenda.] Bene sequester Christus, ex commissio vtriusque depositi. Nam vt Modestinus Iuris-consultus definit is est sequester, apud quem plures, rem de qua controuersia est, deponunt. Sic dictus autore Lauinio, quem citat Agellius lib. 20. cap. 1. quod eius fides, pars vtriusque sequatur, quamvis eam non actionem minus probet Alciatus, referente Corraio 5. miscell. cap. 2. num. 3. Eodem sensu cap. 63. eiusdem libri, idem Tertullianus sic loquitur. [Resurget igitur caro; & quidem omnis, & quidem ipsa, & quidem integra. In deposito est vbi cumque apud Deum, per fidelissimum sequestrem Dei & hominum Iesum Christum, qui & homini Deum, & hominem Deo reddet, carni spiritum, & spiritui carnem. Vtrumque autem in semetipso fecerant.] Denique lib. contra Praxeam cap. 27. probat Christum alium fuisse à Patre, quia Apostolus eum vocauit *sequestrem Dei & hominum*. Locus est ex 1. Tim. 2. quem tamen ipsum locum I de carne Christi cap. 15. allegat eodem modo quo habetur in editione vulgata, adhibita non *sequestri*, sed *mediatoris* appellatione, à qua proinde non prorsus abhorret, etiam si frequentius, quem eo loco *Mediatorem* dixit, *sequestrem* vel *sequestrem* nominet: Vtut ex item voce Phrebadij lib. contra Arianos verbis illis. [Scimus quod omnis illa passio, proprie carnis & animae, id est hominis fuit: in quo quidem homine cum pateretur, erat & filius Dei, cohaerens illi per naturam à quo venerat Patri, & vnitatis vinculum seruans in terris; hominem gestabat; nec aberat à caelis. Sic mediator dictus, sic sequester vtriusque substantiae.] Omnino videtur ad Tertullianum alludere.

916 Quem Tertullianus sequestrem, D. Augustinus aliquando *conciliatorem*, alias *arbitrum*, frequentissime *Mediatorem* appellat. Reconciliatorem appellat cap. 33. Enchir. vbi post alia de ira Dei, manente super omnes non credentes, subdit. [Non ait, *veniet*, sed *manet super eum*. Cum hac quippe omnis homo nascitur, propter quod dicit Apostolus: *Fuimus enim & nos natura filij irae sicut & ceteri*. In hac ira cum essent homines per originale peccatum, & tanto grauius & perniciosius, quanto maiora vel plura insuper addiderunt, necessarius erat mediator, hoc est reconciliator; qui hanc itam,

○○○ sacrificij

sacrificij singularis, (cuius erant umbrae omnia sacrificia legis & Prophetarum,) oblatione placaret: unde dicit Apostolus; *Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius; multo magis reconciliati nunc in sanguine eius, salvi erimus ab ira per ipsum.* Cum autem Deus irasci dicitur, non eius significatur perturbatio qualis est in animo irascentis hominis: sed ex humanis motibus translato vocabulo, vindicta eius, quæ non nisi iusta est, ira hominem accepit. Quod ergo per mediatorem reconciliamur Deo, & accipimus Spiritum sanctum, ut ex inimicis efficiamur filij; (quotquot enim Spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei,) hæc est gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, De quo mediatore longum est, ut quanta dignum est, tanta dicantur, quamvis ab homine dignè dici non possint.]

Pulchrè item conc. 2. in Pl. 90. cum proposuisset, Christum solum natum ex Virgine, caput Ecclesiæ, mediatorem inter Deum & homines, addit. [Ad hoc mediator est, ut eos qui recesserunt, per se reconciliet: medius enim non est nisi inter duos. Recesseramus à Maiestate Dei, & peccato nostro offenderamus eum: missus est filius mediator, qui sanguine suo solueret peccata nostra, quibus separabamur à Deo, & interpositus redderet nos ei, & reconciliaret à quo auersi in peccatis nostris & delictis tenebamur.] Eadem habet Tract. 41. in Ioann. & cap. 108. Enchir. & in cap. 3. ad Galatas, nec semel alibi.

Concinnè cõcione 4. in Pl. 103. observat, à Ioh. quæ mediator passim dicamus, vocatum *arbitrium*. Refert enim, plerisque Iobum insinuisse impatientiæ adversus Deum. [Nam inter multa etiam hoc dixit, velut stomachans adversus Deum, sicut videbatur non intelligentibus. Ille autem gestabat personam magnam magnæ Prophetiæ: *Vtinam esset nobis arbiter*, loquens ad Deum, *vtinam esset nobis arbiter*. Quid est, *vtinam esset nobis arbiter*? Quasi qui inter nos iudicaret, & quo iudicaretur causa mea vinceret.] Hoc enodans, & purgans Iobum, sic continenter subdit. [Sic accipitur ad primum sonum: sed discente te, ne labaris: attendit enim serpens ille semper calcaneum tuum. Quid visus est dixisse Iob? *Vtinam esset nobis arbiter*; vtinam esset medius aliquis, qui iudicaret inter me & te. Hoc Deo homo, hoc in stercore homo, vel in cælo, Angelus Deo; *Vtinam esset nobis arbiter*? Sed quid præuidebat quid optabat? Multi, (inquit, Dominus) *inisti & Propheta voluerunt videre quæ videtis & non viderunt*. Arbitrum desiderabat. Quid est arbiter? Medius ad componendam causam. Nõne inimici eramus Dei, & malam causam habebamus adversus Deum? Quis finiret causam istam malam, nisi ille medius arbiter? Qui nisi veniret, misericordie perierat iter, de quo Apostolus dicit; *Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hominum Christus Iesus*.] Vsurpauit eum quoque loquendi modum, & Christum mediatorem, vocauit *arbitrum*, creditus Ambrosius, verè Hilarius Diac. ad Rom. 5. ad illud, *per quem & accessum habemus*; Et ad Galatas 3. circa illud, *mediator autem vnus non est*.

Mediatoris vox, vulgatissima, ad exprimendum munus Christi, Deum inter & homines; sed vera necessitas.

917 Nihil tamen apud D. Augustin. & alios Patres frequentius, quam vt notio subiecta vocibus prædictis, *sequestri*, & *arbitri* essetatur ab eis, voce *mediatoris*; siue vt Theodoretus interpres Dialo. 2. & 3. vertit, *intercessoris*. Non male, si abesset hominibus periculum, ita vt censeret quis intercessorem Dei Christum à vulgari vfu illius vocis, & deprecatione interpositum. In quo sensu, non suminus hic *intercessionem*; sed pro interpositione, ac veluti interiectu, vnus qui inter duos intercedat, idest interueniat, & operam suam collocet ad eos conciliandos. Eaque est vera notio mediatoris, conciliationem Dei ac hominum spectans. Nec enim audiendus est Eusebius qui l. 1. contra Marcellum Anacyr. c. 1. ex distorta interpretatione loci Apostolici ad Gal. 1. de lege ordinata per Angelos in manu mediatoris, collegit, Verbum præquam homo fieret, fuisse mediatorem inter Deum & Angelos. Hoc inquam repudiandum est, cum Apostolus non cogitat de mediatione Moysi, inter homines & Deum, datique ei per Angelos lege quam erat promulgaturus. Ceteroqui quorsum medietat Verbum inter Angelos & Deum, vbi nullum erat dissidium? Aut quomodo Verbum, medium esset inter Deum & Angelos, cum ipsum Verbum, Deus esset? Ex quo argumento non poterit Eusebius se extricare absque illo execrando Argenismo, quo ibidem admittit, Verbum esse Deum secundarium, Patreque inferiori, medietate inter Deum & Angelos conditionis; quom blasphemiam his chartis illinere, non absque venia à Deo expeditione fas fuit. Non fuit porro impio Eusebio, S. Hieronymus ad Galat. 1. cum mediationem admittit ante peradam Incarnationem. Agit enim de mediatione inter Deum & homines, per Christum iam tunc præfatum, non autem de Verbi mediatione Deum inter & Angelos.

Propria ergo mediatoris notio, quæ Christo aptissime quadrat, est per comparationem ad Deum cum hominibus reconciliandum. Fuit enim propterea compactus ex duplici natura, quarum altera ad vnum duorum illorum dissidentium attinet. In quam rem fuscè & egregiè differit Ferrandus Epist. 1. ad Anatolium. Breuius sed benè S. Chrysostomus hom. 7. in 1. ad Timoth. vbi sic habet. [Enimvero mediator, vtriusque eis debet societate coniungi, quorum mediator est. Id quippe mediatoris est proprium vtrorumque participem fieri quorum fuerit mediator. Quod si vnum quidem societate contingat, ab alio verò fuerit separatus, mediator iam dici non potest. Nisi igitur consors sit paternæ naturæ, mediator profectò non est, quippe cum à Patris sit substantia separatus. Quomodo admodum enim humane naturæ consortium accipit, quando ad homines venit; ita & à Dei substantia non absecessit, quoniam à Deo venit. Nam quia duorum naturarum medius fuit, amborum oportuit esse participem. Quomodo enim loci cuiuslibet medium, vtramque partem contingat necesse est; ita & naturarum amborum

ambarum medium, oportuit utraque naturas contingere, atque connectere. Quemadmodum igitur homo factus est, ita etiam Deus erat. Homo quippe purus, mediator nunquam penitus fieret. Oportebat enim huiusmodi mediatorem cum Deo colloqui. Deus item solus, mediator esse non posset; neque enim ipsum suscepissent hi, quorum mediator accederet. Et serm. 10. Tomi quinti Græcol. [Quo pacto nos, qui tantam clementiam offenderamus, terraque ipsa videbamus indigni, ac terreno omni participatu atque honore excideramus, ad tantam altitudinem sumus euecti? Quo pacto bellum dissolutum est? Quo pacto ira sublata? Quomodo? Nam istud admirabile est. Nam non iis quibus irascere deus, sed ipso Deo qui iure nobis succensebat, provocante nos atque inuitante, pax facta est. Pro Christo enim legatione fungimur, inquit Apostolus, tanquam Deo exhortante per nos. Quid istud? Ipse est violatus iniuria, & ad pacem inuitat. Ita sanè: quippe quod Deus sit: atque ob id, ut humanus Pater hortatur, & allicit. Sed vide quis intercesserit mediator; Ipse utique inuitantis & adhortantis filius, non homo purus, non Angelus, neque Archangelus neque famulorum vllus. Et quid efficit mediator. Opus mediatoris. Quemadmodum enim duobus aliquis se inuicem auersantibus, & ad concordiam pacemque mutuam adduci nolentibus, tertius quispiam veniens & se medium interponens, utriusque inimicitiam diluit; Ita & Christus egit. Iratus siquidem nobis erat Deus, & nos Deum benignissimum Dominum auersabamur; Medius igitur se Christus interponens, utramque naturam conciliavit. Sed quo pacto se mediatorem constituit? Pœnam quæ nobis à Patre infligenda erat, ipsemet in se suscepit, contumeliisque ac opprobria quibus afficiebatur, propter nos ipse sustinuit.]

Et serm. 9. de Ascens. [Vide quis intercesserit mediator. Ipse utique inuitantis & adhortantis Filius, non homo purus, non Angelus, neque familiarum vllus. Et quid efficit mediator? Opus Mediatoris. Quemadmodum enim duobus aliquibus se inuicem auersantibus, & ad concordiam pacemque mutuam adduci nolentibus, tertius quispiam veniens, & se medium interponens, utriusque inimicitiam diluit; Ita & Christus egit. Iratus siquidem nobis erat Deus, & nos Deum, benignissimum Dominum auersabamur. Medium igitur se Christus interponens, utramque naturam conciliavit. Sed quo pacto se mediatorem constituit? Pœnam quæ nobis à Patre infligenda erat, ipsemet in se suscepit, contumeliisque ac opprobria quibus afficiebatur, pro nobis ipse sustinuit. Vis nolle, quomodo utraque ipse suscepit? Christus inquit Apostolus) nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Vides quo pacto, pœnam cœlitus latam ipse suscepit? Vide etiam quomodo opprobria in terris sustinuerit. Opprobria exprobrantium inquit tibi ceciderunt super me. Cernis quo pacto diremerit inimicitiam; Quo pacto non ante distitit quidvis agere, pati, atque moliri, quàm hostem & inimicum, cum Deo reduxit in gratiam?

918 Eodem planè modo ratiocinantur S. Irenæus lib. 3. cap. 20. & Theodoretus Dialo. 2. qui obiter quoque ex Apollinare idem argumentum attingit Dialo. 3. sub finem, & pulchrè.

Theoph. Raynandi de Attrib. Christi.

Novatianus lib. de Trinit. cap. 18. hinc probans, Christum debere admitti Deum simul & hominem. [Quoniam si ad hominem veniebat, ut mediator Dei & hominum esse deberet, oportuit illum cum eo esse, & Verbum carnem fieri, ut in semetipso concordiam consulareret terrenorum pariter atque cœlestium, dum utriusque partis in se connectens pignora, & Deum homini, & hominem Deo copularet: ut merito filius Dei per assumptionem carnis filius hominis; & filius hominis per receptionem Dei verbi, filius effici possit. Hoc altissimum atque reconditum Sacramentum, ad salutem generis humani ante secula destinatum, in Domino Iesu Christo Deo & homine inuenitur impleri, quo conditio generis humani ad fructum æternæ salutis posset adduci.]

Nec tantum ex duplici natura duobus extremis dissidentibus consentiente, compactus est Christus Dominus sed etiam ita ut in sua vnitate composita, duplicem vnitatem utriusque extremi emularetur. Quod pulcherrimè in hunc modum exponit S. Bernardus S. de Consid. cap. 9. [Dico in Christo, Verbum, animam, & carnem, sine confusione essentiarum vnā esse personam, & item absque præiudicio personalis vnitatis in sua numerositate manere. Nec negauerim hanc ad illud quoque genus vnitatis pertinere, qua anima & caro vnus est homo. Decuit quippe familiarius similitudine cū hominis conuenire constitutione, quod pro homine constitutum est Sacramentum. Decuit & cum summa quæ in Deo est, & Deus est, vnitate congruere, ut quomodo ibi tres personæ vna essentia, ita hic conuenientissima quadam contrarietate, tres essentia sint vna persona. Videtur pulchrè inter utramque vnitatem hanc collocari, in eo utique, qui constitutus est mediator Dei hominisque homo Christus Iesu: Pulcherrima, inquam, conuenientia, ut salutare Sacramentum congrua quadam similitudine ambobus responderet, & saluanti videlicet & Saluato. Ita hæc vnitas duarum consistens media vnitatum, alteri succumbere, alteri præeminere cognoscitur, quantum superiore inferior, tantum inferiore superior.]

Hæc ergo est notio germana mediatoris, secundum quam Christus quia per vnionem suæ personæ cum vno naturæ nostræ indiuiduo, fecit nos suum corpus; animauit nos suo Spiritu, & vnus cum Patre fecit, iuxta egregiam Nysseni ratiocinationem, Orat. de Filij subiectione. [Vita est Christus, inquit,] per quam conuenienter ei quod dicit Apostolus. Vniuerso eius corpori aditus sit ad Patrem, quando tradiderit regnum Deo nostro, & Patri. Corpus autem eius, (sicut sæpè dictum est,) omnis est humana natura, cui est admistus. Propter hunc ipsum autem sensum, nominatur Dominus à Paulo, mediator Dei & hominum. Nam qui est in Patre, & versatus est inter homines, in hoc implet suam intercessionem quod omnes sibi vniuerit, & per seipsum Patri, sicut dicit Dominus in Euangelio, ad Patrem verba faciens, Si- cut tu Pater in me, & ego in te, ut & ipsi vnus sint in nobis. Per hoc enim aperte ostendit, quod nobis sibi vnitis, qui est in Patre, per se efficit nostram cum Patre conuictionem. Sed & quæ deinceps sequuntur in Euangelio, conueniunt cum iis quæ dicta sunt; nempe, Gloriam quam

OOO 2 deditis

est mediator ad vitam. Non autem per hoc mediator est, quod æqualis est Patri: per hoc enim, quantum Pater, tantum & ipse distat à nobis. Et quomodo erit medietas, ubi eadem ipsa distantia est? Idcirco Apostolus non ait; *Unus mediator Dei & hominum, Christus Iesus*: sed, *homo Christus Iesus*. Per hoc ergo mediator, per quod homo inferior Patri, per quod nobis propinquior; superior nobis, per quod Patri propinquior. Quod apertius ita dicitur; Inferior Patri quia in forma serui: superior nobis, quia sine labe peccati.]

Denique lib. 10. Confess. c. 43. [Verax mediator, quem secreta tua misericordia demonstrasti humilibus, & misisti ut eius exemplo etiam ipsam discerent humilitatem; mediator ille Dei & hominum homo Christus Iesus, inter mortales peccatores, & immortalem iustum apparuit, mortalis cum hominibus, iustus cum Deo, ut quoniam stipendium iustitiæ, vita & pax est, per iustitiam coniunctam Deo, euacuaret mortem iustificatores impiorum, quam cum illis voluit habere communem. Hic demonstratus est antiquis sanctis, ut ita ipse per fidem futuræ passionis eius, sicut nos per fidem præteritæ salui fierent. In quantum enim homo, in quantum mediator; in quantum autem Verbum, non medius, quia æqualis Deo, & Deus apud Deum, & simul cum Spiritu sancto unus Deus.]

921 His aliisque locis, quibus Christum esse mediatorem secundum hominem, vel per quod homo, affirmat D. Augustinus, non est censendus, voluisse excludere necessitatem diuinitatis ad exercendum munus mediatoris; sic enim purus homo potuisset mediatorem agere, quod D. Augustinus sæpius diffidet, & omnino verè ut monstratum est. Affirmat ergo Christum egisse mediatorem, secundum quod homo, ut significet Christum non esse spectandum in sola forma Dei, in qua per æternitatem præexistit: sed iungendam esse Deitati, & personæ Verbi eam terminanti, humanitatem: quæ duo enuntiantur in Christo, cum homo dicitur. Nam forma totius illi nomini subiecta, est *humanitas*. Suppositum verò, seu persona cui diuinitas identificatur, concretionem eiusdem vocis exprimitur. Homo quippe in Christo, cum sit nomen suppositi, præter humanitatem quam aperte enunciat, importat quoque diuinam personam, & Deitatem, ut Vigilii lib. 4. contra Eutych. *sub initium*, bene ratiocinatur. Aperit perbell. mentem hanc suam, idem D. Augustinus lib. de ouibus cap. 12. tractans illud. *Ego Dominus ero illis in Deum, & seruus meus David, Princeps in medio eorum*; quem locum accommodat Christo, & sit expendit. [Quare in medio eorum? Quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Princeps in medio eorum: inde & mediator Dei & hominum, quia Deus cum Patre, quia homo cum hominibus. Non mediator homo præter Deitatem, non mediator Deus præter humanitatem. Ecce mediator. Diuinitas sine humanitate, non est mediatrix; humanitas sine diuinitate, non est mediatrix: sed inter diuinitatem solam, & humanitatem solam, mediatrix est humana diuinitas, & diuina humanitas Christi.] Id est, conflatum ex ambabus illis naturis; siue homo qui in Christo simul est Deus; iuxta illud Fulgentii lib. ad Donatum cap. 16. [Qui sic dicit Christum hominem, ut Deum ne-

get, non est Christianus Catholicus, sed Photinianus Hæreticus. Christus enim quemadmodum secundum veram diuinitatem Deus creator est hominum, ita secundum veram carnem, mediator est Dei & hominum. Mediator enim nullatenus esset, si vel cum Patre diuinitatis naturam, vel cum hominibus communem carnis & animæ substantiam non haberet. In eo autem verus mediator est hominum homo Christus Iesus in quo & de Patre formam Dei (per quem saluaret) naturaliter habuit; & ex Virgine formam, serui, (quam in nobis saluaret), accepit. Nunquam autem homo à Deo gratiam salutis acciperet, si in vna persona Christi, diuinæ humanæque naturæ communio non maneret.]

Subscribunt Latinorum ac Græcorum Patrum procures, quos longis agminibus educit seorsim Espencæus Opusc. de Mediatore cap. 2. & 3. Adde Giselbertum cap. 19. Altercationis. [Constituere duos simul, summum & imum Trinitatem & hominem. Itaque inter illam Trinitatem & hominem, infirmitatem & iniquitatem, mediator factus est, homo non iniquus, tamen infirmus; ut ex eo quod non iniquus, iungeret te Deo: Ex eo quod infirmus, propinquaret tibi, atque ita inter Deum & hominem, filius Dei mediator existeret. Oportuit autem mediatorem inter nos & Deum, & mortalitatem habere transeuntem, & beatitudinem permanentem, ut per id quod transit, congrueret morituris; ad id quod permanet, transferret ex mortuis. Media igitur iustitia temporali opus erat, quæ medietas temporalis esset de imis, iusta de summis; & contemperans se imis, ima redderet summis, Deus & homo reconcilians hominem Deo, manens quod erat, factus quod non erat.]

Pugnantes Sectariorum errores, circa mediationis principium.

922 Deprehendere verò hinc licet, stuporem Sectariorum superioris seculi, quorum aliqui à Francisco Stancaro Mantuanò erroris autore, dicti *Stancariani*, negarunt, diuinitatem aut Verbi personam quicquam contulisse ad obeundum munus mediatoris, id totum tribuentes soli humanitati, nisi quod fatentur eam fuisse à Verbo sultam & roboratam, ne immenso dolorum pondere inter satisfaciendum opprimeretur; quod satisfactioni, & exercitio muneris mediatoris, est planè extrinsecum ac per accidens. Alij verò ex Sectariis, Lutherani nimirum, & Tigurini, ac Calvinistæ, ac disertè Ioannes Langius ad Expositionem fidei S. Iustini pag. 16. contenderunt, Christum ratione vtriusque naturæ, tanquam formalis principij operum satisfactorum, exercuisse munus mediatoris, ita ut diuina persona non tantum interueniat honestando, & infinitum pretium impertiendo illis operibus per humanitatem ipsi coniunctam elicitis; sed etiam eliciendo eas per modum formalis principij: aliquas quidem simul cum humanitate, ut per passionem & mortem, quas totam efficacitatem à Verbo habuisse dicunt; prodiisse tamen & à Verbo simul & ab humanitate; alias autem à sola Deitate, ut offerre sacrificium humanitatis tanquam victimæ, Deo in satisfactionem oblata, per diuinam

OOO 3 Verbi

Verbi naturam. Hos *Antislancarianos* dictus prodit Præcolus V. *Stancariani*.

Sed vtrorumque error, deprehenditur ex dictis. Si enim secreuissent quæ Deo, quæ humanitati, in obeundo mediatoris munere sunt propria non adeo absurde impigissent; nec priores in apertum Nestorianismum, posteriores verò in Arianismum, aut Eutichianismum deflexissent. Horum quippe errorum, Sectariorum prædictos reuincere, non est operosum. Si enim sola humanitas ad satisfaciendum idonea fuit, vt ait Stancarus; quorsum vnio eius cum diuino supposito? Nam facile fuit Deo, aliter inter patendum roborare humanitatem Christi, quam eam suppositando. Quinetiam suppositatio præcisè sumpta, non plus contulit humanitati roboris ad patendum, quam se fuisset suppositatio creata quia suppositare, est mere terminare substantialiter, non roborare. Itaque humanitas Christi non debuisset Verbo suppositanti vniri; sicque Christus homo, esset persona creata, qui est error Nestorij, in quem miserè se induit Stancarus.

At si operatio mediatoris, siue satisfactio, conuenit Christo ratione vtriusque naturæ, vt aiebant erronei, secundo loco adducti; Ergo Deitas in Christo supplicauit, satisfecit, sacrificauit, quæ sunt propria mediatoris actiones, maiori à minore exhibendæ cultus enim & sacrificium, & satisfactio, non exhibetur æquali, sed ei tantum cui te submittas, sicque Deitas in Filio esset inæqualis Deitati quæ est in Patre, quod est Arianum hypobrichium. Vel si Deitatem & humanitatem in vnâ massâ consent cum Eutychete, præterquam quod aequè vrgentur argumento aduersus Arianos intorto, locum aduersus illos habebit potens illa Vigilij ratiocinatio lib. 3. *sub finem*. [Liber etiam illud Apostoli tractare sermonem, quo pro nobis Christum, Mediatorem adserit factum. Quod officium nisi ex veritate naturæ carnis, quam ex nobis habuit, implere non potuit. Quoniam per ipsam, inter Deum & homines medius apparuit. Et quia, vt Apostolus ait, & rerum docet, mediator non est vnus. Habens autem Christus secundum vos vnâ naturam, ostenditur vnde sit medius inter nos, & illam. Quia si, vt impie sapitis, vnâ est eius natura mediatoris, in eo quod est vnus & singulare salutis nostræ remedium, frustrabitur Sacramentum. Vnde enim medius erit, si vtramque non habuerit? Quia nisi talem dederis inter Deum & homines, qui ita sit medius, vt ex vtrâque vtrumque sit, id est, vt & Deus sit propter diuinitatis naturam, humana diuinis quemadmodum reconcilientur non ostendit. Nam quia transgressione mandati, inimici Dei extiteramus, & in contrarium animis discordantibus vergebamus, à supernis declinantes, & ad ima tendentes, necesse fuerat interuentu miserationis diuinæ, solutis inimicitiiis, contraria in vnum rauocari, & supernis ima restitui, quod non aliter fieri potuit, nisi talis mediator existeret, qui de cœlestibus veniens, coniretur terrenis, retinens in se id quod non erat. Qui vnus fieret in vtroque, & ita per vtriusque naturæ communionem, in vnâ eadēque persona, & humana diuinis, & diuina sociaret humanis prius vtrumque, sine vtriusque abolitione, vnens in seipso. Dein omnes fideles Patri reconcilians Deo. Et quia reconciliationis

sacramentum, immaculatum flagitabat sacrificium, talis hostia requirenda fuerat, quæ ita media esset inter Deum & homines, vt & morti succumberet per illud quod hominis habebat, & mortem reuinceret per id quod in se diuinitatis tenebat. Nihil potest huic argumento, ab Aduersariis, accommodatè respondere.

923 Non est autem operæ pretium, geras horum Sectariorum ad huiusmodi errores stabilendos, hic ventilare Legelis fusè in eos agentem, & argumenta eorum conterentem, validissimum hæreticorum malleum Bellarminum l. 5. de Christo à cap. 2. ad 8. quæ mihi expediri sufficienter videntur vno illo. D. Leonis pronuntiatio, quod habet Epist. 10. cap. 4. vt liquet ex Vigilio lib. 4. Contra Eutychem, tam male vexauit Eutychianos. [Inuicem sunt, & humilitas hominis, & altitudo Deitatis. Sicut enim Deus non mutatur miseratione, ita homo non consumitur dignitate. Agit enim vtraque futura cum alterius communiōe, quod proprium est Verbo scilicet operante, quod Verbi est, & carne exequente, quod carnis est. Vnum horum coruscant miraculis, aliud succumbit iniuriis. Et sicut Verbum ab æqualitate patris glorie non recessit, ita caro naturam nostri generis non reliquit.]

Hæc vna sententia rectè expensâ, monstrat, necessarium vtriusque Christi naturæ interuentum, ad munus mediatoris; vnus quidem ad excedendum quæ sunt infra Deum, nec cum eo in Deitate sumpto coherens alterius verò, ad sustollendas operationes illas, vt sint iustum pretium pacis nostræ, & litum humani generis, ac placationis Dei offensæ, quod habere non possunt, nisi à diuina persona, naturam formaliter satisfaciēte terminante absq; confusione, & cum omnimoda intermissione: saluo tamen verò inter eas nexu ac substantiali vinculo in humanitate recepto, & ad diuinum Verbi suppositum immediatè ac directè terminato: Quæ ratione omnes difficultates hostium venias catholice, & veræ Christi pro nobis mediacionis, euanescent. Alios antiquiores Hæreticos, ex ratione mediatoris, ad inæqualitatem Patris & Filij blasphemè inuicendam progressos, refert & arguit S. Cyrillus lib. 1. de Trinitate, qui quoniam cenlebant Verbum esse mediatorem, explosi ex dictis manent.

*Pius affectus erga Christum mediatorem,
dæque eius contrapositione cum,
Satanâ mediatore.*

924 Sed dimissis muscis hæc morientibus, vnguenti suauitatem exterminantibus, illud potius palato mentis gustandum & suauitatem admoceamus cum S. Bernardo l. de dignitate amoris diuini cap. 11. & 12. quanta miseratione & bonitatis immensitate, Verbum Dei ductum sit, vt nostrum cum Deo inimicitiarum, conciliator; & Deum inter ac nos, per humanam naturam assumptam, mediator esse dignaretur, quæque viam iniecit ad nos eo seducendum. Esse namque hanc sapientissimam bonè affectis animabus considerationem, S. Bernardus sic profequitur. [In amore omnium bonorum Christo, primum ei sapit sua ad Deum conuersio, deinde peccatorum remissio, postmodum pro

pro ira cuius filij eramus, gratiarum multiplex argumentatio; & hæc omnia non nisi per Dominum nostrum Iesum Christum. Ipse enim est mediator noster, & sapientia nostra, cuius quod stultum est, sapientius est hominibus. Nam cum talibus bonitas Dei abundaret & offerretur omnibus, nec esset qui reciperet, vel sciret recipere, vel recipere doceret, nec qui illuc posset ascendere ubi bona hæc distribuuntur, vel qui huc posset delectare, opus erat mediatore inter nos & Deum, per quem nostra appropinquarent Deo, & bona Dei nobis. Inuit ergo consilium tota Trinitas, consilium illud de quo Propheta dicit; *Consilium tuum antiquum, verum fiat.* Videbat quippe Dominus, quantum ad hominem omnia confusa, omnia turbata, nihil stare in loco suo, nihil procedere ordine suo: videbat hominem abiisse in regionem dissimilitudinis, tam longè, ut per se, nec sciret nec posset redire. Angelus enim præsumplerat similitudinem Dei, dicens; *Ponam sedem meam ad Aquilonem, & ero similis altissimo.* Homo similiter Deus esse voluit, cui persuasum erat esse sicut Deum. Ergone inquit Deus Pater, filius meus, splendor gloriæ meæ, & figura substantiæ meæ, in ipsa mei similitudine tot amulos habebit, & pares & socios? Præcipitatus est uterque. Videns imago Dei, Deus filius, Angelum & hominem qui facti erant ad ipsam, (idest imaginem Dei, non tantum quod ipsa, idest imago Dei,) per inordinatum imaginis & similitudinis eius appetitum perisse: heu! inquit, sola miseria caret invidia, sed subueniendum est ei, cui subuenire non prohibet iustitia. Exhibeo me igitur bonum hominem, despectum & noxissimum vitorum, virum dolorum, & scientem infirmitatem, ut zelet & impletur in me humilitatem, per quam perueniat ad gloriam, ad quam præpropere festinat, ut possit audire à me! *Discede à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris.* Accinxit ergo se quodammodo Dei filius, & aggreffus est per humilitatem recuperare eum qui recuperari poterat, qui per superbiam perierat. Itaque inter Deum & hominem medium se faciens, qui recedens à Deo captus & ligatus à diabolo erat, hoc modo boni Mediatoris & personam induit, & actutum factus est homo. Pergit c. 12. mellitissime exponere, Spiritus sancti dona, quorum usus fuit in huius mediatoris exercitio.

925 Sed quod in meta loci adducti, obiter tantum attigerit S. Bernardus, antithesim ex vna quidem parte Christi mediatoris, & viæ quam iniuit ad parandum nobis Dei amicitiam & salutem nostram; ex altera vero parte, Satanae mediatoris, & viæ qua præcipitavit nos in exitum & cladem nostram, quod inquam eam contrapositionem obiter duntaxat insinuat S. Bernardus, egregie verò expresserit S. Augustinus 4. Trin. c. 12. iuuat eum audire. Egerat c. 10. de mediatore mortis, Satana; (Sic enim eum nominat;) deque falsò proposita per eum purificatione animarum, & reconciliatione cum Deo, per eas quas *sedes dicitur*, appellabant Magi; Tum subdit cap. 12. [Nequaquam igitur per sacrilegas similitudines, & impias curiositates, & magicas consecrationes, animæ purgantur & reconciliantur Deo: quia falsus mediator non traiecit ad superiora, sed potius obducens interclu-

dit viam per affectus, quos tanto maligniores, quanto superiores suæ societati inspirat: qui non possunt ad euolandum pennas nutrire virtutum, sed potius ad demergendum pondera exaggerare vitorum, tanto grauius animæ tuitur, quanto sibi videtur euecta sublimius. Proinde sicut Magi fecerunt diuinitus moniti, quos ad humilitatem Domini adorandam stella perduxit, ita & nos, non quia venimus, sed per aliam viam in patriam redire debemus, quam Rex humilis docuit, & quam Rex superbus humili Rege aduersarius obsidere non possit. Et nobis enim ut adoremus humilem Christum, coeli enarrantur gloriam Dei, cum in omnem terram, exiit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Via nobis fuit ad mortem, per peccatum in Adam. *Per unum quippe hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt.* Huius viæ mediator Diabolus fuit persuasor peccati, & præcipitator in mortem. Nam & ipse ad operandam duplam mortem nostram, simplam attulit suam. Per impietatem namque mortuus est in spiritu, carne utique mortuus non est: nobis autem & impietatem persuasit, & per hanc, ut in mortem carnis venire mereremur, effeci. Vnum ergo appetimus iniqua suasionem, alterum mox secutum est iusta damnationem. Propterea quippe scriptum est, *Deum mortem non fecit*, quia causa mortis ipse non fuit: sed tamen per eius retributionem, iustissime mors irrogata est peccatori. Sicut supplicium reo irrogat Iudex, causa tamen supplicij, non est iustitia iudicis, sed meritum criminis. Quod ergo nos mediator mortis transmissit, & ipse non venit, idest, ad mortem carnis: ibi nobis Dominus Deus noster medicinam emendationis inseruit, quam ille non meruit, occulta & minus arcana ordinatione diuinæ altæque iustitiæ. Ut ergo sicut per unum hominem mors: ita & per unum hominem fieret resurrectio mortuorum, quia magis vitabant homines quod euitare non poterant mortem carnis, quam mortem spiritus, idest, magis peccatam quam meritum peccati. Nam non peccates, aut non curatur, aut parum curatur: non mori autem quamvis non obtineatur, vehementer satagitur. Viæ mediator, ostendens quàm non sit mors timenda, quæ per humanam conditionem iam euadi non potest, sed potius impietas, quæ per fidem cauere potest, occurrat nobis ad finem quod venimus, sed non quia venimus. Nos enim ad mortem per peccatum venimus, ille per iustitiam: & ideo cum sit mors nostra poena peccati, mors illius, facta est hostia pro peccato. Et mox cap. 13. [Ille itaque deceptor qui fuit homini mediator ad mortem, falsoque se opposuit ad vitam nomine purificationis per facia & sacrificia sacrilega, quibus superbi seducuntur, quia nec participationem mortis nostræ habere potuit, nec resurrectionem suam, simplam quidem suam mortem, ad duplam nostram potuit afferre. Simplam verò resurrectionem, in qua & sacramentum esset renouationis nostræ, & eius quæ in fine futura est euolutionis exemplum, non utique potuit. Ille proinde qui spiritu viuus, carnem suam mortuam resuscitauit, verus viæ mediator, illum spiritum mortuum & mortis mediatorem, à spiritibus in se credentium foras misit, ut non regnaret intrinsecus, sed forinsecus oppugna-

oppugnaret, nec tamen expugnaret.] Dissert luculenter in eandem sententiam 9. Ciuit. capite 15.

926 Ex his igitur liquet, de veri mediatoris Christi, & Satanae falsi mediatoris, contrapositione propofita; & deque via & ratione obeunda vniufque mediationis. Quid aptius nunc exclamari, quam reperitis iis Apostoli verbis quæ S. Bernardus ferm. 5. in Natali Domini, ad sensum suum hac in re aperiendū adhibuit, sic auspicatus. [Benedictus Deus, & Pater Domini nostri Iesu Christi, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. Benedictus, qui propter nimiam charitatem suam quæ dilexit nos, filium suum dilectum, in quo ei bene complacuit, misit, per quem reconciliati, pacem habemus ad eum. & idem sit nobis reconciliationis huius & mediator & obles. Non est quod vereamur fratres mei, sub tam pro mediator, non est quod de tam fido oblide dubitemus. Sed qualis mediator est inquit, qui in stabulo nascitur: in præsepio ponitur, pannis involuitur, sicut ceteri plorat ut ceteri: denique infans iacet, ut ceteri consuerunt? Magnus plane mediator est, etiam in his omnibus; quæ ad pacem sunt, non perfunctoriæ, sed efficaciter quærens.] Nimirum quia ut proximè dictum est reueniendum nobis erat ad pacem Dei, per humilitatem, sicut ea excideramus per superbiam. Tam strenuè igitur iam a cunis, studium humilitatis arripens Christus, susceptum mediatoris munus auspicatus est ea humilitatis prolusione, cui catastrophe per confixi Dei deprecationem, & mortem, inaudito humilitatis ostento, erat apponenda.

Vnicum verum mediator Christus; Alij analogice ac typicè tantum, ut Moyses & Aaron.

927 Satis de Christo, vero ac vnicò inter Deum & humanum genus mediatore. Vnicum dico, quia munus proprium mediatoris, quale expressimus, in solum Christum cadit, qui solus structuram geminæ substantiæ ad mediandum necessaria, nactus est, solusque fuit homo Deus. Est quidem in Scripturis, & apud Patres, interdum mentio quorundam aliorum mediatorum; sed qui non nisi per rudem analogiam & aliqualem cum Christo proportionem, nomen & rationem mediatorum obtineant. Sic Moyses ab Apostolo ad Gal. 3. dictus est mediator; cum legem dixit, ordinatum per Angelos in manu mediatoris, id est Moysis. Nam quod Oecumenius, mediatorem, Christum exponit; non videtur quadrare contextui, cum lex non sit in manu eius ordinata per Angelos; sed in manu Moysis qui mediator dicitur, quatenus per eum Deus mandata sua atque iudicia populo Hebræorum nota fecit; itémque sæpè per eum placatus est, & abductus ne sumeret vindictam ex eo populo à quo violatus fuerat, & prouocatus ad iracundiam. Qua ratione Moyses, rectè dicitur fuisse vmbra Christi mediatoris. Vnde Tertullianus libro 2. in Marcio cap. 26. Stomachatur aduersus Marcionitas, quod Christum Moysi diuinæ iræ prohibitori posthabent; cum deberent agnoscere, Christum in persona Moysis figuratum pro

peccatis deprecatorem, & oblatorem anime sue pro populi salute.

Idem habet S. Cyrillus lib. 1. Glaphir. in Exodum, qui totus in ea Moysi & Christi mediatorum comparatione influit. Breuius, sed tamen accuratè lib. 2. de adorat. ferebat, [Moses ille inquit S. Cyrillus,] vir sine admittendis à carnali seruitute eripuit Israëliticum populum, & à laboribus coquendorum laterum operibus etiam de terra extruendis eximit, ac velut medius quidam illos inter Deum, & homines interiectus, ad illos, cælestis exauditis voces perferrebat. Dominus verò noster Iesus Christus, ea quæ in figura & vmbra tradita fuerant, ad veritatem immutans, à spiritali seruitute nos extrahit, in eo quod peccatum quod diu nobis dominatum fuerat, expellit; Diabolique imperium euertit, & sectatores suos à terreo sensu rerumque carnalium studio refugere suadet, eosque quodammodò ad studium virtutis, aperitissimè nobis Dei ac Patris voluntatem annunciat, ideòque dixit; *Verba quæ ego loquar vobis, non sunt mea; sed eius qui misit me, Pater. Itémque: A me ipso non loquor, sed qui misit me Pater, ipse mihi mandatum dedit, quid dicam & quid loquar.* Ac Moyses certè in suis rebus, iugum atque fornam quandam se gerere illius Christi interuentionis intellexit, cum dixit filij Israël; *Prophetam ex fratribus tuis excitabo tibi, sicut me, Dominus Deus tuus; illam auditis per omnia quacumque exierit à Domino Dicens in Horeb, in die concionis.* Igitur quacumque per Moysen agebantur, illaque vis interuentionis eius figura quadam erat & imago; Ac Christi interuentionis forma, excellentior est ille enim legis & vmbrae minister fuit & acceptor diuinitus inst. tutiois interpres: Christus autem, ut legis ac Prophetarum Dominus, quæ sibi videntur, decernit. Ac mediator quidem fuit, cum in eo concurreret, atque in vniū quodammodò conueniret, tum diuinæ, tum humane nature; his enim ambas simul iunctas intelligimus Christum. Et Moyses quidem, ut scimus in tota eius domum fidelis; Christus autem ut filius in domo sua, cuius domus nos sumus, qui per fidem quam in illum habemus, ad veram adducimur sumus libertatem. Constat igitur mediatorem carnalis libertatis, literaque vmbra fuisse Moysen illum, Sacrarum rerum interpretem; Dominum verò nostrum Iesum Christum, eorum rerum autorem quæ sunt supra legem; ac spiritus libertatem, libertate illa carnali multis notibus præstantiorem esse la. gitum. Illustrissime omnino idem profequitur lib. 11. in Ioan. cap. 19. & lib. 3. cap. 9. ac plenè Dialogo 1. de Trinit. ubi præterea ad hanc imaginem mediationis Christi in Moysè perspicendum, considerat Moysen educentem populum ablini. vestimentis nitentem, in occursum Dei ad pedem montis. [Res autem hæc, typus erat mediationis Christi. Dicit enim manifeste; *Nullus venit ad Patrem, nisi per me.* Accedimus enim non aliter ad Deum ac Patrem, quàm per Christum, dum omnem veterem abolemus cicatricem, & omne inquinamenti genus eluimus; induimus verò quodammodò mentem in puritate, quæ est in Christo; *Induimini enim Dominum Iesum Christum,* diuinus nobis ait sermo: sic sanè spirituales puritatis vni, vestimentorum ablutio figura-

Profet

Profert multa, quibus munus mediationis Moysi, utrumque respondens mediationi Christi, exponat; additque etiam, Aaronem mediatoris Christi typum fuisse, cum in tempore iracundiae factus est reconciliatio per deprecationem & incensum, medius itans inter viuentes & mortuos, & iram sistens: In quam rem audi S. Augustinum serm. 98. de tempore. [Si intellexisti historie ordinem, & oculis, (vt ita dicam,) cernere potuisti tantum Pontificem, medium inter viuos & mortuos, ascende nunc ad verbi huius celsiora fastigia, & vide quomodo verus Pontifex Iesus Christus, assumpto thuribulo carnis humanae, & superposito igne altaris, anima sine dubio illa magnifica, cum qua natus est in carne, adiecto etiam incenso qui est spiritus immaculatus, medius inter viuos & mortuos stetit, & mortem non permisit ultra grassari, sed sicut Apollonius dixit, destruxit eum qui habebat mortis imperium, id est Diabolum, vt qui in ipsum Pontificem Christum credit, iam non moriatur, sed viuat in aeternum. Hoc fuit ergo mysterium, quod futurum, iam tunc Angelus ille qui populum vastabat, expauit. Agnoscebat enim figuram thuribuli, & ignis, & incensi, & qualis offerenda esset Deo hostia, ab eo qui medius mortuorum viuorumque constituendus erat, praeuidebat: & illos tunc imago praefigurata saluauit, ad nos autem, salutis veritas ipsa peruenit. Neque enim indumenta Pontificis purpura ac lana byssoque contexta erubuit Ang. lus ille uisitor: sed ista quae futura erant indumenta Domini & Saluatoris nostri, singularis & magni Pontificis, intellexit, & his cessit.]

Propheta, Apostoli, & Baptista, quatenus mediatores.

928 Apostolus mediatorum nomine insignit S. Bernardus serm. de SS. Petro & Paulo. [Hi (inquit) radii sunt in magistros, & in mediatores quibus secum me committere possim, quia & notas mihi fecerunt vias vitae, & mediantibus illis ad illum mediatorem ascendere potero, qui venit pacificare per sanguinem suum & quae in caelis & quae in terris sunt. Ille enim in vtraque natura purissimus est, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Quomodo ad illum accedere audebo, qui sum supra modum peccans peccator: qui peccaui supra numerum arenae maris, cum ille purior, ego impior esse non possim? Verendum ne incidam in manus Dei viuentis, si illi appropinquare vel inherere praesumpsero, quem a me tanta differentia diuidit, quantum distat inter bonum & malum; Propterea dedit mihi Deus homines istos.]

Eadem ratione, Prophetae, mediatores saepe sunt dicti & nominati Ioannes Baptista, à D. Chrysostomo orat. de eius conceptu, (habetur Tomo 6. Gracol.) dicitur mediator Dei & hominum. A S. Damasceno orat. de Transfigur. vocatur mediator vtriusque Testamenti. In oratione ad Deum quae extat, inter Graecicas à Buteone Latine factas, inter mediatores salutis qui ibi interponuntur, numerantur Prophetae; & inter hos ipsum sigillum Prophetarum, magnus veritatis spectator, & praeco, Baptistaque Ioannes. Potuitque multo magis is

Theoph. Raynaldi de Attrib. Christi.

tulus, in eum quippe Prophetam & plurquam Prophetam, cadere. Quo enim sanctior fuit eo aptior fuit ad mediandum.

Specialis ratio mediatorum dicendi, Baptistam.

929 Quoniam praeterea speciali quadam ratione in alios nullos sanctos cadente, S. Ioannes Mediator, & medius, à quibusdam Patribus dictus est. [Ioannes, mediator ante mediatorum,] (inquit Naz. orat. 21. & 32.) Sensus est; Ioannem fuisse inter duo Testamenta medium, vt idem Theologus loquitur orat. 20. num. 102. [Noui & veteris Testamenti idoneus mediator.] dicitur ab Augustino serm. 10. de sanctis. [Totius medius Trinitatis.] Vocatur à Petro. Damiani serm. 13. qui est 1. de S. Ioanne, tractando octauum eius honorem, quem fuisse ait, quod primo per eum, & in eius baptismo, innotuit orbi Trinitas. Non prius autem manifestari apertè debuit tam arcanum sublimèque mysterium, quin plenitudo temporis aduenisset, & lex noua legi antiquae substitueretur; vt perinde profectò sit, Baptistam esse medium totius Trinitatis, in Christi baptismo per Ioannem administrato prodita; ac Baptistam esse medium inter duo Testamenta, vel vt habet Petrus Chrysologus serm. 91. fuisse [legis & gratiae fibulam,] aut iuxta Guericum, fuisse [limitem medium temporis legis & gratiae determinantem.] Eodemque respexerunt, qui Ioannem contulerunt cum Lucifero, seu Phosphoro, quae stella est Soli praevia, noctem inter & adultam diem media, sub auroram enim exurgit. Compellant ea ratione Baptistam, Anastasius lib. 4. in Hexaem & latè S. Bern. serm. 3. de verbis Eliae Inque eius rei symbolum, Amalarius & alij apud Baronium in Rom. Martyrol. 24. Iunij, scribunt olim in Ecclesia, & tribus sacris quae celebrabantur, vnum eo temporis puncto quo Lucifer apparet, & aurora cubile roseum pandit, fuisse celebratum. Eodem pertinuisse quod Baptista dictus est, [vox Christi verbi,] monstrant illa Epiphaniae haec 69. [Vox est praeparatiua auditus hominum. Primum enim inarticulatam vocem sonantem reddere solent clamantes, è longinquo vocantes eos qui ab ipsis aliquid audire debent. Et vbi illi vocem solam audierint, & mentem ad audiendum conuerterint, auresque praeparauerint, tunc is qui sonantem vocem emisit, de cetero distinguit sermonem quem dicere voluit. Sic etiam Ioannes vox fuit, aures hominum praeparans. Non enim erat ipse Verbum, sed post ipsum venit Verbum; propter quod praeparatiua vox fuit, siue facta est. Et propterea dicit; Vox clamantis in deserto, praeparat vias Domini. Vox enim praeparat Dominus autem ingreditur vias praeparatas. Et vox loquitur vt praebant audientiam. Vbi verò auditus orium egerit, tunc sermo in aeternum suscipientium mittitur.] Igitur esse vocem Verbi, est esse medium, & mediatorem verbi, & hominum.

Inde illata eius sanctitas, pra anterioribus quibusuis,

930 Non videtur potuisse altius sustolli sanctitas Baptista, quam ea inter duos limites P P p consti

constitutione: nam ad eum modum, & sanctior omnibus anterioribus in quacumque lege vix erint, & omnibus in lege noua subsequen- tibus, secundum Christum & Deiparam, equalis saltem esse debuit. Quod ut dispiciatur, statuen- dum est cum S. Ambrosio epistola 12. qua rela- tioni Symmachi respondet, non aliter ferè se habuisse Ecclesiam, quam messem, quæ à rudi- bus initiis præuehitur ad auream maturitatem: vel quæ fuerat Tertulliani comparatio, non ali- ter se habuisse Ecclesiam, quam fructus, qui pri- mum acerbi eradiuntur pederentim in mansue- tudinem saporis; Vel quam lignum humens & viride, quod sensim aptatur ad ignitionem. Le- ges igitur anteriores; ea inquam quæ naturæ dicitur, & cuius Moyses fuit promulgator, ita se habuerunt ad nouam, ut prima admodum im- perfecta fuerit; perfectior secunda, sed om- nium perfectissima, lex gratiæ, quæ verè fuit ignea lex, nec nisi sensim siccatò subiecto, & humore depulso, concipi ignis potuit. Extrema verò dispositio & subiecti præparatio, fuit Ioan- nes: proindeque omnibus qui antecesserunt perfectior meritò supponitur.

Et multam quidem gloriam fecit Deus magni- ficentia sua ascensu, ait Ecclesiasticus cap. 44: agens de priscis Patribus: Fuit in lege naturæ Enos, qui cepit in cætum congregare homi- nes ad cultum Dei publicum, & inuocare no- men Domini per vim Deo gratam. Fuit Noë vir planè sanctissimus, quod S. Cyrillus fusiè pro- sequitur lib. 2.2. Gaphyrorum in Genes. Chry- sostomus hom. 23. in Genes. egregiè ex Scriptu- ra eruit; de ea (ut vocat) hom. 34. in 1. Co- rinth. generis humani scintilla, fusiè differens; nec aliter Theodoretus serm. 5. de Prouid. no- minans eum, fomitem ac scintillam humani ge- netis, secundum hominum conditorem. Fuit in eadem naturæ lege Abraham, credentium pater, cuius elogium fecerunt Scripturæ, ut Patres Isaac, præsertim Chrysostomum integra de eo ora- tione t. 1. Græcol. S. Ephrem oratione de eo, Ambrosium duplici libro de Abraham, Basi- lium Seleuciæ orat. 7. Philonem l. de Abra- ham. Fuit Isaac, Iacob, & Ioseph, quos vberri- mè à S. Ambrosio plenis tractationibus collau- dados, à me siliè præstat. Fuit Iob, qui vniuer- sam Diaboli potentiam concidit, & pharetram exhausti, iuxta Isidorum Pelusiotam lib. 3. epist. 106. & 11. Iam legem scriptam, exornarunt, Moyses cuius virtutes Philo & Nyssenius plenis voluminibus celebrarunt, Iosue de quo insi- gniter Origenes hom. 24. in eius librum; Sa- muel, & Regum Prophetarumque maximus, (ut nominat Philo l. de temulentia) David, cuius plenum encomium Basilius Seleuciæ pangit oratione 14. 15. 16. & 17. Et vno ver- bo omnia complexus est Sapiens, cum dixit, sic fuisse Davidem in filiis Israël, ut adipem a carne separatam. Elias, [qui verè nubes con- cussit, & cælo interminatus est ne plueret, & verbo ligata creatura auriga elementorum fa- ctus, lingua ingenti, creaturæ gubernaculum moderatus est;] ait S. Athanasius orat. de Ascensu. Ut ceteros præteream, Fuere in veteri lege tres pueri, de quibus S. Ephrem in eorum encomio, Eucher. hom. 3. de Epiph. Chrysost. epist. 1. ac hom. 18. num. 1. Cor. & hom. 8. in ad Ephes. Fuere Mater Machabeorum, & Macha-

bai, de quibus splendidissimè Eucher. hom. 4. de Epiph. Ambros. lib. secundo, de Iacob à cap. 10.

Hi omnes qui velut stella per noctem legis naturæ & scriptæ, fulserunt, Lucifero maturior, Ioanni legis clausula, concedant de sanctitate necesse est; sicut qui montem altum subeunt, nisi pertingant ad verticem, depressiores sunt eo qui occupauit montis apicem. Sic lex Euan- gelica, mons est editissimus, iuxta S. Augustinum, de loco in quo propositæ sunt Euangelicæ be- titudines, differenter. Pars quæ ascenditur, lex vetus fuit. Qui ergo sursum peruenit Ioan- nes, omnibus qui inferius hæcete, fuit subli- mior. Quoniam ex Christi quidem pronun- ciato, illud vnum habemus, nemini anteriorum cessisse Ioannem. Ait enim Christus, non surrexit maior Ioanne Baptista. [Exclusit itaque maiorem, non negauit æqualem,] ait Pe- trus Damiani serm. 24. Nihilominus, ratio pro- posita suadet quod dixi. Et quamvis sola cum anterioribus sanctis æqualitas, in B. Ioanne ita esset, liquet ex dictis, quam sublimis esset S. Ioannes, nemini cedens anteriorum, quorum plerique adeo faciunt eminentes, ut propterea S. Cyrillus catech. 3. audacia in eo pronuncia- to suspicionem, inde tantum amolitur, quod ipsamet veritas, maiorem Ioannem inter viros mulierum non surrexisse, clare edixit Matth. 11. quod ibi Maldonatus, & latè Antonius Pe- res Controuersi. 4. Expositiua, probant acci- piendum esse de magnitudine quoad sanctitatem, non autem de magnitudine sola muneris Præ- cursoris, quæ est in eum locum, Iansenij, & Francisci Lucæ expositio, approbata à Valen- tino 1. part. disp. 47. & magno plausu excepta à No- tatoribus, deprimendi Baptiste studiosis. Quan- quam cum solempne sit Deo, muneribus iuxta decora proportionem respondentia conferre; æquè ex ea interpretatione dicti Christi, sancti- tas summa S. Ioannis concluderetur.

Indidem illata sanctitas Baptiste, collata cum SS. Noui Testamenti.

931 Ex eodem principio, summa etiam Baptiste perfectio & eminentissima sanctitas, per comparisonem ad eos qui in nouo Testa- mento floruerunt, (Christo & Deipara semper exceptio,) facile erui potest, de quo læt certatur à Philippo Abbate l. de Contin. cleric. à cap. 73. Nimirum fuit Ioannes mediis inter vtramque legem, limes vtrique communis, ut de medijs terminis quantitas tradunt Philo- sophi. In lege porro noua, pro maiore ad Chri- stum vicinia, vberior & plenior fuit sanctitas. Ex quo fundamento, summam Apostolorum sanctitatem, Ecclesia præ omnibus consequen- tibus Sanctis, semper ratam habuit. At nemo Christo propinquior Ioanne, ut Petrus Dama- ni serm. 3. de eo, in calce, docet, & optime S. Bernardus serm. de S. Ioanne; perpendens vo- cis & verbi mortalis immediationem. Et ne- glecta carnis propinquitate, ac consuetudine iam ex vtero, consideranda est cooperatio, quæ Christum in Ecclesia fundanda admittit. [Hunc enim, (ait ibidem Damiani paulo su- perius,) insignem atque egregium totius humani generis virum ad currendam ut gignat mortali]

mortalitatis nostræ viam, quasi conuictorem, sibi Saluator adsciuat, & ad peragendum redemptionis nostræ negotium, quodam modo ut particeps esset, & collaborator elegit. Eoque titulo, in officio Mozarabum, aduentus ante eius natiuitatem decernitur: Et in Concilio Salegumfadiensi cap. 1. & 3. Itaque quicquid sit, an præferri possit Apostolis, de quo non pronuncio; eis tamen cedere negatur absque temeritate, ut videre est apud Iustinianum disp. de Apostolatu cap. 5. Imo Petrus Damiani serm. 24. qui est 2. de S. Ioanne, omnibus Sanctis noui Testamenti, Ioannem anteponit, verbis illis. [Ioannes humanorum limes est meritum. Quantumcumque enim Apostolici Senatus excellat auctoritas, quantumcumque vel Patriarchatum fides in diuina agnitione proficiat, vel Prophetarum oracula ad referenda arcana mysteria conualescant, quantumlibet certe cumuletur triumphantium gloria martyrum, quantumuis effloreat vernans pudicitia virginum, vel in verbis vitæ se exerceat lingua Doctorum; citra metam Ioannis omnia cohibentur, nihilque virtutis humanæ, nihil religionis, nihil perfectionis ultra progreditur.] Plenius, comparatione magis in particulari instituta, eadem iterat serm. 25. in fine. Optimè item Guericus serm. 1. de S. Ioanne.

932 A Davide, Psalm. 67, in præclara, sed obscurissima, eminentissimorum nouæ legis sanctorum recensione, collocatur ante Apostolos; fortassis habita ratione temporis, quo eis præiit. Describit ibi Psalter primo loco, Regem virtutum dilecti, Christum inquam Regem exercituum Ecclesiæ, & matrem eius sanctissimam, quam velut Reginam, & totius Dei familiæ matrem, cognomine in Scripturis recepto (ut apud Iobum cum ait, *visitans speciem tuam, non peccabis*) speciem suæ ornamentum domus Dei, nominat Psalter, Illi antonomastice victori, & huic (potiore iure quam illa olim Antonini coniux Faustina,) matri sanctorum, spolia de Satana & Tartaro diuidenda, vult referri. De Apostolis quasi Regibus à summo & cœlesti Rege super Ecclesiā discretis, & in vmbra corporis Christi, in Selmon inquam qui *vmbra* exponitur, supra niuem dealbantibus populos Æthiops, agit tertio loco. Secundum ut Hugo Victorinus serm. 97. rectè tradit, dedit Baptista, eo versu in quo fixam omnibus Interpretibus crucem dixit Alphonsus Mendoza quodl. 2. exposit. *si dormiatis inter medios eleuos*, (hoc est inter duas sortes, inter duo Testamenta, ut exponunt Hieronymus, Augustinus Theodoretus, Euthymius, fuitque id Ioannis proprium, ut hæcenus vidimus;) eritis sicut *penna columba deargentea, & posteriora dorsi eius, in pallore auri*. Benè quod vox Hebræa *Ioanna* (ut notat Nicetas in orat. 42. Nazianzeni) *columbam* sonat, animal innocuum, & pudicitie exemplar, ut differunt Augustinus tractat. sexta, in Ioann. Nyssenus lib. de Virginit. capit. vndecimo, & apud Cyprianum Autor sermonis de Spiritu sancto. Adde etiam nunciij munere sanctas sæpè columnas, ut Aldonandus l. 13. Ormichol. fuscè docet. Non potuit hominis missi à Deo, & innocentissimi, ac purissimi, Symbolum aptius proferri. Sed de speciali iure, quo Baptista mediator audire potuit,

Theoph. Raynaudi de Attrib. Christi.

dèque consequentibus ad eum titulum decoribus, plus satis, hoc quidem loco.

Alij præterea mediatores analogici, ut Sacerdotes, & iusti quique

933 Sunt & alij quidam infra Christum mediatores. Nam nunc quoque, Sacerdotes, mediatores audiunt inter Deum & nos. Ita locutos plerosque Patres, constat; Hieronymum in cap. 2. Malachia, & Epistol. ad Fabiolam; Gregorium Magnum in Pastor. part. 1. cap. 11. Chrysostomum lib. 6. de Sacerdotio. Nazianzenum in Apolegetico, & in S. Basilij laudatione, & alios quos profert Espenceus l. de Mediatore cap. 1. & multos etiam refert Hofius lib. 2. contra Brenlium *ante medium*; quibus adde, Clementem Romanum lib. 2. Constit. cap. 30. Isidorum Pelusiota lib. 3. Epistol. 290. Blesensem Epistol. 139. *sub finem*. Iuonem Carnotensem serm. de excellentia sacrorum ordinum, egregiè distinguentem in his mediatoribus duas naturas, Bernardum pulchrè epistol. 42. quæ est ad Henricum Episcopum Senonensem, (vbi de Pontifice mediatore, ac ponte inter Deum & homines,) Et literas Episcoporum Ægypti ad Leonem Imperatorem, quas exhibet Nicephorus lib. 13. cap. 17. Ibi enim S. Proterius Patria vita Alexandrinus, nominatur mediator inter Deum & homines, & Sacerdotum definitur mediatio & interpositio inter Deum & homines. Præiurat, Philo sub finem libri 2. de Monarchia, sic scribens præter cætera, [Postulat in eo viro lex præstantiorem homine indolem; quippe qui Deo sit familiaris præ cæteris, situs in quodam diuinæ humanæque naturæ, (si verum fateri licet,) confinio; ut hoc mediatore Deus propitiatur hominibus, eiusdem ministerio potrigat eis largiatque suam gratiam.]

Pulcherrimè verò de Christiano Sacerdote agens S. Chrysostomus hom. 5. de verbis Esaia, hinc inferens quantoperè Sacerdos Regi præcellat. [Sacerdotium, (inquit,) principatus est, ipso etiam regno venerabilius ac maius. Ne mihi narres purpuram, neque diadema, neque vestes aureas, vmbra sunt isthæc omnia, veri usque flosculi leuiora. *Omnis enim, (inquit,) hominis gloria sicut flos graminis*, etiam si ipsam gloriam regalem dixeris. Ne, inquam, mihi narres ista, sed si vis videre discrimen, quantum absit Rex à Sacerdote, expende modum potestatis utriusque traditæ, videbis Sacerdotem multò sublimius Rege sedentem. Quamquam enim nobis admirandus videtur thronus regius ob gemmas ei affixas, & autum quo obiectus est; tamen rerum terrenarum administrationem sortitus est, nec vltra potestatem hanc præterea quicquam habet autoritatis. Verum Sacerdoti thronus in cælis collocatus est, & de cælestibus negotiis pronuntiandi habet autoritatem. Quis hæc dicat? Ipse cælorum Rex: *Quicumque enim ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælis; & quicumque solueritis super terram, erunt soluta & in cælis*. Quid cum hoc honore conferri possit? Altera, indicandi principalem autoritatè, sumit cælum. Nam iudex sedet in terra, Dominus sequitur seruum; & quidquid hic in inferioribus indicarit, hoc ille in supernis comprobabit. Itaque medius stat Sacerdos inter Deum & tra-

P P P 2

turam humanam; illis venientia beneficia ad nos deferens, & nostras petitiones, illuc perferens; Dominum iratum reconcilians utrique naturæ; nos qui offendimus eripiens ex illius manibus. Eoque Deus ipsum regale caput Sacerdotis manibus subiecit, nos erudiens, quod hic Princeps est illo maior. Siquidem id quod animus est, benedictionem accipit ab eo quod præstantur est.]

934 Vides Sacerdotem esse mediatorem, & hoc quantum. De quouis Christiano Doctore, similiter loquitur Clemens Alex. 7. Strom. De quocunque pio viro aliis præposito, splendide Gregorius Nyssenus Tract. 1. in titulos Psal. cap. 7. Nec refragatur S. Augustinus lib. 2. contra literas Parm. cap. 8. cum latè refellit quod Parmenianus, Episcopum dixerat esse, mediatorem inter hominem & Deum: quod & à S. Paulo 1. Cor. 12. & vbiuis alijs, studiosè vitatum obseruat. Hæc enim non interquenter in eam mediationem quam Patres ceteri Sacerdotio tribuunt; sed in illam duntaxat, superbiam & typhi plenam, qua Donatista Permenianus, se & alios eiusdem sectæ Episcopos, tanquam puros, ita Deum inter & homines interponebat, ut eos inuari fidelium orationibus nollet. Quod S. Augustinus merito auerfatur, tanquam plenum insani tumoris: [Homines enim omnes Christiani, inuicem se commendant orationibus suis. Pro quo autem nullus interpellat, sed ipse pro omnibus; hic vnus verusque mediator est, cuius typus quoniam præfigurabatur in Sacerdote veteris Testamenti, nullus illic inuenitur orasse pro Sacerdote.] Modestam itaque illam & sobriam mediationem, quæ aliorum apud Deum intercessionem admittit, non negat Sacerdotibus & Episcopis, D. August. Sicut neque differtur, imo ut audisti, expressè admittit, eam mediationem qua membra Christiani populi apud Deum pro se inuicem intercedunt. Dicit etiam posset, S. Augustinum negasse mediationem Episcopi inter Deum & homines, in alio sensu apud Donatistas recepto, nempe ita ut Episcopus bonus, sanctificet plebem baptizando, & ministrando Sacramenta; malus autem non sanctificet; quod est constituere Episcopum mediatorem redemptionis; cum tamen non sit nisi legatus & quoad hoc purus minister.

Iustos quoslibet, mediatorum pro humano genere perfungi munere, & vrbium in quibus degunt mediatores apud Deum esse, intelligitur ex grauissima oratione S. Ambrosij lib. 2. de Cain c. 3. quam expressit ex Philone lib. de Sacrificio Abelis & Caini, & lib. de migrat Abraham. Eo loco S. Ambrosius, cum præmisisset rationem vnã, ob quam vir sapiens, est leuitas siue redemptio sapientis, subdit sensum tropologicum in hæc verba. [Plurimum tamen refert, & moralem adificat affectum, si etiam numerum iustorum, simpliciter accipiamus prodesse populorum saluti. Comprimit & refecat inuidiam, confundit improbitatem, virtutem incitat, auget gratiam. Nemo enim inuidere debet alteri laudem quæ sibi profit: atque improbus quisque, redemptorem suum dum suscipit, frequenter imitatur. Certè veneratur, plerumque etiam diligit. Ipse etiam si se alijs profuturum sciat, studiis augeat, eaque gratia connectit po-

pulos, accumulatur charitatem ciuium, vrbium gloriam. Quam beata ciuitas quæ plurimos iustos habet; quam celebrabilis ore omnium; quomodo benedicitur tota de parte, & beatus acque perpetuus eius status existimatur. Quam gaudeo, cum aliquos mites ac sapientes diu viuere video; cum Virgines castas, viduas graues officio longæuas, velut quandam incanem Ecclesiæ curiam præstant ipso quodam vultu & specie grauitatis, quod reuerentur, quod imitantur, quoad omnem morum gratiam colerentur. Non enim ipsis gaudeo, cum viuendo multa subeant tædia seculi huius, sed quia profunt pluribus. Similiter cum aliquis huiusmodi decedit, quamvis longa senectute depositus, afficitur; quia destruitur grex iuuenum muto seculi. Denique peritura vrbis, aut malorum imminentium, vel futuræ labis, hoc primum indicium est, si decedant viri consilatores, vel etiam grauiorcs feminae. Hinc primum ingruentiam porta aperitur malorum, Nimirum quia sublati sunt mediatores.

Beati, ac præsertim Deipara, eodem modo mediatores.

935 Multo iustius sancti, quia beatitudine patiuntur, nec egent pro se suisque ætatis deprecari, mediatores humani generis apud Deum nominantur. Quo pacto locutus est S. Basilii orat. in SS. 40. Mattheus, & S. Greg. Naz. orat. 6. num. 16. vocans Martyres *mediatores diuinitatis*. S. Victoris nominat mediatorem, S. Bernardus serm. 2. de S. Victore. Deiparam mediatricem nostram ad Christum, in quibus licet hæreticis, passim vocamus, præcibus Patribus, Bernardo serm. 2. de Assump. initio, & serm. de verbis; Apocal. & Epistola. 174. Basilii Seleucia orat. de Annunc. Virg. S. Ephtem orat. de laud. Deip. Anselmo de excell. Virg. cap. 9. Disserit latè de eo Deiparæ titulo, Salazarus lib. de Conceptione cap. 11. & qui hunc titulum, viribus Christi nihil officere optime demonstrat Canisius lib. 3. Mariæ cap. 12. Ego pro eo Gisbertum insuper adduco in Altercatione Synagoge & Ecclesiæ *sub finem* ad illud, *cum esset desponsata*. Eximium enim Deiparæ elogium struit, quo hunc titulum non omisit. Nec omittendus Richardus à S. Laurentio, cuius hæc est oratio lib. 2. de Deip. [Sicut filius est mediator Dei & hominum, sic & ipsa, nostra ad filium est mediatix, qua scilicet mediante, venit ad nos Filius Dei, & qua mediatrice ad Filium peruenitur. Ad quod inueniendum, Christus moriens ipsam habuit ab Aquilone, quo significatur peccatores: quasi hoc ipsa diceret, quod ipsa mediante, dexteram suam propitiationis extendere peccatoribus congelatis. Et inferius. [Dixit Pater Genes. 1. non est humanum esse solum, id est non sufficit vnici Ad vocatus, aut mediator, aut intercessor humano generi in cælo, cum tot & tam periculosas habeat causas coram me. Faciamus ad adiutorium, id est B. Virginem, quæ alleget pro genere humano coram Filio, sicut Filius coram me. Propter hoc dicitur de ipsa Psal. 88. *restitui in caelo sedes.*] De omnibus æque sanctis, idem statuit S. Basilii, verbis illis in Epistola ad Iulianum Apostatam. [Suspicio SS. Angelos, Prophetas,

& Martyres, qui pro me apud Deum supplicant, quo per illorum mediationem, propitius sit mihi Deus noster, & remissionem mihi peccatorum gratis largiatur.] S. Cyrillus qui 12. Thesauri cap. 10. aliquos duntaxat Sanctorum, donat titulo mediatorum, de iis duntaxat sanctis agit qui dum viverent mediatorum personam sustinuerunt, intercedentes pro populo, proponitque exempla Moïsi, Jeremias, & multorum Prophetarum quos pro Iudæis intervenisse apud Deum producit Scriptura. De sanctis autem in termino constitutis, non agit eo loco, nec quibusdam eorum tribuit mediandi & interveniendi partes, aliis non item. Sunt itaque sancti, iam cælo illati, nostri apud Deum mediatores.

Quod si aliquando nonnulli Patres, ut Hilarius Diaconus in c. 1. ad Rom. beatis cælestibus negare videntur titulum mediatorum, perspicue egerunt de mediatoribus acceptis in sensu Platónico. Statuebant enim Platónici, Genios mediatores, per quos tanquam per inter-nuncios & interpretes, perueniendum esset ad Deum summum, de quibus & super tactum est aliquid ex Augustino, & plenius etiam est actum in Naturali Theologia d. 8. num. 45. & latè quoque Espencæus l. de Mediatore cap. 12. Eam Platonicam Sanctorum mediationem, non illam quam admittimus, repudiatur Hilarius Diaconus, & nonnulli alij Patres, quos ridiculè Sæctarij nostrates adversus cælitum invocationem allegant. Nec defuisse qui talem Angelorum pro nobis mediationem inuenerunt, quæ Christus mediator excluderetur, tradit disertè S. Chrysostomus hom. 7. in ad Coloss. Quos proinde scribere quoque poterunt nonnulli Patrum; negantes Angelis munus & nomen mediatorum, quamvis eos æquè ac reliquos cælestes, suo modo esse necessarios apud Deum mediatores, non inficiuntur. Alia responsio, tamen communior, non videtur adesse ad mentem Patrum prædictorum, nempe quod negent duntaxat vllum alium esse mediatorem per modum Redemptoris. Adhibent eam responsionem Hæresicologi passim, & Suares, lib. 1. de orat. cap. 10. à num. 11.

Concluditur, unicum Dei nobiscum mediatorem, esse Christum.

936 Quamvis autem & Moïses, & Prophetæ, & Sacerdotes, & iusti omnes, ac Beati, mediatorum rationem & nomen utcumque participant, tamen propriè & simpliciter loquendo, verissimè dictum est ab Apostolo 1. Timoth. 2. *Unus Deus, & unus mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus.* Eius loci insignem Glossam ex D. Cyrillo accipe l. 12. Thesauri, cap. 10. [Mediator Dei & hominum Iesus Christus est, non solum quia reconciliauit homines Deo, verum etiam, quia naturaliter & substantialiter & Deus & homo in vna hypostasi est. Hoc enim modo naturam nostram sibi Deus reconciliauit. Nam aliter, quomodo vnum mediatorem Christum, Paulus dixisset? Multi enim Sanctorum, mediationis ministerio vsi sunt, & ipse Paulus clamat; *Rogamus pro Christo, reconciliamini Deo.* Moïsi quoque mediator fuit, ministravit enim filiis Israël legem, datam à Deo. Mediator etiam fuit Beatus Hieremias, præcipue quando clamabat ad Deum: *Recordare*

mei, stantis coram te, ad loquendum pro ipsis bonis. Quid multa? Singuli Prophetarum mediatores fuerunt; Apostolorum quoque singuli. Quomodo igitur vnicus mediator Dei & hominum Christus est, nisi noua inauditæque in alijs mediatio sua sit? Sed modum quoque perstringere non alienum est. Quodd igitur duo quædam sicut medium coniungit, ab utroque necessariò tangitur: & hoc modo diuersa per medium coniunguntur. Est autem Christus mediator Dei & hominum, quia in eo vno Deus & homo coniunguntur. Non est tamen ipse aliud tertium præter Deum & hominem, sed Deus verè, & homo verè; *Ipse enim est pax nostra.* Et quoniam naturaliter nobiscum coniungitur, diuinæ substantiæ natura nostra in ipso coniungitur, & hoc modo diuina natura communicamus. Vi-des veram germanamque causam, cur Christus sit vnicus solusque mediator inter Deum & homines, mediatione illa peculiari, per quam consecuti sumus ex iustitia, reconciliationem cum Deo.

Per Christum primum mediatorem, pax nobis cum Deo.

937 Nec cum Deo tantum, sed etiam cum Angelis, per hunc mediatorem reconciliati sumus. Inter nos ipsos quoque, ac inter vnus hominis binas partes, pax conciliata est, eiusdem interuentu. Hoc sensu Christus Zachar. 8. dicitur *semen pacis.* Ab Apostolo ad Ephes. cap. 2. dictus est *pax nostra*, verbis illis omni scilicet lapidioribus, *Memores estote quod aliquando vos Gentes in carne, qui dicimini præputium, ab ea qua dicitur circumcissio in carne, manu facta: quia eratis illo in tempore sine Christo, alieni a conuersatione Israël, & hostes testamentorum, promissionis spem non habentes, & sine Deo in hoc mundo. Nunc autem in Christo Iesu vos, qui aliquando eratis longè, facti estis propè in sanguine Christi. Ipse enim est pax nostra, qui fecit utraque vnum, & medium parietem maceræ soluens, inimicitias in carne sua: legem mandatorum decretis euacuans, ut duos condat in semetipso in vnum nouum hominem, faciens pacem, & reconciliet ambos in vno corpore, Deo per crucem, interficiens inimicitias in semetipso. Et veniens Euangelizauit pacem vobis, qui longè fuistis, & pacem iis qui propè, quoniam per ipsum habemus accessum ambo in vno Spiritu ad Patrem.* Quibus verbis Apostolus triplicem illam humanò generi collatam per Christum pacem insinuat.

In primis quidem cum Deo qui cum intercedebant nobis inimicitie, iuxta illud, *Peccata vestra diuiserunt inter me, & inter vos.* Sed de hac pace, hæcenus satis multa. Nunc duntaxat, addo S. Paulinum epistol. 4. cum Sampsonem Christi fuisse typum monstrat. [Iuuat (inquit) indulgere sermoni, & illum Domini fortem, vsque ad finem suum prosequi. Nam in cæcitate ipsius & in morte, diuini sacramenta mysterij prælineata mirabimur: qua quod scriptum est, plures illum hostes strauisse morientem, quam toto prius vitæ suæ tempore percussisse: sed arbitror principe loco vim Dominicæ passionis interpretandam, qua zabuli domus cecidit, & regnum mortis solutum est, quod viuente semper (ut viuit) Christo, & ante carnalem aduentum suum in Maiestate naturæ suæ apud

Dominum Patrem Deo Verbo, tamen dispositis in ordinem suum seculis ab Adam usque ad Moysen, mortis potestas licentia bacchanti regnauerat, & de lege intellecto nos euitato peccato creauerat hoc regnum, Rex Regum & dispensator temporum Dei filius passione sua diuinit ac dirigit; Deus, factus sub lege, ut subiugatos legis solueret, factus per mulierem, sed mulierem, sexum, Virginem partu, ut sanctificaret utrumque sexum creator utriusque, suscipiendo virum, nascendo per foeminam. Itaque mortem ipsam moriendo destruxit, soluens (ut scriptum est) inimicitias in carne sua, & faciens utrumque unum, id est hominem & Deum, quem in seipso connexuit, Deus & homo, Christus. In quo utramque substantiam naturae discordiam posuit, & viuificantis gratiae aeternum foedus agnouit.]

Et hanc ob causam, Christum lapillo raneo esse collatam dicit S. Cyrillus 3. de Adorat. his verbis. [Coniunxit etiam nos per se Deo & Patri, solutus inimicitias in corpore suo, ut scriptum est, idcirco ad Patrem, qui in caelis est, ac Deum, de iis qui iustificati erant per fidem, quia in ipsum credebant, dixit. *Pater volo ut, sicut ego & tu unum sumus, sic ipsi quoque in nobis unum sint.* Hac ratione vocatus est lapis stanneus, quod stanno conglutinantur quae conglutinanda sunt. Dixit autem profectus Deus per Zachariam, cum filium suum nobis demonstraret aliquando venturum atque affuturum: *Et latrabitur, & videbunt lapidem stanneum in manu Zorababel.* Ad eundem modum hoc igitur loco plumbi talentum, eundem vocat.]

Pax item cum Angelis.

938 Deinde verò pax nobis per Christum obtigit, cum Angelis, qui pro Deo stantes, gerebant nobiscum similitates. Cum iis ergo nos conciliavit Christus, & ex inimicis fecit tutores, & custodes sollicitos, quod alibi quoque expendit idem Apostolus, ut Coloss. 1. dicens *Complacuit per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis eius, sine qua in terris, sine qua in caelis sunt.* Pulehrè Ethers & Beatus lib. 1. contra Elipandum. [Prius quam Redemptor noster per carnem nasceretur, discordiam cum Angelis habuimus; à quorum claritate, atque munditia, per primae culpae meritum, per quotidiana delicta longè distabamus. Quia enim peccando, extranei eramus à Deo, extraneos nos à suo consortio deputabant Angeli, ciues Dei. Sed quia nos cognouimus Regem nostrum, recognouerunt Angeli ciues suos. Quia enim celi Rex terram nostrae carnis assumpsit, infirmitatem nostram illa iam angelica celsitudo non despexit. Ad pacem nostram Angeli redeunt: Intentionem prioris discordiae, postponent. Et quos infimos prius abiectosque despexerant, iam socios venerantur; cum naturam nostram in sede dominica, immortalis fulgentem gloria peruiderunt. Planè illa natura quae audiuit, *Terra es, & in terram ibis.* Quoniam natura humanae gratulandum est; eò quod sic assumpta est à Verbo vnigenito, terra mortalitatis nostrae, ut immortalis constitueretur in caelo, utique ita fieret terra sublimis, ut incorruptibilis peluis rediret ad dexteram Patris. Et hoc est quod clamant Angeli, & omnis Ecclesia;

Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonae voluntatis. Bonae voluntatis, id est, qui bene volunt, non qui male volunt. Qui bene credunt, ut cum Angelis socientur; non qui male credunt, ut cum Diabolo dammentur.]

In eandem sententiam de Angelorum & hominum per Christum pacificatione audi Chrysostomum homil. 3. in ad Colossenses circa testimonium Apostoli prolatum, quod dixit pacata per Christum fuisse omnia in caelo & in terra. [Quid est autem illud, *Quae in caelis*? Nam quae in terra quidem sunt, merito Repleta enim erant inimicitias, & diuisa erant in multa, & cum multis. Quae autem sunt in caelis, quomodo pacificauit? Illic quoque erat bellum & pugna. Et quomodo oramus dicentes, *Fiat voluntas tua, sicut in caelo & in terra*? Quid ergo est? Abscessa erat terra à caelo, bellum gerebant Angeli aduersus hominem, videntes suum Dominum probro & contumelia affectum. Dicit omnia instaurari in Christo quae sunt in caelis & quae sunt in terra. Quomodo ea quae sunt in caelis? Illuc commigrare fecit hominem: inimicum qui odio habebatur, illi reddidit. Non solum quae sunt in terra fecit pacem agere, sed ad ipsos sustulit hostem & inimicum. Hoc pax profunda. Angeli de caetero turles cernuntur in terra, quoniam homo quoque apparuit in caelo. Mihi autem videtur ea de causa fuisse rapus Pauli, & ut ostenderet quod filius quoque ille est assumptus. Nam in terra, pax est duplex & cum celestibus & inter se. In caelis autem simplex. Nam si propter vniuersi peccatorem penitentiam agentem laetantur Angeli, multo magis propter tam multos. Et mox. [Vis scire quantum Angelorum esset in nos odium, & quomodo non semper auersantur? Mirum ad supplicium aduersus Israëlitas, aduersus David, aduersus Sodomitas, aduersus vallem Iudae. Sed non nunc. Sed contra, in terra caneant valde latantes, & hos deduxit ad ipsos; & homines illos sustulit. Et mihi contemplare id quod est praeter opinionem. Hos primos huc deduxit, & tunc hominem ad eos sustulit. Caelum facta est terra, quoniam quae erant terra, caelum erat suscepturum. Propterea gratias agentes dicimus. *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax, in hominibus bonae voluntatis.* Ecce, (inquit,) apparuerunt etiam homines de caetero bene placentes. Quid est *beneficium*? Reconciliation. Non est amplius caelum paties intermedius.]

939 Hoc Petrus Damiani ferm. 1. de Exalt. S. Crucis, in erecta, & à terris in caelum surrecta crucis forma expressum censet, sic scribens. [Respice crucem stantem, & vide quam recta cacuminatione de terris erigatur ad caelum, & veritatem rei ipsa imagine protestetur. Nónne tibi videtur figura, eius caelum, & terram sublimi continuatione coniungere? Haec est firmissimum ac indissolubile gloriæ, quo conglutinantur rationales creaturae, ut ex utraque fiat illa ciuitas, cuius participatio eius in idipsum.] Et inferius. [Scriptum est in Regnorum Historia, quia beata illa mater ait ad Eliam: *En collige duo ligna.* Duo ligna, duo Cracis brachia sunt. In his duobus, humanam & Angelicam naturam intellige. Et illud quidem lignum, quod recta sublimitate tendit ad caelos,

cælos, superiorem accipe naturam, quæ stetit in rectitudine, & officiosissima deuotione uoluntati Dominantis adhæsit. Illud uero quod transfusum est, humanam designat, quæ transfusa, immo ut uerius dicamus, euerisa, statûs sui perdidit æquitatem. Intuere cum quanto Sacramento iungantur. In utroque ligno fit scissio, & ex occasione uulnerum, iunctior iunctura componitur. Super cælestes Spiritus non mediocriter uulnus acceperunt, cum Deus in Angelis suis repetit prauitatem: nec contemnenda plaga, cum eam resarciri oporteat, quia non restituito sociali numero, numerositas cadens facta uidetur in unum. Inferior uero natura, à planta pedis usque ad verticem, ita uenifera fermentatione infecta est, ut nesciat unde ueniat, aut quò uadat. Utrorumque Spirituum igitur utrique uulneribus non mediocriter hiantibus, impressio facta est iuncturalis, quæ Christo coniungente ita est resarcita, ut nihil uulnificum uideatur inesse. Christus enim in utrisque & pro utrisque confusus, utrosque cauilla corporis sui ualidis nectit, & corpus proprium iuncturis opponit, ne valeant resiliire. Crux igitur iungit cælum & terram: Christus in Cruce trahit omnia. Leo rugiens ibi ligatur: Angelus confederatur, & homo; totumque per eam reficitur, quidquid fecit manus Altissimi.]

S. Cyrillus 11. de Adorat. huc refert nexum superhumeralis & rationalis. Iam uero, (inquit,) quod supernaturali aptatum est rationale, ea te significari opinor, Christo interposito mediatore, superis infera esse connexa. *Ipse est enim pax nostra qui fecit utraque unum*, ut Scripturæ tradunt, & Angelorum cecit humanam naturam charitatis vinculo deuinxit.]

*Pax in super, hominibus ad homines,
& ad seipsos.*

940 Tandem etiam Christus, genus nostrum in duas partes discissum, connexuit & pacem fecit. Erant enim Gentiles à Iudæis auulsi, & utrosque in unum compaginauit. Hoc pulcherrimè exponit apud S. Ambrosium Hilarius Diaconus ad Galat. 3, tractans illud, *mediator autem, unus non est*. In quem locum sic scribit. [Sine dubio mediator, hoc est arbiter, non est unus, sed duorum. Cum enim duo populi inuicem aduersum se dimicarent, semper dissidentes & inimici aduersitate doctrinæ, Saluator horum arbiter uenit, amputans utrisque populis per quod discordabant, ut possent esse pacifici. Abstulit ergo gentibus, numerum Deorum, & famularum elementorum, quod scandalum erat Hebræis. Abstulit & Iudæis opera legis, id est, neomenias circumcisionem, & curam Sabbati, & discretionem carum, & cætera quæ abominabantur Gentiles, & sic facti sunt pacifici, qui prius fuerant inimici.]

Quin etiam lege noua charitatis, de qua mox, constabilita, & Spiritu charitatis infuso, omnium hominum cum omnibus hominibus, & patris superioris cum nostra parte inferiori, pacem formauit atque perfecit. Unde illa sanè egregia Nysseni ad pacem & concordiam inter nos cohortatio lib. de perfecta Christiani forma. [Christum esse pacem cogitantes, ueram Christiani appellationem ostendemus, si per eam pacem quæ in nobis est, Christum uita

nostra expresserimus. Ille interfecit inimicitiam, ut inquit Apostolus. Ne igitur eam in nobis ullo modo reuiuiscere patiamur, sed planè mortuam esse declaremus. Ne præclatè pro salute nostra interfecit à Deo, nos in nostrorum perniciem animorum irascens, & iniuriarum reminiscens excitemus; ea quæ benè mortua facient, improbè in uitam reuocantes. Sed cum habeamus Christum qui est pax, nos item inimicitiam occidamus, ut quod in ipso credimus, id in nostra uita prosequamur. Ille enim medium parietem maceræ soluens, duos condidit in semetipso, in uno homine faciens pacem: sic & nos reconciliemus, non eos tantum qui nos extrinsecus oppugnant, sed illos etiam qui in nobis ipsis seditiones commouent, ut ne concupiscat amplius aduersus Spiritum caro, & Spiritus aduersus carnem; sed prudentia carnis legidiniuæ subiecta in unum nouum & pacificum hominem reedificati, & ex duobus unus effecti, in nobis ipsis pacem habeamus. Hæc enim est pacis definitio, ut dissidentium concordia esse dicatur. Quamobrem quando naturæ nostræ bellum intestinum sublatum est, in nobis pacem colentes, pax efficitur, & ueram ac propriam in nobis hanc Christi appellationem declaramus.]

Specialiter de pace cuius interna, sic S. Paulinus Epistola 21. [Cruci ergo, fixus est Dominus; quo mysterio pietatis atque concilio, Apostolus docet, *ut solueret (inquit) parietem ualli, interficeretque inimicitias*, & omnem huius mundi ambitum dispolliaret, ac de uniuersa inimici potestate captiuans ipsam captiuitatem, triumpharet. *In sua cruce suscipiens (inquit) similitudinem carnis peccati*. Non utique similitudinem carnis, quia in omnibus Deus ueritas, & idè uerè & corporaliter. Verbum caro factum est; in similitudinem carnis peccati, ut qui peccatum non fecit, per suam inuicibilem impassibilemque naturam propter nos tamen (ut scriptum est) peccatum faciens, id est, peccatorem susceptum in forma serui gerens. Factus enim est pro nobis maledictum, ut nos maledicto legis absolueret: de peccato damnauit peccatum, id est, peccati materiam, quæ adhuc in illa Adæ carne uiuebat, in ipsa quam suscipere dignatus est Adæ carne vacauit, ac sic parietem ualli, hoc est peccatum quod inter nos & Deum separabat, destruens, fecit utraque unum; non solum ut Iudæorum & gentium fides in Christo coiret, sed ut in unoquoque nostrum quod crederemus, natura sibi nostra congrueret, & discordia quæ prius uersabatur in nobis, cum spiritali adfectui carnalis anima repugnaret, pace fidei solueretur. Nunc enim bellum illud antiquum quo lex peccati repugnabat legi Dei, aboletur in Christo, cum spiritus Deo seruientis, subactam sibi animam, Deo seruientem, in omne obsequium caro ministra comitatur.]

Oprimè quoque S. Cyrillus lib. 11. de Ador. tractans benedictionis formulam num. 6. præscriptam, cuius unum caput erat, *des tibi pacem Domine*, quod sic exponit. [Elevatio vultus conciliatrix est pacis, cuius donator est & arbiter Christus, qui hoc tanquam proprium ac peculiare bonum, in se credentibus, & proponit & donat; *Pacem enim*, (inquit,) *meam do vobis*, pacem meam relinquo vobis. Cùm enim tanquam in sublimi posuit filium Patrem, dans illi nomen, quod

miserè diuifus in externum ac interitum diffractus, bella fecum ciebat, expers pacis. Composuit omnes, Christus; & quæ in cælis, & quæ in terris, cuncta pacificauit, autore Apostolo, factusque lapis angularis, & iuxta Pfalterium caput anguli, fecit vtrique vnum; vnde plena & omnibus numeris absoluta pax conciliata. Scio quàm multiplex sit interpretatio verborum illorum, *lapis angularis* & *caput anguli*; Nec me latet, lapidem angularem à plerisque accipi pro fundamentario, de cuius ad Christum accommodatione, dictum est tractatum titulum Regis gloriæ, ex ædificiis per eum constructis. Non ineptè tamen cum nonnullis Patribus & Doctoribus, quos profert Pineda in cap. 38. lobi digressionem de lapide angulari, & Villalp. t. 2. lib. 5. disp. 2. cap. 34. licet reſtagetur Cornelius Ephel. 2. accipitur quoque pro lapide, fastigium duorum parietum necesse, & vtriusque medio, qui *caput anguli* appellatur; atque aded est reuera *angularis*, non minùs quàm lapis demissus in fundamentum, necens in imo duos parietes. Hoc munus, David Pfal. 117. & Apostolus Ephel. 2. Christo tribuunt; ipsæque etiam Christus de se exposuit verba Pfalteris, de lapide ab ædificantiis reprobatò, tandem factò in caput anguli: quod ridiculè Hebræi, de lapide quopiam materiali, nonnulli de Davide, accipere voluerunt. Nos Christum audimus, & de eo accipimus. Tantum super est attingendum, quorum respectu parietum, & quando, factus sit Christus lapis angularis, & caput anguli, necens illos vt medium, atque coniungens, & faciens vtraque vnum.

De Angelis & hominibus, duos parietes accipere, Hieronymus, Laurentius Iustinianus, Ortho Frisingensis, & Petrus Bleſensis, allegati superius, tractando de Christo, capite Angelorum & hominum. Nyſſenus I. de perfecta Christiani forma, de duobus eiusdem hominis portionibus, siue de homine externo & interno accipit, quem quod vulgaris non sit interpretatio, iuuat audire. [Quod à sapiente (inquit) Architecto fundamentum fidei & anguli caput nuncupatur, id quoque nobis ad vitam ex virtute instituendum expediet. Sic enim bonarum omnium & administrationum ciuiliū, & disciplinarum, & institutorum tum principum, tum etiam finem esse Dominum dicimus. Nam & spes, quam pro capite accipimus, ad quam rectæ honestæque actiones nostræ tendunt, ille nominatus est à Paulo: & in principio huiusce vitæ ædificij, quod ad ipsum dirigitur, fides, in qua vitæ principia tanquam fundamenta iacimus, & quotidianis officiis, puras tum cogitationes tum actiones nostras moderatur; atque ita, quo vniuersi est caput, nostrum etiam caput efficitur, cum duobus vitæ nostræ, corporis videlicet atque animi muris per honestatem & puritatem constructis, angulari coniunctione aptè cohæret. Quod si altera pars desit ædificio, vt vel animi puritas conspicuam extrinsecus honestatem non habeat, vel hæc, quæ videtur animi virtute vacet, eius maneat inchoatæque vitæ caput, non erit Christus, quippe qui duplici angularique fabricæ, tantummodo quadat: neque enim, nisi duo concurrant parietes, angulus fieri potest. Quare tunc imponetur ædificio nostro summi angularis fastigij pulchritudo, cum ex vtraque parte, ad rectam virtutis

normam, duplex vita & recta & constans, & nihil obliqui curuæque habens, perpendiculo concinnè erit accommodata.]

943 Communissima expositio & germanissima, duos parietes à Christo nexos, accipit duos populos, Gentilem scilicet & Iudæum, quorum dissidia ob cultus disparitatem, Christus vno ouili & vno pastore; vna inquam pro omnibus religiosi cultus ratione constituta, diremit; & vtriusque Deo concilians, factos eodem cum vno tertio, eisdem quoque inter se fecit. Nyſſenus orat. de Christi Natiuit. existimat, Christum, vt sic duorum populorum vno per ipsum facienda innotesceret, natum esse inter bouem & asinum. [Præſepè (inquit) in quo Verbum gignitur, bestiarum est domus, vt cognoscat bos possessorem suum, & asinus præſepè Domini sui. Per bouem, intellige illum qui legis iugo subiectus est: per asinum autem, quod est animal ferendis oneribus natum, eum qui simulachrorum cultus onustus est crimine. Cæterum commune rationis expertum animalium pabulum, (inquit Propheta,) fœnum iumentis. Quod autem ratione præditum est animal, vescitur pane. Ideo in præſepi, quod est animalium ratione vacantium sedes, è cælo delapsus vitæ panis propenitur: vt & quæ à ratione remota sunt animalia, rationis cibo nutrantur, atque ita ratione decorentur. Medium igitur in præſepi se inter bouem & asinum vtriusque Dominus locat, vt medium parietem maceræ soluens, duos condant in semetipſo, in vnum nouum hominem; ab altero graue legis iugum eripiens, alterum simulachrorum cultus onere liberans.] S. Bernardus serm. 4. de Epiph. eodem refert, susceptum à Christo baptismum & circumcissionem, & celebratum Pascha figurale subiuncto nouo. Sic enim benè oculatis patefactum est, Christum duo illa nexuile, & ambos parietes coniunxisse.

Inchoata est ea compaginatio, in momento productionis Christi, quo se Patri obtulit nexum tam discrepantium extremorum. Itaque mox à Christo nato, ea consociatio ante tam dissidentium populorum, manifestari cœpta est, hinc pastoribus Iudæis, inde Gentilibus Magis, ad Christi compagem accurrentibus. Dixit id eleganter S. Augustinus serm. 34. de temp. & serm. 13. de verb. Apostolis vbi sic habet. [Quid sibi vult *Abba Pater*? Si enim quæris quid sit *Abba*, respondetur tibi, *Pater*. *Abba* enim Hebræicè, *Pater* dicitur. Quare voluit Apostolus vtrumque ponere: Quia videbat lapidem angularem, quem reprobauerunt ædificantes, & factus est in caput anguli: non sine causa angularem dictum, nisi quia in osculum recipit vtrumque parietem de diuerso venientem. Hinc circumcisio, inde præputium, tantum à se & inter se longè, quantum ab angulo longè: quantum autem ad angulum propè, & inter se vtrique propè, in angulo autem inter se iuncti. Ipse est enim pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Ergo inde circumcisio, inde præputium, Parietum concordia, anguli gloria.]

Profecit ex Augustino Fulgentius serm. de Epiph. verbis illis. [Apostolica testatur autoritas, quia *vnus est Deus, qui iustificat circumcisionem ex fide, & præputium per fidem*. Circumcisionis nomine Iudæos, præputij nomine Gentiles indubitanter ostendens, Isti sunt duo parietes,

rietes, qui ex diuerso venerunt, & in lapidem qui factus est caput anguli, in unitate fidei conuenerunt. Vnus paries, venit ex Iudæis, alter ex Gentibus: longè à se diuersi erant, quando diuersa credebant. Positus est in medio lapis angularis, qui ad se utrumque parietem duceret, & utrumque vno nomine nuncuparet, essentque vnum in communione vocabuli, qui fierent vnum in vna gratia sacramenti. *Per Christum enim qui est pax nostra, faciens utraque vnum*, Iudæi & Gentiles facti sunt vnum, quibus fidei unitas, vnum indidit nominis Christiani vocabulum. Ad lapidem ergo angularem uterque paries venit, & verum Angulum, fidei unitas fecit. Horum duorum parietum vnus adductus est, quando pastoribus Iudæis, Christum natum Angelus nunciavit: alter paries adductus est, quando Gentilibus Magis, novum sidus apparuit. Illi fuerant primitiæ Iudæorum, isti facti sunt primitiæ Gentium. Illi de proximo adducti, isti de longinquo reducti.]

Ad pleniorē & luculentiorē eiusdem veritatis manifestationem, spectauit Autor sermonis de Christi Resurrectione apud Cyprianum, cum de die qua Christus rediuit ad vitam rediit, sic philosophatur. [In hac rerum conuenientia, honorificatus est Christus, & gloriose laudis triumphos letabunda hodie canit Ecclesia, in lapide angulari confocians disunctos olim parietes: quos in vnum mirabilis artifex suo sanguine glutinauit, & reprobato diu à malignis fidei fundamento, charitatis suæ nexibus diuisas copulauit macerías, & redegit partes in totum, & multa in vnum: & facti sunt vna domus, confederati parietes, & stabile fundamentum.] Denique Tertullianus lib. contra Iudæos cap. vltimo, quia in mundi meta & extrema iudicii die, congregatis vndeunque electis ex omnibus gentibus, tribubus, populis & linguis, manifestissima erit dissidentium populorum adunatio per Christum; tempus illud assignat, quo prodatur Christum anguli lapidem, fecisse utraque vnum, & pacem perfectam fecisse in omnibus, ac inter omnia, tam quæ in celo, quam quæ in terra sunt.

Vrsus doctrina, de Christo mediatore, & pace nostra.

944 Quam pacem procul odorati, gratulatione tanta exceperunt prisci Patres, ne vitio nostro velimus perditam; facti partiarj rebellium lumini, & factiosorum principis Satanæ, ac fœdistragi, qui pactam & firmatam per Christum pacem nulla ex causa violemus. Nihil melius quàm pax in Christo, ait S. Ignatius Epist. ad Ephes. Nulla salus bello. Pacem ergo redintegratam custodiamus studiosè, sicut docet nos Ecclesia, pacem & dandam & conseruandam frequentissimè pascens. Audi S. Chrysostomum hom. 3. in ad Coloss. [Propterea oramus, ac dicimus petentes Angelum pacis, & semper pacem petimus. Nihil enim potest ei æquiparari. In Ecclesiis pacem, in supplicationibus, in salutationibus, & semel, & bis, & ter, & sæpè eam dat is qui præest Ecclesiæ, dicens; *Pax vobis*. Quamobrem? Quoniam ipsa est mater omnium bonorum, ipsa est gaudij materia & argumentum. Propterea Christus quoque, Apostolis domus ingredientibus, hoc iussit statim

dicere, tanquam aliquod bonorum symbolum. *Intrantes enim, (inquit,) domos dicite, Pax vobis.* Nam si ea non sit, omnia sunt superuacua. Et Christus dicebat Discipulis, *Pacem annuntiate vobis, pacem meam do vobis.*

Mox verò autor serid est, vt de pace plena & perfecta, simus solliciti. Hanc enim esse, quam Christus redintegrare venit, idque insinuari docet, prisca salutatione, qua Episcopus publicè impertiebat populum. [Non dicit Ecclesiæ præsul. *Pax vobis* solummodò, sed *pax omnibus*. Quid enim, si cum hoc quidem panem habemus, cum illo autem bellum & pugnam, quid luci fieremus? Neque enim in corpore, si ex elementis alia quidem quiescant, alia verò seditionem agitent, fieri potest vt vnquam consistat sanitas, sed per modum omnium ordinem, & consensum & pacem: & si non omnia quiescant & in suis maneat terminis, omnia euerentur. In nostra quoque mente, nisi omnes quiescant rationes, pax non erit. Tale bonum est pax, vt filij Dei vocentur, eius effectores & opifices. Et merito. Nam Dei filius idè quoque venit in terram, pacificaturus quæ in terra & quæ in celis. Si autem pacifici, sunt filij Dei, qui res non student facere, sunt filij Diaboli.] Et paulo post. [Quum ingressus fuerit is qui præest Ecclesiæ, statim dicit; *Pax omnibus*. Quando sermonem facit ac concionatur, *Pax omnibus*. Quando benedicit; *Pax omnibus*. Quando iubet salutare, *Pax omnibus*. Quando peractum fuerit sacrificium; *Pax omnibus*. Et rursus in intermedio, *Gratia vobis & pax*. Quomodò ergo non absurdum, si toties audientes habere pacem, inter nos bellum geramus? Accipientes & reddentes, cum eo qui dat pacem, bellum gerimus. Dicis, *Et spiritus tuo*, & cum foris calumniaris? Hei mihi, Quæ sunt Ecclesiæ honesta ac veneranda, facta sunt figuræ tantum rerum, sed non aliqua veritas. Hei mihi, vique ad verba manent symbola horum castrorum. Vnde etiam ignoratis cur dicatur, *Pax omnibus*.] Isidorus Pelusi. Epist. 122. responsum illud plebis Christianæ, & cum spiritu tuo, putat dirigi ad ipsum Deum, sensumque responsi esse; cum nos Dominè inter nos connexueris, item cum teipso, ac spiritu tuo, nexos velis. Sed sensus Chrysostomi, videtur simplicior.

945 Cauendum ergo est, pacem danti vel reddenti ex Christi præcepto, ad memorandam & imitationem exprimendam pacem à Christo factam, ne nominibus nudis contentus, & a pace alienus, *pacidicus*, non *pacificus* iuxta Bernardum serm. de Conuers. ad Clericos c. vltimo, audiat opprobrium illud quod ab Optato lib. 3. Donatistis est ingestum. [Vtique dixit, *pax vobiscum*: cum Deus contra: *Pax*? Et vbi pax? Hoc est dicere: Quid salutas, de quo non habes? quid nominas quod exterminasti? Salutes de pace qui non amas? In hanc rem egregè S. Chrysostomus hom. 21. in ad Rom. Quum sit Christo cordi, non vt verbo tantum, inuicem pacari simus, sed teipsa, atque adeo vt syncerum pacem inuicem habeamus, colligit Isidorus Pelusi. 4. Epist. 111. ex eo quod Christus teipsa, non verbo tenus, & celum & terram pacauerit, & conciliauerit. [Maximè (inquit) caræ sunt Deo Verbo, hominum in se reconciliationes. Nam idem ille qui celestium cum terrestribus gratiam redintegravit, odia quoque hominum dissoluit.]

dissoluit, neque enasci ea permittens; etsi forte germinauerint, radicibus illa concutiens atque euellens. Ait enim, *Noli irasci fratri tuo semere.* Quia verò probè cognitam habet humanam infirmitatem, quæ leui momento ad lapsum impellitur, etiam exortis inimicitis, dissoluit earum radices, adeoque proprium munus imperfectum manere æquo animo fert, quoad vique inter nos in concordiam redeamus. [Hoc recogitandum, pacem dantibus ac reddentibus non qualem Christus dedit, synceram & ex animo, sed qualem Iudas præbuit fucatam & laborum tenuis.]

At iis qui pacem synceram, & in se habuerint ipsi, & circa alios seruauerint & curauerint, Christi pacis nostræ imitatio perfecta, & diuina filiatione reposita est de quo audi Iliorum Pelusiotam lib. 4. Epist. 169. [Pacificos beatos prædicauit Saluator, & filios Dei futuros esse promisit: qui primò quidem in semetipsis pacem colunt, nec laborant seditione, sed bellum quasi civile & intestinum dirimunt, dum corpus spiritui subiiciunt, & partem sui inferioriorem eo adducunt, vt præstantiori seruiat seruitutem quauis libertate, adeoque & regno quouis, potiorum. Deinde, qui aliis quoque, vel secum ipsis, vel cum aliis dissidentibus pacis sunt autores. Nemo autem ad id alteri conciliandum idoneus fuerit, quod ipse non habet. Vnde fit etiam, vt immensam diuinæ bonitatis vim demittes, quæ bonas retributiones non tantum laboribus ac sudoribus, sed quodammodo etiam voluptatibus sese daturam polliceatur; siquidem fastidium rerum delectabilem omnium pax continet, quæ absente, nihil quicquam eorum valebit, quæ ad animum demulcendum sunt comparata, bello videlicet pacem extinguente. Sed & hoc pulchrè atque concinnè dictum esse putandum est. Filios Dei vocatū ita pacificos; quodque illud præmium huic certamini sit tributum. Cum enim ipse, vt qui genuinus sit filius, ad pacem compulserit omnia, dum & corpus reddidit virtuti prouum atque obediens, & populos duos, qui inquam, ex Iudæis pariter ac Gentilibus crediderunt, in vnum nouum hominem condidit; & denique cælestia terrenis compaginauit, rectè atque ordine fecit, quod eadem, quantum quidem in ipsis est præstantes, eadem quoque appellationis dignitate decorandos pronuntiant, & in filiationis honorem coaptandos; qui supremus est beatitudinis terminus.]

CAPVT VI.

Christus Via, & iter quo ostenditur salutare Dei terra, marique.

946 **I**c Christi titulus, quomodo nexum sit cum titulo mediatoris, aperio verbis S. Greg. 22. mor. c. 18. vbi tractans illud, *quis mihi tribuat adiutorem, vt desiderium meum omnipotens audiat.* interpretatur ea verba de desiderio Christi adiutoris, quo Iob flagrabat. Quod autem Christus adiutor fuerit, sic exponit S. Gr. [Ipse quippe adiunxit hominē, Theoph. Raynaudi de Attrib. Christi.]

factus homo: vt quia puro hominē via redeundi non patebat ad Deum, via redeundi fieret per hominē Deum. Longè quippe distamus à iusto & immortalē, nos mortales & iniusti. Sed inter & immortalē iustum, & nos mortales iniustos, apparuit mediator Dei & hominum, mortalis & iustus, qui & mortem haberet cum hominibus, & iustitiam cum Deo: vt quia per ima nostra longè distabamus à summis, in seipso vno, iungeret ima cum summis: atque ex eo nobis via redeundi fieret ad Deum, quo summis suis ima nostra copularet. Hunc ergo Beatus Iob, per totius Ecclesiæ significationem loquens mediatorem requirit, qui cum dixisset, *Quis mihi tribuat adiutorem,* aptè subdidit, *vt desiderium meum omnipotens audiat.* [S. item Augustinus. 9. Ciuit. cap. 15. cum pulcherrimè tradidisset Christi mediatoris munus, idque contra Platonicos negasset Angelis, concludit disputationem in hunc modum. [Nec tamen ob hoc mediator est, quia verbum: maxime quippe immortalē, & maxime beatum Verbu, longè est à mortalibus miseri, sed mediator per quod homo: eo ipso ostendens vtrique ad illud non solum beatum, verum etiam beatificum bonum, non oportere queri alios mediatores, per quos arbitremur nobis peruenitionis gradus esse molliendos; quia beatus & beatificus Deus, factus participes humanitatis nostræ, compendium præbuit participandæ diuinitatis suæ. Neque enim nos à mortalitate & miseria liberans, ad Angelos immortales beatosque ita perducit vt eorum participatione etiam nos immortales & beati simus; sed ad illam Trinitatem, cuius & Angeli participatione beati sunt. Ideo quando in forma seruī, vt mediator esset, infra Angelos esse voluit, in forma Dei super Angelos mansit, idem in inferioribus via vitæ, qui in superioribus vita.] Quare appositè hoc locq, consequenter ad titulum mediatoris, exponemus, quomodo Christus dicatur *via, & iter ad salutare Dei.* Et cum iter, aliud sit terrestre, aliud maritimum, (soli quippe sunt duo modi longinquas plerasque terras adeundi: vtrumque hic prosequemur, initio factò à priore, quod & frequentius est, & vniuersalius.]

Omnes hic peregrini, & viatores,

947 Vt autem solidè procedamus, tēque eruamus ab ipsa radice, præmittendum est. omnes nos hic peregrinari, & extorres esse à patria. Traditum id à Seneca, cuius id in Centone de remediis fortunæ producit, sanè præclarum. [Peregrinatio est vitæ, multum cum deambulaueris, domum redeundum est.] Piger, de Ethnico homine, tamen si sæpè nostro, eam veritatem discere, cum in Scripturis & apud Patres, illam habeamus testatissimam. Princeps Apostolorum, Christianos obtestatur, meminerint tanquam aduenæ & peregrini, abstinere à carnalibus desideriis. Coapostolus eius Paulus Heb. 11. celebrat fidem Abrahæ cæterorumque antiquorum Patrum, qui super terram habitauerant vt peregrini. *Iuxta fidem* (inquit,) *defuncti sunt omnes isti non acceptis repromissionibus, sed à longè eas aspicientes, & salutes. & consistentes quia peregrini & hospites sunt super terram. Qui enim hæc dicunt, significant se patriam inquirere. Et siquidem ipsius meminissent de qua exierunt,*

QQ 2

exierunt, habebant vique tempora reuertendi, nunc autem meliorem appetunt, id est, celestem. Ideo non confunditur Deus vocari Deus eorum, parauit enim illis ciuitatem. Illam inquam fundamenta habentem ciuitatem, cuius versu 10. meminerat. Nam omnes quidem huius orbis ciuitates, quasi fundamento carentes, videntur quidem ciuitates, sed non sunt, vt aiebant Stoici apud Clementem Alexandrinum 4. Strom. in fine: solum autem cœlum, à quo exalamus, est ciuitas. Quod Apostolus, generatim de veteris Testamenti Patribus peregrinos se esse agnoscantibus proficitur, dixerat disertè David psalm. 98. *Aduena*, (inquit) *ego sum apud te & peregrinus, sicut & omnes Patres mei*. Et psalm. 118. *Incola ego sum in terra*. Neque enim incola nomen in Scripturis, alium habitatorem sonat, quam peregrinum. Sicut & incolere, idem est in Scripturis quod peregrinari, & incolatus idem quod peregrinatio, vt videre est apud S. Augustinum quæst. 126. in Genes. Quamquam Iob. cap. 14. *populum peregrinantem*, vocat, non omnes hic viuentes, etiam si fideles, sed electos, qui soli viam ad cœlum patriam suam ineunt, & in ea progrediuntur. *Lapidem caliginis* (inquit) *& umbram mortis, diuidit torrentis à populo peregrinante*. In quæ verba S. Gregorius 18. Mor. cap. 18. multa præfatus de electorum peregrinatione per huius vitæ tempus, subdit; *populum peregrinantem electorum, interuentu torrentis ignei egredientis à Christi iudicis facie*, (vt habetur Dan. 7.) diuidendum quandoque fore, à lapide caliginis & umbra mortis: id est à quibusvis infidelibus, & à quibusvis mortis, id est Diaboli imitatoribus, etiam si fidelibus. Nisi si torrentem illum electos à reprobis diuidentem, malimus cum D. Augustino in Psal. 109. *ad finem*, exponere de profluxione mortalitatis humanæ: vt sensus sit, in morte sciungendos esse electos à reprobis, qui hic externa specie peregrinari simul videntur, tamen si soli electi, qui soli tendunt in patriam peregrinantur reuera, & quod peregrinorum re ipsa est, soli obeant. Id quod habet etiam idem S. Gregor. 15. Mor. cap. 25. & S. Augustinus conc. 9. in psalmum 118. & Hieron. epist. 129. obseruans qui dicantur habitatores terræ. Itaque omnes quidem statu & debito peregrini sumus; etiam si non omnes, quod profitentur, & quæ suarum essent partium, exequantur.

948 Extra Scripturas, eadem veritas est testatissima apud Patres, vt videre est apud Damascenum 2. partall. cap. 27. Hoc contestatum morti proximum Gregorium Neocæsariensem, prodit his verbis in eius vita Gregorius Nyssenus. [Ex vita humana ad Deum migrat, obtestatus necessarios suos, ne peculiarem sibi locum compararent. Nam si viuus, nullius loci Dominus vocari voluisset, sed in alienis tanquam inquilinus & peregrinus habitans vitam transgisset, ne post mortem quidem, prorsus inquilinatum sibi dedecori fore putate: sed in sequenti, (inquit,) seculo, fama prodatur, quod Gregorius nec viuens quidem, ab aliquo loco cognominatus sit, & post mortem alienorum locorum fuerit inquilinus, cum ab omni terrena possessione sese abstinuisset, adeo vt ne sepeliri quidem in proprio loco sustinuerit.] Non dissimili imbutus doctrina Basilii Magnus, vt est apud Gregorium Nazianzenum orat. 20. n.

74. minitanti exilium Valentis præfecto. [Exilium (inquit,) haud cognosco, qui nullo loco circumscriptus sum; ac neque terram hanc, quam nunc incolo, meam habeo; & eam omnem inquam proiectus fuero, pro mea ducio: imò, vt rectius loquar, vniuersam terram Dei esse scio, cuius aduena ego sum & peregrinus.] Christiani peregrini, vestes, calceos, circulum, baculum, perpulchrè aperit Basilij frater Nyssenus. Idem vita Mosi, describens ritum comestionis agni. Olympius vit sanctissimus in Prato Sophronij cap. 12. id vnum habebat pro spiritualitatis testem, *peregrinus sum*. Nunquam finis fuerit, si velim quæ apud varios Patres, de spirituali peregrinatione & mysticis peregrinis profatur, colligere accuratè. Videbis splendide in hoc argumento versantem Chrysostomum hom. 24. ad Hebr. & Augustinum serm. 32. de verb. Dom. & in psalm. 38 & latè concione 8. in psalm. 118. Ambrosium serm. 51. Totus liber quartus Iacobi Gretseri de sacris peregrinationibus, in hoc argumento consumitur. Vnde plura licet petere.

Omnes itaque quotquot hic fide dirigitur, ambulamus & peregrinamur super terram, & vt Scholastici passim loquuntur, omnes somus viatores: qui quantum sit ad omnem virtutum stimulum, egregiè prosequitur S. Gregorius 15. Mor. cap. 27. ad illud *Interrogate quilibet de viatoribus*, ubi quis verè & legitime viator dicatur, pulchrè exponit: idque quilibet agnoscitur, acerrimè ad omnem virtutem incenditur, quia de ambulando & progrediendo sollicitus, in nullo creato bono pedem figit, quod est in virtutum omnium exercitatione versari. Audi Origenem hom. 27. in Num. ad illud, & scripsi *Moses perfectiones*. [Scripti ergo hac per Verbum Domini, vt legentes nos, & videntes quantæ nobis imminuant perfectiones, ad iter quod ducit ad regnum, præparemus nos ad vitam hanc, & considerantes iter quod nobis imminet, non segniter nec remissè, vitæ nostræ tempus permittamus absumi; nec fortè dum in his mundi vanitatibus immoramur, & singulis quibusque quæ ad visum, vel auditum, vel etiam quæ ad tactum atque odoratum, gustumque veniunt delectamur; labantur dies, tempus prætereat, & non occurramus omne spatium inuentis itineris explicare, & deficiamus in medio; atque accidat nobis illud quod de quibusdam refertur, qui peruenire non poterunt, sed actus eorum ceciderunt in deserto. Iter ergo agimus, & idcirco deuenimus in hunc mundum, vt transeamus de virtute ad virtutem, non vt permaneamus pro terrenis in terra.] Idem passimè prosequitur Theodorus Studita Catech. 23. & S. Chrysostomus Epist. 105. nec non S. Columbanus homil. de Fallacia præsentis vitæ, ac sanctus Basiliius homil. in psalm. 1. & ibid.

S. Ambrosius ad illud in *vita peccatorum*. Ethnicos quoque Philolophos, in eam sententiam laudari in Mor. dist. 1. à numero 188.

Via peregrinis nobis necessaria, & quomodo una, cum Scriptura tot via memoret.

949 Porro peregrinanti & ambulanti, præter ea quæ ex parte eius sunt necessaria, requiruntur, aliqua se tenentia ex parte ipsius motus, sine quibus is nequeat consistere; nempe terminus à quo, terminus ad quem, & via interiacens, duosque illos extremos terminos connectens. Extremi hi termini, non sunt obscuro. Terminus ad quem tendimus, Deus est. Ed enim collimamus omnes, ilque est finis propositus creaturæ rationali. Terminus à quo ad Deum tendimus, terra est, & status terrenus; status peccati & miserie, quæ apud Lucam dicitur *regio longinqua*, in quam abiit filius prodigus. Inter eos extremos terminos tantopere diffitos, assignanda est via.

Hic nonnulla in speciem implexitas est. Nam ut omittam vias malas quibus ad Deum non tenditur; vias inquam filiorum Adam, & vias Dæmonum, de quibus fuit S. Bernardus ferm. 1. in Psal. *Qui habitat, ad illud, in omnibus viis tuis*; ut inquam omittam has vias, insuper Sancti dicuntur *viam*, iuxta illud eiusdem S. Bernardi ferm. in Vigilia SS. Petri & Pauli, agentis de vno quopiam sancto. [Debemus etiam attendere exemplum eius, quia quandiu in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est, non declinauit ad dexteram, neque ad sinistram, sed viam regiam tenuit, donec veniret ad illum qui dicit; *Ego sum via, veritas & vita*. Inueniuntur humilitatem operum eius, auctoritatem verborum eius, & tunc videbitis quomodo tam verbo, quam exemplo luxerit inter homines, qualia nobis vestigia dereliquerit ut ambulemus per ea, & non erremus in eis. Verè iuxta Prophetam, *semita iusti, recta est, rectus callis iusti ad ambulandum*. Sed & diligentiori intuitu confusionem nostram inspiciamus, quia homo ille similis nobis fuit, passibilis, ex eodem luto formatus ex quo & nos. Quid ergo est quod non solum difficile, sed & impossibile credimus, ut faciamus opera quæ fecit, ut sequamur vestigia eius? Ad hæc in Scripturis, sapissimè memorantur variæ viæ iustorum, aut semitæ; alias autem vna perferitur via veritatis, quam se elegisse profitebatur Dauid, via iustificationum, via æterna, via mandatorum, via iustorum. Nimirum viæ sunt actiones bonæ, ut docet S. Gregorius Mor. cap. 4. ad illud, *ipse considerat vias meas, & gressus meos dinumerat*, sic scribens. [Quid viarum, nomine, nisi actiones denunciat? Hinc enim per Hieremiam dicitur: *Bonas facite vias vestras, & studia vestra*. Quid verò gressuum appellatione, nisi vel motus mentium, vel profectus accipimus meritum? Quibus profectio gressibus ad semetipsum nos veritas vocat, dicens: *Venite ad me, omnes qui laboratis & onerati estis*. Ad se quippe venire nos Dominus præcipit, nimirum non gressibus corporis, sed profectibus cordis. Ipse namque ait; *Veniet hora quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem*. Et paulo post; *verè adoratores adorabunt patrem in spiritu, & veritate*. Nam & Pater tales querit, qui adorent eum. In corde ergo esse gressus insinuat, quando & ut

veniamus vocat; & tamen motu corporis nequaquam nos ad alia transire denunciat. Quot ergo sunt actiones bonæ, totidem & viæ, ita ut numerus ille viginti quinque viarum bonorum quas recenset Arnobius lib. 1. conflictus cum Serapione, nequaquam plenus videri debeat. [Viæ Domini (inquit) istæ sunt; prima fides, secunda spes, tertia charitas, quarta perseverantia, quinta bonitas, sexta timor Domini, septima constantia, octava patientia, nona lenitas, decima quies, undecima pax, duodecima obedientia, terdecima longanimitas, quattodecima solitudo sancta, quintadecima contemptus ventris, decima sexta studium mentis, decima septima castitas, decima octava benignitas, decima nona misericordia, vigesima iustitia, vigesima prima liberalitas, vigesima secunda studium scientiæ legis Dei, vigesima tertia amor optimarum rerum, vigesima quarta contemptus temporalis gloriæ, vigesima quinta affectio gloriæ sempiternæ. Hæc omnes viæ Dei sunt, in quibus ipse Pater quotidie deambulat, sicut per Prophetam dicit, *viuo ego dicit Dominus, quia ambulo in eis*.] Addit has esse vias quarum se esse principium proficitur sapientia, vias quas sibi notas fieri volebat Dauid. Sed certe multo plures quam viginti quinque recenseri potuissent, si Arnobij vestigiis insistendo, recensere virtutes placuisset. Quomodo ergo in tanta virtutum & actionum bonarum atque adeo primarum bonarum multiplicitate, vna via?

950 Enodatur hanc difficultatem S. Augustinus in Psalmum 141. ad illud, *& tu cognovisti semitas meas*. Præfatus enim eadem eo loco dicit *semitas*, quæ alibi dicuntur *vias* quas novit Dominus, subdit. [Quæ ergo dicæ sunt viæ quas novit Dominus ipse hic dicæ sunt semitæ, quum ait, *tu cognovisti semitas meas*. Omnis enim semita, via est; non omnis via, semita est. Quare viæ illæ semitæ sunt dicæ, nisi quia angustæ sunt? Viæ lata impiorum, viæ angustæ iustorum. Quæ viæ, ipse & viæ; quemadmodum quæ Ecclesia, ipse Ecclesiæ, & quod cælum, ipsi cæli. Pluraliter dicuntur, & singulariter dicuntur. Propter unitatem Ecclesiæ, vna Ecclesiæ; vna est columba mea, vna est maris sua. Propter congregationes fraternas per loca, multæ sunt Ecclesiæ. Ecclesiæ, (inquit,) *Iudææ quæ erant in Christo, gaudebant quod ille qui nos persequabatur, nunc evangelizaret fidem, quam aliquando vastabat, & in me glorificabant Deum*. Ecclesiæ sic dixit; & vnam Ecclesiam sic dicit; *Sine offensione estote Iudæis & Græcis, & Ecclesiæ Dei*. Sic ergo & viæ & viæ; & semitæ, & semita. Quare semitæ, & quare semita? Quomodo Ecclesiæ & Ecclesiæ? Rationem reddidimus, debemus & hic reddere rationem. Semitæ dicæ sunt Dei, quia multa præcepta sunt, & quia eadem multa præcepta ad vnum rediguntur, quia plenitudo legis charitas, propterea viæ istæ in multis præceptis ad vnam colliguntur, & vna dicuntur, quia via nostra charitas est. Videamus si charitas, via est: Audiamus Apostolum. *Et adhuc supereminentiorem viam, vobis demonstro*. Quam dicis, ô Apostole, supereminentiorem viam? Quam dico audi; *Si linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æramentum sonans, aut cymbalum rimbans: & si habuero prophetiam, & sciero omnia sacramenta & omnem scientiam, &*

si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum; & si distribuero omnia mea pauperibus, & si tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Ergo charitatem dixit supereminentiorem viam. Magna via ista, fratres, magnum miraculum habet. Hæc via certè, quia supereminetior est, excellentior est: hoc enim supereminet, quod excelsum est. Nihil excellentius est via charitatis, & non in illa ambulant nisi humiles. Has ergo semitas, dicit præcepta charitatis.]

Varia virtutum via, recedentes in Christum, viam regiam,

951 Tollitur ex his difficultas proposita, de vna & multiplici via bona, in variis Scripturis memorata. Sed quod hanc vnam viam ceteras complexam, vocauit D. Augustinus *charitatem*, difficultatem nouam infert; cum vna & sola via qua hinc ad Deum tendimus, infinities in Scripturis, & apud Patres, Christus esse dicatur. Solutio ducenda est ex optima doctrina S. Zenonis, serm. in Psal. 127. sic scribentis. [Multæ sunt viæ Domini, cum ipse tamen via sit. Sed cum de se loquitur, viam seipse nuncupat: & rationem cur se viam nuncupasset, ostendit dicens; *Nemo enim potest ad Patrem venire, nisi per me.* Verùm cum de Prophetis, ac scriptis eorum, quibus ad Christum pergitur, sermo est, tunc viæ plures sunt in vnam viam vndique congruentes. Quod vtrumque, eodem per Hieremiam Prophetam loco significatum est, dicentem: *Stare in viis Domini, & interrogare semitas Dei æternales, & videte, quæ est via bona, & ambulate in ea.* Multæ itaque viæ interrogandæ sunt, & in multis insistentum est, ut vnam, quæ bona est, inueniamus, per multorum felicitatem doctrinam, vnam viam vitæ æternæ reperiri. Viæ enim in lege, viæ in Prophetis, viæ in Euangelis, viæ in Apostolis sunt: viæ quoque in diuersis præceptorum operibus sunt.]

Est ergo & charitas via, & reliquæ item virtutes viæ; & tamen Christus via, iuxta illud quod in Scripturis protitum diximus. Ipseque Christus profitetur, *ego sum via.* Locus item vulgatus ex Isaia 40. quo Baptista vsus est ad populum præparandum, excipiendo Messie clamans & dicens, *parate viam Domini*, iuxta interpretationem 70. ut ibi monstrat Leo Castricius, idem sonat, ac si dictum esset, *excipite Christum viam Domini.* Et ut ea verba paraphrastice exponit S. Cyrillus 1. in Ioann. cap. 24. [Ambulastis hætenus in via Moysi modò viam Christi suscipite quam Propheta omnes vobis prædixerunt. Esaias enim hortatur vos, dicens, *Venite ascendamus in montem Domini, & in domum Dei Iacob, & annuntiabit nobis viam suam, & ambulabimus in ipsa.* Et rursus; *Erit ibi in via munda, & via sancta vocabitur: non erit ibi leo, nec parua illuc ascendet bestia; & qui dissipati sunt, ambulabunt in ea.* Et rursus; *Principium dabo Sion & hortabor Hierusalem ad viam.* Hieremias quoque similiter, *state*, (inquit;) *in via & quærite semitas Domini sempiternas, & videte quæ sit via bona, & ambulate in ipsa, & inuenietis purificationem animarum vestrarum.* Quænam igitur est via bona, quæ ambulantes in ipsa purificat? Ipse Christus clamat; *Ego sum via.*]

Hæc apud Isaiam cap. 26. dicitur, *semite vestre recte, rectus callis eius ad ambulandum.* De Christo namque via iusta, eum locum accipit S. Cyrillus lib. 10. de Ador. initio. Sed luculenter cap. 35. eiusdem Isaiæ. *Erit ibi semita, & via sancta vocabitur, non transibit per eam pullatus, & hac erit nobis directæ via, ita ut sulci non erunt per eam.* Ex Hebræo simpliciter vertetur, & *erit ibi via alta, & via, & via sancta vocabitur*: quam viam altitudinem, ad illum eius nitorem pertinere constat. Apud Paulum Hebr. 10. hæc dicitur esse *via nova* nobis iniuncta; & *vias vinens*, hoc est herbida & amœna, vel quæ non sit emortua, & tantum calcetur pedibus ambulantium, sed vitam suam illis iuuandis prodatur: quod attigit pulcherrimè Origenes Tomo 1. in Ioann. ad illud *in principio erat verbum*, exponens quomodo Christus dictus sit *via*. Sic enim scribit. [Quinetiam via quæ est in sapientia, & actione eorum qui sentiant in ipso facta circa permeationes, & explicationes de veritate in diuino Verbo, & circa actiones existentes in vera iustitia, vim exhibet nobis intelligendi, quomodo Christus via dicatur, in quam viam nihil gessere debet, neque peram, neque pallium, ac ne baculum quidem, vel calceos, quibus induat pedes iter facturus. Sufficiens enim per se est hæc via ad omnia suppeditanda iuuenti necessaria: nullaque re omnino indiget, quisquis hanc ingreditur ornatus eo vestimento, quo ornatum eum esse decet, qui inuitatus vadit ad nuptias; cum nulla res similiter molesta, possit in hac via occurrere facile enim factum non est, teste Salomone, ut serpentes, & ut ego arbitror, cuiusvis etiam feræ, vias inueniat quæ supra petram. Quare nihil opus est baculo in via hac, quæ tantum abest, ut contritorum vestigia habeat, ut ne illorum quidem quæ mala sunt, ob soliditatem, vnde etiam petra dicitur, sit capax.] Christus igitur viam esse, ex Scripturis ratum esto.

Christus simul semita, & Regia via.

952 Et interduo quidem in Scripturis Christus *semita* vocatur, quod nomen à via differt, nam via est longè laxior, semita autem angustior: vnde illud, *viam fecit semita in suis*, id est amplificauit suam iracundiam. Neque tamen idcirco Christus non est via, sed est via arcta ob humilitatem: sicut Satanas ob superbiam, patentissima & latissima via est, per quam multi intrant, ut dissert Auctor imperfecti hom. 18. Eandem ob causam, via hæc à Davide in manu esse dicitur, quia ob humilitatem & tenuitatem ægè aduertitur, ut exponit S. Cyrillus 9. de Ador. & S. Chrysostomus in Psal. 96. vnde agnoscens Sancti, magnam Deigratiam necessariam esse, ut via hæc angusta oculis non effugeret, orabant interprete. D. Augustino in Psal. 66. ut cognoscerent in terra viam Dei: quam non esse aliam à Christo, docet quod sequitur, *in omnibus gentibus salutare tuum.* Idem S. Augustinus despectui idcirco habitam hanc viam, ita docet libro primo doctrin. Christ. capite 10. [Purgandus est animus, ut perspicere illam lucem valeat & ei inherere perfecte. Quam purificationem, quasi ambulationem quandam, & quasi navigationem ad patriam esse arbitremur. Non enim ad eum, qui vbique præsens est, locis mouemur,

mouemur, sed bono studio bonique moribus. Quod non possemus, nisi ipsa sapientia tantae etiam nostrae infirmitati congruere dignaretur, & viuendi nobis praeberet exemplum, non aliter quam in homine, quoniam & nos homines sumus. Sed quia nos cum ad illam venimus, sapienter facimus: ipsa cum ad nos venit, ab hominibus superbis quasi tulte fecisse putata est. Et quoniam nos cum ad illam venimus, conualescimus: ipsa cum ad nos venit, quasi infirma existimata est. *Sed quod stultum est Dei, sapientius est hominibus, & quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.* Cum ergo ipsa sit patria, viam se nobis quoque fecit ad patriam. Et cum sano & puro interiori oculo ubique sit praesens, eorum qui oculum illum infirmum immundumque habent, oculis etiam carceris apparere dignata est.]

Verum quamvis haec via, arcta & angusta, nec nisi semita videatur ob Christi humilitatem, est tamen via amplissima, si spectetur multitudo inuentum illam, & huius viae ad illos, ac etiam multo plures excipiendos capacitas. *Regiam viam* hac ex causa Christum nominat Origenes hom. 12. in Num. ad finem, & Theodoretus lib. 10. contra Graecos, expendens illud Hierem. 3. *stare super vias, & videre quae sit via bona.* In quae verba sic scribit. [Deus qui per Prophetam loquebatur, antiquos Prophetas, *Vias* appellauit, bonam autem *Viam*, ipsum mundi Seruatorem, Christumque Dominum. Sicut enim in regiam, militaremque viam, reliqui calles à pagis agrique perueniunt; Ita & Propheta omnes, hunc tanquam viam cunctis credere volentibus, indicauit. Ipse etiam Dominus Deusque noster, in sacris Euangelis clamat; *Ego sum via veritas & vita.*]

953 Nec dissimiliter ea verba Christo accommodat Origenes hom. 8. in Ezech. In Exhortatione tamen ad Principem non ita pridem edita per Loaysiam, & à Binio praefixa suae Conciliorum editioni, multa omnino de via Regia ad Deum colliguntur, absque explicita ad Christum apertione. Sed praclare S. Hilar. in psal. 118. *littera Alph.* circa illud, *non enim qui operantur iniquitatem, in viis eius ambulauerunt.* [In primo versu, inquit,] (videlicet, *Beati immaculati in via,*) singulariter *via* commemoratur, via in hoc tertio plures. Ex quo intelligendum est, per multas vias ad vnam perueniri, in qua quisque immaculatus si sit, hic beatus est. De plurimis autem viis atque vna, Hieremias paria testatus est, dicens; *stet in viis, & interrogate vias Domini aeternales, & querite quae sit via bona.* In plurimis ergo viis standum est, & plurimae interrogandae sunt: & haec quidem plures, & Domini sunt & aeternales, & in his cernendum est quae sit via optima. Viae plures sunt, & plurima Dei mandata, plures Prophetae per quos omnes in vnam viam pergitur, sed in his operarij iniquitatis non ambulauerunt. Nam si in lege mansissent, vsque ad optimam illam noui Testamenti viam peruenirent. Est via per Moysen, est per Iesum, est per David, est per Isaiam, est per Hieremiam, est per Apostolos, & per has omnes ad eum necesse est peruenire, qui dixit: *Ego sum via, Et, Nemo vadit ad Patrem nisi per me.*]

Christum, *viam nostram* dici, satis ex variis Scripturis monstratum est. Ut taceam, quod

hic non ago, humanitatem Christi dici *iter eius*, quia in ea factus est viator, iuxta illud Augustini tract. 15. in Ioann. cum tractat fatigationem Iesu, ex itinere. [Iter ipsius, est cato pro nobis assumpta. Quomodo enim iter habet qui ubique est, qui nusquam deest? Quod it, aut unde it, nisi quia non ad nos veniret, nisi formam visibilis carnis assumeret? Quia ergo venire ad nos eo modo dignatus est, ut in forma Dei, assumpta carne apparet; ipsa carnis assumptio est iter ipsius. Ideo *fatigatus ab itinere*, quid est aliud, quam *fatigatus in carne*?] Sed ut dixi, hic non ago quae sit Verbi via ad nos, sed quomodo Christus sit via nostra ad Verbum; quod cum sit satis firmatum ab autoritate, adiungenda superest eiusdem denominationis ratio, quam duco ex nonnullis viis attributis. Est enim via, nexus duorum terminorum motus, & inter utrumque interiacet; unde & viatore protensior, est ac productior & necessarius est decurrenda, ut terminus ad quem attingatur. Est item via publicum quid, omnibusque impenditur texenda & calcanda, magno plane adiacentium camporum bono, nam alioqui conculcarentur & non facerent fructum. Unde semen iactum quod cecidit fecit viam, conculcatam est; & inter sortes fecunditatis temporalis improborum, ponitur, quod non sit ruina maceriae, neque transitus in plateis eorum; sed arceantur viatores ingressu, quo campus infertilis, & infrugifer redderetur. Haec omnia in Christum optime quadrant, unde metuitissimò *via* dicitur.

Via attributa in Christo. Est nexus extremorum terminorum.

954 In primis quadrat in Christum ratio illa, quam in via primum distinximus, quod scilicet sit nexus duorum hominis extremorum; nempe nihili nostri, & Dei: quod varij Patres pulcherrime considerant, eaque ex causa, Christum aliqui vocant *pontem inter nos ac Deum*. Praclare S. Paulinus Epist. 33. *sub finem.* [Ita per Christum Deo iuncti & insiti sumus, ut Dei aratronem teneamus in terra nostra, Spiritum sanctum, quem dedit nobis, & nostri pignus habeamus in Deo carnem Christi; quia intervallum istud immensum, quo à diuinis mortalia dispartantur, medio, & inter utraque communi interuentu suo velut quodam (ut sic dixerim,) ponte continuat, ut eius tramite terrena ecclesiis conferantur, cum hoc corruptibile nostrum, incorruptio. Superna perfuderit, & mortale nostrum (ut scriptum est) immortalitas hauserit, mortemque deuictam, victrix in Christo, & à Christo, nobis vita forberit.]

Concinat pulcherrime Gulielmus Paris. 1. cum Deus homo cap. 7. *ad finem.* [Chaos inquit,] magnum peccati, inter Deum & hominem, firmatum erat. Pontem igitur & viam necesse fuit interponi, per quem homo à seipso transire posset ad Deum, qui pondus tantae multitudinis transire portare sufficeret; & adeò longum qui utramque ripam contingeret, & utrinque firmiter se teneret. Altera ripa, erat humanitas; altera Deitas: Pontem igitur inter duas istas ripas medium, oportuit utique ripae vniri esse, atque continuum: quod est, Deum & hominem dicere: Et hoc videtur sonare illud Sap. 8. *Attingit sapientia, à fine vsque ad finem fortiter.*

ter, quasi ripa ad ripam: Et iste pons sub pondere tantæ multitudinis fractus est, & fractus mansit per triduum; per quam eius fracturam, in chaos infidelitatis, multi prolapsi sunt.]

955 Idem sub nomine *via* expressit S. Augustinus 11. Ciuit. c. 2. verbis illis. [Quia ipsa mens cui ratio & intelligentia naturaliter incit, vitis quibusdam tenebrosis & veteribus inuoluta est, non solum ad inherendum fruendo, verum etiam ad perferendum incommunicabile lumen, donec de die in diem renouata atque sanata, fiat tantæ felicitatis capax; fide primum fuerat imbuenda atque purganda. In qua ut fidentius ambularet ad veritatem, ipsa veritas Deus, Dei filius, hominem assumpto, non tamen Deo consumpto, eandem constituit atque fundauit fidem, ut ad Deum iter esset homini per hominem Deum. Hic est enim mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus. Per hoc enim mediator, per quod & homo, per hoc & via. Quia si inter eum qui tendit, & illud quod tendit, via media est, spes est perueniendi. Si autem desit, aut ignoretur qua eundum sit, quid prodest nosse quod eundum sit? Sola est autem aduersus omnes errores via munitissima, ut idem ipse sit Deus & homo, quod iter Deus, quod iter homo.] Eodem sensu 1. de Trinit. cap. 12. dixerunt Christum secundum formam Dei esse veritatem, secundum formam vero serui, esse viam. [Quia enim ipse est primogenitus ex mortuis, iter fecit Ecclesie suæ ad regnum Dei, ad vitam æternam, cui caput est, ad immortalitatem etiam corporis, & ideo *creatus est in principio viarum Dei in opera eius.*] Diligenter pensandum est, quod hic ait D. Augustinus, Christum factum esse in principio, siue principium viarum Dei. Inde enim non modò habetur Christum esse viam, mediani inter nos ac Deum, sed etiam aliquid plus.

Profecit haud dubiè D. Augustinus ex S. Athanasio quem distinctus exponentem egregiam doctrinam de Christo viarum Domini principio, iuxta illum Prouerbiorum locum ad quem hic ab Augustino alluditur, inuat adscribere. [Quemadmodum portò (inquit Athanasius,) inter fratres primogenitus, & ex mortuis primitiæ dormientium factus est; ita quoque, quia oportebat eum in omnibus primatum habere, etiam principium viarum creatus, ut qui in ea insistimus, perque eum (qui ita de se loquitur. *Ego sum via & ianua,*) ingredientes, participetque redditi cognitionis de Patre, audiamus & nos quoque, *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini.* Et *Beati mundo corde, quia ipsi Deum videbunt.* Iam cum ipsa veritas declaret, Verbum non esse ex natura rem conditam, consequens est, ut deinde dicamus, cur *principium viarum* appelletur. Quoniam prima per Adam & via, & ianua, perierat, & ex Paradiso ad mortem deuergamus dictumque nobis fuit. *Terra es, & in terram abibis;* ideo Verbum Dei hominum amore, & Patris voluntate, induit creaturam carnem, ut eam quam mortalem reddiderat primus homo præuocatione, ipse proprio sanguine sui corporis viuificaret, & renouaret nobis viam recentem & viam per velum (ut Apostolus dixi) hoc est, per carnem suam. Quod etiam aliis verbis significat, ubi ait: *Si qua in Christo noua creatura.* Et. *Vetera transierunt, ecce noua facta sunt omnia.* Quod

si creatio innouata fuit, oportuit in hoc genere aliquem esse primum. Murus igitur homo & pulueris, quales nos facti eramus ex præuocatione, is esse non poterat, eo quod in prima creatione fides ab hominibus seruata non fuit, eorumque culpa prima creatio perierat. Opus ergo fuit instauratore prioris creaturæ, & qui nouam creaturam conseruaret, & qui genere hominum alius quispiam, sed ipse Dominus ut principium esset, condi uoluit, quo efficeretur via nouæ creaturæ, ac de se merito diceret; *Dominus creauit me principium viarum suarum, ad opera sua,* ne ulterius secundum primam illam viam homo uiueret, sed quasi subsistente nouæ creaturæ exordio, Christum in se possidens huius nouæ creaturæ principem, in reliquum tempus se ei comitem præberet, qui ita de se loquitur, *Ego sum via.* Hic cur Christus, iuxta S. Athanasium dictus est, *principium viarum.*

Acceditque ad eam interpretationem Marcellus Ancyranus, ex quo eiusdem dicti Salomonis interpretationem exhibet Eusebius lib. contra eum 3. cap. 2. in fine. [Quænam sint illæ viæ docet in sequentibus; ita enim ille nobis, qui secundum rationem iustam insistere vitam volumus, pietatis viæ factus est principium viarum omnium posterorum. Addit autem *principium viarum*, ob hoc ipsum Dominum esse, & Seruatorem nostrum; propterea quod viarum, quas ingressi sumus post primam viam, principium extitit. Innuit autem traditiones, acceptas à diuinis Apostolis, qui secundum Prophetias, vna cum altissimo illo præconio, nouum hoc mysterium nobis annuntiant. Non ait Marcellus, carnem Christi esse viam Domini, quarum principium se vocat Sapientia carne vestita, quam viarum interpretationem Eusebius cap. sequenti, Marcello tribuit & late refellit: sed vias vocat instituta Christiana, & Metonymicè ambulantes in eis Christianos, tendentes per Christum ac Christi semitas, ad Deum, quæ fuit adducta ex SS. Augustino & Athanasio interpretatio, malè ab Eusebio reprehensa, argumento sanè leui, quod ante Christum plerique vias Domini ambulauerint. Quasi verò, agnus non sit ab origine mundi occisus, & ij ipsi qui tempore Christum præcesserunt, per Christum non inceserint, ut ad Patrem peruenirent, ad quem nemo venit nisi per Christum. Est igitur Christus principium viarum Dei, id est iustorum tendentium ad Deum, qui omnes, in eam hanc primariam viam necesse est: Atque ita habemus plus aliquid quam propositum esset: nempe omnibus incedendum esse per Christum; de quo plenius paulò post. Nunc enim obiter duntaxat est tactum occasione loci Prouerbiorum à S. Augustino adducti. Est autem per se euident, quod inde collegimus, aliquid plus esse, quam quod susceperamus monstrandum, nempe Christum esse viam eo quod iungat Deum & hominem, tanquam iter intermedium utrique extremo continuatum & attingens à fine usque ad finem, quod est de ratione viæ.

Christum

*Christus via, quocunque viatore
prouectior.*

956. Hinc sequi dicebam, Christum, quocunque per eum tanquam viam incedente, longius prouectum esse. Nam via, semper est productior eo qui viam decurrit: alioqui decurrenda non esset, nec interiaceret inter extremos terminos. Christus itaque cum sit via nostra ad Deum, vltimus semper prouectus est, quam quilibet viatorum, ita ut quantumcunque quis ambulauerit, donec terminum attingat, si Christum viam tenet, supersit semper ei quo vltimus in quo prouehatur, & quod pergere potest debeat. Hanc in Christo viam rationem insinuat S. Basilii lib. De Spiritu sancto cap. 8. cum ait. [Quoties Dominus appellatur, appellatur, *Via*, ad iubilioris intelligentiam potius quam ad vulgarem, atque e medio sumptam, animo ferimur. Audientes enim *Viam*, seriem & ordinem intelligimus per opera iustitiae, perque illuminationem scientiae ducentem ad legitimum profectum, semper ad anteriora festinantes, & ad ea quae restant nosmetipsos extendentes, donec perueniamus ad beatum finem, quae est Dei cognitio, quam Dominus per se in ipsum credentibus largietur. Reuera enim bona est via, exorbitationis errorisque nescia, Dominus noster Iesus, ad Patrem qui vere bonus est perducentis; *Nemo*, (inquit,) *venit ad Patrem nisi per me*. Talis est noster ad Deum reditus, per Filium.]

Hinc liquet, quam infanuerint Beguardi, damnati in Concilio Viennensi, quibus visum est, viatores posse hic eas in virtute & gratia progressionem facere, ut Christi gratiam non aequarent modò, sed etiam superarent. Quia de re, non est quod hic iteratò agam, discussa enim sufficienter est, agendo de gratia Christi, & sanctitate. Videtis insuper Suarez lib. 9. de gratia cap. 6. Nec verò fieri potuit, ut iusti Christum sanctitate superarent, à quo omnis ipsorum sanctitas & gratia ortum habet. Sic enim riuus fontem superaret. Omnem autem Sanctorum viatorum gratiam à Christo esse, fuscè superius est confirmatum, & egregie traditur à S. Gregorio lib. 1. in 1. Reg. ad illud, *non est sanctus ut est Dominus, neque est alius extra te*, affirmans id dictum esse. [Quia quisquis potuit sanctus existeret, eius accepit manere. vi sanctus esse potuisset. Hoc namque Sancta Ecclesia subsequenti verbo insinuans, ad eundem Redemptorem ex nimia charitate conuertitur, dicens; *Neque enim est alius extra te*. Subauditur, *sanctus*. Extra eum sanctus aliquis esset, si absque dono Vnigeniti, sanctificationis spiritum habere potuisset. Sed quis hoc asserere audeat de hominibus, quod de Angelis nequaquam constat? Scriptum quippe est; *Verbo Domini, caeli firmati sunt, & spiritus oris eius, omnis virtus eorum*. Verbum Domini est Vnigenitus Dei. Quem profectò Euangelista Ioannes insinuans, ait; *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum*. Si ergo etiam Angeli sanctificati creduntur in Filio, multo magis de hominibus creditur, quia extra eum, sanctificationis gratiam inuenire non possunt.] Et mox [Potest hoc & ad iustitiae statum pertinere, quia electorum esse, est in Deo per iustitiam manere.]

Theoph. Raynaud de Anrib. Christi.

re. Et quia Vnigenitus Dei, Deus est, extra eum non est aliquis; quia nemo electorum, nisi in ipso est. Quod sic refertur ad diuinitatem eius, ut nequaquam intellectum humanitatis eius euacuet: quia iustus esse non potest, qui fidem non habet diuinæ Incarnationis.]

*Per Christum viam, omnis ad Deum
progressio.*

957. Idipsum potest, quod præterea aiebam insinuari per Christum viam. Progredi namque ad Deum. idipsum est quod sanctitatem & gratiam parare, vel augere. Sicut ergo nemo ad terminum progredi & pertingere potest nisi per viam ita omnis nostra ad sanctitatem progressio est per Christum, ut ipse de se conceptis verbis professus est cum dixit, *Ego sum via. Nemo venit ad Patrem, nisi per me*, quae verba S. Aug. 1. doct. Christ. cap. 34. sic interpretatur. [A Christo aggrediendum & exordium iter est omnibus qui ad veritatem peruenire, & in vita aeterna permanere desiderant. Sic enim ait, *Ego sum via & veritas & vita*: hoc est, per me venit, ad me peruenitur, in me permanetur. Cum enim ad ipsum peruenitur, etiam ad ipsum Patrem peruenitur: quia per aequalem ille cui est aequalis agnoscitur, vinciente & tanquam adglutinante nos Spiritu sancto, quo in summo atque incommutabili bono permanere possumus: ex quo intelligitur quod nulla res in via tenere nos debeat, quando nec ipse Dominus, in quantum via nostra esse dignatus est, tenere nos voluerit, sed transire, ne rebus temporalibus quamuis ab illo pro salute nostra susceptis & gestis hæreamus infirmiter, sed per eas potius curramus alacriter: ut ad eum ipsum qui nostram naturam à temporalibus liberauit, & collocavit ad dexteram Patris pronchi atque peruenire mereamur.]

Eadem Christi verba quae proposui, non male in hunc modum glossat Auctor sermonis septimi de Cena Dom. perperam adscripti D. Bernardo, postquam multipliciter exposuit, cur & quomodo Christus dicatur via, veritas & vita. [Ego sum via reconciliationis, veritas retributionis, vita aeternae beatitudinis. *Nemo venit ad Patrem, nisi per me*. Ac si dicat, nemo venit ad me veritatem & vitam, nisi per me viam: & nemo venit ad me Deum, nisi per me hominem assumptum. Ego per assumptam carnem, mortalibus facio foueam, per quam venitur ad veritatem & vitam. Et viam moriendo facio, resurgendo, ad caelos ascendendo, ubi ego sum veritas & vita, Deus verus, Deus aeternus. Miser homo de terra terrenus, semper gibbus, semper procliuius, semper aeger, semper infirmus ad gaudia Paradisi vnde expulsus fuerat; per se redire non poterat: nec ad veritatem & vitam quæ Deus est, per se ascendere valebat. Sed venit Verbum ad carnem, Deus ad hominem, & verbum caro factum est, & Deus factus est homo, inclinavit se Verbum ad carnem. Deus ad hominem, & sic genus humanum non solum ad Paradisum, sed etiam portauit ad caelum, ubi est esse verum, & esse aeternum, veritas quæ semper fuit & erit, vita beata & semper beata quæ nec principium habuit, nec habebit finem. Vnde nobis terrigenis, homo Deus factus est via, & nos perduxit ad veritatem & vitam, ad se videlicet

R R r Deum

Deum & hominem, & hoc est quod dicit: *Nemo venit ad Patrem nisi per me*, ac si diceret, Nemo venit ad me Deum, nisi per me hominem, hominem à Verbo assumptum; Nemo venit ad Patrem, nisi per me, qui sum homo, & vnus Deus cum Patre.]

Grauitur in eandem sententiam S. Leo serm. 16. de Passio. ca. 6. [Merito Dominus ipse nobis factus est via, quia non nisi per Christum itur ad Christum. Per ipsum autem ad ipsum tendit, qui per semitam patientiæ & humilitatis eius incedit: in quo planè itinere, nec altus deest laboris, nec nubes tristitiæ, nec procella formidinis. Ibi sunt insidiæ iniquorum, persecutiones infidelium, minæ potentium, contumeliæ superbiorum: quæ Dominus virtutum & Rex gloriæ idèd omnia in infirmitatis nostræ forma, & in carnis peccati similitudine percurrit, vt inter præsentis vitæ pericula, non tam optandum sit nobis, declinando ista effugere, quàm tolerando superare.]

958 S. Cyrillus lib. 10. de adorat. initio, id expressum censet in comitatu Moysi per Iesum Naue. [Ascendentes inquit, in montem beato Moise, simul ascendit Iesus, neque enim aliter adiri ad Patrem potest nisi per filium; verè enim dicit: *Nemo venit ad Patrem nisi per me*. In Christo igitur, ipsis quoque sanctis viris patet aditus: neque cuiquam fas est ad excessam sublimemque contemplationem, quasi in montem ascendere, neque verò propius ad Deum accedere, eo nimium coniunctionis modo qui in Spiritu & sanctitate conuersationis efficitur; nisi illi adsit Emmanuel, & quæ hominibus ardua sunt & inaccessa peruia reddat ac plana: idque esse arbitror, quod est Esaiæ voce dictum; *Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & omnia praua erunt indirecta, & aspera in vias planas*. In Christo enim nobis ardua omnia plana sunt, & aspera peruia: facilia item ac prona, quæ sunt inaccessa; vt enim Propheta ille idem alibi dicit: *Via piorum recta facta est, parata est via piorum*. Necessariò igitur vnà cum Beato Moyse ascendit Iesus: nam vt modò dixi, per filium adiri potest ad Patrem, & ipse filius mediator est, qui nos per se coniungit, & ad illam sublimitatem quæ est natura excellentior, attollit: aciem quoque cum illis selectis egregiisque viris instruxit, & vicit Amalech. Christus enim, cum sanctos viros elegisset, quorum primitiæ beati illi discipuli fuerunt, vicit quidem ille principem huius seculi, sed Moyse iubente; factus est enim sub lege filius, quamuis idem legislator esset, qua Deus erat. Pugna præ terea tempus non ipso die fuit, quo Moyses iussit, sed postridiè, id est, dilata est in aliud tempus: nam lex futura prænuñciabat, & Saluatoris nostri res præclarè gestas splendide demonstrabat, si spiritaliter intelligatur.]

Iuxta S. Athanasium in expositione fidei ad finem, hoc ipsum de Christo prænuñciatur Sapiens, cum eum vocauit principium internum Domini. Verba S. Athasij sunt. [Dominicus homo quem ad salutem nostram exhibuit, conditus est vt esset initium viarum: per hunc enim ad Patrem accessum habemus, quoniam ipse est via, quemadmodum ait. *Ego sum via, quæ ad Patrem vocat*: via nimirum, corporeum quiddam est, quod visui subiaceret, quæ est ipse Dominicus homo.]

Christus via, publicum quid, impensum nobis.

959 Quæ subdebam, de via iuris publici existente, & in commune bonum impensa per sui conculcationem, cadunt ita aperte in Christum, vt non egeant expositione. Christus enim omnibus patet, & idcirco omnibus exponitur. Vnde S. Augustinus in Psal. 39. aptat ad Christum illud Psalmi 66. *vt cognoscamus in terra viam tuam, in omnibus gentibus salutare tuum*. Quæ verba sic expendit. [Primo dixit *vt cognoscamus in terra viam tuam*: & secutus est *in omnibus gentibus salutare tuum*. Quasi diceretur ei: Quæ est via quam cupis agnoscere? Homines ad viam veniunt, nunquid via venit ad homines: Via nostra venit ad homines, inuenit errantes, vocauit ad se extra ambulantes. In me inquit, ambulate, non errabitis. Ego sum via & veritas & vita. Ne diceret, vbi est via Dei ad quam regionem ibo? quem montem ascendam? quos campos inquiram? Viam Dei inquit, Salutare Dei est via Dei, & vbique hæc est, quia in omnibus gentibus salutare tuum.]

Patet ergo omnibus Christus, qui item totus in nostros vnus expensus est, vt S. Bernardus rectè pronunciauit; & vt nobis commodaret, conculcari tota die sustinuit, vt sapè habet Plures. [Quoniam in via sumus (ait S. Augustinus 1. de doct. Christ. cap. 17.) Nec via ista locorum est sed affectuum, quam intercludebant quasi septa quadam spinosa, præteritorum malitiæ peccatorum, quid liberalius & misericordius facere potuit qui seipsum nobis quò rediremus subternere voluit, nisi vt omnia donaret peccata conuersis, & grauitur fixa interdicta reditus nostri, pro nobis crucifixus euelleret.] Hæc est via noua, quam Christus per velamen id est carnem suam initiavit nobis, vt habet Apostolus Hebr. 11. S. Augustinus legit *enacauit, inuenerunt*, id est primum fecit esse vni Deut. 20. eadem vox vertitur, *dedicauit*, in illis verbis editionis vulgare: *si quis edificauit domum nouam, & non dedicauit eam*; hoc est nondum cepit ea vt. Hanc ergo viam carnis tam multa aspera & dura perpellat, & conculcata tota die ab inimicis, aperit nobis Saluator noster in se ipso, cum incarnatum Verbum factum est nobis via. Tunc enim propalata est sanctorum via, iuxta Apostolum, & paruit hominibus iter ad Deum, quod ante Christum erat oculosum. Inuenerunt quidem viam perfectionum & deiectionis omnimodæ SS. omnes, etiam qui Christo præuenerant, vt S. Macarius obseruat hom. 26. *sub finem*, sed quia vt ibidem addit, Christus ipse via noua hoc in se prodere nouo planè & eminenti modo voluit, rectè appellatur *via noua & recens initiata*.

Qui declinant ab hac via Regia.

960 Habemus itaque, viam de qua nobis dicitur Esaiæ 30. *hæc est via, ambulate in ea, & non declinetis ad dexteram, neque ad sinistram*. Declinant quicunque à Christo deuant per extremas vias non bonas, relicta media, quæ sola est bona, sola tuta, & ab omnibus periculis & inimicorum incurfibus planè secuta. [Tu solus, talis es via, quæ latronem non habet,] ait

ad Christum Iulianus Toletanus in Oratione præfixa operi Prognostici. Egregie planè in hanc rem Origenes hom. 4. in Psal. 36. illis verbis. [Qui iter agit ad virtutem, multa sunt quæ digredi debet & transire. Ergo & tu qui ad Christum tendis, qui est Dei virtus, digredere luxuriam, scorta, adulteria, digredere furti, falsa testimonia; tum deinde digredere & auaritiam, & omnem pecuniæ cæterarumque malarum rerum concupiscentiam; digredere mendacium, digredere trititiam seculi. Nisi hæc omnia digressus fueris visionem illam magnam Domini, videre non poteris. Sunt ergo quidam in nobis gressus & pedes, quibus iter hoc agimus, sunt gressus interioris hominis, quibus ambulare possumus per illam viam quæ dicitur: *Ego sum via, veritas, & vita*. Hoc ergo iter agentibus, multis gressibus utendum est nobis, ut illa omnia quæ supra diximus transeamus, quia gressus hominis à Domino diriguntur. Non sufficit homini volenti illud iter incedere, sola propositi sui voluntas, nisi & Dominus direxerit gressus eius: quia frequenter accidit iter agentibus, ut ambulent, quod iter tamen rectum tenere non possunt, sed descendant in aliquos errores, ut illi qui in philosophiæ eruditione versantur, videntur quidem iter virtutis incedere, sed quia à Domino non diriguntur gressus eorum, non tenent iter rectum, sed & heretici nihilominus ingrediuntur etiam ipsi iter, sed cum scripturas carnaliter, non spiritualiter intelligunt, declinant in sinistram. Si verò spiritualiter intelligant, in ipso autem spiritali intellectu Apostolice non teneant regulam veritatis, decidunt nihilominus & ipsi ad dexteram, Diabolo (ut ita dixerim,) gressus eorum non dirigente, sed detorqueute à via recta. Nos ergo neque ad dexteram, neque ad sinistram declinantes, ingrediamur mediam viam quæ est Christus Dominus, quia in ipso ambulantium, gressus Dominus dirigit. *A Domino ergo gressus hominis dirigantur, & viam eius cupiet*; illam scilicet viam de qua supra diximus. Cupiet enim qui à Deo dirigitur Christus, & desiderabit permanere semper in Christo. Subdit multa luculenter, de iis quorum mouentur pedes, & effunduntur gressus; concluditque, in tanta lubricitate viæ, & nostra fragilitate, orandum esse Deum, ut nos in via custodiat. [Nos ergo (inquit,) deprecemur Dominum ut dirigat gressus nostros, & custodiat vias nostras, ut ne supplantentur gressus nostri: ut in via quam incedimus, hoc est in Christo Domino nostro, quasi supra petram stabilem vestigia nostra firmentur, ne quoquo modo supplantari possimus: per illum scilicet cuius nos caput obseruamus, & ille nostrum obseruat calcaneum; cui utique nunquam nos oportet plantam nudam præbere, sed semper debemus esse calceati pedes in præparatione Euangelij pacis, ut si venerit Diabolus supplantator, & inuenerit pedes nostros munitos, & supra petram stantes, inde nos supplantare non valeat.]

Vide sis de viæ periculis 4. Elidræ cap. 7. Neque tamen timendum quicquam est in via ipsa, sed duntaxat iuxta viam, ut pulchrè monet S. Augustinus hom. 34. ex 50. verbis illis. [Tenere viam mediam, veram rectam, tanquam inter sinistram desperationis & dexteram præsumptionis, difficillimum esset nobis, nisi Christus dice-

Theoph. Raynandi de Attrib. Christi.

ret, *Ego sum via & veritas & vita*. Tanquam diceret. Quæ vis ire? Ego sum via. Quò vis ire? Ego sum veritas. Vbi vis permanere? Ego sum vita. Secure ergo ambulemus in via, sed insidias timeamus iuxta viam. Inimicus insidiari non audent in via, quia Christus est via. Sed iuxta viam, planè non definit. Vnde & in Psalmo dicitur: *iuxta semitas, scandala posuerunt mihi*. Dicit & alia Scriptura: *Memento quia in medio laqueorum ingrederis*. Isti laquei inter quos ingredimur, non sunt in via: sed tamen sunt iuxta viam. Quid formidas quid metuis, si in via ambulas? Tunc time, si deferas viam. Nam idè etiam permittitur inimicus ponere iuxta viam laqueos, ne securitate exultationis via defecetur, & in insidias incidatur. Via Christus humilis; Christus veritas & vita, Christus excelsus Deus. Si ambules in humilis, peruenies ad excelsum.]

Cautio, ne iumentum nos excutiat.

961 Quia verò omnes iter hoc cæpimus insidentes iumento nostro, cautio magna adhibenda est, ne illud vel ferociens, vel à serpente demorsum, excutiat nos, & concidentes conteratur. Monitum est sapientiæ plenissimum, quod supposito ex Augustino, libro de Cantico nouo cap. 3. qui sic scribit. [Ecce in Euangelio clamat Saluator. *Ego sum via*. Habes viam, ambula sollicitus. Tamen doma iumentum tuum, carnem tuam, ipsi enim insidet anima tua. Quomodo si in hac via mortali iumento insideres, quod te gestiando vellet præcipitare; nõne ut securus iter ageres, cibaria ferocienti si biraheres, & fame domares, quod frano non posses? Caro nostra, iumentum nostrum est, iter agimus in Hierusalem. Plerumque nos capit caro, & de via conatur excludere. Tale ergo iumentum, cohibeamus ieiuniis. Vide eum gubernatorem, eundemque viatorem Apostolum Paulum, vide illum suum iumentum domantem, *In fame, (inquit,) & siti, in ieiuniis sapiens*. Et, *castigo corpus meum, & in seruientem redigo*. Ita ergo & tu, qui ambulare desideras, doma carnem tuam, & ambula. Ambulas enim si amas. Non enim ad Deum passibus, sed affectibus currimus.]

Iumentum nostrum sic excutiens equitem imperitum, Philo Iadæus l. de Agricult. ait morderi à serpente Eue, non autem à serpente de quo in benedictione Dan. Gen. 49. *siant Dan coluber in via, cerastes in semita, & mordeat ungulas equi, ut cadat ascensor eius retrò*. Serpentem namque Eue, interpretatur voluptates gulæ, & alias quasque: & huiusmodi serpentem, ait passim hominibus in via trita & publica, qua incedendum vetabat Pythagoras, insidiari; colubrem autem siue serpentem, cuius morsum Iacob apprecatus est filio Dan, ait Philo, designare fortitudinem, & virtutes omnes, quibus animus in semita & via non trita incedens, salubriter mordetur; ita ut cadat ascensor eius retrò; & consequatur saluberrima attritio. Hæc quidem Philo. Verum genuinus sensus esse videtur, ea verba à Iacobo, specie precantis dici; quia solemne est, Prophetas cum diuinam aliquam pœnam vel mali permissionem prænuñtiant, deprecatorio uti verbo, ut significant conformationem suam ad nutum diuinum. Itaque S. Ambrosius lib. de benedict. Patriarch. cap. 7.

R R r 2 morsum

motum illum equi in via, interpretatur tentationem ad deiiciendum equitem, & detrudendum in ruinam. [Hoc est enim (inquit,) morde re equi calcaneum, vt veneni suffusione equus saucius, & vulneratus dente serpentis, leuet calca neum suum: sicut Iudas proditor tentatus à Diabolo, super Dominum Iesum leuauit calca neum suum, vt deiiceret equitem, qui se deiicit vt omnes leuaret. Cecidit igitur non prostratus in faciem, quasi dormitans, sed retrorsum; vt à superioribus ad priora se extendens, à Domino expectaret salutem. Sciebat enim se resuscitan dum, & idè iacentem Adam expectabat erige re. Vnde nos cum benè in via currimus, caueamus necubi serpens lateat in semita, & subruat vestigium equi, hoc est, corporis nostri, & deiiciat subito equitem dormientem. Non si vigila mus, cauere debemus aliquatenus, & morsus declinare serpentis. Nam ergo nos opprimat somnus negligentia somnus seculi, non oppri mat diuitiarum somnus, ne & de nobis dicatur, *obdormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum*. Sed sunt & equites dor mientes, de quibus scriptum est, *Dormierunt qui ascenderunt equos*. Si auaritia pectus tuum vulne ret, si libido inflammet, dormis eques; & idè corpus tuum hoc est equum tuum, non potes refranare.]

Remanentes in via, & ab ea descedentes.

962 Quos S. Ambrosius, dormitantes in via vocat, autor proximè adductus libri de Cantico nouo cap. 4. vocat remanentes in via, quos fecerunt ab aliis duobus generibus hominum, qui viam inierunt per baptismum, & Christianismi professionem; nec tamen progrediuntur in ea, vel etiam non tenent eam. Locus est huic negotio accommodatissimus, & adscriptu dignissimus. [Via ista nostra ambulantes quatit. Tria sunt hominum genera quæ odit remanentem, retrò redeuntem, aberrantem. Ab his tribus generibus malis, Domino adiuuante vindicetur & defendatur gressus noster. Iam verò cum ambulantes sumus, alius tardius ambulat, alius celerius; ambo tamen ambulant. Excitandi sunt ergo remanentes, retrò redeuntes renocandi, errantes in via ducendi, tardi exhortandi, celes imitandi. Qui non proficit, remansit in via: qui fortè à meliore proposito declinat, ad id quod deterius reliquerat, reuersus est retrò: qui fidem deserit, à via errauit.] Exponit distinctius, qui sint tres illi ordines malè capeffentium viam. De primo sic loquitur. [Quis est qui non proficit? Qui se putauerit esse sapientem; qui dixerit, sufficit mihi quod sum; qui non attendit cum qui dicit, *Qua retrò obliuiscis, in ea qua ante sunt, extensis secundum intentionem sequor ad palmam vocationis Dei in Christo Iesu*. Currentem se dixit, sequentem se dixit: non remansit, non retrospexit: absit vt errauerit, quia viam ipse docebat, qui & tenebat & ostendebat.] Ibidem de ordine secundo. [Qui sunt & retrò redeuntes? Qui ex continentia reuertuntur in immunditiam: qui ex sancto & singulari bono proposito Virginitatis, diuertuntur in turpitudines voluptatis, & corrupta mente corrumpunt simul & carnem. Hos increpat Apostolus Petrus dicens, *Melius illis erat, non cognoscere viam salutis, quam cognoscere, retrò respicere*: ô malum

retrò respicere. Vxor enim Lot, quæ liberata est à Sodomitis, contra præceptum retrò respexit: quod euaserat perdidit. Nec immerito in statu salis repente conuersa est, nisi vt fatuus, suo etià exemplo diceret.] Tandè de ordine tertio se scribit. [Qui sunt & aberrantes. Omnes hæretici, qui relicta veritatis via, errando per desertum latrocinantur, & animas captant in peccatis, præpediunt, quæ ne quis ad patriam valeat peruenire: efficit lupi semitæ, induri omnia pelle, cum sint intus lupi rapaces, prædicantes Christum viam, & qui eos sequuntur ducentes ad mortem.] Excurrit in varios erroneos, Manichæos, Arianos, Pelagianos, tum concludit cap. 10. adhortatione adhibita ad fideles quæ merito obſignabit hanc, de via ad Deum per Christum exhortationem. [Vos autem fidelia germina sanctæ matris Ecclesiæ Catholicæ, per vniversum mundum diffusa, fugite omnes hæreses. Si quis aliud euangelizauerit vobis, anathema sit. Rectos cursus facite pedibus vestris, non declinetis, nec ad dexteram praſumendo, nec de sinistra desperando. Currite velociter rectam viam; ipsa enim vos perducit ad patriam: ad patriam illam cuius ciues Angeli sunt, cuius templum Deus, cuius splendor Filius, cuius charitas Spiritus sanctus, ciuitas sancta, ciuitas beata, ciuitas vbi nullus perit amicus, quò nullus admittitur inimicus: vbi nullus moritur, quia nullus oritur: nullus infirmatur, quia incorrupta salute lætatur. Cum illos venerimus, non ibi eluriamur aut sitiemus: Visio ipsa, fatietas nostra erit. Non ibi dormiemus, quia non ibi laborabimus. Nulla cuiuslibet rei necessaria erit refectio, vbi nulla erit defectio. Viuemus, regnabimus, lætabimur. Si tantum delectat eum de ea loquimur, quid erit & videre? Videre Deum, viuere cum Deo, viuere de Deo. Vita enim erit nostra, laudare Deum, & sine defectu amare. Beati enim ait Propheta, *qui habitant in domo tua Domine in secula seculorum laudabunt te*.]

An non hoc ipsum est, quod voluit S. Ambrosius I, de bono mortis cap. 12. sic de Christo scribens, post præmissa pleraque, de felicitate termini viæ nostræ: [Demonstrauit & viam, demonstrauit & locum, dicens, *Et quò vadis, vester scit? & viam scitis*. Locus apud Patrem est; via Christus est, sicut ipse ait; *Ego sum via, & veritas, & vita*. Nemo venit ad Patrem, nisi per me. Ingrediamur hanc viam, teneamus veritatem, vitam sequamur. Via est quæ perducit, veritas quæ confirmat, vita quæ perseverantibus redditur.] Moxque conuersus ad Christum, [Sequitur te Domine Iesu sed vt sequamur, accersi, quia sine te nullus ascendit. Tu enim via es, veritas, vita, possibilitas, sedes, præmium. Suscipe nos quasi via; conforma quasi veritas, viuifica quasi vita. Pande illud tuum bonum, quod videre desiderabat David, inhabitans in domo David; idè quæ dicebat, *Quis ostendit nobis bona?* Et alibi *Credo videre bona Domini in terra viuientium*. Ibi enim sunt bona, vbi vita perpetua est, vita sine crimine. Alibi quoque ait, *Replebitur in bonis domus tua*. Quod idè frequenter, vt scires, hinc bonum illud Philosophos transiisse, quod summum essent. Pande ergo illud verè bonum tuum, illud diuinum, in quo & viuimus & sumus & mouemur. Mouemur quasi in vita æternæ quasi in veritate, viuimus quasi in vita æterna. Demonstra nobis illud bonum, quod est simile

mile sui, semper indissolubile atque immutabile, in quo sumus æterni, in agnitione omnis boni.]

Excusationes de ardua Christi via, praelusa.

963 Quam gemendum & deplorandum est, plerisque hac viâ salutis abiectâ, vias alias inire non bonas, & quas in die iudicii, sed verè, agnoscent difficiles, causati difficultatem eius viâ ad salutem quam hactenus signauimus. Non inficior aliquam huius vitæ asperitatem, est tamen ineunda, si sapiamus. [Christus, inquit S. Augustinus Conc. 2. in Psal. 36.] direxit gressus nostros, vt viam eius vellemus. *A Domino gressus hominis diriguntur, & viam eius vult.* Iam sequeris viam Christi, non tibi seculi prosperitates promittas. Per dura ambulauit, sed magna promissit. Sequere. Noli tantum attendere quâ iturus, sed & quò venturus sit. Tolerabis plura temporalia, sed ad lætitiâ perueniens sempiternam. Si vis sustinere laborem, attende mercedem. Nam & operarius in vinea deficeret, nisi attenderet quid accepturus esset. Cum autem attenderis quid sit accepturus, omnia erunt tibi vilia quæ pateris, nec digna aestimabis, pro quibus illud accipias. Et mox. [Ergo à Domino gressus hominis diriguntur, & viam eius vult. Hinc dicere cœperam, viam Christi si vis, & verè Christianus es, ipse enim Christianus, qui non aspernatur viam Christi, sed vult viam Christi sequi per passiones ipsius, noli per aliam viam velle ire, quàm per illam quâ ipse iuit. Dura videtur, sed ipsa est tuta via: alia fortè delicias habet, sed latronibus plena est.]

Verum ipsa quidem via, lenis & lauis ex se est: *via enim Christi, via pulchra, & omnes semite eius pacificæ*, vt interpretatur S. Hieron. in cap. 3. Prouerb. Nos sumus quibus ea via asperatur, & ex falsa imaginatione videtur dura & horrida. Nos inquam vt cum Cassiano dicam collat 2.4. cap. 24. [Nos esse manifestum est, qui semitas Domini rectas ac leues, prauis durisque desideriorum cautibus asperamus: qui viam regiam Apostolicis ac Prophetis silicibus communiam, sanctorumque omnium, atque ipsius Domini vestigiis complanant, amentissimè desidentes, de via quæque ac dumosa lectamur, & presentium oblectationum illecebris obæcati, per obscuros impeditorumque vitiorum sentibus calles, laceratis crucibus, & disrupta illa nuptiali veste reptamus; non modò acutissimis veptium aculeis configendi, sed etiam virulentorum serpentum, vel scorpionum illic latitantium ictibus prosternendi. *Tribuli enim & laquei in viis prauis; qui autem timeat Dominum abstinebit ab eis.* De talibus & alibi Dominus per Prophetam. *Oblitus est mei*, inquit, *populus meus, frustra, libantes & impingentes in viis suis, in semitis seculi, vt ambularent per eas in itinere non trito.* Via enim secundum sententiam Salomonis, nihil operantium, strata sunt spinis, fortium verò trita sunt: & ita ab itinere regio deviantes, ad illam Metropolim, vbi noster cursus indeclinabiliter semper debet esse directus, non poterunt peruenire. Quod etiam Ecclesiastes satis significanter expressit; *Labor*, inquit, *stultorum affliget eos, qui non nouerunt ire in ciuitatem*; illam scilicet Hierusalem cœlestem, quæ est mater omnium nostrum.]

Gratulandum quoque cum S. Bernardo ferm. de quadruplici debito, iis qui se ad hanc viam facilius percurrendam exonerant, excussis impedimentis omnibus. Quare fratres suos sic alloquitur. [In via estis fratres, quæ ducit ad vitam, in via recta & impolluta quæ ducit ad ciuitatem sanctam Hierusalem, illam quæ libera est, quæ sursum est, quæ est mater nostra. Arduus quidem assensus eius, vt potè per ipsam montis summitatem incisus; sed via compendiosior, laboris magnitudinem vel temperat, vel excludit. Vos autem tam felici facilitate, quàm facili felicitate, viam istam non solum itis, sed curritis; quia exonerati estis & accincti, nihil ponderis super dorsa portantes. Non sic aliqui, non sic, qui quadrigas & quadrigalia onera pertrahentes, montis circuitum ambire decernunt, & plerumque per deuexa montis præcipitantur, vt vix finem inueniant vitæ suæ. Felices igitur vos, qui vos & vestra sine omni acceptiuncula reliquisti, per ipsum montis verticem iter facitis ei qui ascendit super occasum; Dominus nomen illi. Illi verò qui quamvis Egyptum fugerint, tamen quæque Egyptia tenerrimè resuscitant, viam ciuitatis habitaculi non inueniunt; sed voluntatum suarum grauissimis sarcinis prægrauati, vel sub onere, vel cum onere cadunt, vt vix ad cursum perueniant destinatum.] Sic gratulabatur Humberto ferm. de eius obitu, quod institisset Christi semitis, & sicut ille ambulauit, & ipse ambulasset, sicque ad beatam metam, & ciuitatem sanctam pertigisset.

Terminus ad quem via nostra.

964 Hæc ciuitas quæ est terminus motus nostri, cum Hierusalem superior quæ est mater nostra appellatur, vt ex Cassiano audisti; tum aliis plerisque nominibus designatur: eoque nominatum, quod S. Ambrosius proximè laudatos statuebat termino ad quem peregrinationis, & incessus nostri per Christum viam: nempe nomine *loci*, iuxta illud, *est locus apud me*; quod expendens Nyssenius l. de vita Moysis, ait eum locum motu adiri, non tamen pertransiri, & eum motum, esse simul statum, iuxta illud quod ex eodem capite Exodi profert, *stetisti in lapide*, de quo sic pronunciat. [Mirabile auditu, quomodo vnum ac idem, status, & motus est. Si quid ascendit, non stat; si stat, non ascendit. At hic ascendit, qui astat. Nam qui caducus ac instabilis cogitationibus est, non fixus in bono nec permanens, sed fluctuans & circum actus, vt ait Apostolus, variisque de rerum natura opinionibus in vtramque partem impulsus & exagitatus, is nunquam ad sublimitatem virtutis ascendit; sicut qui colles conantur scandere fabulosos: nam etsi projectis in longum pedibus magna transire spatia videantur, semper tamen ad inferiora, delapso sabulo deferuntur. Motus igitur fit, progressus autem nullus fit. At si quis vt Psalmista dicit, ad huius profundi retractos pedes, in hoc posuerit lapide, (lapis autem Christus est plenitudo virtutum omnium;) quanto firmior ac nobilior, vt Paulus consulit, in bono fuerit, tantò velocius volat, hac stabilitate quasi pennis eleuatus. Cum igitur locum apud se ostendit, ad perpetuum cursum exhortatur: cum statum in lapide daturum se promittit, modum diuini cursus illius, Moysi subaperit.

R R r 3 Capacitas

Capacitas verò aut foramen lapidis, verbis Apostoli expositum est, cum domum non manu factam cœlestem spe iis referuari, qui terrestre tabernaculum dissoluerunt, asserat. Nam rectè qui cursum perfecit, vt ipse dicit, in latò illo & capacissimo stadio, quod diuina vox *locum* appellauit, qui videlicet fidem conferuauit, ac in lapide, vt ænigmate dicitur, pedes suos firmavit, is corona iustitiæ, à manu eius qui hæc certamina nobis posuit, coronabitur.]

Etiamsi potè hic locus eminentissimus est, tamen ad eum non nisi descensu peruenitur: & in eo, præiuisse nobis Christum, pulcherrimè prosequitur S. Bernardus serm. 4. de Ascens. Quod facultati nostræ & sapientiæ deest, rogemus à Deo suppleri, precantes cum Iuliano Toletano in oratione quam præfixit suo primo libro Prognosticon. [Desertum Idumææ, cæcus & morbidus possessor inhabitans, clamo ad te, fili David, miserere mei. Patriam enim rheam, æternam Ierusalem quero, ciues eius contemplari desidero: sed quibus ductoribus illuc transcam, non inuenio. Tu ergo qui temetipsum dignatus es ostendere viam, porrige mihi manum tuam, qua illuc non iam cæcus, sed videns, sine aliquo latrocinantium impedimento perueniant. Tu enim solus, & talis es via, quæ latronem non habet. Ecce anxium est cor meum; pro reditu patriæ illius diu tibi suspirans, immensa futurorum cura distenditur, cupiens vt tanquàm illuc eatur, hinc iam futura illius beatitudinis gaudia contempletur, &c. Ego tamen in illius patriæ signum, de qua tanta dicuntur, cupiens euolare, peto vt per te, qui via es, gradiar: in te qui es veritas, non offendam: ad te qui es vita, perueniam. A te ergo, qui summæ felicitatis es via, nullis casibus diuidar, nullis rerum impedimentis abrumpar: sed in te gradiens, latronem moriturus non patiar, mortuus accusatorem non perferam. Angelicis morientem me excubiis protegas; euocatam ad te, extenso pietatis gremio consolare: vt ad te sine confusione veniens, videam quæ bona sunt in Ierusalem.]

Christus, via item maritima.

965 Expofui nostrum ad Deum per Christum iter, quasi terrestre; Nec difficile est maritimum prosequi, & post equos, de naui addere. Nam & Poëta ait Artemidorus lib. 1. cap. 5. naues equos dixit; & nos Neptunum *Hippion* id est *equestrem* vocamus. Et verè quam rationem in terra equus habet, eandem habet naus in mari. Sanè Christo quoque illud aptatur, vt supra vidimus in mari via tua. Scitè quoque Isidor. Pelus. lib. 1. epist. 416. *viam nauis in medio mari*, de qua Salomon, exponit de Christo, per Incarnationem tanquam per nauem, peragante mortis abyssum. Mare ergo, vt liquet, mundus est. Omitto quæ in eam rem habet Maximus Tyrius serm. 3. Sed audi Theophilum Antiochenum l. 2. ad Antolycum. [Mundus si rem rectè reputare volumus, comparatur verissima ratione mari. Quemadmodum mare, ni subinde sentiret & experiretur fontium fluminumque secundum influxum, & alimentum caperet, ob salsuginem suam torrefactum; iamdudum intercidisset: Sic & mundus, ni haberet legem & Prophetas manantes, & subinde sca-

turientes dulcedinem, misericordiam, iustitiam, & doctrinam sanctorum Dei præceptorum, propter peccatum & malitiam, quæ duo in eo potenter & copiosè regnant, cerè iamdudum intercidisset. Quemadmodum in mari insulæ quædam prominent habitabiles, frugiferae, & quibus est aqua salubris, nec non naualia & portus commodi, quo se naufragi recipient: sic Deus dedit mundo, qui peccatorum tempestatibus & naufragiis iactatur, Synagogas, quas sanctas Ecclesias nominamus; in quibus veritatis doctrina feruet, ad quas tanquam ad portus securos confugiunt veritatis studiosi, omnes quotquot saluari, Deique iudicium & itam cuitare volunt. Vt verò & aliæ sunt insulæ saxosæ, aqua potabili vacuæ, steriles, efferatæ & inhabitabiles, quæque plurimum damni, tum nauigantibus, tum naufragis afferunt: in his etiam naues atteruntur, & quotquot ad eas appellant, extrema pericula subeunt: Ita sunt doctrinae erroneæ, (dico autem hæreses,) quæ suos sectatores perdunt. Non enim à veritate præuia ducuntur, verum quemadmodum piratæ, ubi impleuerint suas naues, penetrant ad prædicta loca vt exitium apportent; sic accidunt his, qui relicta veritate, in hæreses abeunt, à quibus tandem perduntur.]

Nauis Ecclesia.

In hoc mari, nauis locum habet Ecclesia. Id quod structura quoque materialium Ecclesiarum in nauis formam, exhibet, vt est apud Clementem Romanum 2. Const. c. 57. qui item in hanc Ecclesiæ & nauis comparisonem videndus est Epistola 1. quam citat qui idem verit Anacletus Epist. item 1. & apud Chrysostomum Autor Latinus, in fine homiliæ de Symbolo. [Velut nauis est (inquit), in mari posita hæc Ecclesia, portat epibatas, portat credentes in vna charitate, in vna modulatione, in vno renigio sanctitatis, in similibus charitatis, in velo orationis, in arbore crucis, in piæ penitentia, in stupra castitatis, in tabulis pacis, in anchora fidei. Ista ergo Ecclesia, in vna modulatione cantans, petuenit ad portum æternitatis, ad ciuitatem pacis.] Placuit hæc comparatio aliis plerique Patribus. Adscribo nonnullos.

S. Ambrosius lib. de Salomone c. 4. [Nauem Ecclesiam esse diuinis testimoniis probamus, sicut ait; *Illic transferunt naues*. Et alibi; *Ad omnem nauem maris*, quia sunt Ecclesiæ seculi quæ totam sibi spem, (quod fit in hoc tempore,) non tam de Deo, quam de prostratis huius seculi reponunt. Sed quod ait, *vias nauis navigantis*, propriè significat, quod miro modo, in tempore persecutionis, comprehendi omnino non posset, quemadmodum viuida per interitum, & diues per damna reddatur, sicut ait ex persona ipsius Psalmographus, *in tribulatione dilatasti me*.] Concinnissimum eiusdem S. Ambrosij de hac naue locum, infra dabo attens ab ea naufragium.

S. Paulinus epist. 4. hanc nauem describit, per huius mundi diluuiam nauigatorum, edolatis Verbo Dei Gentibus textam, & in compagem charitatis fide stringente coniunctam, fluctus mundi istius impetribiliter secantem. Et mox eruditus ad Apostolicam fidem animas, describit. [Vt naues quæ fluctibus mundi superant, &

& fide veri, atque opere iusti, à dextris (vt scriptum est) & sinistris, velut remis armantur. qui verbo Dei quasi gubernaculo diriguntur, & ad aulam Spiritus sancti, sensuum suorum sinus pandunt, & cordis sui velum vniculis charitatis vt funibus, ad antennam crucis stringunt. Et arbor illis est virga de radice Iesse, quæ totam corporis nostri quadritem regit, & cui si iuxta illam Poeticam fabulam in prophetica veritate nectamur, voluntariis ad strictis nexibus, & obstructis non cera sed fide, neque corporis sed cordis auribus, contra huius mundi varias ad capiendum, pares ad nocendum in tenebras turti, & innocuè scopulos voluptatum quasi laxa Syrenum præteruehemur.]

966 S. Epiphanius hæresi 61. initio, pulcherrimè Ecclesiam nauis, confert ob compassionem ex variis & diuersi generis partibus. Admittit enim quouis status, honestos, seculares & regulares: cum è contrario, conuenticula hæreticorum, confetenda potius sint lintribus, ex vnicò ligno excipiat: quod ibidem fusiùs persequitur. Næc semel effusi in risum sumus, illa legentes, cum recordaremur querelas nostratum Hæreticorum, de sua omnium vni-formitate, quæ leuandis famillis non commodat. Nam Catholicos quidem, autem, partim hæredes & successores in seculo habere; partim Ecclesiastico ordini seculari addicere, partim regulari, siue monastico, siue militari: filias autem, saltem quæ deformes sint, & maritos non inueniant, (vt S. Hieronymus epist. 8. subfannat,) monasterio immittere. Apud se autem, omnes crescere, & multiplicari oportere: vnde familiarum & patrimoniorum, in tam multas particulas distributorum, attenuatio & euersio. Hoc nauis Ecclesiæ Catholice, præ lembo hæretico commodum leuiculum ex innumeris: sed qualecunque est, Hæreticorum saluam ciens, & inuidiam nouens.

Egregiè Chrysostomus hom. 4. de verbis Esaiæ Spiritus sancti statum, pro zephyro; pro remone clauo & etuce, huius nauis assignat. Et consentit Nilus oratione 1. de Ascen. apud Photium Cod. 276. Clauum tamen, legem esse diuinam, ait Theophilus Alex. Epist. 3. Paschali. Idem Chrysostomus vela esse voluntatem nostram, sic pulchrè docet. hom. 34. in ad Hebr. [Anima diuino munita Spiritu, est superior quidem omnibus fluctibus, eorum quæ ad hanc vitam pertinent: Viam autem quæ fert in cælum, secat vehementius quàm vlla nauis, vt quæ non pellatur à vento, sed vela habeat, eaque munda omnia, impleta ab ipso Paraceto, à nostra cogitatione expellit quidquid est molle, enetura & dissolutura. Quo modo enim ventus incidens in velum laxum & molle, nihil egerit; ita etiam sanctus Spiritus in animam mollem & dissolutam, pari non potest vt maneat. Sed magna intentione opus est & vehementia, vt nobis sit ardens animus, & semper sint nostra opera intensa, fortia & constantia. Vt quando oramus, hoc à nobis cum magna faciendum est intentione, animam in cælum indigentibus, non funibus, sed magna animi alacritate. Quando rursus miseremur, nobis opus est intentione, ne cura domus, & sollicitudo de liberis, & vxore, & metus paupertatis irruens, velum laxet & remittat. Nam si id vndique rectè intenderimus spe futurorum, suscipit operatio-

nem spiritus: ex illis autem rebus caducis & miseris nihil in eam incidit; sed etsi inciderit, ipsam quidem nihil lædit, sed statim firmitate, ac duritie repellitur, & excidit excussum. Propterea ergo nobis magna opus est intentione: etenim nos quoque magnum & spatiosum mare nauigamus, plenum multis bellis & scopulis, & multas nobis pariens tempestates, & ex magna serenitate fauissimas procellas excitans. Oportet ergo, si velimus facile nauigare, & sine periculo, vela tendere, hoc est liberum animi nostri arbitrium. Hoc enim nobis sufficit. Nam Abraham quoque postquam suum ad Deum intendit desiderium, perfectamque & integram exhibuit voluntatem, quam re alia opus habuit? Nulla, sed credidit Deo & reputatum est ei ad iustitiam. Fides autem, est pura & sincera voluntatis. Obtulit filium & quamuis non occiderit, accepit tamen mercedem eius qui occidit, & quamuis factum non esset opus, data est tamen merces. Sint ergo nobis vela munda, & non inueterata. Nam quidquid inueterascit & confescent, propè accedit ad interitum: Non perforata, vt contineant operationem Spiritus. *Animalis enim,* (inquit,) *homo non capit quæ sunt Spiritus.* Quomodo enim vela araneatum vim venti non susceperint; ita nec anima huius vitæ curis dedita, nec homo animalis, poterit vnquam suscipere gratiam spiritus. Ab illis enim nihil distant nostræ cogitationes, visu quidem solum seruantes consequentiam, priuatæ autem omni virtute.]

In construenda per partes singulas, & omni ex capite munienda hac naue, multus omnino est, Hugo Victorinus serm. 5. Instituit. Monast. qui est in illud, *Aue maris stella.* Diligenter enim persequitur, nauem Ecclesiæ, fide compingi, ex tabulis vtriusque Testamenti, excisis per lectionem, dolatis verò per meditationem. Ne verò singulis quæ capitatum expendit, referendis nimis sim, breuiculum totius dissertationis ab ea sub finem confectum, sat erit repræsentare. [Debemus igitur (inquit) habere nauem per fidem, malum per spem, velum per charitatem, galliculum per probationem spirituum, choras per exercitationem virtutum, remos per exhibitionem bonorum operum, gubernaculum per discretionem, anchoram per humilitatem, escam per Scripturarum meditationem & lectionem, tete per prædicationem, & celuma debemus cantare per laudis Dei iubilationem. Dominus autem dabit ventum, per sui spiritus aspirationem.]

967 Præter hanc nauim quæ veluti vniuersalis est & adæquata, alia partialis & inadæquata occurrit. Pro singulorum enim Ecclesiæ membrorum numero, singula occurrunt naues. Audi Augustinum initio libri de Cataclysmo. [Baptizatus est quis, nauis est instaurata, subuncta, velificata; missa in mare indiget gubernaculo quousque ad portum, desideratum perueniat. Mare hoc, seculum scilicet, non solum tempestatibus scopulisque periculosum est, verum etiam bestis cupiditatum insidiantibus abundans. Omnis sollicitudine, omni cura, omni industria excitati iam vigilent nautæ; frequenter etiam Christus inuocetur gubernator, vt nauem tantis periculis ereptam ad portum securitatis ipse perducatur.] Eodem recidit, quod vniu' cuiusque nostrum corpora, naues verè dicit;

dici, sic tradit S. Ambrosius in psal. 47. [Et bene ait, *spiritum vehementem*, naues dicturus. Naues autem de corporibus dixit, quæ vago diuersarum passionum fluctu mouentur, & citò merguntur, nisi habeant gubernatorem. Vnde & alibi ait, *Qui descendunt mare in nauibus*. Bene autem nauigant, qui in nauibus Christi crucem sicut arborem præferunt, atque inde explorant flabra ventorum, vt corpora sua dirigant ad sancti Spiritus gratiam, in ligno Domini toti, atque securi: nec permittunt naues suas, vago fluctu errare per maria; sed ad portum salutis, & ad consummationem gratiæ, cursus sui directione contendunt, vt fida statione potiantur, quò dissolutæ cursus suos possint in resurrectione reparare, vbi naufragium timere non possint. Et nos igitur circumspiciamus hanc gratiam, speculatores eius simus, exploremus eam, vt fiant corpora nostra naues Tharsis.] Non dissimiliter nauem corporum nostrorum expresse Chrysologus serm. 8. cum dixit. [Gubernator prudens, à littore cum nauim soluit, cum mare transurus intrat fluctus, domus, patria, coniugis, pignorum curas deponit, & ita totus mente, corpore, sensu, nauticis laboribus occupatur, vt & fluctuum possit superare discrimina, & stationem lucrosi portus periculi victor intrare. Sic nos, fratres, ingressi iter abstinentiæ, ieiunij pelagus, quadragesimæ viam, nauim corporis nostri soluamus à littore mundanos secularis patriæ renunciemus curis, in crucis arbore, tota mentis vela tendamus, virtutum fanibus, sapientiæ remis, gubernaculis disciplinæ, nauigij nostri muniamus incessum, & subducti tertis speculemur cælum, vt ducatu signorum cælestium, inter liquidos calles latentis viæ inoffensum tramitem tenere possimus: ac sic gubernante Christo, flante spiritu sancto euictis voluptatum spumis, superatis vitiorum fluctibus, decursis ordinum procellis, transuersis scopulis peccatorum, atque omnium delictorum naufragijs cuitatis portum intremus.] Hæc nauis non esse reuera discrepans ab ea quam prius ex tot Patribus adiunximus, sicut Ecclesia non est aliquid à membris suis singularibus planè diuersum, sed ex eorum coagmentatione exurgit. Maneat igitur, Ecclesiam nauis loco esse, in mystica nauigatione.

Sic statuo de magna ad cælestem portum tendentium navi, eique adiunctis lembis. S. tamen Chrysostomus hom. de cruce *inissio*, nauigationem spiritualem paucis attingens, videti poterit aliam nauem assignare, quam hactenus propositam, sic scribens. [Nauis loco nouum Testamentum habemus, pro clauo crucem, pro Gubernatore Christum, Proreta vice Patrem, pro velis gratiam, pro zephyro Spiritum sanctum, pro nautis Prophetas, pro Vectores Discipulos.] Hæc in speciem, sonant aliam nauem, quam eam de qua hactenus diximus. Sed facile est respondere, nouum Testamentum pro Christiana Ecclesia & lege gratiæ, fuisse à S. Chrysostomo ibi usurpatum, quod recidit in proximè dicta, & eodem modo conciliatur cum nostra sententia, quod ait Hugo Victorinus serm. 5. in Monasticis Institutionibus, nauem qua ad cælum appellimus, esse fidem S. Augustinus serm. 14. de verb. Dom. non vocat Ecclesiam, nauem, sed *nauellam*, cui pro antenna adhibet crucem. Non vult autem significare Ecclesiam

esse paruam nauiculam, nisi comparatiue

Buccellatum, & Stella maris.

968 Quomodo autem qui sunt in nauis, (inquit S. Macarius) hom. 44 *sub firmam*, non hauriunt è mari vnde bibant, & vestiuntur, nutrantur sed aliunde important quæ sunt ad victum & vestitum necessaria: Ita etiam Christiani, qui hac Ecclesiæ nauis vehuntur, è cælo habent comæatum, atque indumentum. Buccellatum panem nauigationi necessarium, S. Bernardus aut quouis alius Autor Tractatus de vite vera c. 43. assignat his verbis. [Præterea non possumus, quoddam transiri mare, panem biscoctum necessarium habent. Quicumque ergo se in hoc mari magno huius seculi esse cognouerit, quod quia spatiosum est, citò transiri non potest, & propter reptilia quorum non est numerus periculosum est, quia & ventis & tempestatibus sæuit, si securus vult esse, habeat hunc panem coctum fortissimum Iesum, in naue crucis suæ, quem comedat, quem adoret, quo reficiatur, quo consoletur, quo, vt breuiter dicam, ab omnibus periculis eruat. Si enim, (vt ait Psalmus), *illuc naues petrant solum*, id est, homines in crucibus suis Iesum sequuntur, quæ nam potius petrant solum quam nauis Crucifixi Iesu Christi?]

Stellam ad cuius directionem nauigandum est, Fulbertus serm. de Nat. Deiparæ assignat B. Mariam. [Hæc (inquit), electa & insignis inter filias, non fortuito quidem, aut solo placito parentum, vt plerique, sed diuina dispensatione nomen accepit, ita vt ipsa quoque vocabuli sui figura, magnum quiddam innueret. Interpretatur enim *maris stella*. Quid ergo mysticum, hæc interpretatio gerat, per similitudinem ostendamus. Nautis quippe mare transcutibus, notare opus est stellam hanc, longe à summo cæli cardine coruscantem, & ex respectu illius affirmare atque dirigere cursum suum, vt portum destinatum apprehendere possint. Simili modo, Fratres oportet vniuersos Christicolæ, inter fluctus huius seculi remigantes, attendere maris stellam hanc, id est Mariam, quæ supremo rerum cardine Deo proxima est, & respectu exempli eius, cursum vitæ dirigere. Quod qui fecerit, non iactabitur vanæ gloriæ vento, nec frangeatur scopulis aduersorum, nec absorbebitur Scyllæa voragine voluptatum, sed prospere veniet ad portum quietis æternæ.] Nihil vulgatius quam illud Bernardi in hanc sententiam ex homil. 2. super *Missu est*, [Respice stellam, voca Mariam.] Plenè item Rich. à S. Laurentio lib. 1. à pag. 27. Rythmus Aqlami de S. Victore descriptus ab Hugone Victorino serm. 5. Instr. Monast. huc bellè facit.

*Sequit mare fremunt venti,
Fluctus surgunt turbulenti,
Nauis currit, sed currenti
Tot occurrunt obuia.*

*Hinc Syrena voluptatis,
Draco, canes, cum piratis,
Mortem perè desperatis,
Hæc intentant omnia.*

*Post abyssos, nunc ad cælum,
Furens unda fert phaselum,
Nutat malus flui velum,
Nauis cessat opera.*

Contabescit

*Contabescit in his malis,
Homo noster animalis
Tu nos mater spiritalis
Perennes libera.*

*Iesu sacri venis fructus,
Nobis inter mundi fluctus,
Sis via, dux, & conductus
Liber ad caelestia.*

*Tene clauum regem namem,
Tu procellam sedans granem
Portum nobis det suauem,
Protua potentia*

*Ecce natus nobis deus,
Qui Deus regnat beatus,
Per immensa secula.*

Scopuli, syrtis, peraterium, naufragia.

969 De Scopulis & syrtibus in hoc mari, breuiter S. Hieronymus epist. ad Heliod. [Quasi (inquit) nuper naufragio eiectus, in litus doctus nauta timida nauigatoris voce denuncio; In illo ætu Charybdis luxuria, salutem vocat: ibi ore virgineo ad pudicitia perpetrandam naufragia, Scyllaceu tenidens libido blanditur. Hic barbarum litus, hic Diabolus pirata, cum focilis portat vincula capinidis, Nolite credere, nolite esse securi. Licet in modum stagni furum æquor arideat, licet vix summa iacentis elementum spiritu terga crispentur, magnos hic campos montes habet, intus inclusum est periculum, intus est hostis. Expedite rudentes, vela suspendite, Crucis antenna figatur in frontibus: tranquillitas ista, tempestas est.]

Est etiam peraterium in hoc mari, de quo videndus Antiochus hom. 27. & S. Maximus hom. 1. de non timendis hostibus carnalibus. De eiusdem maris procellis, & perperuis fluctibus S. Augustinus ierm. 5. de diuers. cap. 2. & concinne in psalmum 64. ad vers. 7. itemque S. Basilii lib. de Spir. sancto cap. 30. & hom. in principium Proverb. *sub finem*, ac Chrylogogus ierm. 20. & Athanasius in fine sermonis, contra omnes hæreses.

De frequentibus inde naufragiis particularium, imo omni pene vita nostra naufragio, scire Saluianus lib. 3. de Prouid. *sub medium*, conferens quod de se dixerat Apostolus 2. Cor. 11. *ter naufragium feci*, cum communibus Christianorum casibus, [Sanè (inquit) etsi de cæteris quas dicit virtutibus Apostolicis nihil facimus, in hoc tamen vno, ubi Apostolus ter naufragasse se dicit, etiam vincere possumus. Non enim ter tantummodò naufragauimus, quorum pene omnis vita naufragium est. In tantum quippe viciòse ab omnibus viuatur, ut propè nullus Christianorum sit, qui non iugiter naufragare videatur.] Etiam in malitia, & statione, contingere hic naufragia, benè Theodorus Studita Catech. 4. sunt hæc naufragia planè horribilia; præ quibus, illud calamitosissimum à Synesio epist. 4. & alius à Maffeo descriptum, iocus videri possint.

Ecclesiæ tamen nauis nunquam naufragat, ut pulcherrimè prosequitur S. Ambrosius l. de Salomone cap. 4. tractans illud, *viam nauis in medio mari*, quod sic explicat. [Nauem adæquè Ecclesiam debemus accipere, in salo mundi istius constitutam, quæ crebris ventorum fluctibus, idest tenrationum plagis & verberibus

Theoph. Raynandi de Attrib. Christi.

fatigatur, quam turbidi fluctus, idest huius seculi potestas conatur ad saxa perducere: Quæ etsi vndarum fluctibus aut procellis sæpè vexatur, tamen nunquam potest sustinere naufragium, quia in arbore eius, idest in cruce, Christus erigitur, in puppi Pater residet gubernator, propterea Paracletus seruat spiritus. Hanc per angusta huius mundi fœra, duodens in portum remiges ducunt, idest duodecim Apostoli, & similis numerus Prophetarum. Inde Montani antra, latratu falsi criminis resonant, qui duabus feminis Prophetissis, Priscilla & Maximilla, tanquam alicuius Scyllæ rabidis siccinctus est canibus. In ista naue Ecclesiæ, ea facilièter præterimus. Inde in Photinianam Charibdim non incidimus. Inde in illud barathrum, quasi Datham & Abiron, idest in profundum mortis Vrsacij & Valentij, non incurrimus. Inde Arrium Archipratam, qui nos per mare seculi ad instar Pharaonis insequitur, non timemus; Illam stelam seruantes in cælo, quæ Magos perduxit ad Christum, per quam nos regnum Dei, qui malorum omnium futurus est portus, expectat. Inde nunquam nos de hac Ecclesiæ naui participatos, Marcion ille cetus absorbit. Inde Sabelius pirata non cepit. Inde nobis Aquilo nocere non poterit quamuis inde sint Antichristi violenta flabra ventura, sicut scriptum est, *Ex Aquilone exardescunt mala*. Inde Syrtis Gentilium, & periculosas hæreses, & scopulos euitamus, quos superiacens aqua tenuis occultat allapsus, quia Hæretici sub prætextu nominis Christiani, absconsa perfidiæ saxa, fallaci confessione otis obducunt, in quæ homines, dum illis quoddam Christiani sint, fides habetur, impingunt. Hæc ergo nauis Ecclesiæ est, quæ etsi quotidie seculum istud, tanquam aliquod pelagus sortitur infestum, nunquam eliditur ad saxum, nec mergitur ad profundum.]

Pulchrè item S. Alcinus Auitus sub finem homiliæ de Rogationibus. [Euangelica lectio utilitatem supplicationis exposuit, dum in naui Dominum dormientem chorus Discipulorum sub tempestatis strepitu trepidus suscitaret. Neque porro aliud fuit in tanto repugnantium sibi inuicem fluctuum, ventorumque conflictu, sopitum profundius Dominum nostrum interrita quiete iacuisse, nisi ut ad eum inter discrimina quæ patimur, timoris nostri causa confugeret. Assiduo nos tempestas ista fatigat; impulsu terribili contra nos, tonitruum seculi clamar; scintillantibus ad punctum radiis mundana commotio non illuminat, sed coruscatur. Ecclesia est nauis, quæ nos per varios casus velut interce marinos gurgites ducit, dum res quidem nostras, obrektionum & blasphemiarum stidor, quasi laxata laterum compage reuerberat; sed puppim veritatis soliditate constructam, penetrare non potest quod fatigat. Et quia promissit Dominus noster Ecclesiæ: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi*,

in naui quidem est in qua sumus, sed
metuere iam non po-
test quod ti-
memus.]

*Navigatio, & subitio in portum, Proreta
caelestis auxilio.*

970 Quod hinc præcipue quærimus, nempe ipsam navigationem ad Deum, per huius seculi fluctus in via Christi, exhibeo verbis laudati aliquoties hoc capite Autoris libri de Cantico nouo, cuius hæc est oratio cap. 2. [Ascendamus nauem fidei, simul & crucem, nec desit anchora, spes nostræ salutis; extendamus funes, diuersas virtutes; vela charitatis colligamus; inuocemus ventum prosperum, verbum Dei; exhauriamus sentinam à peccatis per elemosynas mundetur conscientia. Non impediatur huius nostri cursus nauigij, operemur manibus ut possimus. Manibus suis sentinam exhauriebat: *Manibus meis coram eo nocte, & non sum deceptus.* Non negligamus nostra peccata; minuta sunt, sed multa sunt. Fluctus vnus validus irruens obruit nauem, minaturque naufragium: Humor autem per rimas influens & in sentinam veniens, nili subinde siccetur, hoc idem facit. Ergo exhauriat sentinam, nec negligatur misericordia: quia elemosyna à morte liberat, & ipsa purgat peccata. Assit nostra tutela, Christi gratia; celeuma nostrum dulce cantemus alleluia; ut læti ac securi ingrediamur sempiternam ac felicissimam patriam. Non metuat anima mare hoc magnum, seculum scilicet, cuius fluctus ac turbines sentimus, inimicas seculi potestates. In Deo sperantes, multi iam sancti, hos fluctus spreuerunt; multi calcauerunt, multi super eius aquas ambulantes, securi ad patriam peruenierunt. Sed exurgit ventus validus & magna tempestas, sua cuiusque cupiditas. Titubat fides in mari, clamat in te Petrus, Domine pereor; dabit manum mergenti, nec finit perire, ille qui propter nos dignatus est super aquas ambulare. Vide Apostolum Paulum, hoc nauigium non solum demonstrantem, verum etiam ascendentem, & quam plurimos inuitantem. Quando dicebat; habentes victum & regnum, *his contenti sumus*; quid aliud quàm còpetentem sitare iam pòndam esse monstrabat? Quando dicebat; *Mibi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi*; per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo; nauem ascendebat. Quando dicebat; *Induite vos sicut electi Dei benignitate humilitate longanimitate, mansuetudine*; quid aliud quàm funes extendebat? Quando dicebat; *Manet fides spes, charitas, maior horum charitas*; vela colligebat. Quando dicebat; *Verbum Dei habet in vobis abundanter*; ventum prosperum inuocabat. Quando dicebat; *insatigibiles itaque, dum tempus habemus operemur bonum ad omnes*. & *Operantes propriis manibus nostris*; quid aliud quàm sentinam exhauriri præcipiebat? Quando dicebat; *Gratia salui facti estis*; tutelam exorabat. Quando dicebat; *In Psalmis & hymnis, cantantes in cordibus vestris Domino*; celeuma sanctum docebat. Quando dicebat; *pe salui facti sumus*, anchoram in cordibus credentium figebat. Quando dicebat; *Hierusalem que sursum est, libera est, que est mater nostra*; ipsa patriam demonstrabat. Quando dicebat; *Vbi est mors contentio tua*; Gratias Deo, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum; non adhuc in mari periclitabatur, sed iam in propria patria lætabatur. O optime gubernator, o pul-

cherrime magister & doctor, docuisti & fecisti, & ideo celeriter peruenisti, quia quæ docuisti, prior ipse fecisti. Affinia habet Chrysostomus homil. de Oue & Pastore *sub finem* & Macarius hom. 44. *sub finem*.

971 Dei possessionem, quam sub portis nomine, obiter attrigit autor proxime adductus, sub eodem schemate plenius exhibent alij, agentes de gloria. Subitio verò in eum portum, post tot tempestates, Christo qui & via, & viæ dux ac rector est, interponente operam suam non immerito componi queat, cum illa miculi plena subitione in portum, Victoris semis, post exerrationem in fluctibus, per viginti tres dies, quam S. Paulinus piissimè simul & elegantissimè descripsit Epist. 36. quæ est ad Macarium.

Non opportunum modo, sed etiam protius necessarium, ad portum tam securi captationem, est Christi proreta auxilium. Itaque illud implorare iuuerit, illis apud Augustinum verbis. 35. Soliloq. Spes humani generis, Christus Deus de Deo refugium nostrum & virtus cuius lumen à longè, inter caliginosas nebulas super maris procillas, quasi stellæ maris radius oculos nostros irradiat, ut dirigamur ad te portum; Ga. berna Domine nauem nostram tua dextera, clauo crucis tue, ne pereamus in fluctibus, ne nos demergat tempestas aquar, ne absorbeat nos profundum; sed virtute crucis tue, trahet nos ab hoc pelago ad te solamen vnicum nostrum, quem à longè, quasi stellam matutinam & solem iustitiæ, vix lacrymantibus oculis, in litore caelestis patriæ nos expectantem videmus. En ad te clamamus redempti tui; sed & nunc exules tui, quos pretioso sanguine redemisti. Exaudi nos Deus salutaris noster, spes omnium finium terræ, & in mari longè. In mari turbulento versamur, tu in litore itans aspice pericula nostra; saluos fac propter nomen tuum. Da nobis Domine inter Scyllam & Charybdim, ita tenere medium, ut utroque periculo euitato, salua naue & mercibus, securi perueniamus ad portum.]

*Vsue doctrinae, de Christo, via
maritima.*

972 Ex prædictis omnibus, singulatis ille ac eximius fructus, eritendus inprimis est, ut quando nostra ad Deum tendentia, est nauigatio, iugi timore diffineamur, ne quassa aut euerfa nauis, ludibrium fluctibus debeamus, aut alicunde prohibeamur subitione portus optati. Qui in mari æstuosissimo, (quali imagine hæc vitam expriment Basilii Orat. in principium Prouerbiorum *ad finem*, ac Augustinus serm. 5. de diuers. & in Plal. 64. ad illud & in mari longè); securus est, nec sibi timet, ostendit quàm sibi vilis sit, iuxta Aristippi acroama ad eum qui securitatem suam in tempestate iactabat, & Aristippi pallorem subannabat. At animam sanguine Christi redemptam vili habere, & idcirco ei inter tot discrimina non timere, stupor est nequaquam ferendi. Itaque beatus homo, qui semper est, pro seipso & salute sua tot discriminibus obnoxia, secundum Deum pauidus.

Ex Christi item amore, & ex eius imitatione, iuuandi cuique sunt proximi naufragi. Audi Chrysostomum homilia de Nomine Abraham. [Sic nauta quoque faciunt, cum per

per magnum & spatiosum mare nautant. Licet naus secundo vento feratur, licet omni fruatur securitate, cum tamen viderint alios vel à longè naufragium facere; non ad propriam spectantes vilitatem, illorum contemnunt calamitatem: sed sistant nauem, & deiciunt anchoram, detrahunt vela, deiciunt funes, proiciunt tabulas, ut ille qui à fluctibus mergitur, fortè aliquo illorum arrepto, emergat. Imitare igitur & tu nautas, homo: nam & tu mare nautas magnum & spatiosum, nempe vitæ præsentis mare, quod multas habet belluas, pinas, petras, & latentes scopulos, crebrisque turbatur fluctibus, & in eo naufragantur plurimi. Cum igitur videris naufragium aliquem, Diaboli insidiis circumvallari, & amittere diuitias salutis, natate in fluctibus, & iam submergi, relictis negotiis tuis, statim illius provide saluti. Neque enim moram sustinet, neque dilationem, qui submergi incipit. Igitur statim accurre, & quanto citius è fluctibus eum eripe. Age & moue, quicquid ei prodesse credis, argue ita ipsum ex profundo interitus extrahas, etiam si te plurima negotia aliorum vocent, & trahant, nihil duces magis necessarium salutis sic laborantis. Nam si parumper differre volueris, perdetur tempestate rabida. Vnde in tantis periculis, magna acceleratione opus est & studio. Audi quomodo Paulus, viso hominè quodam qui in profundum rapiebatur, sollicitus & anxius erat, & alios excitabat. *Confermate in illum charitatem*, (inquit) *ne forè tristitia abundantior absorbeatur ille*. Et propter hoc iubet statim præbere manum, ut ne interim dum differimus, præuentus ille absorbeatur. Curam igitur geramus fratrum nostrorum.]

Atque sollicitè qui iam naufragium sunt passim, iuuandi sunt. Qui inquam iam è virtutis statu exciderunt, & vel colluctantur cum fluctibus, vel agere occupato litore, conflictantur cum nuditate, & omnibus peracti naufragij ærumnis, subleuandi sunt cum charitate. Prioribus porrigenda est, secunda post naufragium tabula. Sic enim penitentiam nominat Origenes hom. 10. in Ezech. & Tertullianus lib. de Penit. cap. 4. quos imitati sunt similiter locuti Hieronymus in cap. 3. Eliaie, & Epistola ad Demetriadem, nec non Epistola ad Oceanum & Pammachium, Ambrosius ad Virginem lapsam, & aliquoties Pacianus, nec non Eucherius hom. ad Penitentes, & Casarius homil. 10. passimque Scholastici cum Magistro in 4. d. 14. vbi bene Aureolus q. vnica artic. 1. latè item Valentia 3. parte d. 7. q. 1. part. 5. eam loquendi formulam diligenter propugnans aduersus Caluinum atque Kemnitium, illam cum re subiecta detestatos, & idcirco à Synodo Tridentino sess. 14. can. 2. anathemate percussos. Porrigere igitur secundam tabulam post naufragium, est ingerere penitentia voluntatem, ei qui misère naufragauit, & adhuc implicitus hæret in peccati fluctibus, æterno inuoluendus exitio, nisi penitentiam arripiat, & salutis portum teneat, sic enim penitentia commodum expressit Lactantius 6. Inst. c. 24.

Qui verdemerere vtrunque ex vndis, sed nudi, & omnibus abiectis quibus prius potiebantur, his similes videntur, qui ablatis iterato labendi occasionibus, ita abstinent recidui, ut tamen absque rubore persistant quales eos ante-

Theoph. Raynaldi de Attrib. Christi.

rior calamitas reliquit, parum solliciti de satisfactione pro anterioribus delictis, & quod deterrimum est, ea plerumque ostentantes, & sibi de potentia in facinoribus, etiam si nunc effecta gratulantes. Hos iuuare pro vitibus, & ut dignos fructus penitentia faciant, adhortari, Deo acceptissimum est, valdeque decet illos qui Dei beneficio, vel perstiterunt semper illasi, vel iam facti sunt fugi, reuenerantque ad bonam mentem. Detestandi verdè supra modum sunt, qui talibus autores sunt neglectus penitentia, & ad perficandam frontem incontentos. His haud ab similes naufragorum prædonibus, quos Christiana censura meritisimò quotannis suffigit, & execrati iam olim sunt S. Paulinus Epistol. 36. Hildebertus Epistol. 95. & apud eum Honorius Papa Epistol. 67. Videtis quæ dico lib. 3. de Virtut. num. 202. Possis eisdem conferre cum Seytharum truculentissimis, de quibus Ioann. Cantacuzenus Apol. 2. [Scythia (inquit) mos erat, Deo suo, eos qui ex naufragiis saluati erant immolare, quorum saltem deprehendi possent: sicque quos propria seruauerat solertia, illorum trucidabat crudelitas.]

CAPVT VII.

Christus, Medicus.

973 **E** Thic quoque titulus, commodè cum titulo mediatoris coniungitur. Titulum enim adiutoris, cum titulo mediatoris recurrere, diximus ex S. Gregorio capitis præcedentis initio. Quia ergo in Scripturis, *adiutor* & *susceptor*, pro eodem sæpè vsurpantur; susceptor autem idem est quod Medicus, iuuat nunc de Christo Medico agere. Non dico susceptorem omnem esse Medicum, (nam sicut *susceptor* pro cliente sæpè sumitur, ut multis testimoniis confirmat Cuius in Indice vocum obscurarum Cassiani V. *susceptor* & plenè quoque Iuretus ad librum quintum Symmachii, Epistola 4. ita *susceptor*, pro aduocato & patrono sæpè vsurpatus legitur. Videtis præterea alias susceptoris notiones apud Martinum de Roa, lib. 1. ling. c. 7. Tantum igitur, dico Medicum quoque dici susceptorem, ut liquet ex illis verbis D. Aug. in psal. 45. [Quantacumque sit infirmitas tua, vide quis te suscipiat. Egrotat nescio quis, adhibetur Medicus: susceptum suum dicit Medicus egrotum. Quis enim susceperit? Ille. Magna spes salutis, magnus Medicus cum susceperit. Quis Medicus? Omnis medicus præter illum, homo est. Omnis Medicus qui venit ad infirmum, alia die infirmari potest, præter illum. Susceptor noster, Deus Iacob.] Vides ex D. Augustini mente, in Scripturis, & Medicum dici *susceptorem*; & Christum, cum *susceptor* noster appellatur, intelligi Medicum nostrum; vnde animari nos vult in infirmitatibus nostris, ex tanto medico & susceptore. *Susceptos* similiter apud Cassianum, Ambrosium, & Tertullianum, dici egrotos, in prædicto Cassiani indice videre est.

Christum, etiam corporum Medicum.

Corporum per eum curatio, animas spectabat.

974. Medicum porro hic Christum non appello, ratione corporum: etiam si fas quoque esset, ex eo capite, non mediocriter commendare Christum medicum. Nam quem latet, quantus corporum male affectorum curator fuerit? Arnobius sane lib. 1. num. 27. à curatione innumerosum morborum Christum celebrans, inde eum præfert Magis, qui item quandoque morbos corporum depellunt; quod id Magi non exequantur vi propria, sed Dæmonum potestate; & scilicet applicatione idoneorum activorum ad passiva, quam ipsi quoque Dæmones necessariam habent. [Atqui constituit Christum sine ullis adminiculis rerum, sine ullius ritus observatione, vel lege; omnia illa quæ fecit, nominis sui possibilitate fecisse. Et quod proprium, consentaneum, dignum Deo fuerat vero, nihil nocens, aut noxium, sed opiferum, sed salutare, sed auxiliariis plenum, nobis potestatis munificæ liberalitate donasse.] Hoc ait, quia curationes Magorum, & Dæmonum interuentu præstitæ. doli semper sunt plenæ, & ut dixit S. Leo serm. 19. de Pass. [Beneficia Dæmonum, omnibus sunt nocentiora vulneribus.] Videtis quæ in eam rem trado in Natur. Theol. dist. 4. num. 297. Pergit Arnobius, benè multa morborum genera sigillatim notare, quæ à Christo depulsa solo nutu, confirmat. Locum retuli hoc libro sect. 1. c. 1. sub finem.

Non dissimuliter Iustinus q. 24. ad Orthod. inde Christum præfert Apollonio Tyanæo, quod iste curaret quidem interdum aliquas ægrotudines: sed adhibitis certis activis iuraliter ad id efficacibus; non item Christus, qui solo præcepto, & plerumque ne eo, qui quidem interueniente, curabat. Plenius idem circa Apollonij & Christi curationum contentione à Hierocle factam, prosequitur Eusebius lib. 4. contra Hieroclem. Nec aliter ferè S. Cyrillus lib. 6. contra Iulian. ad tex. 7. & lib. 8. in fine dispellet quæ de diuinitate Esculapij ex curationibus, ad eleuandam Christi curationum gloriam, à Iuliano Apostata iactabantur. Quas enim ab eo verè editas curationes admittit, beneficio artis medicæ, idest naturalium activorum, editas docet, Christum verò aliter curasse agros, liquet: & rectè expenditur à S. Maximo serm. apud Ambrosium 27. & à Fulberto in hymno de S. Pantaleone, nomine Hermolai, eum docētis de Christo verò medico; præ Esculapio & Hippocrate. Pleraque alia in eandem sententiam, profero in Naturali Theol. dist. 4. à num. 294. De Christi autem curationibus, dici poterat illud Sapientis, *Etenim neque herba neque malagma sanauit eos, sed tuus Domine sermo qui sanat omnia. Tu es enim Domine, qui vita & mortis habes potestatem. & deducti ad portas mortis, & redacti.* Ex eadem verò radice orièbatur, quod Christus subito & absque mora sanabat, quod perpulchre in curationibus per S. Barbatianum factis expendit Petrus Damiani serm. 63. Itaque ratum esto, Christum in corporibus curandis & morbis depellendis, diuina potestate claruisse, & ut Isaias cap. 53. versu 4. interpretè S. Mathæo c. 8. prænnunciarat, nostras infirmitates portasse.

975. Quod tamen ea corporum curatio à Christo ad animotum curationem referretur, circa eam potius spectandus est titulus Christi medici. Optimè quippè perspectum habebat Christus, animam multo digniorem esse quæ curetur, & multo curationis egentior. Unde in Christum optimè cadebat, quæ Eustathio media tribuit S. Basilii Epist. 74. initio. [Quæ pretiosissima omnium est vita, fugienda est ac dolorosa, nisi illam cum sanitate coniunctam habere liceat. Sanitatem verò ars vestra suppeditat. At tibi maxime ambidextra est ista scientia, latiorisque tibi ipsi benignitatis erga homines terminos constituit: dum non modicis dumtaxat corporibus scientia istius gratiam adstringis, sed & de animarum languentium restitutione cogitas.]

Omnes sane Christi medici circa corpora operationes, spectasse animam, intelligitur ex insigni ratiocinatione Lactantij lib. 4. cap. 26. quæ externas curationes, internarum fuisse, figuram, in hunc modum prosequitur. [Quæcumque passus est, non fuerant inania, sed habebant figuram, & significantiam magnam, sicut etiam diuina illa opera quæ fecit: quorum vis & potentia valebat quidem in præsens, sed declarabat aliquid in futurum. Aperuit cæcorum lumina cælestis virtus & lucem non videntibus reddidit. Et hoc factio significabat fore, ut conuersus ad Gentes, quæ Deum nesciebant, sapientium pectora illuminaret luce sapientie, & ad veritatem contemplandam oculos cordis aperiret. Verè enim cæci sunt, qui cælestia non videntes, & tenebris ignorantie circumfusi, terrena & fragilia venerantur. Patefecit autem furdorum. Non vitique hæcenus vis illa cælestis operata est: sed declarabat breui fore, ut qui erant veritatis expertes, & audirent & intelligerent diuinas voces. Verè enim furdos dixerunt, qui cælestia, & vera, & facienda non audiunt. Morum linguas in eloquium soluit: admittebatur, etiam cum fieret, potentia: sed inerat huius virtuti alia significatio, quæ ostenderet, morum futurum, ut rerum cælestium nuper ignari, præcepta sapientie disciplina, De Deo & veritate differerent. Nam qui rationem diuinitatis ignoratis verè elinguis & mutus est, licet sit omnium disertissimus. Lingua enim cum verum loqui cœperit, idest, victorem, maiestatemque Dei singularis interpretari, tum domum officio naturæ suæ fungitur: quando autem falso loquitur, in usu suo non est: & idem infans sit necesse est, qui diuina proloqui non potest. Pedes quoque claudorum, ad officium gradiendi reformauit. Laudabilis diuini operis fortitudo: sed figura id continebat, quod cohibitis erroribus vitæ secularis, ac deuiis iter veritatis aperiretur, per quod graderentur homines ad Dei gratiam consequendam. Is enim verè claudus existimandus est, qui caligine ac tenebris infipientiæ implicatus, & quod tendat ignarus, offensibilis, & caducis gressibus per viam mortis incedit. Item labes, & macula iniquitatum corporum repurgauit, non exigua immortalis potentie operæ: verum id portendeat hæc vis, quod peccatorum labibus, ac vitiis maculis inquinatos.

inquinatos, doctrina eius purificatura esset, eruditione iustitiae. Leprosi enim verè, atque elephantici debent haberi, quos vel infinitae cupiditates ad scelera, vel insatiabiles voluptates ad flagitia compellunt, & dedecorum maculis inultis; labe afficiunt sempiterna. Iacentium mortuorum corpora erexit, eosque nominibus suis inclamatos à morte reuocauit. Quid congruentius Deo? Quid miraculo dignius omnium seculorum, quam decursam vitam resignasse, completisque hominum temporibus tempora adieciisse, arcana mortis reuelasse? Sed hæc inenarrabilis potestas, imago virtutis maioris fuit, quæ demonstrabat tantam vim habituram esse doctrinam suam, vt Gentes in orbe toto, quæ alienæ à Deo, subiectæ morti fuerunt, cognitione verè luminis animatæ, ad immortalitatis premia peruenirent. Eos enim rectè mortuos existimaueris, qui datorem vitæ Deum nescientes, atque animas suas à cælo in terram deprimentes in laqueos æternæ mortis incurunt. Quæ igitur tum faciebat in præsens, imagines erant futurorum, quæ illas, affectisque corporibus adhibebat, ea spiritualium figuram gerebant, vt & in præsentia, virtutis nobis terrenæ opera monstraret, & in futurum, potestatem cælestis suæ maiestatis ostenderet.]

Videri possit ex Lactantio profecisse S. Augustinus serm. 18. de verbis Dom. vbi differens de Christo (vt ait,) Medico salutis nostræ, qui ad hoc suscepit infirmitatem nostram, ne sempiterna esset: addit; [Simul & hoc consequens est, vt nouerimus omnia miracula quæ corporaliter fecit, valere ad admonitionem nostram, vt petcipiamus ab eo, quod non est transitorium, neque finem habiturum. Oculos reddidit cæcis, quos erat vtrique mors aliquando clausura; resuscitauit Lazarum iterum moriturum, & quæcumque ad salutem corporum fecit, non ad hoc fecit, vt sempiterna essent; cum tamen daturus sit etiam ipsi corpori in fine sempiternam salutem. sed quia illa quæ non videbantur non credebantur, per ista temporalia quæ videbantur, ædificauit fidem ad illa quæ non videbantur.] Quæ sint illa non visa ad quæ fidem ædificabat Christus, declarat inferius S. Augustinus, cum ait; [Hæc ergo fecit Dominus, vt inuiteret ad fidem; Hæc fides nunc feruet in Ecclesia toto orbe diffusa. Et nunc maiores sanitates operatur, propter quas non est designatus tunc, exhibere illas minores. Sicut enim animus melior est corpore, sic & melior salus animi, quam salus corporis. Modò caro cæca non aperit oculos miraculo Domini; & cor cæcum aperit oculos sermoni Domini. Modò non resurgit mortale cadaver; resurgit anima quæ mortua iacebat in viuo caduere. Modò aures corporis surdæ non aperiantur, sed quàm multi habent aures clausas cordis, quæ tamen verbo Dei penetrante, patefunt; vt credant qui non credebant, & benè viuant, qui malè vivebant, & obediant qui non obediebant: & dicimus, ille credidit, ac miramur cum audimus de iis quos aliquando dotos noveramus. Cur ergo nunc miraris credentem innocentem, Deo seruientem, nisi quia conspicias videntem, quem noueras cæcum? conspicias viuientem, quem noueras mortuum, conspicias audientem quem noueras surdum.] Quia ratione S. Aug. comparans sanitates, (vt vocat) maiores, quibus nunc

Christus quoque sanat animas, cum minoribus quibus corpora hic olim curauit, agnoscit sanitates illas minores, siue corporum, spectasse sanitates animorum.

Christus præcellens animorum Medicus, depellens eorum morbos, siue peccata.

976 Quoniam igitur corporum curationes à Christo factæ, non nisi ad eum animorum medicum signandum demonstrandumque pertinebant, considerandum sequitur, qua ratione Christus, perfectum se morborum nostrorum medicum ea ex parte prodiderit. In quam rem, vt apertum suppono, peccata esse animæ morbos: quod docet S. Gregor. 8. Mor. cap. 22. Isidor. Pelus. lib. 2. Epist. 117. & benè his verbis S. Aug. Epistol. 9. ad q. secundam. [Multiplicata (inquit) sunt infirmitates eorum, postea accelerauerunt. Infirmitates posuit pro peccatis, sicut ad Romanos Apollolus dixit; Si enim Christus cum infirmi essemus adhuc, iuxta tempus pro impiis mortuus est! hoc dixit infirmos quos impios. Deinde paulo post eandem sententiam repetens; Commendat, (inquit,) gratiam charitatem Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Quos infirmos supra eos hic peccatores appellauit. Item in consequentibus hoc idem aliis verbis versans. Si enim cum inimici essemus, (inquit,) reconciliati sumus Deo per mortem filij eius. Ac per hoc in eo quod dictum est, Multiplicata sunt infirmitates eorum, intelliguntur multiplicata peccata eorum. Lex enim subintravit, vt abundaret delictum.]

Abundantur planè delicta, & morbi humani sub lege: nec exponi humana oratione potest, quantis morbis animorum, ante Christum, & singuli, & omnes prostrati iacerent, quod docet verbis Philonis l. de confusione ling. [Cum anima nostra tripartita sit, pars eius mens & ratio, pars ira, pars concupiscentia esse dicitur; singula suis morbis laborant, atque etiam inter se communibus vniuersæ: quoties mens quidem imprudentiæ, timiditatis, luxuriæ, iniustitiæ segetes demetit: ira verò immanes furiosasque rabies, & cætera quibus grauida est, mala parit: concupiscentia quoque amores semper iuueniliter leues, & temerè ad quæuis corpora & ad quælibet res aduolantes, quocumque immittit. Tunc enim tanquam in nauis nautis, vectoribus, gubernatoribus, per dementia in eius perniciem consonantibus, etiam qui perdunt vna pereunt. Grauius enim malorum est, & penè solum insanabile, omnium animæ partium ad peccandum consensus, cum tanquam in publica pestilentia, nihil sani sit reliquum, quod ægrotis mederi possit: sed & medici vnà cum vulgo laborant, eadem qua ceteri lue correpti.]

Pergit Philo, eam morborum varietatem cum diluuiò conferre; cuius aquæ vniuersam planè terram, quanta quanta erat, occupauerunt. Sic enim morbos animi, omnem planè hominem venientem in hunc mundum infecisse, & attriuisse docet, nulla in ea parte, à planta pedis usque ad verticem capitis, sana relicta vt est apud Isaiam c. 1. cuius eam sententiam plenè in rem præsentem illustrat Richardus Victorinus toto

Tractatu 1. & 2. de statu interio. hominis, monstrans nominatim Tract. 1. cap. 3. 4. sanitatem animæ, proportionem seruata ad sanitatem corporum, in humorum symmetria sitam esse: humores autem corporis esse: quatuor illos vulgares, sanguinem, pituitam, & vitramque bilem. At humores animæ esse quatuor cardinales affectiones, amorem, odium, gaudium, & dolorem: ex quibus progerminant atque succrescunt aliæ innumerae passionnes, velut rami: Itaque innumeros & perpetuos esse morbos nostros, cum tanta sit in nobis passionum illarum immoderatio & exorbitatio à recto propè perpetua. Profero in hanc rem ex variis bene multa in Morali dist. 4. à num. 403. & plurima addi possunt ex Gregorio Nyssano initio Epistolæ Canonice ad Latium Episcopum Mytilenes & ex Balsamone ibidem, nec non ex Hugone Victorino lib. de medicina animæ *serè toto* sed maxime à, cap. 19. Pulchrè Hildebertus Epist. ad quendam Præsulem, (quæ malè admista est epistolis Fulberti, estque numero 116. inter Fulberti Epistolas.) magnam morborum animi varietatem describit, variè quidem denominatam, sed ex iisdem principiis coalescentem. Omnium (inquit,) passionum animæ, vnus fons atque principium est. Secundum qualitatem verò partitis quæ in anima vitiosa fuerit, vnaquæque passio vocabulum sortitur. Quod & corporalium morborum docetur exemplo: si enim vis noxi humoris oblderit caput. Cephalalgica passio nuncupatur; si pedes, Podagrica; si manus, Chyragrica nominatur. Tôtque vocabula vnus humoris sortitur incommoditas, quot membrorum ob ederet porciones. De visibilibus ergo ad inuisibilia transcentes, vniuscuiusque animæ partibus, vnum quodque vitium inesse credimus, quam sapientissimi quique tripartitæ designant esse virtutis. Nam & rationabilis est, & irascibilis & concupiscibilis. Secundum ergo qualitatem vitiatæ partis, infectio cuiusque peccatis nominatur. Nam si rationabilem partem infecerit, Cenodoxia, elationis, inuidia, superbie præsumptionis, hæreseos vitia procreabit. Si irascibilem vulnerauerit, furorem, impatientiam, tristitiam, acediam, pusillanimitatem, crudelitatemque parturiet. Si concupiscibilem infecerit portionem, Gastrimargiam, fornicationem, Phylargyriam, & desideria noxia generabit.]

Deterimus agri spiritualis status, præsertim quia ne Medicum quidem, ex se, aduocare potest.

977 Esse autem hos animæ morbos, grauiorcs & longè periculosiores morbis corporis, Theodoretus initio libri primi de curatione Græcarum affectionum latè prosequitur, præorâtque Plutarchus iusto eius argumenti opusculo. Sane sicut animus melior est corpore, sic & melior salus animi quàm corporis, ait D. August. sem. 18. de verb. Dom. cap. 3. & consequenter ægrotudo animi, deterior & grauior est corporis ægrotudine. Illud præsertim in animæ morbis accidit incommodum, quod ager ne medicum quidem aduocare, per se, aut etiâ desiderare potest, tanta est languoris vehementia. Grauiissime enim aberrabant Semipelagiani

apud Prosperum cap. 8. contra Collato. & apud Hilariū Epist. ad Augustinum præfixa libro de Prædest. 55. concedentes ægro spirituali, facultatem naturalem aduocandi Medicum, quod omnino falsum est. Quin potius vt idem Prosper habet ad obiectionem 6. Gallorum, hic ager [amat languores suos, & pro sanctitate habet quod ægrotare se nescit, donec prima hæc medela conferatur ægro, vt incipiat nescire, quod langueat, & possit opem Medici desiderare qua furgat.] Præclarè in eandem sententiam Chrysologus sem. 50. monstrans, Christum medicum inuitos trahere, & de curatione non cogitantibus, eam ingerere. Trahere aut inuitos, non ob iniectam cooperantibus necessitatem, sed ob non liberam sollicitationem à gratia præueniente, cui postmodum liberi anuit ager. Vtrumque optime secutus Chrysostomus hom. 19. in Genes. initia,

Quemadmodum (inquit) incurabili vulnerata, neque austeris medicamentis cedunt, neque lenientibus, ita & anima semel captiua, si se peccato cuiuspiam obnoxia fecerit, & considerate noluerit quæ sibi sunt villagietiam si quis innumera inculcet illius auribus, nihil proficiet: sed quasi mortuæ essent aures, nullam ex admonitione suscipit vtilitatem; non quia non potest, sed quia non vult. Non enim sicut & in corporalibus vulneribus videri solet, ita est. Nam in corporalibus, naturæ affectiones sæpè immobiles sunt; in voluntate autem non ita fetes habet. Sæpè enim si voluerit, etiam qui malus est, mutatur, & fit bonus; & qui bonus, per ignauiam excidit, & fit malus. Quia ergo libertatibitrij esse nostram naturam fecit omnium Dominus, ipse quidem quæ sua sunt, omnia profusa misericordia semper exhibet: & sciens abscondita in profundo mentis & arcana, hortatur, consulit, conaturque nostros malos, reprimi, & necessitatem vitæ non imponit, sed congruis remediis appositis, totum stum esse in ægrotantis sententia dimittit. Vel hic vnus locus, mihi satis superque esse posse videtur, ad Chrysostomi purgationem ab impedi ei à nonnullis labe quod gratiam præuenientem inficiatus sit, & in agro spirituali naturaliter ingentem facultatem aduocandi Medicum tepulerit, præcutiens Cassiano, & aliis plenè Semipelagianis. Quam viro & sanctissimo & eruditissimo irrogatam calumniam, annotatis plebisque eius locis in hanc rem ipso Solis radio scriptis, depello, in Opusculo pro Valeriano contra Chichonum quendam Valeriani Criminatorem cap. 9. num. 9. & 10. Sed vt dixi, vel vnus hic locus Chrysostomi in quo versamur, rem conficit, & mentem eius perspicuè prodit. Ait enim Deum in ægrotorum sententia votum dimittere, vbi hortatus fuerit, & remedia congrua præmiserit. Sollicitatos ergo cum nihil minus cogitarent, relinquit Deus sibi met ipsis, omnino tamen non cogitantes præuenit.

978 Videri possit dissentire S. Macarius hom. 20. sic scribens. [Ceterum quemadmodum ibi mulier etsi vulnerata erat nec sanari poterat, pedes tamen habebat quibus veniret ad Dominum, & veniens sanaretur: itidem & cæcus ille, quanquam incedere non poterat & ad Dominum venire, propterea quod visum careret, vocem tamen emisit nunciis velociorem: dicebat enim, Fili David miserere mei: & ita, crederet animam.]

sanitatem est adeptus, ad illum accedente Domino & visum illi restitueret. Ita etiam animæ, licet vulnerata sit obsecrarum affectionum vulneribus, & tenebris peccati obscurata: nihilominus prædita est voluntate clamandi & inuocandi Iesum, ut ipse veniens, æternam redemptionem conferat animæ. Sicut enim cæcus ille, nisi clamasset; & mulier sanguinis fluxu laborans, nisi Dominum adisset, non fuisset sanata: sic nisi quis propria sponte, ac voluntate integra, venerit ad Dominum, & deprecatus eum fuerit cum plenitudine fidei, sanitatem non consequitur. [Hæc quidem videti vitanque possint, sonare quod aiebant Semipelagiani, nempe medicum ab ægro spirituali aduocari solius naturæ viribus. Reuera tamen aliud ferunt, nec nisi de aduocatione, supposito tactu gratiæ præuenientis, sunt accipienda; cum S. Macarius toties & tam disertè gratiam præuenientem agnoscat, ut trado in Purgatione Valeriani cap. 9. numer. 3.]

Itaque æger spiritualis tam malè affectus est, ut per se, ne medicum quidem possit desiderare. Quomodo verò per se, medicum desideraret, qui ne ægritudinem quidem suam sentit? Ecce quidem, stupor est non sanitas. Rectè enim S. Augustinus in psalm. 55. ad illud. *Ego verò in te speravi*, tres affectiones corporis distinguens, sanitatem, stuporem, immortalitatem, eo sanitatem à stupore fecerit, quod [sanitas ægritudinem non habet, sed tamen quando tangitur & molestat, dolet. Stupor autem non dolet; amisit sensum doloris, tanto insensibilior quanto peior.] Idem plenè serm. 34. ex 40. nouis. Bernardus quoque luculenter serm. de Conuers. ad Clericos cap. 4. verbis illis. [Si vidisti hominem scalpere manus, & vsque ad sanguinem confricare, euidentem habes in eo similitudinem animæ peccantis expressam. Cedit siquidem voluptas illa dolori, & succedit pruritus cruciatus. Neque id ignorabat, sed dissimulabat ille dum scalperet. Sic laceramus, sic exulceramus propriis manibus animas infelices, nisi quod tanto grauius, quanto excellentior est spiritualis creatura, & cui difficilius medeatur. Neque id quidem inimicitiarum studio gerimus, sed stupore quodam insensibilitatis internæ. Effusus siquidem animus, damna interiora non sentit: quia nec intus est, sed in ventre forsitan, aut sub ventre. Denique & animus quorundam in patinis, quorumdam in loculis inuenitur. *Vbi est thesaurus tuus*, (inquit,) *ibi est et cor tuum*. Quid verò mirum si propriam minime sentiat animæ lationem, quæ suipsum oblitus, & penitus absens sibi, in longinquam profecta est regionem? Erit autem cum in semetipsam reuerisa, cognoscat quàm crudeliter miseræ venationis obtentu, euiscerauit semetipsam. Neque enim id sentire poterat, dum vilem muscarum prædam desiderio captans insatiabili, araneorum instar, ex visceribus propriis intexere retia videretur.] Quamvis ergo ea insensibilitas, stupor sit, non sanitas, tamen ex eo stupore rectè habetur, non posse ab ægro sibi relicto, aduocari medicum ad curationem adhibendam, cuius se indigum nescit.

Medici desiderium afflante gratia, quantum tam olim.

979 Pij tamen quique diuinitus præuenti, iam olim, & pro suo, & pro totius naturæ languore ad medicum suspirabant: quo S. Hilarius nuper edito commentario in psalm. 13. post expensos tam varios & tam graues totius humani generis morbos, qui eo psalmo describuntur, refert illud *salutaris desiderium* ab antiquis, Patribus ex Dei gratia conceptum, habendi à Deo medici tot ægritudinibus lauandis necessarii. *Quis dabit ex Sion, salutare Israël?* [Ut enim (inquit,) qui pestilentem urbem ingressus, omnes omnino inhabitantes, morbo dissolutos & febribus æstuantēs, & diuerso ægritudinum genere confectos contemplatus sit, & nullum illic medicum inueniens, ingemiscat, & nihil auxilij, nihil remedij adesse tantis malis doleat, & deservire magis membrorum pestem quotidie sentiat, sciatque medicum in longinquo positum mederi posse si adesset; quod solum potest dolorum desperatione exclamet dicens; Quis est qui cum præsentem efficeret, & salutem eius adferret? Omnem scilicet sollicitudinem ad vota conuertens; Pari modo Spiritus sanctus, contruens errorem generis humani, contruens mala sæculi huius ingrauescentia, & morborum immedicabili morte grassantem, vbi Deus negatur à stulto, vbi abominandis voluptatum fallaciis corrupti sunt, cuncti, vbi nullus bonum volens sit, vbi eorum guttura innocentium sunt sepulchra, vbi lingua vti sint in officium fraudulentia, vbi venenum labijs eorum verbiisque suffusum sit, vbi os amaritudine & maledictione sit plenum, vbi velox pedum eorum ad effundendum sanguinem cursus sit: Et per hæc non agnoscentibus viam pacis, in omnibus vitæ eorum viis infelicitas ingrauescat, vbi in Deum nulla reuerentia est, vbi deuastatio plebis Dei, persecutoribus tanquam cibus panis sit, & innocentium mortes, damna, supplicia fiat satietas iniquorum; Vbi Deus non inuocatur & trepidatur in nullis creaturam in idolis omisso creatore reuerentes, vbi Deus in generatione iusta desperatur habitare, & consilium inopis confunditur, & spes patientiæ eius includitur: His igitur ita grassantibus malis, & toto orbe dominantibus, conficius Spiritus sanctus eius qui solus opem ferre possit, exclamat, *Quis dabit ex Sion salutare Israël?* Non enim Moyses dederat, non Elias, non Esayas, non Propheta, omnia legis opera aduersus tantam morborum pestem infirmabantur: opus erat medico qui vna atque eadem auxilij sui ope vniuersa curaret, & tot ac varios in toto orbe languores, non arte, non opere, (quia quando opus & ars singulis adhibita profuisset?) Sed verbi potestate sanaret. Hunc requirit Spiritus, hunc spectat, ad cuius aduentum febris quiesceret, cæcitas desineret, paralytis non esset, mors non occuparet, hunc expectat, hunc proclamat, hunc orat, *Quis dabit ex Sion, salutare Israël.*

Omnium itaque antiquorum erat, illud Origenis vortum homil. 27. in Num. cum de mansionem in Raphaca. [Sunt multi languores animarum]

liberos expiauit, quia quam nos instrumentum fecimus culpæ, hæc nobis per Mediatorem versa est in anima iustitiæ. Testis ergo sanies raditur, cum carne culpa superatur.]

Condescensio tan Medici, & ex quo tempore mederi caperit.

982 Non possum melius, & ægritudinis nostræ statum, & varietatem morborum quibuscum vniuersa nostra conflabatur, & medici dignationem exponere, quam illis S. Chrysostomi verbis hom. 1. in ad Philipp. in moralibus. [Vexabat nos morbus grauis, ac febris vehemens; decumbebamusque non in lecto, sed in ipsamet vitiositate, perinde ac in stercore: in improbitate volutabamur, scatentes vlcibus, foetorem spirantes, squalidi, incurui, vmbra potius quam homines. Circumflabat nos improbi Demones, princeps mundi ridens, insultans. Venit Dei vnigenitus, emisit radios præsentia suæ; & caliginem confestim depulit. Venit ad nos ipse Rex, qui erat in throno paterno, thronum relinquens paternum; (quando autem reliquisse dico, ne id significare rursus putem mutationem, ac transitum; cælum enim terramque ipse implet, sed ob economiam id dico:) venit ad hostem, qui ipsum odie prosequabatur, auersabatur, neque vt ad eum oculos conuerteret, adduci poterat, blasphemis quotidie appetebat. Vidit in stercore iacentem, a vermicibus exulceratum, a febris & fame oppressum nullo non morbi genere laborantem, Nam & febris vexabat, (hoc enim est improba cupiditas;) & inflammationes vrgebant; (hoc enim arrogantia;) & quædam insatiabilis fames occupabat; (hoc enim auaritia;) & sanies vndique, (hoc enim scortatio;) & cæcitas oculorum; (hoc enim idololatria;) & furditas, & stupor (hoc enim erat lapides & ligna adorare, & cum illis colloqui); & multa deformitas; (hoc enim vitiositas;) vidit nimirum quiddam & morbus grauissimus. Vidit, absurdius quam infantes folleant, loquentes; & lignum & lapidem Deum vocantes. Vidit in tanta vitiositate; nec tamen abominatus est, non amarior factus, non auersatus est, non odio prosequitur. Dominus enim erat, & opus suum non oderat. Deinde quid facit? Optimi medici more, parat pretiosa pharmaca, eaque primus obiuuit, ac deinceps nobis tradidit. Ac primum phararmacum, quasi antidotum quoddam, lauacrum dedit. Ita omnem enormissimam vitiositatem, ita omnia simul in fugam se dederunt; inflammatio cessit; febris extincta est; & sanies exsiccata. Omnia enim & quæ ab auaritia, & quæ ab ira, & cætera omnia mala per spiritum euauerunt: aperti sunt oculi, apertas aures, aptam vocem loquuta est lingua: vires acquisiuit anima; acquisiuit corpus pulchritudinem; & florem huiusmodi, qualem par est habere pulchritudinem, Dei filium ex spiritu gratia procreatum; qualem par est habere gloriam, filium nuper Regi natum, & in purpura educatum.]

Quod primum phararmacum nobis à Medico propinatum, & ab ipso prægustatum, ait S. Chrysostomus fuisse baptismum, spectat ad exordium curationis externæ nobis adhibita. Nam priusquam Christus à Baptista tingeretur aquis, non vacabat palam sanationi morborum,

Theoph. Raynaudi de Attrib. Christi.

nostrum, etiam antè, sed clam & absque arbitris confecta fuerat, & adhiberi cæpta medicina; [Præparatum enim in cælo fuisse medicamentum nostrum, & ex illis immortalibus succis confectum, ait S. Ambrosius lib. 2. de fide cap. 4. Confectum intellige, non in ipso cælo, sed ex cælo; seu cælesti Spiritus sancti virtute in vtero Desparæ iuxta illud Bernardi serm. 5. in Vigil. Nati. Dom. in fin. (Dedit tibi Christum per Mariam, propter sanitatem. In prima remedium est, quia ex Deo & homine cataplasma confectum est, quod sanaret omnes infirmitates tuas. Contusa sunt autem & commixta hæc duæ species in vtero Virginis tanquam pistillo illas suauiter commiscente.) Idem serm. 2. de Pentec. initium medicinæ nobis à Christo ait factum, ex quo fuit in vtero matris, & causam illius exordij sic exponit. [A planta pedis vsque ad verticem, non erat in nobis sanitas: erraueramus ab vtero, vt vtero damnati antequam nati, quia de peccato, & in peccato concepti. Christus ergo ibi primum medicinam apposuit, vbi primus vulnere patebat locus, & substantialiter vtero Virginis illapsus, de Spiritu sancto conceptus est: vt conceptionem nostram mundaret, quam spiritus malus, si non fecerat, tamen infecerat: vt non esset etiam in vtero vita ipsius otiosa, dum nouem mensibus purgat vulnus antiquum; scrutans (vt dicitur,) vsque ad imum, putredinem vitulentam, vt sanitas sempiterna succederet.]

Itaque idem medicamentum & medicus, iam ex vtero nostræ curationi seruiuit, eam consummationis in tempore. Seruiuit inquam Christus curationi nostræ iam ex matris vtero, & exinde cæpta medicinæ nostræ confectio; quam tamen constat, tantum præparatam fuisse consummatæ & perfectæ in morte Christi. Quinimo apertè tantum exhibita est, & vim suam tantum prodere cepit, demisso post Christi à nobis abitu, Spiritu sancto. Quod voluit Nahum, cap. 2. vbi præfatus magno cum sensu, *cælebra Iuda festiuitates tuas, & redde vota tuas, quia non adiciet ultra, vt pertranseat in te Belial; & ninerfus interit: causam subdit istam; ascendit qui dispergat coram te.* Ita quidem habet vulgata editio. Sed S. Cyrillus Hierosol. Catech. 17. & S. Aug. 18. Ciuit. cap. 3. secuti versionem 70. ita legunt: *ascendit sufflans in faciem tuam, liberans te de tribulatione:* quod pulchrè refertur ad nouam, (vt vocat Cyrillus,) sufflationem, siue ad generationem hominis mystici factam, demisso per Christum, post Ascensionem, Spiritu sancto in Pentecoste. Eandem verò lectionem secutus alter Cyrillus in cap. 2. Nahum, ad Iudæum quendam vsu circa ægros refert, [tam illud *insufflans in faciem*, (inquit) vt ex traditione, & consuetudine Iudæa dicit: & certum est huiusmodi rerum mentionem aliquando in diuinis Scripturis inueniri: quale est; quod Iudæi in maledictis aduersus Deum, vestimenta discindenda arbitrabantur. Quemadmodum igitur vsu receptum erat quibuscumque vestes discumpere cum blasphemasse quispiam; sic etiam insufflare in facies ægrotantium quocumque modo. Et hoc præsertim & insolentissimè faciebant, qui adiurare consueverant, & curiosis incantationibus à spiritibus, & doloribus malè habentes se liberare simulabant. Exemplo igitur è consuetudine ipsorum petito, ait: *ascendit insufflans*

TT t

insufflans in faciem tuam) Cyrtis nimirum (& exuens te de tabulatione :) Hoc enim ut dixi: quidam alios afflantes, se feliciter posse fingebant.] Eiusdem moris in ægros insufflandi, apud Indos quoque usurpati, meminit in itinerariis Rhamusius. Christus igitur cælo illatus insufflauit in vniuersi orbis faciem; nec simulando curationem, sed verè præstando, medicinam in passione perfectè confectam, adhibuit palam, orbi pessimè affecto: magno inquam ægrotto, ut S. Bernardus loquitur, ad quem curandum prius descenderat, factus medicamentum & medicus.

Idem medicamentum, & Medicus præsertim per egritudinem & demissionem suam.

983 Singularissimè in Christo observant passim Patres, quod idem nobis medicus sit & medicina. Disertè ita habet Petrus Damiani Opusc. 1. cap. 5. *in fine*, & scitè Anonymus à Gretsero nuper editus in confutatione octauæ erroris Waldensium, [Ecclesiæ suæ, (ait de Christo,) fecit ex propria carne antidotum, & de proprio sanguine syrupum.] Ex S. Ambrosio serm. 3. in Psal. 118. idem infra dicam. Et pulchrè idem traditur in Actis S. Wolphelmi capite 15.

Exclamat ad id Augustinus multipliciter lib. de Agone Christi c. 11. & pulchrè his verbis l. 19. de Sanctis, [Mirabile & incomparabile genus medicinæ, propter quam medicus voluit ægrotare, & ægrotos, quibus salutis remedium procurabat, sua voluit infirmitate sanare.] Et inferius; [Venit ipse medicus in tempore plenitudinis, publicè prædicauit causam aduentus sui, factus doctor medicinæ, dicens, *pœnitentiam agite.*] Doctor factus est, quoad applicationem per nos faciendam: simul tamen (ut præmisimus), factus est nostra medicina. [In Paradiso, (ait S. Grego. 31. Mor. cap. 1.) Sano homini Diabolus inuidens superbæ vulnus infixit, ut qui mortem non acceperat conditus, moreretur elenatus. Sed quia Diuinæ potentia suppetit, non solum bona de nihilo facere, sed ea etiam ex malis, quæ Diabolus perpetraverat, reformare: contra hoc infixit vulnus superbientis Diaboli, medicina apparuit inter homines humilitas Dei, ut autoris exemplo humiliari surgerent, qui imitatione hostis elati ceciderant. Contra ergo superbientem Diabolum, apparuit inter homines, homo factus, humilis Deus. Hunc potentes huius sæculi, idest membra Diaboli superbientis, eò despicabilem crediderunt, quo humilem conspexerunt. Vulnus enim cordis eorum, quanto magis tumuit, tanto amplius medicamentum vitæ despexit. Repulsa igitur à vulnere superbiorum medicina nostra, pertinet ad vulnus humilium.] Hoc brevissimè dixit Augustinus orat. de 5. hæresibus cap. 7. [Fusus est sanguis medici, & factus est medicamentum phrenetici.]

Et quia præcipua ægritudo nostra, erat superbia, in ex Cassiano lib. 12. de instit. cap. 8. quomoddò Christus huic tanto morbo factus est medicina. [Vniuersitatis creator & medicus Deus, causam principiumque morborum, superbiam esse cognoscens, contrariis sanare contraria procurauit, ut ea scilicet quæ per super-

biam contuerant, per humilitatem resurgere. Ille namque dicit, *In cælum conscendam*; hoc dicit: *Humiliata est in terra anima mea.* Ille dicit, *Et ero similis altissimo*; hoc cum esset in forma Dei, exinaniuit semetipsum, formam serui accipiens, humiliatusque se, saltem obediens usque ad mortem, Ille dicit; *super astra Dei exaltabo solium meum*; iste dicit; *Discite à me, quia mitis sum & humilis corde.* Ille dicit, *Nescio Dominum*, & *Israel non dimittam*; iste dicit; *Si dixerò quia non noui eum, ero similis vobis mendax*; sed noui eum, & mandata eius seruo. Ille dicit; *Alia sunt flumina & ego feci eas*; iste dicit; *Non possum ergo à me ipso facere quidquam, sed Pater meus in me manens ipse facit opera.* Ille dicit; *Alia sunt omnia regna mundi*; & gloria eorum, & cui vobis do eas; iste cum diues esset, pauper effectus est, ut eius inopia, nos diuites redderetur. Ille dicit; *Sicut colliguntur oia quæ derelicta sunt, sic conuersa terrâ ego congregauit*; & non fuit qui moueret pennam, & aperiret os & ganniret; iste dicit *Similis factus sum Pellicano solitario*; vigilans, & factus sum sicut Passer solitarius in telio. Ille dicit; *Exsiccaui vestigio pedum meorum amarus riuos aggerum*; hoc dicit; *Nunquid non possum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi nobis plusquam duodecim millia legionem Angelorum?* Si principalis ruinae causam, & salutis nostre fundamenta perpeimus, à quo, & qualiter, vel ista iacta sint, vel illa emerferint quemadmodum deuitare tam atrocem mortem superbæ debemus; vel illius ruina, vel huius doceamur exemplo.]

984 Expressit satis apertè, hunc Cassiani locum S. Gregorius 34. Moral. cap. 22. in præclara de superbæ malis disputatione, citat illud Iobi, *omne sublimè videt, ipse est Rex super omnes filios superbæ*, ubi hæc præter cætera, [Audiant omnes, quid superbia terra & ciuitas. Contra huius languoris pestem, audiamus cuncti, quod Magistra veritas docet, dicens, *discite à me quia mitis sum & humilis corde.* Ad hoc namque vigenitus Dei filius formam infirmitatis nostræ suscepit, ad hoc inuisibilis, non solum visibilis, sed etiam despectus apparuit, ad hoc contumeliarum ludibria, irrisumum opprobria, passionumque tormenta tolerauit, ut superbiorum non esse hominem, doceret humilis Deus. Quanta ergo humilitatis virtus est, propter quam solum veraciter edocendam, is qui sine æstimatione magnus est, usque ad passionem factus est parvus? Quia enim originem perditionis nostræ præbuit superbia Diaboli, instrumentum redemptionis nostræ, inuenta est humilitas Dei. Hostis quippe noster, magnus inter omnia conditus, videt super omnia voluit elatus. Redemptor autem noster, magnus manens super omnia, fieri inter omnia dignatus est paruus.] Subiicit contrapositionem sensorum Satanae & Christi, iidem ferè Scripturis allegatis quas Cassianus protulit, ut planè liqueat. S. Gregorius Cassiani mentem expressisse, circa medicinam superbæ nostræ factam per Christum medicum.]

S. item Augustinus serm. 41. de verbis Domini initio. [Scitis fratres, in Christum enim credentes didicistis, & assidue etiam nos ministerio nostro commendamus vobis,] quod medicina tumoris hominis humilitas est Christi. Non enim perisset homo, nisi superbia tumuisset.

Injunctum

Initium animi, sicut dicit Scriptura, *omnis peccati, superbia*. Contra initium peccati, initium iustitiæ necessarium fuit. Si ergo omnis peccati superbia initium, unde sanaretur tumor superbiæ, nisi Deus dignaretur humilis fieri? Erubescat homo esse superbus, quoniam factus est humilis Deus. Rursus idem S. P. ferm. 59. de verbis Dom. [Ægrotat humanum genus non morbis corporis, sed peccatis. Iacet toto orbe terrarum ab oriente vsque ad occidentem, grandis ægrotus. Ad sanandum grandem ægrotum, descendit omnipotens Medicus. Humiliavit se vsque ad mortalem carnem, tanquam vsque ad lectum ægrotantis.] Rursus ferm. 54. de verb. Apost. [Videtur Christus est, humilis Christus, veritas & vita Christus, excelsus & Deus. Si ambules in humili, peruenies ad excelsum. Si infirmus humilem non asperneris, in excello fortissimus permanebis. Quæ enim causa humilitatis Christi, nisi infirmitas tua? Valde enim & irremediabiliter te oblidebat infirmitas. Et hæc res fecit ut veniret ad te tantus medicus. Si enim vel sic ægrotares, ut tu posses ire ad medicum, poterat tolerabilis videri ipsa infirmitas. Sed quia tu ire non potuisti ad eum, ille venit ad te. Venit docens humilitatem. Quare? Videamus. Quia superbia nos redire non sinebat ad vitam, & ipsa fecerat nos à vita recedere. Exaltatum enim humanum cor adversus Deum, & negligens in ipsa sanitate præcepta salutaria, decedit anima in infirmitatem.]

Homo, nulla alia via sanabilis.

985 Non poterat alio villo remedio curari tanta tamque late patens ægrotudo humani generis. Nam nos quidem, ad vulnus & mortem nobis sufficimus, sed non ad curationem, ut recte statuit S. August. ferm. 13. de verb. Apost. Lex verò indicare morbum potuit, non sanare. Unde & Moyses, & omnes Prophete, depositum genus humanum sanare nequiverunt. Ipsi Angeli medici nostri, suam ad nos curandos impotentiam agnouerunt. Unde veniente Christo, exultarunt: quod doceo ex Origene hom. 13. in Lucam *initio*. [Angeli volebant quidem hominibus præbere auxilium, & eis ab ægrotationibus suis tribuere sanitatem, quia omnes sunt apparitores spiritus in ministerium missi propter eos qui conuerti sunt salutem, qui quantum in suis viribus erat, adiuvabant homines. Videbant autem multo inferiorem esse suam medicinam, quam illorum cura poscebat. Porro ut de exemplo possis intelligere quod dicimus, vide mihi urbem in qua ægrotent plurimi, & medicorum frequens adhibeatur manus: sint diversa vulnera, quotidie in exitum carnem serpens putredo penetret: & tamen medici qui adhibiti sunt, ad curandum nequeant alia vltra inuenire medicamina, & artis suæ scientia magnitudinem mali vincere. Cum hæc in talibus nacti sint, eueniat aliquis Archiater qui habeat suam in arte notitiam, & illi qui prius sanare nequiverant cernentes magistri manu putredines cessare vulnerum, non inuideant, non liuore erubescant, sed in laudes erumpant Archiatri, & prædicent Deum, qui & sibi, & ægrotantibus, tantæ scientiæ hominem misit. In hanc ergo similitudinem, & multitudo exercitus Angelorum audita est dicens, *Gloria in excelsis*. Raynandi de Attrib. Christi.

celsis Deo, & super terram pax in hominibus bona voluntatis.

S. Macarius hom. 20. nostram à solo Christo sanabilitatem diserte contestatur, ostendens mulierem sanguinis profusio laborantem, humanæ naturæ typum fuisse, & tam illius mulieris, quam humanæ naturæ morbum, curatum esse virtute solius Iesu. Eius verba ex parte sunt. [Deficiens exsiccat fons ille qui cogitationes immundas producebat, per virtutem Iesu solius, nec est in alterius cuiuspiam facultate, ut hoc vulnus sanare possit. Ita enim fortiter se gessit hostis in transgressionem Adæ, ut vulnera uerit & tenebris offunderet interiorem hominem, mentem videlicet, hominis ducem, quæ Deum spectabat: unde postea oculi eius à bonis celestibus auersi, intueri ceperunt vitia & affectiones. Tam grauitur ergo latus est, ut nullus præter solum Dominum sanare possit: huic soli possibile est. Nam ipse veniens abstulit peccatum mundi, hoc est, impurum fontem illum cogitationum animæ exsiccauit. Sicut enim illa fluxu sanguinis affecta, cum omnia sua bona erogasset in medicos, à nullo tamen eorum curata est, donec accessit ad Dominum, & credens in veritate, tetigit fimbriam vestimenti eius, & ita mox sanata se sensit stetitque fluxus sanguinis: sic & animam incurabili vitioforum affectionum vulnere ab initio sauciata, nullus iustorum Patrum, Prophetarum, aut Patriarcharum, curare potuit. Venit quidem Moyses, sed planè non potuit sanitatem conferre, Sacerdotes, moneta, decimationes, sabbatismi, neomeniæ, ablutiones, sacrificia, holocausta, & vniuersa reliqua iustitiæ, celebratur in lege, nec tamen anima sanari aut mundari potuit ab impuro vitioforum cogitationum fluore: nec potuit vniuersa illius iustificatio ipsum curare, donec venit Saluator verus medicus, quæ gratis sanat. Qui quidem seipsum in pretium generis humani tradens, solus ipse magnificam & salutarem redemptionem ad sanitatem animæ operatus est. Hic liberauit eam à seruitute, & eduxit à tenebris illustrans eam suo lumine. Hic arefecit in illa fontem immundarum cogitationum, Ecce enim, ait; *Agnus Dei, qui tollis peccatum mundi*. Non enim sua terrena medicamenta, (hoc est, suæ iustificationes solæ,) potuerunt curare & sanare illam à tanta plaga inuisibili: sed per celestem ac diuinam naturam, hoc est, dono Spiritus sancti: huius solius medicamenti beneficio, potuit homo consequi sanitatem, & purificatum habens cor, per Spiritum sanctum ad vitam peruenire.]

986 Hoc ipsum esse, quoad à Iobo dictum est, non appenditur argentum in commutatione eius, affirmat S. Gregorius lib. 18. Moral. cap. 26. [Quia enim argento sæpè eloquia diuina designantur, possunt argenti vocabulo etiam eisdem eloquijs Scriptores intelligi, quorum vita inter turbas hominum resplendit luce virtutum. Sed quia lex peccata indicare potuit, non auferre; non quisquam veterum Patrum, non legislator Moyses, humani generis redemptor exiit. Argentum ergo in commutatione huius sapientiæ non appenditur; quia quilibet sancti esse potuerunt, in comparatione Vnigeniti filij Dei, nullius meriti fuisse pensantur: qui nisi huius sapientiæ seruos se cognoscerent, sancti nullatenus fuissent. Ad hoc quippe illi]

T T r 2 missi

missi sunt, ut in cordibus hominum viam huius Sapiencie predicando prepararent, neque ut pro ea, sed per eam subiectos populos regerent. Quia enim certum erat quod per accessum temporum, deficientis seculi languores exercebant, actum est, ut aeterna Dei sapientia in fine seculorum per semetipsam veniret ad grandem hunc, & nimiam infirmitatis agrotum, id est, per totum mundum iacens languidum, genus humanum: ut transmissis prius praedicatoribus, quasi quibusdam visitatoribus, tanto postmodum maior fieret potentia medici, quanto magis morbus creuisset agroti. Quia vero nullus vice eius ad salvandos nos mittitur, dicatur recte; (*nec appenditur argentum in commutatione eius*;) quoniam vita iustorum praedicantium, quantalibet sanctitatis luce polleat, aduentum nobis supernae, per suam praesentiam non commutat.]

Nec minus appositè S. Cyrillus lib. 2. de Ador. eo refert manum è Moysi sinu eductam; illic leprosam, moxque in sanum reductam, & sanitati restitutam, ut narratur Exodi 4. Signari enim sanationem morborum humanorum, alia quam Dei manu insanabilem, sic ostendit. [Carnis est morbus lepra, iisque grauior quam ut à medicis ei succurri possit, aut illorum usu atque peritia expugnari: ac leprosus ipse prophanus & impius est, ex antiqua illa Moysi lege; nec non iis quoque odiosissimus, qui Gentilium mores magnipendunt. Qui enim eo laborat morbo, serui mortuus quodammodo est: verò execrandum impurumque est mortui cadaver. Itaque curare posse leprosum, tantquam eximium quiddam, & quod nostrarum virium modum longe superet, soli diuinæ naturae atque efficacia tributum est. Ideoque admiratione habebatur Christus, qui suo iussu supra leprosum inclamauit, *Volo mundare*. Hinc vox cunctarum opifex rerum, quae ipsos etiam è supulchris excitat mortuos & morte est, & corruptione praestantior, hoc in eo homine miraculum perfecit. Iussit igitur, ut manum in sinum abderet, deinde extractam è latere sinus, iam totam lepra infectam ostendit: deinde autem cum in sinum abdidisset, illic ab vi morbi inde liberum protulit: ut ex ea re intelligerent Israelitae, illam ineffabili quadam & inenarrabili vi promemodum armatum, eorum propugnatorem futurum esse, qui violati essent iniuria, & contra fas, Aegyptiorum ini quo dominari subiecti. Atque haec quidem ratio, quamvis in promptu sit, est tamen historiae opportuna. Illud autem non abs re fore puto, si subtilius propositi loci sensum exquisierimus, atque inquisierimus, quid illud sit, quod in sinu manû abdidit, quid etiâ, quod educta cû fuisset grauius lepra resperâ est: ad hanc purgationis modum inuestigare oportet; nâ ubi manû in sinu misit, ab eo morbo liberam reddidit.] &c. Quamdiu namque homo ad imaginem Dei conditus, propemodum in sinu Dei nutriebatur, nec dum præceptum sibi à Deo traditum conculcauerat, providentia & amore erga se Dei rectus, purus atque sanctus, & mortis ignatus permanebat: ubi autem Dei praesidio atque amicitia excessit, quod in vita procliuior esset, cepisset, tum verò prophanus atque execrandus, & mortis impunitate laborans, manifeste deprehensus est. Sed cum rursus nos ipse Deus ac Pater suscepisset

in Christo, & diuina gratia praesidio circumtexisset, ac tanquam per adoptionis donum in sinu contineret, illic vna cum impunitatibus, abiectione, ad antiquam illam conditionem, in qua à principio fuimus, reuerti sumus. Scriptum est quippe de manu Moysi, *Respirata est ad colorem carnis suae.*]

Illata obiter, morbi nostri magnitudo, & iniectione utendi tanto pharmaco necessitas.

987 Sic curanda fuit lepra nostra, aliqui nullo vnquam creato remedio curanda. [Valueri sanè tam putride, (ait Auctor serm. de Pass. apud Cyprianum,) & antiquarum cicatricum fautori, non inueniebatur medicamentum conueniens: nisi vnguento sanguinis huius, plagi vetus liniretur. & malagmate carnis in crece extense, siccarentur venena quae calcaneo primi hominis & omni posteritati eius, sepe ille seductor antiquus infuderat. Haec via medica corrosit illas quae in immensum excreuerant cicatrices; & vim suam concupiscentiarum perdidit corruptela.]

Hinc S. Bernardus serm. 3. de Nation. Dom. morbi nostri magnitudinem omnino insigne, (citra insanabilitatem tamen) colligit, nec non incussum metum omnibus docet. [Ex consideratione (inquit) remedij, periculi mei attento quantitate. Nesciebam, sanus mihi videbar, & ecce mittitur Virginis filius, Filius Dei alij, mi, & iubetur occidi: ut vulneribus meis precioso sanguinis illius balsamo mederetur. Agnosce o homo quam graua sunt vulnera, pro quibus necesse est Dominum Christum vulnerari. Si non essent haec ad mortem, & mortem sempiternam, nunquam pro eorum remedio Dei filius moreretur. Paret itaque dilectissimi propitiam negligentem dissimulare passionem, cui tantam à maiestate tanta exhiberi video compassionem. Comparatur filius Dei & plorat, homo patitur & ridet. Sic & medicinae assumptio, & doloris mihi & timoris exaggeratio est. Verum si diligenter obseruem præcepta medici, est etiam consolationis occasio. Sicut enim grauem agnosco morbum, cui tanta appropinquat medicina, sic & ex hoc ipso non incurabilem esse coniecto. Neque enim pretiosissimas species frustra infunderet, medicus sapiens, immo sapientia ipsa. Porro frustra infusi constat, non solum si absque eis facilis esset curatio, sed multo magis, si & cum eis sit impossibilis. Animat itaque ad penitentiam, & accendit vehementius, desiderium, spes concepta.] Sed de hac animatione ad penitentiam, infra commodius dicam.

Lenissima Christi Medici curatio, cum minimis infusa.

988 Nunc in nostro Medico hæretamus, agnoscamusque à S. Bernardo verè dictum serm. 3. de Resurr. initio. [Christus animarum medicus, cuius tota dispensatio quam exhibuit in carne, medicina salutis est:] agnoscamus inquam, Christum Dominum nostrum, se medicum prodidisse, siue Iesum. Quid enim non mo-

dò iuxta Græcæ vocis notationem, sed etiam iuxta Hebraicam, aliud est Iesus, quam Saluator id est salutem conferens quod munus est medici proprium? Hanc notationem quoad vocem Hebraicam non omnes approbant: sed è contrario, instar omnium sint S. Epiphanius hæc. 29. & Cyrillus Catech. 10. *initio*, & *sub medium* quorum ea est expressa sententia, in Hebraica lingua, Iesum curatorem appellari, aut Medicum & Saluatorem, unde Christianos omnes, quod curati & sanitati sint per Christum medicum, dictos quandoque *lessores* arbitrantur à Iesu, id est medico & curatore animarum. Eam ob causam, Philonem Christianos vocasse *leptotomus*, id est *curatores animarum*, notauit, eam nominis Iesu notationem propugnans Turtianus lib. 2. contra Magdeburg. c. 2.

Chrysologus quoque & Bernardus in *Christi* cognomento, qualitem medici qui suauiter curet infirmam censent. Prior serm. 57. ad 2. Symboli articulum sic habet. [Sicut Reges, triumphorum suorum titulis nuncupantur, & subiectarum gentium nominibus conquirunt numerosissima cognomenta, ita Christus, bonorum suorum titulis nuncupatur: à Christmate enim vocatus est Christus, qui diuinitatis vnguentum aridis iam mortalium membris pius mediator infudit. & ut à Christmate Christus, sic Iesus vocatus est à salute, qui ob hoc nos diuino infudit vnguento, ut ægris certam salutem, perditis perpetuam redderet sanitatem.] Distinguit S. Bernardus serm. 6. in Vigil. Natib. Dom. *initio*, expendens illud, *IESVS CHRISTVS Filius Dei, qui nascitur in Betheleem Iuda*. Sic enim scribit, [*IESVS* interpretari. *Saluator*. Quid tam necessarium perditis, quid tam optabile miseris, quid tam vile desperatis? Alioquin unde salus, unde vel tenuis aliqua spes salutis in lege peccati, in corpore moris, in malitia hac diei & loco afflictionis, nisi noua nobis & insperata nasceretur? At tu forte salutem optas, sed curationis acerbitate, tenebrarum pariter & ægritudinis propriæ conscius reformidas. Ne timeas, Christus est suauis planè, & miris, multæ misericordiæ, vinctus oleo lætitiæ præ participibus suis, eis nimirum, qui licet non ipsam plenitudinem, de plenitudine tamen, huius accipiunt participium vñctionis. Neque verò suauem audiens, inefficacem fore autumes Saluatorem, additur etiam, *Filius Dei*. Qualis enim Pater, talis Filius, cui subest cum voluerit posse. Aut forsitan vilitate salutis & iocunditate vñctionis audita, ne scio quid submurmuras, puto etiam de honestate sollicitus. Saluatorem tibi grularis adesse, ut potè iacens paralyticus in grabato, aut magis inter Hierusalem & Hierico semivivus in via. Amplius autem letaris nec durum esse medicum, nec grauius uti medicinis, nec forsitan intolerabilior videatur breuis ipsa curatio, quam diuturna ægritudo. Sic nimirum, sic vsque hodie multi pereunt medicum fugientes, quod Iesum quidem nouerint, sed Christum nesciant, humano sensu de multitudine & malignitate morborum, paratæ sibi medelæ molestiam æstimantes. Iam verò sic certus es de Salvatore, & nihilominus Christum esse cognoscis non vrentem cauterio, sed vnguento, non vñtione, sed vñctione curantem. [Addit quæ ad dignitatem personæ curantis spectant, quibus nunc abstinco, in-

tentus in curationis modum, quem ipso *Christi* nomine vides indicari, imò denotari suauem & benignum.

Cohæsis lenitatis Medici, cum percussione quam adhibet.

989 Legitur quidem medicus noster, percutere & mortificare; sed ea percussio, est ipsissima sanatio, ut disputat S. Basilus homil. quod Deus non sit auctor malorum: estque aded lenis & blanda, ut dolorem non inferat, cum sita duntaxat sit in abiectioe morbi: quod docet S. Maximus serm. de ieiuniis. [Medicus est (inquit) Dominus noster Iesus Christus, qui ait, *Ego occidam, & viuificabo; percutiam & sanabo*. Occidit enim quodammodo antequam viuificet Dominus. Occidit enim primum in nobis homicidia, adulteria, furta, per baptismum: & sic nos tanquam nonos homines æternitatis immortalitate viuificat. Morimur ergo peccatis videlicet per lauerum: regeneramur autem vitæ per spiritum, sicut ait sanctus Apostolus, *Quoniam mortui estis delictis vestris, & vitæ vestra abscondita est cum Christo. Consepulti enim estis cum illo per baptismum in mortem*. Occidimur enim quodammodo, cum desinimus esse quod fuimus. Nouo enim pietatis genere, in vno eodemque homine, mors operatur & vita. Moritur enim concupiscentia peccatorum, viuificatur amore virtutum. In vno namque eodemque homine impius & adolter occiditur, ut misericors renascatur & castus. Interimitur Idololatria, ut religio propagetur. Fornicator & ebriosus extinguitur, ut continens & sobrius procreetur. Sic ergo mortificat Dominus, ut viuificare faciat, sic occidit, ut pro sit: sic verberat, ut emendet. Itaque concludit, hortando ægros. [Habentes igitur huiusmodi medicum qui percutiendo sanat, mortificando viuificat, subdamus ei cum omni patientia ad curandum: ut quidquid vlcibus fetidum esse perpexerit, incidat, amputet, excuset: ut resectis omnibus Diaboli vulneribus, hoc solum in nobis faciat remanere, quod Dei est.]

Quod si truncatio interdum membri, vel adhibito scalpello acerbior traditio usurpatur; & hæc quoque est bonitatis maximæ, quia prospicitur communi cæterorum membrorum incolumitati, quæ est multo potior. Audi Clementem Alex. 1. Strom. cap. 14. [Nemo ergo propter supplicia infectetur legem, ut non bonam & honestam. Num enim qui aufert mortuum corporis beneficio afficere videbitur, qui autem ab iniustitia animam conatur liberare, non maiorem videbitur curam gerere, quo est anima corpore præstantior? Sed pro sanitate quidem corporis, & secari & vri, & medicamenta potare sustineamus, & qui hæc adhibet, & Seruator vocatur & medicus, & nec ei inuidet, nec male vul ægrotus, & ut artis dicat ratio partes quoque aliquas rescindit, ne sanæ partes vnâ cum eis intereant, nec tamen quis medici artem, criminis arguerit? Anima autem gratia, non similiter tolerabimus aut exilia, aut multas, aut vincula, si modò quis ex iniustitia sit restituendus in iustitiam? Lex enim, eorum qui ei partem curam gerens, ad pietatem in Deum instituit, & dicat ea quæ sunt facienda, & propulsat vnumquodque peccatum, penas imponens iis

quæ sunt mediocritas. Cum autem viderit aliquem ita se habere, ut videatur immedicabilis, ut potè qui ad extremam prouehatur iniuriam; tunc aliorum iam curam gerens, ne ab ipso corrumpanitur, tanquam aliquam partem à toto corpore refecans, sic cum qui est huiusmodi, occidit saluberrimè.]

Affine illud illud Tertulliani cap. 5. Scorpiaci. [Et est planè quasi scævicia Medicina de scalpello deque cauterio, de sinapis incendio; non tamen secari, inuri & extendi, morderique idcirco malum, quia dolores viles affert. Nec quia tantummodò contristat, recusat; sed quia necessariò contristat, adhibebitur. Horrorem, operis fructus excusat. Vlutans denique ille, & gemens & mugiens inter manus medici, postmodum eadem mercede cumulabit, & artifices optimas prædicabit, & scævas iam negabit.] Idem de nostro medico, iure multo potiore statuendum, apud quem ea in speciem scævicia, cerò fructuosa agro erit, si non ster per ipsum. [Cum patientia (ait S. Augustinus in Psal. 85.) salutem expectat. Quibus te medicamentis curret, ille nouit; quibus sectionibus, quibus vitiis, ille nouit. Tu tibi ægritudinem comparasti peccando, ille venit non solum fouere, sed & secare & vtere. Non vides quanta homines patientur sub medicorum manibus, spem incertam homini promittentium? Sanabæris dicit medicus: Sanaberis si securo. Et homo dicit, & homini dicit. Nec qui dicit certus est, nec qui audit: quia ille dicit homini, qui non fecit hominem, & non perfecit. Scit quid agatur in homine. Et tamen ad verba hominis planè nescientis quid agatur in homine, credit homo; subdit membra, ligati se patitur, aut plerumque etiam non ligatus, secatur & vritur, & accipit fortè salutem paucorum dierum, iam sanatus quando moritur ignorans, & fortasse dum curatur moritur & fortè se curari non poterit. Cui autem promisit Deus aliquid, & fecit illi?]

990 Victor quoque Cartennensis pulcherrimè lib. de pœnit. cap. 18. [Si curari desideras, medelæ impetum non attendas, nec expauescas remedium; Cum adiuuauerit vulneri ferramentum, celerior cura sectionis efficitur. Nam pessimè sedulitas mœdendi palpat, cum non continuò suppurata labes abscedit. Amarus est gustus antidoti, sed vitale ac salutare est quod est faucibus insuauis. Curat nos Dominus non ut exteros, extraneos sibi seruat, quoscumque sanauerit delinquentes. Omni hora, omni die, in curandis intentus, nec retardatur tempore nec vllis morarum obstaculis impeditur, cum inuentus fuerit qui curatur. Vacet enim necesse est beneficium Domini, cum non extat cui debeat miseri. Aspera est castigatio pœnitentiæ, sed leuior efficitur si modus culpæ tractetur.]

Quod si qui fuerunt improvidi, quibus medicus quia aliquid à gestu eorum abhorrens prescribat, dispositio non placuit, ne illi plus medico corporum in sanandis morbis corporis, quam anima medico, circa spirituales curationes con. edunt. [Certe (ait S. Chrysostomus lib. 1. de Promt.) cum medicus contraria his quæ nobis salubria videntur præcipit, siue algens membrum profluo fonti subicere debeat, siue alia huiusmodi efficere, nonnumquam reluctamur: sed cum nobis antea persuaserimus,

artis illum ratione cuncta facere, promptè ac libenter cedimus, idque cum illo sapienter fallitur: Deum verò, cuius via in omnibus incredibiliter à nobis distat, qui est ipsa sapientia, qui nunquam falli potest, puniende curiositate percutabimur? Cùmque illi simpliciter cedamus, à quo facti rationem exigere iure nostro possumus, ab illo, cuius solum cedendum est nobis, eorum quæ gesserit causas ac rationes requiramus, atque huiusmodi indigne ignorantiam feremus? Hæcine sunt religio?æ mentis ac pietatis? Ne, quælo ac supplico, ne ad tantam vitianam progrediamur.]

Alia lenitatis Medici capita, quia sanat ex vulnere, & gratis sanat. Præstatque insuauis, tolerat ægrotum sanæ fidiā.

991 Ad bonitatem quoque & lenitatem medici nostri pertinere monet Gossidius Vindacienensis, quod de vulnere vulnus sanat. Sic enim disscrit serm. 2. [Aliquando bonus & pius Dominus, ad ostensionem suæ bonæ voluntatis, qua semper circa peccatores, quæ quodam pijs parvis affectu hæret, ne ad penam tradat errantes, cum nos qui nec bonis bene vrimus, de medicina nostra facimus plagam, ipse de vulnere nostro, nobis adhibet medicinam. De medicina etenim nostra miseri & insipientes vulneramur, cum ei abstinentia, vel qualibet vitæ nostra, quæ medicina debuit esse animæ, superbumus. Sed misericors & omnipotens Deus, de vulnere nostro medicinam operatur, cum in luxuriam corruentes, (non quia sit luxuria superbia grauior, sed quia turpior esse videtur,) nos humiliat, & sic in nobis vulnus de vulnere sanat.]

Et hinc quoque medici lenitas & benignitas mirè celebratur, qui non sibi stipendium deposcit, sed tribuat annuentibus sanati S. Aug. serm. 13 de verbis Apost. id egregie expendit. [Medicus (inquit,) etiam sano præcipit temperantiam. Bonus medicus hoc facit, non vult esse necessarius ægrotanti. Sic etiam Dominus Deus creato homini sine vitio, temperantiam prædicare dignatus est: quæ si ille seruasset, medicum postea morbo suo non desideraret. Sed quia non seruauit, languidus factus est, cecidit infirmus, creauit infirmos id est, infirmos genuit infirmus. Et tamen in omnibus, qui nascuntur, infirmis, Deus quod bonum est operatur, sitimando corpus, viuificando corpus, alimenta præbendo, pluuiam suam & Solem suum super bonos & malos dando, non est vnde accensent bonum nec mali. Insuper etiam genus humanum iusto suo iudicio condemnatum, noluit in interitum sempiternum relinquere: sed misit & medicum, misit saluatorem, misit eum qui gratis sanaret. Parum est qui gratis sanaret, qui sanatis etiam mercedem daret. Nihil addi ad istam beneuolentiam potest. Quis est qui dicat, sanem te, & do tibi mercedem? Optimè fecit. Sciebat enim se diuitem, venisse ad pauperem; & sanat ægrotos, & sanatis donat: & non aliud quam seipsum do nat. Saluator est adiutorium languidi, ipse saluator est præmium sanati.]

Quid verò Medici in curando suauitatem,

mellus

melius expressiusve indicat, quam quod nihil ægro indicit hauriendum, quod non prius ipse met hauerit? S. Aug. hom. 34. ex 30. id suauissimè his verbis recollit. [Ipse ergo medicus, nihil tali indigens medicamento, tamen ut exhortaretur ægrotum, bibit quod opus ei non erat: tanquam reculantem alloquens, & trepidum erigens bibit prior. *Calicem*, (inquit,) *quem ego bibiturus sum*, qui in me non habeo quod ab illo calice sanetur: bibiturus sum tamen, ne tu dedigneris bibere, cui opus est vt bibas.] Et serm. 18. de verbis Dom. Si nolimus obtemperare medico, vt non ægrotaremus, obtemperemus vt ab ægritudine liberemur. Dedit nobis præcepta medicus sanis: dedit præcepta medicus, ne medico indigeremus. *Non opus est*, (inquit,) *sanis medicum, sed ægrotantibus*. Sani præcepta contempsimus, & experimento sensimus in quantum perniciem nostram, præceptum illud contempsimus. Ægrotare iam cepimus, laboramus, in lecto infirmitatis sumus: sed non desperemus. Quia enim ad medicum venire non poteramus, ipse ad nos venire dignatus est. Non contempsit saucium, contemptus à sano. Non destitit dare alia præcepta languenti, qui prima custodire noluit, ne langueret: tanquam diceret, Certe experimento sensisti, verum me dixisse, quando dixi. Noli tangere hoc: Sanare ergo tandem, & reuiuifce. Ecce porto infirmitatem tuam: bibe amarum calicem: tu enim tibi fecisti præcepta illa mea, quæ sano data sunt tam dulcia, tam laboriosa. Contempta sunt, cepisti laborare: sanari non potes, nisi amarum calicem biberis, calicem tentationum, quibus abundat hæc vita, calicem tribulationum, angustiarum, passionum. Bibe, inquit, bibe vt uiuas. Et ne responderet ei languidus. Non possum, non fero, non bibo: prior bibit medicus sanus, vt bibere non dubitaret ægrotus. Quid enim amarum est in tali poculo, quod ille non biberit? Si contumelia; prior audiuit, cum Demones expelleret, *Demonium habet*, & quod in *Beelzebub* eiecit *Demonia*. Vnde vt ipse consolaretur ægros, ait, *Si patrem familias Beelzebub vocauerunt, quanto magis domesticus eius?* Si dolores amari sunt, ligatus, & flagellatus, & crucifixus est. Si mors amara est; etiam mortuus est. Si genus mortis exhorrescit infirmitas; nihil illo tempore fuit ignominiosius, quam mors crucis.]

Accedit mititas, in tolerandis ægrotum & ineptis, & indignis agendi rationibus. [Medici corporum (ait Orig. initio homil. 11. in Ierem.) ægrotantibus assistentes, & iuxta disciplinam artis suæ volentes curare eos qui in infirmitatibus constituti sunt, vident tristia, iniuncta pertractant, & in alienis calamitatibus mœrore proprio conficiuntur. Semper enim conuersatio eorum in gemitu, semper in caris est; nunquam cum lætis consortium habent. Cum vulneratis, cum his quorum carnes incommodis variis debilitantur, qui febribus æstuant, qui dolore torquentur, iugi seruitio persequerant. Et si quis eorum vult implere medicinam, non indignatur, non obliuiscitur propositi artis suæ, postquam cum his fuerit quos sermo præfatus est.] Monstrat consequenter Origenes, id accuratè seruasse Hieremiam erga Iudæos: se d seruauit multo accuratius Christus Dominus.

Sapientia eiusdem Medici, in adhibenda curatione.

992. Hæc circa curandi modum à medico nostro seruata, suauitatem eius significant. Summam verò sapientiam eiusdem in curando, S. Augustinus notauit, in eo, quod obseruatam ab eo causam morbi nostri, & ibi adhibita malagma, notauit tract. 25. in Ioan. verbis illis caput omnium morborum superbia, quia caput omnium peccatorum superbia. Medicus quando ægritudinem discit, si euerit quod per aliquam causam factum est, & ipsam causam per quam factum est non curet, ad tempus videtur mederi, causa manente morbus repetitur. Verbi gratia, apertius hoc dicam: Humor in corpore scabiem vel vlceris gignit. In corpore sit magna febris, & non parvus dolor. Exhibentur quædam medicamenta quæ scabiem compescant & feruorem illum vlceris sedent, & adhibentur & proficiunt. Vides hominem qui fuit vlcerosus & scabiolus, sanatus: sed quia humor ille non eiectus est, tursus ad vlus redit. Cognoscēs hoc medicus, purgat humorem, detrahit causam, & nulla erunt vlceres. Vnde, ergo, abundat iniquitas? Per superbiam. Cura superbiam & nulla erit iniquitas. Vt ergo causa omnium morborum, curaretur, id est, superbia, descendit & humilis factus est filius Dei. Quid superbis homo? Filius Dei propter te humilis factus est. Paderet te fortasse imitari humilem hominem, saltem imitare humilem Deum. Venit filius Dei in homine, & humilis factus est. Præcipitur tibi vt sis humilis, non tibi præcipitur, vt ex homine fias pecus. Ille Deus factus est homo; tu homo; cognosce quia es homo. Tota humilitas tua est, vt cognoscas te. Ergo quia humilitatem docet Deus, dixit, *Non veni facere voluntatem meam, sed eius voluntatem qui misit me*. Hæc enim commendatio humilitatis est. Superbia quippe facit voluntatem suam, humilitas facit voluntatem Dei.]

Pertinet ad medici quoque nostri sapientiam, quæ habet serm. 19. de sanctis, monstrans quomodo Christus summam lenitatem curationis cum summa industria & sapientia coniunxerit, de quo sic differit eo loco. [Diuina virtus, nostra reparatione non eguit, sed tamen ea bonitate qua nos condidit, eadem nos reformare voluit; & ad hoc medicamen nunquam fortè posuit, sed quàm lenius complexionem ægrotantis competere perpexit, apposuit. Solent quippe medicina periti, ægritudines quas curandas suscipiunt aliquando curare per contraria, aliquando per similia. Hoc fecit Dominus noster Iesus Christus sua paupertate nos ditans, sua humilitate nos subleuans, sua infirmitate nos sanans, sua morte nos viuificans. Sic ratione medicina sicca humidis, humida siccis, calida frigidis opponuntur, & minus fortia contraria à fortioribus contrariis superuenientibus superantur. Simili ratione similia similibus opponuntur, cum secundum quantitatem vulnerum vel tumorum, mensuratur longitudo vel latitudo epithematum. Sic scorpionum carnes oleo coctæ, percussionibus medentur scorpionum; sic theriaca de serpentis carne confecta, moribus serpentinis occurrunt, & potiones veneno infectas, in potu sumpta expellit. Ad hanc similitudinem

litudinem medicus noster, mortem carnis nostre de serpente venientem, carnis suae morte sanavit, & ad immortalitatis suae speciem in tempore restitutionis complendam reformavit. Vbi diligentius attendendum est, quod mors quae per lignum venit, per lignum superata est. Et ipsa ligni forma, longitudini, & latitudini, & altitudini humani corpori configurata est, quorum sicut totum corpus motum est ut manus ad vetitum extenderetur, ita corpus per omnia membra sua in cruce distenderetur: & totum quod reatu paterni delicti contractum fuerat, hoc emplastri malaxatione consolidaretur. Sed huic medicamento per similia composito, admixtum est & medicamentum factum per oppositum. Nam hic sanavit obedientia, quod ibi corruerat inobedientia. Et quod ibi contaminavit gula oblectamentum, hic reformat crucis tormentum. Hic locus, verbatim habetur apud Iuonem, Opusculo quare Deus natus & passus sit.

Præclare item libr. 1. de Doctrin. Christian. cap. 14. [Quemadmodum medici, cum alligant vulnera, non incompotit, sed apte id faciunt, ut vinculi utilitatem, quaedam pulchritudo etiam consequatur: sic medicina sapientiae per hominis susceptionem, nostris est accommodata vulneribus, de quibusdam similibus. Sicut etiam ille qui medetur vulneri corporis, adhibet quaedam contraria, sicut frigidum calido, humidum sicco, vel si quid aliud huiusmodi. Adhibet etiam quaedam similia sicut lineolum, vel rotundo vulnere rotundum, vel oblongum oblongo, ligaturaque ipsam non eandem membris omnibus, sed similem similibus coaptat: sic sapientia Dei hominem curans, seipsam exhibuit ad sanandum, ipsa medicus, ipsa medicina. Quia ergo per superbiam homo lapsus est, humilitatem adhibuit ad sanandum. Serpentis sapientia decepti sumus; Dei stulticia liberamur. Quemadmodum autem illa sapientia vocabatur, (erat autem stulticia continentibus Deum:) sic ista quae vocatur stulticia, sapientia est vincentibus diabolum. Nos immortalitate male ubi sumus ut moremur; Christus mortalitate bene usus est, ut viveremus. Corrupto animo feminae, ingressus est morbus: integro corpore feminae, processit salus. Ad eadem contraria pertinet, quod etiam exemplo virtutum eius, vicia nostra curantur. Iam vero similia quasi ligamenta membris & vulneribus nostris adhibita, illa sunt quae per feminam deceptos, per feminam natus, homo homines, mortalis mortales, morte mortuos liberauit.]

S. Gregorius 24. mor. cap. 1. 2. & 3. tractans illud: *appropinquavit corruptioni anima eius, & iura illius mortiferis*, quod ad nostram (ut vocat,) generalem pestilentiam, qua omnes perdebatur, accommodat. Ad remedium vero, à Christo, tanta nostrae mortalitati adhibitum, aptat S. Gregorius quod continenter apud Iobum sequitur: *Si fuerit pro eo Angelus loquens unum de similibus, ut annunciet homini aquitatem, miserebitur eius*. Hunc Angelum pro nobis loquentem, ostendit esse Christum medicum nostrum. Tum subdit. [Sed quid pro nobis loquatur, audiamus: (unum de similibus) Mos medicinae est, ut aliquando similia similibus, aliquando contraria contrariis curet. Nam saepe

calida calidis, frigida frigidis: saepe autem frigida calidis, calida frigidis sanare conuenit. Veniens ergo ad nos desuper medicus noster, tantisque nos inueniens languoribus pressos, quidam nobis simile, & quiddam contrarium appositum. Ad homines quippe homo venit, sed ad peccatores iustus: concordavit nobis veritate naturae, sed discrepavit à nobis rigore iustitiae. Vitiosus enim homo, corrigi non poterat nisi per Deum. Videri autem debuit, qui corrigebat: ut praebendo imitationis formam, anteaque malitiae mutaret vitam. Sed videri ab homine non poterat Deus; ergo homo factus est; ut videri potuisset. Iustus igitur ac iustus Deus, apparuit similis nobis homo visibilis, ut dum veritate generis concordat conditioni, virtute artis obuiaret aegritudini. Quia ergo in carne veniens Dominus, non culpam nostram ex vitio, non poenam ex necessitate suscepit: recte dicitur, quod pro tentato homine, iste Angelus unum de similibus loquitur: quia nec ita natus ut reliqui, nec ita mortuus, nec ita resuscitatus. Quid igitur mirum est, si adhibita tam sapienti tamque accommodata per medicum nostrum curatione, secutus est effectus quem Iob consequenter his verbis aperit? *Miserabitur eius, & dicit: libera eum, ut non descendat in corruptionem, id est, ut vivat & plene sanus vivat.*

Vfus doctrinae: De nullo agro diffidendum. Nemini agrotandum derisus, vel si forte agrotet, respuenda curatio.

993 Ex omnibus haecenus tractatis, apprehendimus medici nostri idoneitatem summam, docemurque de nullo inquam agro talis medici manu constituto diffidere. S. Augustinus pulchre id docet, in psalm. 51. ad illud *pro nihilo saluos facies eos*, quod sic Glossa. [Noli desperare: quem roges attende, non pro quo roges. Magnitudinem morbi vides, potentiam medici non vides. Incolent & abscondent, sicut sustinuit anima mea. Sustine, ora, & quid sit? *Pro nihilo saluos facies eos*. Si illos saluos facies, ut nihil tibi sit: id est ut nullus labor tibi sit. Hominibus desperati sunt, sed tu verbo curas, non laborata in curando, quamvis nos stupemus in inspicendo.] Et in psalm. 48. enarrat. 2. *sub finem ad illud adiutor & susceptor meus es tu, ita ex Davidis personam differt.* [Quid etiam nisi subvenires? Quia desperatus es, miserebitur. Vbi iacebam, nisi aduenies? Certè ingenti vulnere periclitabar, sed illud vulnus meum, medicum omnipotentem requirebat. Omnipotenti medico nihil est insanabile, non renuntiat alicui opus est ut tu curari velis, opus est ut manus eius non refugas. Sed & si nolis curari, vulnus tuum admonet ut cuteris: & aversum reuocat, & refrigerent quodammodo ad se redire compellit & attrahit. In omnibus implet quod dictum est: *Misericordia eius preueniet me.*] S. Paulum aegrum & valde aegrum, sub huius medici manu exhibet S. Ambrosius ferm. 3. in psalm. 118. ad illud, *revela oculos meos, illic corpe & anima sanatum*, [quia medicamentum ei medicus demonstraverat ille de caelo, de quo scriptum est: *Miserere verbum suum, & sanavit eos, & ex omnibus infirmitatibus suis, liberauit eos.* Non est

est medicus iste de terris, qui omnes curat infirmitates, & populos integrè sanat. Mitte ergo Pater medicum istum, veniat Verbum tuum, aperiat oculos meos.]

Cum igitur Christus, & noster medicus, & nostra medicina sit, & in curando tanta arte & sapientia utatur. (Magnus quippe medicus noster, & magna eius medicina, ut loquitur S. Ambrosius. l. Elia cap. 20.) meritò dixerim cum S. Augustino hom. 34. ex. 50. [Iam videte fratres, si amplius agrotare debet genus humanum, accepta tanta medicina. Iam humilis Deus, & adhuc superbus homo?] Et serm. 74. de temp. [Erat vnde extolleretur gens Iudæa, & per ipsam superbiam factum est, ut Christo nollet humiliari, auctori humilitati, represso tumore medico Deo, qui propter hoc, cum Deus esset, homo factus est, ut se homo hominem cognosceret. Magna medicina. Hæc medicina si superbiam non curat, quid eam curet nescio: Deus est & sit homo. Seponit diuinitatem idest, quodammodo sequestat, hoc est, occultat quod suum erat, quod apparet, acceperat. Fit ille homo cum sit Deus, & non se agnoscat homo hominem, idest, non se mortalem agnoscat, non se agnoscat fragilem, non se agnoscat ægrotum, ut quærat vel ægrotus medicum, sed quod periculosus sibi videtur.] Idem ad quævis vicia per Christum in nobis sana, transferamus. Ne igitur tantum medicamentum, & tantam medicamentum abiciamus. [Dominus, exclamat S. Ambrosius lib. 2. de fide cap. 4.] illum hominem qui ex Hiericho descendens incidit in latrones, quem non asperioribus legis medicamentis, non prophetico rigore curauerat, oleo curauit & vino. Veniant ergo ad hunc omnes qui sanari volunt, accipiant medicamentum quod & a Patre detulit & preparauit in caelo, ex illis confectum immortalibus succis. Hoc ex terra non pullulat: experts enim natura huius confessionis. Diuino enim confilio suscepit hanc carnem, ut ostenderet legem carnis legi esse subditam mentis. Suscepit carnem, ut quasi homo vinceret, qui homines erudiret. Quid mihi prodesse, si quasi Deus, exerta potestate, diuinitatem suam tantummodo inuolabilem demonstrasset? aut cur susceperet carnem, nisi ut tentari se naturæ atque infirmitatis meæ conditione pateretur? Tentari debuit, compati mihi debuit, ut scirem quemadmodum tentatus vincerem, compassus euaderem. Vicit per continentiam, vicit per contemptum diuitiarum, vicit per fidem, calcavit ambitionem, fugauit intemperantiam, lasciuiam relegauit. Hoc medicamentum Petrus vidit, & tercia sua, instrumenta videlicet quæstus & subdia dereliquit, renuntians carnis concupiscentiæ tanquam corruptæ nani, in quam quasi sentina quædam multarum ingreditur passionum. Magnum ergo medicamentum, quod non solum cicatricem vetusti vulneris amputauit, sed etiam causam passionis incidit. Descendi igitur sunt, qui tam efficax medicamentum abiciunt, prostant gratis, & absque pretio aut commutatione ingestum.

994 Iis qui ita se gerunt, superflue venit Christus, vel certe nondum venit, iuxta S. Bernardum serm. 4. de Resurr. initio. sic differentem. [Omnia quæ de Salvatore legimus, medicamina sunt animarum nostrarum. Videamus ergo ne quando forte dicatur de nobis: Curauimus

Theoph. Raynaldi de Attrib. Christi.

Babylonem, & non est sanata. Cogitet unusquisque, quantum operentur in eo salutaria medicamenta. Sunt enim quibus nondum natus est Christus, sunt quibus nondum est passus, sunt quibus non surrexit usque adhuc. Aliis quoque nondum ascendit, aliis nondum misit Spiritum sanctum. Quomodo enim operatur eius humilitas, Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo, sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens? quomodo inquam, Dei humilitas in superbo homine operatur? Quæ illius humilitatis vestigia, in his qui adhuc toto desiderio, terrenis diuitiis & honoribus inhiant? Tantam curationem respicere, planè est medicinæ ingratum esse, ut ait S. Augustinus serm. 13. de verbis Apostoli, grauissimè inde hortatus, ut brachium Domini iacentibus porrectum, Christum inquam medicum nostrum, lubentes præhendamus.

Ægrotante corpore, currimus ad Pharmacæ, quanto iustius ut ait Origenes hom. 2. in Psal. 37. circa animam idem seruetur? Curationem corporum qui omiserit, peruersitatis notatur. [Est & hæc (ait Tertullianus cap. 5. Scorpiaci) peruersitas hominum, salutaria excutere, exitiosa suscipere, periculosa quæque medicamina vitare, mori denique citius quam curari desiderare. Nam & medicinæ præsidium plures qui refugunt, plures stulti, plures timidi, & malè verecundi.] At animæ curationem qui neglexerit, nã ille & peruersus est, & mutas animantes insipientia superat, iuxta illud Tertulliani in calce libri de penitentia. [Cur cessas aggredi, quod scias mederi tibi? Mutæ quidem animæ & irrationales, medicinas sibi diuinitus attributas, in tempore agnoscunt. Certe sagitta transfixa, ut ferrum & irreuocabiles moras eius de vulnere expellat, scit sibi dictammodo medendum. Hirundo si excæcauerit pullos, nouit illos oculare rursus de sua chelidonia.] Emulatus est hunc locum Pacianus, (ut ad eum Tertulliani locum notat Pamelius,) itémque S. Hieronymus cap. 7. Ecclesiastæ. Quo ergo pacto notabimus respicientes animæ curationem?

Causationes quæcumque ad respuendam curationem præclusa.

995 Non licet medici imperitiam, non medicinæ asperitatem causari. Nam medicum esse scientissimum, nec inde licere tergiversari rectè statuit S. Doro. Doctr. 1. n. 2. medicum item esse benignissimum, abundè monstratum est. Nec obscura adnotæ ab eo medicinæ suauitas. Præcludit verò omnem omnino causationem ad huius medicinæ admotionem respuendam, & repellendum medicum istum, quod ut ait Victor Cartenensis lib. de penit. cap. 3. sola morbi expositione, adhibeatur medicina efficax ab hoc medico. Locus est nonnihil longior, sed planè insignis & adscriptu dignissimus. Præmiserat, nostrum medicum non idcirco velle sibi pandi morbos nostros quod eos ignoret; subdit verò. [Vult ergo te magis nosse, quid agatur in te, ut cum exponis medico vitium tuum, necessarium tibi propinet antidotum. Tunc enim poteris perfectum consequi beneficium medicinæ, si non celes medico tuæ vulnera conscientie. Caterum qualiter curandus eris, qui ea quæ sunt in te absconsa non pandis? Opinor enim

V V u nifi

nisi interpelletur medicus, non curatur ægrotus. Expectat ergo dici sibi ostendi doloris tui causas, ut medicinæ remedium iam curatus intelligas. Quid enim medico debeat iusta æstimatione pensabis, si morbum tuum in te ante cognoveris. Et ut pluribus te non teneam, confessio tua penitens, medicina est: ipsa te curat, ipsa te vivificat, nec patitur vulnus tuum tenere putredinem: sed mox ut ingemueris, superinducit innotabilem cicatricem. Hodie si qui quam te morbus corporalis afficiat, & sentias artus tuos intestino gravari languore, aut vulnus tuum intelligas tabo & sorde putredinis cancerare, statim curris ad medicum, quæris de arte remedium, excubas ante ianuam dormientis, & ante fores eius maritimus saluator adstis, precibus orare, dona promittere, munera offerre, & totum patrimonium pro tua cupis sanitate prodigere; & cum plerumque imperitia eius, aut grauetur languor, aut certe in longa tempora differatur; nihilominus tamen in observatione assidua perseveras, & homo ab homine speras tarda remedia: nec desperas adiutorium profuturum, cum adhuc non sentias corroboracionis effectum: & non curris ad Deum, tuum gratuitum medicum, ad vltionem pigmentarium, qui in curandis animæ tuæ valetudinibus nullum novit pati fastidium, nec expectat ex sanitate tua præmium, sed magis desiderat præmio munere curatum: Et utique temporalis medicus, hoc solum curat quod ad corpus attinet: cæterum Deus animam sanat, quam peccata convulserant: & ille profert ad præsens profutura remedia; hic autem adhibet perpetuam medicinam. Et tamen homo nec seipsum potest iuvare medicus, nisi subuenerit Deus. Nam incassum laborat plerumque altitudo medicinæ, si Deus ægroti vivendi tempus noluerit prolongare. Quos nec sibi videbimus nonnumquam posse succurrere, cum præventi corporalibus vitis, fraudantur beneficio sospitatis. Nullum ergo beneficium medicinæ erit, quando medico ipsi medicina non subuenit. Nemo te (crede mihi) melius rehit, quam qui fecit: nec alius iustificat, nisi qui flagellat & curat. Solus novit operis sui facere rupturas, & limi nostri quasi saram speciem in status pristini substantiam reformare, ipso per Prophetam dicente: *Sicut lutum in manu figuli, sic vos estis in manu mea.* Neque hoc ipsum aliquo intervallo temporis operatur. Mox ut dixeris vitium tuum, illico impertit & adiutoriam: imploranda subsidia & conferenda remedia; nullum propemodum tempus interuenit. Hoc tantum expectat, ut fatearis, mora non erit ut saneris.]

Quid expeditius tali curatione: Quæ medendi ratio, minus onerosa ægroti? Quid suavius tali medicina? Et ut aliquid in ea esset subamarum, leniendum est proposita necessitate, & consequentis gaudij præfensione. [Malo enim (inquit Tertullianus lib. de Penit. cap. 10.) ad miseriam pervenire: sed ubi penitendum est desinit miserum, quia factum est salutare. Miserum est secari, & cauterio exuri, & pulcris alicuius mordacitate cruciari. Tamen quæ per insuavitatem medentur, & emolumento curationis offensam sibi excusant, & præsentem iniuriam, superuenturæ utilitatis gratia commendant.] Recogitanda certa sanitas à tali, tamque perito, & falli nescio Medico. Præclare æquæ

ac potenter S. Augustinus in Psal. 102. ad illud qui sanat omnes infirmitates tuas, verbis illis. [Sanabuntur omnes languores tui, noli timere. Magni sunt, iniques, sed maior est medicus. Omnipotenti medico nullas langor insaniabilis occurrat, tantum tu curari te sine. Manus eius ne repellas: novit quid agat. Non tantum delesteris cum fouet, sed etiam toleres cum secat. Tolera medicinale dolore, futuram cogitans sanitatem. Vide te fratres mei, in istis languoribus corporis quanta homines tolerant, ut paucos dies victuri moriantur: & hos paucos dies incertos. Multi enim post tolerantiam magnorum dolorum cum à medicis secarentur, aut inter manus medicorum mortui sunt, aut iam sani irruente aliqua agitudine defuncti sunt. Si tam sibi propinquam mortem sperarent, illos immensos dolores non susciperent tolerandos. Tu non toleras in incertum: qui promittit sanitatem, non potest falli. Fallitur medicus aliquando, & promittit sanitatem de corpore humano. Quare fallitur? Quia hoc non curat qui fecit. Deus fecit corpus tuum, Deus fecit animam tuam: movit quemadmodum rectet quod creavit, novit quemadmodum reformet quod ipse formavit. Tu tantum sub manibus medicorum odit enim repellente manus suas. Non hoc in medici hominis manibus. Ligati se volunt homines, & secati, daturi pro incerta sanitate certum dolorem, magnam mercedem. Deus te quem fecit & certus curat & gratis. Ferto ergo manus eius o anima, quæ benedixit eum, non obliuiscens omnes retributiones eius.]

996 Non pudeat ergo, non pigeat, tanto, tamque beneuolo, & de ægris suis sollicito medico subici. Indignissimum est, quia ad mortalis medici nutus omnes, pro corporum mortalium curatione se fingunt, & nihil ab eo refugium, circa medicum Christum, causari quippiam. Quod pertinet egregie disputatio quam instituit idem S. Augustinus. agens de ægro spirituali sem. 4. et 40. novis. [Videte fratres, quomodo rogatur medicus pro salute temporalis. Quomodo? Quisquam desperat ægrotet, nunquid pudeat illum, aut pigeat hominis pedes tenere: periclitum Atchiaro lachrymis vestigia lauat? Et quid si dixerit ei medicus, sanari aliter non potes, nisi te ligauero, adulesco, feceris? responderet, fac quod vis; tantum sana me. Quanto ardore desiderat paucorum dierum vaporem sanitatem, ut pro illa & ligari velit, & secari & vti, & custodiri ne manducet quod deleat, ne bibat quod deleat, nec quando deleat? Totum patitur, ut serius moriatur, & non vult pauca pati, ut nunquam moriatur.]

Nec quod in morbis corporum observata est necessarium, attendendum est certum tempus, aut locus, ut merito proinde Origen in fine primi libri contra Celsum, Christiana doctrinam, nouum & compendiosum medicinæ animorum genus nominet: omnia tempora & loca, æquæ commoda sunt ad hanc curationem, quæ solius medicinæ per Christum conficitur, voluntaria applicatione perficitur. Nunquid (ait in hanc rem D. Augustinus in Psal. 63. in ipso fine, [Nunquid consilij corrigendi, & mutanda vitæ malæ in bonam, non est locus, non est tempus? Nonne si vis, hodie fit? Nonne si vis, modo fit? Quid emporis es ut facias? quæ emplastrum quaeritur? Ad quos nauigaturus? quam nauim preparaturus?

præparaturus? Ecce quum loquor, muta cor; & factum est quod tam sæpè & tamdiu elematur ut fiat; & quod æternam poenam parturit, si non fiat. Itaque nihil est, quod possit remoram iniicere & cunctationem exulare. Differit plenè aduersus hanc in salute capeffenda cunctationem sem, 59. de verbis Dom.

Est verò præterea interdum nonnulla cunctandi occasio ab extrinseco præter hætenus discussas quæ sunt ab intrinseco. Nonnulli enim in gratiam amicorum petentium, ab accessu huius medici reuocantur, non curantur, in eos idem D. Augustinus, sic conelamat. [Tollantur ergo de medio inanes venti, tollatur de medio fumus qui crescendo euanesceit, prorsus pro salute ista contemnatur. Si quisque in ciuitate, aliquo periculo morbo corporis ægrotaret, & esset in ciuitate peritissimus medicus amicus ægrotantis, potentibus inimicus, qui dicerent amico suo: noli eum adhibere, nihil nouit: dicerent autem non iudicant animo, sed inuidente, nonne ille pro salute sua remoueret amicorum potentium fabulas, & ut paucis diebus plus uiueret, cum illorum qualibet offensione, pellendo sui corporis morbo medicum illum quem peritissimum commendauerat adhiberet? Ægrotat humanum genus, non morbis corporis, sed peccatis. Iacet toto orbe terrarum ab Oriente usque ad Occidentem, grandis ægrotus. Ad sanandum grandem ægrotum, descendit omnipotens medicus. Humiliauit se usque ad mortalem carnem, tanquam usque ad lectum ægrotantis. Dat salutis præcepta, contemnitur qui audiunt liberantur. Contemnitur, cum dicunt amici potentes, nihil nouit. Itaque hæc quoque cunctatio præciditur.

Sancti accelerauerunt, nec nobis cunctandum.

997 Non sunt sanè cunctati Sancti, sed accelerauerunt, ut idem S. Augustinus epist. 59. ad quæ secundam, egregie pensat. [In eo quod dictum est (inquit) *Multiplicatae sunt infirmitates eorum, postea accelerauerunt*, Infirmitates posuit pro peccatis, sicut ad Romanos Apostolus dicit; *Si enim Christus cum infirmi essemus, adhuc iuxta tempus pro impiis mortuus est*: hos dixit infirmos, quos impios. Deinde paulò post eandem sententiam repetens; *Commendat* (inquit) *sua charitatem Deus in nobis, quoniam cum ad hoc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est*. Quos infirmos supra, eos hic peccatores appellauit. Item in consequentibus, hoc idem alius verbis versans; *Si enim cum inimici essemus, (inquit) reconciliati sumus Deo; per mortem filij eius*: Ac per hoc in eo quod dictum est, *Multiplicatae sunt infirmitates eorum*, intelliguntur multiplicata peccata eorum. Lex enim subintravit, ut abundaret delictum. Sed quoniam ubi abundauit delictum, superabundauit gratia, idè postea accelerauerunt. Non enim venit ille vocare iustos, sed peccatores: quia non est opus sanis medicis, sed ægrotantibus, quorum scilicet multiplicatae sunt infirmitates, ut eis sanandis esset necessaria tantæ gratiæ medicina, & cui dimitterentur peccata multa, diligeret multum. Hoc cinis vacare, & aspersio sanguinis, & eruentarum multiplicatio victimarum significabat, non efficebat. Idè deinceps dicit;

Theoph. Raynandi de Atrib. Christi.

Non congregabo conuenticula eorum de sanguinibus, idè illorum sacrificiorum, quæ immolabantur in figura sanguinis Christi. *Nec memor ero nominum eorum per labia mea*. Nomina quippe illorum, erant in multiplicatione infirmitatum. Fornicatores, Idolis, seruientes, adulteri, molles, masculorum concubitores, fures, auari, raptores, ebriosi, maledici, & quicumque alij, regnum Dei non possidebunt. Sed ubi abundante peccato, superabundauit gratia, postea accelerauerunt. Hæc quidem fuerunt, sed ablati sunt, sed sanctificati sunt, sed iustificati sunt in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in Spiritu Dei nostri. Idè non memor erit nominum illorum, per labia sua.]

Quidni acceleraremus & nos pro ægra anima, qui pro curando ægrotante corpore, adè sumus solliciti? Irrationabile id quidem ut optimè Eucherius in Paræ. ad Valerianum num. 4. verbis illis. [Multus corporum curationi vltus impenditur. Multum huic operæ, in spem medelæ datur, Nonquid medicinam anima non meretur? Et si varia corpori auxilia studio tuendæ sanitatis adhibentur, fas non est tantam animam velut exclusam iacere, & quæ si neglectam morbis suis intabescere, atque vnam à propriis remediis exulare: Imò vere plura animæ conferenda sunt, si corpori tanta præstantur. Nam si rectè quidam, carnem famulam, animam verò dominam esse dixerunt, non oportet posteriore loco nos dominam ponere; ac famulam iniquo iure præferre. Merito possit studia maiora, pars melior: quia omni cura illuc respiciendum est, ubi substantiæ nostræ abundantior dignitas consistit. Congruum non est, in hoc honore nostræ sollicitudinis, nos subicere pecori. Caro siquidem proclius in vicia, ad terram nos, tanquam in originem suam reuocat: hæc verò veniens à Patre luminum, sicut ferri ignibus mos est, in superiora nititur. Hæc in nobis imago Dei, hoc pretiosum est diuini muneris pignus. Hanc omni ope, hanc summis viribus tueamur. Hanc si regimus & conseruamus, Dei depositum tuemur.]

Quare concludamus egregia S. Chrysostomi adhortatione hom. 2. de Anna, alloquentes eius verbis, animam ex spiritali morbo decumbentem. [Cum non sis inuita profectionem transmarinam, nec vltiæ patriæ fines demigratura, nec vllum laborem similem perpetua: & quid dixi, vltiæ patriæ fines, quum nec ipsum domus limen transire cogaris, sed vel in ipso thalamo possis conuenire medicum, citraque internuncium vllum cum illo colloqui de quibuscumque volueris, (*Deus omnium*, inquit, appropinquans ego sum, & non Deus procul;) differs & cunctaris? Et quam habitura es exultationem, quam consequeris veniam, si quum procliuem & vndeque facilem viam inuenire possis, qua ab argutibus malis libereris, per foecordiæ tuam ipsius salutem prodideris? Hic enim medicus, non sterilitatem solum, sed & omne morborum genus, tum corporis, tum animi, sanare potis est, si velit tantum. Neque id solum mirandum est, quod citra laborem, sine peregrinatione, sine impendiis, ab que intercessoribus curationem adhibet, verum etiam quod citra dolorem, Neque enim ferro, igne nouit tollere malum, quemadmodum ceteri medici faciunt: sufficit vel simplex nutus; ac protinus

V V u 2 omnis

omnis angor, omnis dolor, omne malum fugit, atque exulatum abijt. Ne cunctemur igitur ac procrastinemus, licet pauperes simus, & ad extremam redacti egestatem. Neque enim hic numeranda est pecunia, ut inopiam possimus obtinere. Hic nimirum medicus, non argentum pro mercede petit, sed lachrymas, preces, ac fidem. Hæc si portans ad illum accesseris, quidquid omnino postularis accipies, multoque cum gaudio discedes.]

Medici Christo Archiatro, subiuncti.

998 Quod verò Origenes homil. 1. in Psalm. 37. inquit, Christum nominet *Archiatrum*, addat autem, secundum Christum, idem quoque medici munus, Apostolis, eorumque successoribus Præsulibus Ecclesiarum, & omnibus in Ecclesia sacris operariis penitentium curatoribus rectè congruere; est quod hic aures arrigant, & animum serio ad Christum medicum imitandum adiciant omnes, [quibus curandorum vulnerum disciplina commissa est, & quos voluit Deus in Ecclesia sua esse medicos animarum.] Ecclesiam enim idem Origenes hom. 8. in Levitic. cælestis huius medici *stationem medicinæ* nominat, & ibi per Sacerdotes, institutum curari ægritudines docet. Id quod etiam grauitèr confirmat Theodorus tom. 6. Concilij Ephesini cap. 9. nec non Naz. Orat. 1. num. 55. vocans Sacerdotes, medicinæ per Christum exhibitæ, adiutores & ministros. Locum ex S. Chrysostomo l. 4. de Sacerd. cap. 27. est in hanc rem insignis. [Nobis quidem inquit, haud quaquam nunc res est de frumento hordeove dispensando, de bobus quibuscumque pascendis, aut aliis id genus rebus distrahendis; sed de ipsomet corpore Iesu curando. Christi enim Ecclesia, ex Beati Pauli verbis, Christi corpus est. At certe cum conuenit cui creditum corpus id fuerit, ipsum illud, tum ad multam honestatem, tum ad pulchritudinem incredibilem perpolire, undique circumspicientem, necubi macula, aut ruga, aut nævus, vitiumve aliquod huiusmodi, pulchritudinem honestatēque illam labefaceret. Et quidnam aliud præstare oportet, quàm ut capite illo immortali ac beato, quod ipsi superpositum est, corpus ipsum pro humanarum vitium captu dignum efficiat? Nam qui suum corpus ad athleticam habitudinem cura adhibita componunt, iis necessarius est usus & medicorum, & prædotorum, & temperatæ diætæ, & exercitationis assiduæ, & infinitæ adeo observationis (Etenim minimus quisque rerum illarum contemptus, labefactat omnia atque euertere potest,) quibus fortè obrigit, Christi corpus hoc quod dico curandum, (cuius quidem exercitatio, non corpora ipsa, sed inuisibiles potentias spectat,) ij quibusnam artibus conseruare illud sincerum atque incolume poterunt, nisi omnifariam animæ curationem congruam, conuenientem, atque humana virtute longè superiorem calluerint? An ignoras corpus id quod dico, pluribus tum morbis, tum insidiis obnoxium esse, quàm caro nostra hæc obnoxia sit? Itēque & celerius corumpi & ægrius sanari?] Hoc ille esse totum

munus Sacerdotum, id eis perpetuè ob oculos esse debere, grauius contellatur, Spectant eodem, quæ de Leviticis Medicis disputat sanctus Ambrosius lib. 2. de Cain & Abel cap. 3.

Partes ac studia, Medicorum, Penitentium sub Christo curantium.

999 Habent verò nominatim sacri penitentiae administri, quem imitatione capiant Christum animarum medicum, mansuetudine præsertim ac benignitate erga ægros, Christi exemplo adhibenda. Grauius id inculcat Theodoretus initio primi contra Grecos prolato medicorum extenorum exemplo. [Ceterum iis inquit] qui artis medicæ professores cenleri volunt, quantumuis morosi ægrotantes sint, æquo animo ferendi sunt, patienterque tolerandi, vel si conuiciis eos aspergant, vel si pugnis aut calce petulant, se præbeant. Solent enim quandoque hoc iniuriæ genus delirantes peccare. Neque tamen cum hæc sunt, animo perturbantur qui verè sunt medici; sed vincula potius colligendis intendunt, caputque vnguento aspergunt, quanquam reluctantiis & iniuriis. Nullum denique non remedijs genus excogitant, quo ægritudinem procul summoueant, præstamque partium æqualitatem, corpori vniuerso restituant. [Tanto studiosius idem cuius spirituali medico præstandum est, quanto potior est corpore anima, & eius salus æterna, salute corporis vaporea, ut S. Augustinus iure appellauit serm. 34. ex 40. nouis. Egregiè postmodum ibidem monstrans, Christum medicum, qui nobis meditentum, non de amario suo, sed de sanguine suo fecit, sic plane se gessisse erga ægros Phreneticos, à quibus etiam occisus est, ut medicos corporum se habere, cum Theodoro diximus, erga correptos phrenetici corporea. Id à se erga sæuientes ægros Donatistas seruatum, & bene cessasse patientiam, vicissimque medicinam pulcherrimè tradit idem S. Augustinus serm. 37. ex 40. nouis ubi bono medico & Phreneticos & Lethargicos curæ esse oportere, egregiè docet.

Distinctius de eo duplici ægrotum ordine, medicorum Christo subiunctorum studia exposcente, idem S. Augustinus alibi: Dimittis verò phreneticis, quod perspicua sit eorum notio, de Lethargicis, qui Christi persecutione abstinent, sed torpore nimio oppressi moriuntur, agit serm. 59. de verb. Dom. in fine. Et his quoque impendendam à pijs medicis Christo subdelegatis misericordiam, sic confirmat ibi S. Augustinus. [Lethargicis similes sunt, qui non sæuunt in Christum, nec malitiosi sunt aduersus Christianos, sed tantum differendo languescunt verbis somnolenti, in lucem oculos extendere pigrescunt, & qui eos excitare volunt, molesti sunt. Recede à me, inquit languidus lethargicus, obsecro te, recede à me? Quare! Dormire volo. Sed ille. Morieris inde. Ille amore somni, mori volo, respondet. Et charitas desuper, nolo. Plerumque istum charitatis affectum, exhibet etiam huius leni patre moriuro post paucos dies, iam vixque

*Religiosi, & prinati, & superiores,
Therapeutæ.*

ætare finita, si lethargicum videt, & lethargico morbo premi suum patrem. Noli cum permittere dormire, si vis ut viuat: adest puer seni, pulsar, vellicat, pungit, pietate molestus est, nec mori citò permittit citò moriturum, & si viderit ut aliquando plures dies viuat, cum decesserit, successurus. Quanto maiore charitate nos, amicis nostris molesti esse debemus, cum quibus non paucos in hoc mundo dies, sed apud Deum in æternum viuamus?

Habent quos Deus populi sui medicos constituit, quid erga ægros in Christi Ecclesia & domo Dei habeant præstandum, ut digni sint, in quo titulus *Christiani Hippocratis*, quo S. Hieronymus Epist. 61. in fine, Ildorū presbyterum per iocum donat, verè & meritò cadat. Multa de his medicis, Laur. Iustinianus l. de Instru. & regim. Prælato, cap. 8. & 9. Scitè Ioannes Climacus initio libri de Pastoris officio, hos medicos, omni genere pharmacorum instruit, sic alloquitur Abbatem Pestorem. [Possidebis & tu (ô amabilis) emplastra, potiones, & spongas, phlebotomias, cauteria, vñctiones experimento dormire facientia, gladium, ligaturas, & beatam nauisæ priuatiam remediacionem. Si verò horum penuriam & impotentiam habemus, quomoddò scientiam ostendemus? nunquam. Non enim verbis, sed operibus dantur mercedes. Emplastrum est, sanatio & maturatio visibilium, passibilium, & corporalium vitiorum. Potionis exhibitio, est sanatio passionum interiorum & inuisibilis cordis euacuatio. Rasorium, est ignominia mordens, & remouens & expurgans elationis patredinem. Collyrium, est redargutio quæ conturbat, post modicum verò curat. Phlebotomia, proprie est imperatiua & institutiua, & data correctionis inuectio, in salutem infirmantium facta: spongia, est post chirurgicam Phlebotomiam per affabilia, mansueta & lenia medici verba, curatio & refrigeratio infirmantis. Cauterium est interminatio & increpatio, in penitentiam benignè & humane, per tempora data. Vñctio est, post cauterium, per verbum & leuem consolationem, infirmanti supposita & superinducta placatio. Dormire faciens antidotum est, onus obedientiæ recipere, & propter subiectionem, requiem & somnum absque somno, & cecitatem sanctam, ei ut non videat bona sua, donare. Ligaturæ sunt, admonitione & patientia vana gloria resolutos, & vacuos effectos, vsque ad mortem in odio sui & amore virtutum stringere & firmare. Finis autem omnium, gladius, qui est terminatio & sententia, ad incisionem spiritualiter mortificati & putrefacti in corpore membri, ne & reliquis propriam scabiem tradat, & eos pestilentia morbi corruptoris inficiat. Beata verò, nauisæ priuatiua remediatio in hominibus qui præsumunt, & medicis, impassibilitas est: quoniam quidam in omni fœtoris dissuauitate non nauseant, & ad curationem sine otiositate & pigritia adnuntur: hi verò, omnem animam morientem resuscitare valebunt.]

1000 Religiosos omnes in hunc spirituum medicorum ordinem accenset Philo initio libri de vita supplicum. [Institutum (inquit) huius Philosophiæ, mox apparet ex ipsis appellationibus. Vocantur enim Therapeutæ, Therapeutidæque, hoc est curatores & curatrices, siue cultores & cultrices, vero nomine: vel quia proficuntur medicinam præstantiorem ista vulgata, per oppida omnia. Hæc enim medetur solis corporibus; illa & animas liberat morbis grauib, & aduersus medelas contumacibus, quos inflixerunt voluptates, concupiscentiæ dolores, timores, auaritiæ, insipientiæ, iniustitiæ, & ceteræ perturbationes, vitiorumque agmen innumerabile.] Præstant autem huiusmodi curationem, cum adhortationibus quibus a vitis auocant ceteros mortales, tum scriptis libris piis quos esse curationis animorum instrumentum insigne & vsus docet, & confirmat quod apud Diodorum lib. 1. bibliotheca vocatur *778* *779* *780* *781* *782* *783* *784* *785* *786* *787* *788* *789* *790* *791* *792* *793* *794* *795* *796* *797* *798* *799* *800* *801* *802* *803* *804* *805* *806* *807* *808* *809* *810* *811* *812* *813* *814* *815* *816* *817* *818* *819* *820* *821* *822* *823* *824* *825* *826* *827* *828* *829* *830* *831* *832* *833* *834* *835* *836* *837* *838* *839* *840* *841* *842* *843* *844* *845* *846* *847* *848* *849* *850* *851* *852* *853* *854* *855* *856* *857* *858* *859* *860* *861* *862* *863* *864* *865* *866* *867* *868* *869* *870* *871* *872* *873* *874* *875* *876* *877* *878* *879* *880* *881* *882* *883* *884* *885* *886* *887* *888* *889* *890* *891* *892* *893* *894* *895* *896* *897* *898* *899* *900* *901* *902* *903* *904* *905* *906* *907* *908* *909* *910* *911* *912* *913* *914* *915* *916* *917* *918* *919* *920* *921* *922* *923* *924* *925* *926* *927* *928* *929* *930* *931* *932* *933* *934* *935* *936* *937* *938* *939* *940* *941* *942* *943* *944* *945* *946* *947* *948* *949* *950* *951* *952* *953* *954* *955* *956* *957* *958* *959* *960* *961* *962* *963* *964* *965* *966* *967* *968* *969* *970* *971* *972* *973* *974* *975* *976* *977* *978* *979* *980* *981* *982* *983* *984* *985* *986* *987* *988* *989* *990* *991* *992* *993* *994* *995* *996* *997* *998* *999* *1000* *1001* *1002* *1003* *1004* *1005* *1006* *1007* *1008* *1009* *1010* *1011* *1012* *1013* *1014* *1015* *1016* *1017* *1018* *1019* *1020* *1021* *1022* *1023* *1024* *1025* *1026* *1027* *1028* *1029* *1030* *1031* *1032* *1033* *1034* *1035* *1036* *1037* *1038* *1039* *1040* *1041* *1042* *1043* *1044* *1045* *1046* *1047* *1048* *1049* *1050* *1051* *1052* *1053* *1054* *1055* *1056* *1057* *1058* *1059* *1060* *1061* *1062* *1063* *1064* *1065* *1066* *1067* *1068* *1069* *1070* *1071* *1072* *1073* *1074* *1075* *1076* *1077* *1078* *1079* *1080* *1081* *1082* *1083* *1084* *1085* *1086* *1087* *1088* *1089* *1090* *1091* *1092* *1093* *1094* *1095* *1096* *1097* *1098* *1099* *1100* *1101* *1102* *1103* *1104* *1105* *1106* *1107* *1108* *1109* *1110* *1111* *1112* *1113* *1114* *1115* *1116* *1117* *1118* *1119* *1120* *1121* *1122* *1123* *1124* *1125* *1126* *1127* *1128* *1129* *1130* *1131* *1132* *1133* *1134* *1135* *1136* *1137* *1138* *1139* *1140* *1141* *1142* *1143* *1144* *1145* *1146* *1147* *1148* *1149* *1150* *1151* *1152* *1153* *1154* *1155* *1156* *1157* *1158* *1159* *1160* *1161* *1162* *1163* *1164* *1165* *1166* *1167* *1168* *1169* *1170* *1171* *1172* *1173* *1174* *1175* *1176* *1177* *1178* *1179* *1180* *1181* *1182* *1183* *1184* *1185* *1186* *1187* *1188* *1189* *1190* *1191* *1192* *1193* *1194* *1195* *1196* *1197* *1198* *1199* *1200* *1201* *1202* *1203* *1204* *1205* *1206* *1207* *1208* *1209* *1210* *1211* *1212* *1213* *1214* *1215* *1216* *1217* *1218* *1219* *1220* *1221* *1222* *1223* *1224* *1225* *1226* *1227* *1228* *1229* *1230* *1231* *1232* *1233* *1234* *1235* *1236* *1237* *1238* *1239* *1240* *1241* *1242* *1243* *1244* *1245* *1246* *1247* *1248* *1249* *1250* *1251* *1252* *1253* *1254* *1255* *1256* *1257* *1258* *1259* *1260* *1261* *1262* *1263* *1264* *1265* *1266* *1267* *1268* *1269* *1270* *1271* *1272* *1273* *1274* *1275* *1276* *1277* *1278* *1279* *1280* *1281* *1282* *1283* *1284* *1285* *1286* *1287* *1288* *1289* *1290* *1291* *1292* *1293* *1294* *1295* *1296* *1297* *1298* *1299* *1300* *1301* *1302* *1303* *1304* *1305* *1306* *1307* *1308* *1309* *1310* *1311* *1312* *1313* *1314* *1315* *1316* *1317* *1318* *1319* *1320* *1321* *1322* *1323* *1324* *1325* *1326* *1327* *1328* *1329* *1330* *1331* *1332* *1333* *1334* *1335* *1336* *1337* *1338* *1339* *1340* *1341* *1342* *1343* *1344* *1345* *1346* *1347* *1348* *1349* *1350* *1351* *1352* *1353* *1354* *1355* *1356* *1357* *1358* *1359* *1360* *1361* *1362* *1363* *1364* *1365* *1366* *1367* *1368* *1369* *1370* *1371* *1372* *1373* *1374* *1375* *1376* *1377* *1378* *1379* *1380* *1381* *1382* *1383* *1384* *1385* *1386* *1387* *1388* *1389* *1390* *1391* *1392* *1393* *1394* *1395* *1396* *1397* *1398* *1399* *1400* *1401* *1402* *1403* *1404* *1405* *1406* *1407* *1408* *1409* *1410* *1411* *1412* *1413* *1414* *1415* *1416* *1417* *1418* *1419* *1420* *1421* *1422* *1423* *1424* *1425* *1426* *1427* *1428* *1429* *1430* *1431* *1432* *1433* *1434* *1435* *1436* *1437* *1438* *1439* *1440* *1441* *1442* *1443* *1444* *1445* *1446* *1447* *1448* *1449* *1450* *1451* *1452* *1453* *1454* *1455* *1456* *1457* *1458* *1459* *1460* *1461* *1462* *1463* *1464* *1465* *1466* *1467* *1468* *1469* *1470* *1471* *1472* *1473* *1474* *1475* *1476* *1477* *1478* *1479* *1480* *1481* *1482* *1483* *1484* *1485* *1486* *1487* *1488* *1489* *1490* *1491* *1492* *1493* *1494* *1495* *1496* *1497* *1498* *1499* *1500* *1501* *1502* *1503* *1504* *1505* *1506* *1507* *1508* *1509* *1510* *1511* *1512* *1513* *1514* *1515* *1516* *1517* *1518* *1519* *1520* *1521* *1522* *1523* *1524* *1525* *1526* *1527* *1528* *1529* *1530* *1531* *1532* *1533* *1534* *1535* *1536* *1537* *1538* *1539* *1540* *1541* *1542* *1543* *1544* *1545* *1546* *1547* *1548* *1549* *1550* *1551* *1552* *1553* *1554* *1555* *1556* *1557* *1558* *1559* *1560* *1561* *1562* *1563* *1564* *1565* *1566* *1567* *1568* *1569* *1570* *1571* *1572* *1573* *1574* *1575* *1576* *1577* *1578* *1579* *1580* *1581* *1582* *1583* *1584* *1585* *1586* *1587* *1588* *1589* *1590* *1591* *1592* *1593* *1594* *1595* *1596* *1597* *1598* *1599* *1600* *1601* *1602* *1603* *1604* *1605* *1606* *1607* *1608* *1609* *1610* *1611* *1612* *1613* *1614* *1615* *1616* *1617* *1618* *1619* *1620* *1621* *1622* *1623* *1624* *1625* *1626* *1627* *1628* *1629* *1630* *1631* *1632* *1633* *1634* *1635* *1636* *1637* *1638* *1639* *1640* *1641* *1642* *1643* *1644* *1645* *1646* *1647* *1648* *1649* *1650* *1651* *1652* *1653* *1654* *1655* *1656* *1657* *1658* *1659* *1660* *1661* *1662* *1663* *1664* *1665* *1666* *1667* *1668* *1669* *1670* *1671* *1672* *1673* *1674* *1675* *1676* *1677* *1678* *1679* *1680* *1681* *1682* *1683* *1684* *1685* *1686* *1687* *1688* *1689* *1690* *1691* *1692* *1693* *1694* *1695* *1696* *1697* *1698* *1699* *1700* *1701* *1702* *1703* *1704* *1705* *1706* *1707* *1708* *1709* *1710* *1711* *1712* *1713* *1714* *1715* *1716* *1717* *1718* *1719* *1720* *1721* *1722* *1723* *1724* *1725* *1726* *1727* *1728* *1729* *1730* *1731* *1732* *1733* *1734* *1735* *1736* *1737* *1738* *1739* *1740* *1741* *1742* *1743* *1744* *1745* *1746* *1747* *1748* *1749* *1750* *1751* *1752* *1753* *1754* *1755* *1756* *1757* *1758* *1759* *1760* *1761* *1762* *1763* *1764* *1765* *1766* *1767* *1768* *1769* *1770* *1771* *1772* *1773* *1774* *1775* *1776* *1777* *1778* *1779* *1780* *1781* *1782* *1783* *1784* *1785* *1786* *1787* *1788* *1789* *1790* *1791* *1792* *1793* *1794* *1795* *1796* *1797* *1798* *1799* *1800* *1801* *1802* *1803* *1804* *1805* *1806* *1807* *1808* *1809* *1810* *1811* *1812* *1813* *1814* *1815* *1816* *1817* *1818* *1819* *1820* *1821* *1822* *1823* *1824* *1825* *1826* *1827* *1828* *1829* *1830* *1831* *1832* *1833* *1834* *1835* *1836* *1837* *1838* *1839* *1840* *1841* *1842* *1843* *1844* *1845* *1846* *1847* *1848* *1849* *1850* *1851* *1852* *1853* *1854* *1855* *1856* *1857* *1858* *1859* *1860* *1861* *1862* *1863* *1864* *1865* *1866* *1867* *1868* *1869* *1870* *1871* *1872* *1873* *1874* *1875* *1876* *1877* *1878* *1879* *1880* *1881* *1882* *1883* *1884* *1885* *1886* *1887* *1888*

semper & detegere non erubescas. Erubescas, sed tamen reuclatorem, nec abscondas. Sunt enim qui confitendo, quasi fabulam enarrant suorum historiarum peccatorum, agnitiones animarum suarum sine confusione dinumerant, & penè sine penitentia, & sine affectu doloris. Cito enim lachrymas inueniunt, & soluitur in gemitum, qui habet sensum doloris. Si verò malæ agnitioni desperabilior stupor accesserit, hic in eo quod non dolet, quanto sanitati videtur esse propinquior, tanto ab ea fit remotior. Quod si medicus quasi clementior fuerit, ut quasi vnguentis & emplastris lenioribus omnia voluerit curare, tu age pro temetipso; & remedij fortioris & celerioris audis, sanitatis ferrum require, cauterium expolice. Medicus tibi semper præesse est, paratus est. Is non alius est quam Religio- nis Præfatus, cui ex munere incumbere, Medicum agere, eoque nomine congruam condescensionem, & piam severitatem loco ac tempore adhibitam insinuari, latè prosequor ea Tractatione cui titulus est, *Communitorium ut sit moderatio quod dicitur*. Præclare, etiam si perpaucis, in hanc rem dissertit Hugo Victorinus lib. de Medicina Animæ c. 9.

*Medicinarum per Medicos Christo sub-
iunctos, adhibendarum, classis
triplex.*

1001 Caterum Archiater noster, non modo sibi subdelegauit eos quos hactenus dixi medicos, (præter Angelos, quos medicorum item titulo, sub hoc magno medico, insignit Origenes homil. 2. in Jerem. annuente Petro Blesensi serm. 33.) sed etiam facultate amplissima, varias medicinas ad quodlibet morbi genus depellendum conficiendi instructos esse voluit. Sunt ea medicinarum in triplici ordine. Quasdam, diligentibus & excitantibus medicis, conficiunt ipsi qui recipiunt, nec sunt aliud quam eorum actus, præueniente quidem & iuuante diuina notione gratuita elicit, non tamen vlla præterea facti virtute supernaturaliter actiua, & sanctitatis, siue sanitatis animorum causatiua, ultra mensuram, quæ operibus nostris iuxta perfectionem eorum correspondet: quod passim vocant, producere gratiam ex opere operantis. Aliæ per medicos ipsos fiunt, nec aliud continent quam industriam medentium, & operam, non exclusa tamen diuina ope, industriam illam promouente: Nimirum prædicatio, & propositio verbi Dei, quæ externa quidem gratia est tantum, sed eam tamen sæpè Deus promouet, aperiens corda audientium. Postremo loco colloco medicinas illas, quæ ita sunt actus medicorum ex Christi institutione operantium ut simul supra vim actuum ab homine operante profusorum, conseruam habeant efficacitatem conuocandi gratiam, ex opere (ut vocant) operato: hoc est ratione operis à Christo ipso elicit, cuius meritum intra illos actus veluti conclusum, dimanat ad recipientem nullo obice præpeditum, etiam si nihil præterea operetur, quo gratia concilietur, sed tantum gratiam inde progerminaturam, velut admittere; eamque leuiculam sui aptationem quæ à Christo deponitur, adhibere non renuat. Primus & secundus medicinarum ordo, non ita relictus à Christo

est in medicorum quos sibi subdelegauit facultate, ut non præcefferit statum Christianitatis. Imo iis qui ante Christum vbiis terrarum omni tempore ægrotarant, non est alia ratione prospectum. Idcirco tamen visum est, de eis hic non tacere, quia post Christum, superabundante gratia, eliciuntur multo facilius atque præstantius, cum anterioribus temporibus in maiore quam nunc parcitate celestis toris, ægrus atque operosius adhiberentur,

*Prima, actuum ab ægro eliciendorum, re-
gente Medico.*

1002 Pertinet ad primam classem, præscripta ab Hildeberto medica formula, datis ad ægrum quendam Præsulem literis, quæ nuper inter Falberti epistolas sunt collocatæ num. 116. [Quiddam (inquit) ex SS. Patrum, cõemptis, sicut pollicitus sum, medelis, quo reuocetis ad salutem, procurabo. Sed hæc procuratio nil tibi proderit, si prius vulneri quo ad mortem infixus es, satisfactiois medela non subuenerit. Quo, ut dico, per satisfactionem sanato, tumores illi cõ superbiæ, contemptus & præsumptionis quos in tuam animam induisse suspicor, falce discretionis amputabis. Deinde amputationis illius vulnera recuties, ne aliquam aliam passionem generent, penalis cauterio timoris vstulabis; quam vstulam ne frigus impietatis tangat, charitatis ardore, & oleo fouebis misericordiam. Quod si ita feceris, & superbia illa quæ intingente responsa in me tam torua iaculatus es, & contemptio, quam meum interdictum parui pendis, & præsumptio, qua excommunicatus ad sacram celebrationem accedis, petibunt. Et rationalis pars tuæ animæ, magna ex parte ad incorruptionem reuertetur. Post hæc autem, has virtutis species, humilitatem, patientiam, & obedientiam, in vnum melle diuinorum eloquiorum conficies, & in buxilla tuæ mentis, hoc antidotum diligenter recondes; vnde quotidianam tuam animam diatam lumen, non solum has pestes in perpetuum non germinebit, sed etiam à cæteris omnibus incorrupta fulgebit.]

Non dissimile Pharmaceum ex Cassiano (ut fert titulus,) præscribitur ægro Monacho apud Tilmannum ad caleem interpretationis homiliarum S. Chrysostomi in P'almos, quod se ex Græco interpretatum prodit Tilmannus. Sic autem ibi habetur, [Qui vitam exercebant Monasticam Sancti Patres dicebant; quia præteruentium obiter vnus aliquis exercitatione Monachus denartasset, se ex itinere diuerticulo in officinam contendisse cuiusdam medici, videlicetque numerosam turbam laborantium varia morbi specie, qui se eò conferrent. Medicus proinde pro qualitate morborum, accommoda cuique & opportuna adhibebat remedia. Ingressus igitur Monachus & salute aduenient. Accepit mox salute, Medicus subiecit, quæ, quæ te, gratia Pater ad nos venisti? Cui Monachus, Estne vsipiam vlla in herbis, cuius vis efficax adeo sit, ut delictorum numerosam multitudinem possit inducere & abolere? Sane est, ille respondit. Hinc à me facessit Pater, radicem tibi decerpe inopie spiritualis, patientiæ insuper folia seligito floréque humilitatis, permissa hæc

hæc & in mortario trita, cribro impone obedientie bonorum discretori. Ad eum deinde modum probè cribrata, deponito in tuâ ollam conscientie. Vide vt his aquam superfundas lachrymarum. Ea ipsa fac subtus accendatur flamma cœlestis desiderij. Simul atque miscella istius medicamenti commodè effervuerit, ex olla eam exhauri, dimittens in catinum discretionis, ac stabello diuentera debite gratiarum actionis. Salutarem hanc domis, sumito per cochlear sancta compunctionis, perque confessionem pressius extergitor: Hoc sanè pacto, exinanies tuorum multitudinem peccatorum. Videtis aliud eiusmodi Pharmacum, (sympum vocat,) fusè descriptum à Ripa Tacit. de peste s. vltimo à numero 1.

1003. S. Bernardus serm. 10. & 12. in Cant. triplex vnguentum huius ordinis, ad ægrotum curationem ab ipsismet confectum, egregie describit his verbis. [Pono diuersas species vnguentorum, quod ex pluribus ea quæ potissimum sponiæ vberibus congruant, eligamus. Est vnguentum contritionis, & est vnguentum deuotionis, est & pietatis. Primum pungitium, dolorem faciens. Secundum temperatium, dolorem leniens. Tertium Sanatium, etiam mortuum expellens. Nunc de singulis latius differamus. Est ergo vnguentum quod sibi conficit anima multis stricta criminibus, si cum incipit cogitare vias suas, colligat, congerat, conteratq; in mortariolo conscientie, multas ac varias species peccatorum suorum, & intra æstuantis peccatoris ollam, simul omnia coquat, igne quodam penitentie & doloris, vt possit dicere cum Propheta; *Concaluit cor meum in cinere, & in meditatione mea exardescit ignis.* Ecce hoc est vñ vnguentum, quo anima peccatrix suæ conversionis primordia condire debet, plagisque suis recentibus adhibere. Primum namque sacrificium Deo, spiritus contritulus. Quamdiu ergo non habet tanquam pauper & inops vnde sibi melius ac pretiosius componat vnguentum, non negligat parare interim istud, licet de vilibus speciebus quia *Contritum & humilatum Deus non despicit.* Et inferius. [Sed est vnguentum tanto isto profectò pretiosius, quanto de melioribus compositum speciebus. Huius siquidem species ne longè quarantur, penes nos & absque difficultate reperimus, ac de nostris hortulis talium perfectè copiam tollimus quotiescumque necessitas poscit. Quis enim non satis, de proprio cum vult, ad manum habet iniquitates & peccata, si non dissimulat? Hæ autem sunt, (sicut recognoscitis,) species vnguenti primi quod iam descripsimus. At verò secundi huius aromata, terra nostra nequaquam profert, sed procul & de vltimis finibus ea nobis conquirimus. Nempe *Omne datum optimum & omne donum perfectum, desursum est descendens à Patre luminum.* Fit enim vnguentum istud de diuinis collatis humano generi beneficiis. Felix qui ipsa sibi studiose colligere, & ante mentis suæ oculos digna cum gratiarum actione curat. Profectò cum fuerint in vâculo pectoris pistillo crebræ meditationis contusa atque contrita, deindeque igne sancti desiderij simul decocta omnia, & demum impinguita oleo lætitiæ, erit vñctio longè pretiosior excellentiorque priorum.]

Denique serm. 12. [Et vnguentum quod ambobus longè antecellit, & hoc appellauerim pietatis, eo quod fiat de necessitatibus pauperum, de anxietatibus oppressorum, de perturbationibus tristium, de culpis delinquentium & postremò de omnibus quorumlibet miseriorum ætumnis, etiam si fuerint inimici. Despicabiles videntur species istæ, sed est super omnia aromata vnguentum quod ex eis conficitur. Sanatium est. *Beati enim misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Igitur multæ misericordiæ collectæ, atque oculo pietatis inspectæ, ipsæ sunt species ex quibus vnguenta optima componuntur, sponiæ digna vberibus, sponi sensibus grata. Felix mens, quæ talium collectione aromatum, sese ditare & impinguare curauit, infundens ea oleo misericordiæ, & ardore decoquens charitatis.]

Pertinent quoque ad hunc clauem primam medicinarum, quæ ægris ad a nimæ curationem ex analogia curationis corporum, sibi metipsis adhibenda præscribit S. Basilus ad q. 55. fulgurum. Tractans enim cur Deus morbos corporum crassioribus remediis depelli per nos velit, causam petit ex eo quod [Formulam nobis tradere voluerit quam in curandis nostris, animi vitiis imitemur. Vt enim in corporibus necessariò & demi illa debent quæ superuacanea sunt, & quæ absunt apponi: sic idem quoque nobis in animis nostris seruandum est, vt quæ aliena sunt scilicet amandemus, & quæ idonea asciscamus. Siquidem fecit Deus hominem rectum & ad bona opera creauit nos, vt in illis ambulemus. Et quemadmodum in iisdem corporibus, secari, vri, & portiones amarissimas sumere incolumitatis ipsorum causa, non reculamur, sic in animis quoque, secantia cum obiurgamur, verba, amaraque pro ipsorum salute increpationum medicina, accipiendæ sunt, quod iisdem iis qui emendati non erant, Propheta obiecit, cum dicit, *Nunquid resina non est in Galaad aut medicus non est ibi? Quare igitur non est restituta sanitas filia populi mei?* Quin illud etiam quod quis in inueteratis morbis, non nisi ex longinquo tempore, variisque & iis dolorem facientibus medicamentis sanitatem expectat, indicio est, vitia similiter quæ in animis nostris inueterauerint, assidua oratione, & diuturna patientia, & acerrima animi contentione quæ ad sanitatem adipiscendam ratio sufficere nobis ostendit, à nobis curari oportere.]

Insignes planè, ex hac arte, & confectis ad hunc primum modum medicamentis eximios animorum Therapeutas, beatos Apostolorum Principes, exhibet Eucherius serm. de eis, sic præter cætera eos exornans. [Putares duos medicos cælo lapsos qui officinam sanitatum aperientes, diuerso noscent genere, variis opem ferre languoribus. Aliorum oculis incredulitate cæcatis, ac nubilo infidelitatis hebetatis, iucundissimam claritatem insulam, fidei face reddebant. Aliorum auribus quæ ad vocem Christi obsunderat, auditum mirabiliter imperabant. Aliorum interiores venas, carnalium incentiuorum febribus æstuantibus, prædicatione, & collis refrigerijs irrorabant. Ex aliorum visceribus, malitiae, superbia, iracundiae sagittas, ac diuersorum iacula peccatorum, à Diabolo inflicta eucllebant, curantes adiutorio diuinitatis omnem languorem, & omnem infirmitatem. Ac sic per verbum]

verbum sobrietatis, euacuantes omnem crapulam veterum passionum, æternæ vitæ sitim, indigestis, ac defæctis mentibus imperabant, & temperato poculo cœlestis antidoti, obliuionem præsentium, & futurorum desiderium propinabant. Hæc tamen aliqua ex parte ad sequentis classis pharmaca pertinent, tamen præcipue ad classem primam propositam sunt referenda; quandoquidem omnia propè remedia quorum interuentu Sanctos Apostolos sanasse docet Eucherius, continentur actibus supernaturalibus ægrotum, sibi ipsis per eos actus medicinam facientium ex præscripto diuinorum illorum Therapeutarum.

Classis altera, Pharmacorum, constans Medicorum actibus circa Dei Verbum ægris applicitum.

1004 Secundæ classis proposita medicamentum, S. Chrysostomus l. 4, de Sacerd. cap. 3, tanquam vnicum in Dei Ecclesia ad ægritudinum depulsionem suppetens memorat. Nimirum quia sermo illi est, de pharmacis quæ sunt partus industriæ Sacerdotum curantium. [Certè (inquit,) humana corpora curantibus, diuersa suppetunt medicamenta. Itemque & instrumentorum apparatus varij, & cibi ægrotantibus congrui: plerumque autem & sola aëris natura satis fuerit ad sanitatem laboranti restituendam: alias etiam somnus qui opportunè obtempserit, medicum ipsum labore omni leuat, liberatque. At verò hic, nihil huiusmodi comminisci licet, sed vna quædam post operum præstationem ars, accuratioris via tenenda sequendaque est: nempe per sermonem euangelicum doctrina. Siquidem hoc demum instrumentum est, hoc cibus, hoc aëris temperamentum optimum; hoc medicamenti instar, hoc ignis loco, hoc ferri vice: ac si vel vtire, vel secare opus, hoc ipso vti necesse: atque hoc si nihil profuerit, reliqua omnia enanida pereant oportet. Hoc & iacentem animam suscitamus, & tumescens compescimus: hoc & superuacanea amputamus, & quæ desunt supplemus, cæteraque omnia conficimus, quæ ad animi conferunt incolumitatem.]

Egregie in eandem sententiam Orig. hom. 1. in psalm. 37. initio. [Creator (inquit,) humanorum corporum Deus, sciebat quod talis esset fragilitas humani corporis, qui languores diuersos posset recipere, & vulneribus, aliisque debilitatibus esset obnoxia, & ideo venturis passionibus prouidens, etiam medicamenta procreauit ex terra, & medicinæ tradidit disciplinam, vt si accederet ægritudo corpori, non deesset medela. Quo nobis tendit ista præfatio? Ad animam sine dybio reuocatur. Quoniam & ipsam cum creator omnium condidisset, sciebat quod futura esset vitiorum capax, & ob hoc subdita atque obonerata peccatis. Et ideo sicut corpori medicamenta præparauit ex herbis, arte disciplinæque compositis, ita etiam animæ medicamenta præparauit in his sermonibus quos per diuinas Scripturas seminauit atque dispersit: vt hi, qui aliqua ægritudini fuerunt oppressi, statim vt vim morbi senserint, atque alicuius vulneris stimulum dolorémque perpexerint, ideo, cum viderint animam aliquid

præter naturam gerentem, requirant aptam & conuenientem sibi rationabilem disciplinam, quæ eis ex præceptis Dei possit mederi.]

Breuitè S. Augustinus concione prima in Psalm. 36. [Omnis morbus animæ habet in Scripturis medicamentum suum.] In Regis Simandis sepulchro quod decem stadiorum circuitum complectebatur præter cætera planè admiranda quæ Diodorus Siculus aliique exhibuerunt erat Bibliotheca omnis generis libris instructa, cum hoc Epigraphe, iam superius ex Diodori lib. 1. adducta: *animi medicamentum*. Neque hoc medicamentum desiderari ab ægris, quos curandos suscepit passus est Archiatet noster. Quanta in Ecclesia suppellex librorum: Sive Canonicos vtriusque instrumenti libros, sive Patrum scripta diuino afflatu edita spectemus, erit quod abundantiā in hac parte nostram suspiciamus. Quam sollicitè ægris animabus prouiderunt ex hoc capite curatores animarum?

Classis tertia pharmacorum ex ipsiusmet Christi opere, continens Sacramenta.

1005 Tertia pharmacorum classis, continetur Sacramentis nouæ legis, quæ in Ecclesia statione medicinæ Christi, (vt cum Origene supra loquebamur,) præstant ad quorumvis ægrotum curationem. Et idem pulchrè protulit Autor alterationis Synagoge Eccles. cap. 8. Quanti verò sint hæc pharmaca, intelligi poterit, si eorum necessitas, vtilitas & facilitas perspicitur. Quæ enim medicamentum aliquod depreciant, & reuocant ab eius usurpatione, non alia videntur esse, quàm quod sanitas absque eis possit parari, vel quod ad sanitatem non multum credantur collata, vel quod alia supra modum & acerba sit eorum usurpatio; sive ob insuauitatem, gustus aut tactus inimicam, sive quia nimis caro vaneget, quod aliquibus supra omnem amatorem influat sapit. Penes hæc incommoda, auocantur læpæ ægri à medicinarum nostrarum usurpatione. Audi Arnulphum Lexouiensem episc. 4. [Habent medicinæ remedia, nescio quid abominandæ malignitatis admistum; & ne gratis conferant omne beneficium, semper adiuncto maleficio recompensant, vt etiam eum profuerint indignius vlciscantur.] Et mox de austeritate & seueritate medicorum, & medicinarum quas adhibent. [Ad reciduum, medicus paratam dicit esse materiam, ideoque studium subtilioris obseruantia scrupulosius imponit, tuptisque labijs, & lingua palpitante, tanta potum tribuit parcitate, vt sitim potius iritate, quàm compescere velle cedatur. Illud enim hominum genus quadam austeritate semper notabile, arti suæ reuerentiam, sola seueritatis exhibitione conquirat, & quasi de benignitate vilesceret, infamat omnia quacumque miser patientis appetitus exposcit. Vtinam quod ad victualia pertinet, idem nobis vsus & abstinentia præbeteretur, vt suspicionem communicatio tolleretur, & fidem pietas confessionis auget. Ad hæc defectum imperitiæ suæ, culpæ semper ægrotantis adscribunt, vt æger & inedia pereat, & calumniæ contumelia crucietur. Denique ad medicis augmentum sententiosis sermonibus incedentes, gratam sibi misericordiae diuinæ præcipiunt,

ciunt, ut quod miseria diuina contulit, de eorum videatur diligentia prouenisse.] Ob prædictarum causarum quamprimum, & ut suam erga Deum fiduciam contestarentur sancti ple-rique, ab omnium medicinarum usurpatione abhoruerunt, cum ægrotarent. Sanctos Ma- carium, Ephraemum, Macrinam, Euphrasiam, aliosque nonnullos alibi in eam rem, produco. Abstinētiā a pharmacis in noua lege, per me- dicos a Christi sibi sub delegatos confectis, ni- hil planē est quod honestet. Non defectum ne- cessitatis, aut uoluntatis, vel facilitatis causari licet.

Huiusmodi Medicinarum necessitas.

1006 Et quoad necessitatem quidem, ta- meti non est omnium huiusmodi medicina- rum eadem ratio, tamen constat aliquas tanta necessitate exigi, ut absque earum usurpatione, sanitatem sperare non liceat. Verbi gratia, in- fanti quem parentalis morbus adhuc occupet, nemo salutem spondere potest, absque præ- scripto Ecclesiastici fontis balneo. Quinetiam adultum ægritudine illa sordentem, cui sit facorum illorum lacum copia, salute excedere necesse est, nisi iis perfundatur. Idēque eam facram intinctionem, voto saltem, id est animi destinatione implicata in exquisita ad Deum obuersione usurpare adigitur, si desit eius in- tinctionis re ipsa usurpandæ, facultas. Nec alia ratione S. Ambro. suum in charissimorum pi- gnorum Gratiani & Valentiani ante baptis- mum acerbo funere, maiorem lenire ualuit, quam quod illis baptismus, non ipsi baptismo defuissent: Certus perituros omnino fuisse, nec regni aditu, ex Christi edicto donandos un- quam, nisi medicatas baptismi aquas uoluntate saltem, (cui apud Deum facti merces rependi- tur,) adissent. Intelligebat hoc Archias ille cu- sus inuenit Nyss. orat. in diffidentes Baptis- mum. Is moriens absque percepto baptismo, exclamabat, [Montes & syluæ baptizare, arbo- res, & rupes, & syluæ date gratiam,] interque eas uoces emisit spiritum: quod testis ciuitas (inquit Nyssenus), magis talem eius exitum de- fleuit, quam casum belli quo premebatur à Bar- baris: ad eos enim explorandos, exierat. Et quan- uis uoluntas baptismi, (ut dixi,) poterat suffice- re, tamen quia ea uoluntas non est nudum desi- derium perceptionis sacramenti, sed uoluntas plenē in Deum conuersa, & parata huic quoque Dei mandato de baptismi susceptione parere, si facultas suppetet; ea uero uoluntas non ita facillē concipitur, semperque dubitare licet an sit conuenienter concepta, propterea tantus & illi Archias, dolor ex negato re ipsa baptis- mo; & ubi moror, ex eius incommodo & peri- culo.

De Sacramenti penitentiae medicina, quoad illos adultos qui iam expiati atque sanati, ma- cularint nitorem primum, eadem omnino est ratio. Nam æquē constat retineri, id est non sa- nari graues ægritudines animorum, quas hos phar macum non depulerit. Nugæ ergo sunt, quæ iactata aliquando constat de Carolo Mar- tello, absque hoc remedio S. Egidij precibus sanato, à lethali infirmitate animi; quod erroris & impietatis meritò notat Molanus lib. 3. de imag. cap. 37. Itaque uidere licet, neminem in Dei Ecclesia, quantumuis sublimem, & siue

Theoph. Raynandi de Attrib. Christi.

temporali siue spiritali prærogatiua eminen- tem, in grauib. & simpliciter dictis animo- rum ægritudinibus, huius remedij usurpationem, tamen si sensui insuauissimam, & cum ma- xima pudoris fauciacione coniunctam, posse defugere. Talia quippe interdum aperienda sunt animi ulcera & adeo abdita, ut Deo soli pateant; adeo fœda & putria ut cœli ab eis incestatio timeri possit, quorum euulgationem (ad unius præsertim hominicionis conscientiam, apud quem benè audiat,) morte quis redemptam ue- lit: & tamen forbendum est amarissimum & in- suauissimum phar macum. Quæ mihi aduersus sciolos, imò impios quosdam, aperta demonstra- tio uidetur, ad ostendendum, non Ecclesiæ in- uento, sed Christi ipsius Archiatri nostri in- eluctabili institutione, indictum tanta neces- sitate esse, medicinæ illius uisum, ægris Euangeli- cis simpliciter dictis: hoc est grauius laboran- tibus, & infirmitate ad mortem grauatis. Alio- qui si humana quantauis potestate, tam ardui, ac cum omnimoda superbiæ contritione con- iuncti phar maci usurpatione, indicta fuisset; non est dubium, quin declinata fuisset, & infracta edicti uis, interposita appellatione ob præ- tensum abvsum uti assolet leuioribus ob cau- sas.

Earundem Medicinarum utilitas imma- nens recipientibus.

1007 Iam utilitas horum phar macorum, est longè maxima. Tamen si immanentè dun- taxat, id est non nisi recipienti, uilia esse fa- teor. Nec enim placet noua quorundam pru- rientium ingeniorum commentatio, quibus persuasum est, Sacramenta nouæ legis aliis quam recipientibus uilia esse. Vnde in uisum inducunt frequentationem Eucharistiæ pro aliis, maxime uerò pro defunctis, quibus affir- mant singulare subsidium accedere, ex percepto pro eis tanto sacramento, per superstites. Sed hæc commenta ad Deum fabulinum sunt releganda. Neque enim plus prodest commu- nicare pro alio, quam pro alio confiteri, quod statim apparet ridiculum & inane. Vel quia sacramenta, ut medicinas descripsimus, non plus confert alteri sacramentum quod pro eo quis usurpat, quam medicina, quam quis hauriret pro alterius ægritudine. Cernitur quidem in accessu ad sacramentum, & ipsa sacramenti receptione, admissio nonnullorum actuum nostrorum quorum uis satisfactoria, transfundi ad alios potest, ex operantis beneplacito: Fas item est inter communicandum, vel suscipien- dum sacramentum aliquod, orare & impetrare alteri quippiam; & potest tempus illud, esse ad fructuose precandum ualde opportu- num, ob maiorem tunc dispositionem animi, & excitatum diligenter feruorem. Verum ne- que ea satisfactionis transfusio, neque pre- catio, nomine applicati aliis sacramenti, ue- nire potest, ut est per se manifestum sed quod nouitatis istius autoribus fucum fecit, non aliud haud dubiè fuit, quam quod sacra- menti Eucharistiæ, (in quo solo ferè uiget abusus de qua agimus,) eandem esse ratio- nem censuerunt, ac sacrificij Messæ. Quia ergo sacrificium Messæ, aliis præter sacerdo- tem fructuosum est ex opere operato, idem quoque

XXX

quoque de sacramento Eucharistiae, quod in sacrificio Christiano conficitur, pronunciantur; absurdè profectò & valdè inconsideratè. Nam sacrificium publica actio est, & à Sacerdote offertur, ut à persona publica, pro omnibus constituta in iis quae sunt ad Deum, idest ad placandum numen, gratiasque ei agendas, & exoranda vniuersis & singulis varia beneficia quae omnia cessant circa sacramentum; ac proinde vanum est, & finis ac institutioni sacramenti dissensaneum, sacrificij dotes, ad sacramentum in eo confectum extendere. Hæc ego ne recitatu quidem digna censuissem, nisi nuper cum hoc nouæ pietatis figmentum conuellerem, vir bonus & in sacro suo sodalicio non postremus, rationum pondere deductus ad metam, arietem ex nescio quo breuiario de Arte amandi, temperasset in sententiam cui adhæsi, quasi paucorum Berarum abusionem, & cuiuspiam inter illas gloccientis potiùs quam res Theologicas ad scholæ severitatem exigentis, auctoritatem profectè, satis foret ad confundendum cum sacrificio, sacramentum.

Vilitas ergo, siue efficacia ad conferendam animæ sanitatem, longè maxima est in sacramentis nouæ legis, veluti pharmacis ex præscripto Archiatri nostri, per suffectos & subdelegatos ei medicos, in ægrotum vsum conficiendis: quamvis ea efficacia, sistat præcisè in ægris, quibus admoventur huiusmodi pharmaca, nec per eos transfundi in alios queat. Sanant autem à quibusvis animi morbis licet desperatissimis, quicquid Nouatiani mentiantur. Neque verò, quæ tota vis est pharmacorum nostratum corporeorum, sanitatem solam per spiritualia hæc pharmaca accipimus ægri, sed etiam mortui restituiuntur vitæ pristinae, etiam cum fenore, & vitæ anterioris cumulatione. Medici quidem corporum, mortuis suscitandis sunt impares, ut psalmo 87. tanquam exploratum ponitur. At medici spirituales, etiam vitam redonant, per hæc medicamenta: per nonnulla quidem, directè ac per se, quia in eum finem sunt instituta; cuiusmodi sunt, quæ dicuntur sacramenta mortuorum, baptis- mus scilicet & Pœnitentia: per alia verò quæ sacramenta viuorum appellantur, non nisi per accidens, quia quamvis instituta per se ac primariò sint, ut gratiam augeant, & ius ad certa auxilia præbeant; tamen cum contigit abesse gratiam primam sanctificantem, nec desiderari conuenientem subiecti aptationem ad sanctitatis receptionem; exerunt vim suam, & gratiam cuius sunt feracia conferunt primò, etiam si per se, ipsam duntaxat cumulerent. Rectè hæc vis mortuorum spirituum excitatiua per huiusmodi medicinas, adumbrata videtur in factò Elisæi 4. Regum 4. qui super puerum mortuum, quem seruus cum baculo præmissus curare nequiverat, contraxit sese; & os orti, oculos oculis, manibus manus, membra denique omnia membris singulis pueri admouens, insufflauit in eum septies. Ita enim incubitum Prophetæ, cui septena oscitatio respondit, de insufflatione & spiratione in eum, accipiunt S. Gregorius 9. Mor. cap. 22. & S. Gregorium allegans Rupertus 4. offic. cap. 22. ac ante utrumque Prosper. 2. p. operis de

promiss. cap. 31. Ea porò insufflatio, (quam supra ex sancto Cyrillo vidimus ad rem medicam pertinere,) idcirco septies adhibita est, quod septiformis gratia sanans atque viuificans, per septem hæc pharmaca, ægris mortuisque animabus communicetur.

*Quæ in iisdem Medicinis, præcel-
lentiores.*

1008 Cum autem huiusmodi viuifica facultas, & sanatrix efficacia, ad modum prædictum, in sacramentis omnibus nouæ legis cernatur, tamen luculenter splendet in iis quæ frequentiora sunt, ac si lubet quotidiana: hoc est in Pœnitentia, & Eucharistia. Nam pœnitentia sacramentum, malagma esse appositissimum ad depellendas animi infirmitates, Geriso egregè notauit. Vnde illa superius memorata Tertulliani extremo libro de Pœnitentia, ac Paciani in Parænesi, itemque Victoris Carthenensis, non minùs fortis quàm iusta concitatio, in homines animo ægros, saluti suæ adeò incutios, ut tanto pharmaco, quod ad manum est, vi fastidiant, cum brutæ animantes quos à natura hauserunt curandarum ægritudinum suarum rationes, sine mora arripiant.

Eucharistia verò quam immortalitatis phar- macum vocauit diuinus Ignatius, iure ab autore sermonis de cœna Dom. apud Cyprianum num. 9. vita animæ & sanitas mentis nominatur, ex fine in quem inscripta est diuinitas, & ex insignibus effectibus quos operatur in nobis, eo prorsus modo, quo Christus medicina nobis per Verbi Incarnationem factus, sanauit nos per dissimilia atque contraria, ut supra philosophabamur cum S. Gregorio. Nam etiam Eucharistia est extensio mysterij Incarnationis iuxta SS. Chrysostomum atque Damascenum, [Ex quo à Domino dictum est (inquit prædictus apud Cyprianum autor, grauis profectò & insignis num. 5. *Hoc facite in meam commemorationem, hæc est caro mea, & hic est sanguis meus*: quotienscunque his verbis & hæc fide actum est, panis iste supersubstantialis, & calix benedictione solemni sacra- tus, ad totius hominis vitam salutemque proficit, simul medicamentum & holocaustum, ad sanandas infirmitates, & purgandas iniquitates existens.] Et inferius. [Et nos quidem cum caro essemus & sanguis, corrupta & infirma corporisque animæque natura, reformati non poteramus, neque ad similitudinem Dei reuerti, nisi morbo inueterato, imponeretur malagma conueniens, & in curatione desperatæ infirmitatis, contraria remouerentur contrariis, & similia similibus conuenient.] Rursusque infra numero vndecimo. [Nobis itaque, pro quibus sanguis Christi oblatus est in Cruce, & quos reconciliavit Deo, omnes excedens victimas hoc sacrificium singulare, ipse Christus pincerna, potexit hoc poculum; & docuit, ut non tantum exterius hoc sanguine liniremur, sed & interius asperione omnipotentis animæ muniremur; & penetrans omnia intus ibi durum effugaret, & renouaret sanaretque quicquid morbi carni vel spiritui veteris vitæ adlinuerat corruptela.]

Spe

1009 Specialiter verò Rupertus lib. 2. de offic. cap. 10. prauissimè docet in Eucharistia, medicinam grauissimo morbo nostro, lethargo inquam obliuionis depellendo. Sic enim scribit. [Quia venerat eius hora, vt transiret ex hoc mundo ad Patrem, quia verum erat quod dicebat Discipulis, *quò ego vado, vos non potestis venire*; Et Petro dicenti, *Domine quò vadis? quò ego vado*, (inquit,) *non potes me sequi*; quia inquam non poterat eum tunc sequi, hæreditatem illis competentem scribens, visibilem sui memoriam commendabat. Non enim scripturarum solam communionem ad hoc sufficere iudicabat. Obliviosum namque & ex magna parte indocilem, ægrotum scilicet genus humanum, curandum suscepit. Ecce videmus, eius quæ in sacris Scripturis est medicinalis disciplina difficultatem. Quota enim pars nostri capit illam, quæ in sancto Evangelio fragrat tam optimis vnguentis, antidotum illud quod in principio erat Verbum, Deus apud Deum, per quod omnia facta sunt, quodque caro factum est? Nam illud quidem ruminare, medela est probatissima, & dulcis faucibus amantis animæ; sed tantus cibus, valde paucorum est. Præterea medicatio hæc solius mentis p. bulum est, solius animæ sanctificatio est. At ille vtrumque, corpus nostrum, & animam sibi adstringere ardebat, vtrumque infirmum, imò vtrumque mortuum, immortalitatis medicamento sanare properabat. Magna igitur charitatis arte, pigmenta sua Dei sapientia composuit, quibus lethargicam magni ægroti mentem, renouata quotidie suæ salutis commemoratione, percelleret, & infantilium edentulam plebem animarum, quæ Verbi antiqui & æterni principij solidum non poterat terere & ruminare cibum, dulcissimo hoc liquamine confecto, Verbi eiusdem diuinitatem in panis & vini Sacramento forbillare confusaceret. Aufer à cætu Ecclesiæ quotidianas Saluatoris nostri huiusmodi exequias, & vide quàm merito dicat ipse saluator; *quæ utilitas in sanguine meo*? Refrigescere enim ea, quæ hoc modo nunc vbique calet, eius memoria, refrigeret vniuersa charitas, muta erit fides, claudicabit spes, conticisset magnus ille clamor sanguinis iusti Abel, qui per traditum tanti sacrificij ritum, quotidie reparat vocem, quotidie latat os bibentis & vociferantis terræ, scilicet Ecclesiæ.]

Planè cum moribus ille obliuionis, & spiritualis lethargus, superiorem animæ partem occupet, rectè dictum est à Laurentio Iustiniano lib. de Triumph. Christi agone cap. 9. *ferè initio*, Eucharistiam esse medicamentum partis rationalis; cum alia quædam sacramenta medeantur animæ prout inferioribus gradibus constituta: non quod omnia non habeant effectum suum in anima prout rationali; sed quod origo prima morbi cui medentur, sit ab inferiori animæ parte, indèque ad rationalem & superiorem dimanet. Alia quæ de hac ægritudinum nostrarum medicina habet S. Ambrosius lib. 5. de sacram. cap. 4. missa facio. Sed non possum præterire, quæ piè admodum in hunc modum disserit Gul. Paris. Tract. de Sacram. Euchar. cap. 2. *sub initium*. Monstrans ritum Christiani sacrificij, quem *Missam* dicimus aliud non esse, quàm medicinæ nobis à Christo paratæ, admotionem. Probat ergo Chri-

Theoph. Raynaldi de Anrib. Christi.

stum esse in Eucharistia substantialiter præsentem, [quia oportet fidelem medicum, ægrotum quem curandum suscepit, visitare quoties infirmitas requirit, & hoc est vnguentis & Medicinis quæ curationi eiusdem necessaria sunt, si possibile est, medico. Possibile est autem huiusmodi medico quicquid vult, & quicquid possibile est. Quia ergo tota Ecclesia sua, imò vnusquisque de Ecclesia sua, æger est; hoc est medicatione indiget, siue ad curationem, siue ad conseruationem, siue ad præseruationem, siue ad conuersationem, quem ad curandum mirabili miseratione suscepit, necesse habet, ad curandum ipsum quoties opus est venire: Opus est autem, quoties de medicatione eius agitur, & sanationis eius intenditur. Quia ergo ad hoc Missa agitur, & quicquid in ea fit, vt huiusmodi medicationis impendatur officium, & sanitatis beneficium, necesse habet Missæ officio interesse, & hoc in eo quod medicus, hoc est forma humana; & cum alabaistro omnium vnguentorum spiritualium. Quid in cruce, factum est, hoc est humanitas ipsius, sicut legitur 14. Marci vel cum ipsa carne, quæ est cataplasma contra omnes dolores, & laciones spirituales, sicut antidotum solidissimum atque firmissimum contra omnes humores noxios vitiorum: Et cum sanguine suo, qui est velut syrupus mulcebris atque dulcissimus; atque tanquam medicina liquida, valens contra omnes animarum languores & vulnera: quorum duorum virtutes, in ipsa Dominica Passione, potissimum clauerunt, sicut etiam iam in prænominato Tractatu declarauimus.] Nempe in Tractatu de causis cur Deus homo.

Tanta tertia classis Medicinarum, efficacia, à sanguine Christi.

1010 En igitur verè insignem, & horum & aliorum legis nouæ sacramentorum, veluti pharvacorum, à cælesti Galeno ægris mortalibus prouisorum, medendi vim & efficaciam: quam æstimare suis momentis licebit, si egestatem veterum sacramentorum, atque pauperiem illarum vt vocauit Apostolus iusticiarum carnis, hoc est sanctificationum carnalium, nec ad animam sanandam peruenientium, componamus cum nostrorum sacramentorum efficacitate, cui apud hebetes malèque consultos officit duntaxat externa facies atque simplicitas, vt Tertullianus probè monuit l. de Baptism. cap. 2. quæstus è contrariis, Gentilium mysteria, de suggestu & apparatu, dèque sumptu, fidem & auctoritatem sibi extruere.

Verum cessabit admiratio, de tantam simplicium medicamentorum facultate, si spectemus eius radicem; quæ alia certè non est, quàm sanguis Christi, siue sumpto *sanguinis* nomine, (vt passim contingit,) pro opibus, labore ac sudore non exiguo comparatis, quo pacto omnia Christi merita à primo vitæ momento *sanguis Christi* dici possunt; siue pro martyrio in cruce, vbi sanguis Christi tanta largitate effusus est. Nam hinc maxime, ditata Sacramenta, argumento est, quod passim Patres Sacramenta ex perfosso Christi latere manasse docent: vt quoniam mulier è latere educta, morbis nostris ac morti fecerat principium, ex Christi latere fiat medela; iuxta insignem D. Chrysostomi

X X x 2 ratio

ratiocinationem homil. de formatione Adæ ad finem. Christi igitur sanguis in Sacramentis nostris veluti inclusus, tantam efficacitatem illis conciliat: voluit enim Christus, ut quæ merita nobis per totam vitam pepererat, & morte consummarat, iis applicarentur, qui externa sacramentorum Symbola, digne & ex præscripto tanti medici, vsurparent. Vnde quandoque factum, ut sacramenta, veluti moralia sanguinis, (id est meritum sanguine consummatorum,) receptacula, iisdem nominibus cum ipso sanguine appellentur. Quale nominatum est, quod

Nazianzenus orat. 42. in fine, demiretur, in mane salutis miraculo exiguas etuotis guttas, orbem vniuersum instaurasse, & idem quod lacti coagulum factas, hominibus præstitisse, ut in vnam religionem coagmentarentur; Ab Augustino lib. 19. contra Faustum cap. 11. eodem coaguli nomine donantur Sacramenta, quibus iunctos & confociatos in vnum religiosum cultum mortales aquæ docet. Ex quo liquet de sacramentorum nostrorum & sanguinis Christi affinitate, imo morali identitate, quatenus Christi sanguis his veluti vasis concluditur ad modum explicatum. Confirmaturque vulgaribus symbolis, sunt enim sacramenta, oleum illud & vinum, quibus affusus Samaritanus, seminum in via iacentem curauit. Ita enim ea Symbola interpretantur Patres, & passim cum Magistro Scholastici, initio quartæ Sententiarum. At oleum illud per septem candelabri Ecclesiastici Lychnos, à Zacharia descriptos permanens, à summa lampade Christum referente, eiusque sanguine, per septem veluti tubos transmissio, derivatur; ut alio loco diximus, agentes de Symbolo lucernæ ad Incarnationem aptato. Vnum item è cella vinaria, id est Ecclesia, de promptu, ex botro mystico qui Christus est in crucis torculari expressum, & dolis sacramentorum immissum fuit, de qua allegoria fusè superius. Cum igitur hæc sit origo efficaciarum sacramentorum nouæ legis, nemo illam mirari iure potest, tantam tamque insignem esse.

Facilitas ad è efficacium pharmacorum.

1011 Extremam circa Pharmaca hæc Evangelica considerandum proposueram, facilitatem; quæ in tanta eorum efficacia est sanè admirabilis. Difficultate enim corporalium medicamentorum, quæ vel eorum caritate, & immenso pretio, vel horrore & austeritate usurpationis continetur, omnino vacant hæc sacra pharmaca. Non possunt sanè ob horrorem fastidio agris esse sacramenta nostra. Baptismi consideratio, sit instar omnium. Diuisiones gratiarum, variis sacramentis assignat S. Bernard. serm. 1. in Cena Dom. & Baptismo peculiariter assignat gratiam remissionis peccatorum. Tum subdit. [Huius quidem gratiæ sacramentum, prius erat circumcisio, ut originalis rubiginem culpæ quæ manauerat à parentibus primis, cultellus eraderet: sed veniente Domino, qui agnus est totus suavis & mitis, cuius iugum suauis est, & onus leue, optimè satis mutatum est, ut inueteratam rubiginem cum vnctione sancti Spiritus aqua dilueret, & acerbitas illa cessaret.]

Sed neque medicinarum nostrarum, possunt ob impensam abici; quod enim egregie considerauit S. Chrysostomus hom. 2. in psalmum 50. ad illud, *amplius lauame*, Deus pharmaca nobis prouidit, ad quæ nos quidem aliquid conferre voluit, ne sanatio nostra nobis esset ingloria, sed quod per nos ad medicamentum confectionem confecti vult, leuissimum sanè est, ac propè nihil, voluntas videlicet recipiendi, & aliquis aptatio; ac etiam circa paruulos libertate & rationis vsu destitutos, neutrum potuit. Hoc sanè est, quod Propheta, in sortem facillissimam legis nouæ intentus, prænuñciat cum dixit, fore ut salutem absque argento, & absque vlla commutatione emeremus. Nam cum quidem emimus, quia habita ratione incitorum Christi in sacramento inclusorum, non accipimus gratis sanitatem animæ, sed cum immenso pretio emeramus: quantum verò ad nos attinet, cum dispositio quæ à nobis præciè exigitur, impar sit saluti quæ rependitur, propè nihil salui finis, ac ex opere non nostro, sed iam per Christum posito, & operato, ut vulgo loquimur expressius ac signantius, quam congruentius ad legem Grammaticæ, quæ vocem illam passivè non sumit. Ita tamen sumpsit Apostolus, cum fidem dixit *operatam*, id est productam per dilectionem. Opus igitur cui gratia in sacramentis rependitur, Christi est, non nostrum: cuiusque rei argumentum esse potest, quod bonus minister, sacramentum non efficit melius, nec malus minister, sacramentum inutile reddat, ut Algerus lib. 3. de Euchar. cap. 2. pulchrè obseruauit. Quid verò facilius quam aliena ope & impendio, conciliare sibi tanta bona? Et alteri quidem, denotandam finere difficultatem, in fructibus verò omni difficultate liberis, motum suauitatem haurire? Hæc summa facilitate sanitatis animorum, caruerunt sacramenta antiqua, quæ *egena & vana elementa*, vocauit Apostolus, quod tantum sanarent, vi contritionis aut dilectionis super omnia concomitanter adiunctæ, qui sunt actus valde negotiosi, & formati difficiles, sed Christus antiqua medicamenta est medicatus, ut ait S. Augustinus in psalm. 57. Quam ego legis nouæ prerogatiuam quoties recogito, non possum satis admirari supinitatem eorum, qui animorum curationem ad eam in promptu positam, morantur adhibere, quasi difficilem & operosam, cum tamen sit expeditissima, & verè de fonte patente hauriatur. Ut liceat præfati iisdem verbis, tantam ignauiam, ne dicam stoliditatem vrgere, quibus olim serui. Naaman, indignabundum aduersus præscriptam ab Elizeo curationem, Dominum suum stimulasse referuntur 4. Reg. 5. *Pater, esivrem grandem dixisset tibi Prophecia, cerè facere debueras, quanto magis, quia nunc dixit tibi, lauare, & mundaberis?* Hoc est, cum rem tam facilem ac propè nullam indixerit.

1012 Hæc potissimum pensari & recogitari ab agris spiritualibus oportet, ne morbis animæ correpti, quasi resina non sit in Galaad, & medicus non sit ibi, abiciant semetipsos, & desperati agri fiant, deserendi à curatore: quod quam graue periculum sit, & quomodo contingat, tradit præclare Origenes homil. 2. in Ierem. Cauendum tamen ne medicamentorum prædictorum efficacitate & facilitate

cilicate summa confisi, dieteticam vitæ rationem negligant. Itaque vñ Sacramentorum tanquam pharmacorum supposito, imitandi in super ægris spiritualibus sunt, ægi corporalis, nominatim in victus ratione mutanda. In quam remegregi Greg. Nylenus oratione de poenitentia his verbis. [Non est consentaneum, vt qui se agrotare constituit, eadem victus ratione vtatur, qua vtuntur illi qui prospera sunt valetudine. Alius enim agrotantis, alius valentis est vivendi modus. Nonne vides quanta sit inter agrotantem, valentemque differentia sensu percepta? Ille pro arbitratu suo vivit, quocumque vult, proficiscitur, & omni officio, & munere libere fungitur: hic autem in angusto iacet cubiculo, procul ab omnium consuetudine, omnibusque negotiis remotus. Agriculturam omittit, licet illius antea esset studiosissimus. Cumulanda pecunie curam abiecit, quamvis ad rem, vt mercator, iam esset attentior. Qui conviviis olim magnificis & Sybariticis delectabatur, aqua nunc & panis frustulo vescitur, non liberis oblectatur, non vxoris vitæ consuetudine: illi die nocteque res est cum medicis, quos magnis præmiis accersit, vt eorū opera convalescat. Hæc, qui corporis morbo laborat: Tu verò cuius animus ager est, cur non ad medicum animorum properas, cur non ei confitendo morbum ostendis tuum? Quid pateris, vt depascatur, vt superet, vt inflammetur? Tandem aliquando respice, ac teipsum nosce: Deum offendisti, procreatorem tuum irritasti, eum qui & presentis vitæ potestatem habet, & futura dominus ac Iudex est. Delictis indulgens in morbum delapsus es: cum inedia & ieiunijs cura. Animus laborat in continentia: adhibeatur temperantia medicamentum. Multi plici ac nimia pecunie cupiditate in febrem animi incidisti: liberalitate, & elemosyna depellatur. Hæc enim est nimium expleta mentis curatio. Et post multa in eam sententiam, vt ingemuit fiduciam libere se relegendi confessio; [Incertus est, fratres, terminus vitæ; discessum è vita, diligentia prævertamus. Absurdum enim est, cum illi, qui corporis valetudinis rationem habent, seiplos expurgent ante Caniculæ exortum, ne quod humidum in illis est, vehementi ipsius ardore corrumpatur, & morbos pariat: eos, qui animi curam gerunt, incertum mortis diem non antevertere, & ardorem excruciantis illius ignis, qui æternum comburit, & nullum vnquam refrigerium admittit.]

*Sanitas hic, adhibitis licet quibusvis
pharmacis propolis, nun-
quam plena.*

1013 Cæterum quamvis & Christum Archiatrum, tantæ peritiæ ac industræ, & secundario sub eo medicos, quæ cælestes quæ terrestres, tantæ efficacia medicis instructos simus nacti, nunquam tamen hic speranda nobis est perfecta sanitas, quamdiu in hoc communi velleudinario, (quod mundus est iuxta S. Bernardum) versari contigerit, sed hic veluti aptari & disponi tantum possumus, ad curationem plenam in cælo perficiendam, vbi integra sanitas beneficio Christi medici consequetur, & prodetur quid sint operata hic adhibita Phar-

maca. Simile est, quod in morborum præsertim inueteratorum sanatione, à corporum medicis fieri deprehendimus. Nec enim subito conciliant sanitatem, sed abhibitis longa cunctatione remedijs, primum quidem micioribus, quibus paulatim ægritudinis acerbicatem leniant; dein de verò fortioribus, quibus planè euellatur morbus, & sanitas inducatur. Idem hic nobiscum à medicis spiritus efficitur. Purgant enim nos, & malos humores, vel decutiant, vel ad depulsionem disponunt, vt plena sanitas aliquando consequatur in cælo; per Christi medici & administratorum illius industriam, confecta que ab illo pharmaca.

Non ago præcipue de corporum hic inuauetudine; quamquam illa quoque explorata est. Nec enim priusquam hinc excedamus, sanitatem corporum, quæ quidem sanitas iure dici debeat, consequemur. Quod spectans Theodosius IV. vt in Miscella refert Theophanes, & ex eo Baronius anno 716. sepulchro suo ad scribi voluit eum titulum, *Theodosio sanitas*: significans nemini in hac vita, sed tantum ex quo tumulum subiuerit, competere posse sanitatem, etiam corpoream. Nam illi ipsi qui se hic valentes arbitrantur, morbo si plerumque sunt, imo letho proximi, quod S. Anselmus serm. de Beatitude, probat ex iis qui subito exanimantur. Exempla profert pleraque Plinius lib. 7. cap. 53. Sed nihil est necesse, vetera aut exotica corrogare, cum prostant vbiuis, & vbi que innumera. Quomodo ergo sani, qui illico efflant animam? Quinetiam extra hos quoque infrequentiores euentus, vt S. Gregorius ad illud *factus sum mihi metipsi grauis*, pie admodum & grauitè philosophatur. [Remotis febribus cessantibusque doloribus, ipsa salus nostra, quæ vocatur, ægritudo est, cui curandi necessitas nunquam deest. Quor enim solatia ad viuendi vñm querimus, tot nostræ ægritudini medicamentis obuiamus.]

Præiurat S. Augustinus, cuius illud est perpulchrum serm. 74. de tempore. [Ne te, sanum putes. Hæc longa ægritudo est, quia quotidianis medicamentis, fulcis morbum tuum. Sanus tibi esse videris. Detrahe medicamenta, & vide quid poteris. Nam ex quo nascimur, necesse est vt moriamur. Morbus hic, necesse est vt ad mortem perducatur.] Pergit demonstrare quod in quibuscumque morbis etiam iis quos insanabiles vocamus, interdum fallit, vt in hydropisi, paralyti, elephantiasi, phthisi nunquam accidere in isto naturali morbo, vt vocat in Psal. 37. ad illud *non est sanitas in carne mea*. Et inchoari à nobis cum nascimur ægritudinem, quæ per totam vitam pro rogetur, nosque tandem letho inclinabiliter dedat, tradit lib. 9. de Genesi ad lit. cap. 10. expendens illud Apostoli, *de corpore mortis huius*. In quam rem videndus quoque est 10. confess. cap. 3. 1. & hom. 38. ex 50. & serm. 1. ac 102. de diuersis. Hic homo totus morbus est, vt habet Hippocrates Epistola ad Damagetum. Quando ergo vera sanitas, (ait S. August. serm. 74. de temp.) nisi quando vera immortalitas? Et in Psal. 55. ac serm. 1. de diuers. *in fine*, statuit vt exploratum, sanitatem perfectam non esse nisi immortalitatem, quæ alterius vita est propria. Idque in Psal. 37. ad illud, *non est sanitas in carne mea*, colligit ex Apostolo Rom. 8. affirmante, nos hic expectare redemptionem corporis

poris nostri, spe enim salui facti sumus; & in altera vita spem illam excipiet effectus, eritque ibi sanitas tota sine morbo, ait Prosper. lib. 1. de vita contempl. cap. 4. Ac proinde David ex beatorum persona, vt S. Augustinus commendatur in Psal. 102. excitat animam suam ad benedicendum Deum qui redimens de interitu & coronans in miserationibus, (quod in cælo tantum præstatur;) sanat omnes infirmitates nostras. Ibi salus iustorum à Domino. Rectè à Domino, vt expendit S. Anselmus sermon. de beatitud. illo inquam Domino, cui idcirco sancti Apocal. 7. applaudunt *salus Deo nostro qui sedet super thronum, & agno: non Deo salutem apprecantes, qua excideret nequit; sed profitemes, vnda sua ipsorum salus, qua in cælo donati sunt, fuerit deriuata, vt Rupertus ibi benè admonuit. Illa est Regio sapientum atque valentium vt habet vita S. Aspionis fuisse à S. Vigilantio proditum. Ibi Deus per Christum fit salutare nostrum, ad quod toties David suspirat.*

Iam sanitas animæ, quæ infinitis propè partibus est pretiosior, estque primarius curationis Christi Medici effectus, desperanda hæc est, si agatur de perfecta & numeris omnibus expleta sanitate. Hic enim *omne caput languidum, & omne cor moriens: à planta pedis usque ad verticem capitis non est in eo sanitas sed vulnus, & liumor, & plaga inmensa: id est omnes facultates nostræ, laucia sunt; vt Hiero. Isaia 1. paucis attingit, & plenissimè ac iusta tractatione profectur Richardus Victorinus. Ex posterioribus verò Guliel. Paris. Tract. de vitiis cap. 2. Vega toto lib. 2. in Concilium Bellarm. lib. 6. de amiss. gratiæ à cap. 9. Veltorus lib. 1. de tripl. hom. officio, à cap. 15. Et intellectus quidem, in hac vita, laborat horrenda profunditate ignorantia, vt loquitur D. Augustinus 22. Ciuit. cap. 22. Voluntas verò scateret morbis, de quibus plenè actum in Morali dist. 4. num. 403, qui sunt languores, vt est apud Isalam cap. 53. siue (vt apud Matthæum cap. 8. idem locus refertur, agrotationes quas Christus tulit. Nam Christus, cum adhuc infirmi essemus, secundum tempus, pro impiis mortuus est. Illi ipsi infirmi, qui impij, vt Isidorus Pelus. lib. 2. Epist. 117. obseruat, & confirmat ex psalmo 15. vbi de peccatis multiplicatis dicitur *multiplicata sunt infirmitates eorum.* Verè multiplicata, nam quot sunt in nobis affectus, tot morbi; vt vox Græca aperit fert. Dicitur enim Græcè *morbi*, id est morbi, vt notat D. Augustinus 9. Ciuit. cap. 4. Vnde liquet de morbis quoque appetitus sensitiui, in quo totidem proportionales & eiusdem nominis morbi huiusmodi, quo in superiori voluntate locum habent. Phantasia autem, quæ alia est facultas, tamen corporea, tamen menti alligata, tanta est morbositas, quantam eius inscenenabilis nobilitas & inquietata agitatio prodit, de qua Cassianus collat. 6. cap. 14. & collat. 9. cap. 4. & plenè Richar. Tract. 1. de statu inter. hom. cap. 8. 9. 10. quo Tractatu, de alijs quoque potentijs materialibus, earumque conuulseratione, egregiè disserit. Et vt morbi animæ non essent adeo perspicui ac reuera. cuius sunt, suo & alieno experimento; certum tamen eorum argumentum petere liceret, cum Gulielmo Parisiensi lib. de vitiis cap. 2. ex fastidio bonarum animæ eucarum, quo omnes in hac vita laboramus.*

1015 Quare desperanda est in hac vita plenæ sanitatis adeptio, sed ad eam suspirandum est, per Christi medici operam, in altera vita. Ibi Christus, longè maiori iure quam Antiochus ille apud Lucianum lib. de salutat. denominari poterit. Denominatum sic Antiochum ferunt, à tessera Græcum sanitatis nomen præferente, in pentagoni formam assuta vestibus suorum, ex Alexandri Magni per visum monitu. Christus quinario vulnere suorum, longè optabiliorem sanitatem nobis contulit; hic quidem in spe; reapse autem, & quoad plenam absolutionem, in cælo.

Hic tamen adiuuenda sunt Pharmaca, & præscripta à Christo medico, eiusque adiutris vitæ ratio, & curatio adhibenda, vt sanitas suo tempore consequatur. Vnde vnicuique nostrum dicitur, *vis sanus fieri?* Quæ enim summa est infelicitas nostra, ne ipsum quidem medicum, (vt supra demonstratum est) aduocare vtiliter possimus: sed ipse gratis nos peruenit, & pro nihilo saluos nos facit, id est nullis nostris meritis aduocatus, adiuuet medicinam, quam tamen à nobis sollicitatis atque inuitatis vult admitti, vt nostrum quoque ex parte sit decus, iuxta egregiam S. Gregorij Theologi doctrinam in Apol. Et aliquando quidem alpestra nobis & acerba videntur quæ præscribuntur, quia nec gravitatem morbi satis attendimus, nec indicat operæ tenuitatem, torpentes ignavia. Cum ergo Christus medicus non nisi perleuia & adhibitu ac seruatu facillima præstaret; indignus est sanitatē suo tempore potiri, qui ab illis refugit.

CAPVT VIII.

Christus Aduocatus.

CHRISTM inde esse aduocatum nostrum, vnde est medicus noster, id est quæ titulum *Aduocati*, rectè subnecti titulo, Medici, optimè vidit S. Gregorius 24. Moral. cap. 1. & 2. & 3. tractans illud Iobi, si fueris pro eo, Angelus loquens vnum de similibus, vt annunciet hominibus aquitatem, miseretur eius, & dicit; libera eum, vt non descendat in corruptionem. Quid quod apud Tertullianum lib. 4. in Marcio. c. 14. aduocare languentes, dicitur, pro mederi. Disertè porro S. Ioannes Epistola 1. cap. 2. Christum nominat *aduocatum*, dicens; *Filioli hac scribo vobis, vt non peccetis, sed ut quis peccauerit, Aduocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris; non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.* Quo loco absum Felicem Vigilantem, inde intulisse Christum esse adoptatum, perinde ac si idem sit adoptatus, quod aduocatus, refert Paulinus Aquileiensis in sacro Syllabo, ante medium. Hunc aduocatum, vt fert ius commune, prouisum nobis à Deo esse expensis nostris, prosequitur pulcherrimè Guliel. Paris. l. cur Deus homo c. 7. sub finem; addit verò l. de Euch. c. 2. hunc esse aduocatum non qualemcunque, sed quem vocamus *generalem*. Locum infra dabo.

Christus

Christum Ioanni & discipulis non prout ea vox sonat consolatorum.

1016 Moueri potest dubitatio potest, quomodo vox *Aduocati*, sit accipienda eo Ioannis loco, quem in hanc rem protulimus. Nam in Græco habetur *ὁ παρὰ τοῦ υἱοῦ*: quæ vox, alibi quoque Christo tribuitur, nempe Ioannis 14. cum dicitur, *Ego rogabo Patrem, & alium paraclætum dabit vobis*. Nam si alium paraclætum datus erat Pater recedente Christo, manifestum signum est, Christum esse paraclætum, ut rectè aduerterunt in eum locum S. Augustinus & S. Cyrillus, allegantes ad id locum propositum ex. 1. Ioan. 2. Ea porò vox Græca quam duobus citatis locis haberi diximus, nempe vox *παρὰ τοῦ υἱοῦ* duplici significatione facta est ut notauit S. Gregorius hom. 30. in Euang. Significauit enim *consolatorum*, vel *adhortatorum*, aut *interuentorum*, qui precibus, aliæ quæpiam ratione, impellat alium ad præstandum aliquid.

Et quidem cum Christus Ioan. 14. donatur Paracleti nomine, significatur consolatorum esse, ut manifestum est ex capitis textura. Et est sanè Christus, consolator optimus, non autem de consolatorum illorum numero, quos Iob *oneratos* nominat. Consolator inquam mœrentium omnium, quod de ipso in sua persona professus est Iob. Nec aliud ferunt quæ Christus de seipso affirmat, vocans se laborantium & oneratorum alleuatorum. In quam rem fulissimè disputat S. Augustinus serm. 24. de verb. Apostoli. Noëmium, quem interpretantur *quietem & consolationem*, fuisse Christi typum, cum alias ob causas de quibus plenissimè S. Augustinus 12. contra Faustum à cap. 14. tum nominatim ob prædictam nominis notationem, autor est S. Epiph. hær. 38. Sed & Isaïa 61. in Christi persona, Prophetia contestatur, se missum ut consolator omnes lugentes. Et glossa ad initium libri secundi Esdræ per Nehemiam, quem *Consolatorum* interpretantur, accipiendum docet Christum ad consolationem captiuorum, à Regis latere missum, de quo etiam Threno. 1. *deposita est uehementer, non habens consolatorum*. Et mox *longe factus est à me, consolator*. De quo ibi Glossa consolator est Deus Messias.

Itaque peculiariter conuenit Christo functio consolandi, tametsi reuera totius propria Trinitatis: quod hoc modo docet S. Fulgentius sermone nouo 52. initio. [Paracletus Græco eloquio, consolator dicitur in Latino. Consolatus est pusillanimes Christus, habitans cum hominibus in homine Deus, susceptæ mansuetudinis magister, beneuolam fortitudinis suæ præbens infirmis auxilium. Consolatorum promittit Spiritum sanctum ne tristes discipuli remanerent post eius ascensum, qui cum ipsis maneat in æternum. O inuidiæ operationis unitas! O Filij & Spiritus sancti cū Patre omnipotente cōsimilis & cōsempiterna potestas. Deum, Patrem esse consolationis, Paulus Apostolus prædicat, Ecclesiam Corinthiorum informans. *Benedictus* (inquit) *Deus, Pater Domini nostri Iesu Christi, Pater misericordiarum, & Pater totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra*. De Filio verò sequenti sermone subiicit, dicens, *sicut abundauit passionibus Christi in nobis, ita & per Christum abundat consolatio nostra*. Ecce Pater consolatur, ecce similiter Filius con-

solatur, ecce Spiritus sanctus consolatur qui Paracletus nominatur. Quomodo à quibusdam sacratæ unitas scinditur Trinitatis, quæ & indissociabilem possidet in dominatione virtutem, & in consolationis munere, communem adoptiuus exhibet charitatem?] Origenes quoque hom. 3. in Cant. *sub initium*, & filium & Spiritum sanctum, esse in proposito sensu paracletos, confirmat.

Sed prout sonat, causa patronum.

1017 Notio tamen vocis *Paracletus*, quæ de Christo enunciat apud Ioannem 2. loco prolato, alia est; nec consolatorum, sed patronum designat, ut S. Augustinus ibi, & Tract. 102. in Ioan. rectè vidit, eoque sensu est hic agendum de Christo paraceto, aut ut vulgatus ibi vertit, *aduocato*. In qua latina voce, cessat homonymia quæ in Græca voce *παρὰ τοῦ υἱοῦ*, habebat locum. Neque enim vox *aduocati*, significat consolatorum simul & patronum, sed patronum duntaxat, ut nunc quidem fert vñs receptus vel si placeat usurpare antiquam Latine huius vocis significationem expressam ab Vlpiano lib. 1. §. *aduocatos*, ff. de extraord. crimin. & ab Alconio ad 1. in Verrem, quos producit Brissonius ad tit. de Verbo. Significatione, *Aduocatus* est, qui vel vis suggerit, vel præsentiam suam amico commodat pro more antiquo, *aduocandi* in iudiciis amicos omnes, quorum auctoritate moueri posse iudices censentur. Omnes hi, & eo quod in iudicium aduocarentur, *aduocati* dicebantur; & eo quod amico patrocinarentur, patroni erant nis præsertim quis ius suggereret.

Et sub hac maxime ratione, Christo titulum *aduocati* hic vendicamus, esseque Christo maxime debitum ex proprio munere huiusmodi titulum, latè prosequitur Driedo de captiu. & redemp. generis humanis tract. 2. cap. 2. parte 1. membro 3. prolatis variis Scripturis, in quibus causa nostra ventilari dicitur, Christo patrocinante pro nobis. Optimus locus est Ioan. 12. ubi Christus in passionis procinctu ait, *nunc iudicium est mundi*: id est, imminet hora, qua per mortem meam, feretur contra Satanam mundi principem sententia, & homo iusto iudicio ei eripietur, non per potestatem, sed seruato iustitiæ ordine, & causa discussa. Ita enim propriè accipiendum esse illud iudicium cuius Christus meminit, rectè notauit ibi Toletus annot. 12. Quia autem ut seruetur ordo iustitiæ, innocentis vel miserè oppressi causa, agenda est per aliquem *aduocatum*, qui firmamenta causæ agitando rectè peruat, & humiliter calumniatorem, hanc in se personam, Christus nostri miseris, in nostra causa suscepit; & accusatorum pessimum, apud iustum iudicem, vniuerso causæ processu ritè exposito, conuicit iniustitiæ, & causa cadere fecit. Rectè porò notat supra Driedo, ex eo quod Christus personam *aduocati* nostri agat, inde ortum esse, ut sæpè in Psalmis, & Prophetiis, inducatur Christus tribuens sibi quæ sunt hominis, in hoc iudicio rei. Eadem enim est causa rei, & *aduocati* qui rei patrocinium suscipit. Quod ad plerasque scripturas commode intelligendas, potest plurimum conducere, ut Driedo admonuit. Et sunt quidem alij, pro nobis in cælesti curia *aduocati*. Sex recensent

& illustrat Richardus à S. Laurentio lib. 2. de Deip. particula 2. causa 14. sed præ omnibus meritis in Christum cadit hic titulus.

Varij modi advocatum agendi in causa nostra, aptati Christo, & an per suummet nudum esse, patrocinetur.

1018 Munus istud, commentarius sancto Thomæ tributus 1. Ioan. 2. tripliciter à Christo exercitum docet. [Primo ante passionem devota oratione, Ioan. 17. *ego pro eis rogo*. Secundo, in cruce, sanguinis effusione, unde sanguis Christi melius quam sanguis Abel dicitur clamare Hebr. 12. Tertiò post Ascensionem, cicatricum representatione, iuxta illud Hebr. 9. *ut appareat nunc vultui Dei pro nobis*.] Non diffiteor, hos advocatum pro nobis agendi modos, in Christum cadere, idque mox aperiam. Sed aliquid esse prætermisum, vel potius minus distinctè expositum, contendo. Quod enim advocatio Christi ante passionem, ed tota reducitur, quod Christus pro nobis oraverit, non est adæquatè dictum. Aliæ enim præterea fuere advocaciones Christi pro nobis; nempe totidem quod fuere actiones à primo concepti Christi momento, pro nobis elicite. Nam omnibus illis actionibus Patri oblati, Christus causam egit. Imo plerumque Patres, velle videntur, ipsam assumptionem humanitatis esse advocacionem & interpellationem pro nobis. Sed hoc non est ita accipiendum, quasi substantia ipsa incarnationis, siue Christus in fieri, habuerit rationem advocati. Id enim falsum esset. Nam tota ratio advocacionis Christi pro nobis, sita est in allegatione iurium nostrorum, & Patris per eam impulsione, vel inflexione ad miserendum. Ea autem iura, fundantur in Christi meritis, & liberè profusi satisfactionibus, quæ non possunt intelligi in nuda incarnationis substantia, quæ est opus Dei solius, nec fuit aliquid Christo liberum, aut meritum.

Quare Patres qui advocacionem Christi pro nobis accipiunt de miseratione in carnis susceptione, intelligendi sunt de satisfactionibus Christi, per carnem assumptam exhibitis Patri, ita ut velint, eam advocacionem & interpellationem Christi pro nobis, non tam in precibus Christi preste acceptis, (quamquam & in his quoque,) sitam fuisse; quam in exhibitione satisfactionum per Deum hominem, in natura sua humana operantem pro nobis.

Sic intelligendus est S. Gregorius 22. Mor. c. 13. tractans illud; *Quis mihi tribuas adiutorem, ut desiderium meum omnipotens audiat*. In quem locum sic scribit. [Sciebat quippe quod ad requiem liberationis æternæ, humanæ preces nisi per advocatum suum audiri non possunt. De quo per Ioannem Apostolum dicitur; *Si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum iustum*, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi. De quo Paulus Apostolus dicit; *Christus Iesus, qui mortuus est pro nobis immo & qui resurrexit qui est in dextra Dei: qui etiam interpellat pro nobis*. Unigenito enim filio, pro homine interpellare, est apud coeternum Patrem seipsum hominem demonstrare: eique pro

humana natura rogasse, est eandem naturam in divinitatis suæ celsitudine suscepisse. Interpellat igitur pro nobis Dominus, non voce, sed miseratione, quia quod damnati in electis noluit, suscipiendo liberavit. Adiutor ergo queritur, ut desiderium, exaudiat: quia nisi pro nobis interpellatio mediatoris intercederet, ab aure Dei proculdudio, nostrarum precum voces fierent. [Et 1. 24. c. 3. docens, Christum esse Angelum loquentem pro homine vnum de similibus, ut annuntiet hominis æquitatem, quibus verbus Iob. cap. 33. vltus est; addit. S. Gregorius, iudico Christum, vnum de similibus locutum, dictum esse annuntiare hominis æquitatem, quia nisi ille hominibus similis fieret, æquus homo ante Deum appareret. Inde quippe annuntiat æquitatem nostram, unde suscipere dignatus est infirmitatem nostram, omnes videlicet nos, nimica illa persuasio, in culpæ contagio ab ipsa radice polluerat, nullūque erat, qui apud Deum pro peccatoribus loquens, à peccato liber appareret: quia ex eadem massa editos, æque cunctos per reatus involuerat. Proinde venit ad nos Unigenitus Patris: assumptis ex nobis naturam, non perpetrans culpam. Sine peccato quippe esse debuit, qui pro peccatoribus intervenire potisset: quia nimirum alienæ pollutionis contagia non tergeret, si propria sustineret. Bene ergo dicitur: *Quia in eo quoddam similis apparuit, æquitatem hominis annuntians*. Intercedens enim pro peccatoribus, semetipsum iustum hominem qui pro aliis indulgentiam mereretur, ostendit. [Plenissime de hac æquitatis nostre annunciatione per Angelum Christum, advocatum nostrum, Rupertus lib. 1. de meditatione mortis à cap. 14.]

1019 Eodem modo accipiendus est, qui pulcherrimè in eandem sententiam distulit Hilarius Diaconus, creditus Ambrosius, in cap. 1. ad Hebr. qui inde petit rationem, cur Incarnatio interdum exercitum, non sicut alias introitus dicitur. Tractat illud Apostoli, *& cum iterum introducit primogenitum*: quod ipse pro introitu accipiens, ait. [Paulus introitum Christi vocat assumptionem carnis; de qua ipse Dominus in Evangelio ait; *Exiit à patre & venit in mundum*: quod loco Christus, incarnationem suam, exitum vocat: quam Paulus hic introitum nominat. Quarendum rero est quare vnam rem duobus nominibus Christus & Paulus nominare voluerint. Significationes quidem dictorum manifestæ sunt, & secundum quid dicantur, apparet Christum quidem meritò exitum vocat: foris enim eramus à Deo, sicut qui sunt extra regales aulis in vinculis colligati: & qui habent apud Regem pro calpis offensam. Huiusmodi quippe à regali aula foris exclusi sunt. Qui verò voluerit istis veniam impetrare, non primum ipsos in aulam Regis introducit, sed ipse foras egreditur, ibique cum eis communicat sermocinandi negotium, usque dum eos correctos reddat, & dignos efficiat, quod regis vultui representari mereantur, sic enim Christus efficit. Egreditur quippe ad nos, hoc est, carnem sumens & collocatus nobiscum, præcepta nobis intonuit. Et sic nos à peccatis emundans, & ad Deum convertens in aulam regalem velut advocatus optimus introduxit. Propterea ergo exitum vocat suæ incarnationis adventum. Paulus autem introitum nominat, ex metaphora hæreditantium, & ius domini

minandi in aliqua possessione sumendum.]

In eundem item sensum, sumenda sunt illa Petri Damiani sermone 12, agentis de Christi aduocatione & postulatione; ut ipse ex formulis forensibus loquitur. [Conuenienter Patrem postulat, qui semper exauditus est. Nam & vulgo & vulgariter dicitur: securus vadit ad placitum, qui Patrem habet iudicem. De eò namque Pater dicit: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Nam cum filius eiusdem substantie sit cum Patre, in natura quidem humana, quam sibi personaliter vniuit, postulat pro nobis, vel allegat proprium iudicem, & propositi sui desiderij nobis fructum reportat. Nec incongruè Patrem dicimus, cum in persona filij Propheta dicat, *Iudica Domine nocentes me, expugna impugnantes me.* Et ipse filius: *Non quare gloriam meam, est qui querat, & iudicet.*]

Sic item accipiendus est Nazianzenus orat. 36. ad Arrienorum obiectionem nonam, quam num. 52. refert, haustam ex illo Apostoli loco Hebr. 7. *semper viuens ad interpellandum pro nobis*, quam interpellationem, siue intercessionem, aut aduocationem, nihil dignitati Christi afferre, probat. [Intercessionis quippe nomen, non ut apud multos in more positum est, vitionis deprecationem habet (hoc enim, humilitatis quodammodò esset), sed idem significat, quòd, pro nobis, mediations ratione, supplicare. Quemadmodum & Spiritus pro nobis intercedere dicitur. Vnus enim Deus vnus etiam mediator Dei & hominum, homo Iesus Christus. Intercedit enim nunc quoque, ut homo, pro mea salute, quoniam cum eo corpore est, quod assumpsit: quoad me, humanitatis assumptæ viatque potentia, Deum effecerit, tamen non iam secundum carnem cognoscatur, hoc est, Secundum carnales affectiones, ac citra peccatum, nostrum. Eodem modo aduocatum quoque habemus Iesum, non ut nostra causa sese ad Patris pedes aduoluentem, seruilique modo obicientem, Procul sit ista seruilis sane suspicio, spirituique indigna. Neque enim Patris est hoc exposcere, aut filij pati: nec de Deo hoc cogitare pium atque æquum est. Sed ex his, quæ humanitus perpassus est, ad tolerantiam me, ut Verbum & exhortator, inducit. Sic ergo aduocationem hanc intelligendam arbitror.] An hæc cohæreant cum Christi oratione in cælo, postea videro. Nunc illud vnum accipio, quod est in his verbis exploratum, Christi aduocationem & interpellationem pro nobis, eandem esse cum Christi mediatione, quæ in profulis per incarnationem actibus, est constituta.

Christus, aduocatus noster, maxime in Cruce.

1020 Quia tamen præcipui actus, quos pro nobis Deo obtulit verbum incarnatum, ij fuerunt quibus mortem crucis accepit, & sanguinem ac atrocissimæ mortis perpassionem Patri obtulit, tuncque obsignata est aduocatio Christi pro nobis, ex vniuersis actibus satisfactorijs, quos pro nobis per totam vitam elicit, indiuisibiliter contexta; propterea non malè Patres, aliquando aiunt aduocationem Christi pro humano genere, fuisse in cruce factam: quia ibi maxime splenduit satisfactio pro nobis; & tunc iuxta Christi verbum iudicium fuit

Theoph. Raynandi de Attrib. Christi.

mundi. Excito enim ad iudicium, Satana mundi princeps, & misero homine, per Satanam iniuria oppresso, Christus de crucis suggesto causam nostram agens, deiectionem aduersarij à iusto iudice exorauit. Audi Euthymium in Psal. 15. [Gentes quæ olim, à Patre atque à Filio creatæ fuerant, & Dei figmentum dicebantur, discesserant, ab eo, & conuersæ ad Idololatrias, postremò ei per fidem iterum restitutæ sunt. Hanc autem restitutionis gratiam, Filius in Patrem tanquam in principium refert. Aptissime verò hic versiculus ad præcedentem interpretationem consequitur. Hac (inquit) de causa, tu es particeps hereditatis meæ, & calicis mei, quoniam tu mihi eam restitisti. Et hereditatem posuit priusquam calicem, quoniam hereditas mortis illa causa fuit. Nec tacenda nobis est quedam non inelegans de prædictis speculatio. Hominem ad imaginem & similitudinem Dei factum & plasmatum, atque idè hereditatem Creatoris dictum, sub propriam redegeat Demon tyrannidem, & alienum mancipium sibi usurpauerat: ad quem Dei Filius & hæres literas misit, scribens ei per Prophetas, hereditatem illam repetens, qua fuerat fraudatus. Et quia Demon continuè magis resistebat, & rapinam reddere negabat, hæres accepto Patris sui Testamento, ad raptorem descendit. Inter eos autem Iudex fuit Pater, qui condemnato rapitore, Filio hereditatem restituit. Huius rei gratia, Filius nunc, participem illum tam præclari operis appellauit.]

Egregiè omnino, hanc Christi in cruce aduocationem expressit Petrus Damiani serm. 12. tractans illud Psalmi 2. *postula à me.* Quam postulationem, esse actionem forensis, aduocati pro cliente suo agentis, sic edisserit, & aptat ad Christum. [Si consulamus auditorium iurisperitorum, primum capituli propositi verbum, sic describitur. *Postulare* est, desiderium suum, vel amici sui, in iure apud eum qui iuris dictioni præest, exponere, vel alterius desiderio contradicere. Actus iste publicus est, & est officium aduocatorum, qui gloriosa vocis confissi munimine, lapsa erigunt, fatigata reparant, nec minùs prouident humano generi, quàm si clypeis, & thoracibus sese, patriamque defendant. In exequendo actu isto, attendere debemus qui postulat, quem, ubi, & quid postulet. Aduccatus postulat iudicem in iure rem suam, vel sibi postulat, actione proposita. In negotio præfenti, aduocatus est Christus, Iudex, Deus Pater & locus iuris patibulum crucis, res postulata Ecclesiæ degentibus, nomen actionis, petitio hereditatis. Rectè Iesum Christum dicimus aduocatum, vnde Ioanne: *Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem, Dominum Iesum Christum: ipse est propitiatus pro peccatis nostris.* Aduccatus ille apud Patrem desiderium suum exposuit, quando pro salute humani generis, oblatu est, quia ipse voluit.] Et rursus, ad eiusdem sermonis finem. [Ecce quidam ludus iudiciarius occurrit nobis in Scripturis, Deum Patrem representans. Locus iuris, in quo Aduccatus noster postulat, patibulum crucis fuit. Cum enim ex officio suo aduocati habeant stare, ipse non stans, sed toto corpore extenso in ligno crucis apud Patrem pro nobis allegauit, desiderium suum, & amicorum suorum exponens & aduersarij desiderio contradicens, vsque ad pro-

Y Y p r j

prij sanguinis effusionem. Rem suam postulat; id est genus humanum, quod ipse creauit, cuius verum dominium habebat. Ecclesiam de Gentibus conuertere postulauit, tanquam proprius haeres hereditatis petitionem proponens, & in possessionem de iure mitti desiderans. Petitionem autem hereditatis, ex ordine, & regulari iure, proponitur aduersus eum, qui possidet pro haerede vel possessore. Pro haerede possidet, qui dicit se haerem esse, cum non sit; pro possessore possidet quis, cum nullo titulo potest tueri suam possessionem: qui si requiratur quare possideat, nullam aliam causam allegat, nisi quia sic possideo. Rectè autem proposuit Dominus noster aduersus Diabolum, quia hereditatem Domini pro possessore possidebat malignus prado. De quo Propheta: *Ubi qui pradaris, nonne & ipse pradaueris*. In hac aduocatione, siue postulatione Aduocati nostri, maxime gaudet Ecclesia die Resurrectionis Dominicae, quia Aduocatus postulauit, quia postulata impetrat; quia impetrata obtinuit & possedit: Inde est, quod tripliciter laudem subiungit. Introducens enim Filium loquentem ad Patrem & dicentem: *Postulaui patrem meum*. Ecclesia respondet *Alleluia*, id est, Deo laudes, quia postulasti. Item: *Dedit mihi gentes*. Et respondet Ecclesia: *Alleluia*, id est, Deo laudes, quia impetrasti. Item: *In hereditatem mihi*. Respondet. *Alleluia*, quia obtinuisti & possedisti. Ita habet Ecclesia in sacro officio octauae Paschalis antiphona ad psal. secundum Matutini.

1021 S. Cyrillus l. 3. de adorat. cum Davidem populi aduocatum 2. Reg. 24. descripsisset, in causa flagelli diuini inferendi, subdit, eam aduocationem, fuisse typum eius aduocationis, qua Christus pro nobis in cruce perfusus est. Similiter S. Chrysostomus serm. aduersus haereticos, virgens Arianum, qui ea Christi verba Ioan. 17. cum ad passionem accingeretur, *Clarifica me Pater claritate quam habui*, in Verbi dedecus detorquebat; ostendit ea potius ad Christi pro nobis aduocationem in passione, esse referenda, sic virgens Arium. Nondum intellexisti & Ari, sacramentum quod est in Christo, nec mirum: Spiritu enim cares, qui te inducat in veritatem. Nondum capis, quod non pro semetipso hoc dicit, sed pro Adam, quem & acciperat. Nam sicut aduocatus à malefactore instructus ad tribunal accedit, & personam gerit eius cui patrocinatur, & omnia crimina eius qui indicatur in se assumit, & quasi pro seipso apud iudicem causam agit, tametsi criminum minimè reus sit, cum in modum & Dominus noster Iesus Christus, venit à caelis inpeccabilis. Peccatum enim non fecit. Induit me Adam assumptis in se mea crimina. Ipse enim peccata nostra portat, & pro nobis dolo. Induit me Adam personam, & pro me intercedit. *Glorifica me Pater*, (inquit,) *gloria quam habui, antequam hic mundus esset*. Qui factus sum Adam, eram in incorruptibilitate, aequalem cum Angelis mensam sortitus etiam: in deficientem mihi cibum paradisi quotidie producebat: Spiritus sancti gratiam & gloriam in facie ferebam, hanc per meam transgressionem amisi: nunc oro: *Glorifica me Pater gloria quam habui apud te, antequam hic mundus esset*. Ea propter supernè respondet Pater dicens: *& glorificaui hanc in paradiso, & iterum glorificabo*. Nam in

eandem paradisi gloriam & delicias, te iterum collocabo. Quod autem cum hac diceret filius Dei habuerit gloriam Patri aequalem, testatur ipse, cum dicit: *Ego & Pater unum sumus*: & *Qui videt me, videt & Patrem meum*, & Ioannes clamat dicens: *Prædiximus gloriam eius, quasi geniti à Patre, plenus gratia & veritate*.

Sitem Macarius homil. 11. inducit disputantem iudicialiter Christum, cum morte, id est Satana, & ex iure persoluti ritè pretij in morte sua, adigentem eum ad laxandos quos iure chiographi antiqui habebat obertos & vinctos. Quæ iudicialis disputatio, alia non est, quam aduocatio de qua agimus. Et cum iuxta S. Macarium dicatur facta per corpus Christi propter nos mortuum, vides eam recidere in disputationem iudicam ex Damiano expressam. Sed quod S. Macarius, vixisse Christum dicat Chiographi refectionem, ob persolutum pretium, dicam de hoc postea, agens de Christo fidei insore.

1022 Sufficio Macario, Theodoretum sermone decima de Provident. qui Christum causæ nostræ in cruce patronum, vehementissimè in cruce perorantem aduersus Satanam, eumque iniustitiae conuincentem, sic repræsentat. [Christus communem maledictionem suscepit, nam scriptum est. *Maledictus omnis qui pendet in ligno*. Dum autem dicit, *Pro nobis* ostendit, quod innocens ipse, & omni peccato liber, nostrum debitum persoluerit, nōque innumereis debitis pressus, & propterea seruare coactus, liberare dignatus sit, nos & redimens & proprium sanguinem pretij loco deponens. Propterea idem alibi clamat. *Pretio empti sumus*. Hac de causa, & crucis mortem suscepit: quandoquidem maledictum erat secundum legem hoc mortis genus, simul autem maledicta erat nostra natura, ut legem transgressa (*maledictus enim inquit omnis qui non manserit in iis que libro legis continentur, et faciat ea*) idēō communem maledictionem suscepit, & iniusta mactatione illum soluit. Nam cum maledictioni non subiaceret, (*peccatum enim non fecit, nec inuenit. est delictum in ore eius*), peccatorum tamen mortem soluit, & contra communem naturæ hostem, Damohem, litigat propugnator simul & patronus nostræ naturæ factus; & merito ad idrum nostrum tyrannum dicit: *Captus es pessime, & tuis propriis rebus comprehensus es, & tuus gladius in cor tuum penetravit, acus tui coheriti sunt, foueam fodisti & incidisti in illam*. Dic enim, quare corpus meum crucifixi, & morti tradidisti? quam peccati speciem in me conspicuas? quam legem transgressionem vidisti? En diligentius nunc nudam in cruce hoc videns, scrutare. Inspice linguam quæ probro carentem, & auditum omni noxa liberum, oculos item qui nullam intrinsecus corruptionem senserunt, & manus ab iniustitia quidem alienissimas, omni autem in ista ornatus, pedesque non in malitia (ut Prophetis verbis utar), currentes, sed virtutis stadium emensos. Scrutaro quam diligentissimè omnia corporis membra, inquisito animæ motus. Sitemque vel minimum aliquod delictum inuentum fuerit, benè utique & iuste me detines: præmiū enim peccatorum est mors: quod si verò nihil eorum inuenis quæ diuina lex prohibet, quoniam

potius omnia quæ hæc præcipit, non sino te
detinere quod detinere nefas est, imo aliis quo-
que carcerem aperiam, te verò solum conclu-
dam, utpote qui legem diuinam transgressus sis.
Diuina enim lex peccatores morti tradidit; tu
verò etiam peccati expertem, mortis vinculis
tradidisti, & insatiabilis tua libido, extrema tibi
crudelitatis causa fuit: eumque vnum iniuste cec-
peris, omnibus simul subditis iuste spoliatis, &
qui cibum vorauisti non edendum, omnem autè
deglutitum euomes, & docebis omnes præsen-
tibus contentos esse, iisque quæ ad se non perti-
nent abstinere. Recordate propter quod huma-
ni generis progeniti Adam morti traditus sit.
Hic cum ipsi omnium paradisi arborum copia
facta esset: iis quæ data erant non contentus, ar-
borem scientiæ tangere ausus est, cuius fructum
creator vetuerat: vide insatiabili cupiditate la-
borans, & vetita concupiscens, toto paradiso pri-
uatus est. Illis te quoque supplicis subiciam. In-
iustum enim foret, eum qui seductus fuit, iusti-
modi pœnam sustinuisse, seductorem verò non
eodem supplicio puniri. Quoniam itaque & tu,
qui potestatem in peccatores acceperas, corpus
inuasisti nullius peccati reum, potestate tua dis-
cedito, tyrannide desistito, omnes à morte libe-
rato. Non simpliciter dominij potestate vtor, sed
potestate iusta. Debitum enim pro humano ge-
nere persolui. Qui mortem non debui, mortem
sustinui: quique morti subiectus non etiam mor-
tem suscepi. Insons cum essem, sœntibus ascrip-
tus sum: quique à debitis omnibus liber eram,
in debitum ordine constitutus sum natu: æ
ergo debitum persolui. Et dum mortem immeri-
tam sustinui, meritam dissolui, qui iuste detenti
fuerant, ipse iniuste correptus à carcere dimitto].

Patronum & propugnatorum inducere rece-
perat Theodor. & iudicem exhibet. Nec imme-
rito, simul enim Christus in hac c. usa, & iudex
est, & aduocatus: quod latè tradit Driedo tr. 2.
de captiu. & red. gen. hum. c. 2. p. 1. memb. 3. pro-
ferens multas Scripturas in quibus Christus,
etiam in primo aduentu, statuitur iudex satanæ
in causa nostra, nominatimque super thronum
crucis, sedens & iudicans æquitatem, vt habetur
pl. 9. ibidemque iudicans in nationibus, & im-
plens ruinas, vt est in pl. 109. Quod tamen Chri-
stus non iudicet nisi ex potestate à Patre deri-
uata, denominatur potius in hac causa aduoca-
tus, ex proprio munere quod pro nobis obit pa-
troni & aduocati. Hanc potestatem fuisse iudiciariam
discepcionem, negat Theodoretus suum esse
commentum. [E factis enim (inquit) Euangelis,
& Apostolicis traditionibus, hæc sic se habere
instituti sumus. Nam ipsum Dominum audiui-
mus dicentem: Venit mundi princeps, & in me in-
ueniet nihil. Nullum enim, (inquit) habeo pecca-
ti iudicium. Corpus habeo omni peccato libe-
rum, verumtamen licet nihil inueniat, quasi in-
numeris obnoxium debitis morti tradet: ego au-
tem id patior, ipsum sua tyrannide iuste eiicere
volens. Quapropter alibi idem inquit. Nunc iu-
dicium est mundi huius, nunc princeps mundi huius
eiicetur foras. Cum enim iudicium fuerit, con-
demnabitur, & tyrannide eiicetur, vt qui iniu-
stam contra me sententiam tulit.]

1023 Pereleganter, (sed plenius quàm vt
hic referri possit,) Petrus Cellensis l. de panib.
c. 15. discussionem iudiciariam causæ nostræ
coram Deo iudice; Satana aduersario astante,
proponit. Christum verò ne oppressum se in iu-
Theoph. Raynandi de Attrib. Christi.

dicio Satan expostulat, pro homine vltro im-
molatum, exhibet elegantissimè. Item Rupertus
l. 2. de oper. Spir. sancti c. 17. & 18. cum præmi-
sser antiquorum Oratorum humani generis,
& suam causam agentium, Rhetoricam diuinam
omnibus absolutam numeris; cecidisse tamen
causa, cor ceciderint, Christus autem aduoca-
tus victoriam litis obtinuerit, exprimit in hunc
modum. [Si tanti Oratores antiqui, veteres san-
cti, quorum hic sermo erat, libera fronte in
auditorio cœlesti assisterent, & nullis peccato-
rum maculis cooperti, aut contaminati fuissent,
hoc vnum idem maximum intererat, & assisten-
ti iudici Deo misericordiae voces retardabat:
quia maculatas antiquo probro personas iusti-
tia repellebat. Ecce autem vnus aderat, atque
pro omnibus assisteat, homo reuerendus & pro
reuerentia dignè exaudiendus, in quem nihil
quærelæ haberet iustus naturæ nostræ iudex
Deus, imo apud quem magnæ vicissitudinis de-
bitor teneretur Deus. Peccatum quippe, neque
originale contraxerat, neque actuale commise-
rat, & tamen peccati pœnam, id est, mortem pro-
pter præceptum eius obedienter subibat. Dice-
bat igitur. *Responde mihi, quantas habeo iniqui-
tates & peccata, scelera mea atque delicta ostende
mihi.* Quid ad hæc Deus responderet? Nunquid
illi respondere poterat, quod vllas haberet hic
homo iniquitates, aut peccata in propria perso-
na, & non potius iustificaciones & merita? Pro-
inde iam illum arguere Deum decebat, vt dice-
ret. *Cur faciem, &c.* Quod si ille responderet, non
ergo à te faciem meam abscondo, neque arbi-
tror te inimicum, imo filium meum charissimum
sicut testificatus sum voce ad te delapsa à magni-
fica gloria, & dixi: *Tu es filius meus dilectus, in te
mihi complacui.* Habebat iste vocem vtique con-
stantem, causamque legitimam, vt diceret veraciter,
quod vni ex minimis meis, imo omnibus meis
fecisti, mihi fecisti. Nam verè eius erant, omnes
iusti siue electi qui eum expectauerant ab origi-
ne mundi; & omnibus illis abscondebatur Deus
faciem suam, interposito pariete inimicitiarum,
arbitratus eos inimicos suos propter peccatum,
quod peccauit communis omnium pater Adam.
Erant etenim illi quoque, natura filij iræ, sicut
& ceteri: *Cur ergo, (inquit) faciem tuam abscon-
dis & arbitraris me inimicum tuum?* In quo? *Scri-
bis enim contra me amaritudines, & consumere me
vis. peccatis adolescentiæ meæ.* Scribis enim, imo
scriptas apud te retines contra me amaritudines
quas hoc modo homini elocutus es. *Quia audisti
vocem uxoris tuæ, & de ligno ex quo præceperam
tibi me comederes, comedisti, maledicta terra in
opere tuo. In laboribus comedes ex ea, cunctis die-
bus vitæ tuæ. Spinas & tribulos germinabit tibi, &
comedes herbas terræ. In sudore vultus tui, vesceris
pane tuo, donec reuertaris in terram de qua sum-
ptus es, quia pulvis es, &c.* Eiusmodi amaritudines
ex tunc scribis contra me, simulque consumere me
vis peccatis adolescentiæ meæ. Siquidem tã pro
originali, quã pro actualibus peccatis, quæ ado-
lescência leuitate cõmissa sunt, de quibus Pl. *Delicta,
&c.* hæcenus vnūquēq; consumere vis. De-
inde posuisti in neruo pedem meum, funibus
peccatorum suorum constringens vnumquem-
que, vt non quæcumque velit, illa faciat, vt con-
delectetur, nonnunquam legi Dei secundum
interiorem hominem, videat autè aliam legē in
mēbris suis, repugnantē legi mētis suæ & capti-
uū se ducentē in lege peccati quæ est in mēbris
suis.

Y Y y 2 suis.

fuis. Hæc cæteraque iam dicta, vel his similia, cum clamore intimo, clamore, (vt ait Apostolus,) valido, & multis lachrymis perorando, per hunc sapientiæ spiritum, victoriam obtinuit, in iudicio, secundum rationem æquitatis, quam pendens idem Apostolus, ita dicit: *Si enim vniuersi delicto multum mortui sunt, multo magis gratia Dei, & donum in gratia vniuersi hominis Iesu Christi, in plures abundauit.*

Vides porro iuxta Rupertum, pertinere ad hanc Christi in cruce aduocationem, quod habet Apostolus Heb. 5. *in diebus carnis sue, preces & supplicationes ad Deum cum lachrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia.* Quamuis enim probabilis sit sensus ille huius loci, quem late prosequitur Bellarminus lib. 2. de 7. verbis Dom. cap. 19. quod scilicet ea oratio, Christum ipsum respexerit, ad obtinendam celestem sui corporis resurrectionem; tamen probabile quoque est, quod passum tradunt alij, nempe Apostolum expressisse Christi pro nobis interpellationem in cruce; & decessisse, Christum pro nobis tunc orantem, fuisse pro sua reuerentia exauditus.

Christus aduocatus noster, etiam orando, & quidem propriè.

1024 Certum tamen est, huiusmodi aduocationem Christi, longè quoque anteriorem fuisse. Neque enim tunc primum orauit Christus pro humano genere, sed ab initio vitæ; estque valde pia & verisimilis sententia Suarij lib. 1. de orat. cap. 1. num. 7. qui existimat, Christum per totam vitam continuasse orationem; quia sicut occupatio in alijs rebus, non auertebat Christi intellectum ab usu scientiæ beatæ & infusæ; ita neque ab oratione, quamvis aliquibus temporibus, potius quàm alijs, specialiter legatur orasse, etiam mentaliter; nempe applicando intellectum, non solum vt operantem independentem à corpore, sed etiam vt se conuertentem ad phantasmata inter orandum. Hic enim orandi modus, exigebat vigiliam; (ideoque interdum Christus legitur pernoctasse in oratione Dei;) nec erat perpetuus aut continuus, propter corporis imbecillitatem. Et respectu quoque huius modi orandi, dictum est à Nazianzeno orat. 28. numer. 21. Christum vt orandum studiosè doceret, secedere interdum solitum. At oratio profusa independentem à corpore, potuit in Christo esse perpetua: nec plus ea perpetuitas orationis est à Christo aliena, quàm alius usus scientiæ, quem in Christo fuisse perpetuum, supra vidimus. Quod si Christus perpetuò orauit oratione propriè dicta, quis dubitet, interpellationem illam Dei per Christum, ferè nos spectasse? Nam pro seipso, pauca occurrebant petenda; vt propterea S. Cyprianus lib. de orat. Dom. num. 80. neget Christum pro se orasse, quæ verò pro diuinæ gloriæ amplificatione poscebat, reuoluebantur in bonum nostrum; per quos ea diuinæ gloriæ accessio erat præstanda. Siue autem Christus perpetuò orauerit, eaque modo semper viuentem interpellatorem & aduocatum pro nobis egerit, siue aliquando orationem omnem abtulerit, tamen certum est, orasse aliquando pro nobis oratione propriè dicta, etiam priusquam crucem conscenderet, & extremam illam

orationem funderet pro Apostolis, & credituris per verbum eorum in ipsum.

Hanc postremam, & alias interiores interpellationes, pro nobis à Christo factas, aio esse orationes propriè dictas, hoc est non propterea generaliter sumitur, designatque quamcunque animi eleuationem ad Deum per contemplationem, aliòve actus à petitione distinctos, sed propterea sumitur pro petitione & intercessionem pro nobis. In quo sensu, S. Damascenus orationem de Transfigur. sub medium, videtur abrogasse Christi orationem, sic enim scribit, tractans orationem Christi in monte Thabor, cum facta est species vultus eius, altera. [Ceterum alio modo serui, & alio Dominus orabat. Etenim serui, metu, atque amore, per postulationem ad Dominum accedunt; atque oratio hoc meriti affert, vt ad Deum peregrinetur, & cum eo copuletur, eamque per se alit & corroborat. At verò sancta illa mens, eam Deo Verbo per hypostasim vnita sit, quo tandem pacto orabit? Quoniam item modo Dominus orans affabit? An non perspicuum est, ea de causa ipsum orasse, quia personam nostram afficebat, atque vt nos erudiret, viamque nobis, qua ad Deum per precationem ascenderemus, muniret, doceretque per orationem nobis diuinam gloriam conciliari: illudque etiam ostenderet se Deo minime inimicum & aduersarium effectum prætereā vt Patrem, tanquam sui principium & causam, honore afficeret, carnemque per naturam suam gressari permitteret, vt per se ipsam & robur concipiat, & erudiat atque ad præstantiorem disciplinam & habitum peteniat. Quin etiam vt tyrannum, sedulo an Deus esset obleruantem, inescaret. Nam hoc miraculorum potentia prædicabat. Ob eam causam, diuinis humana nunquam non miscet, tanquam scilicet sub esca hamum occultans.] Et mox, vt monstret qualis esset Christi oratio, addit, [Quam porro inuocatio erat, Propheta David docet, apertè proloquens; *Ipse inuocabit me, Pater meus es tu, Deus meus & susceptor salutis meæ.* Pater nimirum, vt Dei ac filij, quique ante secula, atque omnem essentiam, à Patre effluerit: Deus autem & susceptor salutis, vt incarnati, quique nostram in seipso naturam atque humanitatis personam subierat.] Quasi diceret, Christum non aliter inuocasse, nec aliter dictum orare, quàm agnoscendo Patris maiestatem, eamque demississimè colendo. Spectat eodem quod lib. 4. de fide c. 19 ait Christum fecisse. [Quædam simulationis inodo; vt cum Christus de Lazaro interrogat, *ubi posuisti eum?* & cum siculicam se confert, & cum refugit ac se protipit, & cum precatur: ac denique cum de eo ita scriptum est, *Finxit se longius ire.* His enim ac similibus, nec vt Deus, nec vt homo, opus habebat, verum ratione humanitati congruente ad id se confortabat, quod usus, atque utilitas poscebat. Verbi gratia, ob eam causam precabatur, vt se impium quendam. Deique aduersarium minime esse demonstraret; atque vt Patrem, à quo causam ducebat, honore afficeret.]

Hæc vt sonant, fateor mihi non probari. Neque enim Christus vel simulatorie agens, vel duntaxat vt Patrem coleret, aut ab eo se nequaquam alienum doceret, orauit absque propria petitione, præ se ferens duntaxat exterius petentis formam; sed verè orauit postulando, vt ro-

ties docemur in Scripturis, quas fas non est contra vocum proprietatem, cum nullum ea retenta subit absurdum, detorquere ad sensus extraneos. Fortassis tamen, licebit eodem modo S. Damasc. accipere, quo Ioan. Hesselius lib. de inuocatione sanctorum cap. 15. accepit S. Chrysostomum; qui cum toties & tam discretè, Christi veram & propriè dictam orationem agnoscat, nominatimque hom. 84. in Matth. ubi Christum intentius orasse docet, ne eius oratio, hypocritis videretur; & homil. aduersus eos qui ad synaxes non occurrunt, qui locus allegatur in 6. Synodo actio. 10. tamen quibusdam locis, videtur negare Christum verè orasse in hac vita, vt homilia 63. in Matthæum ad illud, *quoniam audisti me*. Et homil. 14. ad illud *rogabo patrem*. Ac denique homil. 79. ad illud, *subleuatis oculis*. Quæ Chrysostomi loca, ita exponit Hesselius, vt tantum velit S. Chrysostomus, Christum non orasse secundum diuinitatem vt Arianæ tunc blasphemabant: nec item orasse secundum humilitatem, eo orationis genere quod coniunctum sit cum ignorantia, & incertitudine accipiendi rem postulatam. Si igitur huiusmodi quoque interpretatio ad prolatum ex D. Damasceno locum, accommodari queat, eo melius.

Dilata, quæ aduersus propriam Christi viatoris pro nobis orationem, & an ea semper esse effeac.

1025 Itaque Christus, prolatis iurium nostrorum firmamentis, suis inquam meritis, & nostris eius sanguine teleris, causam nostram agens, dum hic inter nos versaretur, aduocatum se nostrum prodidit, hæc & illa bona nobis deponens, propriè dicta oratione, quæ hominem verum maxime decebat, cum per eam petitionem maximè honoraretur Deus, & nostra per nos ipsos indigentia ac mendicitas manifestetur. Et præciebat quidem Christus, omnia quæ poterat per orationem impetrare, essentia enentura: sed præciebat esse euentura interuentu petitionis, tanquam mediæ ad id diuinitus præstitis ab initio. Per se item plurima poterat; Sed adhibitis mediis diuinitus præordinati, inter quæ S. Aug. conc. 2. in Plal. 36. tractans locum ex 1. Reg. 2. prolatum à Donatistis *si Sacerdos peccauerit, quis orabit pro eo?* ait hunc locum, (quod fecerant Donatistæ,) non debuisse de quouis Sacerdote accipi, sed de Christo, de quo Apostolus Ioannes. [dixit, *Aduocatum habemus ad Patrem, Iesum Christum iustum & ipse est exoratio pro peccatis nostris*. Sed illud de illo Sacerdote scriptum est, quem isti non intelligunt, vt admoneretur populus in prophetia talem se debere agnoscere sacerdotem, pro quo nullus posset orare. Quis est autem pro quo nullus orat, nisi ille qui pro omnibus interpellat? Quia ergo tunc sacerdotium erat Leuiticum, ubi Sacerdos intrabat in sancta, & offerebat hostias pro populo, habebat autem imaginem non veritatem futuri cuiusdam Sacerdotis: (tunc enim & ipsi Sacerdotes peccatores erant, sicut ceteri homines:) volens Deus per Prophetam admonere populum, iam talem desiderandum esse sacerdotem, qui interpellaret

pro omnibus, & pro eo nullus oraret: designans talem, admonuit & dixit; *Si peccauerit populus, orabit pro eo Sacerdos. Si autem Sacerdos peccauerit, quis orabit pro eo?* Itaque ô popule, talem elige Sacerdotem, pro quo non cogaris orare, sed de cuius oratione pro te securus esse possis. Ipse est Dominus noster Iesus Christus, vnus Sacerdos, vnus mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus.] Sic eo loco, de Aduocati nostri oratione, Augustinus.

Tam feliciter porrò causam nostram egit Aduocatus & orator noster, quoties pro nobis orauit, vt nunquam sit repullam passus, sed semper exauditus sit, pro sua reuerentia. Quod generaliter de quouis Christi oratione aperte tradit S. Thomas 3. p. q. 21. art. 4. inde hoc confirmans, quod Christus secundum voluntatem superiorem, nihil aliud posceret, quàm quod sciebat Deum velle. Vnde exaudiebatur semper, quia de voluntate Christi absoluta ad diuinæ voluntatis nutum formata, procedebat omnis eius oratio, completè & integre spectata: quod addo, quia interdum Christus simplicem affectum suum quem præciebat repellendum, ita prodebat orando, vt tamen adungeret limitationem secundum quam auditus est. Subiunxit enim. *Verumamen non sicut ego volo, sed sicut tu;* quæ fuit absoluta Christi voluntas, repullam non passa. Opponunt præterea aliqui, orationem pro crucifixoribus, in qua non videtur exauditus, cum Deus illis, (saltem omnibus,) non ignouerit, quod ferebat Christi ad Patrem petitio. Hæc tamen non rectè opponuntur. Imo fortassis contra Apostolum, qui de Christi oratione in cruce, testatur eam fuisse exauditam pro sui reuerentia. Tamen verò effectus conuersionis omnium crucifixorum, securus non est; nemini tamen negata est gratia, per quam effectus ille sequi posset. Christi porrò oratio non aliud spectauit, quàm vt omnibus quantum erat ex Deo, ignosceretur, omnibusque conferretur gratia qua possent illius, vt apud S. Cyprianum sermon. de Passione nominatur, *seleu scelerum & peccati peccatorum, absterisionem & abolitionem obtinere, vt iis contigit per quos non stetit.*

An Christus, etiam nunc propriè oret pro nobis. Pars negans.

1026 Maior difficultas est, an Christus, tali pro nobis aduocatione, etiam nunc in cælo perfungatur: seu an oret nunc pro nobis. Negant plerique recentiores, vt Lessius lib. 1. de diu. perf. nu. 83. (sibi contrarius lib. 2. de virtut. cap. 37. à num. 24.) Magalinius 1. Timo. 2. scet. 33. annot. 5. Becanus de Incarn. cap. 17. q. 4. Valques 3. p. d. 82. c. 2. & Espenæus l. de mediat. cap. 8. qui contrariam sententiam, carnalem imaginationem à veteribus Catholicis contritam, nominat; & multos in hanc sententiam; Partes laudat. Nazianzenum superius protuli. Chrysostomus hom. 15. in ad Rom. ad illud *Christus qui mortuus est, qui & intercedit pro nobis*, non minùs discretè idem tradit, ita scribens. [Etenim in propria dignitate qui apparuit, nostri curam non deposuit, sed & pro nobis intercedit, & adhuc eandem charitatem constanter seruat, neque enim contentus est occasione solum, quod quidem maximi est amoris argu-

mentum,

mentum, officiis iis quæ ad ipsum pertinent, non fungi modo, sed & alium quoque obsecrare. Hoc enim solum per id verbi intercedit, demonstrare voluit, more hominum loquens, ac nostræ sese imbecillitati attemperans, ut charitatem declararet. Nam verbum id intercedit, nisi cum hoc sensu acceperimus, multa absurda subsequuntur. Atque ut intelligas, hoc esse quod adstruere vult; prius ubi dixit illum esse ad dexteram: tum addidit, illum pro nobis intercedere: quod æqualitatem ac paritatem declaravit, ut iam ipsa intercessio, non immutatio, sed charitatis solius esse videatur. Si enim ipse vita cum sit, & fons bonorum omnium, & parem cum Patre auctoritatem habeat, mortuos suscitans, ac viuificans, omniaque alia faciens: quomodo intercessionis egeat, ut nobis adiumento sit; desperatos & condemnatos, propria auctoritate ab illa condemnatione liberavit, & iustos & filios fecit, & ad honores supremos subiecit, & quæ nunquam sperata fuerant, ea ad opus deduxit; quo tandem modo, post omnia à se perfecta, post naturam nostram in throno regio ostensam, ac collocatam, ad ea quæ faciliora sunt, intercessionis indigeat? Vides ut vndique ostendat, se alia nulla de causa Verbi id, *intercedit*, dixisse, quam ut feruorem ac vigorem illius erga nos charitatis declararet.]

Rupertus præterea lib. 9. de diu. offic. cap. 3. tractans illud Ioan. 14. *Ego rogabo patrem, & alium Paraclitum dabit vobis*, contendit id debere accipi, de precibus à Christo postea fufus tempore passionis. [Non enim (inquit,) postquam ascendit in cælum, clamat ut saluetur à morte; ergo nec rogat ut Paraclitus nobis detur, sed dat, iam ex tunc, vtens data sibi potestate in cælo & in terra.] Et mox exponens illud Rō. 8. *Christus qui est à dextris Dei qui etiam interpellat pro nobis*, ait. [Illa namque interpellatio Doctorum omnium vera assertione, non summissa est postulatione, sed eius passionis quæ semel suscepta, semel pro nobis in sacrificium oblata est, æterna commemoratio, semel in conspectu sanctæ Trinitatis admissa sanguinis eius innocentis exclamatio, homicidas qui fuderunt, conuincens; Nos autem qui bibimus in ministerio altaris, non indiga, sed potenti interpellatione defendens. Alioquin, quomodo & antequam ascendisset ait; *Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra*? sic & postquam ascendit, ut possit interpellat, vel rogat dari nobis Paraclitum?]

Hæc postrema verba continent, non inuallidam rationem huius sententiæ; càmque mox iterat Rupertus, & confirmat, partim ex praxi Christianorum; nemo enim Christum nunc rogare ausit ut pro nobis roget sed ut misereatur poschemus dicentes *Christe eleysen*; ut inquam concedat pro potestate eum precamur, partim etiam ex eo quod disertè Christus Ioan. 16. proficitur, se post mortem non rogaturum pro nobis, cum ait; *In illa die, in nomine meo petetis, & non dico vobis, quia ego rogabo Patrem de vobis. Ipse enim Pater amat vos, quia vos me amastis*: quibus verbis Rupertus contendit euinci illum alium locum ex Ioan. 14. quo Christus dixerat, *rogabo patrem & alium Paraclitum dabit vobis*, ad preces in cruce fufas pertinere; non autem ad preces postea exhibitas. Pugnant enim duo

illa, *rogabo & non rogabo*, si ad idem tempus referantur. Accedit quod Christus, cum viator erat, distinctè agnoscebat omnes aliquando occurruras aliquid petendi occasiones; proindeque facile illi fuit, cum adhuc viator esset, omnia illa poscere, plenam ac cumulatam redemptionem exhibere, nihil remittens, quod nobis obtineret post mortem. Ita ergo fecit, ac proinde nihil est quod denuò roget.

Eligitur affirmans, & probatur auctoritate, ac ratione.

1027 Contraria sententia, quæ Christum in cælo orare pro nobis, affirmat; est multorum grauium Doctorum, mihi quæ probatur. Tradunt eam S. Thomas 2. 2. q. 83. art. 11. & in cap. 7. ad Hebr. l. c. 4. Soro in cap. 8. ad Rom. Ribera Heb. 7. à num. 78. Toletus in cap. 16. Io. annot. 35. (citans ad idem Nazianzenum, Augustinum, Hilariū Diaconum, Cyrillum, Alexandrinum;) Maldonatus ad idem cap. num. 74. citans Augustinum, Rupertum, Theodoretum, Leontium, atque Cyrillum. Diligenter planè id ipsum confirmat Hesselius, & citat complures Patres lib. pro inuocatione sanctorum cap. 15. Idem tradunt Cornelius in cap. 8. ad Rom. num. 216. Bonac. de horis Canonicis disp. 1. q. 2. p. 1. & Tract. de Incarn. disp. 1. q. 15. p. 2. Scottia 2. de Missa cap. 3. num. 2. Suarez 3. p. tomo 1. d. 45. f. 1. & lib. 1. de Orat. cap. 10. num. 15. Bartholomæus à S. Fausto lib. 1. de Horis Canonicis qui est de orat. in communi q. 38. (sibi tamen statim contrarius,) Ragusa Tomo 2. disp. 18. Valent. Tomo 4. disp. 1. q. 21. p. 1. Præpositus 3. p. q. 21. nu. 10. qui alios præterea & PP. & D.D. profert; quibus addo Goffridum Vindocinensem ferm. 1. sic scribentem. [Redemptorem nostrum sequamur ad gaudia æternæ felicitatis, quod nos ipse in carne nostra præcessit, & vocat sedens ad dexteram Patris. Ipsum etiam pro nobis apud Patrem intercedere, toto corde credamus; quia nisi eius sanctissima intercessione & virtute maniamur, Diabolo non valeamus resistere, qui vires suas mutauit quidem, non amisit delectus. Verè orat pro nobis Dominus, in carne quam assumpsit pro nobis. Nec mirandum, si Patri suo preces propitiationis pro salute hominis exhibet, qui homo fieri voluit, ne homo periret. Nec dedignatur pius Dominus in cælo assumptus, hominem iuuare in terris, quem & à peccato mundare vult, & secum regnare in cælis; & illum tanto amore complectitur, ut si eum adhuc pro illo mori iustitia iura exigent, pietatis sibi viscera non deessent.] Grethlerus quoque Tomo 3. de Cruce lib. 4. *ferè initio*, monet huius sententiæ fuisse Græcos; apud quos interdum legitur. *Sancta crux, ora, vel intercede pro nobis*. Est enim locutio figurata, quia Christus ipse olim crucifixus, nunc in cælo regnans, interpellator noster fieri rogatur. Itaque hæc sententia quidquid Rupertus dixerit, non destituitur auctoritate.

1028 Nec deest Scriptura, & ratio. Nam Ioan. 14. Christus consolans discipulos de eius discessu mærentes, promittit, se cum ad Patrem venisset, rogaturum pro eis, ut acciperent alium Paraclitum. Is enim est planus sensus illorum Christi verborum, quibus spondet se Patrem rogaturum,

rogaturum, vt ex ferie capitis liquet. Nec est cur verbum *rogandi*, ad sensum improprium deflectatur, cum nulla sit absurditas in reinendo sensu proprio. Actus enim orandi, decet Christum etiam in statu alterius vitæ, cum sit actus religionis, & beatis quoque conueniat. Quod si obtenditur data Christo potestas omnis in cælo & in terra, nã ea ratio nimium probat, Ex ea quippe sequeretur, Christum viatorem non orasse verè pro nobis. Nam ex tunc quoque acceperat omnem potestatem in cælo & in terra: quia titulo vnionis hypostatice, potiebatur omnibus illis prægogatis, quibus dici potest postea positus, titulo meritorum, & passionis pro nobis exceptæ. Et tamen non obstante ea plenissima potestate, qua Christus de omnibus ad salutem nostram attentibus disponere hinc poterat, tamen Patrem rogauit, vt Deum ea ratione coleret, suamque (provt hominis) ad eum demissionem & subiectionem testaretur. [Et licet ipse vita sit, (inquit S. Epiphanius hæc. 69. num. 29.) vt testatur, *Ego sum vita*; càmque conficere per se se possit, iuris tamen ac iustitiæ legem perturbare noluit, sed idcirco venit vt ad vnum principium, vnamque diuinitatem, veritatem concordiam, vniusque gloriæ prædicationem, hominum salutem, mentemque traduceret. Ob id coram discipulis Patri supplicare voluit, Nam quis demum Filius à Patre non postularat quis Pater, non filio largitur? quis porro filius à Patris natura diuersus est? Propterea vnicus Dei filius à Patre genitus plenus gratiæ & veritatis, nullum complementum requiebat, cum nihil ipse de veritate deesset, sed plenus gratiæ ac veritatis foret. Sed esse plenus sit atque, & largiatur ipse, & largiri possit; nihilominus in Patrem refundere omnia voluit. Nam Filius glorificat Patrem.] Idem ergo sine dubio, eadem, ex causa præstare in cælo poterit; & reuera præstat, iuxta Scripturas propositas.

Accommodare huc possumus, egegiam S. Ambrosij sententiam lib. 5. in Lucam ad illud capitis 6. *Erat pernoctans in oratione Dei.* Quærens enim, de Christi qui omnia poterat, oratione, subdit, [Orat ergo Dominus, non vt per se obsecrat, sed vt pro me impetret. Nam et si omnia posuerit Pater in potestate filij, filius tamen vt hominis formam impleat, obsecrandum Patrem putat esse pro nobis, quia aduocatus est noster. Noli insidiarices aperire aures, vt putēs filium quasi infirmum rogare, vt impetret quod implere non possit. Potestatis autor, obedientiæ magister, ad præcepta virtutis, suo nos informat exemplo. *Aduocatum*, (inquit,) *habemus apud Patrem.* Si aduocatus est, debet utique pro meis interuenire peccatis. Non ergo quasi infirmus, sed quasi pius obsecrat. Vis scire quia quæ velit possit? Et aduocatus, & iudex est. In altero pietatis officium, in altero insigne est potestatis.] Quidni etiam sic accipimus, illud Victoris Cartmenensis lib. de Penit. cap. 24. ad penitentem. *Flecte genua, & eliso vultu terre prostrato: Suscipiet gemitum tuum cælestis ille protinus aduocatus, & non prætermittet pro te interpellare patrem suum, qui fidum præbere consuevit penitentibus patrocinium. Causam suam non argumentis ad præscriptum genus eloquentiæ perorabit, illic impetraturus veniæ beneficium, qui de superato non expe-*

ctat aliquod honorarium. Hoc Apostolus probat, dicens: *Quis accusabit aduersus electos Dei Deus qui iustificat: quis est qui condemnet? Christus qui mortuus est, verum etiam & surrexit, qui est in dextera Dei qui interpellat pro nobis.* Addit etiam, locum toties adductum ex 1. Ioan. 2. de Christo aduocato apud Patrem. Postremo ratio quæ S. Bernardus (serm. in vigilia SS. Petri & Pauli, conficit sanctos in cælis orare pro nobis, militare pro Christo, & ad eum multo aptari facilius potest. [Qui potens in terra, potentior est in cælis ante faciem Domini Dei sui. Si enim dum hic viveret, miserus est peccatoribus, & orauit pro eis, nunc tanto amplius, quanto veriùs agnoscit miserias nostras, orat pro nobis Patrem, quia beata illa patria, charitatem eius non immutauit, sed augmentauit. Neque enim quia impassibilis omnino, ideo & impassibilis factus est, sed nunc potius induit sibi viscera misericordiæ, cum ante fontem misericordiæ existit.]

Euersa, partis negantis firmamenta.

1029 Quæ in contrarium opponebantur, facile diluuntur. Ex tot enim Patribus quos pro se adducit contraria sententia, vix est præter Rupertum, (cuius autoritas in re dogmatica, non est tanti;) vix inquam est qui sententiæ contrariæ aperte attipuleur. Non enim si proponunt aduocationem Christi veluti obiectiuam, quæ sita est in eo, quod Christus pro nobis factus homo, semper Patri obuersetur; excludunt propterea formalem, quæ pro nobis anteriora sua merita representans, interpellat, vt quæ ad salutem nostram faciunt, accipiamus, donec cognominatur hodie, & supersunt qui hereditatem capiant salutis. Nam post mundi clausulam, sicut nulla cuiusquam erit necessitas & indigentia, ita cessabit hæc Christi aduocatio, & interpellatio pro nobis. Aduersarij autem, ex eo quod Patres aliqui meminerint intercessionis obiectiuæ, exclusam volunt formalem argumentatione aperte inani.

Alij verò Patres, tantum excludunt orationem, qualem hic Christus fundebat: nempe coniunctam cum lachrymis, & clamore valido; quæ tamen repudianda omnino est; etiam si illam videri possit inuexisse Origenes hom. 7. in Leuit. tractans vetitum principi Sacerdotum vini vsum, in accessu ad altare. [Saluator meus, (inquit,) iugiter etiam nunc peccata mea. Saluator meus lætari non potest, donec ego in iniquitate permaneo. Quare non potest? quia ipse est aduocatus pro peccatis nostris apud Patrem, sicut Ioannes Symmyta eius pronuntiant dicens; *Quia & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum iustum, & ipse est repropitiatio pro peccatis nostris.* Quomodo ergo potest ille, qui aduocatus est pro peccatis meis, bibere vnum lætiæ, quem ego peccando contristo? Quomodo potest iste, qui accedit ad altare vt repropiciet me peccatorem, esse in lætitia, ad quem peccatorum meorum meior semper ascendit? *Vobiscum*, (inquit,) *illud bibam in regno patris mei.* Quamdiu nos non ita agimus, vt ascendamus ad regnum, non potest illud vinum bibere solus, quod nobiscum se bibere promissit. Est ergo tandiu in merore, quamdiu nos persistimus in errore. Si enim Aposto-

lus ipsius, luget quosdam qui ante peccauerunt & non egerunt poenitentiam in his quæ gesserunt, quid dicam de ipso, qui filius dicitur charitatis? qui semetipsum exinanivit propter charitatem quam habebat erga nos, & non quaesivit quæ sua sunt cum esset aequalis Deo, sed quaesivit, quæ nostra sunt, & propter hoc euacuauit se? Cum ergo ista quæ nostra sunt quaesierit, nunc iam nos non quaerit, nec quæ nostra sunt cogitat, nec de erroribus nostris meretur, nec perditiones nostras & contritiones desinet, qui fleuit super Hierusalem, & dixit ad eam; *Quoties volui congregare filios tuos sicut gallina congregat pullos suos, & non uolui.* Qui ergo vulnera nostra suscepit, & propter nos doluit tanquam animarum nostrarum, & corporum medicus, modò vulnerum nostrorum putredines negligit? *Comperuerunt enim, (ut ait Propheta,) & corrupta sunt cicatrices nostræ, à facie insipientia nostra.* Pro his ergo omnibus, adfuit nunc vultui Dei, interpellans pro nobis; adfuit altari, ut reprobationem pro nobis offerat Deo: & idè dicebat tanquam accessurus ad istud altare, quia iam non bibam de generatione vitis huius, donec bibam illud uobiscum nouum. Expectat ergo ut conuertamur, & ipsius imitemur exemplum, ut sequamur vestigia eius, & lætetur nobiscum, & bibat vinum nobiscum in regno Patris sui. Nunc enim quia misericors est, & miserator Dominus, maiore affectu ipse quàm Apostolus suus flet cum flentibus, cupit gaudere cum gaudentibus. Et multo magis luget ipse eos qui ante peccauerunt & non egerunt poenitentiam. Neque enim putandum est, quod Paulus quidem lugeat pro peccatoribus, & flet pro delinquentibus, Dominus autem meus Iesus, abstineat à fletu cum accedit ad Patrem, cum adfuit altari, & propitiationem pro nobis offert, & hoc est, accedentem ad altare non bibere vinum lætitiæ, quia adhuc peccatorum nostrorum amaritudines patitur. Non vult ergo solus in regno Dei bibere vinum, nos expectat. Sic cum dixit; *Donec bibam illud uobiscum.* Nos sumus igitur, qui vitam nostram negligentes, lætitiā illius demotamur. Hæc ut sonant, repudianda sunt, quippe cum Christi planè comprehensoris statum pugnantia. Nec tamen notandus ea ex causa est Origenes, qui longè alio sensu loquitur, quàm præ se ferat cortex vocum. Christum enim accipit, prout facit vnum quid cum membris suis; quæ ratione, non modò nobiscum trahitur dicitur, sed etiam Patri non subici, iuxta Apostolum. Verè tamen huiusmodi orationem lachrymis persalam, negare Christo intendunt Patrum nonnulli, cum eum in cælo rogare negant.

Alij verò plerique, præsertim Nazianzenus, cum Ariianis disputantes, eam dumtaxat Christi inter orandum abiectionem remouent, quæ vel in personam eius refunderetur, & diuinitatem Verbi attingeret, vel hominem qui simul Deus sit, verè dedecet. Quam abiectionem, nos quoque remouendam non dubitamus; sed eam tamen saluam volumus, quæ ex casto timore Dei in sæculum sæculi permanente proficiscitur, & humanitati Christi, etiamsi ad cælos iam euectæ, omnino congruit. Perpatum ergo in primariis Patribus præsidij habet contraria sententia. Quosdam verò, quibus Patrum contrariæ sententiæ astipulantium, syllabus am-

plificatur, parui planè facio in hoc negotio; ut Cabasilam Schismaticum, imò hæreticum. Nec suis item natus caret Simeon ille Thessalonicensis, quod apud Posselinum lib. 6. Bibl. videre est, ut proinde non debeat videri eius autoritas inrefragabilis.

Ratio præcipua contrariæ sententiæ, sufficienter elisa est inter confirmandum nostram. Vidimus enim, quamuis Christus potestate ordinaria qua pollet, posset non rogato patre, omnia quæ nobis conducunt elargiri; tamen non abs te, velle interponere, (saltem aliquando,) orationem: ut diuinæ Maiestati remissionem suam testetur, quod in via item fecit, quamvis æquè polleret ordinaria illa potestate, saltem aliis titulis, de quibus suo loco. Quamvis autem Christus viator, omnia quandoque petenda, prænouerit, ac fortassis etiam postulauerit, tam in primo conceptionis suæ momento, quàm cum se Patri obtulit mox crucifigendus, vel cum iam cruci suffixus, sacra victima, Patri à seipso oblatum est: Tamen admittendam quoque censemus eiusdem petitionis renouationem, scilicet ab aliorum obsecrorum in orationes illas Christi viatoris adiutorum petitione, prout occasio & nostra exigentia tulcrit.

Cur non apprecemur nobis, Christi orationes, & quatenus id possit licere.

1030 Non fect tamen vltus Ecclesiæ, ut oratio ad Christum dirigatur, postulando ut oret pro nobis. Loquentes enim cum Christo, attendimus dignitatem eius personalem; idè quæ ad eum adimus non tanquam ad intercessionem, sed tanquam ad Deum autorem bonorum omnium. Sicut cum quis Regem adit, non compellat eum adhibito titulo aliquo inferiori, tametsi teneri in eum cadat, v.g. ducis Normanniæ, vel Comitissæ Picardiæ; sed vsuipato solo magnificentiore, nempe Regis; Et apud Abucaram Opusc. 1. 4. initio, rogatus à Nestotino. Orthodoxus, cur B. Mariam, *De parum* potius quàm *Christiparam* nominaret, cum verè sit *Christipara*, respondet; quia à meliore parte, non autem à minore, appellationes sunt; ab iis præsertim qui laudant, & honorare volunt. Quo recidit quod habet Faustinus apud Gelium l. 16. cap. 3. frigidam laudem, (cuiusmodi est, quæ à minore titulo petitur,) vituperationi æquiuale. Hæc igitur vna est causa, cur non soleamus Christum precari, ut pro nobis oret: præter aliam quæ ex eo ducenda est, quod ea precandi ratio, posset infirmis ac rudibus suspensionem facere, Christum cogitari ut putum hominem.

Non esset tamen intrinsecè malum, Christi pro nobis orationes exposcere, non diuidendo personas, sed naturas tantùm; nec dirigendo orationem & humanitatem, conceptam abique Verbo: (quia quamuis ut sic possit adorari, quod est merè passiuè se habere, & obiecti conceptui etiam coniunctissima secerne apto; non potest tamen peti, ut oret; quod præstat prout reipsa est, nec pendet à modo quo eam nobis obiciamus;) sed dirigendo orationem ad Christum hominem, spectando præcisè rationem subsistendi in humanitate, Et est quidem humanitas, immediata ratio agendi, haurit tamen dignitatem suorum operum à Verbo coniuncto eamque

eamque terminante, nec reipsa quicquam præstat, aut agit absque eo. Vnde sicut humanitas concepta seorsum à Verbo, non est mediatrix nostra, vt garrunt Hæretici, sed tantum Christus est noster mediator per humanitatem; sumptam prout in reipsa se habet, atque adeò vt Verbo coniunctam; ita humanitas vt seorsum sumpta, non orat, neque satisfacit, aut meretur: quæ sunt mediatoris functiones. Quare non est (vt sic) oranda vt pro nobis oret etiam si (vt dixi,) labe vacabit ea Christi precum postulatio, directa ad Christi humanitatem in Verbo subsistentem; siue ad Christum prout hominem. Quod rectè tradit Caietanus 3. p. q. 25. art. 2. Hesselius lib. pro inuocatione sanctorum cap. 5. Corduba lib. 1. q. 5. dub. 3. puncto 4. & Spales t. 1. 3. p. d. 53. sect. 3. ad secundam quandam obiectionem, & l. 1. de orat. c. 10. n. 18.

Christus, nunc in Eucharistia, Aduocatus noster.

1031 Non modò igitur in hac vita, fuit Christus aduocatus noster, sed in eodem munere nunc quoque persistat, interpellans pro nobis, vt Apostolus verè dixit, Rom. 8. Nec in cælo tantum, vbi visibiliter conspicuus ad dexteram Patris sedet, sed etiam in terris, sub velamine specierum in Missæ sacrificio, munere Aduocati & interpellatoris pro nobis fungitur Christus. [Fidelis Aduocatus ait. Gul. Paris. lib. de Euchar. cap. 2. initio,] necesse habet interesse causæ quam coram agendam suscepit, si possit, quoties causa agitur ipsa vel præsentiam eius desiderat. Causa autem totius Ecclesiæ in Missa agitur scilicet coram Deo Patre, tanquam per procuratorem Sacerdotem. Necesse ergo habet interesse, & causam agere huius Aduocatus. Non autem est Aduocatus, nec causam agit, nisi in quantum homo est. Necesse ergo habet ibi esse, & assistere procuratori Sacerdoti. [Et inferius. Cum iuges, imò continuæ offensiones, quarum nec numerus est nec mensura, iugem & continuam interpellationem requirant, seu Dei propitiationem; continuæ accusationes, iugem ac continuam defensionem, seu Aduocatum, euidentem est necessitas Sacerdotis semper viuientis & interpellantis pro nobis; Heb. 7. similiter & Aduocati qui etiam propitiatio est, sicut legitur 1. Ioan. 1. Continuas autem idè diximus offensiones, quia nec hora, nec momentum reperiri potest, in quo non inueniatur offensio aliqua, vel peccatum alicuius ex tanto populo. Accusationes etiam diximus iuges & continuas, propter malignitatem Diaboli, de qua scriptum est Apocal. 12. quia proiectus est accusator fratrum nostrorum qui accusabat eos die ac nocte, ante conspectum Domini.] Tandem inferius. [Tot ergo, & tam arduæ causæ, imò tam miserabiles & desperatæ, proprium meritò requirunt Aduocatum, qui patrocinium earum propriè incumberet ex officio. Si enim princeps Reipublicæ mundanæ pro supplendo defectu imperiorum, ne ius eorum temporale deperiret, publicos aduocatos constituit in succusum imperitè litigantium, quanto fortius princeps vniuersitatis Deus, vniuersorum & singulorum insufficientiæ consulens, & periculis æternæ damnationis occurrens, publicum Aduocatum toti generi humano constituit, qui causis vniuerso-

Theoph. Raynandi de Attrib. Christi.

rum & singulorum agendis, & etiam releandis sufficeret? qui in consistorio eius, & ante tribunal ipsius, pro omnibus pro quibus iustitia permitteret, staret. Alioqui curiæ eius & consistorio, non parum perfectionis decisset, si miseris & imperitis, sibi que non sufficientibus, sufficiens Aduocati decisset patrocinium: Nullatenus enim in vltimæ perfectionis & sufficientiæ curia, decesse decet, qualem requirunt excellentem Aduocatum, hoc est, qui meritò sit omnium refugium miserorum.] Sicut ergo Eucharistia, est viua commemoratio Christi in cruce pro nobis mortui, & Missæ sacrificium in cruenta expressio sacrificij crucis, ita agit hie Christus Aduocatum pro nobis quemadmodum in cruce fecit.

Vsus doctrina, de Christo Aduocato nostro.

1032 Hæc quanta sit omnibus viatoribus, præsertim verò miseris peccatoribus, confidentiæ sanctæ sementis, iuxta Apostolum, ponderauit egregiè S. Chrysostomus hom. 15. in ad Rom. confirmatque perpulchrè, verbis illis Origenes hom. 8. in numer. in ipso fine. [Nostrum est, ad emendationem citius festinare, ad poenitentiam sine dissimulatione conuerti, lugere præterita, cauere futura, inuocare auxilium Dei: statim enim vt conuersus ingemueris, saluus eris. Inuenies enim aduocatum, qui pro te interpellet Patrem, Dominum Iesum Christum, multo præstantiorem, quàm fuit Moyses, qui tamen orauit pro populo illo; & exauditus est. Et fortasse præterea Moyses scribitur interuenisse pro peccatis populi prioris, & impetrasse veniam, vt multo magis nos confidamus, quod aduocatus noster Iesus, indubitatam nobis veniam impetrabit à Patre, si tamen conuertamur ad eum, & non recedat retrò cor nostrum. Sicut & Ioannes in Epistola sua dicit. Hæc autem dico filioli, vt non peccetis. Quod & si peccauerit aliquis vestrum, habemus aduocatum apud Patrem, Iesum Christum, qui interpellat pro peccatis nostris.] Suauissimè Arnoldus Abbas Bonæ Vallis, in ipso fine laudationis B. Mariæ. [Datum est filio à Patre omne iudicium, & eius est temperare & dispensare seueritatis districtæ decretum, qui non facit eos, quorum aduocatus existit, condemnari; cumque idem sit aduocatus & iudex, nequaquam crudeliter iudicat, qui semper misericorditer interpellat. Metues quippe mortis eius, salus est hominum. Nec illud sibi perire facile patitur, pro quo & sanguinis pretium magnum datum est, & tantum reconciliationis humanæ studium fuit, vt sua dispendia non attenderet, dum erroneum lucraretur.] Præclare item Guericus serm. 2. in Ramis palm. in fine; [Quanta clementia Pater suscipiet, quem Filius commendabit? Filius namque qui causam animæ tuæ semel in cruce suscepit agendam, nunquam eam agere desinit, apud Patrem semper interpellans. Vade securus, vade gratulabundus, vbi iudex tuus, est aduocatus tuus.] Et serm. 1. de Ascens. [O felices, quorum aduocatus ipse, iudex est: pro quibus orat, qui pari honore cum eo quem adorat, adorandus est. Voluntate laborum eius, non fraudauit eum Pater, cum quo est ei vna voluntas & vna potestas, quia vnus Deus est. Omnino quod

Z Z z Christus

Christus orat, impleri necesse est: cuius sermo virtus est, & voluntas effectus qui de omnibus quæ sunt, *Dixit & facta sunt, mandauit & creata sunt. Volo, (inquit) ut ubi ego sum, & ipsi sint mecum.* O quanta securitas fidelium, quanta fiducia credentium; tantum non abiciant gratiam quam acceperunt. Non enim solis Apostolis proposita est hæc securitas, vel condiscipulis eorum, sed omnibus qui per eorum verbum, credituri sunt in Dei Verbum.]

1032 Quantum præterea in nobis pietatis & gratitudinis sensum, excitare debeat hæc Christi pro nobis aduocatio, diuine omnino expressit Cassiodorus l. de amicitia cap. de Sabatho animæ, his verbis. [Cum ille Angelus transfuga, & emanans, deinde detestabilem peteret ancillatum, Christus litem contra te positam, suam fecit, & post diuersas productiones testium legis, oraculorum, Prophetarum, signorum, prouerbiorum, sanguinem allegauit. Obtinuit allegatio illa, tuæ sententiam libertatis. Super calculo scriptæ sunt litteræ, in membrana corporis crucifixi: & confirmata osculo misericordie & veritatis, iustitiæ & pacis occurrentium sibi. Denique impressum est sigillum, plaga scilicet lateris, quam in pretium redemptionis nostræ, & expiationem nostram continuam, iugiter exhibet ante oculos. Adhuc extat titulus causæ, inscriptus in tantæ charitatis memoriam. Scias quodd si te ingratum reperit, nec velle tanto vti beneficio, exiget à te districtissime mortem suam: verèorque ne quandoque indignantissime tibi dicat, *Tolle manum tuam, & mitte in latrum meum dextrum: mitte digitos in fixuram clauorum, & vide quanta pro te passus sum.* O ingrata, crudelis, impia, non putas Deum de collatis tibi beneficiis pœnitere, si ea viderit per ingratitude perisse? Saxeus sit quem tantus in nobis aduocationis Christi visus ac fructus, non molliat.

Erīt autem eo certior fructus aduocationis Christi pro nobis, quo quisque vt S. Paulinus ad Aprum quondam Causidicum Epistola 29. aiebat, instructior iure diuino aduocatus, pro se postulat; nec ita externum quæret patrocinium, vt sibi metipse suum denegēt, quod bonis operibus, & meliorum emulatione, præstare ex Dei benignitate potest. Quod spectat quod S. Anselmus in similitud. cap. 74. placitum (*le plaidoyé*) Diaboli contra hominem, & hominis responsa, scite exponit. Neque verò cui hæc aduocatio fructuosa per tempus vitæ non fuerit, expectare debet ab ea commodum aliquod in iudicio extremo, vbi causa iteratò excutietur coram iudice incorruptibili, & veteratore, ac quadruplatore nequissimo, nos virgent: quod S. Augustinus orat, contra Iudeos Artia. & Paga. c. 3. & 4. monstrat pereleganter vt referam sequenti capite.

Nunc claudamus verbis eiusdem in psalm. 66. ad illud, *quoniam iudicas populos in aequitate*, vbi sic habet. [Nemo te fallat. Gaudeat iudicandus, qui timuit iudicaturum. Præuidit enim, & præuenit faciem eius in confessione, ille autem cum venerit, populos in aequitate iudicabit. Quid ibi valebit calliditas accusatoris, vbi est testis conscientia? vbi tu eris & causa tua? vbi iudex non querit testem? Aduocatum misit tibi, propter illum, & per illum consistere. Age causam tuam, & defensor est pœnitentis, & pe-

titot veniæ, confitentis, & iudex innocentis. Verè timere poteris causam tuam, vbi Aduocatus tuus, erit iudex tuus? Letentur ergo & exultent gentes, quoniam iudicas populos in aequitate. Sed timere poterunt nē male iudicentur, dent se corrigendos, dent se dirigendos, ei qui videt iudicandos. Hic corrigantur, & non timeant cum iudicabuntur.] En Christum defensorem suæ Aduocationis, simul & Iudicem eius qui se in hac vita dignum præstat tali Aduocatione & defensione. S. Gregorius in calce homilie 7. in Ezech. præclare idem docet his præter cetera. [In assiduis fletibus, in quotidiana nostra pœnitentia habemus Sacerdotem in cœlis qui interpellat pro nobis, de quo etiam per Iohannem dicitur, *Si quis peccauerit, Aduocatum habebimus apud Patrem, Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatus pro peccatis nostris.* Ecce exultat animus, cum Aduocati nostri potentiam adiuvimus. Sed exultationem nostram iterum temet mordet timor, quia ipse qui nobis Aduocatus est, dicitur *iustus*. Nos enim causas iniustas nullo modo suscipit, nec verba ducit pro iniustitia defendit. Quid ergo agimus charissimi frautes mei? Sed ecce occurrit animo quid agamus. Mala quæ fecimus, & delicta, & accusamus. Scriptum est, *Iustus in principio accusator est sui.* Quilibet enim peccator conuersus in fletibus, iam iustus esse inchoat, cum ceperit accusare quod fecit. Cur enim iustus non sit, qui contra suam iniustitiam, iam per lachrymas læuit? Iustus igitur Aduocatus noster, iustos nos defendet in iudicio, quia nosmetipsos & cognoscimus & accusamus iniustos. Non ergo in fletibus, non in actibus nostris, sed in Aduocati nostri allegatione confidamus. Qui viuūt & regnat cum Patre, in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.]

CAPVT IX.

Christus Fideiusor.

1034 **C**HRIſTVM quem Apostolus Heb. 7. *sponsorum meliorem noui Testamenti* appellat, fideiussores nostrum Theodoretus, alique complures accipiunt; & ita intelligunt, vt quoniam nouum Testamentum pollicetur tegnum cœlorum, & mortuorum resurrectionem, ac vitam æternam, quorum nihil adhuc visum erat, ideo Christus sponsus melioris Testamenti dicatur quia per suam quidem resurrectionem, spem resurrectionis nostræ confirmavit, cœterorumque bonorum obtinendorum, se veluti vadem nobis ac prædem statuit. Verè hoc quidem dici, non eo inficias. Sed ad Apostoli mentem, non minus appositè dixerit quis, cum Occumenio, & aliis fideiussores, eo loco dici Christum; quia est mediator; id est quia pro nobis satisfact, & debita quibus obstringebamur, exoluit; quod est fideiussores proprium. Exollit enim eo loco Apostolus, noui Testamenti supra antiquum præcellentiam, quæ in gratiæ præsertim colla-

tionem, & peccatorum remissione consistit. Huius autem excellentiæ sponsores ac fideiussorem interposito diuino iuramento, ut omnimoda firmitas adesset, factum esse Christum, ait Apostolus. Itaque notio sponsores, siue fideiussoris, quam Christo tribuo, coheret cum Apostoli instituto, estque pressius expendenda.

Varia nostra ad Deum debita; ex delictis præsertim.

Quid verò fideiussor, alienum debitum respicit, deligitque apud extraneum manum suam, supponendum ante omnia est, multiplex esse genus debiti, ut minutiùs prosequitur Driedo de captiuit. & Redempt. gener. humani tract. 2. parte tertia, cap. 2. art. 2. & Lessius lib. 13. de diu. perfect. cap. 1. Vnum est debitum, quod ex lato per superiorem præcepto nascitur, cui satisfit obediendo. Aliud est, quod oritur ex irrogatione beneficii; & huic facit satis gratiarum actio. Tertium est, quod proficitur ex meritorum quantitate; hoc autem exæquatur distributione proportionaliter iusta, & meritis aquali. Quartum fundatur in contractu; & personarum inter se consentiendum conuentione, ut in emptione, venditione, locatione, mutuo, omnibùque commerciis, vel certe promissione acceptata. Quintum profertur potest, debitum connaturalitatis. Qua ratione, Physici passim docent, proprietates deberi naturæ, & quamdiu dispositiones consentaneæ supersunt, deberi corporibus conseruationem. Sextum debitum consequitur delictum, estque illud debitum, quod exigitur vel ex alieni ablatione, vel ex personæ violatione, vel ex offensione superioris. Huic debito, partim restitutio æquiualens, partim præstè sumpta satisfactio, & humilis ac penalis subiectio offensæ æqualis, rependenda est.

2035 Omnibus quidem debiti modis propolitis, saltem cum debita accommodatione spectatis, obstringimur Deo. Nam & beneficiis innumerabilibus nos præuenit, & mandatis ac legibus, promissisque, & contractu inito, & ex naturæ suæ dignitate ac eminentia, etiã nisi omnia alia deessent, hoc habet; ut omnis ei à nobis subiectio cultusque debeatur. Verum ex sexto præsertim capite, tot ei obstringimur nominibus, ut iis dissoluendis, impares simus. Peccatum enim quodcumque, est debitum quod contrahimus. Id quod oratione Dominica protestemur, cum dimitti poscimus debita nostra. In quæ verba Tertullianus l. de orat. c. 7. sic scribit, [Debitum autem in Scripturis, delicti figura est, quod perinde iudicio debeatur, & ab eo exigatur, nec euadat iustitiam exactionis, nisi donetur exactio, sicut illi seruo dominus debitum remisit. Huc enim spectat exemplum parabola totius. Nam & quod idem seruus à Domino liberatus, non perinde parit debitori suo, ac propterea delatus penes doctum tortori delegatur ad soluendum nouissimum quadrantem, id est modicum vsque delictum, eo competit, quod remittere nos quoque profiteamur debitoribus nostris.] Ad eadem Christi verba Euthymius in c. 6. Matthæi, peccata dici debita confirmat, eo quod peccatum non minus obnoxium reddat hominem, quam æs alienum. Idem habet S. Augustinus serm. 126. de temp.

Theoph. Raynandi de attrib. Christi.

verbis illis, [Debita, (fratres,) peccata intelliguntur, nam debitum contrahitur, quotiescumque delinquitur: quod debitum quandoque solui in gehenna necesse est. Et quia humane fragilitati non deest quotidie vnde delinquit, ideo petimus ut debita nobis, dum sumus in corpore, dimittantur, ne vsque ad nouissimum quadrantem deludemus.] Et serm. 28. de verb. Dom. [Debitum quid est, nisi peccatum? Ergo si non accepisses alieni fœnoris pecuniam, non egeres; & ideo peccatum tibi imputatur. Habuisti pecuniam, cum qua diues nascereris. Diues eras ad imaginem Dei & similitudinem factus: perdidisti quod habebas, hoc est, humilitatem. Dum arrogantiam desideras vindicare, perdidisti pecuniam. Sicut Adam nudus & factus, accepisti à Diabolo debitum, quod non erat necessarium. Et ideo qui liber eras in Christo, debitor factus es Diabolo.] Hæc verbatim leguntur apud S. Ambrosium l. 5. de sacr. c. 4. & vtroque additur de cautione præstita Diabolo, nostroque penes eum asservato chirographo, ex quo debitores Diabolo teneamur.

Sed hoc, non est ita accipiendum, quasi reuera Satan ex peccato nostro ius aliquod contrahat, eoque nos illi obstringamur, vno aliquo ex debitis superius præpositis. Reuera enim nihil huiusmodi est admittendum sed dicimur debitores fieri Diabolo, cum peccamus, & ideo nostram cautionem & chirographum accipere asseritur, quia debiti quo per peccatum sumus obnoxij Deo, veluti exactio per vexationem & suppliciorum iustam inflictionem, committitur Diabolo, tanquam tortori, cui à iudice Deo mancipantur obærat spiritualiter, ut habet Evangelica parabola. Is autem cui vni tantum creditor obstringimur in omni peccato, Deus est, quia ius eius, & maiestas, peccato quocumque violatur. Quod egregie agnouit Origenes in c. 15. ad Rom. sub finem, ubi tractans mystice illud Apostoli, & debitores sunt eorum, præfatus, debitores factos esse omnes homines per Adam peccatum, rursusque efficit debitores, quotquot peccant in similitudinem præuaricationis Adæ; ait, ut hæc debita persoluerentur, data esse homini à Deo præcepta. Sicut autem præcepta illa obedientiam Deo exhibent, ita eundem agnoscere creditorem, nemo non videt. Alioquin dissolutio, qualiscumque tandem sit, irrita esset.]

Immensitas & chirographum debitorum ex delicto.

1036 Quare ratum esto, debiti quod est ex delicto, cum omnes generatim mortales, tum vnumquemque sigillatim, debitorem esse Deo creditori; Et cum tot ac tanta sint præter peccatum originis actualia peccata, necesse est fieri, crescere in immensum, debitorum nostrorum summam. Quod in Evangelica parabola, per ingentem illum numerum decem millium talentorum, expressum est. In quam parabolam S. Chrysostomus hom. 62. in Matth. & hom. 19. ex variis in Matthæum locis, ut ostendat quantopere excreuerint debita, quibus ex peccatis obstringimur, expatiatur in nonnullorum statuum peccata, nominatim militum, & opificum, ac suos agros villicis locantium, tantamque summam inde colligit delictorum, ut concludat

Z Z z 2 stupore

stupore defixus. [Obstupeſce cælum, & perhorreſce terra, in quantam ſeritatem ebacchatum eſt hominum genus.] Impoſſibile ſit exquiſitè inire numerum peccatorum quæ vnus aliquis è vulgo, admiferit intra annos paucos, multoque minùs per totam vitam. Eorum ergo, quæ in vna aliqua vrbe, ab initio conditionis eius patrata fuerint, nulla Algebra multitudinem ſubduxerit. Quid igitur ſi de totius alicuius regni peccatis in vnâ ſummam cogendis, ſuſcipiatur cogitatio? Deſperandus omnino erit euentus. At ſi orbis vniuerſi peccata, quæ vno duntaxat die admittuntur, in vnum veluti falcem conuoluere & cogere, numerando velis, arenæ vniuerſæ quæ Oceani littora cingit, quantitatem longè ſuperatam, ac proinde veluti rem quæ numeris noſtris concludi nequeat numerando, intentatam relinquendam ſanus quiſque pronunciarit. Hinc æſtimari multo magis poterit, immenſus cumulus peccatorum, quæ omnibus retrò ſæculis ac ætatibus, vbiuis gentium & locorum, patrata ſunt, & ad mundi vſque clauſulam patrabuntur. Immetatæ illius ſummæ debitorum, reum debendi erat genus humanum, ea ex cauſa operatum Deo.

Tenebatur à Satana chirographum, conſcriptum primò manu Adami qui primus peccauit, & ſe ac genus ſuum ære illo alieno obſtrinxit: Deinde à ſingulis, quoties peccarunt, adſcriptione noua ſignatum. Audi Origenem homil. 13. in Genef. [Sunt quædam litteræ, quas Deus ſcribit, quædam litteræ quas nos ſcribimus. Peccati litteras nos ſcribimus. Audi Apoſtolum dicentem: *delens*, (inquit,) *quod aduerſum nos erat chirographum in decretis, quod erat contrarium nobis, tulit illud de medio, affigens illud cruci ſuæ*. Illud quidem quod dicit chirographum, peccatorum noſtrorum cautio fuit. Vnufquiſque etenim noſtrum, in his quæ delinquit, efficitur debitor, & peccati ſui litteras ſcribit. Quia & in iudicio Dei, quod Daniel conſeſſiſſe deſcribit, libros dicit apertos, ſine dubio qui peccata hominum continerent. Hos ergo ipſi nobis ſcripſimus, per ea quæ delinquimus. Huius enim rei & illa imago eſt, quæ in Euangelio dicitur de villico iniquitatis, qui ad vnum quemque debitorem dicit, *accipe litteras tuas, & ſedens ſcribe octoginta*, & cætera quæ referuntur. Vides ergo quia vnicuique dicitur, *accipe litteras tuas*. Vnde conſtat, noſtras eſſe litteras peccati; litteras autem iuſtitie, Deus ſcribit. Ita enim dicit Apoſtolus; *Vos enim eſtis. Epiſtola ſcripta non atramento, ſed ſpiritu Dei viuus, non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus*. Habes ergo in te litteras Dei: & litteras ſpiritus ſancti. Si verò delinquas, ipſe tibi conſcribis peccati chirographum.]

Hæc commodior videtur chirographi in ſcripturis celebrati interpretatio. Minùs enim quadrat quod Chryſoſtomus homil. 6. in ad Coloff. chirographum interpretatur, quod Deus Adamo conſcripſerat, dicens, *quacumque die &c.* At vt ipſe ibidem, *ſub finem*, argumentatur, chirographum eius eſt qui ære alieno obſtrinxit; quod conſtat in Deum, reſpectu Adæ, non cecidiſſe. Aptius eſt quod addit, dictum chirographum, illud Iudæorum ad Moſem reſponſum Exodi 24. *quacumque dixit Deus, faciemus*. Sed bene hoc reſellit Theodoretus Coloff. 2. quia chirographum illud, non erat niſi Iudæo-

rum: cum tamen hic agatur de chirographo omnium hominum. [Exiſtimo ergo, ait Theodoretus,] etiam corpus noſtrum appellari chirographum. Per id enim omnes ſceleratas & nefarias actiones ſuſcipimus: per oculos quidem, laſciuè & impudicè aſpicientes: per linguam autem, ea quæ non decet loquentes: per aures pernicioſam doctriinam ſuſcipientes: manibus autem, fortum, vim, & in aliena iniuſionem, & eadem admittentes. Deus ergo ſermo, noſtra ſuſcepta natura, eam ab omni peccato liberam cuſtodit: & deleuit quæ malè à nobis facta ſunt ſcripta debitorum. Cum autem conſeſſiſſet vt ea cruci affigetur, exoluit omne noſtrum debitum.]

*Eorundem debitorum, per nos & patrem
quacumque creaturam in-
diſſolubilitas.*

1037. Tantum verò abeſt, vt debitorum quæ quilibet primùm contraxit, diſſolutionem ære ſuo poſſit perficere, & primùm illud debitum obliterare, vt potiùs, vſuris in dies creſcentibus, auctior ſemper euadat ſumma; quantum quidem eſt ex vi humane noſtræ poteſtatis, ad diſſoluendum ſemel contractum debitum. Quæ ratione, rectè, cum ſenectore, videntur componi peccata: præter rationes quas D. Ambroſius lib. de Tobia cap. 4. proponit; nempe quod vſuræ inferant ſeruitutem, quæ item inferunt peccato: & quod Satan ſcenerator, res animæ, & pretioſæ mentis patrimonium ſcenerans; quodam vſurariæ iniquitatis ſumptu, ſic capiat animas vt ſceneratores ſolent; & auro illiciens, ac reatu inuoluens, caputque pro theſauro reſolvens. Ruſſuſque ibidem cap. 10. eandem ob cauſam, ſceneratorem vocat diabolum. [Quis ille (inquit,) peccati eſt ſcenerator, niſi Diabolus, à quo Eua mutata peccatum obnoxie ſuccelloniſ, vſuris deſcendit omne genus humanum.] Denique quaſi malus ſcenerator, chirographum tenuit, quod poſtea Dominus ſuo cruore deleuit. Etenim quod mortis erat ſcriptum apicibus, debuit morte diſſolui. Scenerator ergo Diabolus. Et mox. [Quis grauior exactor eſt? Et hoc triſte nomen. Denique Dominus ait, *Populus meus, exactores veſtri circumſcribunt vos*. Et in Euangelio habes: *Dum vadis cum aduerſario tuo ad magiſtrum ad operam litterari ab illo, ne forte perducatur te ad iudicem, & iudex tradat te exactori, & exactor mittat te in carcerem*. Quis ille ſit exactor ignoſce, qui etiam nouiſſimum quadrantem exigit, & idem ſe creditorem vocat, atque in hoc etiam nomine frandem facit, vt qui veneni pocula melle illinit, vt ſub grato odore mors lateat, atque illita callidis ora vimi fraudis abſcondat. Creditor prætexitur, quaſi fidelis: & quaſi incredulus, ad quem fidelis oppignorat.] Adam item cauſam eui peccatâ vſuræ dicantur, ſic ſuppeditat S. Auguſtinus in plal. 71. ad illud, *ex vſura & iniquitate redimat animas eorum*. [Quæ ſunt illæ vſuræ niſi peccata, quæ etiam debita nominantur? Vſuras autem appellatas puto quia plures mali inueniunt in ſuppliciis, quam commiſſum eſt in peccatis. Nam, verbi gratia, cum homicida corpus tantum hominis perimat, animæ autem niſi nihil necere poſſit: ipſius & animæ & corpus perditur in

in gehenna. Propter huiusmodi contemptores presentis præcepti, & irrisores futuri supplicij, dictum est, *Ego veniens cum visuris extirpem.*]

Hæc quidem verè dicuntur, & accommodatè cum ad usurarij genus, tum ad usuræ libem qua supra sortem aliquid ex mutuo accipitur. Sed quod prof. rebam de peccatis infelicitè augentibus summam semel debitam, non minus videtur congruere, ad fundandam eam usuræ denominationem quoad peccata. Nemo enim non nouit, autore D. Gregorio, quàm infelicitata feracitate succrescat, malitia semel admissa: quàmque (quod ex nobis est,) in nouas semper propagines miserè sobolescat.

1038 De impotentia ergo humani generis ad dissoluenda debita peccatorum quibus Deo erat obertatum, debitare non licet. Idque non de hominibus duntaxat qui fuerunt, sed & de omni creatura pura, diuinitus producta, aut producibili, ratam aequè esse vult Gulielmus Paris. *Leur Deus homo c. 7. sub initium*; vel si de solo primo hominis peccato sermo habeatur; quod in hunc frè modum confirmat. Nulla creatura potuit ex se, siue ex suo, soluere debitum transgressionis primæ. Nihil enim habet nisi alienum & credito vel mutuo concessum: & quicquid habet aliunde habet: proque eo ipso, obstricta est ei à quo accepit. Omnis itaque creatura, & se ipsam, & quicquid habere potest, Deo debet, à quo & se & omnia sua mendicatio tenet. Cuiuscunque autem rei annumeratione, illud tantum debitum solui potest, quò illa debetur. Non potest igitur creatura vlla, per sui ipsius, vel cuiuscunque rei suæ annumerationem, aliud soluere, quàm seipsam, & quæ præterea habet à Deo. Quare prima transgressio, est debitum puræ creaturæ cuiuscunque indissolubile. Hoc ipsum est quod in alia anteriore ratione clariùs dixerat Gulielmus, nempe nullam puram creaturam posse Deo debitum soluere, nisi benedicendo, & Deo aliquid suum exhibendo. Nullam autem puram creaturam, quocunque obedientiæ actus exhibeat, & vel si seipsam reddat, aliud præstare quàm id ad quod tenebatur iure creationis, & accepti illius esse per quod operatur, aut quod exhibet. Non posse igitur soluere vel propriam transgressionem, multò minus alienam. Saluianus introterij ad Ecclesiàm, benè hoc & paucis attigit, monstrans quocunque, quantumuis sanctos, esse Deo debitores in multis: ac proinde quocunque Deo dederint, non tam donate, quàm soluere: sed inadæquabiliter, & cum impotentia ad exhauiendum debitum. Plenè actum est, de hac impotentia humani generis, imò cuiusvis puræ creaturæ, ad dissoluendum peccati debitum quo gravabatur, cum de fine aduentus Christi dissereremus. Nunc satis erit illam illustrare insigni loco Procli hom. de Natiuit. Dom. quæ extat tom. 6. Concilij Ephesini c. 7. [Humana natura (inquit,) propter peccata multis obstricta debitis tenebatur; neque quod debebat, vlla ratione dependere poterat. Per Adam namque omnes peccato quasi chirographum dederamus, omnèsq; Diabolus in seruitutem redegebat. Etenim corpore nostro, permultis passionibus subiecto, veluti charta vsus, nostræ venditionis pretia ostentabat, passionumque debitum, malignus ille fallarius mi-

nitabundus ob oculos nobis ponebat, ac nos vniuersos ad supplicium condemnationisq; deposcebat. Erat itaque alterutrum duorum necessarium: aut vt omnes propter condemnationem præcipites abirent in mortem (omnes enim peccauerant); aut certè vt talis in pretium daretur, cui omnis suppeteret iustificatio ad rescuandum. Atqui homo, quod peccati debito subiaceret, saluare non poterat. Angelus verò quod tantam redemptionis precium ipsi non suppeteret, humanum genus redimere nequibat. Supererat igitur, vt Deus pro omnium peccatis moreretur, qui nulli peccato obnoxius erat, atque vnica hæc restabat mali solutio.]

Christus, chirographum nostrum, deleuit ac confecit.

1039 Quod solus præstare potuit Christus, præstitit reip.s. [Dominus (ait S. Ambrosius lib. de Tobia c. 9.) æris solutor alieni, nihil ipse debebat, qui poterat dicere, *Ecce venit huius mundi princeps, & in me suum nihil inuenit.* Nihil debebat, sed soluebat pro omnibus, sicut ipse testatur, dicens; *quæ non rapui, tunc exolvebam.*] Idipsum Cassiodorus l. de amicitia cap. de charitate, Sabatho animæ, considerandum proponit piæ animæ. [Eras, (inquit,) grauissimo creditori (Angelum Sathana loquor) illi quidem immanissimo exactori, tot debitis, quod peccatis, vinculo chirographi obligata; nec soluendo eras; Dei autem filius non rapuerat, sed quia rapueras, pro te soluit, & quod dignatio propensior, & gratia vberior erat, non delegauit alium debitorem, sed dedit animam suam in causam soluti.] Quomodo nos fuisse Satana obstrictos dicat, expositum superius est. Quod verò per seipsum, non per interpositam personam, confectum à Christo nostrum negotium, & dissolutum debitum nostrum affirmat, & ed pertinet, quod Christus ad satisfaciendum Deo pro nobis, non tantum actiones suas, sed seipsum quoque, & vitam suam pretiosissimam, impendit. Sicque ex eius morte, extitit vita vniuersorum, & in mortuo eius corpore, pretium sufficiens ad obertos omni ære alieno liberandos, & chirographa tradita reposcenda, ac rescindenda inuentum est.

Differit elegantissimè in eam sententiam S. Macarius homil. 1. 1. inducens Christum, cum morte (hoc nomen Satana, in variis Scripturis,) cum Satana inquam, creditore chirographario agentem. Admiratus enim quomodo serpens mortuus erectus à Mose, occideret serpentes, concludit hoc esse symbolum Christi Crucifixi, & morti pro debitis nostris addicti. [In corpore (inquit) mortuo, sita est vita; ibi redemptio ibi lumen, illic Dominus accedit ad mortem & disputat cum ea, imperatque vt emittat animas ab Inferno & morte, easque sibi reddat. Mox igitur his perturbata Mors, pergit ad ministros suos; congregatisque vniuersis Potestatibus, Princeps nequitie repræsentat chirographa; inquiens: Ecce hi paruerunt verbo meo; vide, quomodo coluerunt nos, homines. Deus autem qui iustus est iudex; & illic patefecit infirmitatem suam, aitque illi; obtemperauit tibi Adam, & ob id occupasti vniuersum cor eius; paruit tibi humanitas, hoc autem meum corpus

Z Z z 3 quid

quidam egit: illud est à peccato immune. Corpus quidem primi Adæ, obligatum est tibi: & ob id, de iusta de causa sunt apud te eius chirographa: at mihi testificantur omnes, quod non peccauerim, neque in aliquod tibi sum obligatus, quodque sum filius Dei, omnes perhibent testimonium. Interferit pleraque ad id Scripturæ testimonia quibus Pater æternus & Baptista, & ipse etiam Satan Christi innocentia sunt attipulati tumpergit. [Tres ego mihi testes habeo, nempe eum qui de cælis vocem emisit, eos qui sunt super terram, & te ipsum. Redimo igitur corpus tibi venditum per priorem Adam. Dissoluo tua chirographa, quia persolui debita. Adæ, dum crucifixus sum, & in infernum descendendi. Præcipio igitur vobis infernæ tenebræ, & mors, emittite animam Adæ inclusam. Et ita paulo post, improbæ potestates, tremebundæ restitunt Adam inclusum.] Non dissimiliter Theodoretus serm. 10. de provid. exhibet morti insulstantem Christi animam: & iure persoluti debiti chirographique conscissi, eruentem operatos carcere conclusos.

1040 Sic deletum est chirographum. Deletum dicam, an conscissum? Nam conscissum quidem, affirmat Chrysostomus homilia 6. in ad Coloss. Ita enim exponit quod habet Apostolus Coloss. *sustulit illud de medio*: id est, non conseruauit, sed dirupit illud, ac discidit. Possumus etiam dicere, ignibus traditum fuisse, & absumptum admotione flammæ odoratoris quam qua ante annos non ita multos, Reip. cuiusdam opulentissimæ legatus, chirographa immanium summorum auri, quo Rex magnus operatus erat Reipublicæ prædictæ, structa ex cynamomo pyra, intra quam chirographa Rege contuente abdidit, iniecto igne omnia flammis absumenda dedit, excitato inde suffitu, quo Rex nunquam se suauiores hausisse professus est. Igne ergo flagrantissimæ Christi charitatis, & odoratissimo omnium, quæ vnquam in cælum subuecta fuerant holocaustorum nido, nostra chirographa conflagrunt. Delectio- nis tamen metaphoram, usurpant quoque graues Patres. [Cautionem tuam. Ambrosius lib. 5. de sacram. cap. 4. descrip. b. Augustino serm. 28. de verb. Dom.) tenebat inimicus: sed eam Dominus crucifixus, & suo cruore deleuit: abstulit debitum tuum, reddidit libertatem.] Et in Apologia David cap. 13. *in fine*, [Præclatè Apostolus ait, quia donauit nobis peccata Domini Iesus, delens chirographum decreti quod erat contrarium nobis, & ipsum de medio tulit, affigens illud cruci. Deleuit sanguine ad atramentum Eux, deleuit obligationem hæreditatis obnoxie.]

Apud Anselmum tamen lib. 1. Cur Deus homo cap. 7. Boso aliter accipit Chirographum de quo Paulus eo loco, & ita accipit, ut ad rem præsentem non pertineat. Ait enim. [At si obtenditur, Chirographum illud decreti, quod aduersum nos dicit Apostolus fuisse: & per mortem Christi deletum esse: & putat aliquis per illud significari: quia Diabolus quasi sub cuiusdam pacti chirographo, ab homine iuste ante passionem Christi peccatum, velut vsuram primi peccati, quod persuasit homini, & pœnam peccati exigeret, ut per hoc iustitiam suam super hominem videatur probare: nequaquam ita intelligendum puto. Quippe chiro-

graphum illud non est Diaboli: quia *chirographum* dicitur *decretum*: decretum autem illud non erat Diaboli, sed Dei. Iusto namque iudicio Dei, decretum erat, & quasi chirographo confirmatum, ut homo, qui ipse peccauerat, nec peccatum, nec pœnam peccati per se vitare posset. Est enim *spiritus uadens, & non rediens*: & qui facit peccatum, seruus est peccati. Nec qui peccat, impunitus debet dimitti, nisi misericordia peccatori patcat, & eum liberet ac reducat. Quamobrem per hoc *chirographum*, nullam inueniri posse Diaboli iustitiam in hominis re- xatione credere debemus.] Hæc ibi, quæ non sunt Anselmi, sed Bosonis disputantis: id, quæ facile possunt reici; cum deletio & effusio in cruce, non cadat aptè in decretum Dei, sed in chirographum ab homine conscriptum, quo supposito Deus tulit decretum. Illud ergo chirographum nostrum deleuit Christus.

Etiā usurarum debitum, à Christo abolitum.

1041 Nec fortis duntaxat, rescissum vel deletum est chirographum, sed etiam *usuram* omnium debita abolita per Christum fidelium nostrum: quod pro maximo Dei beneficio Psal. 71. fuisse prædictum, sic tradit S. Ambrosius lib. de Tobia cap. 4. [Magnum & memorabile beneficium Dei, specialiter ore Prophe- tico prædicatur, quod in patres contulit, quia ex *usuris* & iniquitate, liberauit eos. Et proprie ait. *Ex usuris liberauit eos*, quia *usuræ* inferunt seruitutem. Quasi diceret: Ex seruitutis vinculo ereptos, reddidit libertati.] Audi etiam eundem præclarissimè philosophantem in hanc sententiam Epist. 18. inter tractandum de duobus debitoribus, eundem feneratori oblitus. [Nemo vocabulum *feneratoris* horrebat. Fuimus ante sub feneratori dato, qui nisi morte debitoris expleri ac sanari nequirit. Venit Dominus Iesus, vidit nos graui obligatos feneratori, Nemo enim fœnus patrimonio innocentie suæ poterat exoluere: & quia de meo, unde me liberarem habere non poteram, nouum genus abolitionis mihi detulit, ut creditorem mutarem, qui fœnus unde soluerem non habebam. Debitores autem nos, non natura sed culpa feneratoris peccatis nostris æra grauia contraximus, ut essemus obnoxii, qui eramus liberi. Debitor enim est qui aliquid accipit de feneratoris pecunia. Peccatum verò à Diabolo est: tanquam ergo in eius patrimonio habet impius opes, Sicut enim Christi diuitie virtutes sunt, ita Diaboli opes crimina sunt. Redegerat humanum genus in perpetuam captiuitatem obnoxia hæreditas graui fœnore, quod obgratus auctor ad posteros de feneratora successione trans- miserat. Venit Dominus Iesus, mortem suam pro morte omnium obtulit, sanguinem suum pro sanguine fudit vniuersorum. Mutauit ergo creditorem, non euasimus.]

*vsus doctrina, de Christo fideiussore pro
debitis nostris.*

1042 Quo potro duriora & asperiora sunt, quæ Christus Dominus ad debitorum nostrorum dissolutionem subiit, eo obstrictiores illi & deuinctiores fumus, caditque huc perbellè illud Sapientis. *Gratiam fideiussoris tui ne obliuiscaris; posuit enim pro te animam suam.* S. Bernardus mellitissimè pro more id expendit serm. de quadruplici debito. [Vis (inquit) scire, quæ & quibus debeas? Primò Christo Iesu debes omnem vitam tuam, quia ipse vitam suam posuit pro vita tua, & cruciatus amarus sustinuit, ne tu perpetuus sustineres. Quid tibi durum vel durum esse poterit, cum recordatus fueris, quia ille in forma Dei, in die æternitatis suæ, in splendoribus sanctorum ante Luciferum genitus splendor & figura substantiæ Dei, venit ad carcerem tuum, ad limum tuum, infixus (vt dicitur) vsque ad cubitos in limo profundi: Quid non suaue tibi, cum tibi collegeris omnes amaritudines Domini tui, rememoraberis, primùm quidem illarum infanilium necessitatum: deinde laborum quos pertulit in prædicando: fatigationum in discurrendo, tentationum in ieiunando, vigiliarum in orando, lachrymarum in compatiendo, infidiarum in colloquendo, postremo periculorum in falsis fratribus, conuictorum, sputorum, colaphorum, flagellorum, irisionum, subannationum, exprobrationum, clauorum, horumque similium, quæ in salutem nostri generis triginta & tribus annis operatus & passus est in medio terræ? O quam indebita милетatio, quam gratuita & sic probata dilectio, quam inopinata dignatio, quam stupenda dulcedo, quam inuicta mansuetudo, Regem gloriæ pro despicatissimo vernaculo, imo vermiculo crucifigi? Quis audiuit vnquam tale, aut quis vidit huic simile? Vix enim pro iusto quis moritur: ipse pro iniustis & inimicis mortuus est, exigens exultatæ a cælis, vt nos reportaret ad cælos, amicus dulcis, consiliarius prudens adiutor fortis. Quid retribuam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi? Nonne si conferrentur in me omnes vitæ filiorum Adam, & omnes dies sæculi, & labores omnium hominum qui fuerunt, qui sunt & qui erunt, nihil esset ad comparationem corporis illius, quod spectabile & stupendum est virtutibus etiam supernis, in conceptu de Spiritu sancto, in ortu de Virgine, in vitæ innocentia, in doctrinæ affluentiâ, in coruscationibus miraculorum, in reuelationibus sacramentorum? Vides igitur quia sicut exaltantur cæli à terra, sic exaltata est vita illa, à vitâ nostra, quæ tamen posita est pro vitâ nostra: Sicut nihil ad aliquid nullam habet comparationem, ita & vitâ nostra, nullam habet ad vitâ illius proportionem, cum illa dignior, ista inferior esse non possit. Nec me putes rem exaggerare sermonibus, quia hic deficit omnis lingua, nec sufficit oculus, vel ad intueundum tantæ dignationis arcanum. Cum ergo ei donauero quidquid sum, quidquid possum, nonne istud sic est, sicut stella ad solem, gatta ad fluuium, lapis ad montem, granum ad acceruum?]]

Saluianus quoque, initio secundi ad Ecclesiastam, incursurus pudorem iis qui ægrè se agno-

cunt debitores Deo, illud præter cetera egregiè considerat, quo Christus sedemiserit, vt debita nostra exoluere. Vnde vel si omnia alia deessent tantum, tamque grande debitum, existere proficetur, vt sit planè inæquabile cui-cunque creaturæ. [Addo post ista omnia quod idem Dominus qui te primum munere suo genuit, postea etiam passione saluauit, quod propter te, o homo, terram ac lutum, immò exigam terræ ac luti partem rerum vniuersarum Dominus è cælo venit, terras adiit, ex carne pariter, & in carnem processit, humiliatus vsque ad humani exordij pudorem, & pannorum illuuiem & præsepj vilitatem, tolerans indignas se, vitæ istius passionem edendi, bibendi, somnij vigiliarum ægras vicissitudines, & caducæ ipsius conuersationis contumeliosas necessitates: ipsam denique hominum circa se conuersantium fecidam commorationem, populos peccatorum sordentium luto oblitos, semper malæ conscientiæ admittit reos, turpius ex se actuum nidorem exhalantes. Et idè celestium præceptorum incapaces, nec sustinentes sacri fulgoris iubar, quia caligantes peccatis oculos splendor diuini luminis obruebat: nec solum hoc, sed post hæc omnia adeo proteruas superuentis populi contradictiones, adde conuicia, adde maledicta, impiam infestationem, testimonium falsum, iudicium eruentum, irisiones populi, sputa verbera, acerbissimas quidem pœnas, sed indignitates pœnis acerbiores, coronam spineam, aceti poculum, cibum felis, damnatum ab hominibus dominum vniuersorum, pendi nem in patibulo humani generis salutem, Deum terrenæ conditionis lege morientem. Quæ cum ita sint, quicumque ille aut sanctus est, aut sanctum se esse credis, dic mihi quæro, nunquid solui hæc sola possunt, etiamsi nulla alia debeantur? Quidquid enim libet homo pro Deo perferat, solum omnino non potest quod Deo pro homine perpessus est.]

1043 Inuenit etiam illud pendere in omni occasione offendendi Deum, & conculcandi hoc pretium pro nobis datum, quod S. Augustinus orat. de 5. heres. c. 7. ex Catholici nomine; profert aduersus Arianum à quo ad fidem eiuandam sollicitabatur, oblatione pecuniæ. [Aduersatur (inquit) clamat, litigat, pugnat, turbas congregat, contra Christum dimicat. Ille sanguinem fudit, vt redimat: iste pecuniam spargit, vt perimat: speluncam fabricat, illic Catholicum præfocat. Christianum vocat Paganum. Baptizate ingerit Baptisimum, contra id quod scriptum est: *Qui semel lotus est, non indiget denovo lauare.* Clamat homo, Christianus sum: quid me dicis esse quod non sum? Clamat fidelis sum, & ille dicit: Accipe à me pecuniam. Clamat, Redemptus sum: & ille dicit: Accipe à me aurum. Quid das, aut quid auferas? Das pecuniam, vt auferas gratiam: das pecuniam, vt auferas vitam, das pretium, vt auferas quod emptus sum. Quid emis ab empto? Pretium meum non aurum, sed sanguis Christi est: non me seducis, non me decipis, quantumcunque mihi conferas, non mihi tollis pretium meum. Pecunia tua tecum sit in perditionem, pretium meum non habet æstimationem.]

Prospiciendum item omni cura & studio, ne tanto Christi fideiussoris labore, tamque liberaliter pro nobis facta dissolutione debitorum nostro

nostrorum, exsolui alieno ære, rursus miserè obæremur, quod faciunt, qui Satanæ, per peccata quibus renunciant in Baptismo ubi primum per Christum debita nostra laxantur, iteratò se addicunt, de quo gravissimè & ad Neophytos, & ad antèius illuminatos philosophatur S. Chrysostomus hom. ad Neophytos, verbis illis. [Igitur quoniam nos, tantis bonis agnovimus esse perfunctos, vitam congruam peragamus, & symbola illa atque pactiones quibus sumus constricti, cordibus nostris inhæreant. Vobis proclamo, cautiones vel chyrographa peccatorum nostrorum scinduntur, quia nunc estis recenti lumine illustrati. Sed & vos hac admonitione constringo, quos olim quoque similis beatitudo suscepit. Communis etenim hæc ratio nobis est, idem sermo, communis obligatio: quoniam æquè & fœdera nobis cum illis communia: non attramento, sed spiritus recordatione conscripta: non calamo, sed linguæ puritate firmata. Hoc enim calamo, cum Deo pactiones conscribi consueverunt. Et idè David ait, *Lingua mea calamus scribæ velociter scribens*. Confessi sumus huius imperium, Diabolicam negavimus tyrannidem. Hoc chyrographum, hoc pactum, hoc symbolum, docetur esse conscriptum: videte ne chyrographario inueniamur iterum debitores. Venit Christus, & paternis nos cautionibus inuenit astrictos, quas conscripsit Adam. Ille initium obligationis ostendit, peccatis nostris fœnus accrevit: ibi maledictio fuit, & peccatum, & mors, & legis condemnatio: & hæc omnia Christus deleuit atque concessit, & clamat Paulus dicens; *Chyrographum peccatorum nostrorum quod erat adversarium, & ipsum tulit de medio, affigens cruci*. Non dixit *deletis*, non *catarractans*; sed *crucis affigens*, ut prorsus eius nec vestigia remanerent: idè non deleuit, sed confecit. Crucis enim clavi dissipaverunt illud, ut in eo nulla de postero remaneret vilitas. Et hoc non in angulo, nec secretim, sed in mundo medio, omnium videntibus oculis, in excelso ligno nexum eius euacuat. Inspiciant quidem Angeli, considerent Archangeli, & omni admiratione cœlestes pervideant potestates. Nec adversarios hoc lateat, nec Demones, nec ipsum Diabolum, qui nos debitis obnoxios effecerunt. Scinduntur sub fœneratoribus cautiones, ne nobis in posterum molestiæ præparentur. Quoniam igitur prius chyrographum omnibus viribus ceter, inuigilemus ne nos alia obligatio, altèrque nexus alstringat.]

1044 Non repugnat sibi hic S. Pater, cum hom. 6. in ad Coloss. negat hoc esse chyrographum; atque esse pactum & fœdus. Agit enim de conventionem quam cum Christo inimicus in baptismo, renuntiantes Satanæ: quam rectè negat vocandam *chyrographum*, cum non sit de ære alieno, ut ait. Respectu tamen Satanæ, cui nos debitores statuimus, & obæramus, potest appellari chyrographum. Idque præter Chrysostomum illo alio loco, observavit etiam S. Augustinus oratione contra Iudæos, Paganos, & Arrianos cap. 3. consultationem instituens, cœlestium (ut vocat) Iurisperitorum, hoc est Sanctorum Apostolorum, ex quorum vna sententia respondet, pupillo qui ex paterno chyrographo debitor inuentus est reus, atque obstrictus ab adversario detinetur, non aliud

esse capescendum consilium, quàm ut quod fecerunt ipsi, & ipse faciat: renunciet inquam Satanæ, & pompis eius, ne à Christo solutus debitis relabatur in æris alieni obligationem. Eam consultationem, sic concludit D. Augustinus cap. 4. [Videatis dilectissimi, quam sententiam protulerunt nostri defensores. Vigilet itaque unusquisque, ne non ex toto renuntians post professionem, apud eum Diabolus suos pannos recognoscat: & incipiat semper reus detineri, quem Christus voluit sua gratia liberare. Nec si bi male blandiantur, qui post gratiam acceptam, corrigi nolant, atque rursus ad illas suas pestinas redeunt voluptates. Expectant enim dies iudicii, aderit ille æquissimus iudex, qui nullius potentis personam accipiet, cuius palatium auro vel argento nemo corrumpet. Assunt omnes animæ, ut referat vnaqueque secundum ea quæ per corpus gessit, siue bonum, siue malum. Præsto enim erit adversarius Diabolus, recitabuntur verba professionis nostræ. Et si talis inuentus fuerit quisque ut debitor ex hac vita migret, exultabit ille adversarius in conspectu serenissimi iudicis, superiorem se esse reclamans, agensque talem causam apud talem iudicem. Æquissimè, inquit, iudex iudica, iustitia & iudicium præparatio sedis tue. Iudica mecum esse, qui tuus esse noluit: meus est, mecum damnandus est. Post renuntiationem, ut quid inuasisti pannos meos? Quid apud eum impudicitia faciebat, cui ipse renuntiaverat? Quid intemperantia, quid avaritia, quid ira, quid superbia, quid cetera mea? Postremò aquissimè fugientem à me, confugientem ad te, postea cum meis quibus renuntiaverat apprehendi, inuasorem detinui. In ipsa quodammodò mea possessione, à me apprehensus est. Quid enim in circo faciebat, atque tibi furias, lites, infanas voces, inanèque victorias, cum iam à se alienus sibi met videbatur, videbat? Qui in theatro faciebat, renunciator turpium voluptatum? Quid in amphitheatro, crudelitates seuas oculis suis intuebatur? Theaurisavit iram in die iræ. Hæc omnia mea post renuntiationem inuasisti, meus esse voluit & mea concupivit. Iudica, iudica æquissimè, quoniam quem tu non dedignatus es tanto pretio liberare, ipse mihi se postmodum voluit obligare. Poterit ne os aperire, is qui post professionem suam talis inuenitur, ut iuste Diabolo addicatur?]

1045 Eo porro cautius hic agendū Christiāno, quod hoc nouo beneficio, multo amplius est in ære Dei, qui creditor est exigens cum vltis sortem concessam, vsque ad nouissimum quadrantem. Pulcherrimè id prosequitur. Hilaberius Cœnoman. Epist. 15. [Magnus inquit fœnerator est hic Deus noster, coram eo loquor, importunè vsuras exigit iste creditor noster. Creditor noster est, & durus creditor est. Ille homo quidem qui peregrè profectus est, & ipse plenilunio reuertetur, cum redierit, duplum requirit à te, cum suscepit, centuplo munerabit te. O beatum commercium, in quo nec vsuras exigens, criminis arguitur, nec solvens in aliquo grauatur! O felicem negotiationem, in qua creditor est opportunè importunus, & debitor plusquàm debeat debetur! Proinde timendum est, ne ad iudicium sine venia venias, si (quod ab sit,) negotiandi negligentiam oblivione forte impunitam somnias. Intellige quæ dico: magnæ memorie

moriz est iste creditor noster : penaler obli-
ta es tui, si putes eum oblitum debiti fui. Nihil
obliuiscitur tempore, nihil occupatione: æquè
recolit, & quod hodie præstat, & quod heri
præstitum: quoniam hodie suum est, & heri.
Abent dies & dies, anni & anni sed mille dies
& mille anni ante oculos suos, tanquam dies he-
sterna que præterit. Nunquid ergo non nume-
rabit quantum tibi præstiterit, qui solus denu-
merat arenam maris, & pluuia guttas, & dies
sæculi? Nunquid non diuidit in minutias ta-
lenta tua, qui diuisit aquas ab aquis in sapien-
tia sua? Fortassis autem trahes in ius credito-
rum tuum, dum repeter à te commodatum suum?
Intellige quæ dico. Bonus cauidicus est, qui
tecum rationem positurus est. Coram Angelis
referet, veritati deferet, terribilia proferet, hor-
ribilia inferet.]

CAPVT X.

Christus, Sacerdos.

SACERDOTII & Pontificatus ma-
gna est connexio, vt proinde merito
consecrati se sint in nostra tracta-
tione, hi Christi tituli. Nihil quippe
aliud est Pontifex, quam summus sacerdos: &
vtriusque munus est, assistere populo in iis quæ
sunt ad Deum, & offerre dona & sacrificia pro
peccatis. In Pontificatu tamen, supra sacerdo-
tium includitur potestas, ad multa cultui diui-
no, & animarum bono necessaria, quæ sacerdo-
tio simpliciter dicto, non continetur. Quare
de sacerdotio prius agendum. Et quamuis ha-
beamus in lege noua alios ordines, & alia Ec-
clesiastica munera sacerdotio præuia, nimirum
quatuor vt vocamus minores Ordines, & duos
sacros, Subdiaconatum inquam & Diaconatum,
possetque in dubium verti, an & quatenus il-
lorum in se ordinum rationem Christus ex-
presserit, tamen non harebo in eo; tum quia
difficultate vacat, tum quia nisi per analogiam
aliquam expediri potest. Qui verò in eam rem
plura volet, adeat Stephanum Heduensem lib.
de sacram. alta. cap. 6. & 8. & Hugonem Victo-
rinum lib. 2. de sacram. fidei p. 1. a. cap. 6. Flo-
rum Magistrum in expositione Missæ. Ex recen-
tioribus, Vasquem 3. p. d. 242. c. 7.

Christus in via, verè Sacerdos, in natura
tantum humana.

1046 A sacerdotio igitur auspicando, sta-
tuendum est vt certum ex fide, Christum verè
& propriè fuisse sacerdotem, non eà tantum
generali natione, qua omnes qui Deum rectè
colunt, sacerdotes interdum dicuntur, vno ali-
quo ex decem illis sacrificiis larè dictis quæ S.
Chrysostomus enumerat in Psal. 95. sed illo
propriè accepto sacerdotio, quod à propriè ac-
cepti sacrificij actu petitur. Quaratione, Chri-
stum fuisse in hac vita sacerdotem, negauit nu-
per quidam Paulus Socinus Senensis, ex Italia,
(vt alij eiusdem furoris complures,) ad captan-
dam effrenatione, libertatis Christianæ specie
Theoph. Raynandi de Attrib. Christi i.

obductam, transfuga in Bataniam & Poloniam.
Eius hæc teretissima fuit blasphemia, Christum
in terra non fuisse sacerdotem, nec vllum pro
nobis obtulisse sacrificium, sed sanctè hic ac-
piè viuendo, promeruisse fieri in cælo sacerdo-
tem, ac Christum; cum ad punctum vsque col-
lati in cælo sacerdotij, nominandus tantum
fuerit Iesus à Nazareth. Annuitur autem idem
Sectarius, stabilire exitiale hoc dogma, ex Apo-
stolo: qui ad Hebr. 8. ait de Christo. Omnis Pon-
tifex ad offerendum munera & hostias constitui-
tur. Unde necesse est, & hunc habere aliquid quod
offerat. Si ergo esset super terram, nec esset sa-
cerdos, cum essent qui offerrent secundum legem
munera. Addit & illud, ex c. 9. eiusdem Epi-
stolæ. Christus assistens Pontifex futurorum bo-
norum per amplius & perfectius tabernaculum
non constructum, id est non huius creationis &c.
intrauit semel in sancta, æterna redemptione in-
uenta. Et inferius. Non in constructa sancta le-
sus introiuit, exemplaria verorum: sed in ipsum
cælum, vt appareat nunc vultus Dei pro no-
bis.

Verum hæc loca nihil minùs probant quàm
id ad quod assumuntur. Apostolus enim his lo-
cis, docet quidem Christum nunc in cælo age-
re pro nobis sacerdotem, offerendo Patri per
iugem præsentationem, & commemorationem,
sacrificium cruentum semel oblatum in crucis
& Patri item offerendo, ad modum primarij
sacerdotis, quotidiana sacrificia inuenta, quæ
in terra donec reueniat, offeruntur. Negat item
his locis Apostolus, Christum esse sacerdotem
super terram: id est quales erant Atonici tem-
plum Salomonicum frequentantes, eique alligati:
ad hoc enim necessarium non erat, Chri-
stum esse sacerdotem, cum essent plerique qui
exemplati & umbræ deseruiant fumorum.
Hæc prædictis locis tradit Apostolus. Non ne-
gat tamen, Christum in terra fuisse verè &
propriè sacerdotem oblato nobis sacrificio verò
& propriè dicto. Imo id diligenter pro equitur
ea ipsa Epistola ad Hebr. à cap. 5. ad 10. vt mox
declaramus, expenso Christi sacrificio. Innu-
meras alias in hanc rem Scripturas, Patrum in-
terpretatione firmatas, adhibet Iosephus à Co-
sta lib. 4. de Christo reuel. c. 3.

1047 Statuendum insuper est, Christum
non fuisse sacerdotem secundum naturam diui-
nam qui fuit error Artianorum. Nam sacerdo-
tem, constat inferiorem esse, eo quem colit per
sacrificium quod offert. Si igitur Christus in
natura sua diuina esset sacerdos, filius in diuinis
esset minor patre; quæ est Artianismi blasphe-
mia, quam in hac parte Eusebio impingit Tur-
rianus in defensione libri 8. Constit. Clemen-
tis cap. 46. eo quod in præfatione libri decimi
de demonstratione habeantur hæc verba. [In
dispensatione, alia sunt quæ ad Christi diuini-
tatem, alia quæ ad assumptam humanitatem
pertinent. Alias enim induci solet tanquam &
Dei Verbum, & Dei virtus, & Dei sapientia:
item magni consilij Angelus, magnusque &
æternus Pontifex, quod vt omnia quæcumque
genita sunt, & sint id quod sunt & in eo con-
seruentur, dum sacro munere fungitur, Pa-
trem suum exorat. Alias autem tanquam &
Agnus Dei, qui tollat peccata mundi, & o-
nis quæ ad cadem ducatur. Hoc autem fuit
ipsum humanum corpus, quod ille instat agni
A A A a atque

atque ouis, cum de nostro grege veluti Pontifex assumptisset, primitiis humani generis faulte feliciterque operatus, Patri munus attulit, per quod etiam cum humana natura commercium habuit, quæ alioqui neque Dei Verbum, neque vini incorpoream atque intelligentem exaudire aut percipere potuisset, neque quicquam supra carnem aut corpus, per oculos corporis intueri. Et mox [Oportebat enim agnum Dei, qui à maximo Pontifice assumptus fuerat, pro reliquis cognatis agnis, & pro omni humano grege, Deo victimam offerri.]

Sed & oratione de laudibus Constantini Magni, *ferè initio*, in hunc modum scribit, agens de Deo summo Imperatore, cuius maiestatem omnino insigniter præmiserat. [Illum & iam ipse æternus vnigenitus eius sermo, qui in omnibus, ante omnes, & post omnes exiit, magnus magni Dei Pontifex, omni tempore, omnibusque sæculis antiquior, dignitatis paternæ particeps, primus ac solus pro omnium salute placuit.]

In Arianismi vexillifero & signifero, provi Eusebium appellat S. Hier. merito ea verba, propositi erroris non abs re insimulantur, neglecto ea molliendi, vel benignè impetrandi studio, quale sanctis Patribus merito impendimus: vt Clementi Roman. 8. const. c. 46. cum dixit, [vnigenitum Christum esse naturâ Pontificem:] & Cyrillo Hierosolymitano catech. 10. cum de Christo agens dixit, [Christus vocatur, non humanis manibus vnctus, sed à Patre perpetuo, in eam, quæ super homines, supremam Sacerdotij dignitatem inunctus.] Et infra, Christus est summus Sacerdos, immutabile habens Sacerdotium quod neque à tempore cepit, neque successorem alium habebit sacerdotij. Quemadmodum die Dominica audisti, nobis in sinaxi deferentibus de eo quod dicitur, *secundum ordinem Melchisedech*. Non ex corporea successione accipiens Sacerdotium, neque factitio oleo vnctus, sed ante secula à Patre, idque tanto excellentius aliis, quoniam hic cum iureiurando factus est Sacerdos.]

Hæc quia à Catholicis prolata, non magno negotio mollimus. Nam Christum esse naturâ Pontificem, non intelligitur de Christo Deo & homine, qui verè est natura Pontifex, vt loquitur etiam S. Ignatius Epist. ad Magresianos, quatenus Christus non per impressionem characteris, vel per inunctionem procedente tempore factam, qui est modus creandi Sacerdotes nostrates ac terrenos; sed suapte natura constitutus est Sacerdos; eo ipso quod in sua productione, inunctus est diuinitate, factusque Christus Domini. Et quia diuinitas fuit vnigenitum quod hic Sacerdos litus est, eamque ab æterno, à Patre habet; ideo Sacerdotium eius dicitur non cepisse ex tempore; quamuis ipsum in se Sacerdotium, ex vnguinis illius ad subiectum aptum adoratione exurgens, non sit æternum, & in Verbi personam humanitati non coniunctam, nequaquam cadat. [Idem Sacerdos & hostia (ait S. Ambr. 3. de fide c. 5.) Et Sacerdotium tamen & sacrificium, humanæ conditionis officium est.] Idem disertissimè habet Chrysostomus oratione de vno legislatore Tomo 6. Græcol.

Exercuit suum illud Sacerdotium, sacrificando pro nobis.

1048 Est igitur Christus, sacerdos verus in natura humana; seque talem reipsa prodidit, exhibitione sacrificij pro nobis; quod tertio loco est statuendum. Non enim Christus, sibi ac in bonum suum sacerdos fuit, sed tantum nobis, & ad salutem nostram: Contra quam blasphemè confinxit Nestorius, dicens, Christum pro seipso æquè ac pro genere suo, corporis sui victimam obtulisse; quod fuisse confutat S. Cyrillus, pentabli c. 6. sic præter cætera exclamans, ad hoc verbum ex Nestorio à se relatum. [Ego ne ipsam quoque lucem veram execrandæ iniquitatis tenebræ contigerunt; ergo ne nobiscum redimente, atque saluante opus habuit, per quem est omnis redemptio, & spes salutis.] Conuenit igitur eidem vt est consequens, nobiscum offerre gratiarum actiones, cum Deus dicat oblitus iniuriæ: Ego sum qui deleo iniquitates tuas & non recordor. Acculabit etiam ipsum, vt nos accusat ille pater peccati. Quod si sit est quomodo non mentietur cum dicit: Venite principes mundi huius, & in me inueniet nihil? Olim contumelias in eum coniecerunt etiam illi synagoga Iudeorum præfides. Nam cum inuidia aculeis extimularetur, quod præter opinionem curatum videbatur illum à nativitate cæcum, impiè dicebant: Da gloriam Deo, nos scimus, quia iste homo peccator est. At verò Dominus noster Iesus Christus oblocutores coarguens, apertè dicebat: Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico quare non creditis mihi? Igitur si obtulit hostiam non solum pro nobis, verum etiam pro seipso, vtique necessario illa indiguit, vt etiam nos qui sub iugo peccati sumus. Argue igitur illum de peccato: si nobiscum sacrificauit, ostende simul etiam nobiscum peccasse. Pastor ille bonus pro quoniam posuit animam suam, pro sejan pro suis ouibus? Audio illum dicentem de nobis: pro ipsis ego iustifico me ipsum, & vt inquit Beatus Paulus gratia Dei pro omnibus gustauit mortem, & iterum traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Et sicut dicit Esaias Propheta: Disciplina pacis nostræ super eum, & luore eius sanati sumus; non ipse suæ ipsius carnis passione obiter est curatus. Traditus est propter delicta nostra, non propter sua.]

Addit alia pleraque in eam sententiam, & nominatim Apostolum Hebr. 7. qui Christum ab aliis Sacerdotibus fecerit, ex eo quod non habuerit necessitatem pro suis delictis primam hostias offerre, deinde pro populi. Confirmat denique hoc ipsum, ex antiquis sacrificijs, quæ typi erant sacrificij Christi; nec offerrebantur pro ipsis victimis, sed pro populo. Igitur Christus qui fuit sacerdotij sui victima, non pro se ipso, sed pro nobis sacrificauit; nec pro se, sed pro nobis, factus est Sacerdos. Pro nobis inquam, nimirum distinctio duplicis Christi sacrificij, quorum hoc externum, pro nobis; alterum internum, pro Angelis sit peractum; tradita ab Origene hom. 1. in Leuit. finis est, & aspernanda.

*Primum in cena ultima; Et quomodo id
aliqui probent ex Apostolo.*

1049 His ita constitutis, exponendum est, quia ratione Christus sacerdotem se prodiderit, exhibitione sacrificii; vnius quidem quoad rem oblatam, ut docet Trident. sess. 22. cap. 2. duplicis autem quoad formam, & offerendi rationem; nempe sacrificiis incruenti in cena ultima, & cruenti in ara crucis. Nam Christum in ultima cena verè sacrificasse consecrando corpus & sanguinem suum, quamvis aliqui olim Catholici non admisserint, falsi Christum instituisse nocte cenæ sacrificium, non tamen sacrificasse; nunc tamen fide sanctum est, ex Tridentino sess. 25. cap. 1. ut rectè statuit Alanus lib. de sacrificio cap. 10. & Bellarminus lib. 1. de Missa c. 12. ac Aegidius 3. p. q. 83. à n. 72. & passim alij.

Sunt qui in hanc sententiam allegant illud Apostoli, *per proprium sanguinem introiit semel in sancta; aeternae redemptionis inuenta*. Quamvis enim in ea Epistola, Apostolus sacrificium incruentum expressè non prodiderit, & attingens obiter sacrificium Melchisedech, dicat de eo grandem esse sermonem, & in interpretabilem, quia ut S. Hiero. Epist. 126. advertit, volebat Hebraeis magnam partem adhuc infidelibus, veritatem sacramenti Christiani aperte exponere; tamen videtur in illis verbis quæ retuli egisse de Eucharistiae sacrificio, per Christum celebrato in nocte cenæ; quod latissimè contendit Villagagnon toto libro de duplici Christi oblatione, & altera disputatione de poculo sanguinis Christi & introitu in sancta sanctorum; annuitque Alanus lib. de sacrificio cap. 8. Ratio eorum est, quia Apostolus agit eo loco de sacrificio expiatorio indicto Levitici 16. illudque à Christo reipsa perfectum docet. Fuerunt autem in illo expiationis sacrificio, quinque præcipua. Nam consecranda primum erat hostia, & morti addicenda. Secundò offerebatur ad ostium tabernaculi. Tertiò sanguis ab ipomet Pontifice inferebatur intra velum secretioris tabernaculi. Quartò intus & foris omnia sacra vasa aspergebantur sanguine reliquis autem sanguis ad cornu altaris effundebatur. Quintò corpus victimæ deportabatur extra castra. Hoc postremum, in Christo, interprete Apostolo factum est per crucifixionem, in qua etiam sanguis ex punctione lateris effusus est, cornu crucis. Cætera cum debuerint ante deportationem impleri per functionem aliquam sacerdotalem; ea autem alibi non appareant; facta profectò videntur in cena ultima, ubi primum Christus sanctificavit seipsum, ut ipsemet Ioan. 17. testatur. Id est ut ubi exponunt Theophilactus & Euthymius, solemniter se consecravit, & dedicavit ad mortem. Ibidemque per proprium sanguinem, quem sacrificavit, & bibit, ipsemet introiit in sacramenta; hoc est in corpus suum, & in corpora Apostolorum, tanquam in vasa sancta, divino ministerio dicata, quæ sanguine aspersit. Consonat in horum plerisque, prædictæ Apostoli interpretationi, Hesychius lib. 5. in Levit. cap. 16. Quod tamen videam, communiter Patres & interpretes, aliter Apostolum eo loco accipere; nec Apostolus ad Hebræos infideles, sed ad fideles multa pro

Theoph. Raynaldi de Attrib. Christi.

Christo patientes scribat, quibus perspicuè poterat de Eucharistiae sacrificio prodere, quæ isti DD. admodum occultè insinuata volunt; permitto lectori iudicium huius probationis ex Apostolo ductæ, ut aliam probationem certiorum veritati quam proposui, siue sacrificij incruenti ab ipomet Christo oblato repræsentem.

Solidior probatio ex Psalmo 109.

1050 Potèstque inprimis vrgeri in hanc rem quod Christus Heb. 7. & Psal. 109. dicitur *sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech*. Non enim fuit Christus, sacerdos secundum ordinem Aaron quia non sacrificavit ritu Aaronico. Nec sanè erat de genere sacerdotali Aaronis per lineam masculinam cove sacerdotum consensione ob maternam cognationem cum genere leuitico, est admissus, ut fingitur apud Suidam. V. *Iesus*, maleque assentiente Valdensi de sacramentis cap. 116. num. 6. Hoc iusto opere exagitaui. Hieronymus Hentenius. Itaque Christus, sicut origine & natalibus non erat sacerdos Aaronicus, ita neque secundum Aaronis ritum, seu ritum Aaroni præscripto sacrificavit; sed secundum ordinem ac modum quo sacrificavit Melchisedech, qui Genes. 14. *protulit panem & vinum; erat enim sacerdos Dei Altissimi*. Particula causalis ibi adhibita, aperte denorat, panem & vinum prolata fuisse à Melchisedeco in sacrificium, quod est sacerdotij functio propria. Et quamvis immutatio facta in ea materia à Melchisedeco ad sacrificium celebrandum, non explicetur in Scriptura; supponendum tamen est intervenisse aliquam ad Dei honorem: puta fractionem, vel comestionem, vel partialem incensationem per ignem, ut Lessius lib. de Instituta cap. 38. num. 13. coniectat.

Sicut ergo Melchisedec prolato pane & vino sacrificavit; ita & Christus, eodem ritu celebravit primum suum sacrificium in cena ultima; & sacrificabit etiam secundum eundem ordinem in æternum, seu quamdiu durabit sacrificium, ita ut nullum ei vnquam sacrificium succedat. Nunc enim qui sacrificant apud nos, sacerdotes, Christi verbis, & in persona eius sacrificant; quod est ipsum Christum esse sacerdotem in æternum secundum ordinem Melchisedech. Hebræi, ridiculè Psalmum 109. ad Ezechiam referentes, sic ex sibilantur à Tertulliano lib. 5. contra Marcion. cap. 9. [Nec sacerdos Ezechias, nec in ævum, et si fuisset, secundum ordinem, (inquit,) Melchisedech. quid Ezechias ad Melchisedech, altissimi sacerdotem, & quidem non circumcissum, qui Abraham circumcissum iam accepta decimarum oblatione benedixit? At in Christum conveniet ordo Melchisedech, quoniam quidem Christus proprius & legitimus Dei Antistes, præpotiati sacerdotij Pontifex (tum in nationibus constitutus, à quibus magis suscipi habebat,) cognituram se quandoque circumcissionem, & Abraham gentem quam ultimo venerit, acceptione & benedictione dignabitur.]

Typus ergo Christi sacerdotis, fuit Melchisedech, sicut Christum Deum simul & hominem exhibuit, provt ab Apostolo, sine patre, & matre dicitur: sine Patre, quatenus homo;

AA Aa 2 sine

siue matre, quatenus Deus, vt pulchrè rationatur Proculus hom. de Christi Natiu. & Fulgentius lib. 2. ad Tresim. *sub medium*; Ridiculè autem in historia Melchisedeci quæ extat apud S. Athanasium, ei malè adscripta; idcirco dicitur vocatum sine Patre & matre & familia Melchisedecum quod eius parentes & stirps, vniuersa, eo orante, terra de his cente, in sacrificio Fratrìs Melchisedeci perissent. At quomodo exponent illud, *neque initium, neque finem viæ habens*? Sacrificasse Christum in cœna vltima, sèquè exhibuisse sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, tradit innumeri Patres, apud Pamelium Tomo 1. Liturg. *initio*, & apud Coccius Tomo 2. lib. 6. art. 5. nec non apud Bellarminum lib. 1. de Missa cap. 6. passimque apud alios, qui de Missæ sacrificio disputant. Titius verò Nouatorum circa hoc argumentum, rectè præter cæteros dispellunt Turrianus lib. 2. de Euchar. cap. 15. Et Alanus libro de sacrific. capite 9.

Supplicium SS. Patrum.

1051 Argumentum alterum in rem nostram, seu quod Christus verè sacrificauerit sacrificium inuentum in cœna vltima, ducendum est ex traditione, quæ in SS. Patrum scriptis asseruatur. Id ergo, tradunt disertè, omnino multi Patres, quorum verba appendit Pamelius Tomo 1. Liturg. *§. dicto riuu, Christus sacrificium Deo Patri obtulit*, & alij quos adducunt Hæretologi, confirmantes offerri in Missa verum sacrificium: nominatim Alanus l. de sacrific. cap. 10. Coccius Tomo 2. lib. 6. per plures articulos, Bellarm. lib. 1. de Missa toto, innumerique alij vbiuis præstantes: Cum enim idipsum nunc faciant sacerdotes, quod facit Christus, iuxta illud *hoc facite*; sacerdotes autem nostros verè sacrificare, tam certum sit, quàm certum est religionem Christianam esse veram religionem, vt rectè statuit Petrus Cluniacensis libro contra Petros. Superest vt quæcunque Patrum loca, docent sacerdotes nostros verè sacrificare; idem æquè de Christo prodant. Et proinde in tanta tamque vberi melle locorum, veritati iugis apud Christianos sacrificij astipulantium, vbiuis prostante, supernuacuum videatur, si pias aliquas legere hic exhibendas. Placet tamen non omittere vnum aut alterum totum illustriorem.

S. Gregorius Nyssenus orat. 1. de Resurr. declarans quomodo Christus fuerit per tres dies ac noctes in corde terræ, quod obscurum esse fatetur, si ternarius ille dierum à nona tantum parasceues inaeur; id ab hora celebrati per Christum sacrificij increanti, sic repetit. [Recordare quid de se Dominus pronuntiarit, & eam ipsius esse virtutem cognosces, vt voluntate non auctum naturæ necessitate animam à corpore diiungat. *Nemo enim (inquit) tollit animam meam à me, sed ego pono illam à meipso. Potestatem enim habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterum assumendi.* Hoc nobis ita constituto, perspicuè patebit id quod quaesitum est. Qui enim potestate sua cuncta disponit, non ex prodicione sibi impendentem necessitatens, non Iudæorum quasi prædonem impetum; non inquam Pilati sententiam expectat, vt eorum malitia sit communis hominum sa-

lutis principium & causa: sed consilio suo augeat, & arcana sacrificij genere, quod ab hominibus ceteri non poterat, seipsum pro nobis hostiam offert, & victimam immolat, sacerdos simul existens & Agnus Dei, ille, qui mundi peccatum tollit. Quando id præstitit? Cum corpus suum discipulis congregatis edendum, & sanguinem bibendum præbuit; tunc aperit declarauit agni sacrificium iam esse perfectum. Nam victimæ corpus, non est adendum idoneum, si animatum sit. Quare cum corpus edendum, & sanguinem bibendum discipulis exhibuit, iam arcana, & non aspectabili ratione, corpus erat immolatum, vtiplius mysterium peragentis, potestati collibuerat. Et anima in illis erat, in quibus eadem ipsa potestas illam deposuit, simulque cum diuina virtute, quæ cum illa erat coniuncta, in ea regione cordis versata est. Itaque si quis inde tempus incipiat demeriri, cum sacrificium Deo factum est, à magno illo Principe sacerdotum, qui ratione, quæ nec verbis explicari, nec oculis perspicui potuit, seipsum pro communi hominum salute tanquam agnum obtulit, non recedat à veritate.] Non præsto, eam expositionem tridui ac trinoctii Christi in corde terræ, optimam esse; cum alia suppetat expeditior suo loco discussa, & ex variis obiter perstricta in Tractatione de S. Latrone cap. 10. num. 2. Quod ergo ex eo Nysseni loco desumo in præsentia, illud vnum est Christum seipsum in nocte cœnæ verè immolasse, & inuentum sacrificium obtulisse.

Hesichius lib. 1. in Leuit. cap. 4. Nyssenum expressisse videtur. Exponens enim oblationem vituli per sacerdotem, sic habet. [Ponere autem eum manum super caput vituli, & iugulare vitulum præcepit. Nemo enim illum obtulit, sed nec immolare poterat, nisi semetipsum ipse ad patendum tradidisset. Propter quod non solum dicebat, *potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam*; sed & præueniens semetipsum in cœna Apostolorum immolauit, quod sciunt qui mysteriorum percipiunt virtutem. Hunc sacerdotem 70. non solum vinctum, siue linitum, sed & consummatum manibus appellauerunt. Consummatus est enim manibus prius in mystica cœna, accipiens panem & frangens; deinde per crucem, quando ligno adfixus est. Tunc sacerdotij suscipiens dignitatem, vel potius quum semper habuerit, tunc opere explens, etiam hoc quod pro nobis erat, sacrificium consummavit.]

S. Athanasius, Oratione in 5. Feriam, & inde prodicionem. [Hodie profertur illud. *Accipite, manducate, hoc est corpus meum.* Præuenio eueniem, diuidendo membra mea, vendicionem tuam, & Iuda præoccupo sanguinis mei effusione. Quem venditurus es; præueniens te, gratis distribuam. Meum enim est corpus, & Iuda; tamen verè est, osculo idipsum vendere. Meum opus est, sanguis nundinatio. Laui tuos pedes, ad cultum contra me paratos. Manus tuas miracula patrare docui, vendicionis mee pterio accipiendo canas. Accipite, comedite, præuenite proditoris festinationem; anteuerite vendicionem, cibo. Non differo donum, passionem iam expectans; do sine cunctatione, instar enim venditio. Impassibile est corpus; impassibilitatis comedendum testimonium latior. Præuenio denique

tribus Iudæorum phalangem dum crucem dif-
fero, comedite & vos, comedite; *Non est bonum
sumere panem filiorum, & mittere canibus Iu-
dæis.*

*Dissecta quæ pugnant cum vera Christi
sacrificatione incruenta in cæ-
na ultima.*

1052 Quæ opponi possunt, ad proban-
dum Christum in extrema cæna non sacrificas-
se, parvi momenti sunt. Silentium enim Scriptu-
ræ, quod urgent Sectarij, frustra obtenditur;
quia quamvis Scriptura non prodar in actu si-
gnato, Christum sacrificasse, nec dicat, illum
actui sacrificandi quem nunc exercuit, adiun-
xisse hæc verba, *ego sacrifico*; Et *ego offero*; ta-
men satis est quod rem ipsam expreſſerit, idque
multis fidei dogmatibus æquè posset opponi:
ut PP. sæpè aduertunt. Neque verò Scriptura,
licet fileat an Christus tale quid in actu signa-
to protulerit, negat tamen protulisse. Et quam-
vis non protulisse constaret, nihil referret. Nam
neque in antiquis sacrificiis, necesse erat sacri-
ficantem verbo profiteri, se sacrificare, vel of-
ferre.

Gravius in speciem est, quod opponi insuper
potest, nempe se Christum in cæna ultima sa-
crificavit, necesse fore, admittere sacrificium il-
lud fuisse propitiatorium: quia tunc Christus
viator erat, & mereri ac satisfacere poterat. At
admissio hoc sacrificio propitiatorio, frustra
sacrificium cruentum subsecutum postea esset,
quia cum istud sacrificium tametsi incruentum, sit
eiusdem cum cruento dignitatis; suffecisset om-
nino ad redemptionem nostram; contra Apo-
stolum liquido tradentem, Christum sacerdo-
tem vna oblatione cruenta consummasse in
æternum sanctificatos. Dicendum est sacrificium
quidem incruentum propitiatorium fuisse; sed
ita tamen ut non promeruerit redemptionem
nostram seorsim à sacrificio cruento, in quo so-
lo, ex Dei decreto & Christi voluntate, consum-
mata est nostra redemptio. Sacrificium ita-
que incruentum, promeruit redemptionem
nostram Deumque propitiavit prout adiun-
ctum cum cruento: id quod æquè de omnibus
Christi actibus liberis, qui singuli infinitæ di-
gnitatis erant, est statuendum. Applicatio porro
meritorum Christi iam inchoatorum, & in
passione confirmandorum, per hoc sacrificium
facta; non dissimilis fuit ei, quæ per baptismum
ante mortem Christi collatum, facta est. Vnde
sicut baptismus à Christo ipso collatus, non
fuisse ex opere operato, fructuosior baptismo
illo qui nunc à puro homine confertur: ita sa-
crificium tunc à Christo oblatum, non fuit ex
opere operato vilius, quam quod nunc exhi-
bent Sacerdotes. Ex opere tamen operantis,
fuit infinitè pretiosius, magisque meritorium,
& satisfactorium.

*Victima sacrificio incruento immutanda
Christus ipse.*

1053 Cum verò ex prædictis satis liqueat,
verè Christum in extrema cæna celebrasse sa-
crificium incruentum, sequè prodidisse Sacer-
dotem secundum ordinem Melchisedech: ex-

ponendum sequitur, in qua immutatione illud
sacrificium suum fuerit. Ad quod supponen-
dum est, quæ ibi victima sit à Christo Sacer-
dote oblata. Nam ipsa est quam immutari
oportet, eamque subite passionem quæ est de
sacrificij ratione, prout à nuda oblatione fecer-
nitur. Nimirum sacrificatio dirigitur ad supre-
mum Dei cultum, per protestationem & signi-
ficationem supremæ excellentiæ diuinæ, qua
Deus habet vitæ & mortis potestatem. Ideoque
res sacrificata, immutanda est in honorem Dei:
siue ea immutato fiat per ereptionem vitæ, ut
cum animalia oblata occidebantur, siue per de-
structionem rei non vitæ, aut per aliam aliquam
externam actionem minus immutativam. V. G.
panis coctionem, comestionemve, aut fractio-
nem. Tametsi dubium non est, quin destructio
rei oblata, eiusve destructiva actio quantum est
ex vi sua, quam vocare possumus immutatio-
nem virtutalem, sit aptior ad significandum su-
premum illud Dei vitæ & mortis auctoris do-
minium, cuius contestatione celebratur sacri-
ficio. Et omnino necessariam ad id esse, muta-
tionem rei oblatae plusquam moralem, con-
tendunt Canus lib. 12. de locis cap. 13. *initio
corporis*, Alanus l. de Sacrificio c. 3. Vasq. 3. p.
dist. 220. c. 3. Less. lib. de Iustit. cap. 38. num. 13.
Malderus 2. 2. Tract. 10. cap. 3. dub. 1. contra
Suarem Tom. 3. 1. p. d. 73. lect. 5. qui meram panis
in altum sublationem, qua panis non nisi mora-
liter immutabatur, censuit satis olim fuisse ad
sacrificium.

Victimam ergo à Christo Sacerdote in sa-
crificio incruento immolatam, Patres passim
tradunt fuisse Christum ipsum: quod proxi-
mè ex Nysseno, & Helychio auditi: confir-
matique ex S. Augustino, qui eam ob-
causam Epistola 86. vocat Christum, *quem, &
secundum novi Testamenti*. Sed & Apostolus 1.
Cor. 5. agens de Christi sacrificio incruento,
ut eruditè ex plerisque Patribus ostendit Tur-
rianus lib. 2. de Euchar. cap. 3. ait Pascha nostrum
esse Christum immolatum. Nec de hoc dubita-
re licet, post Concilium Tridentinum quod sess.
22. cap. 2. definit, eandem fuisse in cruento, &
hoc incruente sacrificio, rem oblatam. At in
crucis sacrificio, victimam esse ipsum Christum,
est extra controversiam. Fuit ergo hic quoque,
Christus & sacerdos & victima: non quidem
ut existens in propria specie, quia ut sic nullam
terminat huic sacrificio intrinsecam actionem;
sed ut operis panis & vini speciebus; sub ea
namque ratione, est terminus in hoc sacrificio.
Non voco Christum huius sacrificij materiam,
ne prius (saltem natura,) quam sacrificetur, con-
tendas debere habere esse: quod verum non est,
cum ipsa consecratione, Christus & accipiat hic
esse, & offeratur siue sacrificetur. Voco itaque
terminum, utcumque visibilem per species.
Quod enim ad rationem sacrificij, hominibus
corpore mortali circumamictis exhibiti neces-
sarium erat, visibilis fuit Christus, prout hic à
seipso immolatus: nempe prout speciebus panis
& vini contextus, substantiæque eximii substan-
tiarum illarum qua fuerunt transiens huius sa-
crificationis materia.

1054 Ex eo tamen quod dicam, rem
in hoc sacrificio per Christum oblatam, fuisse
Christum panis in vini speciebus obiectum,
nolim arbitris, vel panem & vinum ut Bel-
larmis

laminus existimat lib. 1. de Missa c. 27. propositione 1. & vt videtur Cabasilas in expositione Liturgiae cap. 32. vel quod censet Suares. t. 3. 3. p. d. 75. sect. 1. concl. 4. species sacramentales panis & vini, fuisse partialiter, tamen minus principaliter, rem oblata in sacrificio Christi incruento, celebrato in cena vltima. Hoc enim existimo falsum, cum Alano l. de sacrificio cap. 19. & Aegidio Coninck 3. p. q. 83. num. 77. quia sic non esset eadem res oblata in sacrificio cruento & incruento, quae tamen est conceptis verbis doctrina Tridentini. Itemque quia Patres, nunquam dicunt immolatum hic fuisse à Christo panem & vinum, vel eorum species: sed semper dicunt, immolatum fuisse Christum ipsum. Quare tota res hic oblata à Christo, fuit Christus ipse. Oblatio enim de qua agimus, non tam est oblatio in actu signato, quae fit verbis conceptis quibus hostia ad Deum dirigitur, quam in actu exercito, consistitque in ipso actu sacrificij. Quo pacto olim sacerdos insignens cultum gutturi hostiae, eo ipso offerebat illam Deo, etiam si verbis non offerret. Itaque quamuis panis & vinum ante consecrationem fuerint à Christo benedicta, & praesentata Deo; tamen in actione sacrificandi non habuerunt rationem termini, siue rei oblatae, sed solus Christus propter obiectus velamine specierum, & connotato hoc statu suo; qui directe quidem, seu vt parziale constitutum, non pertinet ad rem in hoc sacrificio oblata; connotatur tamen vt aliquid rei oblatae accidentarium: quod sufficit, vt terminus hic à Christo sacrificatus, esset aliquomodo sensibilis, etiam si terminus qui est de ratione rei sacrificatae, non sit sensibilis. Id enim in sacrificio necessarium non fuit, quamuis in sacramento, ita oportuerit fieri. Sacramentum est essentialiter signum sensibile, recte dicitur componi ex Christo & speciebus, tanquam duplici partiali constitutum. At rem sacrificatam, quia non est essentialiter signum, nihil est necesse directe integrari, vel partialiter constitui ex quopiam sensibili. Est ipse sacrificandi actio, ratione verborum sensibilibus quibus peracta est, verè fuerit sensibilis; qualem esse oportebat, quandoquidem pro hominibus moralibus exhibebatur.

Qua immutatio circa Christum victimam, facta, in cena vltima incruento sacrificio. Reuocatur sententia de immutatione quoad esse sacramentale, per consumptionem specierum.

1055 Cum ergo Victimam in sacrificio Christi incruento, fuerit Christus ipse speciebus contextus; monstrandum superest quae immutatio circa eam victimam facta fuerit à Christo sacerdote, ratione cuius dici possit sacrificasse. Triplex autem occurrit Christi immutatio à Christo facta, quarum prima ea est, qua Christus per consecrationem constitutus in ratione cibi, & ordinatus ad consumptionem & destructionem quoad esse sacramentale, immutatur & destruitur quoad illud esse, per consumptionem specierum. Haec est sententia Bellarmini lib. 1. de Missa cap. 27. propositione 7. & 8. quoad sacrificionem sacerdotum nostrorum. Existimo tamen, non posse per hanc immutatio-

nem exponi, quomodo Christus sacrificauerit. Nam Christum verè & proprie sacrificasse sacrificium incruentum, de hinc esse diximus. At Christum consumpsisse suum hoc sacrificium, non est certum: quamvis longè verius sit Christum id consumpsisse, & communicasse. In quam rem Suares t. 3. 3. p. d. 75. sect. 2. adducit plures Scholasticos & nonnullos Patres quos inter S. Irenaeus lib. 5. contra haeres. cap. 33. num. 1. vbi Feuardentius. Item S. Chrysostomus hom. 83. in Matth. monens, primum omnium Christum, manducasse carnem suam, & bibisse sanguinem, ne discipulis audientes, se carnem manducare & sanguinem bibere, corripentur horrore. Id. quae etiam constare putat S. Chrysostomus ex illis Christi verbis sub cena. Eucharisticam, *Desiderio desiderauit, hoc Pascha manducare vobiscum*. Hefychius disertè id ipsum docet lib. 2. in Leuit. cap. 8. verbis illis. [Primum sacerdos sanguine, & post eum filij eius, secundum legem vngebantur, quia & ipse Dominus, primum in cena mystica, intelligibilem accepit sanguinem, atque deinde calicem Apostolis dedit. Sed ecce legislator hic post vnctionem Aaron & filiorum subdit, *De sanguine reliquam fudit super altare per circuitum*. Quod & Christum fecisse inuenimus. Bibens enim ipse, & Apostolis bibere dans, tunc intelligibilem sanguinem super altare, videlicet suum corpus effudit.] Apertè quoque S. Augustinus in Psalmum 68. ad illud, *dederunt in escam meam, fel*, agnoscit, Christum Dominum hac lra elca fuisse cibatum. Sic enim scribit. [Dederunt inquit in escam meam, fel. Non ipsum quod dederunt, elca erat, potus enim erat. Sed in escam dederunt, quia iam Dominus escam acceperat, & in ipsam, inelcūm est fel. Acceperat autem ipse escam suauem, quando Pascha manducauit cum discipulis suis: ibi sacramentum sui corporis demonstrauit. In hanc escam, tam suauem, tam dulcem, unitatis Christi quam commendauit Apostolus, dicens, *quia vnus panis, vnum corpus, multi sumus*; In hanc escam suauem, quis est qui dat fel. nisi contradictores Euangelij, tanquam illi persecutores Christi. Minus enim peccauerunt Iudaei cruci- gentes in terra ambulantes, quam qui contem- nunt in caelo sedentem. Quod ergo fecerunt Iudaei, vt in escam quam iam acceperat, darent bibendum amarum illum potum, hoc faciunt qui malè viuendo scandalum inferunt Eccle- siae.] En apertè tradit, Christum, dulcem illam escam quam discipulis portexit, accepisse; id quod etiam, potior Scholasticorum pars agnos- cit. Et nominatim S. Thomas Opusc. 60. in cap. 3. Ruth. Carmen quoque cuiusdam,

*Rex sedet in cena, turba cinam das-
dene,
Se tenet in manibus, se cibet ipse ci-
bus.*

Addo & versus Cyri Prodrumi, libro Epi-
gram, in cenam mysticam.

*Offert sacrificium; Quod offert ipse
edit;*

*Frangisque panem, panis, & calix
bibis.*

*Vivunque es, & sacrificium, & sacrifi-
cium;*

Te proditor tunc, nihil timent edit.

Fuse

Fusè id confirmat Henricus Institor Tract. de quatuor erroribus circa Euchar. p. 1. serm. 9. Alios adducunt Suares Tomo 3. 3. p. disp. 75. sect. 2. Henricus lib. 8. summæ cap. 35. num. 1. & initio glossæ literæ B. Fagundes in 1. Ecclef. præceptum lib. 3. cap. 4. num. 25. Videri quoque potest idem insinuas Plaltes, cum in persona Christi Iudam increpantis dixit, *qui simul mecum dulces capiebas cibos*; quod de cibo Eucharistico accipere nonnulli; tamen tempus præteritum sit adhibitum, pro scripturæ usu, ad certum rei euentum præsignificandum, iuxta doctrinam Tertulliani lib. 3. in Marcio. cap. 5. & D. Augustini in Psalmum 3. ad vers. 6.

Consumpsisse itaque Christum, suum sacrificium incurritur, quicquid Sæctarij garriant, probabile admodum est; non tamen certum. Quare cum certum ex fide sit Christum in cœna vltima sacrificasse, quærenda est alia immutatio victimæ à Christo facta, quam consumptio specierum, & Christi quoad esse sacramentale. Accedit quod ea Christi destructio quoad esse sacramentale, non sit quamdiu species non sunt corruptæ: tandiu namque Christus sub eis perstat. Igitur quod ne aduersarius quidem admittit, sacrificium Christi, eaque immutatio per quam ipsemet ut victima sacrificatus est, non fuisset constituta in consumptione, sed in mutatione postea consequente; nempe cum specierum intra stomachum alteratio tanta est ut si panis & vini substantiæ adessent, cogerentur abscedere. Denique iuxta illud placitum, ægè monstraretur, quomodo feria 6. in Paracene, sacerdos consumens præsanctificata, non sacrificet, quæ tamen est certa sententia, quam ipse Bellarminus in Recognitione librorum de Missa, & Couarr. in c. *Alma mater*. p. 1. §. 5. num. 6. multis confirmant. Imo non video, quare simplices quique fideles, non essent dicendi sacrificare cum communicant, & destruunt Christum in statu sacramentali ad honorem Dei, & in Christi passi memoriam; quod tamen extra dubium est, non esse sacrificium.

*Reiecta alia Christi immutatio, per in-
ceptionem sub speciebus & depul-
sas vi eius substantias
præiacentes.*

1056 Secunda immutatio Christi, in qua incurritur sacerdotis nostri sacificationem collocant aliqui, ex iis qui rectè statuunt actionem sacrificalem in consecratione ipsa esse quærendam, est inceptio Christi sub speciebus panis & vini, connexa cum desitione substantiarum panis & vini, facta vi inceptions Christi in eo statu. Nam per consecrationem, substantia panis & vini conuertitur in corpus & sanguinem Christi; quod præcipue intendebatur à Christo sacrificante, non autem destructio substantiarum panis & vini. Vnde sicut olim in thuris concrematione, quod primariò sacrificabatur, non erat thus quod destruebatur, sed suffusus ex ea destructione proveniens; sic quod primariò oblatum est à Christo, fuit ipsum corpus & sanguis eius: panis autem & vinum, non nisi concomitanter & secundariò offerebatur, quia Deus potius intendebat honorari per positionem termini ad quem, quam per destru-

tionem termini à quo præiacentis. Res ergo in hoc sacrificio principaliter oblata, siue Christus, eatenus immutabatur, quatenus incipiebat esse sub speciebus panis & vini, depulsis eorum substantiis: accidentibus autem per se constitutis, cum connexion ad Christi inceptionem prædictam; vi cuius ea substantiarum præiacentium depulsio, & accidentium per se positio, placet Deo, eiusque summo Dominio contestando addicitur. Ita Suares Tomo 3. 3. p. d. 5. §. 5. conclus. 1. & §. 6. conclus. 3. ac Lessius l. de Iust. c. 38. n. 5.

Sed neque hæc Christi mutatio, videtur idonea ad explicandum quomodo Christus sacrificarit in cœna vltima. Nam ad sacrificium exigitur ea rei oblata & sacrificata: immutatio, quæ sit accommodata ad insinuandum summum Dei dominium, & recognoscendum Deum prout vitæ & mortis autorem: quod optimè præstat destructio rei oblata & sacrificata, non autem eius inceptio, & positio in nouo statu. Aiunt quidem Autores cum quibus agimus, substantiam panis & vini destrui. Verum panis & vinum non sunt res sacrificatae, sed Christus ipse. Ergo immutatio destructiua quæ fit circa panem & vinum, non est immutatio requisita ad sacrificium, quo Christus ipse sacrificatur.

*Vera sententia, de Christi immutatione
per positionem in statu mortui,
quantum est ex vi
verborum.*

1057 Tertia itaque Christi immutatio, quæ item per consecrationem, efficitur, ea est qua Christus per consecrationem, exhibetur in statu mortui, quantum est ex vi verborum. Christus enim ex se & iure præhabiti esse, hostia viuens & rationalis, adacto cultu verborum Christi, offeritur non verbaliter, sed realiter: idest immolatur, & Patri exhibetur in statu separationis animæ à corpore, per violentam mortem & sanguinis effusionem causato, interuentu duplicis consecrationis; quarum vnus vi, corpus Christi ponitur seorsim à sanguine. Vi autem alterius statim consequentis, ponitur seorsim à corpore, sanguis ut effusus, & mortem causans suo effluxu. Ita enim sit spectata præcisè vi verborum; quamvis ob concomitantiam naturalem, totus Christus sub vtraque specie reperitur, nec constituitur reipsa occisus, sed virtualiter tantum; quatenus scilicet vis verborum formaliter & directè considerata, est constitutiva Christi in statu mortui violentè: & corpus Christi, seorsim à sanguine poneret, si sola esset. Est autem per accidens ad vim verborum, quod sepositioni illi corporis à sanguine, & sanguinis à corpore, adiungatur diuinitus sub vtralibet specie, positio reliquorum ad Christi integram, & constitutionem spectantium. Itaque per se loquendo, habetur hic magna Christi ipsius immutatio. Et licet defacto, & reipsa, non sit nisi virtualis immutatio, ob adiunctum diuinitus impedimentum; tamen vi actionis quæ actualiter & reipsa ponitur, Christus aliter immutatur, & nisi concomitantia diuinitus interveniens obstarat, haberetur eius destructio. Est enim actio, qua Christus, ponitur

ponitur in statu mortui, & animam à corpore seiunctam habentis.

Dixiſſem poni maſtatum & occiſum vi conſecrationis, quod habent plerique Patres nominatim Nyſſenus orat. 1. de Reſurr. cum ait, Chriſtum comedi à communicantibus, quia ad hoc maſtatus proponitur, ut eum comedamus: Id quod etiam habet Paſchaſius 1. de corp. & ſang. Dom. cap. 18. & Cyrillus catech. 5. myſtago. ac Rabanus lib. 1. de inſtitut. Clericorum cap. 3. 1. Conſulto tamen abſtinui ea locutione, ne videretur cum Valſque 3. p. d. 223. num. 42. exiſtimare, Chriſtum vi modi eſſendi quem per conſecrationem accipit, ſtatui prius natura viventem poſtea verò mortuum per ſanguinis è corpore effuſionem. Hoc ſiquidem dici non poſteſt. Per quid enim Chriſtus, ſtatim illum viventis, natura priore acciperet? Non enim per conſecrationem provt tendit ad ſtatim Chriſti mortui, ut per ſe patet. Eadem quippe actio, non poſteſt terminari ad ſtatim viventis & mortui. Danda ergo eſſet vi verborum actio alia, anterior poſitione Chriſti in ſtatui mortui; per quam Chriſtus poneretur vivus: cuiuſmodi anterior actio, nullibi comparet; nec eſt unde progerninet, cum non poſſit eſſe à verbis, quorum efficaſitati omnis hac actio tribuitur. Quamvis ergo Chriſtus, per comparationem ad eſſe præhabitu, & quod reuera alibi ſortitur, dici hic poſſit exhiberi occiſus & maſtatus, idque velint Patres, quos ita locutos retuli: tamen per comparationem ad actionem qua ponitur ſub ſpeciebus, non ponitur primum vivus tum mortuus. Unde per reſpectum ad eam ſolam actionem, non eſt dicendus hic exhiberi occiſus aut maſtatus, quod connotaret eſſe præhabitu vi euſdem actionis: ſed dicendus eſt exhiberi in ſtatui mortui, & ſanguinem à corpore ſeiunctum habentis.

1058 Hæc igitur eſt immutatio Chriſti, quam in ſacriſicatione celebrata à Chriſto in cœna ultima, interveniſſe dico, & exiſtimo eſſe ſufficientiſſimam, ad intelligendam veram rationem ſacriſicationis, in actione per quam fit: quandoquidem verè & actu Chriſtus deſtrueretur vi illius actionis, ſi Deus appoſito extrinſecus impedimento non obſtaret, & Chriſtum ibidem vivum ſtatueret, ob naturalem concomitantiam partium euſdem compoſiti, quod iam non moritur. Optime autem huiuſmodi actio deſtructiva, deſeruit ad proteſtationem Dei autoris vitæ ac mortis, quandoquidem ex ſe illatura eſſet mortem; eſtque per accidens, quod eius vita inhiſbeatur per adiunctam concomitantiam. Sunt in propoſita ſententia, (ſaltem quoad eius veluti ſubſtantiam) Alanus lib. de ſacriſicio cap. 13. 19. & 20. Sebaſt. Oxom. Tract. de ſacriſ. cap. 11. & 14. Heredia repetit. ad cap. Cum frangitur parte 2. dub. 2. Leſſius lib. 12. de diu. perf. n. 95. ac Malderus 2. 2. Tract. 10. c. 3. d. 1.

Ex ea verò ſententia aperte habetur, nexus utriuſque conſecrationis in ratione ſacriſicii in fieri, ſive actionis ſacriſicalis. Quamvis enim duæ à Chriſto factæ conſecrationes, quatenus præciſe erant conſecrationes, non eſſent eſſentialiter connexæ; ſed vna cum primum Chriſtus vnam formam protulit, poſita reipſa fuerit, abſque alia; id quod S. Bernardus Epistoſa 69. reſcè vidit, ſuſeque confirmat Alanus lib. de Eu-

chariſtia cap. 40. Tamen in ratione ſacriſicationis, erant eſſentialiter coniunctæ: ita ut non prius perfecit Chriſtus ſacriſcium, quam ad vnam recreationem alia acceſſerit: Nempe ad conſecrationem panis primò factam, conſecratio calicis facta poſteriori, ut poſtulat repræſentatio ſanguinis è corpore effuſi, quæ videtur ſupponere prius repræſentari corpus, & poni in rerum natura. Nihil tamen præiudico, aduerſus ſententiam quæ huic conſecrationum ordinem, negat eſſentialiter exigi; ſed tantum aperio quid reipſa Chriſtus fecerit. Quod autem apud Lucam, calicis per Chriſtum conſecratio præmittitur, rectè aliqui apud Fulgentium ad quaſt. quinta. Ferrandi, anticipationem ibi agnoſcunt. Quæ expoſitio multo melior eſt, quàm ea quæ ex Iobio peti poſſet apud Plotium c. 22. cap. 18. vbi cur conſecratio calicis, interdum in Scriptura præmittatur conſecrationi panis, rationem ducit eo quod ſanguis prius in nobis fiat quàm caro; cum caro fiat ex ſanguine. Quam rationem indignam Theologia pronunciat Plotius. Nec ſane eſt accommodata. Nam ſi aliquid probaret, æquè conſiceret, conſecrationem panis ſemper fuiſſe conſecrationi calicis in ſcriptura præmittendam, quod conſtat non eſſe ſeruatim.

Typi, & decora, inconſueti ſacriſicationi Chriſti Domini.

1059 Tale fuit primum Chriſti ſacriſcium, cuius umbras fuiſſe omnia priorum genera ſacriſiciorum, ait S. Aug. lib. 1. contra Aduerſ. cap. 18. & pulchre lib. 17. Ciuit. cap. 20. cum memoraret panem & vinum quod ſapientia adificata domo, & columnis ſeptem ſuſtulit miſcui, ſubdit. [Hic certe agnoſcimus Dei ſapientiam, hoc eſt Verbum Patri coæternum, in vitro virginali domum ſibi adificaffe corpus humanum, & huic tanquam capiti membra, Eccleſiam ſubiunxiſſe, Martyrum victimas immolaſſe, menſam in vino & panibus præparaſſe, vbi apparet etiam ſacerdotium ſecundum ordinem Melchizedech, inſipientes & inopes ſenſu vocaſſe, quia, ſicut dicit Apoſtolus, Inſirma huius mundi eleget Deus, ut confunderet fortia. Quibus tamen inſimis quod ſequitur, dicit; Derelinquite inſipientiam, ut viuatis, & querite prudentiam, ut habeatis vitam. Participem autem fieri menſæ illius, ipſum eſt incipere habere vitam. Nam & in alio libro qui vocatur Eccleſiaſtes, vbi ait: Non eſt bonum homini, niſi quod manducabit & bibet: quid credibilius dicere intelligitur, quàm quod ad participationem menſæ huius pertinet, quam ſacerdos ipſe, Mediator Teſtamenti noui, exhibet ſecundum ordinem Melchizedech, de corpore & ſanguine ſuo: Id enim ſacriſcium, ſuccceſſit omnibus illis ſacriſiciis veteris Teſtamenti, quæ immolabantur in vmbra futuri; propter quod etiam vocem illam in Pſalmo tricimo & nono, euſdem mediatoris per prophetiam loquentis, agnoſcimus; Sacriſcium & oblationem noluiſti, corpus autem perfeciſti mihi. Quia pro illis omnibus ſacriſiciis & oblationibus corpus euſ offeritur, & participantibus miniſtratur. Nam iſtum Eccleſiaſtem in hac ſententia manducandi & bibendi, quam ſæpe repetit, plurimumque commendat, non ſapere carnalis epulas voluptatis, ſatis illud oſtendit, vbi ait: Melius

Adelius est ire in domum luctus, quam ire in domum potus. & paulo post: Cor, (inquit) sapientium in domo luctus, & cor insipientium in domo epularum.]

Possumus sane multo congruentius de hoc vero & proprie dicto sacrificio usurpare, quod Ennodius in prima cerei benedictione, de mystico tantum cerei sacrificio, (verius oblatione,) tradidit. [Nihil hic habet vox humana, quod confeceret, ubi totum dirigit superna cognitio. Agnoscit hic odorem suum salutaris Virginis filius, ubi sine coitu nascitur quidquid offertur. Non enim hic thuricremis Pancheus adoleatur ignis altaribus; non ad triste ministerium, extremum mugiens, bos percussa litatur; non bidentum fectus, carnificis potius, quam Sacerdotis mucro defecuit. Sufficit ad reparationem aternitatis perditæ, quod non à nobis, sed pro nobis agnus occisus est. Procul hinc aberit lanista Iudaicus; qui per cicatrices inguinum, animas sibi acquisitas, tot solet numerare, quot vulnerat. Christi nostri libamina infusata simplicitate complentur.] Sed & S. Leo serm. 8. de Pass. cap. 7. alloquens Christum [Traxisti Domine omnia ad te, ut quod in vno Iudææ templo obumbratis significationibus tegebatur, pleno apertoque Sacramento, vniuersarum ubique nationum deuotio celebraret. Nunc etenim & ordo clariori Levitarum, & dignitas amplior seniorum, & sacratior est vinctio Sacerdotum: quia crux tua, omnium fons benedictionum, omnium est causa gratiarum: per quam credentibus, datur virtus de infirmitate, gloria de opprobrio, vita de morte. Nunc etiam carnalium sacrificiorum varietate cessante, omnes differentias hostiarum, vna Corporis & sanguinis tui implet oblatio: quoniam tu es verus agnus Dei, qui tollis peccata mundi; & ita in te vniuersa perficis mysteria, ut sicut vnum est pro omni victima sacrificium, ita vnum de omni gente sit regnum.]

Alterum Christi Sacerdotis sacrificium; nempe cruentum, in quo idem Sacerdos, & hostia.

1060 Venio ad alterum Christi sacrificium, ab ipso in vitæ meta celebratum; nec iam in cruentum, ut illud de quo hæcenus, sed cruentum, quod S. Augustinus l. 4. de Trinit. cap. 13. vocat. *Vnum verissimum sacrificium.* Non quod abroget sacrificio in cruento, notionem ac decus sacrificij; sed quod in solo sacrificio crucis ex diuino decreto, consummata sit nostra purgatio & reconciliatio cum Deo: de quo effectu sacrificij Christi agit ibi D. Augustinus. Qui mox cap. 14. cum proposuisset omnia in perfecto sacrificio consideranda, hæc omnia in sacrificium hoc Christi de quo agimus, exquirit cecidisse, sic demonstrat. [Quis ergo tam iustus & sanctus Sacerdos, quam vnicus filius Dei, qui non opus haberet per sacrificium sua purgare peccata, nec originalia, nec quæ ex humana vita adduntur? Et quid tam congruenter ab hominibus sumeretur, quod pro eis offerretur, quam humana caro? Et quid tam aptum huic immolationi, quam caro mortalitatis? Et quid tam mundum pro mundandis vitiis mortalium, quam sine vlla contagione carnalis concupiscentiæ, caro nata in vtero, & ex vtero virginali? Et quid tam græte offerri & suscipi posset, quam caro sacrificij nostri, corpus effectum Sacerdotis nostri? Ut quoniam quatuor considerantur in omni sacrificio, cui offeratur, à quo offeratur, quid offeratur, pro quibus offeratur, idem ipse vnus verusque mediator, per sacrificium pacis reconcilians nos Deo, vnum cum illo maneret, cui offerebatur, vnus ipse esset qui offerebat, & quod offerebat.]

Quod vnum & idem ait, in hoc sacrificio fuisse, & offerentem, & quod offerebat, id ipsum est quod plerumque alij Patres dicunt, Christum in hoc sacrificio fuisse Sacerdotij sui victimam. Hæc hoc Origenes Tomo 9. in Ioan. tractans illud, *Ecce Agnus Dei.* Ipsum enim Christum, ait esse agnum illum à seipso in humanitate magno Sacerdote immolatum ad Dei honorem, & expiationem nostram. Idem iterat hom. 8. in Genes. *sub finem.* Et sapè id se tradidisse ait hom. 5. in Leuit. Suffragantur quoque alij Patres.

S. Chrysostom. orat. in Parasceuem initio, tractans illud, *Pascha nostrum immolatum est Christus*, quod sic elucidat. [Vbi immolatus est? Cedo; in excelsa cruce. Nouum & peregrinum altare, cum nouum & inusitatum fuerit sacrificium. Idem & sacrificium & Sacerdos erat, sacrificium secundum carnem, Sacerdos secundum Spiritum. Idem immolauit & immolabatur. Audi iterum Paulum dicentem; *Omnis enim Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deum. Vnde necesse est & tunc habere aliquid quod offerat.* Ecce seipsum offert. Alibi verò iterum ait; *Sic & Christus semel oblatum est ad multorum exhaurienda peccata.* Ecce hic oblatum est, ubi seipsum obtulit. Vidisti quomodo idem sacrificium, seu victima, & Sacerdos fuerit?]

S. Epiphanius hæc. 55. [Christus Sacerdos, primum quidem se ipsum obtulit, ut solueret sacrificium veteris Testamenti, quum perfectius & viuens pro toto mundo obtulerit, ipse victima, ipse sacrificium, ipse Sacerdos, ipse altare, ipse Deus, ipse homo, ipse Rex, ipse Pontifex, ipse ouis, ipse agnus, omnia in omnibus pro nobis factus, ut nobis vita omnibus fieret, & Sacerdotij sui immutabile firmamentum in secula efficeret.]

1061 Cyrillus Hierosol. orat. de occurſu Dom. [Infantem video ex præscripto legis hostiam in templo offerentem in terra: sed ipse est is, qui omnium piarum hostias accipit in cælis. Video eum in vlnis senis, quod attinet ad æconomiam. Video eundem in sellis Cherubicis; quod ad diuinam attinet naturam. Oblatum video & consecratum, (*ἀπορροήσας, καὶ ἁγιάσας*) sed ipse est qui omnia consecrat, & expiat, cum ipse sit donum, ipse Pontifex, ipse altare, ipse propitiatorium, ipse qui offert, ipse qui pro mundo offertur: cum ipse sit ignis, ipse holocaustum, ipse lignum vitæ, atque scientiæ, ipse agnus, ipse pastor, gladius spiritualis, ipse immolator, ipse qui immolatur, ipse qui offertur, ipse lex, & ipse qui hostiam accipit.

Ensebius orat. de laudib. Constant. *sub finem.* [Tertia causa de morte Seruatoris, adiungi poterit. Hostia quidem fuit, pro vniuerso hominum genere, Deo Patri omnium moderatori oblata:

BBBB hostia

Theoph. Raynaldi de Attrib. Christi.

hostia pro grege rationis participare immolata: hostia quæ omnem errorem in demonibus colendis constitutum profligauit. Nam illa una hostia, & egregia victima sacrosancti corporis Sernatoris nostri pro humano genere mactata, & redemptione pro animis omnium gentium quæ ante errore colendorum Dæmonum distincta tenebantur perfoluta, omnis in posterum impiorum & sceleratorum Dæmonum vis ac potentia, prorsus deleta fuit: omnisque vetera oratoria stans, quæ in terris obtrabat, vi valentior fracta ac debilitata confidit. Itaque istud salutare miraculum, in hominum conspectu editum fuit: hoc est, verbi diuini corpus pro vniuerso grege rationis compote oblatum, hæcque victima morti obiecta, de qua sacra litera memorant vno in loco, his ferè verbis: *Ecce agnus Dei, qui tollis peccata mundi.* In alio autem sic loquuntur. *Tanquam ovis ad occisionem ductus est: & sicut agnus coram tondente se sine voce.* Quin etiam causam, ad hunc modum docent. *Hic peccata nostra tulit, & pro nobis dolores perpassus est, & nos repulauimus eum esse in labore, & in plaga, & in afflictione. Ipse autem vulneratus est propter peccata nostra, & attritus est propter scelera nostra. Disciplina pacis nostra super eum, & linore eius sanati sumus. Omnes quasi oves errauimus, & unusquisque in suam viam errauit, & Dominus tradidit eum pro peccatis nostris.* Mortale igitur diuini Verbi corpus, his de causis immolatum constat. Ille magnus Pontifex, Deo omnium duci & imperatori consecratus, qui præterquam quod hostia fuit, Dei virtus, Deique sapientia fuit: quod in eo mortale erat, à morte breui reuocauit, idemque ipsum Patri, tanquam primitiis communis omnium salutis obtulit.]

S. Paulinus Epistola 5. post senectutem mysticæ omnis specie exhibitum; [Tum vicissim præbebit se tibi quem Christus, & agnus ille, qui pro nobis ad interfectionem ductus est, & coram tondente se non aperuit os suum, vellera sua, id est carnis exuvias abstrahi sibi passus. Ipse enim pro nobis, & animam, & carnem suam posuit, & recepit; qui & sacerdos, & hostia, & agnus, & pastor est, qui pro ouibus suis pastor, & pro pastoribus suis agnus, occisus est. Ipse enim Dominus hostia omnium sacerdotum est, qui semetipsum pro omnium reconciliatione Patri libans, victima sacerdotij sui, & sacerdos suæ victimæ fuit; cuique nunc ut vni omnium Domino, omnis noua creatura sacrificium, ipsique sunt hostiæ sacerdotes.]

Difficultas, quomodo Christus in sacrificio cruento, fuerit Sacerdos, cum non se occiderit.

1062 Est ergo exploratum, de Patrum sententia, Christum sacrificij cruenti hostiam & sacerdotem fuisse. Sed quomodo Christus, sua simul victima & sacerdos in hoc sacrificio esse potuerit, non est adeo facile explicatu. Ut enim Christus, dici posset, suæ victimæ, hoc est sui met ipsius sacrificator in sacrificio cruento necessarium videretur, Christum ipsum se occidisse & ad mortem suam positiuè cooperatum esse. At quis ausit dicere, Christum se occidisse, aut mortis suæ positiuam causam fuisse? Ad

sumum ergo videtur dici posse: Christum se sacrificasse, eo modo quo martyres, de quibus in scripturis & PP. vulgatissimum, est eos esse hostias & sacrificium Deo acceptum, ut latè re-fero in Tract. de Martyrio p. 4. cap. 5. quomodo extra dubium sit, eorum mortem non esse velatè dictum. Non enim carnifices à quibus occiduntur, sunt personæ sacræ, publicè vel diuinitus commissio ministerio ad id fungentes, in honorem Dei, & supremi diuini dominij protectionem; ipsi verò Martyres, qui plerumque dicuntur se immolare, non nisi passiuè se habent ad suam cædem, nec sunt villo modo causæ effectiui illius, sed tantum eam excipiunt in patientia, illatam ab extrinseco, quod non est efficere, sed permittere mortem suam: atque adeo non est se sacrificare, aut immolare. Cum igitur Christus, eodem modo se habuisse videatur ad mortem suam, non apparet quo iure, (si res ad vnum refecetur,) dicatur fuisse, suæ victimæ idest sui met ipsius, in sacrificio cruento verus sacerdos, duntaxat respectu laniorum; non enim sacerdotum & cocorum, à quibus ut loquitur S. Chrysostomus. Orat. in Parasceue, bona hæc ouis, malè mactata est. Et verè Christus in hoc facto, ouis, quæ tamen passiuè tantum se habet ad lanienam.

Quem Christum, expressit Eliaas de passione agens cap. 53. quem sic accepit Theodoretus serm. 1. de Prouid. [Omnes, inquit, ut oves errauimus, homo via sua seductus est. Propterea tanquam ouis ad mactationem ductus est, ut agnus coram tondente se, mutui. Decebat enim ipsum, ut simili per similes mederetur, & per ouem omnium errorem reuocaret. Ovis autem sit, non in orem transmutatus, nec conuersionem vllam passus, nec à propria substantia deficiens, sed ouis naturam euidentissimè induit, & quemadmodum gregis ductor aries, dux gregis factus, ut oues omnes se sequantur effecit. Ut ouis itaque, sacrificium quoque factus est, & pro toto grege, oblatum est victima. Nec sine causa, mactationis simul & tonsionis mentionem fecit Propheta; sed quandoquidem Deus erat & agnus, corpore verò mactato, impossibilis permansit diuina natura, necessarii vtrique diuinus quoque Eliaas, ouis mactationem, simul & agni tonstram, nobis demonstrauit.] Si igitur ouis aut agnus Christus, victima quidem dici potest, at quomodo sacerdos?

Inidonea expeditio difficultatis propositæ.

1063 Hanc difficultatem, aliqui apud Alanum lib. de sacrificio Mistæ c. 10. ita expediendam censuerunt, ut dicerent Christi mortem non fuisse sacrificium, nisi quæ ex parte connectebatur cum sacrificio inctuenso, in quo Christus pridie passionis, verè & voluntariè se in sacrificium obtulerat, & immolauit. Duo enim illa sacrificia, ita vnum esse voluerunt hi Auctores, ut non sint seiuncta, sed vnum sit pæc aliud. Vnde cum sacrificium inctuentum, fuerit à Christo tanquam à vera causa effectiui cui erat plenè voluntarium; intulerunt sacrificium crucis, cuius pars erat sacrificium inctuentum, participasse rationem voluntarij respectu Christi; sicque fuisse respectu eius verum sacrificium. Non

Non tamen si seorsim sumatur.

Hanc tamen sententiam merito repudiat Alanus. Per eam enim excinditur ratio veri sacrificij incruenti, respectu Christi Domini: cum tamen & Scriptura; & Patres, nihil frequentius celebrent, quam veritatem sacrificij crucis, quod perperam dicitur vnum cum sacrificio incruento. Nam quamvis utrumque hoc sacrificium, sit vnum & idem quoad rem oblatam, (quod vnum voluit sanctus Chrysostomus hom. 17. in ad Hebr. & ibidem Hilar. Diacon. in cap. 10. & Primasius in cap. 9. asserentes sacrificium incruentum esse vnum cum sacrificio crucis:) quamvis item in genere moris, & in ratione cultus Religiosi, sint eiusdem speciei, quod recte contendit Vasques 3. p. disp. 224. cap. 2. tamen spectata forma & ratione offerendi, atque adeo sumendo physice utramque actionem sacrificatiam, differunt specie, ut recte pronuntiat Suares Tomo 3. tertia parte, disp. 76. sect. 1. Ex quibus patet, rationem voluntarij quæ cernitur in sacrificio incruento, non posse sufficere ad hoc, ut sacrificium cruentum sit Christo voluntarium physice; quale sane esse debet, ut moralitas sacrificij & cultus Religiosi, conferri ei actioni à Christo possit.

Vera eiusdem difficultatis explicatio.

1064 Omnino igitur admittendum est, sacrificium cruentum, seorsim ab incruento, fuisse Christo voluntarium. Quod ut intelligatur, & discrimen Christi, ac cæterorum Martyrum, in hac parte explicetur, statuendum est cum Caietano, ientaculo 3. quæst. 1. in *presumptionibus ante corpus questionis*, Christum fuisse Sacerdotem à Patre constitutum, ad offerendum seipsum. Quod enim inprimis exigitur, ut mors aliqua habeat rationem sacrificij, illud est, ut fiat à persona, publice ad id delecta. Nam cum sacrificium, sit cultus Dei publicus, non debet per quamcunque personam exhiberi; sed per eam tantum, quæ ad id publicum ministerium, publica vel diuina auctoritate, eam sibi potestatem in lege noua propriam esse statuente, fuerit delecta. Hoc ergo habuit Christus, teste Apostolo ad Hebræos, longa de hoc argumento disputatione: Martyres autem non fuerunt à Deo constituti, & ex hominibus assumpti, ut offerrent seipsum in sacrificium: sed duntaxat iussi sunt patienter excipere mortem, à Tyrannis, in fidei, aut Christianæ cuiuspiam veritatis odium irrogatam. Deinde mors Christi, fuit verè ipsi Christo voluntaria; non solum quia eam merè passivè se habendo patienter acceptavit, & ad eam se obtulit, quod Martyres quoque fecerunt; (ut proinde minus commodè Bonac, disp. 2. de Incarn. q. 20. part. 1. per eam solam oblationem, sacrificium Christi explicet:) sed etiam quia in potestate Christi fuit, mortem multipliciter defugere, cum aduocatis 12. legionibus Angelorum ne comprehenderetur; tum etiam post comprehensionem, imo etiam post illata quæcumque tormenta. Nam etiam post eorum irrogationem, liberum fuit Christo, animam suam ponere, vel retinere, iuxta illud Ioann. 10. *Nemo tollit animam meam à me, sed ego pono eam à meipso.* Et mox potestatem habeo ponendi animam meam. Eamque po-

Theoph. Raynaudi de Attrib. Christi.

testatem ut monstraret, sub punctum mortis, clamavit voce magna. Naturaliter namque fieri non potuit, ut corpus tot tormentis excruciatum, ac ita defectum vicibus, ut statim post spiritum emisisset, voce tantopere contenderet. Sed Christus miraculorum potestate usus, ut Suares rectè differit Tomo 2. tertia parte d. 38. sect. 1. eum clamorem sustulit, ut potentia suæ specimen daret, iuxta Chrysostomum hom. 89. in Math. & Athanasium q. 76. & 77. ad Antiochum. Eadem ergo potentia utendo, si libuisset, facillimum illi fuisset vitam ulterius prorogare; & vel dispositiones ad vitam retinendam necessarias conseruare, vel absque eis fouere animam in corpore, absque disruptione vniouis, vtriusque partis suæ essentialis. Verum in Patris honorem, & nostrum bonum, noluit ut ea potestate ad causandum effectum illum, sed cum venit hora eius, beatissime illud momentum, quo anteriorum & posteriorum seculorum omnium expiatio perficienda erat; vitam quam nulla tormenta, nullusque inimicorum furor adimere inuito potuissent, fouere diutius noluit, sed naturali cursui, & di postionum exigentiæ rem permittens, efflauit animam in honorem Dei, & reparationem nostram; in hunc ferè modum, Patrem affatus. Ego ad contestationem supremi domini tui, (Pater meus, & Deus meus,) cuiusque eminentissimæ potestatis, qua mortis ac vitæ plenissimam dispositionem habes, ut satisfiat iuribus maiestatis tuæ nequissimè & ingratisimè per humanum genus violatis, ac violandi; cum possem vitam prorogare, lubens ac volens eam tibi offens in sacrificium propitiatorium; noloque eam ulterius retinere, sicut possem.

Ita ferè se habuit Christus, in morte admittenda. Quod non fuit merè acceptare patienter mortem deforis illatam, faciendo de necessitate virtutem; (quod fecisse SS. Martyres ait Caietanus, quia non poterant mortem pro potestate inhibere, supposita irrogatione cruciatuum,) sed verè fuit voluntariè sacrificare Deo, non solum per modum acceptantis, sed etiam per modum causantis, ut ait supra Caietanus. Hoc si intelligo, ut non quidem se occiderit Christus, (etiāsi ita loquitur Tertullianus in Scorpiaco c. 7.) imo nec positivè in suam mortem influxerit, sed tamèn ad modum causæ moralis habentis impediendi potestatem, nec tamen volentis impedire, interuenerit ad sacrificium mortis suæ, nisi ipso annuente nunquam secutura. Vnde Christus de se ipso dixit, *pro eis sacrifico meipsum*, id est me sacrifico, ut exponit S. Chrysostomus hom. 81. in Ioann. & S. Cyrillus l. 11. cap. 25. id accipientes de immolatione in ara crucis. Astipulantur huic doctrinæ, Recentiores grauissimi; inter quos Bellarminus l. 1. de Missa cap. 3. & lib. 2. de 7. verbis cap. 12. §. *vna sola restat*; Henriques lib. 9. summae c. 3. Lessius l. de Inst. cap. 38. num. 17. Alanus l. de sacrificio Missæ c. 18. Becanus Tomo 2. Opusc. ultimo, lib. 3. c. 1. & Scholastici passim 3. p. q. 22.

BBB b 2 Quam

Quam acceptum Deo cruentum Christi sacrificium.

1065 Hinc perspicui potest, cur hoc sacrificium adeo acceptum Deo fuerit, verèque in odorem suauitatis. [Deo Patri (inquit Autor sermonis de Stella & Magis, apud Cyprianum,) cuius regnum, & imperium suis mundum replet splendoribus, in odorem suauitatis summus sacerdos & Pontifex Christus se obtulit; cuius caro, passionis cremata carbonibus, incensionis suae fragrantiam transiit ad caelos, & usque hodie odor ille suauissimus, in terrestri caelestique Ecclesia, indeficiens perseverat.] Nimirum sublimissimus ille actus quo Christus verus Dei filius vitam suam longè pretiosissimam, propter honorem Patris & ex charitate in nos, noluit vltius conservare, tantæ fuit apud Deum fragrantiae, ut nunquam intermoritura sit eius suauitas; Martyrum quidem qui sunt puri homines, pretiosa in conspectu Domini mors praedicatur. Tamen quanto vita Dei hominis, nobilior est vita hominis puri, tanto pretiosior apud Deum iudicem infallibilem, esse debet eius abiectio, pro Deo; prae eiusdem per puros homines patienter admissa priuatione.

Eius Typi, vetera omnia sacrificia.

Quia verò magna Dei opera in nouo Testamento exhibenda & clarè exprimenda, sub typis & imaginibus exprella sunt in antiquo; propterea Deus voluit omnia anteriorum temporum sacrificia, istud adumbrare. Audi Prosperum p. 2. de promiss. cap. 5. [Rursum Moyses secundò montem iubetur ascendere. Eique mandatur, quæ in sacrificiis ex animalibus auibusque populus offerat, sub certa mensura similitudinis conspersa ex oleo pro peccato, pro solemnitatibus, pro votis vel certis Neomeniis, diebusque festiuis. *Vitulum dictum est sine macula*, referens ad Christum veritatem, quæ signa sunt rerum. *Placebit*, dictum est, *Deo super vitulum novellum, cornua producentem & ungulas*. Agnum anniculum sine macula; ipse est agnus Dei, qui tollit peccatum mundi. Quem ex grege, idem ipse de quo E'iaas. *Sicut ovis ad immolandum doctus est*. Arietem ex grege, idem ipse est Christus Dominus, qui dicit per Prophetam; *Exaltabitur sicut unicornis cornu meum*. Et Abacuc, *Cornua*, (inquit,) *in manibus ipsius sunt*. Hoc dum ex grege, ipse est Christus Dominus, qui non propria, sed aliena peccata portans, pelles & quibus cilicia collatae poenitentiae texuntur, suo intulit tabernaculo: qui & per David dicit, *Omnia cornua peccatorum confringam, & exaltabuntur cornua iusti*].

Breviter complexus est, quæ plenius habet Origenes in Lenticum, quem cap. sequenti, laudat autorem. Is cum diffusè in hanc rem dispenter passim eo opere, breviter multa contempnit in hanc rem homil. 3. verbis illis. [Omnis quidem pene hostia quæ offertur, habet aliquid formæ & imaginis Christi. In ipsum namque omnis hostia recapitulatur, in tantum ut postquam ipse oblatus est, omnes hostiae cessauerint, quæ eum in typum & vmbra præcesserant: de quibus propterea potuimus, in superioribus diximus, quoniam quod vitulus à Pontifice obla-

tus, siue in munere, siue pro peccato, formam eius haberet, ostendimus. Adipes verò qui offeruntur in munere, operientes interiora, & tenibus coherentes, potest sancta illa eius anima intelligi; quæ interiora quidem, idest, diuinitatis eius secreta velabat; tenibus autem, hoc est, corporali materia, quæ ex nobis castè sumpta fuerat, coherebat: & media inter carnem Deumque posita, deificandam, sanctificandam sacris altaribus & diuinis ignibus illustrandam, & conservandam secum ad caelos, naturam carnis imponit. Renunculi autem ignibus traditi, quis dubitet quod nullas in Christo fuisse indicent genitalium partium motus? Quod verò de sanguine hostiae septies ante Dominum sacerdos respergere memoratur, cuius enter sancti Spiritus virtus, septemplex gratie sub mysterio designatur. Quatuor cornua altaris quæ sanguine linuntur, Christi passionem referre, quatuor Evangelii indicant: quod penna lecoris offertur; in iecore ita iugulatur; in penna velox, & concita vis furoris ostenditur. Reliquus autem sanguis, qui ad basim altaris effunditur, puto quod illius gratiae formam designet, quæ in nouissimis diebus posteaquam plenitudo gentium subintrouerit, omnis qui reliquus fuerit ex Israël, ad vltimum velut ad basim altaris politus, effusionem Christi sanguinis etiam ipse suscipiet. De agnis verò & hœdis turribus & columbis, sed & similia conspersa in oleo, aut in panibus azymis cocta quantum res pati potuit, supra dictum est. [Omnia quippe ista sacrificia cruenti à Christo exhibiti, typos fuisse, declarauerat.

1066 Cuncta igitur sacrificia antiqua, Christi cruentum sacrificium adumbrarunt. Hæcque ex causa, Naz. orat. 2. de Pascha, ait, Christi victimam omnibus victimis, legalibus fuisse immixtam. Magnus verò Greg. 28. cap. 9. sic scribit, [Mira dispensatione consilij, quod ei Dominus de consuetudine carnali retinuit, hoc in figuram spiritus potentius vertit. Quid enim sacrificia illorum animalium, nisi vnguenti mortem designant? Quid sacrificia illorum animalium, nisi extinctionem carnalis nostræ vitæ significant? Unde ergo imbecillitate populi rudis condescenditur; inde ei per obumbratas allegoriarum species, maior fortitudo spiritus nunciatur. Rectè itaque dicitur; *Et caligine illud quasi panis infantia obvoluerem*; quia inde eius tenebrarum infirma pertulit, inde altam significationum spiritalium nubem fecit.] De sacrificio vituli passionem Christi præsignante, de quo eodem directo, arietem consummationis pulcherrime S. Cyrillus lib. 11. de ador. louenæ ruffe sacrificium, elegantissimè & plenissimè Christi sacrificio cruento, apud S. Augustinus q. 33, in Numer. Hirci sacrificium ad Christi mortem transfert latè Rupertus l. 11. in Matth. Et vniuersè, & sigillatim, omnes planè antiquas victimas & sacrificia, Christum, eiusque sacrificium expressisse, plenè prosequitur Iuo Canobius, Opusc. de convenientiâ veteri & noui sacrificij, ante medium. Fusè quoque Arnoldus Bonazualis tract. de postremo Christi verbo.

Manifestum autem indicium eius quod diximus, præsignati inquam per sacrificia aliqua sacrificij Christi, petere inde licet, quod posito Christi sacrificio, euenerunt & abrogata sunt omnia sacrificia, ut S. Augustinus lib. 6. contra

contra Fastum cap. 5. notauit. Eoque autor homilias de Natiuit. Baptista, apud S. Chrysost. in homiliis ex Luca, refert Zachariae silentium, & tempus concepti Baptista. [Inuentum est, (inquit) ipsa die octauo calendarum Octobrium, esse æquinoctium, in quo est inchoatio noctis maior quam lucis. *Illum enim oportet crescere,* (inquit, *me autem minui.* Minorata autem fuerat lux à tenebris, cum Iudæi secundum legem & prophetiam sacrificia Deo offerebant, in quo & Ioannes conceptus est, in qua etiam inculcabantur à Domino, dicente Esaia Propheta; *Quò mihi multitudinem sacrificiorum vestrorum?* dicit Dominus. *Plenus sum holocaustis arietum; & pinguedinem taurorum & hircorum nolo.* Hæc sunt enim quæ ante propter peccata populi offerebantur, quæ iam cessare oportebat, cum Ioannes idem Baptista conciperetur. Et idem Zacharias Pater eius, sacerdos Iudæorum obmutuit, quia iam cessare & obmutescere oportebat sacrificia eorum, quæ pro peccatis populi offerebantur. Veniebat enim solus sacerdos, qui agno solo immaculato, sacrificium Deo pro peccatis omnium offerret. Et idem demonstrauit eum Ioannes Iudæis; *Eccce Agnus Dei, ecce qui tollis peccata mundi.* Num plenissime constat, idem obmutuisse Zachariam sacerdotem Iudæorum, quia sacrificia secundum legem & prophetam offerebat. Significabat enim quòd iam adueniente Christo, lex & propheta adimpleri tacerent & ideo, lex & propheta vique ad Ioannem sunt, quæ ad conceptionem eius, cursum tenuerunt.]

Etiā incrementum nouæ legis sacrificij, imago eruenti in cruce peracti.

1067 Imo ipsummet nouæ legis sacrificiū incrementum, etiam prout à Christo in cœna oblatum, fuit imago & delineatio sacrificij incrementi in cruce celebrati. Consulto, non uoco figuram, quamuis ita loquitur Paschal. l. de corp. & sang. Dom. cap. 4. Nec male, quia sumit figuræ vocem, pro signo & representatione. Sed mihi ea vox, in hoc negotio videtur parè usurpanda ne quis putet, non esse in sacrificio eruento, & in sacrificio canæ, vltimæ, eandem verè & realiter rem oblatam; nempe Christum ipsum. Præstat ergo; sacrificium Christi incrementum, non modò quod iam celebrant sacerdotes, (de quo liquet ex institutione sacrificij quod peragunt;) sed etiam quod ipsemet Christus in postream cœna confecit, vocare imaginem & delineationem sacrificij eruenti: quia cum illud sacrificium fuerit primarium analogatum in genere sacrificij, voluit Deus cuius alteri sacrificio, adiungi significationem eius mysticam. Ipsum autem sacrificium crucis, non fuit expressiuum vilius alterius sacrificij, sed fuit prototypum & exemplar, quod Deus in omnibus aliis, atque adeò etiam in incremento, adumbrati & delineari voluit: tantoperè ei placuit, hæc filij sui in ara crucis, tanta charitate, & diuini honoris studio admissa, eruenta immutatio, & demissio vique ad mortem, mortem autem crucis.

Quare sacrificium quoque legis nouæ, quod Christus ipse peragit in cœna, grauiter oportuit hac significatione, & adumbratione sacrificij eruenti, cum hac distinctione sacrificij in-

eruenti à veteribus, quoad hoc negotium; quod vetera sacrificia, essent nuda signa & figuræ eruenti sacrificij Christi Domini, sacrificium autem incrementum, ita fuerit imago sacrificij crucis, ut tamen fuerit quoque verum sacrificium, quo præter Christi in cruce mortui typum, ipse quoque Christus, in statu mortui & immolati, exhibetur. Qua ratione, rectè de sacrificio incremento, quod nunc sacerdotes ex Christi institutione & imitatione celebrant, comparato ad eruentum crucis sacrificium philosophatur Fulgentius lib. de fide ad Petrum cap. 19. verbis illis. [Firmissimè tene, & nullatenus dubites, ipsum vnigenitum Deum Verbum carnem factum, se pro nobis obulisse sacrificium & hostiam Deo in odorem suauitatis: cui cum Patre & Spiritu sancto à Patriarchis, Prophetis & Sacerdotibus, tempore veteris Testamenti, animalia sacrificabantur: & cui nunc, idest tempore noui Testamenti, cum Patre & Spiritu sancto, cum quibus ille est vna Diuinitas, sacrificium panis & vini in fide & charitate, sancta Ecclesia Catholica per vniversum orbem terræ offerre nõ cessat. In illis enim carnalibus victimis figuratio fuit carnis Christi quam pro peccatis nostris ipse sine peccato fuerat oblaturus, & sanguinis quem erat effusus in remissionem peccatorum nostrorum: in isto autem sacrificio, gratiarum actio atque commemoratio est carnis Christi, quam pro nobis obtulit, & sanguinis quem pro nobis idem Deus effudit. De quo Beatus Paulus dicit in Actibus Apostolorum; *Attendite vobis & vniverso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei quam acquisiuit sanguine suo.* In illis ergo sacrificijs, quid nobis esset donandum figuratè significabitur: In hoc autem sacrificio, quid nobis iam donatum sit, euidenter ostenditur. In illis sacrificijs prænuntiabatur filius Dei pro impiis occidendus: in hoc autem, impiis annuntiatur occisus.]

Continuatio sacrificij incrementi, prout seorsim à primo spectari potest, hic fere dimissa.

1068 Sed de perfectionibus ac prærogatiuis eruenti sacrificij Christi Domini, superuacaneum propè videatur plura dicere, cum Apostolus bonam partem Epistolæ ad Hebræos, in aperienda huius sacrificij præcellentia, & dignitate, consumpsit. Non extra rem addi hinc posset de sacrificio quod in Ecclesia Catholica frequentatur, estque & primi incrementi sacrificij Christi continuatio, & eruenti (ut proximè dicebamus) imago. Nam in hoc item sacrificio, Christus est principalis sacerdos, ut S. Chrysostomus contestatur hom. 83. in Matth. & sæpè alibi, disertèque Tridentinum sess. 22. cap. 1. & 2. sed non placet hic excurrere in illam disputationem, quod vix aliquid ad sacerdotum Christi pertinet continere, in cuius discussione, post ea quæ de sacrificio primo incremento diximus, hærendum videatur. Tantum obiter dicam, cum scopus Christi in institutione huius sacramenti, fuerit perpetuatio moris & sepultura Christi Domini, ut optime philosophatur Rupertus lib. 3. de oper. Spir. sancti cap. 20. exquisitè planè id consecutum esse sacerdotem nostrum. Imo

BBBb 3 additis

additis iis sacris ritibus, quibus Ecclesia hoc sacrificium conuectum voluit, non mortis tantum & sepulturae, sed vitae totius, ac passionis, & mortis, ac sepulturae, & Resurrectionis, luculenta expressio in eo cernitur. Reuera enim attentè consideranti, nihil aliud esse apparebit totam Christi vitam, quam Missam quandam solemnem. Hoc diligenter & amoenissime executus est, obscurus, sed reuera doctus scriptor, Radulphus de Monfiquet Tract. de Eucharistia. Illius Tractatus, totum caput 30. 31. & 32. in eo ab Autore conscriptus, ut cum sint tres Missae nostrae partes, una ab initio, ad Canonem; altera à Canone, ad pacis comprecationem, & demissionem particulae consecratae in calicem; tertia ex ipse, ad finem usque Missae: totidem vitae Christi partes correspondentes exhibeantur; Vita quidem ante passionem; per primam Missae partem. Passio & sepultura, per secundam; Resurrectio verò per postremam. Hoc Autor praedictus, non minori labore, quam ingenij laude prosequitur, aptatis ad ea mysteria omnibus ritibus sacris, siue qui verbo, siue qui gestu, & multiplici corporis motu peraguntur. Res longior est quam ut hic adscribi possit. Et fortassis eodem respexerunt nonnulli Patres, cum dixerunt, in Missa sacrificio non tantum Christi passionem, sed alia quoque eius mysteria exhiberi. Nam cum id non possit verum monstrari, spectata praecise actione sacificationis, qua sola Christi mors exprimitur; superesse videtur, ut monstraretur verum ratione ceterarum ei principali actioni adiunctarum in Christiana Liturgia. Tradunt autem eam ceterorum Christi mysteriorum, in sacrificio Christiano repraesentationem, grauissimi Patres. Sic S. Cyrillus Epistola vltima ad Nestorium, à medio, ait Eucharistiam, non tantum esse typum mortis Christi, sed etiam Resurrectionis & Ascensionis in caelum. Aeternam Christi, & Sanctorum societatem in caelesti gloria, adumbrari in diuina Liturgia, tradit S. Dionysius cap. 1 de Coel. Hierar. *sub finem*. Natiuitatis Christi in praesepio, typum esse altare, atque adeo exhiberi in nostro sacrificio Christi natiuitatem, habet Theodoretus serm. 10. de Prouid. & S. Germanus in Theoria rerum Ecclesiasticarum *sub initium*. Denique de omnium Christi mysteriorum expressione in Christiano sacrificio, luculenter Damascenus Epist. de corpore & sanguine Domini, à Pantino edita,

consperebatur. Pro te, Dei filius iugulatus es, & iterum te peccare delectat? Scripsit item pietatis in Deum, concipiendus hinc cum Augustino 10. Confess. cap. 43. [Quomodo non amasti pater bone, qui filio tuo unico non peperisti, sed pro nobis impiis tradidisti eum? Quomodo nos amasti, pro quibus ille qui non rapinam arbitratus est esse aequalis tibi, factus est subditus usque ad mortem crucis, vnus ille in mortuis liber, potestatem habens iterum sumendi eam, pro nobis tibi victor & victima, & ideo victor quia victima, pro nobis tibi Sacerdos & sacrificium; & ideo Sacerdos, quia sacrificium, faciens tibi nos de feris filios, de te nascendo, nobis seruendo? Merito mihi spes valida in illo est, quod sanabis omnes languores meos, per eum qui sedet ad dexteram tuam, & te interpellat pro nobis, alioquin desperarem. Multi enim & magni sunt iidem languores mei, multi sunt & magni, sed maior & amplior est medicina tua.]

Hi sunt eximij fructus, Sacerdotij Christi, quo seipsum, & in ara crucis, & in cena vltima obtulit Patri victimam acceptissimam. Sed est insuper Sacerdotium alterum, quo mystice pias animas hostiam viuam immolat; adduco de eo breuiter S. Macarii locum, ex homilia 1. [Deus, (inquit) vtens exemplo iussit omnes victimas, sale conditi. Oportebat igitur primum, victimam à Sacerdote mactari & mori; deinde diuisam sale conspergi; tandem igitur iuperponi: nisi enim primum Sacerdos ouem mactasset & occidisset, non saliebatur, neque Deo veniebat in odorem suauitatis. Sic & animam nostram accedentem ad Christum verum Pontificem, ab ipso mactari conuenit, & affeui mori & antea vitae improbae, hoc est, peccato, ab eaque nequitia affectionum tanquam vitam egredi oportet. Sicut enim corpus mortuum est cum exierit anima, nec vltra viuit ea vita qua viuebat, non audit, neque ambulat: sic vbi Christus caelestis Pontifex, per gratiam virtutis suae mactauerit & occiderit mundo vitam nostram, extincta est quoad improbam vitam qua viuebat, nec amplius audit aut loquitur, neque conuersatur in tenebris peccati; propterea quod nequitia affectionum, quae erat tanquam anima eius, per gratiam decessit. Quod & Apostolus clamat, dicens: *Mibi mundus crucifixus est, & ego Mundo.*] Et inferius, cum hac ipsa plenè verisset. [Decet itaque (inquit) animam quae apud Deum viuere statuit, in quiete & lumine perpetuo accedere, ut praedictum est, ad Christum verum Pontificem, & mactari atque mori Mundo priorique vitae tenebrarum & nequitiae, & traduci in aliam vitam & educationem diuinam. Veluti si quis in ciuitate decesserit, non iam audit vocem aut sermonem eorum qui in ea habitant, neque eorum quae illic geruntur, rumorem; sed prorsus mortuus est, & in alium locum translatus, in quo nullae tales sunt voces aut clamores quales erant in illa ciuitate: sic & anima vbi mactata fuerit, & mortua conuersationi illi & ciuitati nequitiae affectionum in qua prius viuebat, non audit vltra apud se, vocem disputationum obscurarum, non amplius auditur sermo, neque clamor altercationis vanae, & tumultus spirituum tenebrarum: sed translata est in ciuitatem probitatis & pace plenam, in ciuitatem, inquam, lucis diuinae.

VSVS DOCTRINAE, de Christo Sacerdote.

1069 **N**Ec plura de verò ac propriè dicto Christi Sacerdotio, quo ipse sibi Sacerdos est & victima nisi quod illud cum Origene hom. 2. in Leuit. *sub medium*, attentè ponderandum est, ex tanto sacrificio pro nobis oblato, summum nobis iniici totius sanctimoniae necessitatem. [Decet quidem (inquit) districtioris esse disciplinae Christianum, pro quo Christus oblatus est. Pro illis (Iudeis,) oues, hirci, boues iugulabantur, & aues, & similia

na. Ibi uiuit & audit, ibi conuersatur & loquitur & ratiocinatur, ibique operatur opera spiritalia, & Deo digna. Deprecemur ergo & nos, ut imitemur per uirtutem ipsius, & moriamur seculo nequitiae tenebrarum, auferaturque à nobis spiritus peccati, & induamur, recipiamusque animam coelestis spiritus, atque transferamur è malitia tenebrarum, ad lumen Christi, & requiescamus in uita per uniuersa secula.]

1070 Et nos tamen quia libere assentimur immolanti nos Deo, sacerdotes sumus nostri ipsorum, & Christi sacrificium emulamur. Audi Paulinum Epist. 5. [Imitando imitorem Christi, perueniemus ad imitationem Dei, cui bonus odor sumus in Christo, si exhibeamus hostiam uiuam obsequio rationabili, ut illi puram similitudinem mola mundi cordis excretam, ab interioris nostri penetralibus offeramus, & in pectore nostro castum altare ponentes, illa per legem iussa sacrificiis animalia macemus in uitiis, immolantes hircum cum preemptione peccati, in quo odor mortis est; cadentes taurum, si depouamus superbiam; sacrificantes orem, si molli-tudinem & ignauiam, in charitate non tepidi, & spiritu feruentes eiciamus. Offerentes in nobis & agnum, si immaculati uiuamus: & vitulum, si efficiamur malitia paruuli, ut unius purum pudicitia; alterius stultum, simplicitate referamus. Quale te sacrificium Deo exhibere uideo in templo tui corporis, in sacrario tui cordis, in immolatione tuae carnis, in oblatione tuae animae. Immolas taurum cum pia humilitate depositus, ceruicem altam percussisti timore diuino. Immolas hircum, cum omnia sinistrae partis opera, iustitiae sectator interficis. Orem iugulas, cum diligens operarius studiosusque mediator diuinae voluntatis & legis, inertiam uitae, & ignauiam quasi pecus molle prosteris, & à te uitae istius impedimenta, quasi vellera tondenti uilia, onerosa gestanti, forcipe uerbi coelestis occidis. Quia nos duobus testamentis apprehensos tenet Christus, & uel facinis secularibus quasi lanis exuit: uel rursum ut vellera à corporalibus uitiis tanquam à morbidis & mollibus ouium corporibus abscindens, in vestimentum sui corporis, quod operatione credentium regit, siquidem vicissim cum Christum induimus, induamur à Christo, in Ecclesiae penfa deducit, & simbriis suae vestis intexit.]

Egregie planè in eandem sententiam disputat Origenes homil. 1. in Leuit. postquam de sacrificio Christi disseruit, ut impellat unumquemque fidelem ad similiter sacrificandum. [Habes (inquit) & tu vitulum, quem offerre debeas. Vitulus est, & quidem valde superbus, caro tua: quam si vis munus Domino offerre, ut eam pudicam castamque custodias, adduc eam ad ostium tabernaculi, id est, ubi diuinorum librorum suscipere possit auditum. Masculinum sit munus tuum, feminam nesciat, concupiscentiam respuat, fragilitatem refugiat, nihil dissolutum requirat aut molle. Impone etiam manum tuam super hostiam tuam, ut sit accepta Domino, & iugula illam contra Dominum; hoc est, impone ei continentiae frenum, & manum disciplinae ne auferas ab ea, sicut imposuit manum carni suae ille qui dicebat, *Macero corpus meum, & serui-tuti subicio, ne forte cum aliis pradicauero, ipse reprobus efficiar.* Et iugula eam contra Dominum, mortificans sine dubio membra tua quae

sunt super terram.] Addit in eandem rem alia permulta. Pro quibus subiicio breuem eiusdem locum ex homilia 9. eiusdem operis *sub finem*; ubi cum praemisisset aliqua de loco solis sacerdotibus patente ad sacrificandum holocaustum, hortaturque esset omnes fideles ad illud ingrediendum; subdit. [Nolo miretis quod haec uos solis sacerdotibus pateat. Omnes enim quicumque uingento sacri christianis delibuti sunt, sacerdotes effecti sunt, sicut & Petrus ait ad omnem Ecclesiam; *Vos autem genus electum, & regale sacerdotium, gens sancta.* Estis ergo genus sacerdotale, & ideo acceditis ad sancta. Sed & unusquisque nostrum, habet in se holocaustum suum, & holocausti sui ipse succendit altare, ut semper ardeat. Ego si renunciem omnibus quae possideo, & tollam crucem meam, & sequar Christum, holocaustum obtuli ad altare Dei. Aut si tradidero corpus meum ut ardeam habens charitatem, & gloriam Martyrij con-se-quar, holocaustum meipsum obtuli ad altare Dei: si membra mea ab omni concupiscentia carnis mortificauero, si mundus mihi crucifixus & ego mundo, holocaustum obtuli ad altare Dei, & ipse mea hostiae sacerdos efficiar.]

Quomodo uero Christus, designato in quoquoque nostrum, ad praedictum modum sacerdote, aptauerit nos ad digne litandum, iis ritibus qui in antiqua lege mandabantur ad sacerdotum praeparationem, nostrum cuilibet accommodatis, egregie omnino tradit Gregorius Nyssenus orat. 3. in orat. Dom. initio. Verum quia sacrificia nostra, prout à nobis sunt spectata, non aliter se haberent quam execrationes canum; gaudeamus eum nobis esse sacerdotem, cuius sacrificium non possit esse non acceptabile. Idem est Rex & sacerdos. Vnde concludit Auctor Commentarij de actione Missarum à Lindano editi, post Apologiam pro Missa S. Petri. [Ne ergo peccet homo, à Rege Christo regatur: si forte peccauerit, ab eodem sacerdote Christo, expietur.]

CAPVT XI.

*Christus, Pontifex futurorum
honorum.*

1071 **E**st itaque Christus sacerdos, & quidem magnus, quod eius unius proprium ac uerum nomen esse, habetur ex Origene. hom. 12. in Leuit. uerbis illis in *ps. homilia fronte*. [Omni qui intet homines sacerdos est, si attendas ad illud sacerdotem, de quo dixit Deus, *Tu es sacerdos in aeternum, secundum ordinem Melchisedech*; paruus est & exiguus, ille autem magnus sacerdos, qui potest penetrare caelos, & uniuersam supergredi creaturam, & ascendere ad eum, qui lucem habitat inaccessibilem, Deum & Patrem uniuersitatis. Propter quod & ille, qui apud Iudeos magnus dicebatur sacerdos, introibat quidem in sancta, sed manufacta, sed lapidibus exstructa: non ascendebat in caelum, nec ad stare poterat apud Patrem luminum. Sed quia horum umbram

vmbram implebat & imaginem, idcirco etiam magni sacerdotis nomen, per vmbram gerebat & imaginem.] Summum porro Sacerdotium, idem est cum Pontificatu, de quo proinde agendum sequitur, præsertim quia Pontificatus adeo cum Sacerdotio, (de quo hæc tenus,) nexus & colligatus est, ut nomine quoque Sacerdotij passim insigniatur: quod monstrat titulus operis de Episcopali dignitate apud Chrysostomum, quod de Sacerdotio inscriptum videmus. Nec sanè aliud est Pontificatus, quàm summum Sacerdotium. Christus ergo non modò Sacerdos fuit, quatenus fuit publicus à Deo delectus minister sacrificiis, cum incurrenti, tum cruenti; sed etiam fuit Pontifex ut eum sapè indigat Apostolus in Epistola ad Hebræos, componens Pontificatum Aaronicum cum Pontificatu Christi, quod mox attingemus, cum huius Pontificatus veluti substantiam, & ortum, ac spheram exposuerimus, supposita huius Pontificatus veritate, ex Apostoli oraculo.

Pontificatus, per Regiam Christi potestatem, non excluditur.

Erit fortassis qui aduersus Christi Pontificatum opponat, quod supra monstrauimus, Christum esse Regem: quæ duo, quamuis olim coniuncta fuerint, ut Pineta in cap. 1. Job Versu 5. num. 18. rectè profequitur; in nouo tamen Testamento discriminantur, iuxta illud Synesij Epist. 37. *sub finem*. [Prisca tempora eosdem Sacerdotes ac Iudices tulerunt. Nam Egyptij & Hebræi, longo tempore Sacerdotum imperio vbi sunt: deinde posteaquam, ut mihi videtur, diuinum opus humano more fieri cœptum est, Deus ambo vitæ genera separauit, vnumque horum factum, alterum ad regimen, atque imperium constitutum est. Alios enim ad infinitum rerum faciem conuertit, alios sibi sociavit: illi in negotiis, non in oratione collocati, ab vtriusque verò quod honestum & contentum est, requirit Deus.] Eadem habet Epist. 121. Quod si Christus id voluit in nouo Testamento seruari, videtur debuisse exemplo suo præluere, nec simul esse Rex, & Sacerdos.

1072 Verùm, hæc Christi sacerdotio non officiant, quia ob vnionem hypostaticam, vtrumque & esse potuit, & debuit. Audi S. Hieronymum, in cap. 36. Ezech. cum de holocausto Principis. [Nec miretur lector, si idem & Princeps est, & Sacerdos, & vitulus, & aries, & agnus: cum in Scripturis sanctis, pro varietate causarum, legamus eum Dominum & Deum, & hominem, & Prophetam, & virgam, & radicem, & florem, & principem, & Regem, & iudicem, & iustum, & iustitiam, Apostolum, & Episcopum, brachium seruum, vnguentum, pastorem, filium, & puerum, vnguentum & primogenitum, ostium, viam, Angelum, sagittam, & sapientiam, & multa alia; quorum omnium, si vobis testimonia dicere, proprio libro indigent.] Hæc igitur adeo in speciem dissidentia nomina, rectè in Christo consociantur ob naturarum diuersitatem. Similiter ergo regnum & Sacerdotium rectè in Christo fœderantur. Nec Synesius qui obieciatur ait quod idem concomitanter & penes variæ fundamenta Sacerdotio, & regie potestate in nouo etiam Testamento

nequeat potiri. Videmus enim ut supremum Ecclesiæ Hierarchiam, & plerisque inferiores, simul Pontifices, simul Principes, & Dynastas supremos esse, ex diuersis fundamentis ac titulis, de quo iam supra actum est hoc libro sect. 4. cap. 2. *initio*. Sed illud tantum significare voluit Synesius quod est certissimum, Principem temporalem eo titulo quod temporalis Princeps sit, non habere in nouo Testamento adiunctam concomitanter prærogatiuam Sacerdotij, sicut olim habebatur apud plerisque, & nunc quoque habere volunt diuiti toto Catholico orbe Britanni, quos meminisse oportuerat, eam in hoc statu rerum, esse prærogatiuam Christi propriam, qui ex eodem fundamento vnionis hypostaticæ, & Rex est & Pontifex. Id ergo tribuere homini putè est, fuitque iam olim, error Politicorum. Nam apud S. Maximum in disputatione coram Principibus in secretario, Gregorius Patricius, contendens Imperatorem esse Sacerdotem, id est Pontificem, & Episcopum Episcoporum, (Quo pacto ad Constantinum Arianum, acclamantem Arianum apud Luciferum Calarum. I. quod moriendum, &c.) tulit à S. Maximo hoc responsum. [Et dixisti; Ergo non est omnis Christianus Imperator? Etiam Sacerdos? Et dixi; Non est. Neque enim astat altari, neque per sanctificationem panis, exaltat eum, dicens, Sancta sanctis. Neque baptizat, neque chrismatis consecutionem patrat, neque facit Episcopos vel Presbyteros aut Diaconos; neque linat Ecclesiæ, neque indicia Sacerdotij fert, superhumale scilicet, & Evangelium, quemadmodum Imperij coronam, & purpuram. Et dixisti; Et quomodo Scriptura, Regem & Sacerdotem, dicit esse Melchisedech? Et dixi; Vnius naturæ Regis, cunctorum Dei natura, etiam ob salutem nostram Pontificis facti, vnus erat typus Melchisedech. Quod si secundum ordinem Melchisedech, alium dicis esse Regem & Sacerdotem, & reliqua præluere dicere; id est sine patre, sine matre, sine genealogia; neque initium dictum, neque finem vitæ habentem. Et aduerte, quod ex hoc, orti valeat malum. Alius quippe talis reperietur Deus incarnatus, secundum ordinem Melchisedech, & non secundum ordinem Aaron, salutem nostram perficiens.] En quomodo solus Christus, ex eodem fundamento filiationis naturalis, Rex est & Pontifex, siue summus Sacerdos: ceteri autem quia phri homines sunt, non sic; sed si alicubi regno comitatur Pontificatus, ex diuersis titulis ex fundamentis prohibetur.

Pontificatus Christi, idem cum potestate excellentia, sumpta adæquantur.

1073 Christum igitur esse Pontificem, quamuis item princeps sit extra dubium esto. Nunc quid sit hic Pontificatus, exquirendum est. Pontificatus Christi, propriè ea potestate continetur, qua Christus non tanquam causa ministræ, sed tanquam autor, instituit Ecclesiæ, eamque sacramentis gratiæ feracibus instruxit, & pastores cum iurisdictione ei præfecit. Quæ potestas passim à Theologis vocatur *potestas excellentia*, & ab aliquibus dicitur, omnibus præterquam Christo incommunicabilis fuisse: tantum abest, ut communicata fuerit. Quod intelligunt,

telligunt, de hac potestate Christi sumpta inadaquate, siue quoad sacramenta. Sic enim spectatam eam potestatem, Alanus lib. de Sacram. in genere cap. 48. & Sayrus lib. 2. de Sacram. cap. 2. auint quatuor rebus maxime contineri, nimirum, Primò sacramentorum institutione: Secundò collatione virum ad gratiam conferendam, & peccata remittenda, inclusis quodammodo intra ea meritis suis. Tertiò confessione & dispensatione eorundem sacramentorum in Christi nomine, hoc est instituto, virtute, concursu, potentia, primario ministerio & fide nominis eius, quorumcunque vicario ministerio conficiantur & dispensentur. Ac denique Quarto, in alligatione ad sacramenta quoad gratiæ sanctificantis collationem. Potuit enim Christus absque sacramentis conferre gratiam sanctificantem, ut notum est. Sic illi de potestate hac excellentiæ philosophantur, eamque quo ad illorum quatuor complexionem, nemini communicatam fuisse, vel communicari potuisse, affirmat Manus. Et rectè sanè affirmat, nam eam potestatem nemini de facto præterquam Christo commissam esse, quantum attinet ad sacramentum Christianæ Ecclesiæ constitutionem, definitum est in Concilio Tridentino sess. 7. can. 1.

Ab Alano cap. illo 49. & ab alijs passim, laudatur in eandem rem, S. Ambrosius lib. 4. de sacram. cap. 4. verbis illis vulgatissimis. [Auctor sacramentorum, quis est nisi Dominus Iesus?] Verùm D. Ambrosius eo loco, nomine *sacramentorum*, intelligit solum Eucharistiam, quam à sancto illo Doctore plurali voce *sacramentorum* esse nuncupatam, docet libri titulus. Sicut etiam Græci quos D. Ambrosius imitari solet, Eucharistiam siue ob duplicem speciem, siue ob adiunctam sacramenti rationem sacrificij; siue ob excellentiam, passim multitudinis numero vocant *sacramenta*, siue *tremenda mysteria*. Itaque ex eo D. Ambrosij loco, tantum habetur, Christum esse autorem Eucharistiæ. Ex quo non sequitur, eum esse autorem omnium sacramentorum. Sanè Auctor sermonis de ablutione apud Cyprianum *sub initium* sermonis, Eucharistiam videtur fateri Christum habere autorem: de cæteris autem sacramentis, videtur dicere, ea esse ab Apostolis instituta; sic enim loquitur. [Ipse summus sacerdos sui est sacramenti institutor & auctor. In cæteris homines Spiritum sanctum habuere doctorem; & sicut par est Spiritui sancto, & Christo diuinitas, ita in suis institutis æqua est autoritas, & potestas. Nec minùs ratum est, quod dictante Spiritu sancto Apostoli tradiderunt, quam quod ipse tradidit, & in sui commemorationem fieri præcepit. Manet singulis propria dignitas, & uniformis in suo genere stat actio omnium. Nihil addi nihil subtrahi, nihil potest corrigi vel mutari.] Nec minùs apertè initio sermonis de Baptismo Christi. [Remissio (inquit,) peccatorum, siue per baptismum, siue per alia sacramenta donetur. propria Spiritus sancti est, & ipse soli huius efficientiæ priuilegium manet. Verborum solemnitas, & sacri inuocatio nominis, & signa institutionibus Apostolicis Sacerdotum ministerijs attributa, visibile celebrant sacramentum: rem verò ipsam, Spiritus sanctus format & efficit, & consecrationibus visibilibus inuisibiliter manum totius bonitatis actor apponit, & plen-

Theoph. Raynaudi de Atrib. Christi.

tudinem gratiæ, vnctionis diuinæ pinguedo, sanctificationibus officialibus infundit, & rem sacramenti consummat & perficit.] Quibus verbis, effectus sacramentorum tribuitur Deo. Eorum autem institutio, id est, forma ac materiæ designatio, Apostolis attribui videtur ex Christi commissione. Quorum locorum, expositionem commodam non inuenio. Itaque planè videtur ita sensisse Auctor prædictus. Posset ergo prolatum D. Ambrosij testimonium, accipi eodem modo, ut scilicet solum Eucharistiam auctori Christo tribuat.

Adducenda ergo potius in rem propositam est autoritas D. Augustini tract. 5. in Ioann. qui potestatem Baptismi, atque ad cæterorum sacramentorum, ita Christo propriam vult esse ut nemini planè sit commissæ, non Petro non Paulo, non vlli alteri ex Apostolis: ut noscent fideles in quo spem figere deberent; & deprehenderent unde ipsis spiritualium bonorum vbertas, & iugis assuetudine suppetat.

174. Quod item attinet ad reliqua tria, quæ Alanus in potestate excellentiæ respectu sacramentorum contineri dicebat, rectè statuit ea soli Christo de facto fuisse propria: meritiòque reiecit nonnullos, qui dissenserunt quoad postremum, hoc est quoad gratiæ extra sacramenta collationem, existimantes Apostolum 2. Cor. 2. extra sacramentum absoluisse incestuosum à peccato; etsi Prælati vilius ita fuerit posse ministros Ecclesiæ, culpam extra sacramentum remittere, quæ omnia non temerè tantum, sed erroneè dicta sunt, nec admitrenda. Quod autem Alanus secundum è quatuor illis, negat potuisse vlli præterquam Christo communicari, eo quod nemo possit alteri condignè mereri gratiam & remissionem peccati; verè quidem diceret, si necessarium esset, illum qui hæc potestas communicaretur, promereri alijs condignè remissionem peccatorum. Hoc tamen non apparet cur exigatur: cum videatur omnino futurum satis, si persona purè creata, designante certum Symbolum gratiæ, Deus talem gratiam ex meritis Christi elargiretur: vel certe ex meritis condignis illius personæ creata, conferret gratiam alteri. Id enim non repugnat puræ creaturæ, etiam si ei repugnet satisfacere Deo ad æqualitatem. Idque merito concessit D. Thomas 3. p. q. 64. articul. 4. ad 3. malè ab Alano reiectus.

Habemus ex his quid sit Pontificatus Christi Domini, & quatenus sit ei proprius. Aliud quippe non est quàm potestas illa excellentiæ, non restricta ad sacramentorum institutionem, & dicationem, sed propterea etiam funditur ad reliqua quæ initio proposuimus, suntque religioni Christianæ substantialia nempe ad institutionem & formam Ecclesiæ, talemque modum, ac ritum colendi Deum in Spiritu & veritate: Quod potuisset quidem per purum hominem perfici, unde Pontificatus Christi, quoad ea omnia fuit communicabilis puræ creaturæ: tamen de facto, nulli alteri facta est eius communicatio. Nam longè aliud est idoneitas & vis ad satisfaciendum Deo, eumque hominibus ex iustitia placandi, quæ incommunicabiliter est Christo propria: aliud verò Pontificatus, sola excellentiæ potestate superius exposita constitutus, quem admitto puræ creaturæ posse communicari, etiam si communicatus non sit de facto.

C C C C Christus

*Christus, in sola humanitate, Pontifex
noster, & quatenus ea agnit as
communicabilis.*

1075 Suppono porro quod superius circa sacerdotium monstraui, Christum esse Pontificem in sola natura humana, non autem in diuinitate, contra Arianos quos S. Epiphanius in Ancyro, refert statuisse, pontificatum Christi cadere in Verbum diuinum, propt. Verbum. Unde ex eo quod Apostolus dicit, *Suscipite Pontificem qui fidelis est ei qui fecit ipsum*, inferebant Verbum Dei esse aliquid factum, & inferius Patre. Hos S. Epiphanius confutat ex eodem Apostolo. [Quo ipsos (inquit) redarguat Apostolus, *Omnes, inquit, Pontifex ex hominibus sunt, constituitur, ut offerat dona & sacrificia*. Quam ob causam vnicus Dei filius, cum hominum gratia nasci voluisset, carnem à nobis accepit: ut qui natus à nobis extitisset, tanquam hostiam suo se Patri pro nobis offerens, discipulos suos, fratres appellaret. Vbi nam igitur factum illud impletur? Non aliunde quam à Pontifice *suscipite*, (inquit,) *Pontificem fidelem ei qui se fecit*. Atque ut illustriori quodam exemplo vberius illud comprobem; sime quempiam, qui principem de filio suo percontetur, ac sciscitari audeat; quis est iste? Cum autem veram à Patre confessionem audierit; Filius meus est: interroget rursum; naturane, ac verus filius est? Affirmante Principe, pergat alter: quemnam igitur, dicat, illum fecisti? Rex autem respondeat: Regem illum feci. Quæro igitur, an qui dignitatem illius commemorarit, de germanitate negauerit? An inquam, qui secundum asseueret, primum sustulerit? Minime id quidem. Eodem ita, que modo Deus & Pater, Filium initij omnis expertem genuit: cuius in carne verè illud impletum est; *Fecit illum Pontificem*.] Eundem Pauli locum fuisse expendit S. Cyrillus, l. 3. pentabibli cap. 2. vrgens Nestorium, qui eo loco abutebatur ad inuehendam in Christum diuisionem. At S. Cyrillus, admittit quidem ex eo loco haberi, Christi Pontificatum cadere in hominem, non tamen à Deo dissociatum.

Liquet ex his, quomodo Christus sit Pontifex in humana natura, in qua donatus est potestate excellentia; & per quam obtulit dona & sacrificia pro peccatis, quod est quoque munus Pontificis, quatenus in Pontificatu includitur sacerdotium. Directè namque Pontificatus, sola excellentia potestate superius exposita constituitur. Quod spectauimus, cum dixi, Pontificatum Christi esse purè creaturæ communicabilem: Nempe quoad illud quod directè & formaliter dicit; non autem quoad præsupposita; siue quoad sacerdotium perfectum, seu vim iustè placandi Deum pro humano genere, eique ad æqualitatem satisfaciendi per sacrificium suum. Sic enim Pontificatus Christi, est incommunicabilis purè creaturæ.

Quod si spectemus radicē ex qua prædicta potestas excellentiæ in Christo fuit, sic quoque fatendum erit, Pontificatum Christi esse purè creaturæ incommunicabilem. Radix enim ex qua Christi Pontificatus prodit, alia non fuit quam vnio hypostatica. Hæc illi pro vnctione fuit, & pro charactere, tum sacerdotali, tum Episcopali.

Hunc enim Pater signauit Deus. Aliis quidem Pontifices, necesse habent consecrari & inungi vnctione ipsi accidentaria, qua eundem Pontifices; sicque accipiendo characterem, vel nouum & à sacerdotali distinctum, vel eundem, sed extensum & modificatum, (qua de re alibi,) constituantur Pontifices. At iste, quod Suarez l. 3. p. d. 17. sect. 4. cum aliis rectè itauit, cum esset substantialiter configuratus, non eguit accidentaria illa configuratione, ad maiorem rei perfectionem moralem, siue sanctitatem, nequaquam pertinente; cum perisset quoque in damniatis, Quæ est omnium optima ratio, ad negandum Christo characterem ordinis, ex communissima Theologorum sententia, cui pauci quondam refragati sunt apud Alensem 4. p. q. 8. memb. 3. art. 1. §. 11. & apud S. Thomam in 4. d. 2. q. 1. art. 3. quæstiunc. 5. & nuper aliquis apud Torrem p. 2. selectarum disputationum in 1. dubio 1. quæ multis minutis rationibus reiecti sunt à Sayo l. 4. de sacram. cap. 1. q. 2. Sed sufficit ea quam protulimus. Itaque sicut vnio hypostatica, quæ nostro Pontifici pro vnctione fuit, non est purè creaturæ communicabilis, ita neque Pontificatus, propt. in Christo ex hac radice exortus est.

Christus, à quo tempore, Pontifex.

1076 Indidem præterea pronuntiatum est, de tempore quo Christus inuit Pontificatum suum. Certum quippe esse debet, Christum à primo momento sui esse, fuisse Pontificem: quia tunc consecratus est, per vnctionem à Spiritu sancto factam in illo, per vnionem humanitatis cum Verbo, à quo Deitatis suæ vngue est delibuta. Et hoc est quod ait S. Ignatius Epistola ad Magnehanos. [Christus verus, & primus est Episcopus, & solus naturā Pontifex.] Latè hæc in te S. Cyrillus lib. 3. pentabibli cap. 4. Nestorium castigat, qui Christum procedente tempore, pronectum esse ad Pontificatum aiebat.

Non potest autem admitti, ut quidem verba sonant, quod ait Petrus Damiani Opul. 6. capite 4. [In illa columna quæ super Dominum post baptismum descendit, ipsa cum sacramento Baptismatis & veri sacerdotij iura suscepit: solo videlicet super eum oleo exultationis, de quo Psalmista canit; *Vniuit te, inquit, Deus, Deum cum oleo laetitiae præ consortibus tuis*. Probatur autem Redemptor noster, cum baptismo, simul & sacerdotij suscepisse ministerium: quia baptizatus, mox prædicare, Discipulos eligere, nonisq; cepit miraculis coruscare: quod ætenuis profectò fecisse non legitur, si diligenter Evangelici textus series recensetur. Hinc est quod sancta Ecclesia ab ipso suo capite huius normam institutionis attripuit, & fideliter seruat: ut ad instar ipsius Domini, infra tricennium, ad sacerdotium quemlibet non admittat. Nisi enim certa fides haberet, cum Baptismo Dominum simul & sacerdotium suscepisse, ut quid tempore canonica prohiberet autoritas, ante illius ætatis tempus, quo ipse baptizatus est quemquam ad sacerdotales infulas aspirare? Immo cur ad accipiendum sacerdotale fastigium, Dominicæ ætatis adhiberetur exemplum, si minime crederetur tunc Dominus non sine sacerdotio suscepisse baptismum? Sicut enim baptismum, ita & sacerdotium ex parte humanitatis pro nostra salute

lute suscepit, cuius videlicet utriusque sacramenti in eo, quod Deus est autor, & consecrator existit. De quo Apostolus dicit, *Ubi praeconfor pro nobis introiit secundum ordinem Melchisedech. Pontifex factus in aeternum.* Nam & ipsi sancti Apostoli, non reperiuntur alibi fuisse à Domino consecrati, nisi in perceptione Baptismi. Sacerdotium appetit accipit pro Episcopatu, & Pontificatu; clarèque videtur censere, Christum eo fuisse inauguratum in Baptismo: quod nulla ratione dici potest.

Sed & illud in Petro Damiani improbandum est, si verborum cortici insistatur, quod Apostolos non aliter quàm in baptismo esse inauguratos & consecratos affirmat. Nam si sensus sit, eos formaliter per baptismum fuisse consecratos Pontifices, non est dubium quin hoc sit prolium falsum: alioquin nos quotquot baptizamur, consecrati Pontifices. Si autem sensus sit consecrationem Pontificiam Apostolorum, comitam esse eorum Baptismo, non videtur dubitandum, quin hoc sit reiiciendum. Nam quis dubitet, cum primum Christus baptismum suum cepit impetiri, Apostolos eum suscepisse, siue ab ipso Christo immediate, quod de solo Petro tradit Eusebius apud Nicephorum lib. 2. cap. 3. siue à Petro, aut alio Apostolorum: Pontifices autem non sunt consecrati tunc temporis; cum tantum in cœna extrema creati sint sacerdotes, quod ad Pontificiam creationem supponitur. Itaque omnis illa Damiani doctrina, repudianda videtur. Nisi si benignè exponatur de manifestatione Pontificatus Christi, tunc primum facta. Sicut exponimus nonnullos Patres superius relatos, asserentes Christum in Baptismo accepisse diuinam filiationem idest manifestationem eius, Patre de cœlis, per vocem delapsam, id contestante. Si ergo id ipsum de Pontificatu suscepto per Christum in Baptismo voluit Damiani, non obfisto. Tunc enim solemniter manifestatus est à Patre Pontifex noster ab omnibus audiendus. Ipsum autem Pontificatum, habuit Christus iam ab initio, & ex quo Verbum est caro factum, quod fuit momentum inaugurationis huius Pontificis.

Quanta Pontificatus Christi perfectio.

1077. Inde quoque statuendum est, quanta sit Pontificatus Christi perfectio, & præcellentia. De qua hæc egregie Origenes hom. 6. in Leuit. [Est quidem vnus Pontifex magnus; Dominus noster Iesus Christus, sed ille non solum sacerdos, sed & sacerdotum sacerdos est, & non solum Pontifex, sed Pontificum Pontifex. Nec sacerdotum Princeps, sed Princeps. Principum sacerdotum. Sicut & Rex non dicitur plebis, sed Regum Rex; & Dominus non seruorum, sed Dominus dominorum.] Et pulchrè ac etiam generalius hom. 16. in Iosue *sub medium.* [Igitur tamen sunt qui dicantur in Scripturis presbyteri, vel seniores, vel Pontifices, tamen Dominus Iesus, sicut in Pontificibus Pontificum Princeps est, & sicut in pastoribus Princeps pastorum est, ita & in presbyteris vel senioribus Princeps presbyterorum putandus est, & in Episcopis Princeps Episcoporum, & omne quodcumque honorabile nomen est, primum in hoc & principem esse credendum est Saluatorem, quia ipse est omnium caput.]

The oph. Raynaldi de Attrib. Christi.

Excellencia ergo Pontificatus Christi, ex prædicta origine euidenter videtur. Multis in ea apertenda, est Apostolus in Epist. ad Hebræos, commendans præsertim Pontificis nostri cælo excellentioris dignitatem, & innocentiam, ac sempiternitatem, qui vna oblatione consummauerit sanctificatos, nec multiplicibus hostiis egerit ob insufficientiam singularum; & cum semper viuat, Pontifex sit in æternum. Quæ omnia longè aliter se habebant in veteri Pontificatu, quem ibi Apostolus, cum Christi Pontificatu componit.

Non est quod in his circa Christum exponendis, multis sim, cum vniuersa propè superiore tractatione, id iam sit præstitum. Ne tamen hic locus omnino ieiunus abeat, tres illas prærogatiuas, quas ab Apostolo circa Christi Pontificatum celebratas dixi, obiter illustrabo; prolati iuxta Patrum interpretationem adumbrationibus earum in antiquo Pontifice, in quibus ad Christi Pontificis maiestatem & dores accommodandis, multi sunt Patres. [Est enim sacerdos, (inquit S. Cyrillus 13. de ador. *sub finem*.) Christi figura expressæque forma: illa enim Emmanuel appellatus est, mediator Dei & hominum, Apostolus etiam, & Pontifex confessionis nostræ secundum Scripturas. *Qui non per sanguinem hircorum, & vitulorum, sed per proprium sanguinem, introiit in sancta sanctorum semel, æterna redemptione inuenta: & vna oblatione consummauit in æternum sanctificatos, vt Scripturæ tradunt.*] Et lib. 1. initio. [Lex tanquam in umbris & imagine, exornat ipsum Aaron, eamque illius variæ vestis gloriam, ad Christum refert: propemodum enim vna cum illo artificioso apparatu contexta, ratio mystica atque subtilis inuenitur, quæ figuratè Saluatoris nostri gloriam indicat. Vide enim quemadmodum vestium opifices, spiritu sapientiæ qui datur à Deo, repletos esse dicat, qui spiritus illos ad floridi ac variegati operis effectum perduceret, & Christi gloriam in vestimentis describeret.] Ea ergo Pontificiæ Christi dignitatis Symbola, quæ in veteri Pontifice emicuerunt, attingamus.

Adumbrationes maiestatis Pontificiæ Christi, in veteri Pontifice iuxta Patres.

1078. Maiestatem, & dignitatem, illustratque ornamenta Christi Pontificis, expressit iudice Prospero p. 2. de promiss. cap. 3. vestitus Pontificis Aaronici, quem ex cap. 28. Exodi sic in panca contrahit. [Ipsius Aaron vestis, mystica taxatione describitur: *Indues, (inquit,) eum tunicam talarem ex lana hyacinthina, scapulisque eius superhumeralis impones. Duos lapides smaragdinos sculptos singulos singulis nominibus filiorum Israël, & quibus catenilla ex aurum purissimo percurrentes zimbones ultimos humeralis appendent. Quadratum quoque ex diuersis coloribus pretiosisque duodecim lapidibus fibulam rationalem sacerdotis in pectore collocandam, quæ duas principales partes superhumeralis astringat. Cingulum quoque lumbis eius dandum, atque in oratula tunicæ quinquaginta tintinabula aurea totidemque mala granata in medio tintinabulorum poni iubentur: vt omnis vestis ex supradictis speciebus*

specietus vario opere confecta fulgeret. Capiti quoque ipse hac imponenda precepta sunt: *[Cidaris ex bysso mundo, mirram, quoque, ex qua lamina conscripta in titulum pendens, caput frontemque sacerdotis consecraret.]* Haec summa & compendium ornamentorum Aaronici Pontificis, ad exprimentam eius dignitatem & maiestatem.

Ea omnia sic accommodat Christo, Prosper. *[Cidaris ex bysso in capite eius, iustitia (ut diximus) sanctorum est: Quoniam omnis viri caput, Christus est, à quo est omnis iustitia. Quod mitram regalem, indicat sacerdotium spiritualeque connubium. Quod titulus conscriptus, in passione sacerdoti nostro Pilatus imposuit. Tunica talaris, viscera sunt misericordiae Dei nostri, de quibus Apostolus dicit, Induite vos sicut electos Dei viscera misericordiae. Superhumertale verò, principatū eius ostendit de quo dicit Elías, Datus est vobis filius, & factus est principatus super humeros eius. Duo lapides in humeris, duo precepta sunt dilectionis Dei & proximi, quibus duodecim tribuum sculpta nomina continentur, duodecim discipulos in hoc numero id designantes, quos noster sacerdos in humeris perfecta dilectione portauit. Cum enim dilexisset, ait Euangelista Ioannes, discipulos suos, usque in finem dilexit eos. Ex his catenula portantes vimbores, fructus sunt spiritus, charitas, gaudium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia. Rationalis in pectore, ex pretiosis omnibus, omnis est doctrina Pontificis, ut sit, sicut Apostolus dicit, habens rationale obsequium. Praecinctum sanè nostrum sacerdotem, nonagesimus secundus Psalmus ostendit. Induit, (inquit,) Dominus fortitudinem & praecinctus est. In quinquaginta verò tintinabulis, totidemque malis granatis, linguae sunt Ecclesiarum, quae per sanctum Spiritum die Pentecostes, in specie ignis diuinae, discipulis infederant. Ut etiam numerus ipse ostendit, ex quo mala granata omnis Ecclesia per mundum, connexos, ut grana intrinsecus continens populos, in vinculo pacis, & gratiae, vnum eos tegmen operat charitatis. Resonantibus enim tintinabulis Apostolis, mala granata statim mota sunt, in Actibus Apostolorum dicentia; Nonne hi qui loquuntur natione sunt Galilaei? & quomodo agnoscimus in illis sermonem in quo nati sumus? & sequitur; Variis enim linguis magnificabant Deum. Sed haec omnia gressibus liberi sacerdotis mouentur, dum ingreditur in sancta sanctorum, quod pro nobis noster iam mediator ascendit, apparere ante faciem Dei.]*

1079 S. Cyrillus lib. 11. de ador. torum hunc Pontificium vestitum Aaronis, fidelibus primum singulis accommodat. Tum subdit, *[Sin ipse quoque Christus, intelligatur, tanquam in Aaron persona talarem subuculam habens, nihilominus verissime dicta fuisse perspicimus. Ille namque Unigenitus, cum sit secundum naturam Deus, incorruptibile suum corpus effecit; & cum illud supernae vitae amictu induisset, prorsus mortis dominatu valentius reddidit. Nam in Christo secundum naturam, simul & ex participatione, incorruptionem ac vitam inesse, hinc quoque intelliges: nam ut qui secundum naturam Deus esset, dixit, Ego sum resurrectio & vita. Idem tamen secundum naturam viuificatus humanam, sicut enim Pater, (in-*

quit) *habes vitam in semetipso, sic dedit & Filio vitam habere in semetipso. Igitur, etiam ipse Christus intelligatur is, qui superna incorruptione amictus esse dicitur, nihil ab eo, quod deceat, aberrabit oratio. Ad extremas autem partes malogranata atque tintinabula alterna posita erant, malogranata quidem contexta, tintinabula verò aurea, ut & sonum verè haberent; & dum ingrederetur Aaron in sancta sanctorum, eius ingressum notissimum faceret: Id quoque symbolum est illius salutaris atque sapientis dispensationis, diuinae inquam atque Euangelicae praedicationis, qua propemodum vniuersae vrbes circumsonant, cum propter nos introiuit in sancta sanctorum, aeterna redemptione, inuenta, summus ille sacerdos, immaculata victima. Vna enim oblatione, consummavit in perpetuum sanctificatos. Sunt autem minime oblectum enigma, praedicationis quidem salutaris, illa ex auro facta tintinabula, vibum autem malogranata.]*

Rupertus insigniter lib. 4. in Exod. cap. 23. *[Pecminalia linea sacerdotis magni, decus significat Incarnationis sanctae Christi filij Dei, qua praenata est natura nostra ignobilis: & plaga peccati originalis folijs huius in Adam infeliciter contexta, in isto exclusa est: Non enim de ulcerosa libidine ut nos, ita & ille conceptus est, sed de munda simplici virgine, byssum retortam, idest, candidi & conquinati corporis decorem induit & fortitudinem, vnde & corporis sui, quod est Ecclesia, verecundiam, scilicet originale peccatum operuit. De hoc vestimento eius Ioannes in Apocalypsi, Et habet, (inquit,) in vestimento, & in femore suo scriptum, Rex Regum, & Dominus dominantium. Tunica deinde linea destituta idest, subucula quam vulgo canisiam vocant, noua est eiusdem celestis hominis vita: quia videlicet sicut nouo & insolito ordine conceptus & natus, sic noua, & veteri vite contraria pulchritudine, inter homines conuersatus est. Balthazar circa renes, fortitudo diuinitatis est, per quam commoueri non potuit. Vnde & in Psalmo cum dixisset, insuper & usque ad noctem increperunt me renes mei, contiond subiunxit: Providebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi, ne commouear. Etenim sic ille cognouit humentum nostrum, & ita usque ad noctem, idest, usque ad mortis tribulationem sui renes increperunt eum, ut experimento sciret, id quod nullo vniquam passibili modo tiellatus est, non ex ipsa carnis natura, sed ex diuinitate esse, quae à dextris erat. Vnde verissime Apostolus dicit, Non enim habemus Pontificem, qui non possit compatiri infirmitatibus nostris, quoties tentatur à rebus nostris: quia sic aliis infirmitatibus tentatus est, sicut & tentatione peccati tentatus fuisset, si non esset Deus, quod non sumus nos. Tunica hyacinthina cum tintinabulis & malis punicis, vita vel conuersatio gloriosa est, eiusdem Pontificis nostri Domini Iesu Christi, à baptismo Ioannis. Ex tunc enim tintinabulis cepit perstrepere, idest aperta & publica praedicatione personare; malis punicis intermicantibus, idest, miraculorum operibus per singula penè verba concurrentibus. Ipse color tunicae hyacinthinae, celestem eorumdem operum eius exprimit dignitatem. Vnde dicitur in Cantici, Manus eius tornatiles, aurea, plena hyacinthinis. Ille*

Ille in manibus, hic in vestitu, secundum hyacinthi colorem aëreum, eius (ut dictum est,) opera designantur, qui non de terra est, neque de terra loquitur, sed de caelo venit, & super omnes est. Et bene per tunica circuitum, deorsum ad pedes mala rubent, & tintinnabula contrepant in ingressu Sanctuarij, quia videlicet, maxime in fine vitæ mortalis, operosa claruit dilectio, vel doctrina Redemptoris. *Cum enim* (inquit Evangelista,) *dilexisset suos qui erant in mundo, in finem quoque dilexit eos.* Tintinnabula, idest, dilectionis præcepta, quibus in illa cœna personuit, totus mundus audiuit: & mala rubentia, scilicet vitæ æternæ fructum, de illo ingressu eius in cœleste sanctuarium, totus orbis consecutus est. Supernaturale huius Pontificis, obedientia charitatis est, quia idem Christus filius Dei, portandis, imò tollendis peccatis nostris humeros suos supposuit, & cum illis in crucem ascendit. Nam *Dominus*, (inquit Propheta) *posuit in eo iniquitates omnium nostrum.* Et bene ex quatuor coloribus supradictis, qui quatuor respondent elementis mundi, auro quoque intextum superhumerali fieri debuit, quia ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non autem pro nostris tantum, sed etiam pro totius mundi, non coacta, sed spontanea charitate, quæ cæteris virtutibus ita præminet, ut cæteris metallis aurum præpollet. Duæ oræ iunctæ, & in singulis humeris singuli lapides onychini, nominibus duodecim filiorum Israël inscripti, duo sunt populi temporibus quidem disjuncti, sed causa vel sacramento coniuncti, quorum Christus peccata in corpore suo perulit. Neuter quippe aliter nisi per Christi gratiam saluari potuit, & uterque vno eodemque peccatorum portatore Christo indigit. Et recte lapides Onychini, quæ species gemmæ, siue lapidis, colorem habet vnguis humani. Vnde & vocabulum sortitum est, (Græci namque *onychen* dicunt,) recte inquam, quia pro hominibus Deus homo factus, peccatorum superhumerali oneratus est, lapides eiusmodi, nominibus filiorum Israël, idest, electorum omnium inscripti sunt: Ipse enim cunctos novit ex nomine, quorum super se peccata tulit. Vnde & appropinquans articulo passionis; *Ego* (inquit,) *scio quos elegerim.* *Iuxta ordinem*, (inquit,) *natiuitatis eorum, sculpet eos.* Ergo cuncti maiores in vno, cuncti minores natu, scripti sunt in lapide altero. Maiores filij Israël sunt, qui ante: minores, qui post aduentum humerosi huius portatoris peccatorum conscripti sunt. Maiores, inquam, qui ex Iudæis, minores qui ex Gentibus sunt. Nam de illo populo loquitur Deus ad Pharaonem; *Filius meus, primogenitus meus Israël.* Rationale igitur iungitur superhumerali, quia misericordia & veritas obuierunt sibi. Misericordia in superhumerali, veritas intelligitur in rationali: Vnde & dicitur *rationalis iudicij*. Doctrina quoque & veritas inscribitur illi. Qui enim in misericordia redemit, idem ipse in veritate iudicabit: Inde non vno aut duobus lapidibus Onychinis in rationali, sicut in superhumerali cuncta filiorum Israël nomina, sed singuli lapidibus singula inscripta sunt. Nam vna quidem gratia cunctos Christus redemit, & cunctorum super humeros suos peccata tulit, sed in iudicio, reddet vnicuique secundum opera sua. Et electorum quoque non omnium eadem erunt præ-

mia, sed pro diuersis differentia meritis. *Multa enim*, (inquit,) *mansiones in domo Patris mei.* Multitudinem mansionum cœlestium, multiplex & distinctus designat ordo lapidum pretiosorum. Etenim apud Ezechielem contra Principem Tyri, nouem ordines Angelorum, per nouem designantur nomina lapidum. Notandum, quod in superhumerali non solum catenula sed & vncini sunt, qui rationale iudicij constringant, quia videlicet in misericordia Redemptoris, nostræ spei ancora sunt: vt semper misericordia superexaltet iudicium. Hoc in pectore suo portat Pontifex; nam in præsentia sua scriptos habet omnes, omniumque condignas meritis, ab origine mundi parauit mansiones. Cydarum quoque super caput Pontifex accipit, ne Cherinthus vel Arius, seu quilibet alius hæreticus, Iesu Christi filij Dei caput, idest initium se vidisse arbitretur. Non enim sicut nos, ita & ille à carne existendi initium habuit, iuxta blasphemiam Cherinthi, qui illum ante Mariam extitisse negauit; sed diuinum caput, quod erat in principio & ante secula, ibi abscondit. Cydaris ergo caput tegit Pontificis, quia videlicet incomprehensibilis est antiquitas vel origo diuinitatis Christi. Lamina aurea fronti imminens, corona est gloria & honoris in capite Redemptoris. *Gloria*, (inquit,) *& honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum.* Omnia subiicisti sub pedibus eius. Et Apostolus cum dixisset: *Christus factus est pro nobis obediens Patri, usque ad mortem, mortem autem crucis*, continuò subiunxit: *Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen.* Huius rei mysterium, scilicet nominis, quod est super omne nomen, in eo est; quod lamina, sanctum Domini insculptum est, idest, nomen Domini Tetragrammaton, quod ineffabile dicunt. Scribitur quatuor literis *Ioh, he, van he*, quæ in syllabam aut vocem articulatam comprehendere nequeunt. Arcanum Scripturæ hæcenus latet, nisi quia ex interpretatione elementorum colligi potest, quod Evangelicam fidem non minime delectat. Interpretatur enim *Ioh*, principium, *He*, iste: *Van* & *He*, iste: Estque continuus literarum sensus, *Principium iste & iste*; hoc, inquam, iure nos delectet, quia principium iste Pater, & principium iste filius est. Patrem esse principium videns, vltro consentit. Principium se quoque esse filius defendit, quia interrogantibus Iudæis: *Tu quis es? Principium* (ait,) *qui & loquor vobis.* Hoc nomen profecto super omne nomen est, quia super principium, nihil esse potest. Igitur octauum Pontificis decus, aurea lamina est, insculptum habens ineffabile nomen, quod dicitur *sanctum Domini*, quia videlicet Christo Pontifici propter passionem mortis, octaua sua, idest, resurrectionis gloria coronato, nomen quod est super omne nomen Pater donauit, *vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus, in gloria est Dei Patris.*]

1080. Paulo aliter, mysteria ornamentorum præfati Pontificis, ad dignitatem & dotes Pontificis nostri adaptat Clemens Alex. 5. Strom. cap. 3. vbi profertur antiquos Pontifices ad imaginem Domini fuisse electos. Iungens enim interpretationem illam earum vestium

CCC c. 3 qua

que apud Sapiemem insinuat, & apud Philonem plenè traditur lib. 3. de vita Moysis; cum interpretatione mystica spectante Christum, post alia de talari veste Pontificis mundum sensibilem designante; sic ait de eius limbo. [Trecenta sexaginta sex tintinabula quæ pendent à veste talari, est tempus annum. Annus, inquam, Domini acceptus, prædicans & resonans maximum adventum Seruatoris. Quinetiam pileus aureus qui est extensus, significat regalem Domini potestatem, siquidem caput Ecclesiæ est Seruator. Signum certè principalis imperij est, pileus capiti impositus, & alioqui audiuius; *Et Christi caput est Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi.* Iam verò pectorale quidem, constat & ex superhumerali, quod est Symbolum operis, & ex rationali. Hoc autem significat rationem, & est imago cæli, quod ratione seu verbo factum est, & subiicitur omnium capiti Christo, vt quod similiter & eodem modo mouetur. Lucida verò smagradi gemmæ, quæ sunt superhumeralæ, significant Solem & Lunam, qui sunt adiutores naturæ. Manus autem, vt opinor, principum est humerus. Duodecim autem illa quæ sunt in quatuor ordinibus locatæ super pectus, describunt nobis circulum Zodiacum, conuenienter quatuor anni conuersionibus. Et alioqui oportebat capiti Domini legem quidem subici & Prophetas, propterea quod iussu significantur in vtrisque Testamentis. Prophetas enim simul & iustos, dicentes esse Apostolos rectè dixerimus, cum vnus & idem sanctus Spiritus, operetur per omnes. Quomodò autem Dominus est supra mundum vniuersum, atque aded ultra mundum qui percipitur intelligentia; ita etiam nomen quod inscriptum est in lamina, dignum fuit habitum, quod esset super omnem principatum & potestatem. [Et mox. Iam verò rationale, Prophetiam quæ per Verbum clamat, & prædicat, & futurum iudicium significat. Nam idem est Verbum quod simul prædicat, & iudicat, & singula discernit. Ajunt autem indumentum, vestem, inquam, talarem, prædicere carnis susceptæ dispensationem, per quam in mundo visus est propinquus. Ea certè ratione, sanctificatam exiens Pontifex tunicam; mundus autem, & quæ est in mundo creatura, sanctificata est ab eo qui quæ facta sunt bona simul composuit, lauatur & induitur aliam sanctam sancti, vt ita dicam, tunicam, quæ vna cum eo ingreditur in adyto.]

Duodecim lapides rationali confectos, S. Macarius hom. 3. sic Christo aptat. [Ille sacerdos circumdatus infirmitate, ingrediebatur in sancta offerens hostias, tum sui ipsius, tum populi causa; hic autem verus Pontifex Christus, semel ingressus est in tabernaculum non manufactum, & supernum altare, paratus eos purgare, qui postulerint ab eo, & inquinatas conscientias: inquit enim, *Vobiscum sum usque ad consummationem seculi.* Habebat in pectore Pontifex duos lapides pretiosos, continentes nomina duodecim Patriarcharum: quod illic fiebat, est figura; quia sic etiam Dominus duodecim Apostolis amictus, misit eos in Euangelistas & præcones vniuersi mundi. Vides, quemadmodum umbra, proximè veritatem indicet.] Cydarum Prisci Pontificis, regis Christi coronæ fuisse symbolum, iam supra ex S. Cyrillo diximus, cum de

Christi regio diademate differeremus. Talem ergo habemus Pontificem (vt cum Apostolo dicam Hebr. 7.) qui *consecratus in dextera sedis magnitudinis in celo, sanctorum ministrus & tabernaculi veri, quod fixus Dominus & non homo.*

Sanctitas Christi Pontificis, quomodo in veteri Pontifice adumbrata, iuxta Patres.

1081 Iam verò innocentiam & sanctitatem summam Pontificis nostri, perbellè omnino expressit multiplex sanctitas legalis, prisci Pontificis, quam Dei filio aptat Philo. I. de protegis, cum exponit concessum profugis refugium in morte Pontificis. Scio non venisse fortassis Philoni in mentem, eo loco, vt de filio Dei carne amicto agere vellet; & pleraque ibi ab eo dici Platonice, quæ exacta ad Christianam veritatem, admitti nequeant. Tamen autem de arctis illius legere, & de cautione adhibenda præmonito lectore, eum audire operæ pretium fuerit. [Hæc est (inquit,) nostra sententia: Pontificem hunc, non hominem, sed Dei Verbum esse, quod expers est peccatorum omnium, non solum spontaneorum, verum etiam inuoluntariorum. Hunc enim negat Moses, vel ob patrem intellectum, vel ob matrem sentiendi vim contaminari; vt opinor ided, quia parentes immortales purissimisque sortitus est. Patrem Deum, qui omnium rerum Pater est; matrem verò sapientiam, per quam quidquid est, cum prius non fuerit, in lucem prodit. Et ided caput eius vngitur oleo: principatus, inquam eius, splendore circumfulget lumine, vt merito exultimet amictus vestibus. Nam antiquissimum eius qui est Verbum, mundo vt velle induitur. Vestitur enim terra, aqua, ære, igne, & cæteris quæ ex eis ortum habent. Anima autem particularis, vestitur corpore, & sapientis mens virtutibus. Quod autem caput eius, perpetuò mitra tegitur, significat diadema regum, insignis potestatis non summæ quidem, sed protegit, alioquin misit. Idem vetatur vestem scindere. Nam & Entis illius verbum, cum sit vinculum rerum omnium, (vt dictum est,) continet partes omnes & constringit; non sinens eas dissolui dissoluique; & particularis anima, quantum potest non permittit vllam partem corporis præter naturam diffindi rescindique; ita vt integra omnes & inter se vnita cohereant indissolubiles. Mens item sapientis purificata integras & coniunctas virtutes conseruat, conciliante eas naturali cognatione. Hic Pontifex ad nullam animam mortuam, (vt inquit Moses,) superueniens mors autem animæ est vita cum vitio: Itaque nullum scelus attinget, qualia tractare solet insipientia. Huic etiam Virgo è sacro genere iungitur, pura, incontaminata semper incorrupta sententia. Nam vidua, vel expulsa, vel prophana, vel meretricis, maritus nunquam fiet, perpetuus inimicus harum omnium; odit enim viduas virtutes, & expulsa profligatque ab ea, atque etiam omnem prophetiam peruersionem, & promiscuam consuetudinem cum multis numinibus, proinde impiam meretricem ne aspiciere quidem dignatur, amator eius femine quæ vnum maritum habet, & vnum parentem proficitur Deum omnipotentem. In huiusmodi

di conditione apparet eximia quædam perfectio.]

Purius & plenius, de eadem Pontificis nostri sanctitate, in antiqui Pontificis legali sanctitate, tanquam in typo adumbrata, philosophatur S. Cyrillus lib. 12. de adorac. his præter cætera. [Esse in Christo nulla ex parte prophani aliquid, obliquè significatur in eo quod dicitur, recedendum esse summo Sacerdoti à funere, neque eum ad vllum omnino mortuum accedere debere, posthabendamque in hac parte illam in patrem & matrem ac fratres observantiam. Vide autem quam prudens fuerit ipsa lex, quamque aptum his sententiis decorum minime parui penderit: in aliis enim Sacerdotibus, naturæ verecundia commovebatur, permittēbarque Sacerdotibus sanctificatis, in mortuis, qui summa ipsi propinquitatē atque cognatione iuncti essent, sine vlla criminis nota consuetudinem sequi: & ne quid in vmbra peccati admittetur, non valde laboravit. Ea namque culpæ describebantur, quæ ad nos spectarent; figuræque illa ad homines pertinebat, quibus nihil mirum, si quid maculæ sit adiunctum. In multis enim delinquimus omnes, naturæque ipsa in nobis delinquendi morbo laborat. At verò in summo Sacerdote, id est Christo, servata est etiam in ipsa figura, pura integraque maiestas, & illa in vmbra ipsi quoque sinceritas, ut ne pulchritudo veritatis tanquam in illis violata corrumpetur: alienus est enim ab impunitate Christus, & peccati prorsus ignarus, & ab omni contaminatione remotus. Immo verò splendoris atque puritatis cognitor, & in summa sanctificatione positus, eiusque rei præstantia nunquam in eo evanescit, quod naturalium legum firmitate fixus sit, & semper in eodem statu eodemque modo permaneat. Id verò illa verba indicant; *De Sanctis non egredietur, & non profanabit sanctificationem Dei sui.*]

1082. Egregie verò Arnoldus Carnot. tract. de ultimo Christi verbo, post descriptum plenissimè & tropologicè expositum Aaronici Pontificis vestimentum vniuersum, omnia illius mysteria à Christo futurorum bonorum Pontifice fuisse consummata, sic docet. [Hæc omnia noster Pontifex, indutus decore & fortitudine, in spiritu & veritate consummauit: & ingressus sacratione cultu quam Aaron, virtutum significatarum ipsam rem amplius nos voluit moribus implere quam vestibus, & lumbos spiritali zona succingit præcipiens, ad lucem sui intellectus & cognitionem diuinam, sine carnis mentisque munditia, neminem posse peruenire, in illa præcognitione nos docuit. Denique ipsa tunica inconsutilli quasi podere Pontificali indutus, integritatem charitatis, & unitatem Spiritus in vinculo pacis, in eo nos observare docuit. Crucem autem quasi superhumeralē, sacrificium oblatum pro populo, humeris imposuit: & plaga & sanguis loco rationalis, non solum intra se duodecim filiorum Israel nomina concluderunt, sed & totius generis humani, opus illud complexum est naturam: sicut & infixus capiti titulus continebat, scriptus Græcè Hebraicè & Latine. Nihil ad sanguinem Christi coccus legis bis tinctus apparet: ultra septuagies septies, nostra tinctura præcedit totum pallidum est, quidquid lex typicè coloravit: & ad comparationem veritatis totum

marcidum est, quidquid contextum fuerat in figuris. Nulla hyacinthi comparatio ad carnem Christi: quia cum Verbum caro factum sit, totum cœleste erat, quod nulla peccati infecerat macula, nec quicquam ei de suo princeps huius mundi adlinuerat. Nec byssus, nec purpura, eius mundiciæ vel gloriæ aliqua ratione aptantur; omnia superat eius potestas & sanctitas, sanctitudo naturæ, & principatus iustitiæ, & amplioris gloriæ sunt, quam si qua qualibet torquentibus digitis elaborata, vel concilio sanguine delibuta. Imposita est capiti Christi corona pro cydari, & intextæ illi ferto erant pro bracteis spinæ; & pro lamina aurea in qua nomen Dei sculptum erat, lignum ceruicis supereminens, in quo Pilatus pro Beseleel conscripserat nomen, quo nihil in cœlo vel in terra sanctius, nihil potentius, nihil mirabilius. *Iesus Nazarenus Rex Iudeorum.* Hæc scripsit gentilis homo nesciens quia ipse esset Rex etiam Gentium. Idem autem scripsit utique non intelligens, quia ad hunc titulum perventurus erat, & iungendus aliquando populus Gentium. Vixit etiam manus Sacerdotis nostri, imo & caput, & pedes, & latus, sanguis balsamo pretiosior: quem utique puncturæ veptium & clauorum & lance exprimebant, & fundebant extrinsecus: eratque omni oleo liquor ille celebrior, sanctificationem & emundationem nostram non significans, sed consummans. Hæc & alia multa, quæ lex velamine posito super faciem Moysi absconderat, Christo transfigurato in monte, paucis patuere Discipulis: & consummato in cruce, facta sunt evidentiā vniuersis.]

Concinit Petrus Cellensis lib. de Patribus cap. 20. [Ait Dominus agens de indumentis Pontificalibus in Levitico; *Pontifex, id est Sacerdos magnus inter fratres suos, super eius caput fustum est unctiois oleum, & cuius manus in Sacerdotio consecrate sunt, vestitusque est sanctis vestibus, caput suum non discoperiet, vestimenta non scindet, & ad omnem mortuum non egredietur omnino: super patre suo non contaminabitur, nec egredietur de sanctis, ne polluat sanctuarium Domini, quia oleum sanctæ unctiois Domini Dei super eum est.* Allegoricè: Christus Pontifex, id est, Sacerdos magnus inter fratres Apostolos suos, cuius auxilio mortalitatis flumina, à ripa natiuitatis usque ad litus mortis quaquaversum profusa; ponte crucis imposito, sicis vestigiis transmittitur, & accessum habemus ad Deum in nauigio sanguinis ipsius. *Fustum est autem oleum super caput eius*; siue quia conceptus est de Spiritu sancto, siue quia non ad mensuram datus est ei Spiritus. *Manus quoque eius Sacerdotio consecrate sunt*, cum ad populum non credentem, tota die extensæ, & in ligno crucifixæ, proprio sanguine ad aspergendos populos consecrate atque dedicate sunt. *Vestitusque est sanctis vestibus*, id est, virtutibus, charitate, iustitia, patientia, fortitudine in passione, siue gloria & honore in resurrectione. *Caput suum non discoperuit*, quia diuinitatem suam in passione celauit, vel in diuinitatis natura à Patre se nunquam separauit. *Vestimenta non scidit*, quia vnitus semel homini Deus Verbum, nunquam à Patre recessit. *Ad omnem mortuum non ingreditur omnino*: quia peccatum non fecit vel contraxit, neque in conceptione, neque in morte;

Raynaud
Tomus I,
De Christo
et
Tomus II,
De Attributis
Christi
XVII

morte. Super Patre suo & matre non est contaminatus: quia Ioseph Pater eius, (officio scilicet administrationis, non commixtione generationis,) Virgineum non cognovit in contaminatione libidinis; & Maria mater, non de viro, sed de Spiritu sancto, inuiolata concepit, & incorrupta peperit. Non egreditur de sanctis, quia etiam cum esset cum hominibus in terris, semper tamen fuit & est cum Patre in caelis. Non polluit sanctuarium Domini, quia caro eius non vidit corruptionem.]

De eodem (vt vocat,) virtutum ornatu, & vestitu, flores virtutum praeferebat in Christi typum, insigniter S. Chrysostomus orat. de vno legillatore & Giselbertus cap. 9. Altercat. sub finem. Hæc fuit Christi Pontificis sanctitudo, & puritas summa: in antiquo quidem Pontifice, per typos & ænigmata vtcunque delineata; in Christo autem ad veritatem expressa. Nimirum vt rectè hac Christi sanctitate proposita, concludit Apostolus Heb. 7. *Talis debeat ut nobis esset Pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus; & excelsior caelo factus.*

Typus perennitatis Pontificatus Christi.

1083 Tandem Pontificatus Christi perennitatem, exprimebat nunquam deposita Aaronici Pontificis mitra, ex præcepto lato Leuit. 21. de quo sic commentatur S. Cyrillus lib. 12. de adorat. [Vides euidenter, vt in figuris adhuc Emmanuel etiam Christum, in Aaron appellatum: vinctus est enim Spiritus, vt Scriptura tradunt; cum ipse perfectissimus esset sacerdos; ob eamque causam sacerdotij gloriam eiusmodi haberet, vt admittere non posset: Neque, enim, inquit, ponet de capite suo cidarim, id est, habitum sacerdotalem non amittet. Dictum est namque illi omnium Saluatori ac liberatori; *Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech.* Et illi quidem plures facti sunt sacerdotes, eo quod morte prohiberentur permanere, hic autem, eo quod maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium: unde & saluare in perpetuum potest accedentes per ipsum ad Deum; Ita enim scripsit Beatus Paulus. Igitur hoc ipsum, quod cidaris non ponebatur de capite, sacerdotij dignitatem nunquam ab eo remouendam significat.] Est ergo Christus sacerdos in æternum, & Pontifex perpetuus, vt proximè ex Apostolo referentem S. Cyrillum audisti.

Non est autem huius loci, ostendere quomodo ea perpetuitas Pontificatus Christi, non excludit vicarios eius, Romano Pontifices. Facile quippe est intelligere, cum eorum vicariatu mutabili, coherere perpetuum Christi Pontificatum, successore carentem. Romani enim Pontifices, sunt quidem Christi Pontificis Vicarii, sed non successores: quamuis ex eo quod simul dicantur Christi Pontificis Vicarii, & S. Petri successores, imperitè nonnullis quandoque excidat, vt eos appellant *Christi successores*: de quo nuper in quadam vicina Metropoli iurgium efferbuit; cum Praeful in quodam suo diplomate Romanum Pontificem vocasset Christi successorem; idque aliqui improbarent, alij tuerentur. Merito autem improbatum ea locutio, quia aperte aduersatur S. Paulo, diserte tradenti non succedere quemquam Christo in Pontifi-

catu; & sempiternum Christi sacerdotium, id est Pontificatum agnoscanti. Scio eam locutionem, *Romanus Pontifex, est Christi successor*, legi apud Autorem operis de Regim. Princ. lib. 3. cap. 10. Verum illud opus quod aliqui falso inscribunt Dño Thomæ, scateat impropriatibus locutionum & falsitatibus; vt nequeat sanè magnum praesidium collocari in suffragatione illius auctoris. Interdum quoque auctores, cum extra locum aliquod attingunt, non laborant de exalta & vsquequaque eliminata locutione. Sic enim S. Bonifacius in sua professione fidei (habetur pag. 163. Epistolatum;) Romanum Pontificem, vocat *vicarium S. Petri*, quod eodem modo loquitur Felix III. Epist. 4. ad Zenonem Imperatorem, & Vigilius Papa in Encyclica ad fideles: quod constat æque improprie dici, ac cum dicitur *successor Christi*. Sicut ergo eam S. Bonifacii locutionem benignè molimus, ita & hæc tibi legatur mollienda est; quia in rigore est falsa. Quod autem Romanus Pontifex, *summus Pontifex* appellatur, non argui eum Christo succedere quasi quia non possunt simul esse duo Pontifices summi, Christus diserte esse sacerdos summus. Hoc inquam non potest inde concludi. Episcopus namque Romanus, idcirco tantum appellatur Pontifex summus, quia est caput quorumvis aliorum Pontificum visibilium. Certum summus iste Pontifex visibilis, Ecclesiam visibilem militantem regens, non ita est summus, quin Christo perpetuo Pontifici subest tanquam Vicarius generalis. Vnde solus Christus, est absolute summus Pontifex: nec quod visibilibus Ecclesiae capitibus sub Christo nomen summorum Pontificum per comparationem ad inferiores Pontifices tribuatur, quicquam derogat Christi Pontificatus perennitati, & vt Apostolus loquitur, sempiterno sacerdotio.

Vsu doctrinae de Christo Pontifice.

1084 Hic Christi Pontificatus, quanti amoris incentiuum nobis esse debeat, accipe ex Ruperto lib. 3. de Processione Spiritus sancti cap. 19. [Vt quantum debeas creatori homo perpendas, & causam tuam melius ipse discernas adde quod nusquam Angelos apprehendit, sed humanam de semine Abrahæ naturam apprehendit: tali apprehensione, vt autor salutis tuæ, dignaretur per passionem mortis consummari. Quota in hoc est portio debiti tui, debite gratiarum actionis? Angelos & creauit; eos qui non peccauerunt, magnificauit; te autem & creauit, & cum vniuersus in Adam peccauisset, iustificauit & insuper magnificauit. Iustificauit (inquam,) dato illo Spiritus sancti quod est remissio peccatorum, quo electio creaturæ Angelicæ quæ non perierat, non indignit. Magnificauit alio dato eiusdem Spiritus sancti, quod est diuisio gratiarum, quorum in primis illos celestes spiritus ornavit, suæ magnificauit. Angelorum itaque Deus est, tibi autem idem Deus est & Pontifex; simul vero & Angelorum & hominum Rex, vnus idemque Dei filius est. Cum hæc ita sint, putasne plura in altari pectoris tui ligna, quam Angelus habes ad nutriendum ignem diuini amoris?]

Et quod nostrum in Christum amorem ex hoc capite incendere maxime debet, fatendum est

est præ Christo Pontifice, nulli alteri Pontificis nomen deberi. Sic enim S. Petrus quem inter vocatos summos Pontifices, primum & optimum agnoscimus, Epistolæ 1. cap. 2. Christum vocat *Pastorem & Episcopum animarum nostrarum*. Quem absolute pastorem & Episcopum nostrum nominat, significat ita eminere in eo munere, ut nullus præ ipso alius sit Pastor noster, & Episcopus, siue Pontifex. Studeamus & nos quandoquidem Christi membra sumus, agere Pontifices in anima nostra. Monitum est Origenis hom. 6. in Leuit. sub mediū.

CAPVT XII.

Christus, Pastor & Episcopus animarum nostrarum.

PASTOREM Christum, considerandum suscipio, prout oues rationales, quoscunque inquam homines, tanquam bonus Pastor, omni cura impensa pascit. Merito autem tractationem huius tituli Christi, adiungimus tractationi de Christo Pontifice. Idem quippe sunt, Pontifex & Pastor, ac Episcopus; nisi quod *Pastoris* nomen, dicitur per comparationem ad *ouilem*: eodemque etiam ex usu, tractum est nomen *Episcopi*, tanquam inuigilantis gregi, superque illud, ut Pastores faciunt, speculantis & excubantis. Huius metaphora connotatione, caret nomen *Pontificis*, etiam si subiectionem populorum, eorumque directionem ad Deum, per cultum præscriptum, & apta sacramenta, con significet.

Christus antonomastice Episcopus, ac Pastor, nos oues, & unde ea denominationes.

1085 Undecunque autem petantur ea nomina, notio subiecta est eadem: vi & non modo Christus quatenus Dei Verbum est Episcopus qua ratione Faustinus l. de fide ad Flauillam c. 1. Christum vocat *totius creaturæ Episcopum*, sed etiam quatenus Verbum caro factum verèque dicitur, Episcopum & pastorem quemcunque, etiam si Christi Pastoris & Episcopi imaginem præferat, tamen præ eo aequè non esse Pastorem & Episcopum; sicut præ Deo qui solus est, creata omnia dicuntur non esse. Signatum id videtur, eo ritu Christiano, quo Episcopum ad Euangelij recitationem assurgere, & Episcopatus insigni deponere, visus fuit, ut tradit Simeoni Thessalonicensis l. de Templo, exponens quorsum Episcopus cum recitatur Euangelium, vestem ex lina textam *ouibuscumque* vocabant erraticæ ouis Symbolum, quod prius gestabat, abs se remoueat. Idem docent illa Ildori Pelusioræ lib. 1. Epist. 136. [Id amiculum quod Sacerdos humeris gestat, atque ex lana non ex lino contextum est, ouis illius, quam Dominus aberrantem quæsiuit, inuentamque humeris suis sustulit, pellem designat. Episcopus enim, qui Christum typum gerit, ipsius munere fungitur; atque

Theoph. Raynaudi de Attrib. Christi.

ipso etiam habitu illud omnibus ostendit, se boni illius ac magni Pastoris imitorem esse, qui gregis infirmitates sibi ferendas proposuit. Ac diligenter animum attende. Nam cum ipse verus pastor, per adorandum Euangeliorum apertionem accedit, tum demum Episcopus affertur, atque imitationis habitum deponit: hinc nimirum Dominum ipsum, pastoralis actus ducem, ac Deum & herum, adesse significans. [Archipastorem ea ex causa, Christum nominauit S. Athanasius orat. de cæco a Natiuitate, sub finem. Idem sonat quod ex S. Ignatio supra retuli, Epistola ad Magnesianos, vocante Christum, *verum & primum Episcopum*; quasi reliqui præ eo, & in comparatione ad eum, non essent Episcopi ac Pastores.

Hoc ipsum est, quod Christus ab Apostolo Heb. 13. *Pastor magnus ouium* denominatur. Duires esse *magnam Panem*, cuius mors apud Eusebium 5. Præpar. cap. 9. ex Plutarcho lib. de defectu Oraculorum, in illud ipsum tempus refertur, quo Christus occidit. Et quamuis ab Eusebio, Pan. ille magnus per Christi mortem occisus, censetur Satan; non minus aptè tamen ab aliis apud Baronium anno Christi 34. eo nomine, Christus magnus pastor accipitur: cuius mortem sibi adeo exitialem, laxerint Dæmones. Et fortitur sanè Christus, sublimissimo & eminentissimo quodam modo, quasi nullus planè alius, omnes veri Pastoris characteres: quod monstrare operosum non erit, ubi contiteri, pastoris nomen, maximè proprium Christo esse, ratione vnionis & Incarnationis; quæ idcirco facta est, ut hominum qui in oues & bruta degenerauerant, Pastorem ageret Deus ipse: quod diligenter profequitur autor homiliæ de Oue & Pastore, apud Chrysostomum Tomo 6. Græcol. ubi rationem reddens cur Christus dictus sit *Ovis*, & cur *Pastor*, ait. [Hoc ergo manifestum, vel ut ouem ductum esse ob supplicij æconomiam: pastor verò fuit propter potentiam illam benignitatis. Neque enim erubescit Deus appellari *Pastor*. Equum quidem fuerat, nos Deum etiam & Regem agnoscere. Verum posteaquam Deum velut homines ratione præditi, non cognouimus, saltem velut oues brutas pastorem nos vult agnoscere. Si enim cum Deus in hunc mundum venit, te ratione præditum inuenisset, necesse fuisset illum velut Deum, tibi apparere. Verum postquam ille hominem reperit nullum; sed tanquam ouem iam à præiis visque temporibus errantem, & per Prophetas Dominum inuocantem; Errantem sicut ouis quæ perit, quare seruum tuum; idcirco regiam illam dignitatem celat, & pastoris caram officiumque profert. Eam ob rem etiam, ab initio instituit in præsepi suum corpusculum collocari, matre quoque & Iosepho, æconomix & diuinæ dispensationis ministerio, in arcum & angustias adductis. Neque enim illum Seruatoris patrem appellauero, neque maritum Mariæ; sed confortem & mysterij huius mediatorem. Siquidem sponsus ille erat Mariæ, non autem maritus. Et maritus quidem erat appellatione, re ipsa autem minister æconomix. Hic igitur in Bethleem, cum Mariæ ita coarctatur, ut propter hospitij angustias, infantem in præsepi collocare necesse haberent. Atqui Deus illis tam angustum arcumque locum procurauit, ut benignus ille, ibidem necessitate compellente, deponeret.

DDD d tur,

tur; deponeretur, inquam, Saluatoris in carne
economia, hoc ita postulante. At curam hoc
insinuat: Quia praepe, brutorum mensa est: hu-
manitas verò tum ipsa, in brutorum naturam
degenerauerat. (*Homo enim cum in honore esset,
non intellexit, & comparatus est iumentis inspi-
cientibus; & similis factus est illis.*) Caelestem il-
lum cibum, in brutorum mensa apponit: ut quo-
rum animi sensusque bruti essent, ad praepe
tanquam suam mensam accedentes, non am-
plius gramen, quo bruta animalia pascuntur, in-
ueniant, sed eum qui pronuntiavit; *Ego sum pa-
nis, qui de caelo descendi; & dabo vitam mun-
do.*

Aliam tamen rationem earundem denomi-
nationum, valde concinnam, tradit Origenes
tract. 14. in Matth. cum tradit, Alinam & pul-
lum quibus Christus insedit, esse fideles popu-
los. [Non tibi (inquit,) videatur sermo insulsus
quod fideles homines animalibus comparentur.
Foris enim tale aliquid intelligens & Pro-
pheta, dicit se factum esse quasi iumentum; non
simpliciter iumentum, sed sicut iumentum apud
Deum, vel apud Christum eius, secundum quod
ait, *ut iumentum factus sum apud te.* Nam quan-
tum ad Deum, iumenta sumus, non solum nos,
sed etiam multo magis prudentiores. Sic autem
quantum ad pastorem Christum, etiam oves
eius sumus; quoniam tanta distantia est inter eum
& nos, quanta inter hominem & quaecumque
iumentum. Nec illa S. Athanasij ratio prae-
mittenda est, qua serm. de cæco à Natiuitate,
Christum pastorem à tanta nostri cura, titulo do-
nat, fideles verò obium titulo, quia sunt lanigeri
beneficentia erga pauperes, abundantes lacte
nutricantis sermonis, ut porè corpore Domini,
obedientes virgæ crucis, & triplici fidei catena
in vnum coniuncti, nec inquam gregem dere-
linquentes.

Porò fideles, ut oves, ita *Grex* item *Christi*,
denominantur eodem sensu, vel etiam *greges*:
quod eodem recidere, sic monstrat Philippus
Abbas lib. 2. in Cant. cap. 3. in fine. [Geges sunt
Apostoli & qui eis fide & operibus aggregan-
tur, qui Evangelicis imbuti sacramentis ab erro-
re ignorantium segregantur; qui venerantes
Virginem & eius credentes auditui, ad æternam
pascuam suspirantes, quæ mundi sunt, habent
contemptui. Quibus per Ezechielem dicitur:
(*vos autem greges mei dicit Dominus.*) Quos
idè fortè plurali numero *greges* voluit appel-
lare, quia iussu Apostoli verbum Evangelij cre-
dituris Gentibus prædicare; diuisi ab inuicem,
ducente spiritu, diuersas mundi partes elegerunt,
in quibus multos greges & conuentus homi-
num, multas Ecclesias prædicandi studio colle-
gerunt. Qui etsi loco, tempore, virtutum meri-
to, sunt diuersi, tamen dum ad fidem catholi-
cam, & doctrinam Euangelicam veniunt vni-
uersi, multi greges in vnum, in vnam Ecclesiam
plurimæ rediguntur: omnèque indiuiso sacra-
mento fidei & baptismatis, vniuntur.]

Pastoris munus, Christo non indecorum.

1086 Sumus igitur nos oves, Christus au-
tem pastor. Quod ferunt Scripturæ sanè per-
multæ, ad hunc titulum Christo vendicandum
congestæ à Iosepho à Costa lib. 5. de Christo
reuelato cap. 3. Nec est quod nobis, is titulus

Christo indecorus, aut indignus videatur. No-
bilissima quippe est pastorica disciplina, & re-
giæ affinis. [Et hoc est opinor, ait Philo initio
libri de Ioseph. cur Poetæ Reges vocent *Pas-
tores populi*. Nam qui summus est in arte pecunia,
facile bonus Rex euadet, pulcherrimo gregi ho-
minum præpositus, approbata industria in mi-
nore negotio. Siquidem quemadmodum futuro
Imperatori, necessaria sunt exercitia venationis,
sic ad mouendis ad curam reipublicæ, proprie
pastoralis ars congruit, velut præludium quod-
dam magistratum. Non dissimilia habet lib.
de Agricultura ante medium. Et Pulchre lib. 1.
de vita Mosis. [Præfuit gregibus (ait de Mose)
ad principatum se præparans. Nam pastoralis
ars, ad regnum est præludium, hoc est ad regi-
men hominum gregis mansuetissimi: quem-
admodum bellicosa ingenia prætercent se
in venationibus; in feris enim experientur futu-
ri præfecti militiæ, brutis præbentibus mate-
riam exercitij, tam belli, quam pacis tempore.
Nam præfectura mansueti pecoris, habet quid-
dam simile cum regno in subditis: idè Reges
cognominabantur *Pastores populi*, non con-
tumelias, sed honoris gratia. Imò quantum ego
intelligo, non iuxta vulgarem opinionem, sed
rei veritatem vestigans, rideat qui volet, solus
potest esse Rex vndequeque perfectus, qui bonè
callet artem pastoritiam, & curando minora
animalia, didicim quomodo debeat præfesse præ-
stantioribus.]

Philonem expressit S. Basilus; & ad Chri-
stum pastorem inde obrepit, oratione de S. Ma-
mante. Et cum præclaros quosque, olim deditos
huic muneri retulisset, subdit. [Sorores quædam
sunt pastura & regni administrationis, nisi quod il-
la irrationali, ista verò rationalium animalium
curam habet. Ita scilicet ad maiorem illa scienti-
am transitum habet. Quapropter Dominus
vtramque complexus, & pastor est & Rex; ira-
tionales pascens, maiori ratione præditos, sub
regni gubernationem includens. Vis dicere
quantæ dignitatis sit pastor? *Dominus*, (inquit)
pascit me. Quomodò verò Regiæ gubernationis
soror est pastura? *Quis est ille*, (inquit), *Rex glori-
æ*? Qui illic pastor, hic Rex dicitur. Nec putes
illum ab aliis quidem Pastorem vocari, ipsum
verò id appellationis, pudoris gratia non agnos-
cere. Quin ipsè degeneres pastores compellens,
in seipsum veræ pasturæ testimonium transtulit.
Ego, (inquiens), *sum pastor ille bonus*. Arcet de-
generes, & veritatem sibi ipsi vendicat. *Ego sum
pastor ille bonus*. Disce quid sit pastor, & quis sit
bonus ille. Ipse hoc interpretatur. *Verum pastor
animam suam ponit pro ouibus suis.*

Per sublimissimum in pastore erga oves suas
beneficium, quod perpessione alperorum, &
per æstum ac gelu visione pro ouibus, pericu-
lorumque additione in earum gratiam exhibe-
tur; de scripsit S. Basilus, alia minora quæ sigil-
latim proponuntur eodem cap. 1. Ioann. è quo
istud protulit. Is sanè officiis, exhibendis, lau-
dati pastoris, eoque nomine digni, notas omnes
& characteres, contineri liquet; nempe ouium
notitiam, & deductionem ad pascua, tutelam-
que à lupis, per se, & per animatum gladium,
(ut Nyssenius de hominis opific. cap. 7. scitè ap-
pellat canem;) reductionem denique errantium
ouium, ad caulam. Hæc omnia in Christum Do-
minum cadunt exquisitissimè, quod plerique Pa-
trum

trum plenè prosequuntur in Plal. 22. quibus totus est de his boni pastoris Christi officiis erga oues suas, minutius concisus, & in plura de articulis. Pulcherrima & breui cephrasi, eum Psalmum exposuit Nyssen oratione de Ascensu. Ego quatuor illa quæ proposui, paucis expedio.

*Pastoritia Christi functiones erga oues.
Notitia duplex.*

1087 Nouit ergo imprimis Christi pastor oues suas, & quidem *nominatim*, quæ est beata illa præscientia, quæ præsupposita, non repellit Deus plebem suam, ut loquitur Apostolus: nec aliud reuera est, quam descriptio in libro vitæ, ut D. Augustinus philosophatur tract. 45. in Ioan. Nam quamuis omnes homines, ac specialius etiam omnes fideles, sint oues Christi Pastoris, ut sæpe apud Plaltem habetur, tamen maximè propriè, id est fideles, oues Christi dicuntur, quorum est Deus; ut idem S. Augustinus egregiè prosequitur lib. de ouibus cap. 17. Solis autem electis, fas est cum omni proprietate, dicere de Deo *salutare cultus mei, & Deus meus*, ita scilicet, ut Deus in eorum sortem & hereditatem cedat, sique possit suo eorum. Habent, ne se reuera electi, & ceteri seruata proportione, sicut duo illa hominum genera, quæ se pauisse assumpta virga vna, cui nomen *uniculo*, & altera cui nomen *decori*, proficitur Deus homo faciendus, apud Zachariam cap. 11. Has itaque oues, nouit Christus pastor nominatim. Magna reuera beatitas, nosci ex nomine à pastorem principis.

Nec nuda notitia ad intellectum pertinente cognoscit, sed iuxta Scripturæ phrasin, à S. Hieronymo ad Galat. 4. & Zach. 8. & à S. Gregorio 1. p. Pastor. cap. 1. & 2. Moral. cap. 4. itémque à D. Iulio Angulino serm. 5. de verbis Apostoli, obseruatam, & exemplis illustratam; Cognoscit notitia beneuola, id est amore insigni prosequitur. Sicut enim dicitur reprobos nescire, id est agnoscere & odissere: ita dicitur *scire sperantes in se*. Et apud Apostolum dicitur *nosce*, id est diligere *qui sunt eius* Huiusmodi, itaque est Christi pastoris cognitio, quæ rationalis suas oues attingit, id est diligit, ut disertè exponit S. Gregorius hom. 14. in Euang. idque abundè monitrat cura & prouidentia, quam ouibus suis optimus pastor adhibet, in deductione, (ut dicebam, ad bona pascua, tutela, & reductione earundem si quando exercent. Eam curam esse baculum, quem David verus pastor noster semper habet in manibus, commentatur pulchre Rupertus l. 1. in libros Regum c. 5.

Deductio ad vitæ pascua.

1088 Vita pascua ad quæ bonus pastor oues suas ducit celebrat egregiè S. Ambrosius serm. 14. in psalmum 118. ad versum 1. literam namque. *Nun* quæ ei octonario præfigitur, interpretatus *pascua eorum*, sic subdit, [Quæ sunt pascua, nisi Christus? in cuius pascuis se locatum Propheta lætaturus est, dicens: *In loco pascuæ ibi me collocauit*. Ipse enim nos pascit, & reficit. Bona pascua, diuina sacramenta sunt. Carpis illic nouum florem, qui bonum odorem dedit resurrectionis. Carpis lilium, in quo sit splendor

æternitatis. Carpis rosam, hoc est Dominici corporis sanguinem. Bona etiam pascua, libri sunt Scripturarum cælestium, in quibus quotidiana lectione pascimur, in quibus recreamur ac reficimur, cum ea quæ scripta sunt, degustamus, vel summo ore libata, frequentius ruminamus. His pascuis grex Domini laginatur. Bona etiam Christi pascua, montes conuallium: (nam & in his pascit Christus sicut capreolis aut hinnulus ceruorum,) hoc est in splendoribus sanctorum, qui sicut luminaria istius mundi, sedula humilitate fulgentes virtutum diuersarum præstant cacumine, & supra mundum meritis suis eminent. Isti sunt de quibus dicitur, *De hoc mundo non sunt, sicut & ego non sum de hoc mundo*: quia supra mundum sunt qui Christum sequuntur. Conuallis autem mundus est. Ideoque disposuit in conualle feras, eo quod in hoc mundo fletus sunt lachrymæque. Et prouidens Dominus disposuit in hoc mundo testamentum vnum, ut magis hic fleamus peccata nostra, quam flenda seruemus. Pascua nostra etiam isti versiculi sunt, de quibus hodie tractaturi sumus, in quibus David dicit, *Pascua ouis patris mei*: ostendens veram lucernam, docens humilitatem. In pascuis talibus verus David, verus humilis, & magna fortis, qui non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, & homo natus per Virginis partum, humiliavit se usque ad mortem, oues patris sui diuina prædicatione pascibat, cum secundum scripturas suum probaret aduentum; cum quinque panibus & duobus piscibus, quinque hominum millia satiaret. Hæc ergo nostra sunt pascua, hæc eorum qui possunt dicere, *Quam dulcia faucibus meis verba tua.*

Pascere Christum inter lilia, (proptèr vidisti D. Ambrosium legere verba sacri Epithalamij,) habet quoque Nyssenus hom. 5. in Cant. *sub finem* insigniter ea pascua exponens his verbis. [Hic est pastor bonus, qui non feno pascit gregem, sed puro lilio pascit oues. Is est enim reuera, qui feno non amplius nutrit fenum. Natura enim experti rationis, proprium nutrimentum est fenum. Homo autem cum sit particeps rationis, vero nutritur verbo. Quod si huiusmodi feno fuerit saturatus, ipse quoque fit fenum, (Omnes enim, inquit, caro est fenum,) quamdiu caro est. Sin autem fiat spiritus qui natus est ex spiritu, non amplius cibum depascet ex feno, sed spiritus erit eius alimentum, quod quidem tacite significat lilij puritas & bonus odor. Erit ergo ipse quoque lilium purum, & bene olens, mutatus & alteratus ex alimenti natura.]

1089 Pascit in liliis Christus pastor oues suas & pecora, ait S. Cyrillus in cap. 42. Eua, id est in omni virtutum pulchritudine & fragrantia; in pascuis vberimis pascit eas, ut ipsemet apud Ezechielem prodit, ubi sub nomine Davidis, non ille temporalis Rex Israël tanto ante mortuus, sed Christus oues suas pasturus, & genus omne prouidentia illis impensurus, proponitur. Quæ verò vberiora pascua Christo ipso? Nam is se in pabulum ouibus suis præbet. Nec reuera quoad pabulum ouium Christi, dissidet S. Macarius hom. 14. *sub finem*, affirmans Christi oues non aliis pascuis, aut etiam vellere, vel domicilio uti, quam igne, non secus ac animalia quædam ouibus similia, de quibus ita scribit. [Ut prophano sermone per-

DDDD 2 hiberet,

hibetur; quidam sunt montes ignei, in quibus ignis permanet, & illic sunt animalia ouibus similia, ad quæ capienda venatores rotas ferreas conficiunt, & proiectos hamos mittunt in ignem; propterea quod animalibus illis loco pabuli, potus, requietis; incrementi, vitæ, omnium denique rerum vice, est ignis. Quæ si traducas in alium aërem, statim intereunt. Indumenta eorum ubi sordibus maculata fuerint, non aqua sed igne lauantur, & inde puriora fiunt & candidiora. Eadem ratione etiam Christiani, alimenti loco habent illum ignem celestem, qui illis est requies, expurgat lauat & sanctificat cor illorum, præbet illis augmentum, illis denique est aër & vita. Qui si inde egrediantur, interimuntur à malignis spiritibus, sicut ibi animalia ignem egredientia moriuntur.] Hæc non aliud ferunt, quam Spiritum Christi, esse eius ouibus & gregibus, omnia.

Omniū tutela à lupis, per se & per fidos canes.

1090 Tutelam ouibus suis præstitit Christus pastor, obiectu suimetipsum, ut lupi arcerentur. Illi inquam nocturni lupi, à quibus potius vastatio omnimoda inferebatur diuino ouili. Nec canes fidos, quibus securitas ouibus præstetur desiderari patitur. Praelatos interpretatur Philippus Abbas lib. 3. in Cant. capite 13. Itaque stenuit custodes gregis Christi, Bernardus apud Gulielmum S. Theodorici Abbatem lib. 1. vitæ eiusdem Bernardi c. 1. & Dominicus Ordinis Prædicatorum parens, & eiusdem instituti alumnus Vincentius Ferrerius, canum specie diuinitus sunt præsignati, cum adhuc matris vteris distinerentur. Nec Scriptura ipsa, eam appellationem in talibus viris refugit. Monuit id egregie D. Augustinus Epist. 59. tractans illud Psalmi 67. *lingua canum tuorum, ex inimicis ab ipso*; quæ verba S. Paulinus Epistola 43. exponi sibi ab eo petierat. [Et paulo infra, inquit] quod ait, *Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso*. A quo ipso? Et nunquid canes Dei dici possunt Gentiles, quos ipse in Euangelio canes nominat? Aut ne forte ipsos canes Dei dicat, quales, æstimari possunt, si qui in nomine Christiano gentiliter vivant, quorum pars cum infidelibus ponitur, quia Deum quem verbis colunt, factis negant? Respondet D. Augustinus, eaque verba sic exponit. [Non semper in malo, accipiendi sunt canes. Alioquin non reprehenderentur apud Prophetam, canes muti nescientes latrare, & amantes dormire. Profecto enim laudabiles canes essent, si & latrare scirent, & vigilare amarent. Et certe illi trecenti, in numero per crucis literam sacratissimo, non eligerentur ad victoriam faciendam, qui tanquam canes lamberent aquam, nisi aliquid magnum significarent. Vigilant enim & latrant boni canes, & pro domo, & pro Domino, & pro grege, & pro pastore. Denique & hic in Ecclesiæ laudibus, cum Prophetia exereretur, lingua canum est commemorata. Non dentes autem tuorum canum, dixit *ex inimicis*, id est, ut qui erant inimici, hic fierent canes tui, & latrarent pro te, qui sæuebant in te. Addit autem, *Ab ipso*, ut non à seipsis hoc factum intelligerent, sed ab ipso, id est, misericordia eius & gratia.] Quod ex inimicis, diligi à Christo canes cu-

rodes, & excubitores ouilis sui, tradit S. Augustinus, obseruatum aequè est à S. Gregorio 20. moral. cap. 7. ad illud quos non dignatur ponere *cum canibus gregis* mercede canibus, ex lupis mirabili metamorphosi à Christo proutis, hic philosophatur. [Quis est grex sanctæ Ecclesiæ, nisi multitudo fidelium? Vel qui alij huius gregis canes vocantur, nisi Doctores sancti, qui eorumdem fidelium custodes exciterunt? Qui dum pro Domino suo diurnis nocturnisque vigilis intent; clamauerunt; magnos, vitæ dixerim, latratus prædicationis dederunt. De quibus eadem Ecclesiæ per Psalmistam dicitur; *Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso*. Nonnulli quippe ab idolorum cultibus reuocati, facti sunt prædicatores Dei. Lingua ergo canum Ecclesiæ, ex inimicis prodit; quia conuersi Gentiles, Dominus etiam prædicatores facit. Vnde Iudæorum tarditas, qui pro Deo loqui noluerunt, increpante Propheta reprobatur, qui ait *Canes muti, non volentes latrare*. Patres vero hæreticorum dicimus, eos videlicet, quos hæreticas vocamus: de quorum peruersa prædicatione, id est locutionis semine, sequentes sunt populi in errore generati.]

Egregie omnino hos canes vlcera eorum qui peccarunt lambentes, exprimit Guericus serm. 2. de Pentecoste. De hac canum, & Ecclesiæ, siue concionatorum idoneorum comparatione, fusè philosophatur Erasmus lib. 1. de oratione concionandi *sub finem*, pag. 49. considerans præsertim, quod canes vini medicam in lingua habent, eligendo saniem, & obstando ne locus saucius computrescat. Quod Nyssen orat. in differentes Baptisimum, Ennuclum Candacis Regina, vocat *canum bonum, sanguinis & agni occisi gustatorem, & Philippi Diaconi al. latratorem*, aliud pertinet.

Aberantium ouium, reuocatio.

1091 Reductionem ouium ab ouili aberrantium, præstat bonus hic Pastor, primum coercendo, & virga ac baculo quibus se conlatum David aiebat, feriendo oues inconsulte vagantes. Est enim non exiguum pastoralis & paternæ beneuolentiæ indicium, ferri à Deo, & per impactam virgam, fugari insipientiam collo alligatam. Vbi mixta lenitati & beneuolentiæ seueritas, virgam & baculum consolantia exhibet; æquè ac manna simul & virga, intra arcam, ut S. Gregorius ratiocinatur l. 20. mor. cap. 6. Vnde Origenes omnino insigniter hom. 7. in Iosue, molles pastores, bonorum nomen affectantes, exemplo pastoris Christi, excitat ad officium. [Illud, inquit, non otiose transcurrendum est, quod vno peccante, ita super omnem populum venit. Hoc modo accidit, quando sacerdotes qui populo præstant, erga delinquentes, benigni volunt videri, & verentes peccantium linguas ne forte male de eis loquantur, sacerdotalis seueritatis immemores nolunt implere quod scriptum est; *Peccantem coram omnibus argue, ut ceteri timorem habeant*. Et iterum; *Auferre malum ex vobis ipsis*. Nec zelo Dei succincti, imitantur Apostolum dicentem; *Tradidi huiusmodi hominem Sarana, in interitum carnis, ut spiritus saluus fiat*. Neque illud Euangelicum implere student, ut si viderint peccantem, primum secretò conue-

niant, post etiam duobus vel tribus arbitris. Quod si contempserit, & post hæc Ecclesiæ correptione non fuerit emendatus, de Ecclesiâ pulsum, velut Gentilem habeant ac Publicanum. Et dum vni parcent, vniuersæ Ecclesiæ moliantur interitum. Quæ ista bonitas? quæ ista misericordia est, vni parcere, & omnes in discrimen adducere? Polluitur enim ex vno peccatore populus, sicut vna oue morbida grex vniuersus inicitur, sic etiam vno vel fornicante vel aliud quodcumque sceleris committente, plebs vniuersa polluitur. Et idem obseruamus nos inuicem, & vniuersumque conuersario nota sit, maxime Sacerdotibus & ministris. Nec putem se recte dicere, quid hoc ad me spectat, si alius male agit? Hoc est dicere caput ad pedes, quid ad me pertinet si dolenti male habent pedes mei, non mea interest, dummodo caput in sanitate perduret. Aut si dicat oculus manus, non indigeo opera tua, quid ad me pertinet si dolens? si vulnerata es? Nunquid ego oculus conturbabor ex ægritudine manus? Tale ergo est quod aiunt ij qui Ecclesiis præfunt, non cogitantes quia vnum corpus sumus omnes qui credimus, vnum Deum habentes, qui nos in vniuersitate constringit & continet Christus: cuius corporis tu qui Ecclesiæ præfides, oculus es, propterea utique vt omnia circumspicias, omnia circumlustres, etiam ventura præuideas. Pastor es vides ouiculas Domini ignatas periculi ferri ad præcipitia, & per prærupta pendere, non occurris? non reuocas? non saltem voce cohibes, & à corruptione, clamore deterres? Sic memor es Domini sacramenti, vt cum ille non agnitionem in celestibus relinquens, propter vnam ouiculam quæ errauerat, ad terras descendit, & inuentam veclauerit humeris suis ad celum, nos in nullo profus in curandis ouiculis magistri pastoris sequamur exemplum?

Sed maxime præstitit hanc reductionem pastor bonus, cum ad quarendam ouem perditam, reliquit nonaginta nouem in deserto donec inueniret eam, sicut ouis, iugulandum pro ouibus præbuit, vt morte morti mederetur: de quo luculenter Basil. Selencia: orat. 26. prope tota. Hoc fuit querere, simulque viuificare oues suas, iuxta illud Psalmi 118. Erraui si ut ouis qua peristi, quare seruum tuum. In quæ verba, S. Augustinus ibi conc. 32. pulchre notat, non nullos codices, non habere. quare, sed viuifica. [Vna quippe syllaba interest, qua inter se in Greco distant, *ἔκω* & *ἐκάρω*. Vnde & ipsi codices Græci variant.] Quæ itaque ouem perditam, id ipsum fuit quod viuificari, & per Pastoris aduentum ad nos, mortemque benignissimam donari vita spirituali & sempiterna.

Studium verò suum in ea quarendam & reducenda, exprimit luculenter apud Ezechielem cap. 34. verbis illis. Quæ cum D. Augustini expensione represento ex l. de Pastoribus cap. 11. [Ecce ego ipse, & inquiram oues meas, & visitabo eas, sicut visitat pastor gregem suum. Non curauerunt mali pastores: non enim suo sanguine redemerunt. Sicut visitat, (inquit,) pastor gregem suum in die. In quali die? Cum fuerit nimbus & nubes, id est, & in pluuia & in nebula. Pluuia & nebula, error seculi huius: caligo magna surgens de cupiditatibus hominum, & nebule valida contegens terram. Et difficile est,

vt non errent oues in ista nebula: sed pastor non de erit eas. Inquit eas, penetrat nebulam oculis acutissimis, non impeditur caligine nubium. Videt vndique, errantem reuocat: in tantum, vt fiat quod dictum est in Euangelio. *Qua sum oues meas, audiunt vocem meam & sequuntur me. In medio ouium disperfarum, sic inquiram oues meas, & educam eas ab omni loco quo dispersæ sunt illæ, in die nubis & nimbi.* Quando difficile est eas inueniri, tunc ego inueniam. Crassa nebula est, pinguis nimbus est: oculus enim meos nihil latet. Et educam eas de regionibus, & inducam eas in terram earum & pascam eas super montes Israël.]

Gaudium Christi Pastoris, de ouium bono; Earum in illum, ingratitudo

1092 Gaudium summum erat Christo, cum deducebat ad Deum oues. Sed & nunc eodem gaudio perfunditur, vt Origenes insigniter prosequitur, hom. 23. in Num. *sero initio, tractans illud, in diebus suis meo.* Hic inclamandum meritò via ouis, Christiana anima, vt pastoris pro ipsa studium agnoscat, & grato prosequatur animo. [Agnosce homo (ait S. Augustinus serm. 9. ex 40. nouis) quid fueris, vbi fueris sub quo fueris. Ouis errans eras, in inuio & iniquo solo, spinis & tribulis pascerebas, sub mercenario posita, veniente lupo secuta non eras. Nunc autem requisita à vero pastore, humeris eius pietate subiecta, reducta es ad ouile, id est ad domum Dei, videlicet Ecclesiam: vbi pastor tuus Christus, & oues conmanent congregatæ. Pastor iste non est vt mercenarius, sub quo misera laborabas, sub quo lupum timebas. Vis autem scire quantam tui curam habeat hic pastor bonus? Animam suam pro te posuit. Ipse enim in Euangelio dicit, *Pastor bonus animam suam ponit pro ouibus suis.* Hoc fecit. Invidiant enim lupo tibi, se obtulit occidendum pro te. Nunc ergo secuta manes in ouili. Nec indiges quempiam alium, qui cordis tui clauder aperiatque ianuam, quia Christus tibi & pastor & ianua est: Ipse & pascua, & prouisor. *Ego sum, (inquit,) ouili ouium. Per me si quis ingressus fuerit, saluabitur, & egredietur, & ingredietur, & pascua inueniet.* Pascua igitur, quæ tibi hic bonus pastor parauit, in quibus te satiari collocavit, non sunt herbarum virgentium varietas, in quibus quædam dulci succo, quædam amarissimo constant, quæ successu temporum aliquando sunt, aliquando non sunt. Pascua tibi loquua Dei & mandata sunt dulcia seminata. De his pascuis gustauerat ille qui dicebat Deo, *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel & fauum uri meo.* De his pascuis idem ipse dominicis ouibus clamat, & dicit, *Gustate & videte quam suavis est Dominus.* Lege igitur Decalogum veteris Testamenti, *Non occides, non furaberis, non falsum testimonium dices, & cætera.* Lege præceptorum laudem noui Testamenti. *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum celorum, Beati mites, quoniam ipsi hereditate possidebunt terram, & cætera consequentia, vel similia.* & plura per Prophetas & Apostolos seminata. De his itaque pascuis clamat pastor ad oues. *Operamini cibum qui non perit.*]

Ipse Christus apud Zachariam cap. 11. Laboris

ris in pascendo impensi mercedem exigens, inducitur. Et additur appensam illi esse mercedem, quæ summam appendendum ingrati tudinem donotaret; mortem inquam & passionem. Id enim est pretium illud appetiari, & tringinta argentei, quibus interprete Euangelista, innuabatur prodigio Christi, & connexus cum ea cruciatus patibuli. Nec semel duntaxat ingratus sumus ille agenti modus, seruatus erga optimum pastorem est. Hodieque non pauci, ut Apostolus expostulat, rursus crucifigunt Christum in semetipsis. Egregie quomodo id fiat, & quam cauendum sit Christiano, aperit his verbis Petrus Damiani, in calce sermonis. 47. [Vide ergo ne rursus tibi met si crucifigas filium Dei, & hostem tui habeas, rursus fabricans crucem, in qua crucifigatur ille, qui resurgens ex mortuis iam non moritur. Intuere, ne mortiferam crucem efficias, in qua facias Filium Dei amarum doloribus interire. Superbia superius, inferius luxuria, à dextris prosperatio iniquitatis, à sinistris aduersitatis desperatio, spinas, clauos, & lanceam Filio Virginis repræsentant. Cum enim elevans te, & ambulans collo extento, caput Altissimi spinarum multipliciter contorques, & hic à superioribus superari moleste fers, immo superiores potius superare contendis, illi similis es qui se similem Altissimo cogitavit. Scriptum est enim; *Deus superbis resistit*, illis videlicet, qui cum eo ex æquo stare contendunt. Componis oculos tuos, ut non respicias cælum, & voluptuositas carnis tuæ motibus moueris & traheris, durioribus clavis tuis pedes Omnipotentis transuerberans, ab inferiori inferis supplicium, dum momentanea voluptate, voluntatem Dominantis excludis. Cum prosperaris in iniquitate, & fecidiori cursu rerum, peccata peccatis accumulans, clauum ponis in illius dextera, quem de suis bonis persequi non desistis. Cum verò abundantiori tristitia absorberis, & tuam impietatem pietati Dei præponderas, sinistram eius transfigas, & conceptum furorem furore tuæ desperationis amplificas. Denique cum præsumus defendere quod fecisti, lancearum ictum lateri, Saluatoris intorques: nihilque grauius ingeris Crucifixo, quam tueri quod odit. De hoc enim peccato scriptum est; *Non miserearis omnibus qui operantur iniquitatem*.] Hæc omnia de quibus hæcenus, ouibus suis per seipsum præstat Christus pastor.

Pastorum sibi à Christo subdelegatorum, munera, Christi Pastoris muneribus proportionalia.

1093 Nec contentus omnia pastoritæ charitatis in oues suas argumenta exhibere per se ipsum pastor optimus, cum ad ouium procurationem vberiore, tum ad auctius bonum ouium aliquarum, eas sibi in præfecturam cæterarum subdelegat, ut sicut ipse à Patre missus est, ad oues dominici gregis suas faciendas atque pascendas, & cæteris quæ recensuimus beneficiis afficiendas, ita & illæ oues, quæ aliis pascendis ouibus addicuntur, tantundem pro viribus & facultate credita illis præstent. Nam ut ait de se ipso aliisque Pastoribus. D. Augustinus lib. de pastoribus cap. 1. & repetit libro de ouibus, tursus cap. 1. [Duo quædam in nobis sunt

consideranda; vnum quod Christiani sumus, alterum quod Præpositi sumus. Quod ergo Præpositi sumus, inter pastores deput. ut, si boni sumus: Quod autem Christiani sumus, & nos vobiscum oues sumus.]

Pastor, exemplo, & doctrina.

Pastores itaque, Christo pastorem principi, subordinati, oues simul & pastores sunt, per comparationem ad diuersa. Nam respectu omnium ipsis subiectarum, sunt & dicuntur pastores, eorumque est omnia proposita munera exhibere ouibus, quantum fas est homini puro. Debent enim oues cognoscere duplici proposito cognitionis modo, nempe & notitia intellectus, & sectu voluntatis, qui verè fructus sunt amoris in Deum, ut ex Christi S. Petrum influentis pastorem, interrogationibus intelligitur. Debent item præcipuo iure, pascere oues, probatæ vitæ exemplis. Quo enim solari radio non par sit splendidiorem esse eum, qui aliis in vitæ Ideam est propositus? Isidorus certe Pelos. lib. 2. Epist. 205. tantum inter Episcopum & ceteros intercedere vult, quantum inter cælum & terram. Et lib. 3. Epist. 216. vult Episcopos esse viua virtutis simulachra. Immenso in hoc genere sunt Clemens Romanus toto lib. 2. Contit. Blesensis iusto Opusculo, & à sermone 37. Chrysostomus hom. 3. in Actas, & in opere de Sacerdotio. S. Bernardus 2. de consid. cap. 7. Nazianzenus Apolog. 1. S. Gregorius Magnus lib. 1. Epist. 24. Carthusianus iusto opusculo, & innumeri de hoc argumento Recentiores, præsertim Claudius Iulius, & Bartholomæus de Martyribus. Pascere item oues debent, vitæ pascua exhibendo doctrinam scilicet bonam & puram, quæ est Pastoris mystici functio primaria. Vnde S. Augustinus Epistola 59. quæ est ad S. Paulinum, ad orationem quartam, sic scribit. [Pastores & Doctores quos maxime ut discernerem voluisti, eodem puto esse, sicut & tibi visum est; ut non alios pastores, alios Doctores intelligamus; sed idem cum prædixisset, pastores, subiecit Doctores; ut intelligerent pastores, ad officium suum pertinere doctrinam. Idem enim non ait, Quosdam autem pastores, quosdam verò Doctores; sed cum superiora ipso locutionis genere distingueret dicendo, quosdam autem Apostolos, quosdam autem Prophetas, quosdam verò Euangelistas; hoc tanquam vnum aliquid, duobus nominibus amplexus est, quosdam autem Doctores & pastores.]

1094 Quamquam ut Romani Pastoris, secundum Christum præcipue sunt partes in cura & pastione gregis Christi; ita eius præcipuo iure est, quod bonum & idoneum, quod è contrario reprobum & noxium ouibus pabulum sit, statuere. Citra Metaphoras dico. Romani maxime Potificis est de veritate & puritate doctrinæ fidelibus proponenda, pronuntiare. Imo si agatur de omnino certa & indubitata veræ doctrinæ propositione, eius solius proprium est hoc munus. Quæ causa est, cur iam olim apud sanctissimos & eruditissimos viros, ea tantum doctrina, certè vera & Catholica sit habita, quam probasset Romanus Pontifex, etiam si ipsis (priuata persona comparando) eruditione non conferendus. Quæ enim Damasi ut particulæ personæ, eruditio ad Hieronymi eruditionem?

tionemque Innocentij præ Augustino, & Cælestini præ Cyrillo, Alexandrino sapientia? Et tamen hi Ecclesiæ Cardinales Doctores, oracula Romana à prædictis Pontificibus exquisierunt, ut certi essent, se non adduci erroribus. Alia exempla prætereo, cum semper in S. Ecclesia constet, verum fuisse habitum, quod ex sua mente dixit S. Maximus Epist. ad Petrum illustrem, inter Anastasij Collectanea, agens de Pyrrho Constantinopolitano à Romano Pontifice de gradu deiecto. [Si vult hæreticus neque esse, neque audiri, non isti aut illi satisfaciatur, superfluum quippe hoc & irrationabile est: quia sicut vno contra eum scandalizato, omnes scandalizati sunt, ita quoque, vno satisfacto, omnes procul dubio satisfiunt. Festinet pro omnibus, Sedi Romana satisficere. Hac enim satisfacta, communiter vbique omnes, pium hunc & orthodoxum prædicabunt. Nam frustra solummodo loquitur, qui mihi similes suadendos ac furtipendos putat, & non satisfacit, & non implorat sanctissimæ Romanorum Ecclesiæ beatissimum Papam, idest Apostolicam Sedem quæ ab ipso incarnato Dei Verbo, sed & omnibus sanctis Synodis, secundum à ros canones & terminos, vniuersarum quæ in toto terrarum orbe sunt, sanctarum Dei Ecclesiarum, in omnibus & per omnia, precepit, & habet imperium, auctoritatem, & potestatem ligandi atque soluendi. Cum hoc enim ligat & soluit etiam in cælo, Verbum quod cælestibus virtutibus principatur. Si enim alios quidem satisfaciendos ducit, & beatissimum Romanum Papam nequaquam implorat, simile quiddam agit ei qui forte homicidij vel aliterius cuiusdam criminis redarguitur, & insontem se non ei qui secundum leges iudicandi iura sortitus est, exhibere festinat, sed tantum iniustitè & sine lucere, aliis, & priuatis hominibus munditiam monstrare sui sagittatus, qui nullam habeant se soluendi à crimine potestatem.] Est nimirum Romanus Pontifex, *Pastor Pastorum*, quo *Papa* nomen refert Lucas Tudenis lib. 2. contra Albig. cap. 1.

Tutela ouium à lupis, & in quibus suis discriminibus.

1095. De præstanda ouibus per pastores tutela à lupis, exemplo Christi, crebra sunt Patrum monitiones. Intelligunt autem *luporum* nomine, maxime hæreticos: de quibus propulandis, & ne grassentur in ouile valde impediendis, discussa segnitie Pastoris in ea re, planè periculosa, brevis quidem, sed tamen elegantissima est Nazianzeni adhortatio ad Nestarium in Apollinariis reprimendis segnem. Et oratio 46. Pulchrè quoque in eandem rem S. Hieronymus ad Theophilum Alexandrinum, Concinnè Basilij Seleuciæ orat. 26. *initio*, laudans Episcopum suum. [Pericunda quædam res est, Pastor in montibus pascens ouium greges, & fistula sono ad pascua greges exciens, qui calamum modulatu delectans, etiam contra ferarum insultus comparatus est, qui baculo, & armis in eas armatur. Talis magnus hic gregis Christiani pastor. Nam cum piis carminibus greges nutrit, arma quæ ad impietatis euersionem faciant, negligere non solet. Immo verò cantillans quæ sunt spiritus, etiam in lupos arma capit. Nam-

que leticia perfunditur crescente grege, præparatæque est necubi lupus, necubi hæreticus, ubi animam aliena à fide narratione corruerit, ouem deuoret: quin immo adsumptam gregis sollicitudinem pro donatio, cælesti offert pastori.]

De tutela verò in aliis discriminibus, etiam temporalibus, quatenus ad spiritualia conferunt, vel confectæ possunt, illustre omnino exemplum est Flauiani Antiocheni, quod S. Chrysostomus valde celebrat. hom. 3. ad pop. Refert enim, cum auertendo Antiochiæ imminentis, ex Imperatoris ira exitio, cum esset ætate deuexa, & domesticis incommodis vigeretur, consuluisse tamen potius ouium suarum indemitati, cætera posthabentem omnia, illa non aurea, sed cælesti oratione vsu[m]. [Si Christus seipsum pro nobis dedit, quæ essimus nos excusatione & venia digni, tanti cottidiam populi creditam habentes, & non eligentes omnia & facere & pati, pro creditorum nobis securitate? Si enim, (inquit,) Iacob pecudibus præpositus, & oues irrationales pascens, & homini rationem redditurus, & noctes ducebat insomnes, & æstus, & gelu, & omnem æris intemperiem ferebat, ut nulla illarum pecudum periret: multò magis nos, non irrationalibus, sed spiritualibus ouibus præpositus, & homini, sed Deo præsentia huius rationem redditurus, ad nihil torpere & tergiversari oportet, eorum quæ gregem iuuare possint. Sed quanto melior grex iste grege illo, & brutis quidem homines, hominibus verò Deus: tanto maius & nos, vehementiusque studium, & promptitudinem habere oportet.]

Ex mente sua, ipse Chrysostomus hom. 29. in ad Rom. *ad finem*.] Perpendamus (inquit,) & ouium pastores illos qui in Cappadocum regione sunt, qualia & quanta pro pecorum suorum custodia patiantur. Illi sapenimvero vniuersum triduum niue adobrutum perdurant. Dicuntur autem & qui in Lybia sunt, non minora mala ferre, dum integros menses difficile illam sollicitudinem, pessimarumque bestiarum plenam, vagando circumeunt. Si tantum erga pecora diligentia impendunt pastores illi, quam quæso, excusationem habebimus? Quibus rationales animæ concredita sunt, quod profundum hunc somnum dormimus? Respicite enim omnino oportebat, quiescere autem omnino, & non circumquaque percuttere, innumerisque etiam mortibus seiplos pro ouibus istis exponere, id demum non est boni pastoris. An ignoras gregis huius dignitatem? An illius gratia Dominus tuus innumera non fecit? An non postremo, & sanguinem suum fudit? Tu verò requiem quæris? Et quid poterit peius esse pastoribus istis? An non perpendis, quod oues istas circumstant lupi multò amaricatiores ac sauiiores? An apud te ipsum non reputas, quæ mente sit opus, ei qui talem præfecturam sit administraturus? Addit mox, eam ob rem, bonum pastorem, cum innumeris componi posse

Martyribus, quippe cui milles pro Christo sit moriendum, cum Martyr semel tantum moriatur.

Reductio

Reductio ouium aberrantium.

1096 In aberrantium denique ouium reuocationem, boni Pastores omni studio ac labore incumbunt. Et in eos quidem qui quoad fidem aberrant, suauitate & mansuetudine quantum licet, vtendum esse, confirmat latè S. Chrysostomus serm. 10. in ad Coloss. Tamen efficacia lenitatis iungenda est. Nec si vim adhibere per tempora liceat, cum alia remedia desperantur, abstinendum est. Nam ius non deest, de quo plenè alibi. Vim autem aliquam, apè consequitur bona voluntas iuxta illud S. Augustini serm. 33. de verb. Dom. [Coge intrare hæreticos; fors inueniatur necessitas; nascitur intus voluntas.] Quod si renuant iuari, nec idcirco sunt dimittendi, vt optimè monet Iuo Carnotensis Episto. la ad Paschalem Papam. Est 89. In quam rem sapientissimè differt idem S. Augustinus in Psal. 18. ad vers. 6. & Psal. 21. expositione 2. sub finem; Et Psal. 32. conc. 2. in fine, & in Psal. 33. ad vers. 3. & lib. de Pastor. cap. 7. & lib. de vtilit. ieiunij cap. 10. Egregio dialogismo inter ouem errare volentem, & pastorem, idem docetur in Conc. Aquilgr. cap. 12. [Hic inter manus latronum, & dentes luporum furentium, vt cumque versamur; & contumaces sunt oues, quia quæruntur errantes. Alienæ se à nobis dicunt errore suo, & perditione sua. Quid nos vultis, inquit? Quid nos queritis? Si in errore, inquit, sum, si in interitu, quid me vis? quid me queris? Quia in errore es, reuocare volo; quia peristi, inuenire volo. Sic volo errare, sic volo perire. Sic vis errare? sic vis perire? Quanto melius ego nolo? Proflus audeo dicere, importunus sum. Audio dicentem Apostolum, *Prædica verbum, in ista opportune, importune*. Quibus opportune? quibus importune? Opportune vtique volentibus importune nolentibus. Proflus importunus sum; audeo dicere: Tu vis errare, tu vis perire: Ego nolo. Reuocabo errantem, requiram perditam: velis nolis id agam. Et si me inquirentem lanient vepres sylvarum, per omnia angusta me coarctabo, omnes sepes excutiam: quantum mihi vitium terrens Dominus donat, omnia peragrabō. Reuocabo errantem, requiram pereuntem. Timeo ne negligens te, etiam quod forte est occidam. Vide enim quid sequitur. *Et quod forte fuit, confregistis*. Si neglexero errantem atque pereuntem, & cum qui foris est, delectabit errare atque perire.]

De iis verò qui tantum errant operando malum, seu qui cum sint Catholici, viuunt vt Hæretici, eadem propè est ratio: nisi quod cum in istis superstes sit fundamentum sanctitatis, idèdque facilius sint curabiles, multo proclius par est ferri in eorum reuocationem & curationem. In quo plerique pastorum grauissimè offendant; dum pascendis sibi metipsis potius quam populis, attendunt & inuigilant. Inde sanè Bernardus Motlanensis lib. 3. Rithmorum de mundi contemptu, *pastorum* nomen, aduersa notatione vocis deducit, sic præter cætera concinens.

*Cena sit assua. Pastor ad ardua.
Tercia recumbit. Et cibus undique
Tunc ibi denique, Pastor habetur
Vera vocabula, Pasta cibus gula
Re proficetur. Sed sua pascua.
Non nisi mensura, Sunt animarum*

Atque vti nam vel mensura, aut etiam animarum non fieret tanta animarum clades, eis quorum intererat dormitantibus, aut etiam, stertentibus, post saginam.

Incuria Pastorum, fons exitij ouium.

1097 Verè sanè pronunciauit S. Gregorius, Christum Pastorem magnum ouium, à nullis patrantia dispendia, quanta à subdelegatis ei Pastoribus. Nam eorum incuria, & negligentia, ferè debet cladem animarum, manifestum est sapientum ferè omnium iudicio. Exiple Satana id firmavit Parisiis Anno 1248. cum quidam ad Episcoporum Synodum declamaturus, hoc ab apparente visibiliter Satana, dicendi argumentum accepit, vt refert Cantipratensis lib. 1. Apum. cap. 20. num. 8. *Dicas eis istud, & non aliud. Principes infernalium tenebrarum, principes Ecclesie saluant. Latè omnes nos, gratias ei dem referimus, quia cum ipsi eorum nobis offeruntur subditis; & per eorum negligentiam ad nos, denolunt, totus pariter ferè mundus inuitus quidem tibi dico, quod dico, sed alij in ista coactus. Simile exemplum refert Vinc. in speculo Histor. lib. 2. cap. 89. Et inde etiam illud Casfridi Clateuallensis, de seipso post obitum restantis, his verbis quæ refert Blesensis Epist. 102. sub finem. [Si fuisset de numero Episcoporum, fuisset de numero reproborum.] Nimirum quia nihil proclius est, quam vt per Episcoporum negligentiam pereant, quos Principes pastorum eis commisit. Hoc autem non aliunde prouenit pastoribus, quam quia non meminerunt, se aliorum veluti ouium, esse pastores. Id enim quam deposcit Euangelici rectoris vitam, audi ex sententiis B. Bernardi. [Quantum distat inter pastorem & gregem, tantum debet distare inter Episcopum & plebem. Stat ille sublimis & rectus, curuat iste caput solo depresso. Vnde Poëta.*

Pronaque cum spectent animalia cætera terram

Os homini sublime dedit.

Ille regit, iste regitur, ille pascit, iste pascitur, vt ex ipsa forma & habitu uterque discernatur. Habet ille in manu virgam, qua feriat, vel potius ducat, & reducat ouem. Quid est autem habere in manu virgam, nisi in opere disciplinam, vt subiectos, suos exemplo magis instruat quam verbo? Erubescunt enim superbi esse discipuli, si eos in humilitate præcesserint magistri. Vnde & de Domino scriptum est; *Qua capiti Iesu facere, & docere*. Habet etiam baculum quo feriat lupum. Virga, ouem, baculo, lupum. Hoc est, mites & obediens debet lenius corrumpere, duros verò corde & improbos, acius arguere; cumque necesse fuerit, etiam anathematis sententia ferire. Tenet canem in fune, zelum scilicet in discretionem, ne sit de illis de quibus scriptum est; *Habent zelum (alias emulationem) Dei sed non secundum scientiam*. Habet etiam pastor bonus panem in petra, hoc est, Verbum Dei in memoria.]

Salus ouium, à bonis Pastoribus; Hi quàm
uarij, omnes in vno.

1098 Valer hîc conclusio ex Antiocho hom. 111. in iuo. [Debet igitur Pastor totus esse mens & oculus, vt ne vna quidem conceditur sibi pecudum reicula fiat, & indigna quæ recipiatur à Domino per oscitantiam aut decolor sit impetigine cogitationum, aut per suam Pastoris indulgentiam laboret, aut priuari pecus fœda scabie, ne claudicat per irreligiosum ac minus grauem incessum, aut defecta sit aure per inobedientiam, ne cæca esse compariatur per vitiosum aspectum, aut capta à bestiis siue morticina, per improbam operationem. Cum igitur is probè nouerit (ceu mihi dictum est,) se pro nobis rationem esse repositurum, par est, vt per uigili cura, suo prospiciat gregi: morèque imitatus medici longè experientissimij, cuique affectui vitioso, opportunum & competens adferat auxilium, nullo illorum neglectui transmissio. Peritus enim si est præses, nequitiam finet discipulum vilius vulneris impressione lauciari.] Neque verò potest Pastor obtendere præconceptum iudicium defuturi fructus. Nihilominus enim bonus Pastor nunquam debet hastam abicere, aut salutem ouium habere pro desperata. In quam rem, luculentum est Christi exemplum, ex quo Pastores talia cauantes urget sanctus Augustinus sermone 59. de verbis Dom. in fine, & libro primo, contra Crescon. capite 8. Quod verò vix vllum Pastoris munus, absque Pastoris præsentia, obiri legitimè possit, inde consequens est, Pastores non modò iure positio humanæ atque diuinæ ad residentiam virgeri, sed etiam iure naturali, fundato in munere quod susceperunt. Atque ita ex nomine Pastoris, necessitatem residentie infert Athanasius Constantino. Epist. 6.

Hæc igitur præstant, pro facultate, Pastores boni: & cum præstant, dicuntur pascere, & bonorum pastorum partes implere. Per proportionem autem, ad seculares quoque Rectores, siue publicos, siue domesticos, eadem pertinent in sibi subditos officia. Nam & Rex bonus, ab Eusebio libro 4. vita Constantini capite 24. dicitur Episcopus extra Ecclesiam. Quod considerantes Pontifices, sancto Stephano Regi Hungariæ, vsum crucis præferenda, perinde ac Metropolitanum concesserunt Et sancto Vratislao Duci Bohemiæ, ob similem causam concessus est vsus mitræ, vt est apud Baronium anno 1068. Vnusquisque deinde secularis Pater familias, Episcopus est, aut esse debet in domo sua, iuxta sanctum Augustinum tract. 51. in Ioann. & Chrysostomum hom. 29. in ad Rom. in ipso fine moralis, & totius homilie. Quisque item, sui ipsius pastorem, atque adeò Episcopum, agere debet, & pecudibus quas intra se habet, non vt pecuarius, sed vt verus pastor præesse. Longa id oratione prosequitur Philo I. de Agricul. Quid Angeli? An non & ipsi pastores? Origenes in eam rem scitè disputat hom. 12. in Lucam, & rursus hom. 13. vbi Episcopum cuiusvis Ecclesiæ, duplicem idcirco distinguit; visibilem vnus carne constantem; alterum verò invisibilem & incorporeum, idest Angelum. Tot

Theoph. Raynaldi de Attrib. Christi.

igitur sunt pastores boni.

1099 Caterum omnes boni pastores, in vno sunt, ait D. Augustinus lib. de Pastor. cap. 13. [Vnum sunt. Illi pascunt, Christus pascit. Non enim vocem suam dicunt amici sponsi, sed gaudio gaudent, propter vocem sponsi. Idem ergo ipse pascit, cum ipsi pascunt, & dicit, Ego pascio: quia in illis vox ipsius, in illis charitas ipsius. Nam & ipsum Petrum, qui commendauit oues suas, quasi alter alteri, vnum secum facere volebat: vt sic ei oues commendaret, vt esset ille caput, ille figuram corporis portaret, idest Ecclesiæ, & tanquam sponsus & sponsa essent duo in carnem vnæ. Proinde vt oues commendaret, quid illi prius dicit, ne illi tanquam alteri commendaret: Petre, amas me? & respondit, Amo. Et iterum, Amas me? Et respondit, Amo. Et tertio, Amas me? Et respondit, Amo. Confirmat trinitatem, vt consolidet vnitatem. Ipse ergo pascit, vnus in his, & hi in vno.]

Confirmat id egregie lib. de ouibus cap. 11. & 12. expendens illud, Pascet eas seruus meus David, ipse pascet eas: & erit eis in pastorem. Unde infert, Christum esse reuera vnum verum totius sui ouilis pastorem. Præiurat Origenes homil. 12. in Lucam in iuo, tractans aduentum Angeli ad Pastores, custodientes vigilias noctis super gregem suum, vbi sic scribit. Putasne nihil aliud diuinus Scripturarum sermo significat, sed tantum hoc quod ad pastores venerit Angelus, & eis locutus sit? Audite pastores Ecclesiarum, pastores Dei, quod semper Angelus eius descendat de cælo, & annunciet vobis, quoniam natus est vobis hodie Saluator, qui est Christus Dominus. Etenim pastores Ecclesiarum, nisi ille pastor venerit, per se bene gregem seruare non poterunt. Infirma est eorum custodia, nisi Christus cum eis pauerit, atque seruauerit. Dudum in Apostolo lectum est, Dei cooperatores sumus. Pastor bonus, qui imitatur pastorem bonum, cooperator est Dei & Christi: & propterea pastor bonus est, quia habet secum pastorem optimum compascentem sibi.]

Vsus doctrine de Christo Pastore.

1100 Quanta felicitas gregis Christiani, tanto ac tali subesse pastori? talis Episcopi, tam vigilis, tam providi gregem esse? Esse hanc iubilandi materiam sanctus Petrus Chrysologus sermone 6. ex toto Psalmo 99. egregie eruit. Mellitissimè idem habet S. Augustinus l. de ouibus cap. 2. [Audiamus (inquit) fratres, vnde Dominus oues suas improbas corripit, & quid promittat ouibus suis. Et vos, (inquit) oues meæ, hæc dicit Dominus meus. Primò quanta felicitas est, esse gregem Dei, si quis etiam cogitet fratres; etiam in istis lachrymis, & in istis tribulationibus, magnum gaudium concipit. Neque enim in eius grege est, quem lupi possunt flagellare, aut cuius somnium possunt captare prædones. Illi enim dictum est, Qui pascit Israël, de quo dictum est; Non dormiet neque dormitabit, qui custodit Israël. Vigilat ergo super nos ille, vigilantibus nobis, vigilat & dormientibus nobis. Sit ergo de pastore homine, securitas pascente Deo, non tantum quia pascit nos, sed etiam quia fecit nos? Vna est nostra sollicitudo quæ nobis imponitur, audire vocem Pastoris; & est nunc tēpus

EEE e audiendi

audiendi, quia ille nondum assumpsit tempus iudicandi.]

Nimirum, tunc qui de eius ouibus esse hic renuerint, detrudentur in infirmi stabulum; à morte, idest Satana pascendi. Quod Dauid præ-nunciavit lugubri illo effato, *sicut oues in inferno pasci sunt mors depascet eos*. Depastio merito nominatur ea pastio, qua miseri homines instar pecudum, ad squalida & horrentia pascua deducuntur: vbi ærumnis duntaxat, & meroribus pascantur, hisque infinitum duraturis. Eum merentur exitum, qui vocem pastoris boni, audire hic contemplerint. Qui vero audientes dicto sunt pastori optimo, & pastorum principi, etiam si immediatam pastorem habeant moribus malum, nec tam pastorem, quam lupum, parent ei nihilominus, & absque noxa, aut damno. Egregie id prosequitur Agobardus in calce libri de modo Regininis Ecclesiastici Bonis ouibus, bonus pastor vitæ pascua providebit. Pulchre eam allegoriam prosequitur Eusebius lib. 3. contra Marcellum cap. 17. Tot & tantæ sunt Christi onium sub hoc magno. Pane & pastorum principe felicitates.

Curandum tantum est ut oues simus & agni, quo nos sæpe nomine Christus ipse appellat, ut informet ad ea quæ sunt partium nostrarum. Sed quæ miseria nostra est, multi oues esse refugerunt, transiuntque in lupos. Querela est Autoris libri de malis DD. malè tributi Sixto III. [Vbi est (inquit), illa denominatio qua plebem suam *agnos* nuncupat, *oues* appellat? Sicut ibi; *Bonus pastor animam suam ponit pro ouibus*. Et iterum, *Alias oues habeo*: & deinceps: *Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum*. Et Beato Apostolo dicitur; *Si diligis me, pascue agnos meos*. Sed & *columba* eam vocabulo nuncupat, dicens in Canticis Canticorum; *Sponsa mea, columba mea*. Volens scilicet, populum suum, illorum animalium, quorum obtinebat nomina, imitari in simplicitate naturam. Nos hæc omnia, nunc vitæ nostræ perversitate in contrarium vertimus, & alia nobis congruere insignia designamus, lupi potius dicendi, quam oues, & non tam columbæ, quam milui nuncupandi. Atque utinam luporum ferocitate contenti esse videremur; rapacitatemque sufficeret habere miluorum. Sed quod gravius nobis est, omnium tam bestiarum, quam volucrum excessum atrocitatem, dum nec propriæ naturæ parcimus, cum illæ tantum sectantur alienam. Pia precatio ad Christum, Pastorem summum & optimum, ut dignetur ouili suo prospicere, ut dignetur excubitores bonos providere arcere lupos, & curam gregis agere, habetur apud creditum Augustinum l. de salutar. documentis c. 8.

CAPVT XIII.

*Christus Agonothetes, nec non
concertator, & au-
riga noster.*

NON ero in hac parte nimium religiosus, in exigendis ad exquisitam proprietatem vocibus. Quis enim Agonothetes, & Xylarches, & Epistates, spectato vocum rigore secernantur, ut Rhenanus in librum Tertulliani ad Martyres cap. 3. annotauit; tamen ob affinitatem notiorum vocibus illis subiectarum, & quia in certatorum præfides ac muneratores, vel certantium rectores cadunt, pro eodem habeo, quod Christus, nunc *Agonothetes*, qui certamen instruat præmiis propositis, nunc *Xylarches*, qui præfides sit loci, quo per huius vitæ hyemem exerceatur Christiani; nunc *Epistates*, magister inquam athletarum concertantium, denominetur apud varios Patres: consentaneæ ad Scripturas, quibus hic Christi titulus frequenter insinuantur, nosque specie athletarum, aliorumve in agone contententium, Christo auspice exhibeamur. Fuit quidem in antiqua irem lege, apertum certantibus stadium, & proposita corona. Sic enim Dauidem Athletam, insigniter delinebit Chrysostomus hom. 1. de Dauid & Saule. Et ipsum quoque Adamum, nudum in Paradiso velut in stadio athletam, fuisse, constitutum, sanctus Nilus in Asceico auctor est. Tamen stadium quidem longè arctius erat, non ad tantam virtutem excitatis hominibus, ut nunc excitamur: nec reposio præmio, nisi terreno, ut Philosophatur Ildorus Pelus. libro 4. Episto 204. nunc autem per Christum, & stadium amplius ac prolixius est apertum, & corona gloriæ præstituta. Et idem olim in fine vitæ, tanquam exaeto certamine, cadauer Christiani profunde-batur oleo, sicut in primo Christianæ vitæ scammate, factum fuerat. [Defuncto, (inquit sancto Dyonisijs cap. 7. Hierar. Eccles. parte 3.) infundit oleum Pontifex. Memento autem ut in prima sancta regeneratione ante sacrum baptismum, prima sancti Symboli participatio traditur iniciando, post priorem omnem abiectam vestem, sancti chris-matis oleum: & nunc in fine omnium defuncto itidem infunditur oleum. Atqui tunc quidem olei vinctio, baptizandum euocabat ad sacra certamina: nunc autem infusum oleum, signat eum qui defunctus est, eadem sacra exegisse certamina, sicque fuisse consummatum.]

Varij fidelium agones, sub Christo Agonotheta.

1102 Sumus igitur omnes athletæ & agnostici. En quo schemate, & Christum, & nos, ac vitam nostram exhibeat Clemens Alexandrinus 7. Strom. capit. 2. [Hic est verus athleta, qui in magno stadio, nempe pulchro hoc mundo, coronatur, veram assecutus victoriam aduersus omnes animi perturbationes. Nam & Agonotheta est omnipotens Deus, & qui bravia seu præmia distribuit, est vigenitus Dei filius. Spectatores autem sunt Angeli & Dij, variūque & ex omni genere pugne constans certamen, non est aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus spirituales potestates, quæ per carnem operantur vehementes vitiū & afflictionū motus. His magnis superatis certaminibus, & veluti prostrato imminente tentatore, potius est immortalitate. Falli enim non potest Dei sententia in iustissimo iudicio. Ac vocatum quidem est theatrum ad certamen. In stadio autem decernant athletæ. Et ex his utique superat qui aliptæ paruerit.]

Quod variū, & ex omni genere pugne constans certamen, exhiberi à Christo dicit, pertinet ad ludorum Gymnicorum varietatem, de qua plenè qui Gymnasticam & agnostica tradiderunt, Mercurialis, & Faber. Nos obiter in Tractatione de Virtut. lib. 6. cap. 1. *sub finem.* Et quamvis vario illo & omni pugne genere constante certamine, iuxta Clementem, Scriptura plerūque certare nos dicat; nunc cursum, nunc saltatorum, mox pugilum, athletarumve, aliisque præterea certarum denominationibus nos insigniat, quæ omnes in Christum ludi præfatum refunduntur: Tamen hoc loco, de athletis tantum & autigis, qui in circo certabant, ac Christo præside virorumque, dicemus, ne in immensum fundatur oratio.

Athletarum varietatem, paucis perstrinxit S. Ambrosius in Plal. 36. & in Scripturis vsurpatis nobisque accommodatis, sic demonstrat. [Cognouimus ætates pro fide & deuotione certantes, cognoscamus etiam genera certaminum singulorum. Hæc quoque Scriptura nos doceat tenor. In hoc itaque seculari agone, alij sunt qui simplici quodam & legitimo genere luctantur, & ligaturis tantum corporis certant, verberare non norunt, qui *palestra* vocantur. Alij qui eadem, & pulueris iactum, membrorum nexibus miscent, omni sibi verberandi iure permissio: quos *παμμάχοι*, vocant, eo quod omnis litis & pugne aduersum se habeant potestatem. Alij qui celestibus aduersum se decernunt, & dilaceratis capitibus etuentantur. Hi *πνεύματι*, feruntur. Hæc omnia certamina subiit Paulus Apostolus; sicut ipse demonstrat, cum dicit, *Quoniam non est nobis pale aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, & ut compendio utar.* Aduersus nequitiās spirituales. In Latinis plerisque colluctatio reperitur; in Græcis omnibus *πάλη*, scribunt, *πάλη*, enim Græcorum, *lucta* est Latinorum. Et verè *pale*, quia caro & sanguis & nequitiæ spirituales, patientia & continentia corporis, & animi moderatione superantur. In furor eades, arma sunt Diaboli. Alibi quoque plagis supra modum casum se esse significat dicens. In plagis supra mo-

Theoph. Raynandi de Attrib. Christi.

dum, in mortibus frequenter; Hierosolymis autem pugnis se esse percussum: ubi cum interuenientibus militibus aliquando cessasset Iudæi percutere Paulum, ipse Pontifex Ananias circumstantibus iussit percutere os eius: cui respondit Apostolus: *Percuter te incipiet Deus, paries dealbare.* Et tu sedens iudicis me secundum legem, & contra legem inbes me percuti? Sciuit profectò referre, qui grauiori pugno Pontificem reperculsit. Ipse enim corporaliter casus est: illi retulit quod in animam percuteretur à Christo. In prima quoque Epistola ad Corinthios scribens, ait. *Ego igitur sic curro, non ut in incertum; sic enitor, non ut aëra cadens.* Quod Latine dixit *enitor*: Græcè ait *αὐτὸς*. Et verè quasi bonus pythæ, non aëtem, sed aërias potestates, & Iudæorum capita verberabat, quia caput omnium, Iesum Dominum non habebant. In omni itaque certamine, Apostolus est probatus, qui etiam coronam cursu consummato accepit.]

1103 Aldelmus quoque lib. de laude Virginis, cap. 1. ex Apostolo, quem *Christi nominis, celeberrimum gerulum* appellat, agones Christianos ad exemplum Gymnicorum compositos exhibet, sed vno membro actiores, ait enim. [Gratiæ filias, (animas pias quas alloquitur,) velut sagaces Gymnosophytas sub purissimo quodam Agonotheta palastricis disciplinis & gymniciis artibus in gymnasio exercere. Qui laboriosi certaminis coronam, & olympiaci agonis triumphum, difficilissimis propriæ exercitationis viribus, nauiter nanciscuntur. Ita duntaxat, ut alius strenua athletarum luctamina cum amulo sinuosis laterum flexibus defudans; in medistallo scommatis flagrante delibutus lubrici liquoris nardo, soletter exercere studet. Alius iaculorum catapultas, & sagittarum spicula, de abstrusis pharetræ latibulis depromens, non ut passiuus lasciuus oculorum obtutus liberè per æthera relaxat: sed ut certus pupillarum conspectus demonstrat, pando strepente arcu, & neruo stridente ad destinatum indeclinabiliter dirigit locum. Alius anhelantium in studio cursorum plantis fidens pernicibus, de quibus egregius agonista, & diuini sermonis dogmatista, Omnes, (inquit,) *currunt, unus tamen accipit bradium*; turmas ludi participet & laboris consortes superans, victoriæ palma fortunatus feliciter petfruitur. Alius cum caterva contribulium phalerato vectus cornipede, quem calcaribus cruentatum, & flagris caelum, aureis comant ornamenta lupatis. De quo facetus Poëta: *Quadrupedante putrem, cursu quatit virgula campum.* Perniciter implicans orbes orbibus, spacia terrarum metitur. Alius classicis nautarum cohortibus stipatus, & densis nauigantium agminibus circumseptus, per vitreos Oceani gurgites agens Liburnicam, aut lintrem, instanter hortante protera, & crepitante nauelero, porticulo spumosis algosisque remorum tractibus tradit. Et quidem vniuersa hæc quæ per Gymnosophistas exerceri de promptissimis, inter scholares secularium disciplinas apud vestri discipulatus industriam, non exterioris hominis motibus aguntur, sed interioris hominis geruntur gestibus.] Obiter aduerte Aldelmum semel & iterum, in loco allegato, sumere *Gymnosophistam* pro *Gymnico*, ut postea loquitur. Verisimile est actum in fraudem, à proportionalibus

EEE e 2 vtriusque

utriusque vocis iniis. Sed quomodoque locutus sit Adelmus, de re constat. Nimirum liquet, eum agones Christianos, in expressionem agonom secularium, exhibitos, agnoscere. Hæc à se Apostoli imitatione 1. Cor. 9. prolata, mox subiicit idem Adelmus.

Similia de Apostolo prædicta certamina inuenire, S. Basilii homil. in illud, *attende tibi*, & alij infra adducendi. Quod fecit Apostolus, pugil simul & præco, contra quam in mundiali certamine contingit, ut notat Isidor. Pelus. l. 3. Epistol. 265. faciunt etiam Christiani omnes. Nam æque omnes, à Christo sacrorum munerum editore, in hoc scamma producimur, idque ex inunctione adhibita baptizatis, egregie colligit S. Dionysius cap. 2. de Eccles. hierarch. p. 3. *sub finem*. [Diuinus Pontifex (inquit,) sacrae vnctionis inchoat munus. Sacerdotes autem post ipsum, vnctionis officium peragunt; ita inunctum ad sacra certamina in figura euocantes, in quibus sub editore munerum Christo, constitutus est. Ipse enim certantibus præmia proponit ut Deus, leges autem certaminis tulit ut Sapiens, præmiisque vincentibus decora constituit ipse pulcherrimus; & quod est profectus diuinus, ipse ut summus bonus & clemens, in suis bellatoribus vincit, dum in illis habitans, pro ipsorum salute ac victoria aduersus mortis & corruptionis imperium pugnat. Certamina quidem ut diuina, is qui initiatur, aggregatur gaudens, perseverabitque in Sapientis faciatissimis legibus, earumque iure viuens, sine vlla earum prauaricatione pugnabit, præmiorum celestium spe firmissimè felix, & sub præstantissimo certaminis Domino ac duce constitutus: innitens autem sacris vestigiis primoris athletæ, quæ ille sola bonitate calcauit, Dei imitatione pugnando, actiones & substantias, sibi ne in Deum transeat, aduersantes, deuincit ac superat.]

Nulla conditio, aut ætas, à Christi agonibus exclusa.

1104 Itaque absunt ab his certaminibus, eæ probationum varietates, quæ legitimè in mundiali agone certantibus erant necessariae, de quibus Themistius orat. 1. Et quando huic loco aptiores sunt Patres, Chrysost. homil. 17. in ad Hebr. in *moral.* & Tomo 5. Græcol. sermo. 48. *sub finem*, & hom. 1. de Machab. & hom. 21. ad pop. & luculenter Cassianus l. 5. Initit. cap. 12. verbis illis. [In illis certaminibus, quæ secundum eundem Apostolum, corruptibilem coronam vincentibus parant, mos iste seruatur, ut is qui se ad gloriosam coronam & immunitatis priuilegio decoratam præparare contendit, & perfecta cupit agones subire certamina, prius in Olympiacis ac Pythiis certaminibus indolem suæ iuuentutis ac rudimentorum robur ostenter. In his siquidem iuniores, qui has disciplinas cupiunt profiteri, vtrum mereantur, vel debeant ad eas admitti, tam eius qui istis certaminibus præsidet, quam totius populi iudicio comprobantur. Cumque diligenter examinatus quis, primum repertus fuerit nulla vitæ resperus infamia, deinde non seruitutis iugo ignobilis, & ob hoc indignus disciplina, vel congressu eorum qui hanc profitentur, fuerit iudicatus; tertio si artis, si fortitudinis digna

præferat documenta, & iunioribus coevisque decertans, peritiam pariter ac virtutem suæ demonstrauerit iuuentutis, ac proficiens de ephoribum luctamine, perfectus iam viris & experientia longa probatus, congregi permittitur. præfidentis examine, & equè non solum parrem virtuti eorum assidua colluctatione probauerit, verum etiam frequenter inter hos quoque victoriæ palmam fuerit consecutus: tum demum ad agonis præclara certamina mercitur peruenire, in quibus non nisi victoribus tantum, & his qui multarum coronarum stipendiis decorati sunt, facultas conceditur decertandi.]

Nihil eiu'smodi, ad Christi certamina præexigitur. Omnes ad ea idonei, omnes apti habentur, nullo statû respectu, nullo conditionis. Nulla ætas ab his certaminibus Christianorum eximitur. Erant in antiquis agonibus, tria (pro ætatibus,) Athletarum genera, ait S. Ambrosius in Psalm. 36. eaque omnia in suis exprimi voluit Christus, agonis nostri princeps. Quo idem S. P. Apostolum adducit. Rom. 8. sic ex eo rationatus. [Vtinam quidem ineluctabilis, & insuperabilis sit Christi athleta, & in omni ætate, in omni virtutum genere gloriosus, sicut ille ait, *sed in omnibus superamus*, propter eum qui nos dilexit. Quid est in omnibus? Sunt athletæ qui vocentur pueri, ephēbi, viri hoc est, *adulescentes*, *pueri*. Etiam Scriptura, has in luctatoribus nouit ætates.] Excurrit in varias Scripturas, quibus pueri, & adulescentes, & viri, sub Christo & pro Christo decertantes, exhibentur. Imo quod est admirabile, nec dum natos aliquos, certasse hæc certamina docet inferius, verbis illis. [Habet & Christus, qui in pueritia sua æui maturus vicerit: ut Daniel puer Spiritu valido Seniores illos redarguit Iudæorum, & de victoriæ iure deiecit in mortem. Habet & alios, qui priuquam nascerentur, in matris ventre luctati sunt: Denique Iacob fratrem supplantauit Esau, & malum vicit, atque ita de vtero matris exiit, ut victoriæ insigne monstraret, & pedem senioris degeneris, victor inuenteret. Hieremias in vulua matris sanctificatus est, & probatus. Ioannes Baptista, principem agonis humani, præmiatorumque luctantium, necdum natus venisse cognouit, atque in vtero matris exiliens, pia brauium confessionis emeruit. Rectè iam tunc designatus est ad coronam, qui ante omnes ad Christi agonem, fidei testis & præco, virtutis in nomen obtulerat. Bonus præco, qui ad certamen alios excitabat. Et Verè bonus præco, qui tam magna voce clamauit, ut ad eius sonum, secreta celestia resularent. Quid multa? Terram mouit, cælum impleuit. Ideoque *vox* nomen accepit, quia Verbum Dei vox sacrae processit.]

Neque ullus item sexus.

1105 Nullum quoque sexum, Christus exerceri à suis certaminibus voluit. Probro quidem olim maximo, datum est Platoni, quod mulieres exerceri in gymnastica, æquè ac viros voluisset; ut dicat idcirco Theodoretus lib. 9. de legibus, non fuisse qui ea audiret, & continuo non irideret. At in Christi certaminibus, quia sunt animorum qui iidem in utroque sexu sunt, & mulieres, & puellæ, ad certandum æquè

æquè admittuntur. Inculcat id variis locis S. Chrysostomus, sed sat crit locus ex initio laudationis magni Ignatii. In certaminibus (inquit,) externis, quia labores sunt corporum, merito viri tantum admittuntur. Hic autem quoniam totum certamen ad animum spectat, utrique sexui stadium aperitur. Vtrique generi confident spectatores. Nec viri tantum accingunt se, ne ad naturæ infirmitatem feminae confugientes, probabilem habere videantur excusationem. Nec solæ feminae se fortiter gerunt, ne virorum genus robore perfundant. Sed & hinc, & inde, multi publicantur victores, & coronas assequuntur. Vt ex ipsis operibus intelligas, in Christo Iesu, neque masculum, neque feminam, nec sexum, nec corporis imbecillitatem, neque ætatem, nec aliud quicquam huiusmodi, pietatis cursum conficiendibus, impedimentum asserere posse, modò generosa alacritas, & promptus animus, & Dei timor ardens; atque inflammatus, in cordibus nostris radices egerit. Idcirco & Virgines puellæ, & viri & iuvenes, & senes, & serui, & liberi, & omnis ordo, atque a tas omnis, & sexus uterque, ad hæc certamina accinguntur, nec ulli omnino sua frustrantur spe, qui strenuum animi propositum, ad has pugnas attulerint. Sed & S. Cyprianus lib. de lapsis celebrat. SS. feminas quæ cum triumphantibus viris venientes, & seculum, & sexum quoque vicerunt.

Quæ Tertullianus lib. ad Martyres cap. 3. multa ad viros in carcere pro Christo detentos prolecutus, conuersa ad SS. feminas ibidem conclusus oratione, omnem ab eis athleticam disciplinam, & labores, ac tolerantiam, non secus ac à viris deposcens, ait. [Proinde vos benedicite, quodcumque hoc durum est, ad exercitationem virtutem animi & corporis deputate. Bonam agonem subitura estis, in quo Agonothetes Deus viuis est: Xistarches Spiritus sanctus, corona æternitatis, brauium, Angelicæ substantiæ politia in cælis, gloria in secula seculorum. Itaque Epistates vester Christus Iesus, qui vos spiritu vixit, & ad hoc scamma produxit, voluit vos ante diem agonis, ad duriorum tractationem, & libertiore conditione seponere, ut vires corroborarentur in vobis. Nempe enim & athleta segregantur ad strictiorem disciplinam, ut robori ædificando vacent, continentur à luxuria, à cibis lætioribus, à potu incundiore. Coguntur, cruciantur, fatigantur, quanto plus in exercitationibus laborauerint, tanto plus de victoria sperant. Et illi, (inquit Apostolus,) ut coronam corruptibilem consequantur. Nos æternam consecuturi, carcerem nobis pro palæstra interpretamur, ut ad stadium tribunalis bene exercitati incommodis omnibus producamur, quia virtus duritia extrahitur, molliora verò destruitur.]

Proportionales, Christi ac seculi Athletarum, ad certamen aptationes, per vñctionem, tractationem duriorum, continentiam.

1106 Vides, quomodo Christi athletas quoscunque, ad pugnam præparari dicat Tertullianus; videlicet ad instar Athletarum seculi, vñctione, durior tractatione, continentia. Vñctio-

nis causa nudabantur omnino, sicque nudi certabant. Tantum, veteres athletæ, [Accinctis subligaculis (ut ait Clemens Alex. 3. pædagogi cap. 5.) seruabant verecundiam, virum nudum ostendere erubescerent. Postea tamen indui quoque certant, sed quod de sui temporis ludicatoribus testatur S. Chrysostomus hom. 8. in 1. ad Tim. ad finem, vestem oleo madidam induebant, ut olei lubricitate, difficilius ab aduersario prehendi, ac retineri possent. Hæc in spiritali athleta, iuxta Chrysologum serm. 28. pertinet ad retinendum omnium externarum abdicationem, siue effectum. Quæ ratione, omnes Christiani etiam diuitiis abundent, effectum tamen ab eis abstractum & auulsum habere debent, ne si eis inhæreant, cum istem pereant, facileque sit colloctari, per ea quibus adhæserint, prehendere illos atque deicere. Ildorus Pelusiota lib. 2. Epist. 161. paulò aliter, sed non minùs ad rem nostram, de ea nudatione philosophatur. [Etiam si nobis (inquit,) aduersus carnem & sanguinem colluctatio non est, ac ab his tamen qui aduersus carnem & sanguinem luctantur, palæstræ leges edocenda sunt. Quemadmodum igitur illi, non modò exutis vestibus, (certandi enim principium est vestes deponere,) verum etiam detonsa coma, corporeque oleo delibuto, (ut nec crinibus prehendantur, ac per oleum lubricas aduersarij manus reddant, ita demum in certamen progrediuntur, ad eundem nos quoque modum, si coronam referre cupimus, exuto veteri homine vñâ cum ipsis actionibus, præcisiisque atque in elemosynas insumptis rebus externis, omni cura nudi, ac vestitu carentes, ad virtutis stadium ascendamus, ut Olympicum de anima certamen obeamus. Quod si nihil horum facientes, certare nobis videamur, atque hoc nomine gloriemur, primum quidem hic quoque à prudentibus viris ridebimur: postea autem illuc etiam certò comperiemus, nos à nobis ipsis delusos ac circumscriptos fuisse: cum videlicet, non modò coronæ expertes erimus, verum etiam ad luendas pœnas abducemur.] Nuditas ergo in Christi Athletis est necessaria, ut vñctionem à Sancto accipiant, per quam aptentur & disponantur ad certandum. Inunctum ut in athletico, S. Ioan-nem in matris utero, perbellè exhibet Origenes hom. 9. in Luc. Nôsq; omnes, quomodo per baptismum in athletas vngamur, scitè Philippus. Abbas l. 3. in Cantica c. 12.

Tractatio durior athletarum, non in iis tantum quæ ex Tertulliano retuli, sed & in aliis plerisque sita fuit. Gulam & saturitatem coërcuisse athletas, nec inebriari eis licuisse, prodit S. Chrysostomus hom. 23. in 1. ad Corinth. Citharizare aut inflare tibias, ad certamen se paranti, fas non erat, ut obseruat S. Basilus de lectilib. Gentil. qui hæc addit. [Quoniam verò coronarum atque athletarum memini; illi mille supra mille patientes labores, & multis modis robur ac vires sibi comparantes, multumque in Gymnicis sudantes exercitationibus, plures insuper plagas ex pædortriba accipientes, diætâque non iucundam, sed Gymnasticam subeantes, & alia per quàm multa (ne per omnia discurtam,) sustinentes, sanè ostendunt, ut omnis ferè vita ante certamen, sit certaminis exercitatio, præparatioque. Tunc demum probè instru-

EEE e ; ai

Et ad stadium procedunt, ubi & laborant rursus, & maxime periclitantur, ut oleastri, aut apij, seu cuiusvis alterius frondis coronam accipiant, ut à præcone victores declarentur.] Iubeantur non comedere more gulosorum, & citi absumere efetas: sed lentè ac ritè cibum commolare, ex Philone. l. i. Allegor. hæc omnis imbonitas, (ut cum Tertulliano supra loquar) in Christi athletis est perspicua.

De continentia athletarum, multa notavi lib. 6. de virtut. num. 169. ut minus mirum sit, Christianis Athletis parem indici. Cassianus hortantem nos inde Apostolum, sic inducit 6. de Instit. cap. 7. [Audi quid dicat Apostolus; *Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet.* A quibus omnibus dixerit, inquitamus, ut possit nobis spiritualis agonis instructio, comparatione carnalis acquiri. Illi etenim qui in agone visibili student legitime decertare, utendi omnibus eis quas desiderij libido suggesserit, non habent facultatem, sed illis tantum quas eorumdem certaminum statuit disciplina. Et non solum interdicitis eis, & ebrietate, omni- que crapula eos necesse est abstinere; verum etiam cuncta inertia, otio atque desidia, ut quotidianis exercitiis, iugique meditatione, virtus eorum possit accrescere. Et ita ab omni sollicitudine ac tristitia, negotiisque secularibus, affectu etiam & opere coniugali efficiuntur alieni, ut præter exercitium disciplinæ, nihil aliud nouerint, nec vili mundiali curæ penitus implicentur: ab eo tantum qui certamini præsidet, sperantes quotidiani victus substantiam, & coronæ gloriæ condignaque præmia, victoriæ laude conquerere. Atque in tantum se mundos ab omni coitus pollutione custodiunt, ut cum se præparant ad agonom certamina, ne qua forsitam per somnum nocturna delusi fallacia, vires minuant multo tempore conquistis, lami- nis plumbeis rentum contegant loca; quo scilicet metalli rigore genitalibus membris applicito, obscuro humoribus valeant inhibere: intelligentes se proculdubio esse vincendos, nec iam posse propositum certamen ademptis viribus adimplere, si prouisam pudicitie soliditatem, fallax noxiæ voluptatis imago corruerit. Itaque si agonis mundialis intelleximus disciplinam, cuius exemplo Beatus Apostolus nos voluit erudire, docens quanta in illa sit obseruatio, quanta diligentia, quanta custodia; quod nos conveniet facere? quâ puritate oportebit custodire nostri corporis atque animæ castitatem?] Eodem refert lib. 5. eiusdem operis cap. 19. quod nullum suis athletis iustitiam, nullam quietam Christus concedat ne lentescant & mollescant.

Prærogativa prima Athletarum Christi, quod ipse eis colluctetur, & in eis pugnet.

1107 Nec sic ad certamen aptatos, deservitiple Agonothetes; aut quod seculi agonom præsidibus vnum licuit, solo aspectu, aut adhortatione animat ad certamen. Sed pugnat ipsemet, & certat in illis. Non ago de certamine & colluctatione, quæ Christus per seipsum cum Satana colluctatus est. Describit eam luctam. Abucata toto Opusculo 7. & rectè contra Iaco-

bitas Hæreticos ab Deitate sola, itemque contra Nestorianos à sola humanitate à Verbo diuina, initam negat. Sed ut addit. [Deus Verbum assumpta natura humanitatis perfecta, usus est libera eius voluntate, & sensibus, & naturalibus potentiis omnibus conuenienter nature, & ut oportebat, ac secundum voluntatem Dei: atque ita vicit Diabolum, non opposita & supposita in luctatione, diuina virtute & ampliore, quàm naturali, sed ut decebat Deum, & legem, usus naturalibus, & omnibus naturæ partibus, & potentiis, & organicis sic compositis, sicut conueniebat, ut mensura humanitatis postulabat, atque ita vicit & ostendit naturam victicem; & naturæ deinceps, victoria & iustificatio attribuitur.] Cautè, quod ait, Deum in hac lucta non appouisse, aut suppeditasse diuinam virtutem, & ampliore quàm naturalem, id accipias de natura omnibus gratiæ suppetis nudata: Sic enim actus Christi colluctantis, fuissent merè naturales, & vacillens memò. Sensus ergo duntaxat est, naturam humanam Christi, eliciuisse actiones verè humanas, & semper fuisse intra mensuram creatam, nec euasisse in diuinam naturam, quod aliqui Hæretici sunt fabulati, sed diuinitis adiutam, quemadmodum & nostra quoque iuuatur, edidisse super-naturales actus, quibus obstitit Satana, cumque deuicit, ut sub nobis quoque fieret, & Diabolum de natura nostra vinceret, iuxta S. Aug. l. de agone Christi. c. 1.

Egregiè de ea Christi colluctatione S. Ambrosius in Psal. 40. ad illud. *Versasti in infirmitate eius*, his præter cetera. [Habent hoc luctatores, ut se subicientes iis quibus congregantur atque luctantur, ut opprimi possent videantur, & subito cum æstimantur elisi, quædam arte se versant, ut effundant superiorem. Cedit qui portabatur: & is qui portabat, superior inuenitur, ut sterneret virgentem. Spiritus itaque palæstra, Dominus Iesus onera nostra suscipiens, in illa se passionis fux congressione subiecit, & in infirmitatis specie, ut eum aduersarius hominem parem cæteris iudicaret, quem facile posset opprimere: diuinitatis arma deposuit, humanitatis tegmen assumpsit. Secutus victoriæ, propius tentator accessit. In cocta cum telo militis voluit vulnerari, reputans & tunc, sicut Adam, per coctam posse proferri. Sed vulneratus latere Dominus Iesus, vitam produxit è vulnere; euacuauit omne peccatum, deleuit aduersarium, cui mortem lactonis eripuit; & in illa morte, in illa sui corporis sepultura, cum æstimaretur elisus, sua se virtute versauit: cecidit aduersarius, Dominus resurrexit.]

1108 Quamuis autem hæc, Christi per seipsum colluctatio cum Satana, non parum Christianis athletis contulerit, dum exemplo Christi animantur atque firmantur: nunc tamen spectandam proposui eam colluctationem, quam Christus non per seipsum, sed nobiscum obit, certans in nobis. [Ante oculos habens (ait S. Chrysost. hom. de milit. Spirit.) pro te in passionis prælio dimicantem, Christum, sciens quia propter te, & Christus in isto agone versabitur, & tui per ipsum, agonis ipsius victor existis.] Idem homil. 1. de Resurrect. [In Olympicis certaminibus, athleta intra stadium certat. Magister autem ludis foris considens, sermonibus affert auxilium, atque certantem duntaxat iuuat.

iuuat, quatenus acclamationibus, sermonibusque valet. Neque enim vlla ei lege permittitur, propius assistere, & manibus illum adiuuare. At secus res habent in pietatis certaminibus.]

Idem fuit aliorum quoque Patrum sensus, & quibus nonnullos tantum produco. S. Augustinus serm. 104. de Tempore in fine. [Adiuuat certantem, qui certamen indixit. Non te sic spectat Deus in agone certantem, vt populus aurigam. Clamare enim nouit, adiuuare non nouit. Coronæ veniam parare potest, vires subministrare non potest. Homo enim non Deus. Et fortè dum spectat, plus laborat sedendo, quàm ille luctando. Deus quando spectat certatores suos, adiuuat eos inuocantes. Nam vox athletæ ipsius est in Psalmo; *Si dicebam, Motus est pes meus, misericordia tua, Domine, adiuuabat me.*]

Petrus Damiani serm. 39. qui est de S. Cassiano Martyre. Post desertam sacri pugilis pugnam, subdit. [Sed Christus in Martyre suo pugnabat, qui pugnandi vires administrabat. In eo solus ipse vincebat, qui illum inter certamina roborabat. Nam & tota vniuersalis Ecclesiâ virtutum armis accincta, contra Diabolum, per totum mortalitatis vitæ huius excursus, in Christo dimicat: In Christo semper, non sua, sed eius virtute triumphat.] Ex Lucifero Calaritano, variiisque aliis Patribus, Christum in suis Athletis certantem produxi p. 2. operis de Martyrio cap. 3. quibus addendus S. Leo serm. 7. de pass. cap. 5.

Rupertus lib. 6. de victoria verbi Dei cap. 24. huc aptat quod Danielis 3. habetur, de specie quarti similis filio Dei, qui visus est in fornace cum tribus pueris, agonæ factum pro Deo certantibus. [Filius Dei, (inquit,) qui quartus apparuit in camino ignis, & filios Dei excellè mirabiliter custodiuit; signum fuit & in semetipso signauit, quod facturus erat, iamque facere ceperat filius Dei, verbum Dei. Quando enim defuit agonizantibus feris suis, propter verbum Dei? Hoc maxime futurum erat temporibus Euangelij sui, vt publicis edictis & proscriptioibus. Fidem sanctæ Trinitatis, impugnaret Rex magna Babylonis Diabolus. Et ita factum est Paganis Romani Imperij Regibus, Diabolo famulantibus. Nōne cum pijs Martyribus, Filius Dei & in flammis, & in cæteris agonibus semper præfens fuit? Verbi gratia: vbi Martyr insignis Laurentius ignibus suppositus est pro Fide Filij Dei; nunquid qui affatus fuit, & super craticulam & super ignem Spiritum emisit, ideo dicat, quia fuit absens, & ab ignibus eius longè abstuit Filius Dei? Imo præsentior illi fuit, & gloriosus in eo triumphauit, quàm si exussisset carbonem, & ignitam craticulam eius, quasi ventum roris flantem fecisset. Transiit per ignem, & flamma illi non nocuit, & odor ignis in eo non fuit, quia Fides læsa non est, imò sicut aurum per ignem probata est. Sic animaduertimus in illa fornace Babylonica, speciem quarti similis Filio Dei, quia sicut per speciem eius qui illic apparuit, custoditi fuerunt illi tres pueri; sic per inuisibilem præsentiam Filij Dei, illæsa permansit in sanctis Martyribus Fides æternæ Trinitatis, & Romanum Imperium sonoriùs atque dulciùs, quàm ille Rex Babylonis, tandem confitenti meruit Christum Filium Dei.] Sed & S. Ambrosius Epist. 72. eò refert quod Christus stare visus sit san-

cto Stephano. [Stabat (inquit) Iesus; quasi aduocatus: stabat quasi sollicitus, vt Stephanum athletam suum certantem iuaret. Stabat quasi paratus vt coronaret.]

Præiit manifestè Apostolus Coloss. 1. *Laboro certando, secundum operationem eius qui operatur in me, in virtute.* Et eodem sensu, vt acutè vidit Espencæus Tract. de mediatore cap. 13. ibidem ait, se supplere quæ deerant passionum Christi pro Ecclesiâ. Passiones enim Christi vocat, quas Christus in eo patiebatur; id est, quos ipse sustinebat fortiter, Christo adiuuante, Christo compugnante & concertante. Quomodo non spe bona compleantur sacri athletæ ambigant ve de victoria, ni siet per ipsos, desinitque cælesti Epistatæ?

*Altera eorundem Christi Athletarum
prærogatiua, vincere cadendo, &
victos vincere.*

1109 Quin etiam casus interdum & deiectio, per lubricum humane fragilitatis interueniens, Christo propitio, & auspice iuuat ad auctiorem victoriam, vel inimici prostrationem certiozem. Quod optimè attigit Isidorus Petus lib. 4. Epist. 158. vocans huiusmodi casum, *athleticum.* Idipsum S. Ambrosius in Psal. 36. egregie prosequitur, tractans illud, *iustus cum ceciderit, non colliditur.* Notat enim, casum illum, non derelinquente iustum Deo, proficere ad virtutem. [Etiam iustus (inquit,) cadit interdum: sed si iustus est, cum ceciderit non conturbabitur. Quod conditionis est, cadit: quod iustitiæ, refurgit: quoniam iustum Deus non derelinquit, sed confirmat manum eius. Qua ratione non pedem, sed manum dixit? Nisi forte ea, quoniam qui cadit, non magis pede labitur; sed infirmus lubrico sæpe decipitur, vel offendit in petra. Hic autem iusti calum intellige, sicut fortioris. Denique de populo, qui luctatur, si genu fixerit, vel pede lapsus fuerit, pro victo habetur. Athleta qui luctandi peritiam habet, & ad cotonam luctatur, etiam volens genu figit, vt vincat. Et si lapsus fuerit, non excluditur: & si ab eo qui superior sit, prematur, manibus tamen se sustinens, iure decernat: nec aufertur braviu, nisi fuerit sulus in ventrem, aut discentus vinculo lacertorum. Inde oriuntur crebra certamina, quia multa & incognita plerisque sunt genera ruinarum. Nam casus eos, propriè appellant ruinam, Græcè enim *συνεραγή*, nuncupantur. Ergo cum stringitur & vigeat, sæpe se voluit, & sit supra, qui inferior habebatur, superioremque dum surgit, elidit: quod videtur scriptura significare cum dicit; *Vniuersum stratum versasti in infirmitate eius.* Itaque de eo dicitur. *Cum ceciderit bonus athleta, non conturbabitur.* Plerique enim volunt teneri, quo maturius vnicant, qui de arte præsumunt. Sed etiam si assignatus, (vt ipso verbo vtar,) & primò & secundò fuerit non excluditur: licet ei interdum reparare luctamen: & vincere sæpe contingit, & cedere eum qui secunda contentione superauerit. Ita ergo etiam iustus, eth offendiculum inueniret & ceciderit, non relinquit tamen studium deuotionis & fidei, sobrietatem teneat, poenitentiam gerat, sæpe reparat.]

Subdit de solo Christo, in certaminibus impulsò,

pulso, sed non subuerso, & omnes alios athletas suscipiente, oraque ut omnes ineluctabiles sint & insuperabiles; veruntamen si corruant, ne auctantur auersione impudenti. Ita enim in Scripturis notatam obieruat eorum auersionem, qui cum ceciderint, non resurgunt. Apertè porro ex loco S. Ambrosii profecit ex Origene hom. 4. in psalmum illum 36. vt & in reliquis quæ supra eo ipso D. Ambrosio adduximus. Ex hoc ergo capite, Christianorum athletarum sub Christo agonotheta, longè potior est conditio, quàm mundanorum olim erat; cum fas sit Christianis athletis, de casu surgere fortiores, & nulla alii deiectione, sed reparari, & aduersarium, concertante Christo, sternere.

1110 Est etiam ea ex parte, dispar, & tamen longè fecilior conditio Christianorum athletarum præ mundanis, quod victi vincunt. Audi Chrysostomum hom. 22. in ad Rom. in mor. [Ex Diabolicis legibus est, malè faciendo vincere. Propterea & in Olympicis certaminibus Diabolo consecratis, ad eum modum vincunt quotquot illic decedant. In stadio verò Christi, non est ea certandi lex, sed omnino contraria. Hic enim non eum qui percutit, sed qui percutitur, coronare decretum est. Tale siquidem illius est stadium, vt contrario modo habeant quæcumque hic ordinata statutaque sunt: ita vt non solum ipsa victoria, sed ipso etiam victoriæ modo fiat, quod maius habeat miraculum. Quando enim quæ alibi fragila denictaque videntur, talia redduntur, vt ea ipsa victoriam parare deprehendantur, illud demum diuinæ virtutis, illud cœlestis stadium, Angelorum illud theatrum fuerit.]

Magistro, subitico discipulum, Isidorum Pessiotam lib. 3. Epist. 126. [Mundo sublimiorum ac terrenorum Rex, cœlo idcirco venit, vt cœlestis vitæ symbola nobis afferret: quæ etiam in certamen proposuit, olympico certamini prorsus aduersum. Illic enim qui cecidit, ac superat, coronam obtinet: hic autem qui cecidit, ac perfert, præconis voce celebratur. Illic qui vicissim ferit, hic qui alteram quoque maxillam præbet, in Angelorum theatro prædicatur. Non enim ultione, sed patientiâ victoria ponderatur. Noua enim hæc coronarum lex est: quoniam noua quoque certaminum ratio.]

Nec illa omittenda esset, sanè insignis prærogatiua athletarum nostrorum si veritate nitetur, quam his verbis tradit Origenes hom. 15. in Iosue sub finem. [Puto sanè quia sancti quique repugnantes aduersus istos inceptores peccatorum spiritus, & vincentes eos, atque eorum vnumquemque superantes, imminuant exercitum Dæmonum, & velut quàm plurimos eorum interimant. Verbi causa, vt is qui castè pudicèque viuendo fornicationis spiritum superauit, non ultra fas sit illum spiritum, qui ab illo sancto victus est, impugnare iterum alium hominem: sed sicut illi spiritus, qui rogabant se um ne in abyssum mitterentur, quod nunc interim Dominus pro præsentis dispensatione concessit: ita consequens videtur, quod singuli quique nequam spiritus cum vincuntur à sanctis, vel in abyssum, vel in exteriores tenebras, vel quo quique ille locus eis dignus est, abducantur à iusto indice Christo, agonis huius vitæ mortalium præside. Et inde est quod plurimo

Dæmonum numero iam victo, ad credulitatem gentes venire relaxantur: qui utique nullatenus finientur, si integræ eorum, sicut prius fuerant legiones subsisterent.] Subscribit huic doctrinæ Origenis creditus Anselmus, reuera Guilielmus Couentrensis in Elucidatio sub finem. Sed latè refragatur Lensæus lib. 7. de libert. Christi. cap. 12. Quinetiam Suares lib. 8. de Angelis cap. 17. num. 4. ne illud quidem verum esse admittit, quod ab Origene intentum censet, nempe Satanam semel victum, impediri tentare eundem personam de eodem vitio. Sanè viros quandoque pios, diu circa aliquod vitium molestant à Satana passos, tandem succubuisse nullas inducias stabiles præbentibus hosti, traditur in probatis Historiis. At eas iteratas aggressiones per alium Dæmonem contigisse, nullo idoneo fundamento inniti potest. Itaque accessio ista prærogatiuæ propositæ Athletarum Christi dimittenda est tanquam non satis subnixa.

Prærogatiua tertia, ex corona immarcescibili, omnibus communi.

At illa immensis spaciis auctior est, eorundem prærogatiua, quod non pro marcescibili & corruptibili corona certant; pro apio inquam, vel olea, alii que huiusmodi præmiis, quæ quod ex nuda hominum imaginatione pretium caperent, meritis derisa sunt à Diogene apud Dionem Chrysostomum oratione 9. Nostri verò pro corona quam Apostolus vocauit incorruptam, & alius immarcescibilem gloria coronam. [Præmia virtutum] ait S. Chrysostomus hom. 1. in Matth. in hac disciplina non tamus oleæ, nec corona oleastri foliis immixta, nec publicè in Prytanico apparata conuiuia; nec aræ statuae, nec imagines coloribus adumbratae, & friuola ista atque vanissima, sed vita nullo vnquam fine claudenda, & filiorum Dei collata nobilitas, cumque Angelorum choris iungenda lætitia, & ante regalem thronum secunda præsentia, & perpetuum esse cum Christo. Quamto hæc immarcescibilis corona, illam corruptibilem superat.

Quid quod eam ipsam, mox putrescentem & euandam seculi athletarum coronam, vnus tantum accipit? Videbis Fabrum l. 1. Agonist. c. 24. sicut & inter currendos qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium. Secus verò accidit Christi athletis: nam omnes coronantur, vt Theodoretus 1. Cor. 9. optimè notauit. [Christus] ait S. Paulinus Epistola 2. pro nobis pugnat & vincit in nobis quæ causa dicendi Apostolo fuit; Sic currite, vt apprehendatis omnes? Quod in agone terreno contra est, ubi non potest lucta, nisi dispati luctantium sorte finiri, vt vnus gloria, alterius ignominia sit: in Christo autem quia multi vnum sumus, omnes vt vnus curramus: & omnium consors ad vnum bonum cursus est: & idè dicitur nobis. Sic currite, vt apprehendatis omnes. Qui scissura (vt idem ait) in corpore esse non potest, cui caput Christus est, quem communem sibi apicem, vna membrorum suorum compago comitatur. Quæ quoniam sibi discepare non possunt, curramus pariter, vt apprehendamus omnes, sine emulatione inuidiæ,

cum æqualitate victoriæ: vt sicut in contentione currendo, labor Christi sumus: ita in perueniendi fine, Christi triumphus esse possumus.] Agnoscit planè S. Paulinus, prærogatiuam propositam, esse ex Apostoli mente. Non habet quidem Græcus Apostoli contextus 1. Cor. 9. illud *omnes*, quod hic adhibere vidisti S. Paulinum. Rectè tamen illud expressit, quia ita fert mens Apostoli. Id quod S. Hieronymus Epistol. 28. quæ est ad Lucinum, manifestè demonstrat verbis illis. [Qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium. At contra de nobis dicitur. Sic currite vt apprehendatis. Non est inuidus Agonotheta noster, nec alterius palma, alteri parat ignominiam, omnes athletas suos, desiderat coronam. Apertè S. Hieronymus verbum indefinitè positum, perinde vult accipi, ac si vniuersali adiuncto nomine fuisset prolatum. Denique concertator secularium athletarum, si vincat, coronatur: noster, hoc est Satanas, si vincat, luit & plectitur. Quam nostram præter ceteras prærogatiuam, super athletas seculi, benè expendit Chrysost. homil. ad Neophytos.

*Vsus doctrine multiplex, circa primum
agonem propositum. Certandum
impigrè, nec desiciendum se-
mel cadendo.*

1112 Cum ergo tantæ sint Athletarum Christi, præ seculi luctatoribus prærogatiuæ, mirum foret, tanta itos, tam aspera, pro re tantula; nec nisi vni obuentura sustinere: Christi verò athletas, proposito immortalis, & æterni, ac supra omne pretium eminentis brauii, torpete, & aliquem in eo prehendere labore, supra verum offerre? Tertullianus scitè in Scorpiaco cap. 6. de secularibus athletis agens. [Ab æuo dignissimum creditum est studiorum experimentum, committere artes corporum, & vocum præstantiam expendere, præmio indice, spectaculo indice, sententia voluptate: qua nulla sunt prælia, nonnulla sunt vulnera, pugni quasi, calces arietant, ætus dilaniant, flagella dilacerant. Nemo tamen agonis præsidem fugilauerit, quod homines violentiæ obiectet iniuriarum actione extra stadium: sed quantum liuores illi & eructores & vibices negotiantur intendis, coronas scilicet, & gloriam & dotem, priuilegia publica, stipendia ciuica, imagines, statuas, & qualem potest præstare seculum de fama æternitatem, de memoria resurrectionem. Pythesipse non queritur, dolere se non vult, corona premit vulnera, palma sanguinem obsecrat, plus victoriarum est quàm iniuriarum. Hunc tu læsum æstimabis, quem vides lætum? sed nec victus ipse, de agonotheta, casum suum exprobat.]

Par studium, ac etiam tanto maius, quanto auctior est corona, à suis athletis omni iure deposcit noster agonothetes. S. Ambrosius egregiè lib. de Helia & ieiunio cap. 21. [Athletæ sumus, in quodam stadio decertamus spiritali. Denique bonus athleta dicebat: *Facti sumus spectaculum huius mundi*. Et alibi: *Sic curro, non vt in incertum: sic entor, non vt ærem cadens, sed castigo corpus meum*. Et alibi: *Superiora obliuiscens, & que sunt priora appetens, ad destinatum sequor*. Theoph. Raynaud de Attib. Christi.

brauium. Athletæ ergo sumus, legitimè certandum est. Multa certamina sunt, & qui hodie victus est, cras se reparet. Antè ad brauium contenditur, postea ad coronam. Numquid athleta otio vacat, cum semel dederit certamini nomen suum? Exercentur quotidie, vngitur quotidie. Ipse cibis ei agonisticus datur, disciplina exigitur, castimonia custoditur. Et tu dedisti nomen tuum ad agonem Christi, subscripsisti ad competitionem coronæ, meditare, exercere, vngere oleo iustitiæ, vnguento exinanito. Cibis tuus, cibis sobrietatis sit, nihil habeat intemperantiæ, nihil luxuriæ. Potus tuus parcior, ne quid ebrietatis obrepat; custodi corporis castimoniam, vt possis esse habilis ad coronam, ne existimatio tua ostendat spectatori affectum, ne te fautores tui negligentem videant & desistant. Spectant te Archangeli, & Potestates, & Dominationes & illa Angelorum multa millia. Sub tantis spectatoribus erubescere, considera quàm dedecorolum sit. Ingressus stadium puluere rigorem animæ tuæ excita, lacertos excute. Progressus in scamma, necesse est vt excutias puluerem, subeas æstui solis flagrantiam. Gravis æstus, sed dulcis victoria. Molesta caligo pulueris, sed speciosa tolerantia. Nemo stadium puluerulentus ingreditur, sed puluerulentum reddunt certamina. Ibi colligitur puluis, vbi palma proponitur. Nemo interim nitidus coronatur; puluerulentum decet victoria.]

1113 Quod si in vno agone, non steterit à nobis victoria, nec coronari contigerit; at saltem in alio satagamus promereri coronam, ad quod Origenes hom. 4. in Psalmum 36. exemplo athletarum secularium adhortatur, his præter cetera [Apostolus cui exempla palæstrici agonis assumpsit cum dixit: *Nemo coronatur, nisi qui legitimè certauerit*; nisi quia nos scire volebat legis certamina & agones, qui & de seipso ait: *Sic pugno non quasi ærem verberans*. Et iterum: *certamen bonum certavi*. Quia ergo certamen nobis est & agon propositus, etiam legis agonem nosse debemus. Sunt athletæ qui in omnibus certaminibus vincunt, & in omnibus coronantur. Inter pædas vincunt, inter agonios vincunt, inter andras vincunt. Alij vincuntur inter andras, sed coronantur inter agonios, nonnunquam etiam inter andras vincunt. Ergo aliquanti semper, aliquanti secundò vel tertio coronantur. Certè miscrum est, & vltimè infelicitatis, in omnibus agonibus tam variis atque diuersis, ne vnum quidem promereri coronam. Ita ergo & Christianus, cui certamen est nouit aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus & potestates & aduersus principes huius mundi, tenebrarum harum, aduersus spiritualia nequitia in celestibus, quum tantos habeat & tales aduersarios, tanquam agonista vigilare debet, si fieri potest; vt semper vincat quotiescumque conflixerit. Quos vocat *pædas*, *agonios*, & *andras*, illi ipsi sunt, quos S. Ambrosius vt supra referebam vocauit *pueros*, *ephebos*, *viros*; complectunturque omnes ætates, ad certamen proportionatum annis, admissos.

Quod ergo illi tentabant, & nobis tentandum, ac Christo agonotheta in nobis certante perficiendum, vt sanè perfecterunt illi, (vt vocat idem Origenes hom. 11. in Exod.) *magni, potentes athletæ*, quos ibi enumerat. Tantum cauendum, quod Iudorus Pelus. monet. l. 2. epist.

FFFF 179. &

179. & lib. 3. epist. 60. & lib. 1. epist. 4. ne tempore confundamus, & in tempore certaminum captemus quietem. Profecit ex Magistro, cuius illa sunt hom. 5. in ad Heb. in *Moralibus*. [Ne queramus remissionem. Christus enim afflictionem promissit suis discipulis. Et Paulus dicit. *Omnes qui pie volunt vivere in Christo Iesu, persecutionem patientur.* Nullus fortis Athleta, in certamine querit lauacra, & mensam repletam cibis & vino. Hoc non est Athleta, sed viri molles & effeminati. Nam athleta pugnat cum pulvere, oleo, calore radij, cum multo sudore, afflictione, & angustia certaminis. Hoc est tempus pugnandi. Ergo & vulnera accipiendi, & sanguinem effundendi, & dolendi. Audi quid dicat Beatus Paulus; *Sic pugno, non tanquam aerem verberans.* Existimemus totam vitam esse ad certamen constitutam, & nunquam queramus requiem. Nunquam si affligamur, aliquid novi & alieni nobis accidisse putabimus: liquidem neque pugil novi & alieni sibi putat accidisse, quando est in certamine. Aliud est tempus remissionis; per afflictionem, nos oportet perfici.]

Damna segnium Athletarum; Imitandi navi.

1114 Quid quod professus athletam, nec impigre certans, non modò corona excidet, sed etiam flagella & damna sustinebit? Origenes hom. 3. in Ierem. pulchre id exponit. Nec tamen debere inde athleta timorem fieri, sic docet. [Legi alicubi quasi Salvatore dicente, & quæro siue quis personam figuravit Salvatoris, siue in memoriam adduxit, an verum sit hoc quod dictum est. Ait autem ipsi Saluator: *Qui iuxta me est, iuxta ignem est: qui longè est à me, longè est à regno. Ut enim qui iuxta me est, iuxta salutem est, ita & iuxta ignem est. Et qui audiens me, & audita prauaricans, factus est vas ira preparatum in perditionem, cū iuxta me est, iuxta ignem est. Si verò quis canens, quoniam qui iuxta me est, iuxta ignem est, longè factus fuerit à me, ne iuxta ignem sit, talis quidem longè futurus est & à regno. Et quomodo Athleta qui non est in agone cōscriptus, neq; flagella metuit neq; expectat coronam: qui autē semel nomē professus est, si victus fuerit, verberatur atque proicitur, si verò vicerit, coronatur: eodem modo qui ingressus est Ecclesiam, (ò Cathecumene ausculta,) qui accessit ad sermonem Dei, nihil aliud quàm cōscriptus est in certamine pietatis: & cōscriptus si non legitime certauerit, ceditur flagellis, quibus non verberantur ij, qui non in principio cōscripti sunt. Si autem contenderit fortiter ad fugienda verbera & contumelias, non solum iniuria liberabitur, sed incorruptam gloriæ accipiet coronam.]*

Exprimendi ergo imitatione navi athlæ, cuiusmodi sanctum Paulum his verbis exprimit sanctus Augustinus 14. Ciuit. capite nono. [Illum optimum & fortissimum vitum, qui in suis infirmitatibus gloriatur, ut eum potissimum commemoremus, qui in Ecclesiam Christi ex gentibus venit, Doctorem Gentium in fide, & veritate, qui, & plus omnibus suis Coapostolis laborauit; & pluribus epistolis populos Dei, non eos tantum qui præfentes ab illo videbantur, verum etiam illos

qui futuri præuidebantur, instruit: illum, inquam, verum Beatum Paulum, athletam Christi, doctum ab illo, vinctum de illo, crucifixum cum illo, gloriosum in illo, in theatro huius mundi, cui spectaculum factus est, & Angelis, & hominibus, legitime magno agone certantem, & palmam supernæ vocationis in anteriora sectantem, oculis fidei liberrime spectant.]

Optimè Cassianus lib. 5. de instit. cap. 18. [Apostolus colluctationis genus se vicisse testatur, dicens: *Sic pugno, non quasi aerem verberans: sed castigo corpus meum, & seruitus subicit.* Quod proprie ad continentia labores, & corporale ieiunium, atque afflictionem carnis, pertinet: Per hanc se pugilem quemdam strenuum suæ carnis esse describens, nec in vanum aduersus eam ictus continentia exercuisse designans, sed triumphum pugna mortificatione sui corporis acquisisse: quo verberibus continentia castigato, & castibus ieiuniorum eliso, victori spiritui immortalitatis coronam & incorruptionis contulit palmam. Vides legitimum colluctationis ordinem, & spiritualium certaminum contemplaris euentum; quemadmodum athleta Christo adeptus de rebellatrice carne victoriam, subiecta illa quodammodò pedibus suis, ut sublimis triumphator inuehitur. Et idcirco non currit in incertum, quia confidebat urbem sanctam Hierusalem ecclesiam se protinus ingressurum. Sic pugnat, ieiuniis scilicet & afflictione carnali, non quasi aerem verberans, id est, in vanum ictus continentia pottingens, per quos non aerem vacuum, sed illos spiritus qui in eo versantur, castigatione sui corporis verberabat. Qui enim dicit: *Non quasi aerem verberans*, ostendit se, tametsi non aerem vanum, & inanem, aliquos tamen in aere verberare.] Ex Ambrosio in Plal. 36. insignem in hanc rem locum supra, dedi.

Transitum ad priorem stadij agonem, qui est equitum.

1115 Alterum genus agonis nostri, quod sub Christo agonothetæ ineundum, & hic attingendum proponebam, eorum est, qui in stadio currunt, siue singulari equo insidentes currant, siue currum agitent. Priorem currendi agonem, Ethnicis quoque frequentatum, ut videre est apud Bulegetium libro de Circo capite 36. notasse videtur sanctus Paulus cum de seipso dixit *bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruaui: in reliquo, reposita est mihi corona iustitia.* Ad quæ verba, Autor Hypognotici apud Augustinum lib. 3. capite 8. insigniter planè prosequitur, quod Christi gratia, atque adeo ipse Christus insidens; hominem regat, ut ad metam æternæ vitæ & brauium felicitatis perducatur. [Reddè namque arbitror (ait autor ille, post prolatum prædictum locum Apostoli,) comparari liberum arbitrium iumentum: vnde & dictum est, *volui iumentum factus sum apud te*, gratiam verò sessor: quia sicut iumentum, animal viuacissimum, ut dometur ad opus homini necessarium, de armento vagum apprehenditur, & incipit per curam domantis se, ad eius proficere voluntatem, ita & liberum arbitrium, quod vulneratum viuunt in homine, gratia Dei apprehenditur de armento luxuriæ

Paulus in hoc agone, qualis.

seculi, in quo sub pastore Diabolo vagatur per incongruas voluntates. Pastorem Diabolum dixi, secundum Zachariam Prophetam, de eo dicentem: *O pastor & idolum!* Apprehenditur ergo gratia, ut dixi, ad demandum liberum arbitrium, ut & male conuersationis deposita feritate humilietur, & ut ad obediendum in opus Domino necessarium corrigatur, & ita per eius semper curam, incipiat in Dei proficere voluntatem. Sicut enim iumentum illud dum in via dirigitur, fessoris manu regitur, ut iter rectum, siue leniter, siue cursim, secundum sedentis in se voluntatem possit incedere, quoadusque ad locum perueniat destinatum, ita & liberum arbitrium; dum in via, idest, in Christo, (quia ipse ait. *Ego sum via, veritas, & vita.*) coepit esse; gratia regimine regitur, ut in semitis Domini, recto corde, siue patientia charitatis, siue feruente spiritu, idest, secundum diuisiones gratiarum spiritus, qui per gratiam diuidit singulis prout vult, possit ambulare, quoad usque ad promissum regnum celorum perueniat. Ideo & in Psalmis ait, *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam.* Et tu illud, cum aliquoties sub fessore, pastum largioribus cibariis, incumbens freno, cursu extollitur, fessoris flagello caditur, ut secundum eius ambulet voluntatem, similiter & liberum arbitrium, dum homo gratia Dei immemor in prosperis efficitur, & tanquam de sui possibilitate gloriatus extollitur, eius flagello corripitur, cum in variis tribulationibus & afflictionibus paululum subiugatur: ut humiliatus homo, in sua infirmitate ad gratia recurrat auxilium. Sicut ergo homo sedens in iumento, cum pegerit quod incescit, dicit. *Feci hodie* (ut puta, triginta milliaria: cum illo sedente, iumentum cucurrit triginta milliaria, sed non ea cucurrisset, nisi a se fessore, tam directum in via, quam gubernatum fuisset; ite ergo fessor quem gratia figurat, dicit, feci triginta milliaria. Ipse enim fecit, qui iumentum facere fecit, & tamen utrisque labor itineris imputatur. Ita & gratia, & liberum arbitrium, peragitur sine dubio iter fidei liberum, dum Dei Christianus facit precepta. Sed non, (ut supra dixi,) sine gratia dirigente vel gubernante, propter quod dicitur in Psalmis, *Dirige in conspectu tuo viam meam*: Et a Domino gressus hominis diriguntur.]

Philo item l. 1. de vita Moysi, adolescentem Moysen, probe agentem suum equum, ita describit. [Egressus deinde pueritiam, magis curam intendit, non ut quidam freno laxans concupiscentiis, quamuis non deessent incitamenta plurima, quae se vbertim offerunt in Regum domibus: sed sobrietate atque temperantia, tanquam habens quibuldam eas cohibens, ne ferrentur impetu nimio; atque ita singulos affectus suapte natura impotentes & indomitos, cucurabat quantum poterat. Quod si alicubi decessisset ab officio, vel offenderet non nihil, seuerè a se ipso penas exigebat: & in vniuersum dabat operam, ut ad primos impetus animi resisteret, quasi contumacem equum obseruans; nimirum ne inuito auriga ratione, cursum plus satis accelerantes, confunderent perturbarentque omnia. Haec sunt enim bonorum & malorum origines: Bonorum, si ratio teneat imperium: Contrariorum, si affectus dediscunt obedientiam. Merito igitur stupori erat omnibus familiaribus, tanquam nouum naturae miraculum.]

Theoph. Raynaudi de Attrib. Christi.

1116 Et hic quoque, Apostolum tanquam huius agonis ideam Christianis omnibus propositam, exhibet Cassianus l. 5. Instit. cap. 18. cum ait. [Apostolus agonem cuius se consummasse describit, cum dicit; *Sic curro, non quasi in incertum*; quod specialiter refertur ad intentionem mentis, & feruorem spiritus sui; quo, toto Christum sequebatur ardore, cum sponsa decantans; *Poste in odorem vnguentorum curruimus*, & iterum: *Adhuc anima mea post te.*] Et anteriori cap. 17. expendens locum ex 1. Cor. 9. quo Apostolus proficitur, se currere non quasi in incertum. [Non currit (inquit), in incertum, qui obliuiscens posteriora, ad ea quae priora sunt, extendit se, ad destinatum persequens brauium supernae vocationis Dei in Christo Iesu: quo semper dirigens suae mentis obtutum, & ad eum omni cordis preparatione fixum, cum fiducia proclamat; *Bonum agonem certavi, cursum consummaui, fidem seruavi.* Et quia se nouerat, post odorem vnguentorum Christi, praepeti conscientiae deuotione infatigabiliter cucurrisse, cum fiducia infert, & dicit; *De caetero reposita est mihi corona iustitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex.* Et ut nobis quoque similem retributionis spem aperiret, si in agone cursus istius imitari eum velimus, adiecit; *Non solum autem mihi, sed & omnibus qui diligunt aduentum eius*: participes nos coronae suae in die iudicii fore pronuntians, si diligentes aduentum Christi, non illum tantum qui etiam nolentibus apparebit, sed etiam hunc qui quotidie in sanctis commeat animabus, victoriam certaminis castigatione corporis acquiramus.]

Paulinus item exquisitè Epist. 2. [Christus nobis magistrum dedit, quem imitatore habebat, per quem ad ipsius Domini imitationem peruenire possumus. Nam ipse me magister in acie stare, in stadio currere, in agone luctari docet, liuidum faciens corpus suum, & quae retrò sunt, obliuiscens: & in priora se extendens: atque ita fundatus in petra, ut etiam in infirmitatibus gloriatur; & cum infirmatur, tunc potens sit, omnia potens (ut ipse proficitur), in eo qui confirmat suos, Christo, qui pro nobis pugnat, & vincit in nobis.]

Equi substratio, & ad equitadā instructio.

1117 Quomodo in sternendus equus noster ut Christus ei lubens insideat, audi Ambrosium l. 9. in Lucam. *serè initio.* [Apostoli propria Christo vestimenta substernunt, quod factò gloriam Euangelicæ praedicationis praferrent. In scriptis enim diuinis, plerumque vestimenta virtutes sunt, quae gentium duritiam aliquantulum propria quoque virtute mollirent, ut inoffensa uenturae felicitis obsequia, sedulis affectibus exhiberent. Non enim mundi Dominum, forensi specie gestari dorso asinae delectauit, sed ut latente mysterio, penetralia nostrae mentis insterneret, & in secretis animorum, interiore concessu mysticus vector insideret, quasi quodam corpore diuinitatis insulus, regens mentis vestigia, lasciuia carnis infranans, ut ductu pietatis, assuetum populi gentilis edomaret affectum. Felices illos qui talem internis renibus receperunt victorem.]

FFFF 2 Felices

Felices planè illos, quorum ora ne multiloquio solverentur, verbi cælestis habena restrinxit. Quæ est ista habena, fratres? Quis me doceat, quemadmodum ora hominum, aut restringat, aut soluat? Monstravit mihi habenam ille qui dixit. *Vt deus mihi sermo in aperi-
one oris mei.* Sermo ergo habena est, sermo stimulus est; & idè durum est tibi aduersus stimulum calces mittere. Docuit igitur hic nos aperire ora, stimulum perpeti, ingum ducere. Doceat & alius linguæ retinacula pati. Rarior enim taciendi virtus est, quam loquendi. Doceat planè illi, qui velut mutus, aduersus dolum non aperuit os suum, paratus in flagella, & verbera non recusans, vt esset pia sessio Dei. Disce à domestico Dei, gestare Christum, quoniam prius te ille gestabat, cum pastor errantem reduceret ouem. Disce sedula mentis tuæ dorsa substerner, disce esse sub Christo, vt possit esse supra mundum. Non quicumque, facile vehit Christum; sed ille qui potest dicere. *Incuruatus &
humiliatus sum nimis, rugiebam à gemitu cordis mei.*

De equo boni desiderij, & stramentis pie deuotionis, sella circumspectionis, flagello de funiculis peccatorum, ac bonorum exemplorum calcibus, quibus peccator fugit ad Deum, sed præ festinatione, omisso prudentiæ freno, scitè S. Bernardus serm. 1. & 2. de pugna spirituali: quæ dimitto quia sunt extra stadium, in quo versamur. Vt & quæ de quo ad salutem fallaci, passionibus inquam, disserit Origenes homil. 15. in Iosue.

Stadij agon posterior, qui aurigarum.

1118 Perga ad posteriorem currentium in stadio agonem, qui est aurigarum, siue agitatorum. Et omnes quidem in nobis ipsi currum, & equos, & aurigam, vel infessorem à naturæ autore datum nanciscimur, vt docet S. Cyprianus in calce libri de bono pudicitia, his verbis. [Coerceat animus stimulos carnis: refrenet impetum corporis. Accepit enim hanc potestatem, vt illi ad imperium eius membra seruirent: & quasi legitimus ac profectus auriga, vltra concessas corporis metas extollescentes se carnis impetus, cælestium præceptorum habenis reflectat: ne vltra terminos suos, curus iste corporis raptus, in periculum suum secum & ipsum rapiat aurigam.]

Idem fusè prosequitur Philo l. de Agricult. qui aurigationis illius, vel potius infessionis male obita, luctuosum exitum sic describit præmissa distinctione equitis, vel aurigæ, (quos pro eodem habet, quia his ascenditibus, ars simul equitandi vel aurigandi ascendit: ab infessore, vel pro vt in Mosi cantico denominatur *ascensore*, qui non agit currum, vel equum, sed agit, & abripitur in exitum; Tuam si libet animam considera. Inuenies enim inter partes eius, & equos & aurigam ascensorem, sicut & extra te. Equi sunt, furor & concupiscentia, ille mas, hæc femina: idèque ille vt mas, gestit elata ceruice libertatem appetens: hæc verò seruiior, & calidior, domum depascit ac deuorat, vt femina: infessor autem & auriga, vnus est, nempe intellectus; sed auriga tunc, quando ascendit cum prudentia: quando autem cum imprudentia, infessor est. Imprudens igitur pie imperitia nō potest

habenas retinere, sed patitur elabi de manibus. At iumenta habenis libera, temetè discunt nullo ordine. Sessor verò præ imbecillitate suæ, stinere se non valens, decidit: & laceris genibus, manibus, facieque male mulctatus miler, depedibus in curra hærens, raptatur supinus, & tractum in orbita caput, ceruicem, humerosque ambos confauciatur. Deinde hūc illoque distractus & illisus omnibus passim obiacentibus, miserrimo genere mortis extinguitur. Et hūc quidem talis exitus obuenit, Curus autem iam leuior, & violentè quassatus, Curus autem iam quale incidit, facile frangitur, vt instaurari non possit & compingi denud. Iumenta autem omni retinaculo liberata, concitantur & effrenantur, nec prius desinunt currere quam collabantur, aut in aliquam rupem delata, ipsa quoque intereant: atque ita curus animæ vna cum vectore totus perit per aurigæ inscitiam.]

Scitè quoque Maximus Tyrus dissent. 25. in fine. [Quo humana conditio (inquit) minorem se esse diuina fateretur, propterea scilicet quod animum terrestri corpori, tanquam aurigam imposuit currui, cuius & habenarum sustinentium, & incitandi vim esset habiturus: hūc enim aurigæ simul aurigandi artem, vitæque tradidit: simul etiam liberum abotendæ artis arbitrium dedit, qui postquam inscenderit currum, & habenas acceperit, siquidem felix beatusque animus sit, memoriæque habeat, se iussu Dei sublatum esse in currum, valideque aurigationem regere debere, nimirum habenas moderatur, regitque currum, & equorum temeritatem contundit. At equi diuersum appetunt eursum, temerèque hūc atque illuc rapiunt currum, hūc ad petulantiā, ingluuiem, ac contumeliā; ille ad temeritatem atque fecotiam; alius verò tarditatem, molliem, feruitorem, fatiatem, atque humilitatem seclatur: cuiusmodi seditionibus distractus curus, aurigam conturbat: & si equorum vnus impotens his ceteros vincat, fertur cæcus pro libidine victoris. Quo fit, vt victrice interdum petulantia, vna curus & auriga ad contumelias, conuicia, impuritates, atque alias nefarias minimeque syneceras voluptates: interdum verò dominante iracundia, in multas variisque calamitates, victorque feratur in præceps.]

Currus nostri rota à Christo agitanda, semoto Phœtore nostro.

1119 Nihil proliuius, quam vt infestum illum exitum consequamur, ni Christus currum nostrum ipsemet agitet, & regat. Eius currus rotas quatuor, pro vt non naturaliter tantum, sed etiam supernaturaliter currit, sic describit Philippus Abbas Epistola 15. sub finem. [Videis, quia cum misericordie veritas, vt dignum est, obuiat vel occurrat, adest statim iustitia, iustitia pax occurrit: firmumque fœdus faciunt, & sese redigunt in quadrigam, cuius suæ quadraturæ Christum ducem constituunt, vel aurigam. Prima rota, est Misericordia, quæ in bonis semper operibus antecurrit. Secunda est veritas, quæ necessariò mox occurrat: quæ vno eodemque iunctæ axe, pariter gaudent ferti, pari cursu

curfu procedere, & à se inuicem non auferri. Quod si veritas Misericordiae laeso consilio subtrahatur, cadit biga, facit inefficax, & in nihilum reputatur, & vno carens pede, alterique debito plus innixa, moueri non praeualens, tanquam limo, profundius est infixa. Pars quadrigae posterior, primam Iustitiae ponit rotam, virtutum praecedentium sequacem suae comitem iremotam: dum quod illae occurfu mutuo diligant operari, commendat Iustitia dignum iudicans munerare. Ad quod remuneradume, Pacem continuò vult adesse, quae conscientiam operantis, à diffidentia securam facit esse; quae ab illa mordaces timoris auleos alienat, dilectionem fouet, fidem promouet, spem serenat. Vnde Paulus, *Reddet tibi Dominus iustum iudex*. Iustitia igitur & Pax, vno axe itidem coniunguntur, & praecedentium copulam pari consortio prosequuntur: & his rite dispositis, vehiculum fit quadratum, ordo rectus agitur, opus redditur consummatum. Huiusmodi vehiculos quod praedicto rotarum constat numero conquadrari, nostra debet conuersatio solidari: vt innixa & subnixi tali praesidio, securè prouehatur, & prouectu salutari, de imis ad superos feliciter euehat. Sine hoc quippe vehiculo, nullius ad perfectum operatio potest vehi; sine hoc in excelsum non est raptus Helias magister Heliarum: sed huius quadraturam in Magistro discipulus recognoscit, cum illius spiritum, dupliciter adfore sibi poscit: *Spiritus*, (ait), *qui est in re, duplo sit in me.*

Vt tamen secuta & tuta sit vestitio, amouendus est rector Phaëton; id est, nos ipsi non debemus currum agere, sed Christus. Quare Ecclesia, & pia quaevis anima, de hoc suo agitatore gloriatur Cantic. 6. cum ait, *posuit me currus Aminadab*, quod ita exponit S. Ambrosius l. de Nabuthae cap. 15. [Legimus alibi, dicentem Ecclesiam suae animam; *Posuit me currus Aminadab*. Si ergo anima currus est, vide ne equus, caro sit; agitator autem, vigor mentis, qui regit carmen, & motus eius velut quosdam equos, prudentiae habenis coëctet. Dormitauerunt ergo qui ascenderunt equos, corporis voluptates, nullo eas moderamine gubernantes. Vnde & ascensores eos, quam equites vel agitadores maui nuncupare. Agitator enim cum disciplina & arte pro arbitrio suo equos agit, vel currentes incitat, vel reflectit indomitos, vel reuocat fatigatos, vel manufectos pro sua voluntate cōuertit. Vnde cum reciperetur Helias, & curru quasi ad caelum ferretur, clamauit ad eum Helias, *Pater, Pater, agitator Israël, & eques eius*, hoc est, qui populum Domini bono ductu regebas, constantiae merito hos accepisti currus, hos equos ad diuina currentes, quia moderatorem te humanarum mentium Dominus comprobauit. Idem tanquam boni auriga ce-taminis, victor aeterno praemio coronaris. In H. bac quoque P. opheta, lectum est, ad ipsum Dominum dictum; *Ascende super equos tuos, & equi tui tui saluum*. Agitauit enim Apostolos suos, quos per diuersa mundi direxit, vt toti orbis Euangelium praedicarent. *Ascende*, (ait), *quasi rector equorum*, non quasi ascensor. Ascendit enim eques, non tantummodo vt sedeat, sed vt regat. Eodem recidit quod S. Chrysostomus hom. 14. in ad Rom. ad illud *qui spiritu Dei aguntur*, seruos Dei, vt agitatores equos, spiritui aut-

riganti subicit, spiritus quippe ille est ipsemet Christi spiritus.

Sunt aliqui sanè sub Christo, agitadores currus nostri, sed super omnes, & in omnibus Christus, qui in bonis omnibus praefectus, moderatur & regit. Heliam rectorum populi typum, his verbis depingit Chrysostomus homilia de Ascensione Heliae. [Oportebat errantis populi rectorem, gubernatorem factorum, moderatorem discrepantium voluptatum, Israelis aurigam, qui ad ingum timoris Dei lasciuos & vagos animos reuocauit, fidei lorisque adstrinxit, & ad iter disciplinae recto tenore currentium concordiam quadam copulatione composuit ad regna caelestia curru atque equis transfolare eundem. Hinc Poëtas atque pictores, in figuranda Solis imagine exempla credo sumpsisse: Qui curru atque equis fulgentibus ipse tutilans, atque radians, & fluctu Oceani subleuatur inter praeruptos montium scopulos cuadens, quasi ad caelestia videtur ascendere, in similitudinem nominis eius inductus. Sol enim Graeco sermone, *Helios* appellatur. Vnde *Helias* verè *Helios* quoniam curru atque equis fulgentibus igne, de Oceani fluctu, id est de mundi commotione, per montium scopulos, id est per magnorum laborum difficultates progrediens, ad caelestia deuectus ascendit.] Allegat hunc Chrysostomi locum, & eius doctrinam ratam habet, confirmatque ex Sedulio lib. 1. Operis Pasche. metricè conscripto, Beda q. 27. ad libros Regum. T. les, omnes propositos, nobis regendis à Deo constitutos contemplerur, sed in omnibus regit & moderatur Christus.

Currus Christi, in homine.

1120 Sumus nos quoque agitadores & rector currus nostri, quia cum libero potiamur arbitrio diuinitus indulto, possumus currum mentis, quò libuerit flectere. Sed quia si soli currum nostrum regamus, ad certum exitum ruimus; cum autem benè regimus, rector primarius & agitator, cui gloria rectae aurigationis debetur, Christus est; propterea simpliciter, pia anima agnoscit quod se ad Christum habeat, vt currus, non vt agitator. Praeclarè id ipsum habet alio loco S. Ambrosius: nimirum l. de Isaac. cap. 8. [Rector noster, (inquit), Christus est. Idemque ait anima, *Posuit me currus Aminadab*. Anima ergo currus, qui bonum rectorem sustinet. Si currus est anima, habet equos, vel bonos, vel malos. Boni equi virtutes sunt animae: mali equi, passiones sunt corporis. Bonus ergo rector, malos equos restringit & reuocat, bonos incitat. Boni equi, sunt quatuor: prudentia, temperantia, fortitudo, iustitia. Mali equi, iracundia, concupiscentia, timor, iniquitas. Interdum ipsi equi inter se dissident, & aut iracundia protendit, aut timor, & se inuicem impediunt, & rursum retardant. At verò boni equi volant, & à terris ad superiora se subrigunt animamque eleuant: maxime si ingum habeant suauē, & onus leue, dicentis, *Tolite iugum meum super vos; iugum enim meum suauē est, & onus meum leue*. Ipse rector est, qui nouit equos proprios gubernare, vt a qualis omnium cursus sit. Velociore prudentia tardat, iustitia admonet flagello proprio seigniores reddit, fortitudo duriores reddit,

FFFF 3 nouit

De eodem curru, ex Ezechiele.

1121 Locum ex c. i. Ezechielis, quem ad rem præsentem protulit S. Ambrosius, accommodat ad eandem, & plenè illustrat S. Macarius tota propè homil. i. ex qua describo quædam huic loco magis apta. Postquam ergo uniuersam visionem protulit apud Ezechielem describitur, compendio retulit, subiungit. [Hoc autem ipsum quod in excelsu mentis Propheeta vidit, verum erat & certum: ceterum quippiam etiam aliud mysticum & diuinum subiudicabat ac repræsentabat; nempe mysterium quod à seculis reuera absconditum est, posterius autem temporibus in aduentu Christi manifestatum. Nam mysterium vtiq; contemplabatur animæ, quæ Dominum suum erat susceperat, & illi thronus gloriæ futura. Anima enim quæ digna habita est vt fieret particeps spiritus in lumine illius, & illustrata est à decore innarrabilis gloriæ eius, cum præparauit eam sibi in sedem & domicilium, tota lumen euadit, tota facies, & tota oculus; neque superest illa pars illius, quæ spiritalibus oculis non sit plena; hoc est, nihil habet tenebrosum, sed tota prorsus sit lumen & spiritus, tota plena oculis, nullam habens partem à tergo; siue posteriorem, sed vndique faciem præ se ferens, ineffabili pulchritudine gloriæ luminis Christi, veniente in illam, & in ea residente. Et quemadmodum Sol sui planè similis est, nullam habens partem posteriorem aut inferiorem, sed totus penitus lumine splendet, & totus lumen est, & partium similitudo: aut quemadmodum in igne, lumen ipsius ignis totum sibi simile est, nihil habens in se primum aut posterum, maius aut minus; sic & anima quæ planè illustrata est ab ineffabili pulchritudine gloriæ luminis vultus Christi, & spiritu sancto repleta, ac digna quæ fieret domicilium & thronus Dei, tota oculus, tota lumen, tota facies, tota gloria, & tota spiritus euadit; nempe sic eam adornante Christo, gestante, agente, baiulante, & ducente illam, & hunc in modum illam influente, & spiritali decore adornante. *Etenim manus, inquit, hominis erat subitis Chubim.* Nam ipse est qui illa vehitur, & illam dirigit. Quatuor autem animalia currunt vehentia, repræsentabant principales animæ partes & rationales. Nam quemadmodum aquila, inter ceteras aues principatum obtinet, & leo inter feras, tantus autem inter animalia mansuetus, & inter creaturas hominis ita quædam sunt animæ portiones rationis capaces & magis præcipuæ, voluntas, scilicet, conscientia, mens, & amandi facultas. Per has enim currus animæ gubernatur, & in illis Deus requiescit.] Et inferius. [Quocirca sessor ille vehitur & fertur in curru, & throno oculatorum animalium, seu ab vnaquaque anima quæ thronus illi facta est & sedes, & quæ oculus est & lumen, cum infederit in illa, & cohibet illam frans spiritus, prout nouit qui dirigit illam. Quemadmodum enim animalia illa spiritalia, non pergebant quocumque libere, sed quod nouerat & volebat is qui sessor erat, & dirigebat: sic & in hac vita, cohibet ipse & impellit dirigens spiritu suo, ita vt proficiantur non pro arbitrio suo in cælum cum voluerint, & abiecto corpore tractat & impellit animam sapientia

nouit copulare discordes, ne fortè currum suum dissipent. Itaque licet intelligibili spectaculo, videre vnamquamque animam cum summo certamine ad cælum rapi, festinantes equos qui priores perueniant ad brauium Christi, quorum prius imponatur palma ceteris. Isti sunt equi subiecti fidei iugo, attriti vinculo charitatis, iustitiæ frans, retinaculis sobrietatis. Polchre ergo ait; *Posuit me currus Aminadab*, hoc est, pater populi. Ipse autem qui pater populi, idem pater Naafon, idest serpentum. Iam recole quis fuit, serpens in cruce pependerit pro salute vniuersorum, & intelligis illam animam esse pacificam, cui pater Deus præfuit, Christus agitator: quia scriptum est & hoc nomen in nostris; *Pater, Pa. er, agitator Israël.* Hic ergo agitator dicit; *Conuertere Sunamitis, conuertere.* Benè & quasi agitator, & quasi ad currum dicit, *Conuertere Sunamitis*, hoc est pacifica. Quæ enim pacifica est anima, citò se conuerit & corrigit, etiam si ante peccauit, & magis eam Christus ascendit, & regere dignatur, cui dicitur, *Ascende in equos tuos, & equitatus tuus sanitas.* Et alibi, *Misisti equos tuos Tharsis.* Hi sunt equi Christi. Ascendit ergo equos suos Christus, ascendit Verbum Dei animas pias. Plagulam ex hoc loco decerpit, & allegoriam quam hic prosequimur, confirmauit S. Augustinus 2. Contra Iulian. *sub medium.*

Rursus pulcherrimè S. Ambrosius lib. 3. de Virg. [Scriptum est; *posuit me carrus Aminadab*: eo quod anima nostra coniungitur corpori, & velut quidam equorum frementium currus, rectorem sui querat aurigam. Aminadab enim pater Naafon fuit, sicut in Numeris legimus, qui erat princeps populi Iuda: cuius figura refertur ad Christum, qui verus populi princeps animam iusti, velut currum agitator ascendens, verbi habens gubernat, ne violentorum equorum furore, in abrupta rapiatur. Sunt enim eius velut quatuor equi, quatuor affectiones; ita, cupiditas, voluptas, timor. Quibus furentibus cum cæperit agi, nequaquam se ipsa cognoscit. corruptibile enim corpus, animam grauat, & tanquam irrationalium animalium cursus inuitam rapit, volentibus curis velut quodam impetu protuentem, donec memoratæ corporis passionibus, verbi virtute mitescant. Hæc verbi tanquam boni agitatoris est prouidentia, ne illi animæ quæ in se non est morti obnoxia, corpus mortale coniunctum, agitationem sui faciat esse difficilem. Primum igitur hos veloces motus corporis domitet, & nexu rationis infranet: diem caueat ne dispari motu se velut equi implicent, vt bonum aut improbus decoloret, aut tardus impediatur, aut turbidus inquietetur. Fremit enim equus malitiæ, seseque iactando, currum lædit, grauat iugalem. Hunc bonus auriga demulcet, & in campum veritatis emittit, fraudis declinat anfractus. Tutus ad superiora cursus est, periculosus ad inferiora descensus. Inde quasi emeriti qui benè portauerint iugum Verbi, vsque ad Domini præsepe ducuntur, in quo non fœnum est esca, sed panis qui descendit de cælo. Huius currus rotæ sunt, de quibus dixit Propheeta; *Et spiritus vita, erat in rotis*: eo quod currus animæ teres & rotundus, sine vlla ostensione voluatur.]

Sapientia sua, in celestia, & rursum cum voluerit, descendit in corpus & in cogitationes; deinde, cum libuerit, progreditur ad terminos terrarum, & animæ reuelat mysteria. O præclarum, & bonum, atque solum aurigam verum! Concludit hominiam, demonstrans in hac Christi aurigatione situm esse vniuersum animæ bonum. [Quapropter si factus es Dei thronus, & insidet in te, celestis auriga, & anima tua tota euasit oculus spiritualis, & tota facta est lux; si etiam enutritus es cibo illo spiritali, & hausisti ex illa aqua viua, atque induisti arcani luminis vestimenta; si denique tuus homo interior expetuit, iis omnibus abundat; Ecce iam viuus vitam reuera æternam, amodo cum Domino anima tua requiescente. En adeptus es & accepisti hæc à Domino in veritate, vt viuas veram vitam.]

Hæc quidem iam ex hac vita obtingunt animæ, quæ auriga Christo regitur, & agitur; sed nihil hæc tamen eximia & illustria, nihil inquam ad vitam & beatitudinem, quam comprehenduntur decur o feliciter stadio, & reportata victoria, reponet optimus Agonotheta. Palma nomine, tanquam plenitudo victoriæ exprimitur. Hæc animæ quam Verbum rexit, & agitauit remuneratio. Audi S. Ambrosium lib. de Isaac c. 8. [Ascendit ergo equos suos Christus, ascendit Verbum Dei animas pias. Vnde cognosce quia & istam ascendit, & perduxit eam ad locum palmæ, quando & dicit ad eam. *Quam pulchra & suauis facta es charitas, in deliciis tuis? Statuta tua similis facta est palma.* Et ipsa ait, *Dixi, ascendam in palmam.* Sed etiam ipsa charitas palma est. Ipsa est enim plenitudo victoriæ. Plenitudo enim legis, charitas est. Curramus ergo, vt comprehendamus: curramus, vt vincamus. Qui vincit, ascendit in palmam, & manducat fructum eius. Qui vicit, iam non currit, sed sedet; sicut scriptum est. *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in sede mea, sicut & ego vici.* & sedeo cum Patre meo in sede ipsius. Hinc Philosophi, curulia illa animarum in suis libris expressere certamina, nec tamen ad palmam peruenire potuerunt, quoniam summmitatem verbi & altitudinem illam animæ nescierunt, quam cognouit hæc anima, in qua erat verbi conuersio. Sic enim ait, *Ego fratri meo, & super me conuersa eius.* Hunc sensum tertio repetiuit diuersè in Canticis Canticorum. In principio ait, *Frater meus mihi, & ego ei, qui pascitur in liliis, & sic dum aspires dices, & amoneantur vmbre.* Deinde ait, *Ego fratri meo, & frater meus mihi, qui pascitur inter lilia.* In fine ait, *Ego fratri meo & super me conuersa eius.* Primum ad institutionem animæ, idè & præmisit, *Frater meus mihi.* Illo enim demonstrante se, etiam adherendi Deo sumpsit affectum. Quod sequitur, secundum profectum; Tertium secundum perfectionem. In primo, quasi in institutione, adhuc vmbra videt anima, nec dum Verbi appropinquantis reuelatione commotas; & idè adhuc ei dies Euangelij non refulgebat. In secundo, sine vmbra confusione odores pios carpit. In tertio, iam perfecta requiem in se Verbo ministrat, vt conuertatur super eam, & caput suum reclinat, atque requiescat. Accipit, (vt vides,) S. Ambr. conuersionem Christi sponsi ad animam sponsam, pro reclamatione, & quiete in ea, tanquam in throno & sella curuli sua.

Christi potestas, in cordis nostri aurigatione, & refectione.

1122 Sed neque incommode, equestrem hanc vocem, qua designari vidimus faciem equorum & curus ad aurigæ nutum circumactionem, vlturpatam eo loco dixerim à sponsa significante faciem ad preces suas & vota inflexionem sponsi; sicut & ipsa, sponsi voluntatem habet pro habentibus, quibus circumducitur, & summa cum docilitate agitur quaquaversum. Vnde datum Christo ab Isaia c. 9. nomen *admirabile*, censuit S. Bern. ser. 2. de Circumcis. Quod si S. Chrysost. in psal. 13. Imperatorem, *primum orbis aurigam* dixit, quanto potiore iure, id de Christo dixerim? Suspexit meritisimò, hanc Christi rectoris ac velut aurigæ, ad corda hominum regenda potestatem S. Paulin. Epist. 29. *sub finem*; idque ait esse quod Sap. 7. dicitur, sapientiam per electas animas semet immittere. Id est Christum Dei sapientiam, vbique se gentium, verbi voluntate circumferre, & virtutem virtutum, ac mentem mentium, se prodere, cum disperdit superbos à mente cordis ipsorum, per beatissimam (vt vocat,) mentis ac vitæ immutationem. Et quamuis ait ostendi in raris, quod omnibus si velint proferat, (sufficit enim vniuersorum institutioni forma paucorum.) Tamen ea paucitas & varietas sequentium aurigæ Christi ductum, spectat tantum multitudinem multo ampliorem, eorum quibus specialis ille fauor, ex Christi agitatoris cura non obigit. Qua ratione Orig. l. 3. contra Celsum, ganniente Cello quod Christum pauci sequerentur, initio respondet, [Fuisse quidem ab initio paucos Christianos, collatos ad posteriora tempora constat, quamuis non omnino pauci erant, hoc enim inuidiosum fecit Iesum: & Iudæos concitavit ad illi struendas infidias, quod quaterna quinquæ milia hominum sequebantur eum vsque in solitudines, non annumeratis mulieribus & pueris tanta vis attrahendi, velut linx quædam inerat Iesu sermonibus, vt non solum viri, sed etiam femina, omnia imbecillitatis & exultationis cura, persequerentur eum haud grauati vsque in solitudines doctrinæ gratia: nec minus pueri omni alioquin affectu carentes, siue illi parentes, sequerentur, siue potius diuina quadam vi adducti, illius desiderio faciebant iter vna cum genitoribus.]

Vel certe ea paucitas de qua agebat S. Paulinus, spectat tantum illos, in quibus Christus ipse degens in terris, potestatem hanc suam agitantorum & regendorum humanorum animarum, voluit esse manifestam atque testatam, qui non fuerunt sanè adeo multi. Fuerunt tamen aliqui, & vt cætera exempla superius proposita premam regitare duntaxat placet, exemplum S. Matthæi, quo Christus initio prædicationis suæ, Regem se eorum, & voluntatum aurigam prodidit. Et addere possumus exemplum quod sub finem vitæ Christi Domini exhibitum est, missis Discipulis ad soluendum pullum & asinam; & populis ad triumphum Christo decernendum & exhibendum commotis; nec non Domino domus persuaso ad cœnaculum grande stratum, (quod sibi & familie, vt verisimile est destinaret,) externo homini concedendum. Nam de miraculo subitationis salutis

in

in latrone, satis superque suo loco actum in isto opusculo, ut non sit opus hic denuo id verfare.

*Exempla illustria aurigationis cordium
per Christum hic superstitem;
S. Matthæum.*

1123 Christi igitur aurigæ sapientiam atque potentiam in S. Matthæi conuersione, is facile capiet, qui Matthæum Publicanum fuisse perspicuum habuerit. Est autem publicanus, (vt definit S. Chrysostomus t. 5. Græcol. serm. 56. & 68.) [Limes improbitatis vltimus, libera violentia, rapina sine reprehensione.] Christus ipse Matthæi 5. vt deploratæ conscientie homines notaret, Publicanos protulit, dicens, *Si diligitis eos qui vos diligunt, nonne & Publicani hoc faciunt?* q. d. non esse id eximium, cum etiam pessimi alioqui homines idem præstarent. Tetrissima sunt quæ de huiusmodi carnuioratum auum verèque harpyarum in Iudæa factis, recitat Philo de specialibus legibus *sub finem*, agens de pena rei in cognatos non transferenda; vbi defecit Publicanos, vt genus barbarum, & colluuiem hominum inuigilantium exlugendo generi suo, & ebibendo humano sanguini; Quod Salianus quoque l. 5. de Prouid. expostulauit. Ex hoc igitur numero hominum, erat Matthæus. Quod tonitruum, quiuue fragor vehementissimæ orationis, hunc in sceleribus soporem excussit? Quanta, quam diuturna, quamque attenta necessaria fuerit industria ad persuadendum, vt aurum cui incubabat, abiiceret? Vt euaderet in virum frugi & vulgari modo probum?

En veri animorum rectoris industria, simul ac potentie specimen planè insigne. *Cum transiret Iesus*; neque enim hæsit, vel longa oratione, aut mirabilis alicuius operis parratione hominem perculit; sed cum transiret, & Matthæum in telonio nihil minùs cogitantem aduertisset, duobus hisce verbis, ab auro suo à rationibus à re domestica, quæ illi (vt grande conuiuium mox exhibitum docet,) copiosa erat, hominem auulsit; *sequere me*. Nec ille comperendinauit, aut componendorum duntaxat negotiorum gratia, breuem moram poposcit, causatus debitorum apud quos periclitaturæ essent pecuniæ, non receptis fortasse collybisticis chirographis. Non obserandi saltem telonij, spatium expetiit: sed vt audiuit fundentem inter transeundum quatuor illas syllabas, *surgens secutus est eum*; factus momento doctor misericordie, qui auitia fuerat institutor, ait Chrysologus secum, 30. Constat, inter nos, qui in fidei Christianæ luce viuimus eruditi à pueris & formati ad vitam sanctam atque perfectam, quantum est ex Ecclesiæ constitutione & fundamentariis legibus quæ neminem Christianum latent; si orator dicendi facultate instructissimus, copioso verborum & rationum torrente, propositis æternis præmiis ex huiusmodi genere discolorum pecuniæ, (vt cum Cypriano loquar) vnum aliquem adoriretur, agere perfecturum, vt alienis abstinent, contentus viueret suis, aut de malè partis restituendis, consilium iniret. Quæ igitur par sit oratio, celebranda huic Christi in Matthæi

pectus potentie, quæ hominem quælibet faciendi aded studiosum, vno & altero verbulo, ad rerum omnium contemplationem subit adduxit?

Despondeo aliquid par huic cordis Matthæi aurigationi per Christum. Quate ab eo, illud primum ex S. Gregorio 20. moral. cap. 4. præfatus, hoc planè esse, quod de se Iob in Christi persona cap. 29. pronunciat, *si voluissim ire ad eos, sedebam primus*. [Quia enim (sicut scriptum est,) omnia operatur, secundum consilium voluntatis suæ, non secundum nostrum meritum: sed quia ipso ita vt vult, visitatione suas nos Dominus illustrat; Itaque & cum vult venit; & cum venerit, primus sedet: quia & aduentus eius in corde nostro gratuitus est: & appetitus eius desiderij in cognitione nostra, equalis cæteris desiderijs non sit. Sequitur, *Cumque sederem quasi Rex circumstante exercitu, etiam tamen morientium consolator*. Quasi Rex Dominus sedet in corde; quia circumstrepentes regit animorum motus in nostra cogitatione. In mente quippe quam inhabitat, dum torpenta excitat, iniqua frænat, frigida accendit, accensa moderatur, emollit rigida, fluxa restringit: ex ipsa hac diuersitate cogitationum, quasi quidam illum exercitus circumstat.]

Dominus asine & pulli, ad Christi triumphum adductorum.

1124 Nec minùs se Regem humanæ voluntatis ac animorum aurigam prodidit Christus, sub extremam vitam, cum aduentante tempore quo felici clausula labores suos obsignaturus erat, triumphantis specie Ierosolymanam urbem ingressurus, mandauit duobus discipulis, vt in Castellum, in *asina*, oppidulum aut *mapale*, quod contra erat, profecti; alinam & pullum quæ alligata reperituri erant, soluerent, & ad ipsum adducerent. Quod si superueniens aliquis reclamaret, illud vnum dicerent, *Dominus his opus habet*; nec dubitarent, quin illic finendi essent ea animalia adducere. Hoc insigne planè est, Christi cordium rectoris, & quo voluerit ea agentis, specimen.

Quod vt perspicuius, obseruandum est, perperam Lyranum Matthæi 21. & Comestorem in Historia scholastica, censuisse pullum & alinam sub nullius dominio fuisse, sed ad pauperum vsum, pro necessitate, in castello Ierolymis non procul distito, fuisse exposita. Hoc manifestè redarguit illis S. Lucæ verbis c. 19. *soluentibus autem illis pullum, dixerunt Domini eius, ad illos, quid facitis soluentes pullum?* En Domini eius. Perperam item Catharinus, agnoscens hæc animalia verè Domini alicuius fuisse, Christum ea mendicatio & suppliciter accepisse dixit, quod vnde collegerit non video. Nullum quippe verbum in tota hac narratione, apud Euangelistas varios, sapientem mendicationem, vel supplicem petitionem; sed discipuli bini illi missi, iubentur nemine præmonito, solvere animalia & adducere, ac si quis superueniens domesticorum obstaré vellet, moneretur dicere: *Dominus his opus habet*. Quæ non est supplicis deprecatio, sed imperantis potius, sequere gerentis pro eo qui de re disponere possit pro arbitratu, & independentem ab eo, penes quem est.

Addit

Addit quidem S. Matthæus ad verba proposita, *Dominus huius operis habet*, hæc quæ sequuntur, & *confessum dimittet eos*; quæ verba Autor imperfecti operis in Matthæum, ita accepit, ut sensus sit, Dominum Iesum, qui opus haberet iis animalibus, confessum ea remissurum. In quo sensu, ea verba sapienter demissionem & deprecationem, ut annuant abduci animalia, post breuem usum remittenda. Verum S. Marcus cap. 11. eam verborum S. Matthæi interpretationem manifestè repellit, monstratque sensum esse, animalia continuò dimittenda fore à Dominis. *Dicite* (inquit,) *quia Dominus necessarius est, & continuo illum dimittet huc*. Ex mox recitata reclamazione domesticorum, cum viderent ab incognitis solui pullum, addit S. Marcus, *qui dixerunt ei, sicut præceperat illis Iesus, & dimiserunt eis*. Constat ergo, dimissionem cuius S. Matthæus meminit, non spectare ad remissionem animalium, iubente Christo mox faciendam; (quæ sanè non rectè vocanda fuisset *dimissio*, sed dicenda potius fuisset *remissio*;) spectare autem ad dimissionem dominorum, permittentium abduci animalia ad usum Christi. Sicque eueritur ea falsò excogitata precatio supplicis Christi, ad exorandum abducendorum ad breue tempus animalium facultatem.

Statuendum denique est, asinam & pullum non fuisse apud Hebræos rem nihili. Neque enim vii apud nos asollet, adeò abiecta erant ea animalia, ut villum duntaxat capium vectationi deferrent; sed qui erant inter Hebræos diuissimi, ac vii principes, pullis asinarum infidebant, non secus ac apud nos, Magnates mulabus aut mannis totulariis, peruehi mos est. Quod docent 30. filij Iair, hominis locupletissimi, Iudic. 20. qui sedebant super 30. pullos asinarum. Et ibidem c. 12. quadraginta filij Abdon, & eius 30. nepotes, sedebant super 70. filios asinarum. Diferè hoc de Asinis Arabia, & Palestina, equos aliarum regionum æquantibus Origenes lib. 1. in Iob.

Sic complanatis omnibus quæ in ea Evangelica narratione poterant negotium facessere, manifestè inde habetur, quanta facilitate Re-ctor cordium Christus, curam animarum quâ lubeat ageret, ut meritò re bene expensa S. Chrysostomus hom. 67. in Matth. sic statuat: [Tu verò diligenter expende, quot mirabilia peragit, & quot prophetias adimplet: asinam inuenturos prædixit, neminem prohibitorum, & omnes tacituros affirmavit, quæ Iudæorum culpa non parua esse videtur: siquidem qui nunquam eum viderunt, sua ipsi sine controuersia tradunt, cum Iudæi etiam per discipulos signa facientem videntes, non receperunt. Non fuit res ipsa parua. Quis enim illis persuasit, quum res ipsorum auferrentur, præsertim pauperibus, ac forsan agricolis, nullo modo aduersari? Cur dixi non aduersari, sed nec interrogare quidem, aut interrogantes responso audito tacere, atque cedere? Nam utraque ista pariter mihi mirabilia & inaudita videntur. Non enim paruum est, cum traherentur iumenta, nihil dixisse: & si dixerant, cum audissent quia Dominus illis indigeret, cessasse: maxime cum non ipsum, sed discipulos eius viderent. Hinc omnes docet, Iudæos in ipsum irruentes solo nutu reprimere potuisse. Hic etiam discipulos docet quicquid ille peteret, etiam si animam dare iuberet, absque

Theoph. Raynandi de Attrib. Christi.

vlla controuersia esse parendum.]

Non potest id melius oculis subiici, quam si quisque id apud se agi cogitet. Puta si duos è stabulo suo equos, per homines ignotos abduci, nemine domesticorum rogato, aut præmonito, contingeret: & superuenienti, & quò, ac quorsum abducerentur roganti, responsum daretur, Dominum æquè ignotum, his indigere, & ad se abduci iussisse; nulla facta reductionis mentione. Per se liquet, homini cui res suæ charæ sint, eam abductionem fore difficilem. At non erant profectò Hebræi, minùs affixi terrenis rebus, quàm nunc sumus: nec minùs charæ habebant, quæ possidebant, homines planè animales, & toti carni ac terrestres. Proditum itaque est, in ea tam lubenti animalium dimissione, ad simplicem voluntatis Christi per Discipulos insinuationem esse verè Christum cordium rectorem, & auctorem; à quo summa cum docilitate circumagantur & voluantur quò visum fuerit.

Turbæ clamantes, Hosanna.

1125 Adductis asina & pullo, excita Christi voluntate populi multitudo, propè immensasque de arboribus ramos carpunt, interque cæteras spoliant ramis palmam, cui per tempus Hierosolymitanæ obsidionis, in vniuersali omnium arborum & plantarum vastatione, ac etiam aliquot post seculis, repensum est, ut superstes esset: quod S. Cyrillus Hierosol. Antistes catech. 10. refert. Pats, vestimenta abiiciunt, humique sternunt calcanda; honoris genere, quod Plutarchus in Catone, inter eximios qui vnquam magnis triumphatoribus habitii fuerint, honores numerat. Non defunt qui Oliuarum, & Palmarum, aliarumve mitium arborum ramos manu præferant, indicem subiectæ voluntatis. Imò verò iure dixerim eam fuisse mutam professionem maiestatis, cui vita ipsa & facultates sint obnoxie. Nam Rami (iuxta Clementem Alex. 5. Strom. cap. 4.) Symbolum sunt primi nutrimenti, aut brevis vitæ nostræ. Idèd dantur iis qui adorant. Apud S. Dorotheum doct. 18. *in fine*, alia non minùs illustris Christoque honorifica horum ramorum significatio subiicitur. Sic enim scribit. [Quid verò est proficisci illi obuiam cum palmis & ramis oliuarum? Quando quispiam ad bellum proficiscitur contra suum aduersarium, & potius victoria postmodum regreditur, familiares sui omnes, & amici occurrunt ei victori, cum palmis & ramis oliuarum. Nam palma victoriæ signum est. Rursus iniuria cum quis afficitur ab aliquo, & proficisci vult ad quempiam, qui posset eum ab iniuria vindicare, & vlcisci, ramos gestare solet oliuarum, clamans & petens, ut sui misereatur, & consequatur auxilium. Oliua namque misericordiæ symbolum est.]

Hoc igitur fuit, Christo palmarum & oliuarum ramos præferre; palam omnibus profiteri Christum victorem; triumphum quidem ante victoriam consummatam canendo, sed tamen certam, de hoste immanissimo breui obtinendam contestando; eiusque tanquam Dei, oppressum genus hominum liberare apti, misericordiam implorando. Quod carmen illud victoriale perspicue ferebat, quo per celebriores quasque urbis vias, in templo etiam ipso, trin-

G G g gentibus

gentibus licet Phariseis, decantando perfectam laudem, & iudice Dauide vel ipsi ex cœlorum & mundi fabrica laudi comparandam, Christo dederunt. Nam clamabant dicentes, *hosanna fili David, benedictus qui venit in nomine Domini, hosanna in altissimis*: quod perinde fuit, ac si dixissent, *salua nos, obsecro, fili David*. Ita enim eam acclamationem ex Psalmo 117. depromptam exponunt S. Irenæus lib. 4. cap. 24. & Origenes, Hieronymus, Ambrosius, Beda, alique complures, ad citatum Matthæi, aut Lucæ locum. Ut minimum verò, est deprecatio Christo perthonorifica; quippe hunc sensum faciens. *No-uo Regi nostro, tam olim promisso, venienti in regiam, tanquam Domino, benedictio sit, salusque & victoria salui illi de altissimis*. Ad rem potius, quam ad vocis corticem, respexit Iustinus q. 50. ad Orthodox. cum *Osanna* idem esse ait, quod *magnitudo excellens*. Ipsi lactentes, & matrum mammis adhuc appliciti, at Chrysostomus, Euthymius, & Theophilactus censent, in eam perfectam laudem eruperunt, & ad eum modum cum cæteris Christo acclamauerunt. Quod DD. prædicti, insinuatum volunt eo Christi responso, quo stupore defixos Phariseos, inuicemque rogantes, *audi quid isti dicunt*? compescuit, prolato versu Psalmi octauæ, quo prænuntiata sua hanc ex ore infantium, & lactentium perfectam laudem, propter inimicos, professus est.

Negotiatores è templo pulsi, in triumpho clausula.

1126 Nihil addi posse videtur, ad eam in mortalium animos ac etiam in paucorum dierum homines, ut Prosper loquitur, potestatem. Verum S. Hieronymus Matth. 21. quod in triumpho huius clausula ingresso templum Christo contigit, merito pronunciat admirabilissimum. [Plerique inquit ibi S. Hieronymus.] arbitrantur maximum esse signorum, quod Lazarus suscitatus est, quod cæcus ex vtero lumen acceperit, quod ad Iordanem vox audita sit Patris, quod transfiguratus in monte, gloriam ostenderit triumphantis. Mihi inter omnia signa quæ fecit, hoc videtur mirabilius esse, quod vnus homo, & illo tempore contemptibilis, & in tantum vilis ut postea crucifigeretur, Scribis & Phariseis contra se saeuientibus & videntibus lucra destrui sua, potuerit ad vnus flagelli verbera, tantam eicere multitudinem, mensasque subuertere, & cathedras confringere, & alia facere, quæ infinitus non fecisset exercitus. Igneum enim quiddam atque sydereum, radiabat ex oculis eius, & diuinitatis maiestas lucebat in facie.]

Exscripsit hunc Hieronymi locum, eo illaudato, Rupertus lib. 3. in Ioan. *ferè initio*. Audi etiam Anastasium Sinaitam lib. 4. de rectæ fidei dogmat. *sub finem*, magnificentissimè statuentem de hoc facto. [Prodigia ab eo edita, testabantur supra hominem esse naturam eius, ex qua operatio proficiscēbatur, non dico suscitationem mortuorum, aspectum cæcis restitutum, non leproforum mundationem, non aliarum læsionum curationem: hæc enim omnes vulgo Saluatori tanquam Deo attribuebant: sed illud etiam, quod fortasse non multis in mentem venit. Quid hoc nempe facere omnia cum pote-

state. Suprà omnia autem, eicere ex templo sacrorum capones, qui domum orationis, speluncam latronum faciebant. Nisi enim potestas eius nimia fuisset, nonquam tam multa millia ementium, & vendentium, ex templo exturbasset: præsertim festo instante, & vndique ad eum confluentibus, cum lex omnes, ex omni loco, ad diem animorum conuocaret, in quo ut pascha immolaretur, lege sanctum erat. Quis enim dux copioso exercitu militum armatorum immisso, tam multos eicere potuisset: præsertim cum illa nefaria metatua, diuturno tempore confirmata esset: Ipse verò solo flagello ex funiculis facto, vniuersos eiecit, appellans domum suam domum orationis, quam illi qui Deum cauponabantur, temporium fecerant, ementes pullos columbarum, & diuinas scripturas permutantes, tanquam mensarum nummos, quorum mensle merito extantur, & pecunia effunduntur diuina virtute illius, qui venerat ad repurgandum templum, in quo lex iubebat puras hostias Deo immolare; non autem vt nefaria ista fierent. Quamobrem cum admirarentur, qui hoc, quod fiebat, spectabant, & cum hoc tam ingens miraculum, ut par erat, diulgaretur, congregauerunt cunctos, quibus partes corporis læte erant, qui accesserant ad eum in templo, & sanati sunt. Maius priore, miraculum secundum. Lex enim claudos & cæcos procul à templo arcebat. At cum hoc mirabile prodigium electionis eorum, qui in mercatu erant, hi qui viderant, & audierant, & maius quam pro viribus humanis, huiusmodi opus docebant, audacter ingressi sunt.]

S. Hieronymus, ut referebam, ob radiances & sydereum quid micantes Christi oculos, neminem mutire ausum, statuit Nihilominus hæc tanti effectus causa, quoad corpoream Christi speciem attinet, non est certa. Extra dubium verò est, illuxisse Christum feris pectoribus, eaque mansuetsisse, & ne contra oblitere, aut possent, aut vellent, inhibuisse. Vbi Redtoris cordium Christi sapientia & potentia apertius proditur, non secus ac auriga, & agitator, eo esset peritior & doctior habendus, si non mites equos, & ad ductum dociles, regat appositè, sed etiam effrenos & intractabiles mansuetsificat. Herculem Gallicum, dextra clauam, sinistra arcum tensum, gestantem; caluistrum, deformem, senem, lingua pertusa, trahentem catenulis aures innumerorum, exhibet in eius tituli dialogo, Lucianus. Sed verus Hercules Christus, qui iam ab infantia, & in ipsis conis, serpentes strangulauit, & ab vberibus super foramine aspidis est delectatus, verè *drōpov depulso muscarum*, vñest apud Clementem in Protrept. Beelzebub, inquam, & eius acierum; linguæ responsione, id est, ut Augustinus exponit, cordis alloquio, tantam multitudinem, catenis autem altitringit

& tradit quaquaerum; & quidem aures prehensam. Nam & in corde aures geminæ, ex Galeno l. 6. de vsu partium c. 15.

Dominus cœnaculi grandis, strati.

1127 Extremum actum, huius in cordium aurigatione facultatis, proponebam delectum cœnaculi, ad Pascha cum Discipulis manducandum apud ignorum hominem. Instabat agni immolandi pro Iudeorum usu sacra observatio: unicuique domus sua, templum erat. Ibi sacrificabatur, & immolabatur victima. Functurus Religioso officio Christus, domum non habebat propriam; & qui in alieno nasci voluit, in extrema item vita, ad extraneum hospes diuertit. [Audiant quos marmorum cura tenet.] (excl. mat. S. Chrysostomas hom. de prodit. Iudæ.) Urgent Discipuli Christum, rogantes ubi vellet parari Pascha. Iubet Christus, duos ad id delectos intrare civitatem, & quem in vrbis aditu repeterint hominem, vas aquæ deferentem, eum sequerentur; domumque subeunte, domino domus nomine suo renunciarent, placere sibi, apud eum Pascha celebrare cum Discipulis suis. Itaque locum exhiberet ad id accommodatum. Is vero ad primas ingredientium voces diuinitus tactus, cœnaculum grande stratum assignavit, in quo Christus Pascha cum suis celebraret. Fuisse hunc inter Hierosolymitanos Iudeos primarium, domus copiosa, & ampla, ac cœnaculum grande stratum, docere perspicue videtur; ut non possim sanè S. Ambrosio ascriptari, qui hunc Christi hospitem, hominem tennem & oblectum meditatatur. Ego cum aliis Patribus, diuitem, & inter Hierosolimitanos illustrem fuisse, non dubito. At non erat ei incomptum, quanto in Christum odio flagrant Iudeorum Principes, quos seibat iam tamdiu sollicitissimos esse de eo comprehendendo, & neci dando; eiusque nefarii propositi consilia, tunc maxime agitare. Qui Christo fouisset, odia in se Sacerdotum omnium ac Principum concitaturum, non poterat ignorare, cum id esset vulgatissimum, præstarentque edicta de illo extra Synagogam faciendo, qui eum profiterentur Christum, eive gratificari, aut fauere quoquomodo visus esset: visque adeo, ut parentes mendici, restituis filio oculis, eum filij medicum fateri, non sint ausi; ne eurationem agnoscentes, & in eum grati aut beneuoli apparentes, fulmine excommunicationis, omnibus Christo fœgentibus intentato, ferirentur. Regente Christo cor huius diuitis, nihil tale exiuit. Imo cum iustus subesset mentus, ne domum exponeret vastandam militi, quem ad Christum vincendum per illud tempus cogi, nescire poterat: tamen commodissimo domus loco, exceptum voluit hospitem, a quo non precibus, aut mollibus postulat, sed verbis quæ iussionem potius saperent, de exhibendo hospitio admoneretur.

Aurigatio cordium per Christum, citra vim.

1128 Non plura, de cordium humanorum, per Christum aurigam & rectorem agitatione. Infinita enim sunt, ideoque ne tentanda quidem, quæ cœlo iam illatus perfecit, & in dies pergit perficere per gratiam suam; idque non impetu, & vi, sed blanda & leni rectione. Et Satan quidem inquit S. Ambrosius, de interpellat. David.) [Citò deicit ianuam, si patentem Theoph. Raynandi de Attrib. Christi.

eam non innenerit. At verò Christus, pulsat, non deicit, qui confortauit ô Hierusalem seras portarum tuarum. Christus manu pulsat, ut aperias: aduersarius securibus concidit, & ideo scrip. um est, ne securis & malleus in domum Dei intret.] Ita tamen pulsat ad cordis ianuam, ut tametlibet, tamen infallibiliter sit aperiendum, cum ei placuerit subire, & munissimam arce, (ita enim cor nostrum vocat scitè Antonin. l. 8. de vita sua n. 41.) ipsique Angelis inexpugnabili, absque labore potiatur, & in eam tanquam Rex legitimus illicò admittatur, ut Regem deest; Dominaturus ibidem, non per vium, ut Tyranni faciunt.

Ingerit mihi hæc cogitatio, cogitationem aliam. Solem Deum, tanquam magnum Regem, diei præfecit iuxta Philonem in Cosmop. quod pluribus coniecturis firmat. Sed illa optima, quam Proclus, qui item Solem Regem agnoscebat initio libri de Sacrificio & Magia, ex solis equis plantis ducit: ac præter cæteras, e loto, quæ Proclo iudice, dilatare foliorum, ad Solis accessum, & eorundem contractione ad recessum, non minùs Solem Regem suum honorare videtur, quam homines principibus suis venerabundi acceidant, & honorem deferant, gestu genarum, motuque labiorum. Est verò loto, cordium nostrorum symbolum. Omnia quippe in ea planta, rotunditate præferunt, etiam folia, & fructus. Quare quod apud Iamblicum lib. de Mysteris §. 37. Deus iuxta Aegyptios inducitur sedens super Loton, commodè referatur ad hanc humanarum plantarum solis equarum inflectionem per Christum Regem, eas non vis, sed pellaci tractione circumagentem; quod placet trahens, non vis, sed suauitate, iuxta illud Prosperi l. contra Collat. c. 6. [Pater, hominem vocatum, ad filium trahit, non resistentem, inuitumque compellit: sed ex inuito volentem facit, & quibuslibet modis infidelitatem resistentis inclinat: ut cor audientis, obediendi in se delectatione generata, ibi surgat, ubi premebatur: ibi discat, ubi ignorabat, inde fidat, unde diffidebat; inde velit, unde nolebat. Etenim Dominus dabit suauitatem, & terra nostra dabit fructum suum.] Regie de eadem tractione S. Anselmus l. 1. cur Deus homo c. 10. initio.

Aurigatio Satanae infelicißima; vsus doctrina.

1129 Longè alia est reccio curus victorum, cuius est auriga Diabolus, ait S. Chrysost. in Psal. 2. eaque infelicio, verius quam aurigatio, exitiali & luctuosissimo exitu tandem concluditur. Contraponit eam cum aurigatione curus victorum. S. Bern. in quibusdam dictis, ut refertur in Floribus ex eo lib. 9. c. 24. verbis illis. [Via legis domini, agitur non gressu corporis, sed affectu mentis. Per hanc viam incedunt, & quasi quendam currum ducunt tria genera hominum, feruus, mercenarius, filius. Trahunt autem eundem currum, duo iumenta: quorum nomina sunt, comminatio, & promissio. Super comminationem, feruus sedet; super promissionem, mercenarius. Horum uterque trahit currum; alter timore, alter cupiditate, & uterque propriis stimulis impellitur. Solus filius, qui nec timore quatitur, nec illicitur cupiditate, sed spiritu dilectionis agitur, sine labore aut laesione vehitur in curru.

GGG g 2 Quo

Quicumque enim spiritus Dei aguntur, hi filij Dei sunt. Habet etiam curus ille, quatuor rotas: illas scilicet quatuor animi affectiones notissimas, amorem & letitiam, timorem & tristitiam; amant enim temporalia, & letantur cum male fecerint. Sed hunc amorem & hanc letitiam, sequitur timor & tristitia sempiterna. Electi verò ponunt primas rotas, timorem & tristitiam: posteriores, amorem & letitiam. Ipsi enim commutatur timor in charitatem, tristitia in letitiam sempiternam.]

Fugiamus hos curus Aminadab, & adiungamur ad curum Christi. Adhortatio est planè insignis, Clementis Alexandrini in calce protreptici. [Festinemus, curramus, ô Religiosa & Dei Verbi similes, ô homines imagines, festinemus, curramus, tollamus iugum eius, subeamus incorruptionem. Pulchrum aurigam hominum Christum, diligamus. Pullum cum veteri duxit sub idem iugum, & iuncta hominum biga, curum dirigit ad immortalitatem, contendens ad Deum, ut evidenter impleat quod antè significauerat: prius quidem in Hierusalem, nunc autem agens in cælos. Pulcherrimum est Patri spectaculum, filius æternus, victor. Magna ergo studio & contentione feramur ad honesta, & efficiamur homines pij ac Religiosi, & maxima eorum quæ sunt aliena ab affectionibus & perturbationibus; Deum & vitam acquiramus. Est autem Verbum adiutor; bono animo sumus, & in eo ponamus fiduciam.]

CAPVT XIV.

Christus, Bellator & Victor.

1130 **C**HRISTM Regem virtutum & exercituum Dei viventis summum Imperatorem, non exclusis ab eius militari summa præfectura aciebus Angelicis, supra exhibuimus. Eundem sacris militibus concertantem, & compugnantem, ibidem, aliisque etiam locis repræsentauimus. Nunc quod fortissimi ducis est, specie bellantis per seipsum, & bellando vincentis, exhibebimus. Qua ratione, infinites in Scripturis describitur.

Christus à Natiuitate, bellator per vitam vniuersam.

Et verè Christus vir bellator est, non modò ab adolescentia, sed planè, etiam à pueritia sua. Describit ipsum S. Bernardus serm. 1. de Natali Domini, ex ipso conceptionis momento, & à susceptione carnis nostræ, pugnantem cum duobus capitalissimis hostibus nostris; peccato mortis radice, & morte peccati propagine, quam necesse sit, excisa, & stirpitus euulsa, (quod tunc à Christo factum cum innoxiam carnem suscepit, radice eius, exarescere. Quid si verò antiqua Christi nascentis pictura in scuto, id repræsentauit? Notus est vsus Germanorum, pueros natam clypeo imponendum; & tum demum agnoscentium suam, si Rheno innata-

ret in illo clypeo, iuxta illud Claudiani in Rufinum.

Et quos nascentes explorat gurgie Rhenum.

Memorant eum vsu, Iulianus Epistola ad Maximum, Nazianzenus Carm. ad Nicolum num. 14. & Galenus lib. 1. de Sanit. tuenda. Qui tamen non ad probandam coniugij fidem, vult fuisse infantem immisum Rheno in clypeo, vnde *ελεγχεται*, Rhenum nominat in Dionysiacis Nonnus; sed ad conciliandas proli vires, eamque maturè obdurandam. Quo etiam consilio, apud Lacædæmonas, recens nati scuto imponebantur, vt annotauit Græcus Thucydides Scholiastes lib. 11. Vt igitur Christum à primo ortu, bellis & duritiei militari assuetum exhiberet prisca pictura, in scuto illius natiuitatem exhibuit, malè reprehensa à veteri Epigrammatario lib. 4. Epigr. Græcorum, vestibus qui latine sic sonant.

*In scutum habens, Christi natiuitatem
O quam stultus pictor quod exarat
Dominum pacis in scuto natus pictum.*

Imo ô Poëta, absurdus tu, qui non vides, domino pacis, & bella ab ipso o in strenuè bellanti, fuisse picturam eiusmodi convenientissimam.

1131 Non diffiteor, potuisse fortassis Poëtam illum, alludere ad antiquum vsu, Imperatorem recens creatum, scuto impostum erigendi, vt omnibus esset conspicuus: quod Ammianus lib. 20. à Gallicanis militibus Iulianum Apostatam Imperatorem renunciantibus, scutum docet. Idemque de Alexio Emmanuelis filio, habet Nicetas Choniates; Et de Iustino Corippus lib. 2. A Gothis idem viro patrem habet Cassiodorus lib. 10. Epist. 31. De Cazaris idem infra referam ex Constantino Porphyrogenito. Vt igitur significaret Poëta, Christum natum esse Imperatorem, eum mox à natiuitate, in scuto pingere fortassis voluit. Hoc illi in mentem venire potuisse non inficior. Nec tamen ista cogitatio, aliena esset à te præsentem quandoquidem illa subuectio noui Principis in scuto, fiebat inter procinctuales gladios, vt loquitur Cassiodorus, & à militibus aciebus, eratque tota militaris.

Qui à natiuitate tam strenuè bellat, non mirum si adhuc infans ab vberè, deleat super foramine aspidis, & in cauetnam Reguli mittit manum suam; si nomen à Propheta refert accelerata spolia deerrare, festina prædari, quia antequàm sciret puer vocare patrem suum, & matrem suam, ablata est fortitudo Domus, & spolia Samaria, coram Rege Assyriorum. Quem locum scitè de Christo bellatore etiamnum puero exponit Ambrosius in psalm. 118. serm. 21. & Chrysostomus in cap. 1. Matthæi hom. 5. & plurimi apud Leonem Castrum lib. 8. Sed planè concinnè his verbis Irenæus lib. 3. contra heret. cap. 18. agens de sene Simeone Christum contentente, adducendus hoc loco, quia rationem belli Christi à pueritia, & factam per eum hostium expoliationem, scitè aperit. (Infantem quem in manibus portabat, Iesum natum ex Maria, ipsum constans esse Christum Filium Dei.

Dei, lumen omnium, & gloriam ipsius Israël, & pacem & refrigerium eorum, qui in dormitionem ierunt. Iam enim expoliabat homines, auferens ignorantiam ipsorum; suam autem agnitionem eis donans, & dispartitionem faciens eorum qui cognoscebant eum, quemadmodum Esaias, *Voca, inquit, nomen eius, Veleriter spolia (celeriter) dispartire.* Hæc sunt autem opera Christi. Ipse igitur erat Christus, quem portans Simeon benedixit Altissimum: quem Pastores cum vidissent, glorificant Deum; quem Ioannes, cum adhuc in ventre matris suæ esset, & ille in vulva Mariæ, Dominum cognoscens, exultans salutabat. Quem Magi videntes, & adorantes, & afferentes munera quæ prædiximus, & subternentes semetipsos æterno Regi, per alteram abierunt viam: non iam per Assyriorum reuerentes viam. *Præquam enim cognosceret puer vocare patrem aut matrem, accipiet virtutem Damasci, & spolia Samariae, contra Regem Assyriorum.* Occultè quidem, sed potenter omnia manifestans, quoniam occulta manu expugnabat Dominus Amalech; propter hoc & pueros eripiebat, qui erant in domo Dauid, bene sortiti illo tempore nati, ut eos præmitteret in suum regnum, ipse infans cum esset, infantes hominum Martyres parans.]

Quas hostium strages procedente ætate fecerit, quantas ipsemet inimicas acies fuderit & tandem quomodo Principem hostium manu sua cruci confixerit, dicendum infra est; ubi ostendemus, in ea ipsa cruce in qua Christus confixus est, pependisse confixum cum eo Satanam, sicque triumphasse eum in semetipso, ut dixit Apostolus. Ethnicismum radicis extirpauit, Iudaismum euerit. Ipse enim est Dux ille venturus, quem Daniel, ciuitatem & sanctum funditus deleturum prænnunciatur, ut accurate prosequitur Isidorus Pelus. lib. 3. Episto. 257. Ipse peccati phalanges omnes destruxit, bellator strenuus & fortis, à iuuentute & pueritia, per vniuersam vitam. Tota enim vita ipsius ad extremum usque spiritum, irrequieta, & bellis ac præliis iugibus exercita fuit.

Christi armatura.

1132. Atina eius, ut Driedo de captiu. & Redempt. generis hum. Tract. 2. cap. 2. 1. p. membro 2. late prosequitur, varia in Scripturis recensentur; nempe hinc caro & anima, variæ membra eius; inde paupertas, humilitas, patientia; præterea clauis, crux, & cætera passionis instrumenta, ut verè videns noua bella elegisse Dominum, sic se ad prælium armantem, & per gladium non viri, & gladium non hominis, vocantem Assur, ut prænnunciatur Isaias cap. 37. Nec est quod quis in eius armatura fallatur. Videtur enim integer & inermis fuisse, quia externam armaturam non præferebat. Sed ætemea in parte insignem, in summo hoc bellatore detexit Petrus Damiani Opusc. ultimo cap. 8. & hisce verbis serm. de S. Columba. [Enim verò sæculi huius homines, qui bellorum ambiunt virtute clarescere, qui per ora vulgi suas optant victorias celebrari, cum ingressuri sunt prælium; in corpore suo, quod infirmum est & molle subiciunt; quod durum est, atque ad penetrandum difficile, superponunt. Lotcis quippe se ferreis induunt, & carnem, quæ facile

cedit ictui, custodire contendunt, ut illud durum, ac fortè, quod fortis est, defendat molle quod est. Redemptor noster, cum huius mundi campum pugnaturus ingreditur, cum ad belandas aëris huius nequicias fortis præliator armatur, quia nouum debebat instruere prælium, nouum induit genus armorum; videlicet ut quod infirmum est superponeret, & quod robustum est, occultaret. Loticam siquidem imbecillæ carnis induit, & insuperabilem Diuinitatis fortitudinem occultauit.] Non dissimili vestitus ratione, quàm qua Erasimus lib. 3. de ratione concionandi pag. 155. Robertum de Licio, Ordinis S. Francisci, vsum aliquando scribit. Principes ille ac populum adhortabatur aduersus Turcas. Vbi ad summum impetum efferebisset oratio, deplorare cepit, quod nulli se ad rem tam piam duces offerrent. Si istud (inquit,) obstat, ecce me, qui nihil verebor, abiecta hac veste, vel militem, vel ducem vobis exhibete. Simulque cum dicto, summam vestem abiicit. Intus planè miles erat, byssino sago, accinctus prælongo gladio. Hoc habitu dimidium horæ, sub persona ducis concionatus est.

Bella antiqua, typi bellorum Christi.

1133. Sic armatus Christus, prælia Domini præliatus est; non carnalia, qualia commentum sunt de suo Messia Hebræi, referente & ferè frustra resellente Barradio Tomo 1. Concor. lib. 2. cap. 14. sed spiritualia; quorum typi fuerunt omnia bella Patriarcharum, Ducum, & Regum populi Israël, ut rectè philosophatur Driedo de captiu. & redemp. generis humani Tract. 2. cap. 2. p. 1. memb. 3. distine. 3. Lex enim spiritualis est; non quoad illam duntaxat partem quæ factos ritus præscribit, sed etiam quoad historias & gesta Hebræorum aduersus gentes: atque adeo etiam quoad prælia quæ Spiritus sanctus extrare voluit in libris sacris, tanquam signa prophetica bellorum per Christum & Christi Ecclesiam gerendorum. Et idcirco interdum, præca illa & typica bella, vocantur *bella Domini, & bella iustorum.*

Eiusmodi fuit bellum Abraham contra Pentadem Regum Gen. 14. Nam S. Chrysostomus in Psal. 2. illud bellum ad Christum transfert. Similiter varia bella sub Mose gesta, typi erant bellorum Christi, iudice Prospero de promiss. p. 1. cap. 40. Bella Iosue, omnium consensu, figuræ erant bellorum Christi & ita frequentissimè Origenes in Iosue; nominatim hom. 12. & 13. & Prosper 2. p. de promiss. à cap. 14. De bello Gedonis contra Madiam, multi Patres aperte docent fuisse prælii Christi figuram. Optime S. Greg. 30. Moral. cap. 32. & 34. alias cap. 17. Petrus Damiani serm. 68. Et ut Patres id tacuissent, expressè id docet Isaias cap. 9. verbis illis. *Letabuntur coram te sicut qui letantur in messe, sicut exultant viatores capta præda, quando diridunt spolia. Iugum enim oneris eius, & virgam humeri eius, & sceptrum exactoris eius superasti, sicut in die Madiam. Quia omnis violentia prædatio cum tumultu, & vestimentum missum sanguine erit in combustionem, & cibus ignis. Parvulus enim natus est nobis & filius datus est nobis. Sensus est; iugum Diaboli quo populus onerabatur, & virgam exactoris, siue crudelissimi illius Publicani qua premebatur plebs.*

GGGg 3 Dei,

Dei, contrita fuisse, bellante Messia ea forma & ratione bellandi, qua olim Gedeon, sine cruore suo aut suorum, in exercitu lagenis tantum armato, & exterius inermi, superauerat Madianitas. Sic enim Christum paruulum, absque violenta praedicatione, & tumultu, subactorum spirituali praedio hostes nostros, tradit Prophetas. De Davidis praedio cum Goliath, quod typus fuerit pugnae Christi cum Satana, tradunt Patrum plerique; & nominatim Augustinus sermon. 197. de tempor. Alio tamen, hoc est ad Christiani cum Satana & vitiis praedium, rem hanc totam transfert S. Bernardus serm. de Dom. 4. post Pentec. Quod item praedium Davidis cum Amalecitis fuerit typus pugnae Christi, perpulchre monstrat Origenes hom. 19. in Num. *sub medium*. Quare perspicuum est quatenus bellator sit Christus abscondita licet fortitudine, & occultato de industria robore, bellans.

Fabulosa eorumdem Christi bellorum adumbratio, ex Manichaeis.

1134 Hæc fortitudinis occultatio, stragemata fuit, quod Christum effecit victorem. Idque expretium merito dixerim, in commento plane infano Manichaeorum quod retuli agens de Verbo inumbrato & tenebrato, sæpèque attingit S. Augustinus Tomo. 6. Et pulchre etiam in Psalm. 140. ad illud, *Et non communicabo cum electis eorum*, Et valde appositè ad hunc locum lib. de Agone Christiano c. 4. itemque S. Athanasius serm. contra omnes hæreses, *sub medium* sed fuscè S. Damascenus Dialo. contra Manichæos *ferè initio*. [Bonus (inquit) in loco suo, in omni bonitate ac beatitudine versabatur. Materiam autem, hoc est malum, per multa seculaneque vitæ, nec motus particeps fuit, sed sceda ac deformis caligo, & sensus expers. Postea autem materia, secum ipsa seditionem exercuit, ipsū quæ fructus praedio inter se decertarunt. Cumque alij fugerent, alij inæquerentur; ad lucis fines peruenerunt, eamque conspicientes, pulchritudinis ipsius cupiditate capti sunt, pugnamque inter se finem fecerunt: consentientibusque animis, lucem adoriti instituerunt. Quamobrem cum bonus ille, potestatem luci subdicio misisset, conferto praedio, tenebrarum principes lucis partem comederunt. Bonus quippe potestatem illam sibi eripi passus est: illud scilicet veritas, ne loco suo illi potirentur. Hoc autem ea ratione fecit, ut per eam partem, quam tradiderat, imperium in malum obtineret.] Expedit particulatim reliquo Dialogo, omnia prædicta S. Damascenus; illudque nominatim quod aiebant hi vesani, Deum factum esse victorem gentis tenebrarum, permissa clade vnus partis suæ, eiusque obtenebratione, in commixtione cum corpore.

Quod ex Ethnicorum fabulis fecisse Scripturam, prodit Greg. Nyssenus hom. 9. in Cant. eam nimirum citra pudorem meminisse eiusmodi fabulamentorum; vsurpari hoc item loco, circa Manichaeorum delicia potest, ad illustrandam veritatem in qua versamur. Verè ergo Deus, de gente tenebrarum, de Satana inquam, & spiritualibus nequitia in cælestibus, & subsidiariis eorum copiis, peccato & morti succenturiatis, reportauit victoriam: quia permisit par-

tem sui, (mollienda est vocis huius durities, & exigenda ad amussim Catholica veritatis) personam scilicet vnā augustissimæ Triadis, commisceri; id est iuxta multosum Patrum phrasim, coniungi corpori tenebroso, & ibi tenebrosam degere ac ingloriam, satisfaciendo & patiendo pro nobis; non versando in luce, nec splendendo propter iuxta diuinitatis suæ naturam iubar debebat. Monstremus obiter de tribus illis inimicis nostris quos dixi, nimirum g. nte tenebrarum, eiusque subsidiariis, peccato, & morte, quomodo singuli, in hoc praedio, sint per lucem Verbi tenebris nostris admixtam, prostrati atque contriti; partaque de omnibus victoriis vel potius prodigia ut loqui nos vult S. Chrysostomus in Psalm. 45.

Victoria Christi de hostium nostrorum Triade, ac primū de Satana.

1135 In primis de Satana per Christum subacto, eiusque viribus accisis, splendide philosophatur Eusebius orat. de Laudibus Constantini. Vbi præmissis victoriis Constantino concessis à Christo, contra varios Barbaros, subdit. [Victoriam quinetiam contra Dæmones, quod est aliud Barbarorum genus, reportauit. Etenim cum duplex in nobis infira sit natura, altera animi ab era corporis, & hoc ab omnibus visum, ille ab oculis penitus remotus in hi deo contrarii Barbarorum genera, eamque nobis admodum infesta, posita sunt: quorum alterum ex occulto alterum aperte nos oppugnat; atque alterum corpora corporibus obiectat, alterum armis omni generis, corporis expertibus, animi hominū nudum & inermem obidet. Porro autem Barbari li qui oculis cernuntur, velut pastores quidam feri & agrestes, qui nihil à bellis differunt, in ciuitates hominum greges impetum faciunt, vastant agros, & tanquam immanes lupi, e solitudine in ciuitates eiusque ciuitatis irruentes, in ciuitates in sermone redigunt, ad extremum omnia quæ possunt libescunt, perimuntque. Infesti autem & animorum corruptores Dæmones, qui sub aspectu minimè subiciuntur, quique omnibus Barbaris sunt multo crudeliores.] Exeruit in mala innumera quæ Barbari isti inuisibiles mundo intulerant; & quomodo eorum vires sint per Christum comminutæ, egregie prosequitur.

Aded sanè enigmat per Christum Satanae potentia, ut qui ante leo potentissimus videbatur, degenerat in vulpeculam ut illustissime philosophatur Gregorius Nyssenus homil. 5. in Cant. ad illud, *capite nobis vulpes paruas*. Negat autem posse se satis suspicere, miraculum diuinæ magnitudinis in his paucis verbis abditum. Quæ enigm & quanta erat Satanae ins & potentia? Quis & quam potens Tyrannus iste, ante Christum? Quam ridiculus verò factus est, & quod vires eius per Christum deductæ? [Homicida qui potens est in malitia, cuius lingua tanquam nouacula acuta, de quo dicit Prophetas, *Sagitta potentis acuta, cum carbonibus deflatores*; &c. *Insidiatur tanquam leo in spelunca sua, Draco ille magnus, Apostata infernus, dilatans os suum, rector huius mundana potestas tenebrarum; qui habet imperium mortis*; & quæcumque ex persona eius narrat Prophetas, *Qui auferit terminos gentium, quos confregistis*, nempe

nempe Altissimus, pro numero Angelorum suorum; Qui comprehendit orbem terra sicut nidum, & eam tollit tanquam ova derelicta: Qui dicit se positurum thronum suum super nubes, & futurum similem Altissimo; & quaecumque Scriptura de eo persequitur in lob, quæ planè sunt terribilia; cuius latera quidem sunt aenea, aurum autem fuisse spina; inextincta autem lapide smyrina; & quaecumque sunt huiusmodi, per quæ terribilem illam naturam describit Scriptura. Hic ergo talis & tantus Imperator legionum Daemonum, quemadmodum à vera & sola potestate nominatur? *Parna vulpes*; & omnes qui eum circumstant, & vinctus qui est sub eius potestate exercitus, omnes ex arquo despectui habiti, nominantur *vulpes*, ab eo qui incitat venatores ad eos venandos. Hoc mox tribuit Regi gloriæ Christo, cuius venatores factos, vocat Angelos, & Apostolos.

1136 Cogitur nunc ad æstus & dolos veri, qui prius aperta iv irruerat, sed eam rabi dum innexuit Christus, & vinxit catenis, ut mordere non possit nisi volentem, etiam si sollicitate & latrare possit, ut D. Augustinus serm. 196. de Temp. probè monuit, plenius idem verans Psal. 29. Enarrat. 1. & in Psal. 31. Enarr. 2. *ad versum ultimum*; Et in Psal. 32. Enarr. 2. *ad vers. 8.* Ac ne allatrare quidem & sollicitate pro libidine potest, sed quantum Deus pro sua sapientia finit. Qua ex causa Demones Satanæ succinturiati, dicuntur *latrones Dei*, iuxta S. Gregorij interpretationem lib. 14. Mor. cap. 21. qui eiusdem operis lib. 8. cap. 16. de hoc ceto, & mari carcere circumdato ne ad libitum erumpat, aliam perpulehram allegoriam concinnat. Quanta igitur nunc Satanæ est debilitas? Dictum Pelagij est, Epistola ad Demetriard. [Infirmus hostis est, qui non potest lædere nisi volentem.] Et alibi referente & approbante D. Augustino lib. de natura & gratia cap. 58. [Resistamus Diabolo, & fugiet. Vnde animaduertendum est, quid possit his nocere quos fugit, vel quam virtutem habere intelligendus sit, qui solis prævalere non resistentibus potest.] Subdit S. Augustinus. [Hæc, & mea verba sunt; verius enim dici non potest.] Hoc autem, ut tanta vis, sit in nos adeo imbellis, debemus Christi gratiæ, per quam contractus est malleus ille, & Satanæ virga comminuta; vulneratus superbus in brachio virtutis Dei, ut est in Psalmo 88. imo in infirmitate. Audi Isidorus Pelus. lib. 4. Epist. 150. [Queris, cur Paulus, relictis illis splendidis atque augustis, quæ de Christo annuntiabat, scripserit Corinthiis; *Non indicam me scire aliquid inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc Crucifixum.* Arbitror itaque, quia ipsa quoque illa, quæ probris plena videntur, maximo & robore & honore scatent. Idcirco eum ita dixisse, tantum non edita voce proclamantem; Vincitum athletam tunc in medium productum, ut posteaquam Olympia vicerit, elatori eum præconio ornem: Vilissimam & contumelia plenam armaturam, duci militiæ circumdant, ut tanto magis gemat, qui morbo multitudinis decorum laborat, ubi tam vilibus armis se victum senferit.]

Nihil igitur ab hoc hoste timendum nobis. Imo impugnando nos servit paci nostræ si que impletur illud, *bestia terra, pacifica erunt tibi;*

iuxta hanc B. Gregorij glossam 6. Moral. c. 21. [Notandum prius est, quod non ait; *parata*, sed *pacifica*, videlicet, non quia pacem habent, sed quia pacem faciunt. Hostes quippe callidi, dum insidiantur, affligunt; sed afflicta mens, tanto magis ad æternam patriam reditum diligit, quanto in hoc ærumnoso exilio, laboriosius vivit; & verius se gratiæ sui adiutoris humiliat, cum contra se insidias hostium acriores pensat. Terra ergo bestia, electis pacifica sunt, quia maligni spiritus cum bonorum corda aduersantes deprimunt, hæc nolentes ad amorem Domini appellant. Inde ergo cum Deo robustior pax oritur, vnde nobis ab aduersariis durior pugna generatur.]

Illud duntaxat timeri iure potest, ne per focordiam nostram victoria in nihilum recidat, hostique resurgat. De quo egregie Isido. Pelusiotas lib. 2. Epist. 139. [Periculum est, inquit, ne ille, qui victus ac profligatus est, ob dissidia nostra collecto robore, acceptam cladem sarciat, victoriæque adipiscatur. Etenim ille quidem iacet, etiam si audacia stolidè efferatur. At nostra ignavia, mutuumque bellum, ne utros iacenti ac robur attulerunt, ita ut quantum quidem ad nostrâ focordiâ attinet, metuendum sit, ne præclarum illud facinus quod à Salvatore editum est, (etsi enim id dictum aude est, tamen quia verum est, dicitur,) prorsus pereat. Vnde etiam hoc fortasse, quod tibi exponi cupis per Psalmitam prædixit, his verbis utens, *Que virilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem;* hoc est ad hominum naturam multis corruptionibus obnoxiam? Etsi enim alia quoque nonnulla indicat (nam si moralem sensum spectes, de Davide; si naturalem, de Adamo intelligitur;) at ad hunc quoque scopum plerisque sanctis viris tendere visus est. Ego enim inquit, vsque ad me demissi, ut etiam, ob ingentem demissionem, multi ad credendum adduci nequeant, Tyrannumque subegi ac prostravi. Idque Seraphinorum spectator his verbis clamat; *Discite iustitiam facere, qui habitatis terram: compressus est enim impius.* Vos autem facinus omni spe maius, excellensque, atque omnem admirationem excedens trophæum, per inertiam vestram perdidistis.]

Victoria Christi de morse, altero hoste nostro.

1137 Sed neque timendum nunc post Christum, à morte, quæ propriè loquendo, non nisi obiectivè turbat pacem nostram, cum habet homo pacem in bonis suis. Est enim ei amara. At nunc per Christum, mors quæ in olla erat, condita est. Cum enim ante Christum, *essimus in carne, passionibus peccatorum quæ per legem erant, operabantur in membris nostris, ut fructificarent morti; nunc autem soluti sumus à lege mortis, in qua detinebamur, ita ut serviamus in novitate spiritus,* ait Apostolus Rom. 7. considerans statum quem per Christi mortem consecuta est mors, nobis prius infesta. Quare nos scientes iam vitæ servisse, & ad vitam tendere, mortem corporis non horremus, eamque Christi beneficio pro mortua ducimus. Nec abs re, Ut enim Chrysologus serm. 40. scitè dixit, [perit mors ipsa, quæ perdebant omnes, dum omnium perdere vult salutem.] [Equod tandem illi congruum epithaphium

epithaphium canemus, (exclamat Naz. orat. 42.) mortem à Christo contritam celebrans; Vbi est mors stimulus tuus? Crux te prostravit; vitæ auctor tibi necem attulit.]

Inde verò luculentum, exungulata & prostrata mortis argumentum petere licet, quod ante Christi mortem, mors esset omnibus formidabilis & horrenda. At iam Christo mortuo, pueri & puellæ, morti insulant; eamque dirisui & ludibrio habent. Expendunt id Patres, ac suscipiunt frequentissimè. Produco nonnullos. Basilii orat. in calumniantes quod tres Deos dicamus. [Cruci fixus est volens, ut inuitè crucifixos detraheret. Mortuus est volens, ut inuoluntariè mortuos exsuscitaret. Suscepit quam non suscipiebat mortem, ut eos qui sub morte sunt, viuificaret. Deiorauit ipsum mors ignorans; vbi deuorasset, cognouit quem non deuorauit. Deiorauit vitam, deuorata est à vita. Deuorauit vnum cum omnibus, perdidit propter vnum omnes. Rapuit ut leo, confracti sunt dentes ipsius. Quapropter etiam, velut debilis contemnitur. Non enim amplius velut leonem timeamus, sed velut pellem conculcamus.]

Chrysostomus latè hom. 24. in 1. ad Cor. Et optimè quoque his præter cætera, Oratione de Paschate à Peltano Latine facta. [Hodiè mortis vincula, soluta sunt; hodiè inferni victoria, absorpta est. Aptè proinde, conuenientèrque hodiè propheticam illam vocem depromimus. *Vbi est mors stimulus tuus? vbi est victoria tua inferne?* Hodiè Dominus noster Iesus Christus, aeneas portas confregit, ipsamque mortis personam aboleuit. Equid dico mortis personam sustulisse, cum ipsum quoque mortis vocabulum transfulerit? Neque enim animi à corpore discessus, mors amplius appellatur, sed dormitio, vel somnus. Sanè ante Christi aduentum, crucisque economiam, vel ipsum solum nomen mortis terrorem incutebat. Quare etiam primus homo, magni supplicij loco, eiusmodi sententiam audiuit; *Quicumque die comederis ex illo, morte morieris.* Quin & Beatus Iob quoque, quietis nomine mortem designat: *Mors,* (inquit,) *vir requies.* Propheta autem Dauid, peccatorum mortem, pessimam pronuntiat. Imò verò non modò diuulso illa animæ à corpore, mortis vocabulo designatur; verum etiam inferni. Audi Patriarcham Iacob; *Deducetis canos meos cum mœnore ad inferos.* Audi alium de ea re vatem: *Infernus dilatauit animam suam.* Facit huc etiam illud Prophetae Dauidis; *Libera me ex inferno inferiori.* Mitto alia, nam vetus Testamentum, transitum ex hac vita hoc est, mortem, crebrè admodum infernum appellat. At quia Christus Dominus noster, semetipsum nostri causa in sacrificium obtulit, & ex mortuis denuò resurrexit, suæque resurrectione viam nobis ad resurrectionem manuit, pro sua elementia, ipsa etiam inferni & mortis nomina sustulit; nouamque & quodammodò extraneam politiam, in vitam induxit. Emigrationem namque ex mortali hac vita, dormitionem vel somnum, potius quam mortem appellandam existimauit.]

1138 Basilii Seleuciæ Orat. 32. sub finem, scitè omnino [Cur contra pericula discipuli pro Christo alacres armantur, & rerum aduersis lætantur? Cur Christus cum animi angustia crucem admittit, & pauid passionem antecedit?

Cur quia Christus in mortem viventem adhuc, expeditionem suscipit, congregatque nondum dissecta tyrannide. Adhuc enim iam inde ab Adamo, occupato in homines dominata, magnificè se iactabat mors. Christus morte crucidata, post futuris eam velut eneclam tradidit certamen. Idè ipse velut in viuentem parans impressionem, pro rei veritate se gerit. Apostoli verò morte deuicta, & veluti ingulata, & extremum expirante, bene multum animati eam inuadunt, ut Paulus prædicat; *Christus mortuus est, pro peccatis nostris secundum Scripturas, & sepultus est.* Examussum de scribit mortem. *Et resurrexit tertia die, & visus est Iacobo, deinde plusquam quinquies mille fratribus suis, ex quibus multi manent usque adhuc, quidam autem dormierunt.* Non iam, *Mortui sunt.* Depacta namque cruce, somnus mors est: ante crucem formidabilis, & post crucem despicibilis. Et rursus: *Quod Iesus passus, & mortuus est, & resurrexit: ita & Deus, eos qui dormierunt per Iesum, adducet.* Christi finem, mortem appellat: bellum siquidem illi fuit contra mortem viuentem: aliorum, qui post Christum, somnum agnoscit, non mortem. Inde factum, ut viros pro religione concertare videamus, pueros mortem irrisui habere, puellas eam adire laudibus; quando Christus vitæ post mortem futuræ brauium protulit. Quare epiniciū cantant omnes; *Vbi mors victoria tua: vbi inferne stimulus tuus in Iesu?*

Itaque ut considerat Damascenus 4. fidei cap. 4. ante Christum, mortales etiam peccando grauissimè multarentur; peccatum nihilominus habebant pro numine. At post Christi mortem, & ipsam mortem, & penas omnes, pro peccatis nihili ducunt. Concinnè verò S. Bernardus serm. de Transitu S. Malachia, inceditatem mortis inuehitur; que tantum vitum sustulisset. Sed id ad ea, ut crudeliter, sic imprudentissimè post Christi mortem factum sic demonstrat. [Dira profectò & inexorabilis mors, quæ tantam hominum multitudinem vnus percussione multauit, cæca & improvida que Malachia ligauit linguam, impediuit gressus, dissoluit manus, oculos clausit. Illos inquam deuotos oculos, qui piissimis fletibus diuinam peccatoribus reconciliare gratiam confluere. Illas mundissimas manus, quæ laboriosis & humilibus operibus exerceri semper amauerunt; quæ Dominici corporis hostiam salutarem, pro peccatoribus totiens offerebant, & sine ira & disceptationibus in oratione leuabantur in celum; quæ infirmis multa beneficia præstulisset, signis variis effuluisse noscuntur. Illos quoque speciosos gressus Euangelizantis pacem, Euangelizantis bona, illos pedes qui totiens fatigati sunt studio pietatis, vestigia illa digna quæ semper deuotis oculis premerentur. Sancta denique labia illa Sacerdotis, quæ custodiebant scientiam: os iustum, quod sapientiam meditabatur: & linguam eius quæ iudicium loquens, imò & misericordiam, tantus mederi solebat vulneribus animarum. Nec mirum fratres, inquam esse, quam generauit iniquitas: inconsideratam, quam noscitur seductio peperisse. Nihil inquam mirum, si ferit sine discretione, quæ venit ex præuicatione: si sit crudelis & fatua, quæ ex antiqui serpentis, fallacia & mulieris insipientia prodiit. Quid tamen causamur, quod Malachiam

chiam aulā sit attentare, fidele equidem membrum Christi; quando & ipsum Malachia pariter & omnium electorum caput, furibunda peruasit? Peruasit utique immunem; sed non immunis euasit. Impegit in vitam mors, & inclusit intra se vita mortem, & absorpta est mors à vita. Hamum sibi deuorans, inde teneri cœpit, vnde vīla est tenuisse.

1139 Idem pulcherrimè serm. 26. in Cant. describens mortem Gerardi fratris sui, inter cantandum Psalmum 148. sic scribit. [Accitus sum ego ad id miraculi; videre exaltantem in morte hominem, & insultantem morti. *Vbi est mors victoria tua? Vbi est mors stimulus tuus?* Iam non stimulus, sed iubilus. Iam cantando moritur homo, & moriendo cantat. Vsurparis ad lætitiā, mater mororis; usurparis ad gloriā, gloriæ inimica; usurparis ad introitum regni, porta inferi; & fouea perditionis, ad inuentiōnem salutis; idque ab homine peccatore. Iustè nimirum, quia tu, iniquè in hominem innocentem & iustum, potestatem temeraria usurpasti. Mortua es o mors, & perforata hamo quem incauta glutisti, cuius illa vox est in Propheta; *O mors ero mors tua. Morsus tuus ero inferni*. Illo, inquam, hamo perforata, transeuntibus per medium tui fidelibus, latum lætunq; exiitum pandis ad vitam. Gerardus te non formidat, larualis effigies, Gerardus per medias fauces tuas transit ad patriam, non modò securus, sed & lætitudinis & laudans.]

Germana porò ratio, cur mors per Christum sit prostrata, colligitur ex Apostolo; quatenus Christum & Adamum opponit; quia sicut per Adamum mors, ita & per Christum resurrectio, mortuorum. Inde enim habetur, Christum liberasse nos à morte; & eius mortem fuisse, vt est apud Oseam c. 13. Non quasi temporalem mortem finis post Christum declinaturi; sed quia per temporalem mortem transimus in sempiternam vitam, interuentu resurrectionis quā Christus nobis est promeritus. Mors enim aliqui fuisse sempiterna. At per Christi mortem, & liberationem inde nobis impensam, facta est temporalis; eamque consequitur vita perennis, quæ mortem vincit victoriā in mortali, iuxta illud Apostoli 1. Cor. 15. *cum mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est, absorpta est mors in victoria*. Eam verò victoriā vitæ nostræ restituit supra mortem temporariam, habemus per Christum redemptorem & eius mortem, ac merita in ea nobis reposita. Vocatum præter cæteras, hac ex causā ab Oseā c. 13. Christum, *ventum vrentem*, obseruauit Gillebertus serm. 15. in Cant. exponens fructum terræ desertæ, quam dixerat esse Desiparam. [Vis audire (inquit), qualem hæc terra deserta dedit fructum? Osee te docet, qui dicit, *Adducet Dominus ventum de deserto vrentem, & desiccabit venas mortis*. Quis alius mortis desiccavit venas, nisi Christus Iesus, quem nobis intemerati ventris desertum refudit? Et benè ventus, quia spiritus ante faciem nostram Christus Dominus. Denique dictus est secundus Adam in spiritum viuificantem. Huius statu Apostolica nubes volant, quas Esaias miratur. Quid miror si *ventus* dicitur, quem & *nubem* legis? *Ascendet*, (inquit) *Deus super nubem leuem*. Nec hinc leuem, quasi vagam & instabilem accipias, sed leuitatis intelligentiam ad spirituales aptitudinem trahit, Theoph. Raynaldi de Attrib. Christi.

quod corpus incorruptibile nullam animæ granitatem attulerit, nec depresserit tertena commoratio sensum, multa imò cuncta cogitantem. An non quali venti facti sunt, omnes qui spirituali leuitate à terrenis elapsi conuersionem sibi in cælo collocant? sed ipse speciali ratione ventus, qui reliquorum ambulat super pennas ventorum, & spiritum omnium virtutes excedit. Iure ergo *ventum* cum vocat; nominat & *ventum vrentem*, quod eius flatu, peccati sint in nobis frigora resoluta, & captiuitas nostra, conuersa tanquam torrens in Austro. Sic se habuit contritio præpotentis hostis; quem ab vbertate subditorum *pluuiæ*, siue *Pluionem*, id est *abundantem*, nominatum; & inter præpotentia, (scilicet,) numina recensitum, notat Eusebius orat. de laudibus Constantini ante medium.

Christi, de tertio hoste nostro, siue de peccato, victoria.

1140 Tandem neque à peccato periclitamur, post Christi victoriā est quidem peccatum, radix amaritudinis, & plus quàm fel & absinthium, suauitatem animæ excludit. Tamen per Christum, (si per nos non ster.) sublata est eius amaritudo; Ipsumque peccatum planè est abolitum, quod S. Paulus infinites iterat. Egregiè verò S. Augustinus q. 169. in Genesim, expressum notat à 70. non interpretationis seruitute, sed prophetica autoritate, vertentibus illud Ionæ 3. *adhuc 40. dies, & Ninive subuertetur*. Verterunt enim, *adhuc triduum, & Ninive subuertetur*; non quod ignorarent, quia in Hebræis codicibus legerentur 40. dies; sed quod prophetico spiritu, spectantes quid pertineret quadragenaria Niniuitarum penitentia, nempe ad exortationem misericordiæ Dei, & peccatorum, quibus Deum prouocant abolitionem; agnoscetes 70. quod in eo typo singulariter factum erat, præstandum esse vniuersaliter omnibus per mortem Christi, quæ triduo tantum durauit; prophetice pro quadragena, verterunt triduum; quo peccati in Christi morte subuersionem significarent.

Video opponi posse, si Dominus peccatum sustulit, vnde nunc tot peccata? Idem sibi obiecerat Nyssenus Orat. de Natiuit. Christi Respondet verò in hunc modum. [Is qui hæc spectans sic obiecit, insigni peruulgatōque exemplo, quæstionem ipsemet soluat. Quemadmodum, cum serpentes interficiuntur, non continuò reliquas partes vnā cum capite mori videmus; sed, cum interierit caput, illæ tamen, adhuc vitam retinent, nec vitali priuantur motu: sic accidit in Draconis interitu. Etenim ingens cum esset admodum fera, quippe quæ singulis hominum atatibus excreuerat; qui multiplex eius caput, idest vim illam malorum inuentricem multa in se capita continet sustulit, cæterarum ipsius partium tractus neglexit, vt interfecta fere motum posteris ad exercitationis occasionem relinqueret. Ecquod igitur collisum & extractum est caput? Illud quod impio consilio mortem intulerat, quod morsu mortiferum homini virus iniecerat. Quamobrem qui mortis euerit impetium, vim quæ in capite serpentis erat, vt ait Propheta,

HHHh. confite

confregit: Reliqua verò pars corporis in genus humanum dispersa, quæ quoad homines vitiorum morionibus permouerentur, squama peccati vitam irritat, atque asperam reddit, potestate quidem iam mortua est, cum eius caput contusum atque inutile factum sit: at ubi tempus transierit, & ea quæ mouentur constiterint, adueneritque vitæ huius absolutio quam expectamus, tunc & cauda, & extrema pars inimici, mors ipsa nimirum destruetur, atque ita delebitur omnino cuncta malitia.]

1141 Nec minùs concinnè S. Bernardus, eandem obiectionem & quoad peccatum, & quoad Satanam, & quoad mortem elidit, sic differens sermone de transitu S. Malachie. [Victa planè mors opus Diaboli, & peccati pœna; victum peccatum, causa mortis, victus & malignus ipse, & peccati auctor & mortis. Nec modò victa sunt hæc, sed & iudicata iam & damnata: Definita quidem, sed nondum promulgata sententia est. Denique iam Diabolo ignis paratus, etsi nondum ille præcipitatus in ignem, modico adhuc tempore sinitur malignari. Tanquam malleus cœlestis opificis factus est, malleus vniuersæ terræ. Terit electos ad eorum utilitatem, reprobos conterit in eorum damnationem. Qualis ergo Paterfamilias, tales & domestici eius, peccatum scilicet & mors. Nam & peccatum, licet simul cum Christo cruci ipsius non dubitetur affixum, adhuc tamen interim non regnare quidem, sed habitare etiam in ipso dum viveret Apostolo permittebatur. Mentior si ipse ait, *Iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum*. Sit & mors ipsa, minime quidem adhuc abesse cogitur, sed cogitur non obesse. Erit autem cum dicitur, *ubi est mors victoria tua*? Et ipsa quidem, inimica nouissima destruetur. Nunc verò moderante eo qui imperium habet vitæ & mortis, & mare ipsum certis littorum cœteret metis, mors ipsa dilectis Domini, somnus refrigerij est. Propheta attestante, qui ait; *Cum dederis dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini*. Pestissima quidem mors peccatorum, quorum & natiuitas mala, & vita peior, sed preciosa est mors sanctorum. Preciosa planè tanquam finis laborum, tanquam victoriæ consummatio, tanquam vitæ ianua, & perfectæ securitatis ingressus.

Non dissimiliter ratiocinatur Cartacusen. Apol. 2. [O quis viuet, cum fecerit hæc Deus. Ipse inquam Deus in carne nostra apparet. Verba sunt Balaami, extremam hostium Dei cladem. Per Christum prænoscentis, vt exposuit Orig. hom. 19. in Num. in fine, qui ibid. hom. 7. sub medium, insigniter prosequitur, pugnandum quoque nobis esse cum Gigantibus à Christo subactis, vt hæreditatem à Christo comparatam ineamus. Legendus insuper homil. 25. in eundem librum.

En igitur cui iure meritò acclamemus, *Victori, siue in finem*; qui titulus plerisque psalmis appositus, non leuem molestiam facessit Interpretibus; dum hinc aliqui secuti 70. legunt & exponunt, *in finem*. Inde alij, secuti S. Hieronym. & Hebræos codices quales nunc extant, legunt & exponunt, *Victori*; distrahunturque in varios sensus: quibus vt præiudicare consilium non est, ita commodè S. Basilii ad titulum Psalmi 48. censuisse videtur, vtramque lectionem eodem recidere: cum victoria per Christum parata de hostibus nostris, & finis per eundem ma-

lorum omnium aeternum Christum statuentis, quando absorbebitur mors in victoria, depoſcat epinicion, & victorale carmen, victori qui de scipſo dixit, *ego vici mundum*. Et quanquam fateor S. Basilium agere de eo effectu victoriæ Christi, qui duntaxat obit, & Patti; tamen quia Christi victoriæ, in clausula prælij quod pro nobis inuit atque conficit, comparata est, & ius ad finem illum quo omnia Deo perfectè subſcipientur, partum est per eam Christi victoriæ; non immerito ad illam, tametsi nondum quoad omnes effectus suos plenè consummatam, extendimus victorales odas, quas iuxta S. Basilium præcini per factum Psalmem, in finem, *Victori* Christo tribuendum, edixit Spiritus sanctus.

Bellatores Christum sanctè emulantes, eius viribus, & exemplo victores.

1142 Accumulantur hunc Victorem, quot verè in eius militiam se proficiunt adscriptos, eiusque exemplo, Reges omnes aduersarios, vt à Mose præscriptum fuit Iosue, funditus exterminant, donec plenam consequantur victoriam. De Regibus qui in nobis tenebant regna peccati; Satana inquam, & peccati ad quæ impellit, debitoque æternæ mortis inde conſequentē, luculenter id exponit Origenes hom. 15. in Iosue, multis differens de regno peccati generatim in homine, & de quæ singularium diuersorum peccatorum regno, in variis singularibus hominibus, quos ait esse Reges peccati, iustos deleri donec plena de eis victoria obtineatur. Nec parciùs differit de Principibus tenebrarum, præfectis vnicoque vitio, de quibus item victoriam consequi iubemur. Ad quod ea cohortatione adscriptu dignissima, sic hortatur omnes Christi Victoris filios, homil. 8. in eundem librum. Agite ergo & vos præparemus nos ad huiusmodi prælia, percutiamus Hay in ore gladij, & extinguamus omnes habitantes chaos, omnes contrarias virtutes. Vinam & ego modò dum loquor ad vos verbum Dei, cor peccatoris pulsare possim. Quod si fecero, certum est quod gladio oris mei percutiam fornicationem, percutiam malitiam, reprimam furorem & si quæ alia sunt mala, in ore gladij, id est oris mei sermone restinguam, & non relinquam ex eis qui saluus fiat, neque qui effugiat. Si enim omnes hos hostes nostros extinxerimus, tunc verè diem festum celebrabimus Deo, & deuictis aduersariis læta solemnitate gaudebimus. Tale aliquid mihi videtur etiam à sancto Propheta in Psalmis designari, ubi dicit de se, in matutinis interficiebam omnes peccatores, vt disperderem de ciuitate Domini omnes qui operantur iniquitatem. Siue enim ciuitas Domini, Ecclesia Dei viuens accipitur, eiiciunt Doctores de Ecclesia, & interficiunt eos qui operantur iniquitatem, contrarios Dæmones, aduersarialque virtutes, qui cogunt homines ad peccatum, docendo, instituendo, & occultata in diuinis litteris ex locis talibus in qualibus nunc somus, mysteria referendo. Siue ciuitatē Domini vniuersitatem nostram animā intelligamus, quæ edificatur à Domino ex lapidibus viuis, id est ex virtutibus variis & diuersis, &c. Deinde sic prosequitur, *Fortassis nō mihi credas, quod aduersus peccatū inuigil*

gitur nobis pugna. Paulo crede dicenti. *Non-
dum usque ad sanguinem restitisti aduersus pec-
catum.* Vides tibi aduersus peccatum pugnam
proponi & usque ad sanguinis profusionem,
istud tibi praelium consummandum? Aut non
evidenter hæc indicat scriptura diuina, & in iis
in quibus moris est ei dicere, *sanctificare bel-
lum.* Et, *pugnabis pugnam Domini?* Quid enim
est aliud sanctificare bellum, nisi interemptis
omnibus animæ nostræ hostibus, qui sunt vi-
tia peccatorum, & mortificatis membris quæ
sunt super terram, atque omnibus malis cupidi-
tatibus amputatis, effici sanctum corpore &
spiritu, & fortiter facientem venire ad conspè-
ctum Dei viuentis, & pro palma victoriæ, vir-
tutis merito coronari à Christo Iesu Domino
nostro?

1143 Breuius at non minùs efficaciter
hom. 9. in *Genes. in fine.* [Sed dico: nunquid ini-
quitate vltus est Dominus, vt eriperet gentes
de potestate aduersariorum, & ad fidem suam
deditionemque reuocaret? Nequaquam, Erac
enim aliquando pars Domini Israel. Sed quia
peccatis recesserant à Deo suo, propter peccata
sua dixit ei Deus, *Ecce peccatis vestris distrahi
estis, & propter peccata vestra dispersi estis sub
vniuerso celo.* Sed iterum dicit ad eos, *Si fuerit
dispersio vestra ab extremo celi, usque ad extre-
mum eius, inde congregabo vos, dicit Dominus.*
Quia ergo principes huius mundi inuaserant
partem Domini, necesse habuit pastor bonus,
relictis in supernis nonaginta & nouem, des-
cendere ad terras, & vnam ouem quæ perierat
querere, inuentamque & humeris reuocam, ad
supernum perfectionis ouile reuocare. Sed quid
mihi prodest si semen Abraham qui est Chri-
stus, hereditate possideat ciuitates aduersario-
rum, & meam ciuitatem non possideat? Si in
mea ciuitate, hoc est, in anima mea, quæ est ci-
uitas Regis magni, neque leges eius, neque insti-
tuta seruentur? Quid mihi prodest, quod vni-
uersum mundum subiecit, & aduersariorum ci-
uitates possidet, si non & in me aduersarios
suos vincat; si non destruat legem, quæ est in
membris meis repugans legi mentis meæ, & ca-
ptiuum me ducit in lege peccati. Sic ergo vnus-
quisque nostrum satis agat, vt & in sua anima,
& in suo corpore vincat Christus aduersarios
suos, & subiiciens eos, ac triumphans, etiam suæ
animæ possideat ciuitatem. Hoc enim modo
de parte eius efficitur, de parte meliore quæ
est sicut stellæ cæli in claritate, vt & nos bene-
dictionem Abraham capere possimus, per Chri-
stum nostrum, cui est gloria & imperium in se-
cula seculorum. Amen.]

Hunc fuisse scopum assumptæ trabecæ carnis,
insigniter aperit Gelasius Papa in opere quod
inscripsit, *Discreta contra Pelagianos* ante medium
[Auctor bonus (inquit,) vt bonum se opus con-
didisse firmaret, si in eadem sui conditione per-
sisteret, inferioris creaturæ suæ miseratus offen-
sam, quod spiritualis substantia, quæ & sui &
alterius processerat, ipsa deceptrix atque in sua
nequitia perseverans omnino consequi digna
non fuerat, terrenæ conditionis & per fraudem
deceptæ substantiæ, naturam pariter elementer
suscepit & causam: sicque vt nunc breuiter ex-
plicemus, competenti lapsam dispensatione re-
parare proponens, vt in seipso hæc eadem na-
tura, qua per inobedientiam mortis rediret ad

Theoph. Raynaldi de Attrib. Christi.

vitam, solus ipse peccat in se sciens in substan-
tia, quam post peccatum restaurandam potenti
benignitate suscepit, vt indebitam mortem
quam sine peccato vtiq; non debebat, pro his
qui per peccatum debitores mortis extiterant,
imputaret. simulque Diabolum hominis decep-
torem, qui consuetudinem sibi subactum per di-
uinam tenebat iure sententiam, per iustitiam,
nihil ei reddere iam debentem. Et cum occidi-
set eum in quem sine peccato licentiam non
habebat, merito ei vice mutua subiugaretur ad-
dictus; quique se humanæ substantiæ vt potè
captivæ suæ, Dominum Deumque iactabat; huic
& iusto pariter & Deo, mutua vice subderetur.
Intererat enim aequitatis immensæ, & non
abruptæ diuinæ potentia, Diabolus, sed ipsius
hominis etiam quem se prostrauisse iactabat
iustitia vinceretur: quibus non satis habuit re-
parator excelsus, vt ipse tantummodò in ea na-
tura quam sumperat, gereret de hoste huma-
ni generis hoc triumphum. Quid enim præsta-
retur, vniuersæ nostræ creaturæ, si victore Dia-
boli solus Christus existeret. Tribuit ergo fide-
libus suis dignanter immensa pietate confor-
tium. Tribuit per gratiam suam fidemque col-
latam, vt hominum millia ineffabilis compen-
dio sacramenti participatum eius acquirerent,
renouatæque in suo Salvatore naturæ facti con-
similes, ipsi quoque saluatoris deceptoris sui mu-
tata forte victores.]

Specimen huiusmodi pugnatorem Chri-
sti, fuere Apostolorum principes, quos ex strage
in impijs edita, & de cruore occisorum, esse
purificatione diuina mundatos, Orig. hom. 25.
in Num. in fine, egregie tradit, cum varia purifi-
cationum genera à Mose proposita, discussisset.
[Quis nobis (inquit,) enarrare, poterit, quæ
sunt purificationes, quæ parentur Paulo, vel Pe-
tro, vel alijs horum similibus, qui tantum pu-
gnauerunt, tot gentes barbaras deleuerunt,
tot hostes prostrauerunt, tanta spolia, tot
triumphos ceperunt; qui cruentis manibus de
eade hostium redeunt, quorum pes tinctus est
in sanguine, & manus suas lauerunt in san-
guine peccatorum? Interfecerunt quippè in ma-
tutinis, omnes peccatores terræ, & imaginem
eorum exterminauerunt de ciuitate Domini.
Vicerunt quippè & peremerunt diuersas Dæ-
monum gentes. Nisi enim vicissent eas, non
potuissent capere ex eis captiuos, omnem hunc
credentium numerum, & perducere eos ad obe-
dientiam Christo, & subdere eos iugo eius sua-
ui, & imponere eis onus eius leue. Quis ergo ita
beatus est, qui succedat eis in his præliis, & in-
terficiat omnes Madianitas, & iustificetur ex
sanguine eorum? Sanguinem enim Daemonum
fundere dicitur, qui eripit eos quibus illi domi-
nantur; Lavabitur autem hoc sanguine, &
purificabitur in regno Dei, vt purificatus &
mundus effectus, possit ingredi sanctam ciui-
tatem Dei: aperiente sibi ostium Chri-
sto Iesu Domino nostro, imo
qui est ostium ciuita-
tis ipsius
Dei.]

vsu doctrina, de Christo Bellatore atque Victore.

1144 Per nos quoque, vult Christus vincere. Nam & ex Deo nati sumus. Omne autem quod natum est ex Deo, vincit mundum, ut scilicet sicut Christus primogenitus in multis fratribus; mundum, id est tres turmas quas fecerunt Chaldaei, interprete S. Bernardo, scilicet. 1. in Octava Paschae, ductore Satana in nos irruentes, deuicit; ita & filij adoptionis, idem praestent. [Quotquot enim sunt Christi, (praemiserat eius sermonis initio, S. Bernardus,) cum Christo eos mundus odit, sed cum Christo superatur pariter & ab ipsis. Nolite (ait) mirari si odit vos mundus: sciote quia priorem me, vobis odit habuit. Et item, Confidite, (inquit,) quia ego vici mundum. Sic nimirum manifesta fit sermonis illius veritas, quem ait Apostolus; Quos praesciuit, inquit, haud dubium quin Deus Pater,) & praedestinavit conformes fieri imaginis filij sui. Vide conformationem. Post ipsum adoptantur, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus: post ipsum odit mundus eos: post ipsum & ab eis vincitur mundus. Bene ergo, quod natum est ex Deo, vincit mundum, ut sit testimonium caelestis generationis, victoria tentationis: & sicut is qui filius est per naturam, mundum cum suo principe triumphauit; sic & nos victores inueniamur, quotquot sumus filij adoptionis. Victores sane, sed in ipso qui confortat nos, in quo & possumus omnia: quia haec est victoria qua vincit mundum, fides nostra. Fide siquidem in Dei filios adoptamur, fidem in nobis mundus in maligno positus odit atque persequitur; fide quoque & vincitur, sicut scriptum est; Sancti per fidem vicerunt regna. Quidni attribuat fidei victoria, cuius est etiam vita? Iustus, (inquit,) ex fide vivit. Quotiens ergo tentationi resistis, quotiens vincis malignum, noli propriis tribuere viribus, noli in te, sed magis in Domino gloriari.]

Ex hoc capite summam suam potentiam prodere velle Christum, observauit Orig. hom. 7. in Num. sic obliuiscens, egregiam de spirituali certamine & interno bello disputationem. [Vult (inquit,) semper Iesus, res mirabiles facere, vult de locustis vincere Gigantes, & de iis quae in terris sunt caelestes superare nequitas. Et fortasse hoc est quod dicebat in Evangelio; quia qui credit in eum, non solum faciet ea quae ipse fecit sed maiora, (inquit) horum faciet. Verè enim mihi maius videtur, quod homo in carne positus, fragilis, & caducus fide tantum Christi, & verbo eius armatus, superet gigantes Daemonum legiones. Quamuis ipse sit qui vincit in nobis, plus tamen esse dicit, quod per nos vincit, quam quod per te vincit. Tantum est ut nos armis istis semper simus armati, & conuersatio nostra semper in caelis sit. Omnis motus noster, omnis actus, omnis cogitatio, omnis sermo, caelestis sit. Quanto enim nos illuc ardentius ascendimus, tanto illi praecipitantiùs ruunt; & quanto magis augemur, tanto illi inferiores fiunt. Vita nostra si sancta sit, si secundum Deum sit, illis conferet mortem. Si signis & luxuriosa sit, potentes eos aduersum nos & gigantes faciet. Quanto ergo nos virtutibus crescimus, tanto illi inferiores efficiuntur &

fragiles. Sicut è contrario, si nos infirmemur, & terrena requiamus, illi fortiores fiunt. Et quanto nos dilatamur in terris, tanto illis spatia in caelestibus largiora concedimus. Vide hoc magis agamus, ut nobis angelicis illi minuantur, nobis ingredientibus illi pellantur, nobis ascendentibus, illi cadant: sicut & ille cecidit, de quo dicit Dominus in Euangelio; Ecce vide Satanam sicut fulgur cadentem de caelo: ut illis proiectis, introducat nos illic Dominus noster Iesus, & percipere regnum suum caeleste concedat.]

S. Athanasius, mirabilem hunc victoriarum Christi effectum suspexit, quod etiam aetas infirma, Satanam, eiusque satellitem, habeat ludibrio. Sic igitur philosophatur Athanasius orat. 1. contra Arianos. [Iam olim ex quo de ceperat primum hominem Adam, petulatus omnes sese homines in sua ditione habitum, ferociter insultabat dicens; Ego vici sum orbem terrarum mea manu velum nidum comprehendam, & ut oia relictia tollam, nec erit qui au fugiat, aut obloquatur mihi. Ceterum qui antea orbem terrarum se comprehensurum iactauerat, post aduentum Domini, iam experimento doctus, quid Dominus in rebus humanis ageret, quam non posset eam quam Dominus gestabat carnem fallere, domitus fractusque, iam inde, etiam à pueris veluti pascellus, superbus ille pro ludibrio habetur. Puer enim infans, inferens manum suam super linguam aspidum, deridet eum, qui Euam de ceperat; & omnes qui legitime in Christum fiduciam habent, pedibus conculcant eum, qui hac verba locutus est; Ponam solum meum supra nubes, ascendam & similis ero Altissimo. Et hac quidem contumelias, ille patitur.]

Cauendum duntaxat, ne hostis quem Christus victor prostrauit, nostris dissidiis resurgat, & victoriam adipiscatur de victoribus, quod Isidorus Pelaf. l. 2. Epistola 139. ut iam reuili admonet Hermogenem Episcopum in Christi persona. Videndus idem argumentum versans in persona sua ibidem Epistola 164. Rufus autem, l. 4. Epistola 64. quam probrosum sit Christianis, vinci post Christi victorias, pulchre demonstrat.

CAPVT XV.

Christus Redemptor, Liberator, Seruator, salutare, salus, saluatio.

1145 **N** I H I L in Scripturis, & Patribus vsque communi Christianorum decantatus, quam Christum esse Redemptorem nostrum, qui est effectus victoriae de qua proximè. Nam & Iob cap. 19. tanto ante Redemptorem suum vinere contestatus est; & Iaias c. 63. de eodem dixit, Redemptor noster à saeculo, nomen eius. Interdum tamen in abstracto dicitur redemptio, ut apud Apostolum 1. Cor. 1. vbi Christus dicitur factus esse nobis redemptio. Et Psalm. 110. vbi Deus

Deus dicitur misisse populo suo redemptionem. Sed hæc eodem recidunt, iuxta illud Hieronymi Epistola 26. [Christus redemptio, idem redemptor & pretium, Christus omnia.] Et reuera Christus fuit is qui dissoluit captiuitatem nostram, & ipsum litum eius dissoluendæ exiit, iure sibi soli proprio. Nam Pater & Spiritus sanctus, non sunt nostri redemptores, quamuis æquè communicent gratiam redemptionis, ac Christus. Quod vnum voluit Greg. Nyss. orat. in S. Baptisma *sub medium*, vilis asserere, nos esse à tribus SS. Triadis personis redemptos. Nostum porro redemptorem dixi Christum, quia Angelos non esse ab eo redemptos, iam supra monstraui, agens de Christo capite.

Triplex captiuitas nostra, per Christum exclusa.

Quia verò redemptio quæ nobis per Christum præstita dicitur, supponit captiuitatem nostram, eamque manifeste connotat, vt ingratitude depellamus, quod bene admonet Giffelbertus cap. 9. Altercat, ab hac captiuitate est auspicandum. Triplex porro captiuitas & seruitus, à qua per Christum redempti & liberati sumus, notari potest in Scripturis, vt obseruat Toletus in cap. 8. Ioan. annot. 12. Est enim omnium terretima quam sub Satana, & peccato subiimus per peccatum primi parentis, & iniuriam numini ab ei interrogatam, excidentes à felici statu in quo conditi fuimus in primo homine, nascentes obnoxij damnationi æternæ: ac ètatenus constituti sub peccati & Satana iugo, quod nobis ipsi plerumque per actualia peccata aggrauamus, facti gehennæ filij multiplicius quam antea. Ex quo autem gratiæ originariæ statu excidimus, itémque ex quo per mortale peccatum celestis decore diuinæ gratiæ sumus spoliati, excidimus quoque iure habendi auxilia ad comparandam gloriam & vitanda peccata; vnde consequitur, vt propè nolentes abripiamur in peccatum; hinc lubricitate malè operandi viam ad scelera expediente; inde vrgente Demone, & malis sociis, ac habitibus propellentibus; tenebrarum autem & ignorantie densitate, non proponente mala imminencia, vt verè in misero homine illud Psalms prophetantis non imprecantis impleatur, *fiant via illorum tenebrae, & lubricum, & Angelus Domini persequens eos*. Hæc est vna captiuitas & seruitus nostra, qua gratiæ venundati sumus, vt latè & piè admodum prosequitur Rupertus lib. 1. de meditat. mort. cap. 15. Altera fuit quæ mortales ei subiectos non parum pressit, sed ita vt penè portare eam non possent; nempe seruitus sub lege Mosaiica. Postrema est seruitus corruptionis, sub qua hîc gemunt omnes creature, iuxta Apostolum, sed homines imprimis.

* *

Primam, quæ à peccati, & Satana iugo est, qui subulerint.

1146 Regulemus distinctius tres hæc captiuitates, vt modum liberationis, ab eis per Christum præstitæ, perspiciamus. Auspicandum autem est à prima. Eam quippe inficiati Pelagiani, Christo redemptoris decus abrogarunt. Sed & Ethnici, referente S. Anselmo lib. 1. cur Deus homo cap. 6. in hoc verbo scandalizati sunt, nullum agnoscentes carcerem in quo detineremur, nulla vincula quibus astringeremur: ac proinde captiuitatem humani generis, nostramque ab ea per Christum redemptionem, inficiati sunt. Adhæsit iisdem Petrus Abelardus, ex quo hæc verba exscripsit S. Bernardus Epistola 190. quæ est ad Innocentium. [Sciendum est quod omnes, Doctores nostri, post Apostolos in hoc conueniunt, quod Diabolus dominium & potestatem habebat super hominem, & iure eum possidebat; idè scilicet quod homo ex libertate arbitrij quam habebat, sponte Diabolo consensit. Aiunt namque, quod si quis aliquid vicere, victus, iure victoris seruus constituitur. Idè, (sicut dicunt Doctores, hæc necessitate incarnatus est filius Dei, vt homo qui aliter liberari non poterat, per mortem innocentis, iure liberaretur à iugo Diaboli. Sed vt nobis videtur, (ait, nec Diabolus vnquam ius aliquod in homine habuit, nisi fortè Deo permittente, vt carcerarius, nec filius Dei vt hominem liberaret, carnem assumpsit.]

Non desunt argumenta, quibus idem probati videatur. Quatuordecim multipliciter robata, profert Driedo Tract. 5. de captiuit. & Redempt. generis humani. Sed omnia eò tandem recidunt, quod non sit Christus Redemptor, quia de nulla captiuitate liberati sumus; cum Diabolus è cuius tyrannide redempti dicimur, nullum in nos ius esset adeptus; nec videremur vterius perire obnoxij damnationi æternæ, si Christus liberasset nos, ac redemisset tam eximio litro exhibito; pro peccatis propter quæ detinebamur captiui. Quamquam quomodo sanguinis Christi effusio, & Vnigeniti mors, potuit Patri placere, vt ob ea remitteret peccata, & captiuitatem solui iuberet. Quod verò pretium, pro hoc isto teretimo peccato acissionis Christi, qua anteriorum peccatorum facta est redemptio, superesset persoluendum, vt ab eo quoque redimeremur? Hæc omnia ex Abelardo refert S. Bernardus citata ad Innocentium Epistola. Quare censuit, Abelardus, idémque ante eum, Pelagiani tradiderunt; Christum venisse quidem vt doctorem hominum verbo & exemplo, non tamen vt liberatorem aut redemptorem.

Stabilitur autoritate.

1147 Sed certa fides in plerisque Scripturis consignata, & apud omnes Patres, ac Christianos Doctores expressa, disertè habet contrarium. Eoque inprimis pertinet, illud Sophoniæ 3. à D. Bernardo in hanc rem productum, *Saluabo te, & liberabo te noli timere*. Item illud ex Psal. 106. *Exanduit eos, & redemit eos de manu*

HHH h 3 710

nu inimici, de regionibus congregavit eos. Inimicum antonomastice interpretatur S. Bernardus, Diabolum, qui non vni praeiuit regioni, sed omnibus, & ubique omnes tenuit captivos. Apostolus vero dicit illi Coloss. 1. qui eruit nos de potestate tenebrarum, & transiit in regnum filij claritatis suae, in quo habemus redemptionem per sanguinem eius. Et 1. Cor. 6. Non estis vestri, empti enim estis pretio magno. Ipse Dominus, comparat se fortiori superuenienti, & fortem armatum custodientem atrium suum eicienti, vasque ac spolia auferenti, id est liberanti & redimenti homines, qui prius sub forti illo nequam erant captivi. Matthaei item 20. Christus ait se venisse, ut daret animam, id est vitam suam redemptionem pro multis.

Patres in contrarium, non est necesse proferte: cum & singulis prope paginis id tradant, & Abelardus vna eos securi exciderit; falsus ita sensisse Patres omnes, sibi tamen secus visum. Quem homine haeretico dignum typhum, his praeter cetera castigat loco citato S. Bernardus. Quid in his verbis intolerabilius iudicem, blasphemiam, an arrogantiam? Quid damnabilius, temeritatem, an impietatem? An non iustus, os loquens talia subtilibus tunderetur, quam rationibus refelleretur? Nonne omnium merito in se provocat manus, cuius manus contra omnes? Omnes (inquit) sic: sed non ego sic. Quid ergo tu? Quid melius affers? Quid subtilius invenis? Quid leceris tibi reuelatum iactas, quod praeterierit sanctos, effugerit sapientes? Aquas furtivas, & panes absconditos, puto apponet nobis iste. Dic tamen, Dic quidquid illud est quod tibi videtur, & nulli alteri. An quod filius Dei non ut hominem liberaret, hominem induit? Hoc plane nemini, te excepto, videtur: tu videtur, ubi videtur. Non enim hoc a Sapiente, non a Propheta, non ab Apostolo, non denique ab ipso Domino accepisti. Magister Gentium accepit a Domino, quod & tradidit nobis. Magister omnium, suam doctrinam fatetur non esse suam. Non enim (ait) a me ipse loquor. Tu vero de tuo nobis tradis, & quod a nemine accepisti. Qui loquitur mendacium, de suo loquitur. Tibi proinde sint, quae tua sunt.]

Munitur via ad rationem pro eadem veritate, vestigato titulo captivitatis nostrae sub Satana, per peccatum.

1148 Dimissis ergo Patribus, quos Abelardus pro more Haeticorum omnium flocci facit, ut ratione in revelatione fundata, coerceanus & reuincamus hos Errones, simulque argumentis propositis fiat satis; statuendus est verus modus, quo intelligendum est, hominem fuisse per peccatum captiuitate mancipatum, quod aiebam praemittendum esse, redemptioni huic a prima per Christum. Captivi ergo proprie dicuntur, qui bello capti sunt, ut habetur apud Gellium lib. 7. cap. 18. & lib. 4. & 5. ff. de captivis & postliminio reuers. Ea enim captione desinunt esse sui iuris, & viuere, ac operari ut libet: sed ad nutum alterius adiguntur viuere, nec faciunt nisi quod sinuntur aut abeunt nisi quod conceditur ab eo in cuius potestate degunt captivi. Huiusmodi captiuitatem, cum propor-

tionem aliquam, respectu Satanae omnes incutimus, cum per peccatum hominis primi, per quod sanctitate excidimus; tum per actus peccata, quae quisque superaddidit, iuxta illud Apostoli 2. Timo 2. ut resipiscamus a Diaboli laqueis, a quo captivi tenemur ad ipsum voluntatem. Innumera de hac captiuitate & seruitute, addensat Lenzus lib. 2. de libert. Christi. toto, & paucis non pauca Toletus in c. 12. Ioann. Annot. 13.

Est tamen latum discrimen, inter captiuitatem hominis bello capti per victorem, & captiuitatem hominis per Satanam. Neque enim hic fuit proprie bellum, quo homo tenens & nolens, sit deuictus, ut contingit in humana per bellum captiuitate. Sed homo cum a Satana cogi non posset, abstractus & illectus, in calces Satanae incidit, factusque est eius captiuus. Vbi si bellum quis dicat, excitationem per Satanam suggerentem & inuitantem, non refragor. Eatenus tamen a vero bello discrepat, quia homo, non est vi domitus, sed suam voluntatem se dedit hosti truculento. Quinetiam interdum homo Satanae potestati subiicitur, non appetitus ab eo atque deuictus, vilo, ac ne similitudinario quidem bello. Vitanda quippe sunt hic extrema duo, quorum alterum omnia peccata esse tantum a carne & sanguine statuit exclusa Daemonum potestate ad impellendum in ea: quod senserunt aliqui grauius notati a Driedone Tract. 2. de redempt. & captiu. generis humani cap. 2. parte 1. membro 3. dist. 3. in tertia sententia. Alterum vero statuit, omnia peccata fieri autore Satana; quod item falsum est. Non enim omnia peccata sunt incore Satana, ut monstratum est, cum de causis peccati Iuda.

1149 Videtur quidem S. Augustinus orat. contra Iudaeos, Paganos, & Arianos contrarium sentire, in illa luculenta Diaboli descriptione. [Quid est Diabolus? Angelus per superbiam separatus a Deo, qui in veritate non stetit, autor mendacij, a semetipso deceptus, qui alterum decipere conuenit. Iste aduersarius, effectus aduersarius humani generis, inuentor mortis, superbiae institutor, radix malitiae, celerum caput, princeps omnium vitiarum, peruersor etiam turpium cogitationum.] Nec minus appetit in speciem S. Ambrosius serm. 16. in Psal. 118. ad illud feci iudicium & iustitiam, ne iradas me calumniantibus me: ubi causam cur David qui iustitiam fecisse se prodit, tradi potestati Diaboli vereatur, istam profert. [Hominem se esse cognouit, impar sibi bellum aduersum spiritualia nequitiae in coelestibus; Raptum Enoch esse, ne malitia mutaret cor eius; Noe inebriatum; Lot incestum; Sacerdotem priuatum, ipsum Aaron cum Maria sorore tentatum, lepra maculis aspersam Mariam priuatum, post absolutam; Moysen penitus interitum, nisi in circumcissione filij, & eiusmodi sanguinis fusione Sephora mulier eius, omne ab eo periculum depulisset. His igitur communibus exemplis, nequam se fortitudini suae credat sed tanta humilitate, diuinum sibi praedicando adsciscit auxilium, potens me tradatur nocentibus. Scit enim autorem esse principem mundi, omnium delictorum. Ipse indiuiduos proximorum, irarum stimulis excitaris scindit affectus; ipse flammam accendit libidinis; ipse adoleo auaritia cupiditates;

tes; ut quo plus rapuerimus, eo amplius requitamus: ipse suggerit & ministrat fomenta luxuriae, ipse odia exasperat, & immodica studia ambitionis inflammat.] Moxque in particulari idem demonstrat de incontinentia & avaritia. Videlis an non idem quoque voluerit Autor sermonis de ieiunio apud Cyprianum, cuius hæc sunt verba, alloquendo Diabolum. [Huius inferioris mundi, tua est scabies, languentis sunt vlcera, hæc scalpis, hæc impurus ablingis. Si quid vitij est, si quid corruptæ, tu cadaueribus assides, tu contrectas putredines, tu distemperas fœces, tu veras fœtores. Tu spiritus nequam, tu in pistrino seculi huius, fermentator imundus, tu sanctitatis corruptor, & simplicium perturbator, tu incendiator libidinum, & omnium turpitudinum adiuuentor; In his regnas quos inquinat, & in his quos polluit, dominaris. Fornicatores & adulteri, te habent suggestorem, & habebunt tortorem, te quoque cum illis vltima incendia concrebunt.]

Hæc Patrum dicta, non sunt accipienda vniuersaliter, sed tantum indefinite. Diabolus enim (quod vnum voluit hi Patres,) autor est & incentor, omnis generis peccatorum, sed non semper. Audi S. Basilium Reg. brevior. 75. cum dixisset Satanam nostris cupiditatibus plerumque, ut, ut nos ad peccatum pertrahat. Subdit enim. [Quod autem etiam mala ex nobis ipsis nascantur, manifeste Dominus ostendit; De corde enim, (inquit,) exeunt cogitationes mala. &c. Hoc autem vsu venit iis, qui ex iniuria, naturalia rerum bonarum semina, inculta dereliquerunt: conuenienter dicto illi Proverbiorum, *Tanquam seges vir sultus, & velut vinea vir indigens prudentia. Si dimiseris eum, squallebit, & herbis luxuriabit tota & fiet derelicta.* Potro quæ ex huiusmodi incuria in squallorem abiit, & derelicta est anima, consequens est necessarium, ut spinas ac tribulos progeneret, & ei illud eveniat, quod dictum est; *Expectanti ut faceret vitiis, fecit autem spinas.* De qua quidem anima, illud prædictum est, *Et plantauit vineam forech:* quod, si interpretari velis, *electam* significat. Consimile autem huic, quod hic dicitur, inuenias apud Hieremiam, dicentem ex persona Dei; *Plantavi te vineam frugiferam, totam veram, quomodo conuersa es in amaritudinem vitis alienæ?* S. item Chrysostomus lib. 1. de prouid. postquam latè probauit, vtilissimum fuisse, permitti nos Satanæ tentatori, subdit. [Quod si penitus atque diligenter, his quæ sunt, animum intendere velimus, inueniemus minime ad omnia nos, Diabolum impellere: sed cum plurimorum ille nobis lapsuum & autor, plurima item nosmetipsi per nostram solam socordiam ac negligentiam patimur. Vbi enim, ut ad priora reuertamur, ad Cain Diabolum accessisse, fraternamque eadem suggestisse legimus? Nam matri quidem illius, visus est loquens, fraudemque concinnans: huic autem, minime.] Non igitur quoties delinquimus, necesse est ut Satana instigante delinquamus; quamuis ut plurimum ita contingat, & semper cum habeamus peccati exemplar: quippe qui nobis pessimo exemplo præiuerit, quo ex capite dictus est peccati princeps, & radix prima.

De eo titulo, Patrum iudicium.

1150 Hoc igitur constituto, quod omnia peccata non fiant urgente & inuitante Satana, manifestum est quod aiebam, hominem non esse Satanæ captiuum iure belli, neque eius potestati subiecti, eo quod sit ab eo victus. Eodem quippe modo subiicitur per hæc peccata potestati Satanæ, ac per ea quæ impellente Satana perpetrar. Cum ergo quoties homo per seipsum ruit, potestas quæ tunc Satanæ obtingit, non habeat pro titulo, Satanæ de nobis victoriam, necessarium est, eam potestatem reuocare ad aliam originem. Nempe ad Dei iustam permissionem, qui hominem vltro se auertentem à summo bono, Satanæ tradit, id est dimittit, ab eo rotandum & circumagendum, eo modo quem nunc exponam. Ita titulum, & rationem ac notionem Diabolice potestatis, per peccatum in hominem partæ, exponit sanctus Ambrosius serm. 16. in Psal. 118. *aduers. 1.* Adductis enim ex Apostolo, omnibus primariis peccatis membris, subdit. [In his enim Diaboli voluntatem facimus, & exequimur potestatem, qui per carnis istius desideria intentuum suæ fraudis operatur. Quemcumque ergo in vitiis suorum possessione reperit, tanquam obnoxium suo iuri vendicabit. Adulterium qui facit, luxuriam exercet, aliena diripit, portio Diaboli est: pudicus autem & continens & misericors, Christi portio est. Christi ergo seruum, non potest sibi vendicare, nisi fortè lapsus in vitia deprehenderit: ac nec tam quidem vendicat, sed tanquam suum sibi tradi postulat. Idem ergo dicit David; *Feci iudicium & iustitiam;* non ut arroget, sed ut excuset, ne quasi peccator deferatur à Christo. Exemplo sit nobis Apostolica lectio, quam ob rem vnusquisque tradatur. Illum enim qui uxorem Patris habuit, quia sic operatus est, tradidit Satanæ Apostolus. Non ergo esset traditus, nisi opera fecisset Diaboli. Vnde non immeritò reculat Propheta nocentibus tradi, qui allegat non Diaboli opera se fecisse sed Christi.]

Eodem modo sæpè philosophatur S. Augustinus, ut lib. 3. contra Iulian. cap. 9. & lib. 2. de nup. cap. 29. ac optimè lib. 2. de actis cum Felice Manichæo cap. 11. & lib. 3. de libero arbitrio cap. 10. nec non S. Gregorius 18. Mor. cap. 3. Sed pulcherrimè S. Bernardus Epistola illa 190. his præter cætera. [Cæterum etsi iustam dicimus Diaboli potestatem, non tamen & voluntatem. Vnde non Diabolus qui inuasit, non homo qui meruit, sed iustus Dominus qui exposuit. Non enim à potestate, sed à voluntate, iustus iniustusve quis dicitur. Hoc ergo Diaboli quoddam in hominem ius, etsi non iure acquisitum, sed nequiter usurpatum, iuste tamen permissum. Sic itaque homo iuste captiuus tenebatur, ut tamen nec in homine nec in Diabolo illa esset iustitia, sed in Deo. Iuste igitur homo addictus, sed misericorditer liberatus.]

Egregiè Abucara opusc. 1. [Deus à principio cum hominem finxit, & fortem & inuictum fecit. Quare Diabolus, cum non posset suis illi viribus superare, essetque sapiens ad nocendum, fallaciam illi machinatus est, quo vltique per obedientiam voluptate delinitum, nudauit

daunt eum gratia, quæ fortem illum reddebat, atque ita debilitatis viribus facile eum superavit, & in omnem voluptatem, peccatum, & obedientiæ repulsum, vñâ cum posteris suis, induxit. Deinde Deus, eum qui mandatum suum improbaverat, & reiecerat, & ad inimicum accurrerat, ei que obedierat, iuste permisit tyrannide eius opprimi: *[Cui enim quis obediit huius se servum facit; (inquit Apostolus,) servi enim estis eum, cui obeditis.]* Vendidit ergo se homo qui liber erat, voluptati & inimico. Sic ille, respondens huic interrogationi infidelis. Rogo te, ut doceas, quomodo facti fuimus servi Diaboli. Et mox. *[Non dicimus sic factum esse Diabolum nostrum Dominum, ut nos penitus per vim teneat; sed quod per peccatum debilitati, deinceps tanquam valitudinarij, faciles facti sumus Diabolo ad capiendum nos, nullo negotio, & facile in peccata eius & voluptates adducti, & illecti. Sicut enim si inimicus, maleuolo suo potionem veneni adhibeat, ut potionem debilitatum facile vincat, sic cibo illo, vel o hominem decipit: & factum imbecillum, arripuit. Tenebat nos itaque servitute subiectos.]*

1151 Optime item S. Anselmus lib. 1. cur Deus homo cap. 7. quamvis ex persona Bosonis discipuli, idcirco affirmantis ambiguum & falsum videri, quod passim dicitur, Dæmonem fuisse à Christo exturbandum potestate quâ iuste possidebat eum, qui sponte se ad illum contulit, peccando. *[Non video, (inquit de hoc communi effato Boson,) quam vim habeat. Nam si ipse Diabolus, aut homo suus esset, aut alterius quam Dei, aut in alia quam in Dei potestate maneret, forsitan hoc rectè diceretur: cum autem Diabolus aut homo non sit nisi Dei, & extra potestatem Dei neuter cõsistat, quam causam debuit Deus agere cum suo, de suo, in suo, nisi ut servum suum puniret, qui suo consensu communem Dominum deferere, & ad se persuasisset transire, ac traditor fugitivum, fur furem, cum futo Domini sui suscepisset. Vterque namque fur erat, cum altero persuadente, seipsum Domino suo furabatur. Quid enim iustus fieri posset, si hoc Deus faceret? aut si index omnium Deus, hominem sic possessum, de potestate tam iniuste possidentis, vel ad puniendum illum aliter quam per Diabolum, vel ad parcendum illi eriperet; quæ hæc iniustitia esset? Quamvis enim homo iuste à Diabolo torqueatur, eum tamen ille iniuste torquebat. Homo namque meruerat ut puniretur, nec ab illo convenientius quam ab illo cui consenserat ut peccaret. Diaboli verò meritum, nullum erat ut puniret; imò hoc tanto faciebat iniustius, quanto non ad hoc amore iustitiæ trahebatur sed instinctu malitiæ impellebatur. Nam hoc non faciebat Deo iubente, sed incomprehensibili sapientia sua, quæ mala etiam benè ordinat, permittente. Et puto, illos qui Diabolum aliquam opinantur habere in possidendo homine iustitiam, ad hoc inde adduci, quia vident hominem Diaboli vexationi subiacere iuste, & Deum hoc iuste permittere: & idcirco putant Diabolum illam iuste inferre.]* Demonstrat hoc fuse, exemplo repercutientis cum peccato, eum qui malè perculserat, idcirco repercuti merebatur. Tum subdit, Diverso igitur intuitu, iusta & iniusta est eadem actio, quam contingere potest ab alio iudicari iustam tantum, ab alio iniustam. Hoc

quoque modo, Diabolus non iniuste dicitur vexare hominem, quia Deus hoc iuste permittit, & homo hoc iuste patitur. Sed & hoc, quod homo iuste dicitur pati, non sua iustitia iuste dicitur pati, sed quia punitur iusto iudicio Dei. Ita tamen Bosonis nomine dicta, videntur tamen mente S. Anselmi esse, eum ea postea nullo modo improbare: quod solet, cum Bosonis dicta sibi non placentia, expendit.

Cuiusmodi sit Satanæ in nos potestas, post peccatum.

1152 Habemus quis sit titulus, illius qualemque potestatis quem Diabolus in peccatorem comparat, eumque ut S. Augustinus loquitur oratione contra Iudeos, Paganos & Arianos, suo Domino obstringit. Appello qualemque potestatem, quia homo non est intelligendus ita permitti potestati Satanæ, ut non possit ei obfistere, polliceturque libertate. Hoc enim falsum esse certum est, & ex nonnullis Patribus confirmatum in Mor. dist. num. 3. 15. & locis ibi notatis. Non est igitur dominium plenum & verum, quod constituitur potestate legitima, seu iure disponendi de re quapiam pro arbitrio; sed quoad titulum est ius usurpatum atque tyrannicum, quale habet inuasor in regionem quam nullo iure occupat, ut pulchre protegitur Orig. lib. 5. in ad Rom. ad illud, *regnauit mors à Adam*, Quoad ipsam verò potestatem, non est nisi vis eluctabilis, ad impellendum hominem in peccata, obfuscatum diuinum præsidium naturæ indebitum; quo fulciatur & roboretur aduersus machinationes & impetus propellentes ad malum. Supposita tamen exaratione nostra, & nativa fragilitate, ac superponendo propensionis ab habitibus aduentitios & extrinsecas incentiua, est potestas atque, cui agere obliuimus. Et quamvis eam aliquando excutiamus, denique tamen in eam relabimur, si iteratò peccamus. Quod aduersus nonnullos, malè id superiore seculo inflicti, confirmat Lenzus libro 7. de libert. Christi. 8. c. 9. Sed puto id esse clarius, quam ut necesse sit multis ad id argumentis conuincitur Scripturæ seruitutem qua Dæmoni addicunt peccatorem, non restringant ad primam mancipationem, sed absolute & simpliciter peccatorem statuant obnoxium potestati Satanæ, idque proinde etiam admittant, de eo qui post partam sanctitatem, naufragium eius est passus.

Regnum hoc Satanæ, concinne his verbis describit Autor sermonis de ieiunio apud Cyprianum. *[Regnum hoc non est natura, sed malitia. Persecutio est, non defensio, & tota huius potestatis virtus, in mortem damnationemque eorum qui sub hoc principe militant, elaborat. Regnum hoc munitur vitiis, ambitur flagitiis. Turres eius, sunt crimina; arma, quarumcumque turpitudinum molimina. Huius Regis telonarij, sunt pauperum oppressores, tribuni seductores, præfecti iudiciorum peruersores. Cubicularij eius, sunt quæstuum aduocatores, mercimonij traictores, ararij Sacerdotes, numularij Doctores, conductitij defensores, lingue subdole vel consilij locutores, venales auxiliarij, bilingues caudicij, concinnatores mendacij, fabricatores peccati, vestiti mollibus, amici discoloribus. In domo huius Regis sunt, qui paludamentis*

paludamentis talaribus pauimenta verrentes, capillis muliebribus se in feminas transfigurant, & dignitatem vitilem non sine naturæ iniuria dehonestant. In hoc regno sunt quicumque veritatem Dei commutant in mendacium: quicumque, quasi in taberna vitiorum præcones, venales animas impurissimis Dæmonibus corrupendas exponunt. Hic auaras manus cupidi muneribus complicant: hic genu flexo concupiscentiæ suæ quilibet idolum colit, & propriæ libidinis adorat simulachrum.]

Quam varîe denominetur, & quomodo ad peccati regnum se habeat.

1153. Hanc Satanæ potestatem siue regnum sic expositum, de cuius latepatentia præclare Orig. hom. 30. in Lucam, Scripturæ non vno nomine appellant. Nunc enim regnum peccati, nunc mortis nominant, aliisque nominibus illud insigniunt. [Nam sicut Christus (inquit Origenes in cap. 5. ad Rom. in ipso fine,) vnum quidem est per substantiam, multis autem virtutibus & operationibus designatur, & gratia ipse esse intelligitur, sicut iustitia, sicut pax, sicut vita, sicut veritas, sicut verbum: ita fortassis & Diabolus, in multis vel in diuersis significationibus, sæpe potest intelligi. Nam & peccatum quod regnare dicitur, ipse putandus est: & mors, ipse credendus est, de quo dicitur, quia & nouissima; inimica destruetur mors. Sed & perditio, ipse intelligitur, secundum illud quod dictum est à Propheta; Perditio factus es, & non subsistes in æternum tempus. Sed & quod dicit Apostolus, Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, puto quod magis de ipso dictum sit. Ipse enim auctor peccati, & mortis, & perditionis, & consequenter, ab inuentis rebus, auctor inuenti nominatur.]

Fateor tamen, si præcisè & veluti ad metaphysicum rigorem, res expendatur, aliud esse statuendum regnum peccati, aliud Satanæ. Nam regnum peccati, vt minutè profectus sum in Opere aduersus nouam libertatem p. 1. cap. 8. num 17. illud est, quo homo in peccatum consentiens declinior sibi, ac veluti lubriciorem viam facit ad vltiora peccata; etiam si Satanæ nullo modo interueniret: Incurrunt enim habitus prauis per actiones anteriores, quorū pōdere vrgemur ad similes actiones repetendas. Et quāvis habitū immisso non multū premeret, tamen parior diuinorum auxiliorum subministratio, in peccati poenā consequens, facit vt appetitus non coercitus, ferociat ad summum vsque, aut saltem multo fortius quam faceret si per gratiam reprimeretur. Vnde homo intus, & naturæ propensione in obiectum veritatis inclinans, ægerime resistit, rursūque hastam abiiciens, cedit peccato. Et quamuis interdum proponat abstinere, tamen propè nolens abripitur ad iteranda quæ est detestatus. Consuetudo enim, tyrannus est voluntatis, vt dixit Isido. Pelus. lib. 1. Epist. 38. Idque S. Gregorius 7. Mor. cap. 14. obseruat significatum à Iob, cum dixit de improbis, innoluta sunt semina gressuum eorum. Quæ enim inuoluntur, ita complicantur, vt prima extremis neantur, cōdemque reueniantur. Impij ergo voluntur in

Theoph. Raynandi de Activib. Christi.

semitis gressuum suorum, qua reueniunt eodem; & ad eadem culpas, quantumvis eas aliquando detestati, remigrant.

Hæc est connexio peccatorum de qua S. Basilii in cap. 5. Elaiæ fusè ac plene disserit, ad illud, *Vbi qui trahitis iniquitatem in funiculis.* De eadem connexione, in capitulis Patrum pag. 68. Ben Azai dixit. [Curre ad præceptum leue, tanquam ad graue; & fuge à transgressionem. Præceptum enim trahit præceptum, & transgressio transgressionem. Siquidem merces præcepti est præceptum, & merces transgressionis, transgressio.] Eucherius aut quibus aliis earum homiliarum Auctor, optime de eadem connexione disputat hom. 3. ad Monachos n. 9. [Scriptura pronuncians de his qui dum primas negligentias prætermittunt, in alias atque alias semper incurrunt, ita ait: peccator adiciet ad peccandum; Verbi gratia, mali cuiuslibet aut obtreccionis passio impugnare me cepit, si non statim me penitendo vitæ huius memordit, cras tanta mihi huius vitij facilitas veniet, & quædam, (vt sic dixerim,) suauitas, vt reuocare me ab illo, & continere non possim. Ita enim euenit, vt qui primo tempore emendare noluerit, incipiat in sequenti, nec velle, nec posse. Verbi gratia. Superbiæ acquiescere cœpi, regulam violauit, Seniores læsi, iuniorem destruxi. Si enim statim me penituit tam grauitè fuisse præuentum, ita de die in diem libentissimè me rapieret ipsa violentia consuetudinis, & impetus passionis, vt iam nec delinquere me intelligam, nec peccare me sentiam. Obscurat enim atque obruit intellectum onus delicti, assiduitas delinquendi. Etenim ita cor negligentis obdurat, vt hoc ipsum sese non humiliet, si non satisfaciatur, præposito suo no. ere se credat, insuper insulter, & dicat: Quam constanter ille restitit, quàm benè non acquieui, quanta auctoritate respondi? Putabat quod me semper illi humiliare deberem. Quod qui facit, Diabolo se tradidisse captiuum constat, qui de hominum vitis & passionibus ac perditione latatur, & cuiusmodi animæ eueniet illa sententia; Peccator adiciet ad peccandum.]

Seruius peccati generalis & specialis, ex dictis eruitur.

1154. Hoc est ergo peccato subesse eique seruire; (à quo enim quis superatur, eius & seruus est.) Id est, per prosopopeiam quandam inducta peccato imperantis persona, peccatum perinde hominem afficit, ac si ei dominaretur. Trahit enim illum, non quidem ineluctabiliter, sed tamen potenter: & ita vt ægerime, summæque cum difficultate, possit se ab illo non admittendo, cohibere. Quod S. Bernardus serm. 81. in Cant. sic exponit. [Vim à natura solus homo non patitur, & ideo solus inter animantia liber. Et tamen interueniente peccato, patitur quandam vim & ipse, sed à voluntate, non à natura; vt nec sic quidem ingēna libertate priuetur. Quod enim voluntarium, & liberum. Et quidem peccato factum est, vt corpus quod corrumpitur, aggrauet animam, sed amore, non mole. Nam quod surgere anima per se iam non potest, quæ per se cadere potuit; voluntas in causa est, quæ corrupti corporis vitio ac vitioso homine languescit, & iacens, amorem

111j patiet

pariter iustitiae non admittit. Ita nescio quo ptauo & miro modo, ipsa sibi voluntas peccato quidem in deterius mutata, necessitatem facit, ut nec necessitas cum voluntaria sit, excusare valeat voluntatem; nec voluntas cum sit illud, excludere necessitatem. Est enim necessitas haec quodammodo voluntaria. Est favorabilis vis quaedam premendo blandiens, & blandiendo premens, unde sese rea voluntas ubi semel peccator consenserit, nec excutere iam per se, nec excusare tamen villatens de ratione queat. In de qua illa vox; veluti gementis sub opere necessitatis huius, *Dominus*, (inquit,) *vim patior responde pro me*. Sed rursus sciens quod non iuste caufaretur adversus Dominum, cum voluntas sua ipsius potius in causa foret, attende quid secutus intulerit. *Qui dicam, aut quid respondebit mihi, cum ipse fecerim?* Premebatur iugo, non alio tamen quam voluntariae cuiusdam servitutis, & erat pro servitute quidem miserabilis, sed pro voluntate inexcusabilis. Voluntas enim est, quae se cum esset libera, servam fecit peccati, peccato assentiendo. Voluntas nihilominus est, quae se sub peccato tenet, voluntarie serviendo. Et mox. [Ita anima miro quodam & malo modo, sub hac voluntaria quadam ac male libera necessitate, & ancilla tenetur, & libera: ancilla propter necessitatem, libera propter voluntatem, & quod magis mirum magisque miserum est, eo rea, quo libera; eoque ancilla, quo reat per hoc eo ancilla, quo libera. Miser ego homo, quis me liberabit à calumnia huius pudenda servitutis? Miser, sed liber. Liber quia homo, miser, quia servus. Liber, quia similis Deo; miser quia contrarius Deo.]

Regnum generale peccati cui omnes subiacemus, à speciali uniuscuiusque proprio, fecerunt Orig. hom. 1. 5. in Iosue; Quia nimirum quisque suos manes patitur, & pro diversitate genij, variis sit peccatis obnoxius, quia variè inescatur & pellicitur. Unde peccati regnum. Victoris Cartennensis locus ex lib. de penit. cap. 22. est in hanc rem planè luculentus. [Ceterum (inquit,) si te in desperationis gurgitem enormitate tuorum scelorum circumactus abieceris, aut timoris tui dubitaveris represso gradu extirpare congeriem, vel sinistra mentis prolapsu declinior, in prorsum vergentia adducas, lubrica excitatione vestigia, illico tibi spes amissae reparationis adimitur, rapit te sorbens in abruptum vorago facinorum, claudentur oculi tui nocte peccati, ne veri luminis videant radium permicantem; mortis se caecitas opponet, & per ludum quemdam huc atque illuc te circumducunt Angeli deceptores. Fient igitur grata cuncta flagitia, & peccandi licentia tibi penitus adlubesceat. Tenebit te Diabolus suae libertati addictum, ut sit tibi liberum peccare, non vivere. Non sinet te respicere ante qui fueras, cum blandimento peccandi, dulcedine te criminum fallantissimos anocaverit. Et ut semel dixerim, ita te petendi suavitatem decipiet, ut delectabilius tibi videatur, perire potius quam redire. Omne namque peccatum, absque sui delectatione non geritur. Nec aliàs inescare animum potest, nisi suavitatem desiderij illiciat quem de cepetit. Dulcis enim mixtura, & suavis si necessesse est faucibus lethalis poculi funesta confectio, ne amaritudinis prima libertas revocet haudentem. S. e. denique visum est mulieri primiti-

ua, bonum esse ad aspectum, & dulce ad cibum arboris illius venenum, cuius postquam mentita est suavitatis, laboris comeditis, infestis morientis haultus violenta sublebas.]

Adiuncta servitutis sub peccato.

1155 Hoc est peccati regnum, quasi essentialiter sumptum. Quae enim praeterea in conspectu possunt, ad eius veluti gravamina pertinet. Eiusmodi est excecatio in scripturis frequentissimè celebrata, & pulchre à S. Greg. expresse 11. Mor. cap. 18. Nec ignoratunt Philosophi, peccato hominem exoculari, ut docet vulgatum apud eos effatum, de quo plene in Mor. Dist. 4. num. *omnis peccans est ignorans*. Fodicio quoque & laceratio assidua conscientiae, peccato semper comitatur. Insigniter de hoc Tyrannidis peccati importabili onere, Victor Cartennensis lib. de penit. cap. 22. Hinc etiam timor ille assiduus peccatoris, nemine pelle quente fugientis, & ad minimum solij calum expavescentis. Exclusio meriti ad gloriam proficui, atque addo vitæ in eo finem adiuncta collata inutilitas, tyrannidis peccati ærumma est. Denique vincula quibus aligatur infelix iste captivus, sunt funes peccatorum; hoc est ferè necessitas perpetuandi & multiplicandi peccata. Audi S. Ambrosium serm. 8. in Plal. 118. ad v. 5. postquam egerat de funiculis eademibus in praclatis. Boni ergo illi fones. Isti autem funes quibus trahuntur peccata, ut vine longo, & ut loro iugi vitulae; iniquitates. Vitula enim indomita, plus se iactat & excutit cum tenetur, nec acquiescit imperio, nec adstringitur vinculo, sed magis cum loro retrahitur, exasperatur. Itaque nec coacta se subicit, nec tamen libera vinculorum est. Sicut ergo trahit vitula lorum iugi, quae etsi non tenetur è proximo, tenetur tamen, nec se explicat & absoluit: ita trahit unusquisque peccator, indomitis moribus iniquitates, qui putat se liberum, quia non est iugo subditus, subiectusque iudicio: & nescit quod non sit excusus, sed magis ut illa vitula, & ipse se implicat suorum nexibus peccatorum. Hi sunt ergo funes delictorum nostrorum, quibus involuimur & ligamur. Et ideo Saluator, qui habet in potestate peccatum dimittere, dicit nō qui sunt in vinculis. *Exite*; utinam & mihi dicat, *Exi de vinculis tuis, exi de nexibus peccatorum tuorum*: Solue funes erroris tui, quibus circumdatus & ligatus es. Etsi enim nequissimus Dominum, & detestabilis sim vltu peccatorum, illo tamen iubente liber ero, qui sub vno momento latrocinij damnatum reum supplicio eripuit, constituitque in regno suo. Sunt ergo vincula quibus constringimur, etsi videamur nobis liberi. Beatus qui haec soluit sibi vincula. Et ideo David ait; *Dirumpamus vincula eorum, & abiciamus à nobis iugum ipsorum*. Non manu utique visibilia vincula dicit esse rumpenda, sed invisibiles criminum nexum morum conuersione & fidei professione soluendos. Aut si manū, & tunc opera manus tuae eroga pauperibus, debiles eleuato, redime captiuos, & soluit vincula tua. Eleemosyna enim à peccato liberat. Eripe eum qui ducitur ad mortem; hoc est, eripe eum intercessionem, eripe gratia tu sacerdos, aut tu Imperator eripe subscriptione indulgentiae: & soluit peccata tua, eruit te à vinculis.

Vincula

Vinculis enim peccatorum suorum, unusquisque constringitur, sicut ipse legisti. Ligat nos vinculis, carnis illecebra, Vinculum nostrum, auaritia est; vinculum nostrum, ebrietas est; vinculum nostrum, concupiscentia est; vinculum nostrum, superbia est. Sunt, & Diaboli vincula. Denique scriptum est; *Hanc autem filiam Abrabæ, quam ligauit Sathanas decem & octo annis.* Ligat nos Diabolus criminum nexu, ligat nos vinculo fornicationis, vinculo adulterij, vinculo perfidiæ, qua Christus negatur, vinculo inuidiæ, qua frequenter etiam frater appetitur; vinculo crudelitatis, qua nonnumquam socius & conformis occiditur. Hæc sunt vincula, quibus ligatus unusquisque ita inclinatur, vt animam suam leuare non possit, nec obtutus ad cælum mentis erigere, nisi ei dixerit Dominus; *Dimissus es ab infirmitate tua,* & munere eum suæ benedictionis crexerit. Hæc sunt sceleratorum vincula, quibus durè peccatores ligantur.]

*Nexa eidem seruituti sub Satana. Vera-
que erumnosissima.*

1156 At principatus Satanae, eiusque dominatus in peccatore, est quid concomitans regnum peccati, vel etiam illo posterius. Ex eo namque quod homo per peccatum abiecerit Deum, & idcirco superponitur ad peccatum, id est prauos habitus super naturalem ad illud propensionem sibi adiunxit, iustæque sit à Deo vbertate auxiliorum spoliatus; (quo ipso regnum peccati incurritur, Jex eo inquam consequitur, vt permittatur Satanae, ludificandus ab eo, & vrgendus ad noua scelera, cum magna resistendi difficultate. Vel si hæc quasi traditio, id est permissio qua regnum Satanae constituitur, est poena iusta concomitans præcedentes, perinde est ad rem præsentem. Aequè enim habemus regnum Satanae in peccatore, à regno peccati in eundem secerni, quasi metaphysicè rem spectando, quod vnum nunc quærimus. Ob affinitatem tamen, & quia regnum peccati maximè subseruit Satanae ad stabiliendam tyrannidem suam, passim confunduntur duo illa regna, seu potius tyrannides, iisque adiunctæ seruitutes, & captiuitates peccatoris.

Vtraque fœdissima, teterrima, & erumnosissima est. Quo spectant quæ fuscè prosequor in Mor. dist. 4. à num. 421. Sed egregiè planè id expressit S. Hilarius in Psal. 125. his præter cætera. [Et quidem grauis est captiuitas corporalis, quæ iure libertatis amisso, victorum dominatui subditur; & seruiunt tum quidem corpora, sed nequaquam capitur fidelis animæ libertas, Testes sunt mihi tres pueri inter flammam cantantes: Testis Daniel in fame leonum, Propheta prandio saturatus: Testis Eleazar inter iura dominorum, patris suis legibus liber: Testes cum matre sua Martyres septem, Deo gratias inter noua mortis tormenta referentes. At verò quanto infelicior est animæ captiuitas? Si eam auaritia cœperit, per corpus latrocinatur ac grassatur: si libido vicerit, communicat cum corpore seruitutē: si luxuria, ira, odium, temeritas, ebrietas, inuidia subegerit, his imperantibus sibi Dominis, & anima & corpus in commune famulantur: atque ita captiuitatem animæ, & corporis, sequitur mentis captiuitas. Cæterum

Theoph. Raynaudii de Atrib. Christi.

conditionem corporis, religiosæ animæ, generositas despiciat. Officium quidem durum, tamen homini non omnino miserabile, quia ei seruatur à seruis. At verò animæ captiuitas, quam infelix est! Auarus cariturus semetipso, carere timet pecunia: negotiosus, tristis, anxius, sine requie vlla, damni metu semper detinetur, honestatis immemor est, amicitiarum inobseruans humanitatis fugax, religionem nescit, bonitatem omnino odit. At verò cui libido domina est, in quo cæno dedecoris volutatur? Pendet ad occasiones adulterium: anxius circa lasciuia suæ furta, oculis mente corpore totus in seortis est. Videns quotidie atque audiens humanas in adulteros leges, adulterium in ipso foro cogitat, quod agit timet, & quod timet, non fugit. Quid verò infelicius ebrietatis dominatu? Ventri ultra capacitatem infundere, sensui rationem adimere, non loqui, non meminisse, non stare, & mortem quandam, naturæ incolumi imperare? Quam dedecorosa autem est furentium motus temeritatis impetus, odiorum stimulis, liuoris anxietas? Quanta ergo perturbatio eorum est, quanta calamitas, qui supra memoratis malis seruiunt?]

Plenè item ac insigniter, Petrus Cellensis lib. de panibus cap. 15. tractans illud, *qui facit peccatum, seruus est peccati*, quod sic glossat. [Ex sententia iusti iudicis, collum superbi peccatoris, religatur in hoc seculo sub iugo periculosa vanitatis. Primitiæ namque stipendiorum originalis & actualis peccati; sunt retia inextricabilis vanitas. Grauis autem vsquequaque est vanitas, quam non leuigat sanctitas. Incuruat enim oculum rationis ad inferiora, & suspicere sursum negat oculum contemplationis ad superiora. Meminit seruus iste, antiquos libertatis discursus, cibaria suspirat Angelica, gratissimi aeris commutata deplorat amplissima spatia: in spinam defixas; sagittas sentit natantes per viscera medullas; dorsum suum à pestibus super fabricatoribus recuratum gemit, & præcordiis palpitantibus, abyssum miserationum se iam absorbere cernit. Omni desolatione consolatio durior; cibus, vniuersis leuius austerior; vestis, nuditate austerior. Indignatur magis de tali seruitute; est enim seruitus peccati, seruitutum seruitus. Seruus namque peccati, seruus est tot dominorum, quot vitiorum. Imperant ei vitia, non Domini, sed tyranni; non beneuoli sed inimici. Præstant, sed sine vtilitate: imperant, sed sine miseratione: mandant, sed sine discretionē: contregnant super vno, sed cum dissensione. Quisque, si obtemperatum sibi non fuerit, latus miserum sanguinat: si obtemperatum, necat. sub his Dominis, vita nequitior, mors melior, si tamen non amarior. Si enim seruus petat panem accipit lapidem; si piscem, serpentem; si escam, viperam; si vinum, venenum. Rixantur frequenter, quis oculum, quis manum, quis pedem, quis aliud quodlibet membrum serui vendicans sibi, abscindat. Se in oculis regnasse, luxuria allegat, voracitas in gula; mendacium in lingua; crudelitas in manibus, leuitas in pedibus; in auribus vanitas. E contrario curiositas oculum, gulam inobedientia, fufurum linguam, manus auaritia, pedes intemperantia, aures iniustitia vendicant. Mallem non habere membra, quam tot suppliciorum pendere vestigia! Inclementius nihil hac exactione, vbi solutum

semper repetitur, innoata cum cruciatibus repetitione. Excitando ad malum, non satiatur luxuria, expetendo ad supplicium, non finitur miseria. Imples luxuriam, & adhuc esurit, sustines poenam, & adhuc crescit. Quia vitium non extinxisti, flammam inextinguibilem, tibi infelix succendisti.]

Breuit multum complexus est Augustinus 19. Cuius, cum dixit. [Omnes qui faciunt peccatum, serui sunt peccati, ac per hoc multi quidem religiosi Dominis iniquis, non tamen liberis seruiunt; à quo enim qui deuictus est, huic & seruus additus est. Et utique felicibus seruitur homini, quam libidini, cum seruisimo dominatu vattet corda mortalium, ut alias omitam, libido ipsa dominandi. Hominibus autem illo pacis ordine, quo aliis alij subiecti sunt, sicut prodest humilitas seruientibus, ita nocet superbia dominantibus. Verè, ut ait, nullus potest excogitari deterior Dominus, quam libido, & libidinis incentor Satanas; vel quam alia quæpiam affectio peruersa, item p[er]sidiaria Satanae, iurati & capitalis hostis nostri; ipse èque Satanas peruersissimus, & sibi subiectis ærumnissimus dominator. Verissime item addit Augustinus, ceteras seruitutes quantumuis horrendas, etiam si Dominis sunt noxiæ quos immanitate ac feritate maculant, tamen subiectis in quos ea atrocitas exercetur, prodesse ac commodare plurimum. Solus hic dominatus, meram calamitatem, & ærumnarum nullo fructu temperatarum immentem molem, miseris, nec tamen miserabilibus subiectis infert. Quis enim eius misereatur, qui volens turpissimam seruiat seruitutem? Idque est huius captiuitatis & subiectionis alterum probum, quod à volentibus subitur; tantumque excutitur, quia non placet excutere? [Non bona patientia, ait S. Bern. l. 1. de cons. c. 3.] cum possis esse liber, seruum te permittere fieri.] Et mox c. 4. iungens hoc huius seruitutis probum, cum altero quod ex Domini improbitate duximus, ait. [Si potes, & non vis: multo magis seruus es huius ipsius tam peruersæ voluntatis tuæ. An non seruus, cui dominatur iniquitas? Et maximè. Nisi tu forte indignius iudices, hominem tibi, quam vitium dominari. Quid interest, volens seruias an inuitus? Nam et si coactus seruitus miserabilior, sed affectata miserior est.]

Adumbrata in Aegyptiaca, & Babylonica seruitute.

1157 Fœditatem ærumnosam huius seruitutis, & captiuitatis, scripturæ, nunc cum Aegyptiaca, nunc cum Babylonica filiorum Israël captiuitate componunt: quarum vtraque, & terribilior fuit & asperior. Durissima illa Aegypti Tyrannica seruitus, (inquit Eucherius hom. 3. de Pasch.) [Quid aliud erant illa vitia & horrenda in luto & palcis Pharaonis imperia, nisi fœda atque terrena, diabolica voluptatis officia & vitiorum detestanda contagia? siquidem infestuosæ & inania vitæ humanæ opera, palææ sunt. Palææ, inquam, nimium flammis amica materia. Sed hoc ipsum quod Pharaon in paruulis Hebræorum pueros iubebat interfici, & feminas reseruati vtrique speciem præferens, iniuicis spiritui & amicus carni: inuidens virtu-

ti, consentiens voluptati: fortitudinem præferat, concupiscentias nutrebat. Hæc itaque seruitus, quod peius est, non illius tantum temporis fuit, sed etiam nunc animas negligentium & infidelium, multo periculo, suis nequibus blandæ cap iuitatis inuoluit.] Quare Moyses, qui populum ex hac captiuitate, in Christi ex alia longè ærumnosiore liberantis typum eduxit, dicitur datus Israël redemptor, ut videtur Actuum 7. Latè hanc captiuitatem, cum humana vitiu- fali, confert Rupertus l. 13. in Matth.

Captiuitatem verò Babylonicam, typum fuisse captiuitatis animatum sub tyranno Satana, & peccato; tradunt varij, quos retulimus, redentes rationem taciti in Ecclesia. *Allegoria* Septuagesima ad Pascha; tam concinne S. Hieronymus in Psalm. 136. cuius hæc est oratio. [Lex vmbra habet futurorum bonorum, & omnia in præfigurationem acciderunt his. Scripta sunt autem, propter nos: in quos fines seculorum deuenerunt.] Gestæ igitur ipsa illa in exemplum, & scripta in doctrinam sunt. Itaque & hanc corporalem populi captiuitatem, referri in exemplum spiritualis captiuitatis oportet. Capta enim mentes nostræ sunt, corporum sæculique dominatu, capta: à Dæmonibus sunt iure potiorum, quæ imperium in nos sum per diuersa ministeriorum genera exercent, dum nos ebrietas possidet; dum luxur subigit; dum auaritia deuincit; dum ambitio ocepit; dum melior lentia retinet; dum ira usurpat; dum omnia in nobis regnant hæc incentiua vitiorum. Venit enim Dominus, secundum Prophetam, captiuitatem auertere, cum dicitur. *Prædicare captiui remissionem.* Veni ligatos soluere, cum ait; *Hæc filiam Abraham quam ligauerat Satanas decem & octo annis, nonne oportuit solui die Sabbati?* Venit seruientes in libertatem reducere, dicens; *Amen amen dico vobis, quoniam omni qui facit peccatum, seruus est peccati; seruus autem non manet in domo in æternum, filius manet in æternum. Si vero filius vos liberauit, verè liberi estis.* Capimur ergo, & ligamur, & seruimus, non tam corpore quam & mente.]

Sed & Origenes hom. 1. in Ezech. ad illud *cum essem in medio captiuorum*, Ezechielem visentem captiuos apud Babylonem, figuram fuisse Christi Domini, pulchre prosequitur. Videtur insuper Gillebertum in Altercatione Synagoga & Ecclesiæ c. 17. in fine. Pleniùs de typo huius spiritualis sub Satana captiuitatis, expressè in captiuitate Babylonica, Sancius in præfatione ad c. 40. Esaiæ, & in c. 1. Zachariæ, initio; & in c. 7. Abacuc, nominatim num. 33.

Nusquam ingenuitas. Omnes captiui, hæc prima captiuitas.

1158 Hæc est captiuitas quam subeunt, & seruitus quam etiamnum seruiunt, omnes peccatores. Mirabatur verò nec iniuria Eucherius, in tam latè fusa captiuitate, ipsosque prouinciarum & regnorum Magnates occupante, iactari ingenuitatem & nobilitatem: quasi possit ingenuitas vera, cum tam terra, tamque probrosa, quodque deterrimum est, voluntaria subiectione cohærere; Quod tamen constat esse à vero alienissimum. *A quo enim quis vincitur, (Eucherij est ratiocinatio.)* sicut

sicut & Apostolus testatur, *eius & servus est*: iste obtemperat iniustitiæ, ille iræ: iste superbiam ille sævitiam: iste malitiam, ille iracundiam: iste avaritiam, ille luxuriam: Nescio quomodo se inter hæc ingenuum dicere audeat, quem tot domini in partes suas distrahant. Quid prodest quod liber est in natura, qui servus est in conscientia? Videmus nos extrinsecus generis claritate sublimem, extrinsecus mentis infirmitate degeneres: innocentem dominos, & criminum servos. Iam melior est vernaculorum ratio, quos originis videtur inclinasse conditio. Habetis boni famuli vestram consolationem, pro libertate completimini honestam servitutem. Intolerabile iugum, & sæda dominatio, & erubescenda subiectio. Aut quid spei relinquitur servienti, ubi æterna mors, innecta est servituti? sine causa est à fortis, vel genere, vel honore conspicuus, qui non est intus ingenuus. Totidem servissimis Dominis truculentisque Tyrannis, subiici hominem, quot subiacet affectibus indomitis, atque peccatis, egregie prosequuntur Nysenus orat. 3. de beatitud. & Isido. Pelus. lib. 3. Epist. 148. Vbi ergo in homine peccatis obnoxio, perque ea Satanæ mancipato, vera ingenuitas, & digna eo nomine nobilitas? Ac proinde, quis non servus & captivus, ea de qua agimus captivitate?

Christus ab ea nos redemit.

1159. Eripuit nos ex hac captivitate ac servitute, Christus Dominus; quod quia insigniter planè docuit Origenes hom. 6. in Exodum motibus difficultatem initio propositam, & solvens, iuvat eum audire. Tractat ibi illud Cantici Moysi, *populum suum quem possedisti*, seu ut ipse legit *acquisivisti*. Sic ergo disserit. [Sed si ipse Dominus creator est omnium, videndum est quomodo hæc acquisisse dicatur, quæ sua esse, non dubium est. Dicitur & in alio cantico Deuteronomij, *Nōne hic ipse Deus, qui fecit te, & creavit te, & acquisivit te*? Videtur enim unusquisque illud acquirere, quod non fuit suum. Inde denique & Hæretici dicunt de Salvatore, quia non erant sui quos acquisivit. Dato enim pretio, mercatus est homines, quos creator fecerat. Et certum est, (aiunt,) vnumquemque non illud emere quod suum est. Apostolus enim ait; *Pretio enim empti estis*. Sed audi quid dicit Propheta: *Peccatis vestris vendidisti estis, & pro iniquitatibus vestris dimisi matrem vestram*. Vides ergo quia Dei quidem creaturæ omnes sumus, unusquisque verò suis peccatis vendidatur, & pro iniquitatibus suis, à proprio creatore discedit? Dei igitur sumus secundum quod ab eo creati sumus. Effecti verò sumus servi Diaboli, secundum quod peccatis nostris vendidati sumus. Veniens autem Christus redemit nos, cum serviremus illi Domino, cui nosmetipsos peccando vendidimus. Et ita videtur tanquam suos quidem recepisse, quos creaverat, tanquam alienos autem acquisivisse, quia alienum sibi Dominum, siue errando, siue peccando quæsuerat. Et fortasse, rectè quidem dicitur redemisse nos Christus, qui pretium nostri, sanguinem suum dedit; quid tale autem ut nos merceatur, etiam Diabolus dedit? Ergo, si videtur, ausculta. Homicidium, pecunia Diaboli est. Ille enim ab initio homicida est. Fecisti homi-

cidium, Diaboli pecuniam suscepisti. Adulterium Diaboli pecunia est. Diaboli enim in eo imago est, est, & superscriptio. Commisisti adulterium, accepisti Diaboli numisma. Furtum, falsum testimonium, rapacitas, violentia, hæc omnia Diaboli census est, & Diaboli thesaurus. Talis enim pecunia, de eius moneta procedit. Hæc igitur pecunia emit ille quod emit, & efficit sibi servos omnes, qui de huiusmodi censu quantumcumque susceperunt. Verum ego veteor, ne etiā aliquas de astantibus quos noscimus, Diabolus meretur occultè; ne etiam aliquibus nostrorum hanc pecuniam quam supra enumeravimus, ingerat & faciat illos tursum suos, & rursum pro eis tabulas servitutis; & peccati chirographum scribat, atque immisceat servis Dei, eos quos peccati pretio sibi fecerit servos. Solet enim, quia inimicus homo est, tritico miscere zizaniam. Et tamen si quis fortè huiusmodi pecuniam à Diabolo deceptus, accepit, non viquequaque desperet; misericors enim est & miserator Dominus; & creaturæ suæ non vult mortem, sed ut convertatur & vivat. Penitendo, stendo, satisfaciendo, delectat quod admissum est. Dicit enim Propheta, *Quia si conversus ingemueris, tunc saluus eris*. Paulò latius progressi sumus, dum volumus exponere quomodo Deus quæ sua sunt dicatur acquirere, & redimere Christus sanguine pretioso, quos emerat Diabolus vili mercede peccati.]

Habes quomodo vendidati sumus, & quomodo Christus nos redemit magno pretio. In eadem sententiâ pulchrè disputant Rupertus l. 1. de meditatione mortis à cap. 15. & S. Epiphanius Her. 42. quæ est Marcionistarum quem religio sit omittere. Impugnans enim spurcum illum, qui ex eo quod Apostolus ad Galatas, dicit Christum factam maledictum, nos redemisse, inferebat, nos prius, fuisse alterius quam Dei, ait num. 8. [Maledictum Christus non est, sed dissolutio maledicti: contra verò benedictio omnibus est, in eum verè ac sincerè credentibus. Vnde & redemit, scriptum est, non emit. Neque enim in alienam possessionem, diripiendi vel emendi gratiā venit. Nam si emeret, quod ante non habebat, emeret; ac mendici instar quibus caruerat sibi compararet. Cuius autem in peculio eramus, omnino egestate nos oppressus aliqua vendidisset, quasi à creditore quopiam coactus. Longè verò sese aliter res habet. Non enim emendi verbo usus est, sed redimendi. Cui simile est illud quod idem Apostolus alio loco dixit, *Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt*. Atqui neque dies emuntur à nobis, nec pro illis pretium vllum persolvimus: sed ad patientiam, ac tolerantiam, animisque constantiam exprimendam, eam loquendi rationem adhibuit. Quocirca redimendi verbum, totum illud suscepti pro salute nostra corporis, aduentusque negotium significat; quo quidem pati nostrā causā dignatus est Deus, qui pati nihil alioqui poterat, cum in eodem statu divinitatis, patienti videlicet nihilominus persisteret. Quod verò perpeti aliquid pro nobis voluit, non ad emendi nostri gratiā præstitit, quasi alieno mancipio teneremur: sed vno duntaxat nostri studio & amore ductus, Crucis supplicium, non necessitate vlla, sed voluntate sustinuit.] Hactenus Epiphanius ex accurata & ad Græcum contextum exacta Dyonisijs Petavijs interpretatione. Ne

quod Consalvus ad eiusdem Epiphaniij Phisologum c. 20. contra Cornarium interpretem tritatur, de S. Epiphaniij mente non esse quis censcat, quod nos emptos ex Cornarij versione negabat. Verè enim S. Epiphanius nos à Christo emptos negat, non quomodolibet, (quod esset contra Apostolum contestantem, *Empri estis pretio magno*), sed in sensu pro quo in præsencia satagimus, quasi nimirum prius fuissetus Dei dominio subditi, & transissemus in Satanæ iura, legitimamque possessionem.

Et redemptio, est in actu primo duntaxat, & quomodo omnium: aut nonnisi quorundam.

1160 Addendum verò est, redemptionem prædictam, non fuisse nisi in actu primo, (vt sic dicam:) idest præstitisse Christum, quicquid ex parte optimi liberatoris & redemptoris, necessarium erat, vt redimeremur, dummodò per nos non stet quominus redemptio exhibita, & ex parte Christi sufficienter perfecta, ad nos pertineat. Beneficia enim diuina, quæ hominis sanctificatione, & verà à peccati & Satanæ vinculis exsolutione continentur, in homine libertate arbitrij donato, sibi que permisso, & per ætatem sui potente, humanam acceptionem deposcunt. Itaque vt optimè Philosophatur Nylsenus in Oratione Catech. cap. 30. tametsi omnes, sunt in actu primo redempti, nihilque desideratur ex parte redemptoris, quod ad liberationem plenam captiuorum possit opportunum aut necessarium videri; tamen non omnibus obtingit reipsa liberatio, quia non omnes, suum esse volunt, exhibitum à Christo beneficium. Vnde mirum non est, si multi hodièque perstant captiui. Disputatum est in hanc rem plenè superius l. 3. sect. 1. c. 2. *sub finem*.

Quod autem aliqui Patres, affirmant, non omnes homines, sed solos electos, esse à Christo redemptos; sicut Christum non esse mortuum, nisi pro iis qui saluantur de facto, non aliò pertinet, quàm ad factam his duntaxat applicationem beneficii omnibus communiter prouisi; sed ab his duntaxat sibi adhibiti, si adulti erant: vel adhibiti per eos quorum intererat, si non erant sui compotes. In quem sensum sect. illa. c. 4. *sub finem*, accipiendos monui, Arnobium Iuniorum, Faustum, Ambrosium, & Ecclesiam Lugdunensem, quos ibi retuli, affirmantes Christum pro solis iustis redimendis vitam abieciisse. S. Augustinus eodem sensu lib. 1. de adulterinis coniugiis c. 15. ait, [Omnes qui Christi sanguine redemptus est, homo est. Non tamen omnis qui homo est, etiam sanguine Christi redemptus est.] Et l. 2. de symbo. c. 8. quærens cur Christus cicatrices rediuius retinuerit, affirmat id factum, vt in die iudicii, confunderet impios, qui beneficiis per Christum partis, vt noluerint; suffunderentur enim immenso rubore, cum ea conspexerint vulnera; videbantque in quem pupugerunt. [Non vt eis dicas sicut Thomæ; *Quia vidisti, credidisti*: sed vt conuincas eos veritas dicat, Ecce hominem quem crucifixistis, Ecce Deum & hominem in quem credere nolulistis. Videtis vulnera quæ infixistis, agnoscitis latus quod pupugistis: quoniam & per vos, & propter vos, apertum est, nec tamen intrare

voluistis. Qui non estis redempti pretio mei sanguinis, non estis mei: discedite à me in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & Angelis eius. Sed illorum mors proficiat ad nostram salutem. Si illi contempserint, nos timeamus eum qui sic venturus est iudicare. Festinet vniuersique cum viuunt, vt viuatur; curat vt eius pretioso sanguine redimatur, ne cum non fuerit inuentus in numero redemptorum, in numero maneat perditorum.] En quomodò redemptos statuit eos duntaxat, quibus adhibita est redemptio: seu qui cum effectu saluantur, nimirum quia soli beneficium Christi noluerint esse inane; ac proinde non tantum in actu primo, sed etiam in actu secundo, sunt redempti. S. Chrysostomus rem subtiliter attingit hom. 17. in ad Hebr. expendens illud *semel mortuus est ad multorum exhaurienda peccata*. Sic enim ad hæc verba interrogat. [Quare multorum, & non omnium? Quoniam non omnes crediderunt. Pro omnibus quidem est mortuus, quantum ad ipsum attinet. Mors quidem illa ex æquo respondet omnium interitui, non exhausti autem & sustulit omnium peccata, propterea quod ipsi noluerint.]

1161 Hi sunt, quos obstructa per Christum peccati amphora, ab iniquitate sublatos, in terram Sennaar, Zacharias c. 4. præclaro ænigmati describit, tradens exhibitam sibi mensuram procedentem insidente muliere, quæ esset vniuersæ terræ iniquitas, sed sublato plumbi talento in os insidentis, vas à duabus aligeris mulieribus alas habentibus velut vppurum, apprehensum & exportatum est in terram Sennaar, Babylonis regionem. Plumbi talentum, S. Cyrillus l. 3. de adorat. in fine, ait esse Christum [qui attollitur quidem, idest exaltatur per crucem, ac dignitate diuinitatis spectatur insignis. *Deus*, enim, *illum super omnia exaltauit, & largitus est illi nomen, quod est super omne nomen*. Obstruit autem os iniquitatis, iuxta illud quod in Psalmis canitur, *Et omnis iniquitas oppilabit os suum*; quod ea prohibeat aduersus eos clamare, qui ex infirmitate peccauerint & fide iustificati sint; *Deus enim est ille, qui iustificat, quis est qui condemnet?* Itaque, cum Christus passus sit pro nobis, quomodò consequens esset, etiam à nobis ipsis repeti nostrorum peccatorum penas?]

Cur autem Christus dictus sit lapis stanneus, vel plumbi talentum, rationem primum petit ex vi plumbi, seu stanni adunatiua. Tum etiam eo quod, [Argentum improbum, simul cum plumbo si excoquatur, optimè purgatur: rapit enim plumbum ad se naturæ, vt simul excocti metalli sordes. Non dissimile fuit ille, quod Christus erga nos ipsos impleuit: nobis enim cum improbi essemus, non corporaliter modò, sed spiritaliter admissus est; Ita denique sordes excoxit eas, quæ nobis inerant: is enim tollit peccata nostra, vt nos propter ipsum, & per ipsum puri ac splendide simus. Et certe Propheeta Hieremias de Iudæorum populo, qui purificationem repudiarent, eam quæ per Christum perficitur, conqueritur dicens; *Defecti suffragium ab igne, defecit plumbum; frustra argentum ab igne, nequitia eorum non sunt excelsa: argentum reprobatum vocare illos, quia reprobauit illos Dominus*. Intelligis igitur non ignotale Scripturam diuinam, purificationem argenti, sine plumbo

plumbo fieri non posse. Ergo quia nos cum reprobi essemus, à Christo purgati sumus ideo ille per plumbum figuratur.] Hæc secunda ratio denominandi Christum, stannum, aut plumbum, est huic loco accommodata.

1162 Quomodo ergo per Christum sit obstructa iniquitas, & quomodo nihilominus ei quidam postea adhæreant, & apprehensi à mulieribus vpupatum specie alatis, in Babylonem abduantur, sic exponit S. Cyrillus. [Obstructum est per Christum, os iniquitatis, iustificati namque illo sumus, atque ab omni criminatione liberati, illaque iniquitatis aduersum nos accusatio conquieuit, hanc enim totius dispensationis suæ finem proposuit habuit is, qui propter nos, secundum nos, & pro nobis mortem subiit, etiam denuo reuixit, neque enim fas erat, vt vita morti succumberet. Sed nonnulli non crediderunt Christi Euangelio, ideoque, cum à peccato redimi noluerint nil mirum, si eius peccati sarcinam denuo ferunt, quam suis ipsi ceruicibus, infirmitate rationis, & languore mentis, & mollitie animi parum virilis, imposuerunt. Hi enim spiritui improbo circumferuntur, & ad omne genus impuritatis vehementissimè compulsi, summum studium rebus vitiis impendunt. Studij porro insigne, sunt pennæ, quas etiam esse ac vpupæ: genus est autem id auiculæ, quæ semper circa lutum pessimè olens volat, atque ex cæno & sordibus, pastum petit. Igitur quicumque sua studia in impuritatem intumunt, hi procubant pennas vpupæ iure optimo habere dicendi sunt. Muliebri idem specie sunt, & effeminati: denique eadem forma sunt, quæ esse dicitur iniquitas, eorum domina. Vt enim conformes Christo per sanctificationem fiunt, qui sub ipso sunt, sic iniquitati conformes ac similes sunt, qui iniquitatis sarcinam fastulerunt, institueruntque vitam cum vitiis impuritate traducere. In Babyloniam porro regionem mensuram deferunt, ibique domum ei querunt: quæ res, ni fallor, hoc figuratè significat; quia ea bona respicit, quæ per Christum parata nobis sunt; animaduertitque obstruccionem, quæ ex peccato est, in eo quoddam studium omne in impuritate collocatum habet; fore vt is ex ciuitate sancta Hierusalem, hoc est, à sancta illa parente primogenitorum, superaque ac pulcherrima ciuitate, ac pondere penè non ferendo pressus, vnâ cum Babylonis habitet; id est, partem ac sortem cum impiis idolorum cultoribus habeat. Qui enim Christi Redemptionem contemnunt, ij ab impiis non differunt.] Christi Redemptionem ab impiis contemniunt, quia noluerunt beneficio per Christum oblato potiri. Itaque sunt quidem in actu primo, seu quoad sufficientiam redempti; non tamen in actu secundo, siue quoad effectum: quia noluerunt, & Redemptione oblatam contemplerunt. Ex se autem, ipse Christus omnes peccati Reges interfecit, vt in eius typodictum est de Iosue, expenditque Origenes homil.

15. in Io-
sue.

Prior modus exponendi nostram per Christum Redemptionem, appenso litro.

1163 Modus exhibitæ per Christum redemptionis, dupliciter in Scripturis & Patribus exprimitur, pro analogia ad duplicem modum redemptionis in humanis. Prior est, annumerato litro conuenienti; posterior est debellatione hostium à quibus oriebatur captiuitas. Christus litrum superabundans pro liberatione nostra appendit, non Satanæ qui non erat creditor, & cui satisfaciendum non erat, sed æterno Patri. Quamuis enim Satanæ esset qui nos captiuos tenebat, non Deus; tamen quia Satanæ nihil poterat absque Dei permisso, Deo autem placato excutienda erat eius inuasio, iure dicimur redimi ab eius captiuitate pretio persoluto, & litro exhibito, non ipsi, sed Deo, vero creditori: cum quo promde, Christum vt negotiatorem nostra causa agentem, sic proponit S. Augustinus fragmento 7. Tomi 1. o. cum Christi nobiscum negotiationem, & admirabile commercium prænississet. [O bone mercator, eme nos. Quid dicam eme nos: cum gratias agere debeamus, quia emisti nos. Pretium nostrum erogas nobis: sanguinem tuum bibimus. Euangelium legimus, instrumentum nostram: serui tui sumus; creatura tua sumus, fecisti nos, redemisti nos. Emere quisque potest seruum suum, creare non potest. Dominus autem seruos suos & creauit, & redemit. Creauit vt essent redempti ne semper captiuus essent. Incidimus enim in principem huius seculi, quæ seduxit Adam, & seruum fecit, & cepit nos tanquam vernaculos possidere. Sed venit redemptor, & victus est deceptor. Et quid fecit redemptor noster captiuatorum nostrorum? Ad pretium nostrum tendit musculam, crucem suam: posuit ibi escam, sanguinem suum. Ille autem potuit sanguinem illum fundere, non meruit bibere. Et in eo quod fudit sanguinem non debitoris, in illis est reddere debitores. Fudit sanguinem innocentis, & iustus est recedere à nocentibus, ille quippe sanguinem suum ad hoc fudit, vt peccata nostra deleteret. Vnde ergo ille nos tenebat, deletum est sanguine redemptoris. Non enim tenebat nos nisi vinculis peccatorum nostrorum. Istæ erant catenæ captiuorum. Venit ille, alligauit fortem vinculis passionis suæ. Intrauit in domum eius, id est, corda eorum vbi ipse habitauerat, & vasa eius eripuit. Nos sumus vasa: ista impleuerat ille amaritudine sua. Hanc amaritudinem, etiam nostro redemptori, felle propinauit. Impleuerat nos ergo ille tanquam vasa sua, Dominus autem noster eripiens vasa eius, & sua faciens, fudit amaritudinem, impleuit dulcedinem.]

Emit igitur nos Christus, à Patre; & redemit, discussa captiuitate nostra; insigni & magno, pro ea pretio Patri exhibito. Illud autem pretium ipsemet Christus fuit, vt dicitur 1. Timo. 1. *qui dedit semetipsum redemptionem;* quatenus scilicet vitam suam misericorditer impendit, vt redimeremur. Et quia vita in sanguine est, id est per sanguinem fouetur, ita vt planè corrupto vel effuso sanguine desinat vita, propterea sæpè dicimur redempti, non corruptibilibus auro, & argento, sed pretioso sanguine, quasi agni immaculati. Et Apocal. 5. dicitur *redemisti nos Domine Deus,*

Deus, in sanguine tuo. Et Apostolus. In quo habemus redemptionem per sanguinem eius. Non quod Deus, sanguinem filij sui tam horrendo crimine effusum amauerit, illumve poposcit; sed quod actus quo ea sanguinis effusio, siue illa vitæ voluntaria dimissio, ac spontanea mors, offerebatur; summo perè, placuerit Deo: Ille inquam actus voluntatis Christi, quo se ad satisfaciendum Deo, per patientissimam deiectionem ex charitate Dei & miseratione nostri, vltro obtulit. Hoc namque fuit pretium, illud quod Deus tanti fecit, ut etiam horrendum peccatum quo vita Christi eripiebatur, deletum illius pretij annumeratione voluerit, ut pulcherrime dissilet S. Bernardus Epistola 10. Dissolvens argumenta Abelardi superius proposita, quæ ex hac doctrina planè concidunt.

1164 Theodoretus sermo de Prouid. hanc primam redemptionem per Christum tanquam litum, quoad aliquos redemptos, eos scilicet in quibus primum locum habuit hæc redemptio, sic representat. [Vide naturæ Chirographum sublatum, & amara mors. Vide illud ipsum cruci affixum, & sublatum ex eo peccatorum notas aspice. Vide ut malitia subscriptionem non acceperit. Huius ergo corporis oculi, oculorum qui malè spectauerant, soluerunt debitorum: huius aures, pro inquinatis satisfacere auribus: similiter & lingua, manus, ac membra reliqua, pro membris quæ peccata qualicumque commiserunt. Debito igitur persoluto conuenit ut qui propter illud carceribus inclusi fuerant, carceribus liberentur, & pristina libertate fruantur, ac ad patrios locos redeant.]

Vniuersaliter autem, de eodem sic habet Sidorius in Eucharistico ad Faustum eam. 16. alloquens Christum,

Quique etiam penas, suscepta in carne iulisti,

Sustinens alapas, ludibria, verbera, verpres,

Sororem, vincula, crucem, clauos, fil, misile, acetum,

Postremo mortem, sed surrecturus, adisti,

Eripens quidquid veteris migrauerat hostis

Inim, per nostrum facinus, cum feminâ prima

Præceptum soluens, culpas nos perpetu vinxit

Qui cum te interitu petijt, nec reperit in te

Quod posset proprium conuincere, perdidit omne,

Quod lapsu dedit Eua suo; chirographon illud,

Quo persuasus homo est, hac compensatio rupit,

Expers peccati, pro peccatoribus amplum Fu pretium, veteremque nouus vice fauoris Adam

Dum moreris de morte rapis, sic mortua mors est,

Sic sese insidiis, quas fecerat ipsa sefellit.

Nam dum indiscretè petijt insonitum quo rebusque

Egit ut absolui possent & crimine nexi.

Audi & Proclum homil. de nativ. Christi um. 5. [Humana natura propter peccata mul-

tis obstricta debitis tenebatur; neque quod debebat, vlla ratione dependere poterat. Per Adam namque omnes peccato quasi chirographum dederamus, omnesque Diabolus in servitutem redegerat. Etenim corpore nostro per multis passionibus subiecto, veluti charta vitæ, nostra venditionis pretia ostentabat, passimque debitum malignus ille falsarius, minutim ob oculos nobis ponebat, ac nos universos ad supplicium condemnationis deposebat. Erat itaque alterutrum duorum necessarium: aut ut omnes per condemnationem precipites abirent in mortem (omnes enim peccauerant) aut certe ut talis pretium daretur, cui omnis suppetebat iustificatio ad rescandum. Atqui homo, quod peccati debito subiaceret, saluare non poterat: Angelus verò quod tantum redemptionis pretium ipsi non suppeteret, humani genus redimere nequebat. Supererat igitur ut Deus per omniū peccatis moreretur, qui nulli peccato obnoxius erat: atque unica hæc restabat mali solutio. Illa itaque, quæ vniuersam naturam ex nihilo produxerat, cuique nulla ad erogandum facultas deerat, vita morti condemnationisque additis reperit tutissimam, mortisque solutionem decentissimam, dum nimirum ex Virgine modo quem solus ipse nouit, (nulla enim oratio miraculū hoc assequi valet) humanam naturam assumit, assumptamque in mortem contrahit: umque in modum redemptionis pretium dissolvit, iuxta illud Pauli: In quo habemus redemptionem per sanguinem ipsius, peccata omniumque remissionem.]

Chrysostomus homil. de baptismo Christi, monstrans quomodo Christus impleverit omnem iustitiam. [Finge (inquit.) ducentos esse denarios mandata legis: hoc debitum, genus nostrum persolvere oportebat: Non persolvimus: coëtebat nos mors obnoxios istis criminibus: cum venisset Christus, nosque coëctos offendisset, æs alienum dissolvit, debitum illud implevit, & eos qui solvendo non erant liberauit; idcirco non dixit, *deci nos hoc vel illud fuisse, sed implere omnem iustitiam.* Me Dominum decet, (inquit.) qui habeo, pro iis qui non habent persolvere.]

Anastasius Sinaïta lib. 4. de rectæ fidei dogmat. sub medium, & nostram venditionem, & redemptionem per Christum, appenso pretio, servatque legitimis ritibus affectionis in libertatem, describit his præter cetera. [Reuera nos eramus qui mortem habebamus adulterinam dominam, & honores nostros ab eo toleramus, ac peccata ad mortem peccaveramus. Clamat igitur Propheta, arguens scelus venditionis, inquitens; *Ece peccati vestri venditi estis.* Sed licet venditio scelerata fuerat; oportebat tamen iustam, & legitimam esse liberationem. Empti enim sumus omnes, pretioso sanguine agni immaculati, & incontaminati Christi, atque ita liberati à carcere eius, qui nos primum in servitutem redegerat; libertatem consecuti sumus. Scidit igitur nostrum chirographum, quo nos ipsi servituti mancipavimus, omnia propter nos perpeffus, quæcumque dicunt esse signa integritatis libertatis. Etenim verberatus est & pugnus castus. Nimirum iusto Romano olim qui servitute liberabantur & virga Prætoris feriebantur, & alapam excipiebant.

Medus

Modus alter exponenda nostra per Christum Redemptionis, de bellatis captiuatoribus.

1165 Alter modus quo redemptio nostra perfecta dicitur, est per debellationem Satanae & peccati, expressi per fictionem iuris, ad modum resistentis, & praelio configentis. Peccatum enim contritum est, & Satanas compressus; unde illa summa post Christum obligatio sectandi sanctitatem, expressa ab Isaia cap. 20. iuxta Isidorum Pelusiotam l. 4. Episto. 154. sic scribentem, [Grandiloquus ille Elaias, quasi edita voce exclamat; *Disce bonum facere, qui inhabitatis terram; compressus est enim impius.* Nam quia Prophetici oculis praeuidebat Saluatoris in carnem aduentum, omni praestantiorum oratione, qui & infinita omnique admiratione maiora bona hominum genere conciliauit; & Tyranno (Diabolo) nervos incidit idcirco clamabat; *Disce iustitiam facere. Cessavit enim tyrannus, nec amplius in omnes, quā viros, quā feminas, impetum facit.* Omniaque in tuto collocata sunt; exceptis illis, qui semetipsos suā sponte, eius subternunt atque subiciunt deceptioni. Decipere enim homines potest, vi autem subigere amplius non potest.] Vtroque ergo illo hoste per Christum superato, excepti sumus ē priore sub illis captiuitate, & restituti pristinae libertati.

Est tamen difficultas aliqua, circa hanc rationem exprimendi modum redemptionis nostrae. Nam plerique Patres, disertē docent Deum noluisse hominem liberare per potentiam; nec Christum voluisse uti potestate ut hominem eriperet; quod absque controuersia poterat; sed elegisse humilitatem, & patientiam; ut Satanas per iustitiam non per potentiam subigeretur, & ea via liberatemur. Ita S. Augustinus lib. 3. de lib. arbit. cap. 10. & lib. 13. de Trinit. cap. 12. & 13. & 14. S. Gregorius 17. Mor. cap. 18. S. Leo serm. 5. de passio. & serm. 2. de Natiuit. Dom. Gelasius Papa lib. contra dicta Pelagianorum. At modus hic posterior, quo redemptionem per Christum factam exprimimus, sapit potentiam non humilitatem. Debelle enim, & hoste debellato captiuum eripere, est fortioris superuenientis; quia actio est à proportionē maioris inaequalitatis.

1166 Hic nodus facile extricabitur, si consideremus redemptionem pro nobis à Christo exhibitam, mansisse quidem ab actu summae potestatis in Satanam & peccatum; sed fortitudinem brachij quo duo illi hostes nostri sunt contriti atque contriti, ab conditam fuisse. nec fuisse extertam, nisi praesupposita imo adiuncta infirmitate, qua ex iustitia compensaretur iniuria Deo illata, & captiui de Satanae iniustioris tyrannide eriperentur, non ex mera potestate, & tantum quia placuit, sed quia iustissimum fuit ita fieri, reparata Dei iniuria, & Satana vis fasque praetergresso, & ultra quam ferebant fines diuinā ob peccatum permissionis grassato in Christum. Deus enim ob peccatum, permiserat tantum Satanae sauire in peccatores. At ille transiens hos terminos deceptus Christi humilitate, in eum quoque artauit. Sed fortis impiegit in fortem, & ambo pariter conciderunt. Christus quidem corporaliter, amissa ad tempus

Theoph. Raynandi de Attrib. Christi.

modicum vita. Satanas autem aeterna contritione prostratus est, & potestas eius prorsus euerfa. [Ac sic ille saeuissimus draco (inquit Eucherius homil. 3. de Pasch.) proprium venenum, in necem sui, refusum sentit exitu: ac dum nocere se credit, dum contra Deum suum caecus impetum facit; dumque pondus tormenti sui illidit in solidamentum, ictu suo repercussus, fortem fuisse se doluit, & omnem nocendi potentiam se amisisse cognouit, quia noxios virulentorum dentium morsus tacto in corpore dereliquit; & ideo nunc infelices quosque quos sibi assensum facilem accommodare praeuiderit, ad fauces suas solis sollicitationum carminibus trahit: & voluntariam praedam, inermis expectat ac proinde prostratus à Domino, humanum genus, non quasi fortior impugnat, sed iniqua consilia quasi debilitatus exhibet.]

Et ibidem homil. 6. in fine, post longam circa hoc exspatiationem, [Repulit mortem omnibus debitam, dum solus soluit indebitam: ac sic per indignissimam passionem, quia non habebat peccata propria, redemit aliena. Hac itaque iustitia victus est, & hoc vinculo victus est, humani generis tantus inimicus. Nam cum se illi homo vendidisset, sicut ait, *peccatus vestris venditi estis*, & per peccati commercium solus illi homo deberetur, ille Deum consuetudinaria praesumptione deceptus appetiit, & dum occidit liberum, amisit obnoxium: perdidit ius suum, dum inuadit hominem non suum. Totum ergo cum eo perdidit, quia nihil in eo quod tenere posset inuenit, sicut ipse Dominus ait, proximus passioni, *Eccē venit princeps mundi huius, & in me nihil inuenit.* Ac sic Diabolus dum quaerit quem occidere possit, inuenit quem damnare non possit.]

Pia Redemptionis utrolibet modo perfeta, recognitio.

1167 Insignem praxim agnoscendi beneficium huius per Christum redemptionis, eamque sibi applicandi, suppeditat Prosper in confessione sua quae extat. Tomo 15. Bibl. Col. Excerpto inde nonnulla. [Heu (inquit) me miserum? Relicta patris domo abij in voluntarium desertor exilium: & duce victorum omnium multitudine, intima quaeque Aegypti per spatioforum itinerum proclia deceptus intraui. Illic attrita decoris stola, & nobilitatis veste corrupta, inopem me, & paternorum decoctorum bonorum, subdoli comites, infideles amici, sub hasta moris, & auctione peccati, cupidissimis licitatoribus vendiderunt. Sub quorum longo & graui confectus imperio, in Babyloniorum etiam iura transui. Ibi cum per innumeras seuiissimarum dominationum vicissitudines, non in subiectione corporis, sed animae sudore seruirem, & dignis confusus officiis, peiore quotidie status mei conditione turbarer: subtraxi me, quantum ab instantibus dominis licuit, in occultum spiritus cordisque secretum: & apprehenso cuiusdam sanctarum Scripturarum volumine, quid mihi adhuc spei superesset inspexi. Ac multo perfulsus imbre lachrymarum Quo usque, inquam, dominabuntur mei qui oderunt me? quamdiu inimicis meis seruiam? Istis quidem ipse me dedi, & per lethiferas voluptates pretium meae perditionis accepi, sed pacisci de me meo iure

K K K K

iure non potui. Habebam enim Dominum & meus non eram. Scio enim me eius redemptionis sanguine, cui cœlestia, & terrena, & inferna subiecta sunt. Quid istis mecum est, quorum commercium mors est? Reuertar ad eum qui me eruit ad vitam, ac ne me reuertendi moretur facultas, quia in medio gentis alienæ sum, & regni sui limites barbarus dispositis seruat excubiis: bene est, quod redemptorem meum, tenentem omnia loca non tenent. Præsens cœlis, inferis adest, totus in abyssis est, totus in terris: non itinere adeundus, non navigatione quaerendus est. Ipsum in Hierusalem reliquimus, ipsum in Aegypto prætermisimus ipsum inter Babylonios non videmus. Sed quaramus & apparebit, pulsemus, & aperiet, petemus, & tribuet.]

Nullus præter Christum, vel cum Christo, Redemptor; Non B. Virgo.

Liquet ex dictis, utrumque redemptionis modum propositum, ita fuisse Christo proprium, ut nullum alterum potuerit habere autorem. Nemo enim æquale pretium appendere, nemo ex iustitia Deo satisfacere, & peccatum Satanæque placato Deo contundere poterat, præter hominem Deum. Quæ omnia, agendo de finali Christi causa, plenè & solide sunt constituta. Itaque quod interdum aiunt nonnulli, B. Virginem pro liberandis hominibus tulisse pretium, (quæ est Sophronij locutio, homil. de Assumpt. Deip. & Hildephonsi serm. 2. de Natiuit.) nec dissimiliter nonnulli apud Suarem t. 2. 3. p. d. 23. sect. 1. molliendum est, itavt nequaquam significetur B. Virginem fuisse vel ex minima parte, mundi redemptricem: quod certum est admitti non posse, & egregiè à D. Ambro. refellitur, ad illud Lucæ 23. *stabant autem mulieres à longe hæc videntes, & totidem verbis Epistola 82. in fine.* [Vt matrem Christi decebat, (inquit) fugientibus Apostolis ante crucem stabat, & piis spectabat oculis Filij vulnera, quia expectabat non pignoris mortem, sed mundi salutem. Aut fortasse quia cognouerat per Filij mortem mundi redemptionem aula regalis, etiam sua morte putabat se aliquid publico addituram muneris. Sed Iesus non egebat adiutore ad redemptionem omnium, qui omnes sine adiutorio seruauit. Vnde & dicit; *Filius sum, sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber.* Suscepit quidem affectum parentis, sed non quaesivit alterius auxilium.] Idem egregiè tradit Arnoldus Abbas, in laudatione Deiparæ *sub finem.*

1168 Illarum ergo quas retuli locutionum, alia quartæ interpretatio debet: Ita scilicet ut sensus sit, B. Virginem ad opus redemptionis nostræ contulisse, primum edendo Christum; quod fuit suppeditare orbi pretium quo liberari & redimi posset; iuxta illud S. Bernardi serm. in illud *signum magnum.* [Redempturus humanum genus, pretium vniuersum contulit in Mariam.] Petrus Damia. serm. 2. de Natiuit. Virg. hoc sensu valde commendat, ut attendamus quantas gratias agere Deiparæ teneamur, secundum Deum pro redemptione nostra. Dein de cooperata ad redemptionem est, promptis-

simâ voluntate filium suum offerendo Patri, ad mortem pro humano genere; ita ut cum esset conscia diuini decreti, de salute hominum aligata morti Christi, non modò non refugerit atrocem filij innocentissimi excarnificationem, sed conformans se diuinæ voluntati, quantum in se erat, filium obtulerit; quodque ex Anselmo refertur, ipsa suis eum manibus crucifigere si opus fuisset parata fuerit, quod egregiè docuit Arnoldus Bonæ Vallis, Tract. de laudibus B. Mariæ, cum ait. [Sanctam Virginem consentiendo voluntati diuinæ, & Christi qui se in redemptionem pro nobis dabat, commune cum Christo holocaustum obtulisse communem in mundi salutem cum illo effectum obtinuisse.] Additque & planè eleganter prosequitur Tract. in illud Christi verbum, *Mulier ecce filius tuus.* Deiparam cruci astantem, sècque spiritaliter mactantem Deo in ara pectoris sui, & flammis charitatis succedentem, celebrasse cum filio sacrificium vespertinum, & cum Domini lesu corporali morte, redemptionis nostræ consummationem mysteriorum. Ex D. Bonaventura, Gerson, & aliis, copiosè hoc illustrat Salazarus in cap. 8. Prouerb. ad vers. 19. à num. 201. ubi multos præterea Patres refert, in eundem sensum accipiendos, qui dixerunt B. Virginem esse salutis nostræ causam, quod habet S. Irenæus lib. 3. contra Hæres. cap. 38. & Augustinus serm. 35. de Sanctis. Fulgentius serm. de laudibus B. Mariæ, Petrus Damiani serm. 1. de Annunc. S. Anselmus de Excell. Virg. cap. 9. Richardus Victor suo cap. 26. in Cant. Vel esse humani generis reparatricem, quo pacto loquitur S. Anselmus Tract. citato cap. 9. & 11. Vel esse mediatricem, quod habet S. Bernardus serm. 2. de Assumpt. & alij adducti supra cum de mediatore. Vel esse omnium salutem, vniuersi terrarum orbis conciliatricem, redemptionem captiuorum; Verba sunt sancti Ephrem, orat. ad Deiparam.

Est qui ridiculè eodem trahat & eodem modo accipiendum putet, illud Christi verbum ad matrem. *Quid mihi, & tibi, est mulier?* Hoc enim sensu illud exponit. [Quid mihi & tibi, in reparanda hominum salute non commune, o mulier? Quasi admirantis, & ad voluntatem tante matris, sponte inclinantis; imò se deditis & offerentis Dei hominis, exprimat affectum: qui proinde facere iure non possit, quin ea petente, ac vel saltem indicante, tardas horarum moras precoci obsequio flecteret ad vltimū miraculi. Quidni enim in carne exsistens matris conuinceret charitati, qui in cœlis regnans, ad vocem serui, diem extendit, Solis cursu in medio cœli refrenato?] Ita habetur libro cui titulus est, *vindicata veritas Epistola Deiparæ ad Messianem* cap. 2. in fine. Verum hæc verborum Christi interpretatio ad id insulsa est, & tantopere à contextu Evangelico, omniumque Patrum & Interpretum expositionibus auerta, ut somnium potius videatur, quàm interpretatio. Itaque non est quod de illis Christi verbis, quasi ferentibus mortalium redemptionem per Deiparam, sumus solliciti: præcisèque insiciendum est, spectata proprietate sermonis, alium nobis esse redemptorem, quàm Christum Dominum, ac ne Deiparam quidem.

*Non sancti reliqui, ac ne Martyres
quidem.*

1169 Quod si Deipara, non nisi admodum extensa voce redimit nos, id est per Filium quem edidit, & cuius redemptionem ratam habuit, ac Deo obtulit, quod non est reuera redimere; multo magis sancti reliqui negandi sunt nos redemisse, iuxta illud, *frater non redimit etiam partialiter aut imperfecte quod videtur censuisse Autor operis imperfecti in Matth. hom. 4. ad illud, tauri mei & altilia mea occisa sunt.* Sic enim scribit. [Qui sunt tauri, & saginata occisa? Prophetæ qui occisi sunt pro salute populi, quemadmodum docet nos Apostolus dicens; *Ego autem impendam & superimpendam pro animabus vestris.* Item alibi; *Ego enim iam delibor.* Hominis libatio, alicui pro aliquo offertur. Deo ergo immolatus fuerat Paulus, pro populo quem docebat. Sic & Prophetæ occisi sunt, unusquisque pro salute populi quem docebat. Et quoniam mors Prophetarum, sustentabat quidem ex parte salutem humanam, non tamen plenè saluare poterat totum mundum: idè novissime immolatus est agnus, qui totius mundi reatum innocentia sua detergeret. Propterea & in diebus scenopegiæ, quæ interpretatur *fixio tabernaculi*, diuinitatis hostiæ occidebantur in figura sanctorum, novissime autem occidebatur & agnus. Si ergo agnum illic occisum, intelligimus figuram Christi, consequenter & ceteras hostias, intelligimus præcedentium sanctorum occisiones. Sed & Christus de figurata sanctorum suorum immolatione, dicebat; *Holocausita medullata, offeram tibi cum incenso & arietibus, offeram tibi boues cum hircis.* Nec enim Christus aliquando huiusmodi animalia obtulit Patri. Obtulit autem rationabiles arietes, id est principes omnium Christianorum. Obtulit boues, rationabilem terram colentes. Obtulit etiam hircos ex Gentibus, qui pro nomine Christi sunt passi. Hæc autem diximus, ut ostendamus, tauris & saginata occisa, intelligi debere sanctos occisos. Omnes ergo Prophetæ & Christus, idè occisi sunt, ut hoc spirituale tabernaculum firmiter figeretur. Videri potest expressisse Origenem homil. 24. in Numer. quem inferius commodè ex ipso met Origene exponam. At hic Autor quem constat crassis scate erroribus, vix habet quod commodè interpretationi aniam præbeat, videturque agnoscere, Christum habuisse aliquos redimendo humano generi adiutores. Hoc omnino est repudiandum. Nemo enim præter Christum, quicquam contulit ad redemptionem nostram.

De Martyribus, de quibus maior posset esse suspicio, quia Christo maxime configurantur, & commoriantur, ita disertè tradunt plurimi Patres, quos profert Espencæus l. de Mediatore cap. 13. & 14. & digress. 4. in 2. Timo 2. ad illud, *omnia propter electos suscipe, ut salutem consequantur.* Nos item aliqua in eam rem protulimus in Opere de Martyrio p. 4. cap. 2. à num. 14. monstrantes totum propè fructum qui è Martyrum morte in alios redundat, contineri bono exemplo; mori autem pro aliis redimendis, singulare Christo fuisse: quibus nunc aliquos addo. Tertullianus l. de pudic. cap. vltimo. [Suf-

Theoph. Raynaudi de Attrib. Christi.

ficiat martyri propria delicta purgasse. Ingrati vel superbi est, in alios quoque spargere, quod pro magno fuerit consecutus. Quis alienam mortem, sua soluit, nisi solus Dei filius? Nam & in ipsa passione liberauit latronem; Ad hoc enim venerat, ut ipse à delicto purus, & per omnia sanctus pro peccatoribus obdiceret. Proinde qui illum amularis donando delicta, si nil ipse deliquisti, planè patere pro me. Si verò peccator es, quomodo oleum facule tuæ, sufficere & tibi & mihi poterit?

1170 Scitè S. Hilarius can. 14. in Matth. sub finem, ubi exponens porrectum Petro à Christo manum, sic ait. [Quod autem trepidanti illi, non virtutem perueniendi ad se Dominus indulsit, sed manum extendit, apprehensumque sustinuit, hæc ratio est. Non erat quidem Petrus, Domini sui indignus accessu, nam & tentavit accedere: sed & typicus in eo ordo seruatus est. Non enim Domino, seculi motus tempestatesque calcanti, quisquam passionis esse particeps poterat: Solus enim passurus pro omnibus omnium peccata soluebat: nec socium admittit, quidquid vniuersitati præstatur ab vno. Ita cum esset ipse redemptio vniuersorum, erat etiam Petrus ante redimendus, ad redemptionis istius fidem, cum in Christi Martyrem referuatur.]

S. Hieronymus Epistola 146. tractans illud, *nunquam dedisti mihi hædum.* [Tantus (inquit) Israel sanguis effusus est, tot hominum caesa sunt millia: & nullus eorum nostræ exitit salutis redemptor. Ipse Iosias, qui placuit in conspectu tuo, & nuper Malchabæi, qui pro tua hereditate pugnant, contra fas sanctitatis, hostium gladiis interempti sunt, & nullius cruor nobis reddidit libertatem. Ecce adhuc Romano imperio subiaceamus; non Propheta, non Sacerdos, non iustus quisquam, immolatus est pro nobis. Et pro luxurioso filio, id est pro gentibus, pro peccatoribus, totius creaturæ gloriolus sanguis effusus est.]

Idem Hieronymus Isaia 63. ad illud, *torcular calcavi solus.* & totidem verbis in cap. 1. Threnorum, ad illud, *torcular calcavit Dominus.* sic in hanc rem scribit. [Hoc torcular, in quo & malis supplicia, & bonis præmia à Domino Salvatore calcantur. Quod solus ipse calcavit, nullumque habuit adiutorem. Neque enim Angeli, Throni, Dominationes, aut vlla cælestium potestatum, humanam corpus assumpsit, & pro nobis passa est, & calcavit aduersarias potestates atque contriuit, sed ille solus qui loquitur in Psalmo; *saluum me fac Domine quoniam defecisti sanctus.* in tantum quod etiam confidentissimus, & in fide firmissimus Apostolus Petrus, timore perterritus fugeret, imò Dominum negaret.]

Egregiè S. Leo serm. 12. de pass. cap. 3. [Quod vniquam sacrificium sacratius fuit, quam quod verus Pontifex altari Crucis per immolationem suæ carnis imposuit; Quamvis enim in conspectu Domini multorum sanctorum pretiosa mors fuerit, nullius tamen infontis occisio, propitiatio fuit mundi. Acceperunt iusti, non dederunt coronas, & de fidelium fortitudine, exempla nata sunt patientiæ, non dona iustitiæ. Singulares quippe in singulis mortes fuerunt, nec alterius quisquam debitum suo funere soluit, cum inter filios hominum solus Dominus

K K K K 2 nōlet

noſter Ieſus extiterit, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes etiam ſepulti, omnes etiam ſuſcitati. De quibus ipſe dicebat, *Cum exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum*. Fides enim vera iuſtificat impios & creans iuſtos, ad naturæ ſuæ tracta participem, in illo acquirit ſalutem, in quo ſe inuenit innocentem. Eadem verbatim iterat epiſt. 3. & epiſt. 97. c. 2.

S. Bernardus ſerm. 3. de ramis Palm. Chriſtum ait ſingulariter fuiſſe donec tranſiret. [Ea nimium hoſtia, ſicut ſola prodeſſe potuit, ſic ſola ſufficit: nec Chriſtum decuit, ſimul & Petrum, aut Iacobum, vel Ioannem pro ſalute hominum pati. Crucifixi tamen fuerunt cum eo alij duo, ſed duo nequam: de quibus nulla proſus ſu pi. io poſſet haberi, tanquam ex eis, minus efficaciſſimum ſacrificium ſuppleretur.] Et ſerm. 13. in Cant. demonſtrans gloriam debere Chriſto, nobis pacem debere ſufficere, cum varios ſanctos gloriam abuiſſe præmiſiſſet, ſubdit. [Quid minus ab his omnibus conditor omnium fecit, quo minus & ipſe debeat gloriari ſingulariter? Solus cuncta creauit, ſolus de hoſte triumphauit, ſolus captiuos liberauit, & focium habebit in gloria? Et brachium, inquit, meum, auxilium eſt mihi. Item: Torcular calcui ſolus, & de gentibus non eſt vir mecum. Quid mihi ergo cum victoria, ſi nec in prælio fui? Impudentiſſimè mihi arrogo, vel gloriam abſque victoria, vel victoriam ſine pugna. Sed ſuſcipite montes pacem populo, pacem ſuſcipite nobis, non gloriam, ipſi ſolam ſeruant, qui ſolus & pugnauit, & vicit. Ita quaſo ita ſit. Gloria Deo in exceſſis, & in terra pax hominibus bona voluntatis.] Pol. hinc item in rem noſtram ſerm. ad Milites Templi c. 11.

Molliti quidam Patres.

1171. Hac ex innumeris protuliſſe ſufficiat, ad conſtituendum ſolius Chriſti fuiſſe, redimere nos: nec vilius Sancti, etiamſi Apoſtoli, aut Martyriſ eſſe, ad redemptionem hominum per modum redemptoris quicquam conferre. Itaque late accipiendum & molliendum eſt quod Petrus Damiani ſerm. 3. de S. Ioanne, vocat S. Baptiſtam [Gigantis ad nos redimendos egreſſi, conuiatore, & electum participem, ac collaboratorem redemptionis humanæ.] Item quod S. Macharius homil. 28. vocat Apoſtolos, [redemptores orbis.] Non enim Apoſtoli propriè fuere orbis redemptores, ac ne ex parte quidem. Idque noluit Apoſtolus Coloss. 1. ſignificare, cum profeſſus eſt, ſe adimplere in carne ſua, quæ deſtant paſſionum Chriſti, pro eius corpore, quod eſt Eccleſia. Nam hic locus, nullo modo ita accipiendus eſt, quaſi paſſio Domini non ſatis ad redemptionem fuerit; & neceſſe habuerit compleri per paſſiones Sanctorum: quem eſſe reprobum & hæreticum ſenſum, verborum illorum ſuperficiè ab incautis appingendum, monet ibi D. Thomas lect. 6. Is igitur locus, interprete D. Auguſtino Tract. 108. in Ioan. non eſt referendus ad paſſiones Chriſti perſonales & proprias, quaſi eas Paulus ſuppleuerit; ſed ad paſſiones ipſiusmet Pauli pro Eccleſia iuuanda & erudienda; quæ Chriſti ipſius paſſiones dicuntur quia ad Chriſti negotia pertinebant, & pro eius cauſa excipiebantur: vel quia à Paulo, virtute Chriſti, atque aded compariēte quadantenus Chriſto, excipiebantur. Suffia-

gati planè videtur S. Chryſoſt. hom. in illud tunc & ipſe filius ſubieciur eiſum enim multis monitrallet quæ de Eccleſia vi corpore dicuntur ad Chriſtum tranſferri, libit. [Paulus ergo ille à Chriſto edoctus, quod perfectio Eccleſiæ in Chriſtum vergeret, cognouit: & quod conſentaneum, quod quicquid patitur Eccleſia, in Chriſtum quodammodo referretur. Quare & ipſe Regis ſui verborum veſtigia ſequens, in vna Epistolatum dicit, impleo quæ deſuerunt affligi- nibus Chriſti. E nunc & iterum affligitur Chriſtus, etiamſi in cæſos redijt. At vide quid præterea dicat. Suppleo quæ deſuerunt affligi- nibus Chriſti in carne mea, pro corpore iſui, quod eſt Eccleſia. Vides, vt ipſius faciat quæcumque ſunt Eccleſiæ, ſue paſſiones, ſue honores. Veneratus eſt Eccleſiam, veneratus eſt Chriſtum. Infectatus eſt Eccleſiam, tamen non opere, propoſito tamen Chriſtū infectatus eſt. Cogi- tum periculum eorum qui Eccleſiam maiore affligunt; quanta corona eorum qui Eccleſiam veniantur.] Iuxta has prædictorum Patrum expoſitiones, locus Apoſtoli quem verſamus, non fert ſenſum illum reprobum quem excluſimus.

Quæ ibi S. Thomas, de paritoria, vel prope apud creditum Anſelmum ibidem: *gitor paritoria*, aut vt habet S. Auguſtinus in Palm. 61. ad verſ. tertium *paritoria* meritum, non plena ante mundi exitum, quaſi voluerit Apoſtola, ſe æquæ ac SS. reliquos, in communem illum meritum ciliſim, portionem ſuam conſurre patiendi, minus coherere cum contextu, quo affirmatur paſſiones Chriſti quaſi in eo corpore adimplebat Apoſtolus, fuiſſe pro Eccleſia. At nemo alteri meretur gratiam purus homo. Igitur Apoſtolus non adimplebat merita, ſed paſſiones ſuas pro Eccleſia, cuius eruditioni proficiebant.

Opponi præterea aduerſus conſtitutum veritatem poſſet, autoritas Origenis, qui homil. 10. in Numeros, verba illa ad Aaronem, *Tu & filij tui, & domus patris tui tecum, ſumeris peccata Sanctorum*, ad Chriſtum Pontificem, ac Apoſtolos, & Martyres aptat; docens Apoſtolos, & Martyres, pro fide iugulatos fuiſſe, hoſtias ad tollenda populi peccata, atque aded ad redimendum mundum cum Chriſto. Verum ibi Origenes, ſatis aperte ſignificat, ſanctos omnes præter Chriſtum, peccata populi ſuſſe ſupplendo tantum; diſcretiſſimè verò & ſuſſimè homil. 24. in eundem librum idem argumentum verſans, tradit ſacrificia Martyrum ad tollenda peccata mundi, & redemptionem eorum adimplendam, non niſi impertando conferre. Limbum duntaxat repræſento quo varias hoſtias variis Sanctis, agnum verò qui poſtremus immolabatur, Chriſto accommodans, ſic concludit. [Intuete igitur totius mundi, ideſt celeſtium ac terreſtrium & infernorum purificationem: vide quantis indigeant iſta omnia hoſtias, quantos requirant vitulos, quantos arietes, quantos hircos. Sed & in omnibus vnus eſt agnus, qui totius mundi potuit auferre peccatum, & ided, ceſſauerunt cæteræ hoſtiae: quia talis hæc fuit hoſtia, vt vna ſola ſufficeret totius mundi ſalute. Cæteri enim præcibus peccata, hic ſolus poteſtate dimiſit. Dicebat enim; *Fili remiſſa ſunt tibi peccata tua*. Sic ergo imbutur mundus, primò per diuerſas hoſtias re- miſſionem

missionem quætere peccatorum, donec veniat ad hostiam perfectam, ad hostiam consummatam, agnum anniculum, perfectum, qui tollat peccata totius mundi, per quem festiuitates agat spirituales. En quam apertè mollit, quod duriusculè priore loco dixisse videbatur de morte Sanctorum, coniuncta morti Christi pro nobis. Fortassis autem eadem ratione mollite benignè licebit locum prolatum ex autore imperfecti qui apertè profecit ex Origene. Quanquam cum opus illud sit factum pinguibus aduersus fidem erroribus, non est multum hac in parte, de eius interpretatione laborandum.

Insulsius blasphemum, de alio prater Christum redemptore, exhibita.

1172. Agrè adducor, vt vel memoriatam velim blasphemam fatuitatem quorundam Beratarum in hoc genere. Fuisse enim quæ sibi arrogarent redemptionem saltem partialem humani generis, proditum est. Scribit Gerſo Tom. 1. Tract. de Examinat. doct. p. 2. post Considerationem sextam, Burgi apud Sebastianos, suo tempore, mulierculam oneratam peccatis, sub pallio deuotionis, & extaseon deprehensam, celare epilepsiam qua laborabat, finxisse vnam se esse de quinque feminabus, missis à Deo ad redimendas ab inferni pœnis innumeras animas. Imposuisse verò illà pletisque in ea ora mulieribus, annotat Gerſo, qui aderat: additque inspectione frontis, innotuisse ei quæ quisque peccasset, & duas in pede carbones habuisse, quibus vexaretur quoties anima aliqua ad infernum descenderent. Ternas quotidie animas ab inferno se liberasse iactabat; vnam & alteram absque difficultate; tertiam vel eo plures ægrius.

Hæc blasphemum redemptio huius deliræ redemptricis, eò videbatur magnificentior, quò non viciotibus quales Christus redemit, sed iam iudicium passis, & damnatis, impendebatur. Afſini fatuitate Ioannam suam (vt vocabat,) matrem, Gulielmum Postellus, vt multorum sermonibus & nonnullorum scriptis est proditum, venditabat missam à Deo redemptricem mulierum, sicut Christus sexum masculinum redemerat. Heo quò humana ingenia miserè defleſcunt, cum veram fidei Cynosuram abiciunt. Talia vel memorasse, confutasse est.

Tituli Christi, penes hanc primam liberationem synonymi, Redemptori.

1173. Quæcunque hæcenus de Christo redẽptore in hac prima notione protulimus, æquè dicenda sunt de aliis, solo nomine discrepantibus titulis, quæ ei in scripturis ob ereptum à peccati & Satanæ captiuitate populum tribuuntur, tametsi differunt à nomine redemptoris, quod hic propriè sonet liberationem exhibito pretio, à quo abstrahunt reliqui, vt rectè prosequitur Driedo, Tract. 2. de captiuit. cap. 1. *sub finem*: cuiusmodi sunt titulus liberatoris ab inimicis iracundis, Seruatoris, Saluatoris qui est vulgatissimus Christi inter Christianos titulus, à saluatione ex hac calamitosissima captiuitate petitus. Angeli sanè Lucæ 2. annunciarunt, na- Saluatorem, & vt Ioann. 4. erectè dicitur, *verè Saluatorem mundi*. Et dilectus discipulus 1. Epi-

stole c. 4. ait, *nos vidimus, & testamur quoniam pater misit filium suum Saluatorem mundi*. Innumera eiusmodi pete ex Iosepho à Costa l. 5. de Christo reuelato. cap. 1. Quod autem circa redemptoris nomen notabamus, nempe adhiberi quoque interdum nomẽ abstractum redemptio- nis ad Christum designandum, æquè locum habet in re præſenti. Nā Ioëlis 2. Christus dicitur *saluatio*. Verba Prophetæ sunt. *In monte Sion, & in Hierusalem erit saluatio, sicut dicit Dominus*. Et Abdiaz versu 17. *In monte Sion erit saluatio, & erit Sanctus*. Isaia 46. *Salus mea non morabitur*. Et, *dabo in Sion salutem, & in Ierusalem gloriam meam*. Et c. 49. *dedit te in lucem gentium, vt sis salus mea usque ad extremum terra*. Eodem reuoluitur, quod Christus dicitur *salutare* iuxta illud Gen. 49. *salutare tuum expectabo Domine*. Et Isaia 52. *notum fecit Dominus salutare suum*. Et Luca 2. *viderunt oculi mei salutare tuum*. S. Aug. 17. Ciuit. cap. 4. tractans illud Anna, *latata sum in saluari suo*, ait de hoc saluari. [Christus est ipse Iesus, quem Simeon, sicut in Euangelio legitur, senex amplectens paruulum, agnoscens magnum; Nunc dimittis, (inquit) Domine seruum tuum in pace, quoniam viderunt oculi mei salutare tuum. Dicit itaque Ecclesia: Latata sum in saluari tuo, quoniam non est sanctus sicut Dominus, & non est iustus, sicut Deus noster, tanquam sanctus & sanctificans, & iustus & iustificans: Non est sanctus prater te, quia nemo fit nisi abste.] Hæc est ratio, cur cum censet dictum; *salutare Dei*. Quem alij *saluatorem*, vel *salutare* nominant. Tertullianus l. de carne Christi c. 14. solita horriditate loquendi, appellat *saluificatorem*. Græci *Soterem* vel *σωτήρα* vocant, quod Tullius 2. in Verrem, ait ita magnum esse, vt Latino vno verbo exprimi non possit. Eamque fuisse Milicho causam augendi nomen, quo Tullius in oratione pro Plancio, seruatores se Reipub. dixerat, nomenque *conseruatoris* sibi imponendi, scribit Tacitus annali 15.

Trica, circa Seruatoris vocabulum.

1174. Hinc factum, vt tricentur nonnulli, rectène vox *Soteris*, reddatur per nomen *seruatoris*, quod Beza Nouator in sua Noui Testamenti euerſione, (non enim versione,) vsurpare solet, & quidam latinitatis aucupes idem faciunt. In quam rem, multa disſerit Scholiaſtes Baſilij Seleucia ad orationem primam de Iona, contendens *seruatorem* longè aliud esse à Sotere, quem *ſoſpiciatorem* vna latina voce quæ Tullium fugerat, dicendum tradit, non item Christi *seruatorem* nominari posse; cum is sit *seruator*, qui quem occidere in bello potuit, ſeruat, in ſeruitutem abducens, vt habetur §. *ſerui* inſtit. de iure personarum. Et apud S. Augustinum l. 19. Ciuit. cap. 15. At Christus non potuit nos in bello occidere, nec ſeruauit abducens in ſeruitutem; quin potius proſeſſus est, se ſuos, amicorum non ſeruorum habere loco. Quid quod Dæmones non ſaluauit Christus, & tamen ſeruauit? vnde ſeruator eorum dici poteſt. Nemo tamen ſaluatorem Dæmonum, auſit dicere. Hæc lis cum ſit merè de vocabulis, negligi facile poteſt. Et quanquam Christum dicere *ſaluatorem*, frequentissimum est, & Laſtantio homini latinissimo familiare; & ita appellandum ex Græ-

KKKK 3 co

co *putat*, Christum Dominum doceat sanctus S. Augustinus 3. Trinit. cap. 10. & ex recentioribus Manutius ad Verinam secundam, Seratius in cap. 2. Iosue q. 1. Baron. 9. Nouemb. Piaculi tamen non insinulam, cum qui *Seruatores* dicere voluerit. Imo utraque voces eodem recidere posse, non dubito, si salus à qua *Saluator* denominatur, non ad salutem medendo collatam pertineat, sed ad ereptionem à graui pressura & vexatione ac seruitute. Qua ratione in libro Iudicum, sæpe legimus, eos qui populum à calamitate aliqua vel seruitute liberabant, dictos esse *Saluatores*. Hanc ergo salutem, qui conferunt, rectè & *saluatores* & *Seruatores* dici possunt: seruant enim, quos eripiunt & fornice illa ferrea, & grauibz malis. Idque Christus copiosè nobis præstitit, cum eripuit nos de potestate tenebrarum. Dæmones autem non seruauit, nec saluauit. Nam quod Auctor cum quo agimus, seruari à Christo Dæmones ait, quia conseruantur à Deo in esse naturali; malè ad Christum trahitur. Dicatur igitur Christus *Saluator*, si liberet; dicatur *Seruator*; eodem utrumque recidit. Nomen tamen *Is s v*, quod Angelus Luca 1. à salute derivat, ductum non esse ab hac salute, sed ab ea quæ morbo opponitur, affirmat S. Cyillus Catech. 19. Quare nihil hîc de eo.

Adumbrationes Christi Saluatoris.

1175 Typi Saluatoris & Seruatoris Christi, fuerunt p̄fici illi, quos in libro Iudicum dictos *saluatores* memorauit. In quam rem audi Ropertum lib. 4. de victoria Verbi Dei cap. 6. [Pulchrum valde & venerabile apparet, quod eosdem sic datos Iudices, sacra Scriptura nuncupat Saluatores. Exempli gratia. *Clamauerunt ad Dominum cum tribularentur, & suscitauit eis Saluatorem Othoniel*. Item & postea *clamauerunt ad Dominum, & suscitauit eis saluatorem vocabulo Abud*. Nam quid clamabant ad Dominum, nisi saluator qui mittendus erat, iam venisset? Verbi gratia, ut diceret quisque illorum illud Moyfi; *Obsecro Domine, mitte quem misurum es*. Sed quia tempus aduentus eis nondum erat, illi qui interim mittebantur, ut liberarent populum temporaliter, rectè sic dici merebantur, quia erant vnici & veri Saluatoris vicarij. Saluator per illos, duplici modo, videlicet iudicando, & præliando, administrabatur. Iudicando quippè, populum ab idolorum seruitute prohibebant; præliando ipsi in fronte gradientes, de hostibus quibus seruiant, fortiter vindicabant. Erant ergo in disciplina Iudices, in prælio duces, in utroque Saluatores, sacramenta victoriæque Saluatoris æterni, gestis præclaris, & victoriis mysticis præfigurantes. Sicut enim speculum oppositum soli, similem reddit imaginem, ita & saluatorum & Iudicum illorum lucida fides, saluatori & Iudici æterno, cuius erant Vicarij, similem præstulerat in gestis suis pulchritudinem.] Addit I. S. c. 13. dubium non esse, quin Iudæi cum affligerentur, ad hunc non typicam, sed expressum Saluatorem suspirarent. [Iamque illum aduenire desiderarent, quem subuenire posse credebant, ut potè Regem magnum Regem potentem. Primus ipse Moyses, dum mitteretur ad Pharaonem; *Obsecro* (inquit) *Domine, mitte quem misurus es*. Simi-

liter de cæteris ætatibus, vel temporibus sentiendum, quoties legimus: *Et clamauerunt filij Israhel ad Dominum*, propter illam vel illam tribulationem. Sciendum non desuisse clamoribus eorum, memoriam sæpe dictæ promissionis qua de lege & Prophetis audiebant, promissum esse Saluatorem. Similique notandum, quod quemcumque taliter clamantibus suscitabat Saluator, aliquid per ipsum efficiebat Deus, in quo significaret vel præfiguraret illum qui expectabatur & desiderabatur, Christum vnicum & verum Saluatorem. [Hic utique solus, fuit verus Saluator. *Ipse enim* (ait in hanc rem Cassianus l. 4. de Incarn. c. 12.) Saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Ac ne forte eum hoc modo saluatorem diceret prædicatum, quo de aliis dictum est; *Et suscitauit eis Dominus saluatorem Othoniel filium Chenez*, & iterum; *Suscitauit eis Dominus saluatorem Abud filium Gera*, adiecit: *Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum*. Non est autem humanæ opis redimere populum à captiuitate peccati: quod illi soli utique possibile est, de quo dictum est: *Eccce Agnus Dei; Ecce qui tollit peccata mundi*. Cæteri enim non suum populum, sed Dei: & non à peccatis, sed ab hostibus saluauerunt.]

Hi ergo fuerunt typi Christi saluatoris. Specialissima porro, & in nullum ex typis propolitis vllatenus cadente ratione, Christus Dominus, saluator dicitur, quia ita saluator fuit cæterorum, ut saluatus ipse non fuerit. Id enim dicere, dampnat in ortho. anathemate Gregorius Necoæsar. anathematismo 7. Veritatem ergo illius tituli, nemo consecutus est præter Christum, quem passim à salute, bellando & redimendo, (non enim medendo) pata; dictum saluatorem, & Iesum volunt, nomine Christi & typorum duntaxat eius, proprio videri est apud Origenem hom. 1. in Iosue, Imò propiè solus Christus, est Iesus & Saluator, reliqui sunt tantum eius imagines.

Quatenus aliqui, secundum Christum, Saluatores.

1176 Eodèmq; modò, de aliquali duntaxat expressione Christi Saluatoris accipiendum est, quod Abdæ versu vltimo, Apostoli vocantur *Saluatores*, verbis illis, *Ascendent saluatores in montem Sion, iudicare montem Esau, & erit Domino regnum*. Quæ verba sic Glossat ibi D. Hieronymus. [Ascendent Saluatores, vel qui saluati fuerint de reliquijs populi Iudaici, in montem Sion, ut iudicent & viciantur montem Esau.] Ibidem qui iuxta 70. Aquilam, & Theodotionem, vertuntur *ἀσθενήσαντες*, vel *συνεβίβησαν*, idest *saluati sunt*; iuxta Symmachum, cui S. Hieronymus adhæsit, vertuntur *συνέβησαν*, idest *actiue, Saluatores*. Quare sensus Prophetæ est, de ipsis qui salui facti fuerint, Apostolos & Apostolicos viros, assumendos esse à Christo in saluatores.

Quorum autem Apostoli, & qui eorum spiritu potiuntur, dicantur saluatores, sic exponit S. Hieronymus. [Quomodò lumen Dominus, lucem appellat Apostolos suos, & dicit; *Vos estis lux mundi*, & ipsa Petra, Petro donauit ut petra sit; pastor quoque bonus, illis pastorum largitus est nomina, & quodcumque dicitur de

eo, seruis tribuit vt dicantur, sit ipse Saluator, Apostolos suos mundi esse voluit Saluatores: qui ascendere speculā montis Ecclesiae, & depouentes superbiam Iudaicam, vniuersorumque montium qui aduersum scientiam Dei erigebantur, regnum Domino parauerunt. Non dissimiliter S. Paulinus epistola. 4. [Christus honori suo implicans suos, propē omnia nobis nomina sua communicauit. Vt virtus Dei dicitur, ita & nobis, virtus esse dignatur. *Deus enim nostrum refugium & virtus.* Hereditas, vt illi nos, & ille nobis. Nam sicut habes in Moyse, *facta est Dei portio populus eius Iacob*, ita & in Psalmis habes; *Portio mea Dominus*. Et sicut ipse de se ait; *Ego sum lux huius mundi*, ita & ad suos dixit; *Vos estis lux huius mundi*. *Ego sum*, (inquit,) *panis viuus*; & nos, *omnes vnus panis sumus*, *Ego sum vitis vera*, & tibi dicit: *Plantati in te vitam fructuosam, vitam veram: Mons Dei Christus, in quo beneplacitum est Deo habitare in eo*, & sancti eius montes Dei, montes vberes, de quibus nos *inluminat mirabilis à montibus eternis*. Petra est Christus, bibebant enim de spiritali sequente eos petra, *petra autem erat Christus*; Etiam discipulo suo huius vocabuli gratiam non negauit: *Super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, & porte inferi non praeualebunt aduersus eam*. Sed quid miramur eum famulis suis indolis se sua nomina, quibus & partem suam participat & regnum?]

1177 Vides quare haec aliqualis communicatio Apostolis facta, nominis ceteroqui in rigore incommunicabilis purae creaturae, nihil iuribus Christi derogeret. Sicut enim homines per aliquam imperfectam analogiam dicuntur *Dij*, quod tem ad viuum refecando, est solius Dei proprium: ita per aliquam proportionem ad Christi proprium munus, qui animabus de Sathanæ tytannide eripendis Christo cooperantur, eiusque in tam glorioso ministerio sunt adiutores, (nam & Sacerdotes, coadiutores redemptoris vocat Blefensis serm. 47.) merito vtunque participant nomen Christo proprium, dicunturque saluatores: sed, non in ea proprietate, quæ est Christi solius. Diserte id tradit S. Augustinus q. 18. in Iudices. Legendus qui id fauilius versat Adamus Sasbout homil. 1. de Circuncisione Christi, & Serarius in c. 3. Iudicum q. 4. & in c. 2. Iosue q. 19. num. 5.

Ex his habetur, quo sensu Philotheus Patriarcha Constantinop. sub finem laudationis trium Patrum, nempe Basilij, Nazianzeni, atque Chrysostomi, vocet eos *Seruatores secundum Deum*. Et inferius addat, eos fuisse *Seruatores post primum Seruatorem*. Affine est, quod in Menæis 30. Septemb. de S. Chrysostomo dicitur, [nisi fuisset Chrysostomus, nouam necessitatem adacturam fuisse Christum, ad terras secundo aduentu reuifendas, vt orbem terræ reuiuageret, & iudicaret.] Id enim planè videtur esse idem, quod cum denominare Saluatorem.

Haecenus de Saluatoris
in nos officio.

* *

Vfus doctrinae de redemptione à Satana, & peccato per Christum.

1178 Probrosissimum verò & nunquam expiabile crimen fuerit, liberationem à redemptore optimo factam, contemnere ingratisimè, & vltro se denudè importabili captiuitate opprimere, hosti, & tyranno immanissimo, Sathanæ inquam & peccato, pro beneuolentissimo Domino, se subiiciendo. [Graui damnatione (verba sunt Eucherij hom. 3. de Pasch.) iterantur crimina post quam Christi sanguine sunt redempta; Inexculabile malum est, post mortem redemptoris Domini, seruum peccatis hominem, se subdere. Origenes illustrissimè hom. 9. in Genesim in fine. [Christus ad quem dixerat Pater, *Pete à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terrae*: depellens ipsos Angelos potestate & dominatione quam habebant in nationibus; prouocauit eos ad iracundiam. Et ideò dicit, quia asteterunt Reges & Principes conuenerunt in vnum, aduersum Dominum, & aduersum Christum eius. Et ideò aduersantur etiam nobis, atque agones contra nos & certamina concitant. Hinc & Apostolus Christi; *Luctamen est*, (inquit,) *nobis non aduersum carnem & sanguinem, sed aduersum principatus & potestates, & mundi huius rectores*. Propterea ergo vigilandum nobis est, & sollicitè agendum, quia aduersarius noster, sicut leo rugiens circuit quærens quem transuoret: Cui nisi resisterimus fortes in fide, rursum nos in captiuitatem reuocabit. Quod si nobis eueniat, ingratum faciemus opus eius, qui cruci suæ affixit principatus & potestates, cum fiducia triumphans eos in semetipsum; & qui venit captiuos dimittere in remissionem. Quin potius fidem Christi sequentes, qui triumphauit eos, distumpamus vincula eorum, quibus nos deuinxerunt potestati suæ. Vincula verò quibus nos constringunt, passiones, & vitia nostra sunt, quibus tamdiu innectimur, donec carnem nostram crucifigamus cum vitiis & concupiscentiis; & ita demum distumpamus vincula eorum, & proiciamus à nobis iugum ipsorum.]

Quem item pietatis & affectus incensissimè sensum, excitare in nobis debeat erga Christum, redemptio tanto suo incommodo nobis præstita, expendit egregiè præter ceteros, S. Cyrillus l. 4. in Esaïam circa illud ex c. 49. iuxta 70. *sanctificate despicientem animam suam*. Quia tamen eum locum, breuius & eodem modo petstrinxit l. 5. pentab. c. 5. inde eum produco, ita scribentem. [Sic dicit Dominus sanctificate despicientem animam suam, execratum à gentibus, seruis, Principibus. Reges videbunt eum, & consurgent: Principes & adorabunt eum. Confitemini, inquit, sanctum esse illum, vt pote Deum: illum qui suam animam despicit, hoc est qui suam animam contemnit: nam illam pro ouibus posuit, vt pastor bonus: quem execratae quidem sunt Gentes: & serui, & ministri alapis dehonestarunt, cum Phariseorum turba illi impie insultaret: hunc videbunt Reges, & consurgēt, hunc adorabunt Principes tanquam Deum scilicet qui ad exinanitionem se deiecerit, vt passus carne seruaret orbem terrarum.

Haec

Hac sanè ratione, Christus humanum sibi genus vniuersum captiuauit, exemptum terribili captiuitate. Quod pulcherrimè exponit, si-bique contingere reipsa apprecatur Origenes hom. 18. in Num. tractans illud de Christo præ-nunciatum; *Et vastabit principes Moab.* In quem locum sic scribit. [Moab quidem gens est, cuius principes non alios esse, quàm spiri-tales nequitias, & principatus illos aduersum quos nobis luctamen est, intelligimus. Hos ergo iste homo ex Israël vastauit, cum exiit principatus & potestates, affigens illos cruci suæ. Neque enim poterat saluare Moabitas, & ad Dei agnitionem perducere, nisi principes illos qui in eis dominationem impietatis tene-rant deuastasset. *Et depradabitur omnes filios Seth.* Seth filius est Adam, de quo Eva dixit cum natus esset; *suscipiam enim mihi Deus semen aliud pro Abel, quem occidit Cain.* Iste est ergo Seth, ex quo omne humanum in hoc mundo ducitur genus. Nam de Cain qui nati fuerant, diluio perierunt. Filij ergo sunt Seth, omnes qui in hoc mundo sunt. Et cum dicitur, *depradabitur omnes filios Seth,* prædam sic accipe, sicut in superioribus interpretati sumus: ubi scriptum est, *edes gentes inimicorum suorum:* & ubi catulo leonis, & leoni comparatur. Et hic ergo in prædam accipit omnes filios Seth. Vi-cis aduersariis Dæmonibus, eos qui sub ipso-rum dominatione tenebantur, Christus quasi prædam victoriæ suæ ducit, & spolia salutis re-porcat; sicut & in alijs de eo scriptum est, quia *ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem.* Captiuitatem scilicet illam humani generis, quam Diabolus ad perditionem cepetat, iste rursus captiuam duxit, & à morte reuocauit ad vitam. Vinam ergo me, & captiuum habeat semper Christus Iesus, & me ducat in prædam suam, & ego teneat eius vinculi alligatus; & vt ego dixi merear vinculus Iesu Christi, sicut Pau-lus de semetipso gloriatur.]

S. Athanasius Orat. in 5. Feriam, aequè agnos-cit, Christum pro nobis venditum, dominium omnium nostrum, esse adeptum. Nec aliter S. Ambrosius lib. 1. de Iacob cap. 3. id eruens ex Apostolo 1. Cor. 7. liberos Christianos, nomi-nante Christi seruos: eos autem qui iugo serui-tutis premebantur, vocante *Christi libertos.* Alios allegabo in calce capitis.

*Liberatio à timore mortis, appendix
primariæ redemptionis hæte-nus expositæ.*

1179 Primam eamque terribilissimam capti-uitatem ac seruitutem humani generis, quomo-dò dissoluerit Christus, nosque ab ea liberaue-rit & redemerit, monstratum hætenus videtur sufficenter; vnâque expediuius liberationem à timore mortis, quam liberationem per Chri-stum collatam, Hebr. 2. docet Apostolus, iuxta simpliciorum literæ sensum cui aliâ mox subne-ctam. Incredibile sanè est, quàm hæc liberatio, sit Christo honorifica. Retuli iam supra tra-ctans Regem pacis, S. Bernardum de morte Ge-rardi fratris sui disserentem, in hoc argumento splendide esse versatum. Attigi etiam alios qui-bus addi potest Theodoretus lib. 8. contra Græ-cos, tractans alacritatem Martyrum in morte pro Christo excipienda.

Liberauit nos Christus à mortis metu, eo ip-so quod à peccato nos liberauit. Extirpato enim peccato, & contritis eius viribus quibus cæli aditus ocluderetur, mortis quoque metus sa-moriamur. Nam quia peccatum erat nature quasi concretum, per carnis euersionem, pecca-tum extirpatum esse sanxit Deus. In quam rem pereleganter S. Epiphanius Hæresi 64. num. 25. [Vt è magnificorum temporum structura caprificus enascens, atque in maximam ampli-tudinem adolefcens, & multiplicibus radicibus brachijs per omnes lapidum diffusa compages, non prius excrefcere desinit quàm discissis ex eo, vnde prodierit, loco lapidibus, tota penitus labefactata concidat. Tū enim, sublata caprifico, suis locis restitui, rediuiui lapides possunt: Vt & templum ipsum incolume seruetur, cum mu-lum amplius ex iis quibus euerteretur, incom-modis habeat: caprificus verò ab imis radicibus euulsa moriatur. Ad eum planè modum, atrox ille Deus, templum suum hominem, qui pecca-tum, caprifici cuiusdam instar, produxerat, dis-soluit; eumque mortis ad tempus impressione atque impetu, opprimi passus est primum, vt scriptum est: dehinc ad vitam excitauit, vt illi-dem prædita partibus caro, exsiccatæ immortæ-quæ peccato, velut templum quoddam instaura-tum, immortalis, ac siue vilo damno relingeret, sublato à fundamentis profligatæque peccato. Etenim quandiu corpus viuit, nec adhuc mor-tuum est, cum eo viuere peccatum necesse est, & occultas in nobis ipsis radices agere, quantum-vis quibusdam velut castigationum reprehen-sionumque putationibus coëreatur.]

De hac ergo liberatione, non fuit quod plenius ageremus quia successa eius radice, quæ est peccatum, exarescere quoque hunc eius fru-cticem, necesse fuit. Addendus duntaxat in hæc meta est, affectus conuenientissimus, quem ex hac prima liberatione eruit Chrysologus serm. 6. tractans illud Psalmi 99. *seruite Domino in leti-tia,* sic enim habet. [Erat homo peccati seruus, erat captiuus mortis, erat mancipium Dæmo-num, erat idolum vernula, erat vitiatorum ver-bero, erat criminum compeditus. Sic malis Do-minis talibus, tantisque exhibebat homo malum & miserrima seruitutem. Quando homo non sub peccato tristis? Quando non sub morte lugens? Quando non sub Dæmonibus pallens? Quan-do non sub idolis tremens? Quando non sub viriis suspectus? Quando non sub criminibus desperatus? Et ideo homo dabat extrema sus-piria, quando tales, tam crudeles Dominos su-slinebat. Propheta ergo videns nos à talibus li-beratos, & reuocatos ad obsequium creatoris, ad Patris gratiam, ad vultus boni Domini libe-ram seruitutem, meritò exclamatur, *Seruite Domi-no in letitia.*]

Alteræ per Christum redemptio, à male-dicto legu.

1180 Superfunt breuiter attingendæ ser-uitutes duæ posteriores, ac primum seruitus & captiuitas sub lege Mosaica. Apostolus enim ad Galat. 4. perspicue docet, testamentum datum in Sinai, generasse in seruitutem; superiusque tra-ctando fraternitatem nostram cum Christo, siue filiationem adoptiuam, monstratum est; Iudeos

vi legis Moſaicae, non fuiſſe Dei filios ſed ſeruos. Idcirco Apoſtolus aiebat *ſtate & nolite iterum iugo ſeruitutis contineri*. Apoſtolorum Princeps Actorum 15, iugum huius captiuitatis ac ſeruitutis, importabile fuiſſe aſſeuerauit. Et verè quid grauius, quàm innumeris obrui oneribus præceptorum legalium, vltra naturalia homini indetrectabilia; neque tamen robur & gratiam accipere, vi cuius homo tanto oneri ferendo par fiat? At certum eſt, ne ſtillam quidem gratia, vi legis nudæ fuiſſe collatam; quod infinities inculcat Apoſtolus. Et ideirò manus Moſis viſæ leproſæ, vt philoſophatur Origenes hom. 12. in Exod. quia nemo ex vi legis, eſt ſanctè ac purè operatus. Et tamen homo delinquens, maledictò legis ſubiacebat, & æterno interitu plectendus erat; nec cognitio peccati per legem paratæ, ad aliud conſerebat, quàm ad cupiditatis acrimoniã excitandam, augendãque peccati pruriginem; ex quo procliuſior ruina, & promptior in peccata prolapiſio conſequebatur; *peccato, per rem bonam*, (hoc eſt per legis tantum illuminantis, & non iuuantis prælatam faciem,) *operante in homine omnem concupiſcentiam*, vt Apoſtolus loquitur. Accedit ſeruitus ſub ſignis de qua egregiè S. Auguſtinus 3. de doct. Chriſt. à c. 5.

Chriſtus redemit nos de maledictò legis, vt eſt apud Apoſtolum. Qui etiam alibi, ait Chriſtum factum eſſe ſub lege, vt eos qui ſub lege erant redimeret; vt ſcilicet deſinerent ſub lege eſſe, quæ erat ærumnoſa planè captiuitas, non tam ratione multitudinis præceptorum, quæ erat numeroſiſſima; cum Rabbi Moyſes, Ben-Maimen numeret præcepta ſexcenta tredecim, vt ex eo reſert Melch. Flan. I. de regno Chriſti c. 21. quàm defectu gratuiti interni ſubſidij concupiſcentiam rebellantem circurantes, & lenitatem conciliantis mandato. Hoc enim ſubſidium, lex, non conſerebat: concupiſcentiam nitentem ſemper in vetitum, acuebat magis; vnde iugis timor & perpetuus angor, ex quo ſolo ſeruebatur, more mancipiorum; ac præcipitatio in maledictum, quod legem non ſeruantibus imminabat. Charitatem onus legis ſeuè reddentem, quam lex non contulit, vberimè exhibuit Chriſtus, & ſtatim ſeruitutis qua lex Moſaica premebat ſuos, commutauit legem perfectam libertatis. Sic enim apud Iacobum cap. 1. nominatur, lex Chriſtiana. Adducit huc Tertullianus lib. 5. in Marcionem cap. 4. illud Platis tanquam prolatum in perſona Chriſtiani. *Dirumpamus vincula eorum, & proijciamus à nobis iugum ipſorum*. Pacianus in Patenſi ſerè initio, egregiè de hac libertate diſſertens, proſert pro ea illud ad Galat. 5. *Vos autem in libertatem vocati eſtis*.

1181 Chriſtus ipſe Ioan. 8. Iudæos ſolitos oftentare libertatem ſuam, ſeque vnquam nemini ſeruiriſſe proſtantes, coëcet promiſſa liberatione per veritatem; hoc eſt per legem ſuam, & fidem ſuſceptam. *Veritas* (inquit) *liberabit vos, ſi maueritis in ſermone meo*. Etique ea liberatio, non à peticulo, quod poſſet ſonare Latinum verbum *liberandi*, ſed à ſeruitute; vt ex vi Græci verbi notat S. Chryſoſtomus hom. 53. in Ioan. & S. Auguſt. ibidem tract. 41. & ſerm. 48. de verbis Dom. Itaque tacitè Chriſtus, eo loquendi modo ſuperbiam Iudæorum ſcand-

Theoph. Raynaudis de Aſtrib. Chriſti.

gebat, ſeruitutem illis obſcians è qua non niſi per Chriſtianam legem, veræ libertatis conciliatiam, eximendi eſſent. Idem voluiſſe Apoſtolus, Hebr. 2. cum dixit Chriſtum veniſſe, vt liberaret eos, qui timore mortis, per totam vitam obnoxij erant ſeruituti, cenſet ad eum locum creditus Anſelmus. Iudæi enim premebantur ſeruitute legis, & ob eam violatam, intentabatur mors. Itaque ærumnoſam vitam dacebant, gladio ſemper imminente ceruicibus. Ex eo metu ac ſeruitute, Chriſtus nos liberauit.

Ad eum quoque modum, noſtram à maledictò legis liberationem per Chriſtum, expreſſit Abucara opuſc. 1. his verbis [Deus iuſto iudicio ſuo, omnia quæ in lege ſcripta erant, à nobis exigebat; & quia non poteramus ſoluere debitum, pro nobis Dominus noſter Chriſtus perſoluit, maledictum & condemnationem nobis debitam volens aſſumpſit, atque in ſe ſuſcepit: & quæ nos pati oportebat, ipſe paſſus eſt: verberatus, ſputis, pugnis, colaphis affectus, crucifixus, & pro nobis mortuus: quamuis, vt paulò antè diximus, per obedientiam mortem delere potuiſſet, ſed tamen *in peccatos*, id eſt, vt abundaret, & ſuperflueret, quo nos ex Diabolo eriperet, & ex maledictò legis, iuſtòque Dei iudicio, pro nobis mortuus eſt; vt liceret Deo miſericordiam nobis tribuere: & non iuſtitiam propriam improbareret, & ſuperuacua atque irritam redderet, ſed potiùs hanc circumſcriberet, & terminaret, receptis & recuperatis propriis iuſtificationibus; neque miſericordia eius *ἀπρόκλητος*, id eſt, ſine opere iuſtitia, tranſmitteretur.]

Cæterum notat optimè Origenes homil. 11. in Num. nos non eſſe liberatos iuxta Apoſtolum de maledictò mandati, aut testimoniij, vel iudiciorum; ſed de maledictò legis: hoc eſt cetemoniarum legalium, vt circumciſionis & Sabathi. Nam præcepta Decalogi, Chriſtus non abrogauit. [Apud Moſem, (inquit ſuprà Pacianus,) & veteres, minimi quoque peccati, & quadrantis vnius (vt ita dixerim,) rei in eodem infelicitatis æſtuario volutati ſunt. Et qui ſabbata violauerant, & qui immunda contigerant, & qui eſcarum vitia præſumpſerant, & qui murmurabant, & qui pariete corrupto, & qui veſte maculata in Templum ſummi Regis intrauerant, & qui altarium his obnoxij manu contrectauerant, aut veſte contigerant, vt in cælum aſcendere citiùs fuerit, aut emori ſatius, quàm hæc vniuerſa ſeruare. His igitur nos omnibus multiſque præterea carnalibus vitiis, vt citiùs ad deſtinata quique perueniat, ſanguis Domini liberauit, redemptos à ſeruitute legis, & libertate fidei emancipatos. Ideoque Apoſtolus Paulus; *Vos autem*, (inquit,) *in libertatem vocati eſtis*. Hæc illa libertas, quod non omnibus adſtringimur quibus veteres tenebantur: ſed donata, (vt ita dixerim,) ſylua delictorum, & remediorum indulgentia deſtinata, in pauca concluſi ſumus, & neceſſaria: quæ & ſeruare faciliſſimum eſſet credentibus, & cauere: vt meritiſſimò Tartarum non recuſaret, qui tantæ donationi ingratus, ne hæc quidem pauca ſeruafſet.]

1182 Punctum autem præciſum temporis, quo lex perfectæ libertatis cœpit vigere, & redemptione de legis maledictò per Chriſtum facta, L L L L executio

executioni mandata est; cum in Tractatione de legibus plenè excutitur, non est cur hoc loco ad examen vocetur. Vt neque alia pleraque ad hanc redemptionem spectantia, quorum discussio ibi instituitur. Gratulabantur Christianis temporibus hanc exsolutionem ab ea servitute, & redemptionem à tot maledictis, veteres Patres sub importabili illo iugo gementes, & suspirantes in ostentatam sibi diuinitis libertatem æui nostri; ideoque Messia prænunciati aduentum, ardentissimè expetentes.

Quod verò veluti appendix erat captiuitatis huius legalis, nempe impedimentum adeundi regni, etiam post mortem, æquè Christi liberatoris beneficio dissolutum est, vt optimè expendit Rich. Victorinus lib. 1. de Eman. c. 12. verbis illis. [Sed illud quoque non negligentes prætereundum, quod Emmanuel noster factus est nobiscum Deus, non solum nostræ suspensionis naturæ; verum etiam cohabitatione peregrinationis nostræ. Sed cur quæso, Deus hominem persecutus est vsque in exilium, nisi vt eum post se reuocaret ad regnum? Habemus ergo certissimum repatriandi signum, familiare illud in hac nostra peregrinatione diuinæ habitationis contubernium. Certè quotquot Christi tempora præcesserunt, post mortem ad inferni claustra descenderunt. Ecce exilium post exilium, captiuitas post captiuitatem. *Quis est,* (inquit) *homo qui viuet, & non videbit mortem; eruet animam suam de manu inferni?* Ad tollendum itaque timorem futuræ damnationis; ad remouendum metum futuræ damnationis, datus est nobis noster Emmanuel in signum: exhibens nobis (vt dictum est,) familiare contubernium. Nam ecce post passionem, & resurrectionem Christi, nemo creditur descendere ad inferos, ex his qui sunt ad vitam prædestinati. Ecce ad qualem liberationem sperandam; Ecce ad qualem timorem tollendum, datum est illud quod loquimur signum. O quanto satius, O quanto salubrius, datum est signum in redemptionem captiuitatis Diabolicæ, quam in liberationem de manu Regis Syriæ & filij Romeliæ? Quomodo autem seruitus à signis, depulsa sit per Christum, tractat D. Aug. 3. de doctr. Christ. à cap. 6. & sufficienter patet, ex dictis de Christo veritate.

Tercia per Christum redemptio, à seruitute corruptionis.

1183 Redemptio à seruitute corruptionis, à Christo quidem præstita est nobis, quoad ius, (vt sic dicam) illius suo tempore consequendæ. Tamen non experimur hic eam, donec viuimus, Deo consulente profectibus nostris; ne si laboribus & miseriis innumeris, quibus hæc seruitus continetur, iam nunc eriperemur seculo & rebus caducis tenaciùs iusto in hæteremus, vt disputat Gulielmus Paris. l. cur Deus homo c. 9. in fine. Itaque effectus huius redemptionis, & applicatio illius, differtur donec auferatur Luna, quam scitè Ocellus Lucanus, *confinium mortis & immortalitatis*, nominauit. Eas metas cum fuerimus præteruerti, quotquot in hoc scamma producendi sumus, præcipitabitur mors vsque in sempiternum, & vinculum super omnes populos colligatum, disrumpetur; quatenus mors,

& omnia ad eam præcurrentia, connexa ve cum illa, eliminabuntur à nobis in sempiternum. Tunc & ipsa creatura, (iuxta Apostolum Rom. 8.) *Liberabitur à seruitute corruptionis, in libertatem gloria filiorum Dei.* Nunc autem de seipso & Apostolis ingenue fateatur, quod exspectent redemptionem. *Nos ipsi* (inquit,) *primitias spiritus habentes, & ipsi intra nos gemimus, adspirationem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis nostri.* Nam & corpus ipsum, captiuium hic est.

Hanc autem liberationem & redemptionem, esse fructum aduentus & mortis Christi, Origenes hom. 18. in Numer. in fine, probat ex illis verbis Prophetiae Balaam, *Et erit Edom haeredus eius, Esau inimicus eius.* Sic enim scribit. [Edom idem est, qui Esau. Hic secundum historiam quidem, inimicus est Israël, sed in aduentu Christi, etiam ipse hæreditas eius erit: hoc est, recipietur ad fidem, nec excludetur ab hereditate Christi. Si verò spiritualiter aduertamus, Edom caro intelligitur, quæ aduersatur spiritui, & est inimica. In aduentu autem Christi, cum subiecta fuerit caro spiritui, per resurrectionis spem, etiam ipsa ad hæreditatem veniet. Non enim sola anima, sed & caro, quæ aliquando fuerat inimica, per obedientiam Spiritus, confors futuræ hæreditatis existit. *Et Israël fecit in virtutem.* Hoc est quod dicit, quia tunc Edom, vel Esau, hoc est carnis natura, in hæreditatis societatem vocabitur: cum Israël, anima videlicet, facta fuerit in virtutem, & decenter fuerit repleta virtutibus. Si enim anima non veniat ad virtutes, sed in ignauia perseveret, nec caro ad hæreditatem veniet, sed ad iudicium illius, qui potest animam & corpus perdere in gehennam.] Idem clariùs liquet ex 1. Cor. 15. ubi triumphus Christi describitur, & nouissimam destruendam esse mortem, omniæque locanda sub Christi pedibus, affirmatur.

1184 Similitèrque Hebr. 2. idem Apostolus, docet, Christum communicasse carni & sanguini, vt per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium, idest Diabolum, & liberaret eos qui timore mortis per totam vitam obnoxij erant seruituti. Quem locum latè versat Isidorus Pelusiota lib. 4. Epist. 146. puratque sensum esse, quod Christus liberarit nos à seruitute peccati, quam contrahebant impij; rati neque animam esse immortalem, neque vllum institui post mortem iudicium. Hunc enim malorum omnium fontem obstruxit Christus, patefacta immortalitate animæ, & infixa venturi iudicii fide. Concludit autem Isidorus, suam illam expositionem, hac eius loci metaphrasì. [Quoniam velut moriturus, sine pudore affatim seruierunt peccatis; (mortis namque metus truculento sibi aspectu eos territans, & cogitationem eius statutus, quo non amplius erant, in ipsorum animis gignens in omnem peccati seruitutem ipsos destruxit;) ideoque venit Christus, & hac eos seruitute liberauit atque exemit. Quid si ne sic quidem satis intelligitur (dictum,) dicitur clariùs. A multis enim non potest capi sensus Apostolicus. *De liberaret,* (inquit,) *eos metu mortis,* quæ in nihilum ipsos redigeret, & adduceret in cogitationem incoerupti illius, quod post exitum ex hac vita futurum est, iudicii. Hi enim libenti animo in via

ad virtutem ducente decurrerunt, qui spe coronatum, quasi quibusdam alis fuere subiecti, & peccatum fugerunt, metu futurorum suppliciorum. Addit etiam ut probabilem, aliam quoque interpretationem: Hanc nimirum; [Quia multi mortem, ut quæ in nihilum prorsus eos redigeret, metuentes, multa etiam contra animi sententiam; tam facere quam pati turpia sustinuerunt, ne videlicet à potentioribus punirentur, Camantes enim & scopum non assecuti, dolos atque insidias mortem patientes struxerunt, ut ostendunt gesta Iosephi, & hystoria Susanæ.] Venit Christus, institutus homines, Mortem esse magis eligendam, quam vitium aliud quod in nos admittamus, & illam potius libenti animo oppetendam, quam aliquid rerum turpissimarum, vel faciamus vel patiamur. Nam mors quidem à resurrectione extinguitur, probra autem illa in supplicia desinent.]

Neutra tamen expositio, videtur satis coherens contextui. Itaque præter expositionem huius loci superius ex credito Anselmo adductam longè magis arridet interpretatio Photij & Theodoretij, quæ fert, priusquam aboleretur mortis necessitas per Christi mortem, homines per totam vitam fuisse seruitute continua & grauissima pressos. Nihil enim secularium voluptatum, delectare poterat cordatos homines, metu mortis tanquam sacratissimi Domini, semper instantis, exterritæ eos qui in terra degebant, & omnem delectationis sensum diluente. At Christus, morte sua resurrectionem nobis promeritus, ius nobis adeptus æternæ vitæ, nulla vnquam morte temerandæ, & nulli mortis necessitati, eiùsve adionctis subiciendæ, mortem hanc qua defungendum est ut ad vitam nascamur, reddidit ludicram. Reuera enim post Christum, mors non est terrori, iis qui agnouerint quæ per Christum vita, sit abiectionem harum exuuiarum consecutura.

1185. Huic per Christum factæ redemptioni, non insisto hoc loco plenius, quia & superius tractando de Christo pacis Principe, de ea præmissi non pauca; & capite sequenti triumphum Christi describendo, alia quoque addenda erunt. Nunc sat erit adducere illustrem locum D. Chrysostomi hom. 2. in ad Ephes. ubi exponens quomodò Spiritus S. hic dicatur nobis dari ut pignus & arthabo hereditatis æternæ, ait. [Cuiusnam rei est artha; Redemptionis, acquisitionis. Pura enim tunc sit redemptio. Nam nunc quidem, & in mundo versamur & multa humana nobis accidunt, & sumus cum impijs. Pura autem tunc est redemptio quando nec sunt peccata, nec humanæ affectiones, neque promiscuè sumus cum omnibus. Nunc autem est artha. Nam & nunc ab ipsis absumus & conuersatio nostra non est super terram, & nunc sumus extra.]

Nihil porro præterea addo de redemptione nostra per Christum, ab alijs inimicis nos captiuantibus, quos recenset Abucara toto opusculo. 1. quinque enumerans hostes nostros, à quibus Christus nos liberauerit; mortem, Diabolum, maledictum & damnationem legis, peccatum, ac denique infernum. E quibus inimicis tres intermedios, Diabolum, & peccatum, ac maledictum legis, persecuti sumus hoc capite, & quomodò per Christum ab eis, sumus erepti, demonstrauimus. Primus autem, siue mors, non

Theoph. Raynandi de Attrib. Christi.

est quod nos vltiùs remoretur. Pertinet enim ad seruitutem corruptionis, de qua item est actum. Infernus verò cum sit Salarium peccati, & eius terminus ad quem, cum peccato est coniungendus. Neminem sanè later, reatum mortis æternæ, quem Abucara notat inferni nomine, esse proprietatem nominatim affectantem peccati maculam.

V S P S DOCTRINÆ,
De Christo Redemptore vni-
uerse sumpto.

I.

Quanti se homo facere debeat, sic
redemptus,

1186. QVare nihil ad ea quæ tradidimus addendum restat, præter vnum & alterum, singularis omnino momenti consecrarium. Primum est, hominem sic redemptum, magni planè se debere facere iuxta illud S. Basilij in Psal. 48. ad illud homo cum in honore esset. &c. [Fuit reuera exuperans quædam magnitudo amentæ istius, & pecuaria absurditatis à ratione prorsus abhorrentis, quòd ne senserit quidem initio suæ creationis, ad imaginem sui conditoris factum se esse, & neque cogitarit, quot quantæque in sui gratiam dispensata sunt mysteria, ut sic quidem, ex horum contemplatione, suam ipsius agnosceret dignitatem: Atqui horum adeò immemor omnium fuit, ut spoliatus imagine cælesti, sibi imaginem hominis induerit terreni. Ne tandem is continenter hæteret peccato, ipsius redimendi causa, Verbum caro factum est & habitauit in nobis, seque vsque adeò humiliavit, ut factus sit obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Quod si primæ illius tuæ generationis es immemor, ex depenso tui redimendi gratia pretio, qualecunque tuæ dignitatis arripe noticiam. Quanti id sit pretij, quo permutatus es, videro; tuamque adeò agnosce dignitatem. Pretio sanè haudquaquam alperabili, emptus es. Noli proinde seruire peccato, tuam potius intellige dignitatem, ut ne assimileris iumentis insipientibus.]

II.

Non sumus nostri, Empti enim sumus:
isque qualis ad omne, offi-
cium stimulus.

Consecrarium alterum esto, hominem quod Apostolus optime notauit, titulo redemptionis non esse suum. Emptus enim est pretio magno à Christo Domino, in cuius proinde iura transcribimur. Idque voluisse S. Petrum Actorum 2. cum dixit, Deum fecisse Iesum. Crucifixum, Dominum & Christum, seu Regem, tradit egregiè S. Athanas. serm. 3. contra Arianos, his præter cætera. [Verbum, quatenus est ipse Dei filius, Dominus est totius vniuersitatis. Nos autem prius, ab ipso initio vsque, obnoxij eramus seruituti

LLL 2

seruituti corruptionis, & execrationi legis: deinde paulatim progressu temporis fingentes ea quæ non erant, inseruiebamus, ut dixit Apostolus, Diis qui in rerum natura non subsistebant, & ignari veri numinis, vana quæ non erant, præferebamus veritati. Postmodum autem sicuti vetus ille populus in Ægypto oppressus ingemiscebat, ita nobis quoque, quibus erat infirmitas & naturalis lex, per tacitas spiritus ingemiscencias, hæc preces fundebamus; *Vindicanos, Domine Deus noster: & Factus est in munitionem refugij & in Deum protectorem.* Ita quoque Dominus noster, ista ipsa factus est. Neque tum sui, existendi, sed dominandi in nobis initium habuit. Postea Deus ut bonus, & Pater Domini nostri, nostram vicem dolens, cupiensque sui apud omnes notitiam inualescere, autor fuit filio suo, ut induto corpore humano, homo fieret, filiisque appellaretur, atque in eo corpore seipsum offerens pro omnibus, omnes liberaret ab ignorantia Deitatis & corruptione: atque ita fieret omnium Dominus & Rex. Quæ circa eo modo eum factum esse Dominum & Regem, id est, quod Petrus suis verbis significauit, cum ait, *Fecit Dominum & Christum demisit*, quod perinde est ac si diceret, à Patre eum hominem esse factum. Fieri enim, homini proprium est; verum non simpliciter eum hominem fecit, sed ut omnium dominaretur, omnesque christum sanctificaret, hominem fecit. Nam quamvis speciem serui acceperit Verbum quod in forma Dei subsistebat: non tamen assumptio illa carnis, Verbum seruum aut mancipium reddidit, quod natura rerum Dominus erat, sed potius inde omnium hominum libertas confecta est. Verum autem naturaliter Dominus, postquam homo natus esset, per formam serui, Dominus & Christus omnium factum est; hoc est, ut omnes sanctificaret Spiritu, factum est, non aliter quam supra diximus, Deum esse factum, in Deum & protectorem. Eadem ratione cum dicit, *Ero illis Deus*, non eo tempore magis Deus efficitur, neque tam initium habet ut efficitur: sed id ipsum quod semper est, illud efficitur indigentibus, cum illi placuerit: Ita quoque & Christus natura Dominus, & Rex æternus, non quando mittitur, magis fit Dominus; neque tunc initium sumit, ut sit Dominus & Rex: sed quod semper est, hoc ipsum, cum secundum carnem gignitur, omnibus liberatis efficitur, atque ita fit viuorum & mortuorum Dominus, eo quod illi deinceps omnia seruiant. Et hoc est quod carmine suo modulatur David, *Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum.* Non enim conueniebat, per alium quempiam istam redemptionem fieri; sed per eum qui natura Dominus erat, ne tamen per filium creati essemus, alium tamen nobis, Dominum agnosceremus, lapsique in Arianorum Gentiliumque deliria, creaturæ potius, quam Deo omnium creatori cultum seruitiūque præstaremur. Hanc pro mea imbecillitate, eius dicti sententiam puto, Petrique vocem, vera ac bona ratione, aduersus Iudæos instructam esse.

1187 Ex eadem veritate ritè perpensa, nostram ad Redemptionem subiectionem, agnoscere, & stimulare, Patres alij. S. Maximus homil. 1. de Pasch. in fine. [Parspice o homo,

quantum vales, & perpende quantum debes. Parspice quantum vales, ut tandem vilis esse tibi desinas: ut vel pro hoc erubescendis subiacere vitiis dedigneris, dum generositatem tuam de creatoris ac reparatoris dignitate metiris. Habet causas quibus seipso confundat, cur indignis Dominis victo: corde subdatur, cui gloria æterna promittitur. Ac sic gemino privilegio qui dudum diuinæ imaginis participatione videbatur honoratus, efficitur etiam commercij nobilitate pretiosus. Vnde quàm fortis esse possis contra hostem tuum, interroga statum tuum, quod tibi Dominus ad bellandum in membris tuis, mundi principem ac spirituales nequitias superandas, liberandas contulit facultatem; ac sic impossibile non putes, ut transacti obtineas Angelicas beatitudines, cum in hoc seculo Angelicas deuiceris potestates. Non ego te degenerem ac despectum faciat vita, quem vel factura probatur illustrem protulisse, vel gratia; sed cursum fideles Christi ad superna fiducialiter extollant. Nam qui sic celestis pretio vident redemptos, ad celestia non dubitent præparatos.]

Eucherius optimè, ad eandem mentem hominibus, in symbol. in fine. Ille veniet ad iudicandum nos, qui se iudicio meminit addictum pro nobis. Ille veniet ad discutiendam vitam nostram, qui eam restituit per mortem suam. Ille inquam, pro commissa nobis salute nostra, rationem exacturus est, qui pro nostra redemptione damnatus est. Qui tantum contulit, scilicet quantum reposcat. Nouit quanti ei confiteretur homo suus; Non ergo nobis viles sumus, qui tam pretiosi Deo fuimus; Nihil ille à nobis abiectum, nihil mediocre suscipit: vult consentire cum generositate pretij, dignitate redempti. Tale conuersationis nostræ expectat meritum, quod sanguinis sui possit valere commercium.]

S. Ambrosius Epistola ad clericos præclare in eodem argumento versatur, iuxta quem ita liberati à Christo sumus, ut deinde in captiuitatem fuerimus abstracti, sed optabilem. [Bonum est, (inquit,) adherere alteri, & inferre collum in torques eius, & subicere humerum, & portare illum. Nec tædiare ad vincula, quia de domo alligatorum exiuit qui regnet, puer ille qui super Regem seniore & stultum est. Ideoque qui eum sequuntur, alligati vinculis sunt. Denique Paulus, vinculus Iesu Christi. Vnde & ipse Iesus captiuam duxit captiuitatem. Non satis visum est ei soluere captiuitatem, quam diabolus imposuerat, ne iterum liberos vacantesque inuaderet, sed perfecta absolutio existimata est sub Christo degere, & iniicere pedes in compedes sapientie ipsius, captiuum esse, ut sis liber ab aduersario. Recte puer, quoniam puer natus est nobis, & verè optimus puer, cui dictum est à patre Deo; *Magnus tibi est vocari puerum meum.* Sapiens quoque, ut Euangelium docet; *Quia proficiebat aetate & sapientia.* Conuenienter etiam pauper, quia cum diues esset, pauper factus est, ut nos sua inopia ditaret. Et idè non fastidit in regno suo pauperem, sed exaudit eum, & liberat ex omnibus angustiis & molestiis. Sub hoc ergo viuamus, ut Rex ille senior & stultus, nullam habeat potestatem supra nos. Qui dum vult regnare quasi voluntatis suæ dominus, nec sub vinculis est Domini Iesu, inueteratus in peccatis;

tis, stultitiæ incidit deformitatem.

1188 Discretè, hominem titulo redemptionis addici Deo seruum, eaque ex causa ad omne obsequium erga Deum obstringi, non secus ac mancipium erga herum tradit S. Ephrem. serm. de Margar. pretiosa. [Intelligo (inquit) rerum omnium opificem, agricolam esse: & intelligo non ab eo agros hos terræ, sed naturæ campos coli, quos ferat ac demetat. Non tamen vindemiat, & ex magno torculari vectigal exigit; prius dat naturæ humanæ mutuum solum: & fœnus exigit, vniuersam animæ libertatem. Et propter debitum, terrestria pascua sibi vindicant: & breui commercio, Dominus omnium efficitur, non solum vt creator, verum etiam vt redemptor. Et non modò vt Deus, sed etiam vt qui sudoribus emit, tradit margaritam: ne & ipsum naturæ obolum deperdat. Elucat solum, vt & seruum submittat. O immensam, & periculorum contemnentem liberalitatem! Conchæ enim committit margaritam, & pro obolo lapidem pretiosum violari sinit. Cerni mercatorem? Consideras eum qui omnia vendit, vt margaritam emat? Cognoscis diuitem; quomodo cuncta vendat, vt agrum, & inuentum in eo thesaurum comparet? Hic enim celestis est pater, qui per solum suum omnia eripit humanæ conditionis frugeferas: cunctas autem possessiones suas terrenas vendidit, vt iugerum quod ipse conderat, & Adæ tradiderat compararet.]

Nysenus quoque optimè, de perfecta Christiani forma. [Porro (inquit) cum redemptionem esse Christum dicimus, qui seipsum vt nos redimeret, pretium dedit, ea voce intelligimus, eum tanquam mercedem cuiusque animi, præbendo nobis immortalitatem, nos è morte a se per vitam coemptos propriam sibi possessionem effecisse. Quod si eius qui nos redemit, effecit sumus, Dominum ita sequamur, omnino vt non amplius nobis viuamus. Sed illi, qui nos vitæ suæ pretio comparauit: non enim amplius nostri ipsorum Domini sumus, sed ille, qui nos coëmit, Dominus est; nos autem eius dominio mancipati. Illius ergo voluntas, nobis pro lege viuendi proposita sit. Vt enim cum mors impotenti dominatu nos premeret, peccati lex in nobis omnia administrabat, sic quando vitæ iam addicti sumus, par vtique sit, vt ipsius rerum potentis arbitrio gubernemur, ne quando à vitæ voluntate per peccatum recedentes, rursus ad improbum mortis in animos nostros dominatum, vltro delabamur.]

Tandem piissimè de more S. Paulinus Epistola 16. [Nisi nos Deo tradamus, vendimus Diabolo. Vnde & vetus homo qui se consilio malefodi serpentis addixit vænundatus sub peccato dicitur. Denique quasi venditus eguit redemptore, qui nos magno emit, ne iam aut Diaboli, aut nostri essemus, & à progenie viperarum in genus regale & sacerdotale mutati, efficeremur sanguis eius, qui nos ab originis primæ generosa institutione degeneres, & durante peccato viles prius animas, pretioso sanguinis sui commercio, fecit & coheredes sibi, ac filios Dei fieri non inuida pietate concessit.]

III.

Humilitas hominis redempti.

1189 Quantum humilitatis studium, homini hinc indicatur, doceat nos S. Ambrosius. l. 1. de Iacob. c. 3. tractans enim locum Apostoli ex 1. Cor. 7. quo qui seruus vocatus est, dicitur esse libertus Domini, qui autem liber vocatus est, dicitur seruus Christi. Addit S. Ambrosius. [Disce humilitatem, o homo; Apostolici vim cognosce magisterij. Seruum te dicis? libertus es. Liberum te iactas? seruus es. Nam & ille qui quasi seruus redemptus est, libertatem habet: & iste qui quasi liber vocatus est, bonum est illi, vt seruum Christi se esse cognoscat, sub quo seruus tuta est, & libertas secuta. Quis quasi idiotam Paulum, vel in ipso iure asserit? Sciuit enim discernere inter libertum & liberum; & ideo non perfunctoriè sed propriè dixit; *Qui enim vocatus est in Domino seruus, libertus est Domini: similiter qui liber vocatus est, seruus est Christi.* Reuera enim omnes Christi liberti sumus, nemo liber. Omnes enim in seruitute generati. Quid seruli conditione, arrogantiam libertatis assumus. Quid titulos nobilitatis usurpas, seruilis hereditas? Nescis quod te Adæ atque Eue culpa, mancipauerint seruituti? Nescis quod redemerit te Christus, non emerit? *Non aurum non argenteo, redempti estis de vana vestra conuersatione, sed pretioso sanguine agni,* clamat Apostolus Petrus. Ergo redemptus à Domino es, & quasi Domino seruitutem debes & quasi redemptori. Nec inferiorem putes libertinitatem sub Christo, quam libertatem esse. Ad dignitatem æqualis, ad tuitionem præstantior est, ad gratiam par, aduersus lapsum cautior, aduersus superbiam tutior. Ita libertatem accepisti, vt meminisse manumissoris tui debeas, vt patrono tuo noueris legitimum obsequium deferendum, ne ab ingrato reuocetur libertas. Quid te beatus; qui sub Domino regnas, & sub patrono militas?]

IV.

Amor in Redemptorem.

Admouentur item, hinc maximè, faces amoris erga Christum redemptorem. Audi Giselbertum cap. 4. Altercat. *in fine.* Quid huiusmodi homo beneficiis, vel futuris, vel præteritis, in Christi gratiam rependis? Multum meruit de te, qui seipsum dedit pro te. Laudes sursum immolamus, si quis, quos, quantum amauerit, perpendimus. Quis enim? Cui omne genu flectitur, celestium terrestrium, & infernorum. Quibus tanta gratia exhibetur? Illis quos reconciliauit proprio sanguine Deo Patri. Quantum? Vt seipsum daret pro nobis. Merito ergo diligendus est à nobis, qui seipsum, pretium dedit pro nobis. Proinde norunt fideles, quam necessarium habeamus Iesum, & hunc crucifixum, dum admirantes, & amplectentes supereminentem scientiæ charitatem, in ipso; id vel tantillum quod sunt, in tantæ dilectionis, & dignationis vicem, rependere non confunduntur. Equidem facillè plus diligunt, qui se amplius

LLL 1 3 dilectos

dilectos intelligunt. Cui autem minus datum est, minus diligit. Iudæus sanè, vel Paganus, vel Schismaticus, nequaquam talibus aculeis incitatur amoris, quales Ecclesia experitur, quæ ait; *Unluerata charitate ego sum, fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo.* Cernit quippe vnicum Patris, crucem baiulantem; cernit conspuratum, Dominum maiestatis; confixum clavis, saturatum opprobriis, tandem dilectam animam dare pro amicis, & sic eis requiem æternam mercari effusione sanguinis.]

V.

Ne redemptio cassa abeat, providendum.

1190 Hoc vrgebat S. Ambrosius, *sub finem* libri tercij de Virg. vt homo dignum se tali redemptione præstet. [Non aurum & argentum vos liberauit, sed probatio fidei, multo pretiosior auro quod perit. Bonus seruus pretium studet reparare Domino, quod pro se solum est. Noli aurum parare filiæ, noli argentum. Non diuitiis istis te Christus redemit. Paratum habet pretium. Non semper exigeris, sed semper debes. Sanguinem soluit, sanguinem debes. Ille pro te soluit, tu pro te redde. Eramus oppignerati malo creditori peccatis; contraximus chirographum culpæ, poenam sanguinis debebamus. Venit Dominus Iesus, suum pro nobis sanguinem obtulit. Sed non potes sanguinem reddere. Bonus quidem seruus debet pretium reparare Domino suo. Sed si non potest pretium suum reddere, vel hoc faciat, ne pretio videatur indignus. Ergo & tu dignam te gere tali pretio, ne veniat Christus qui te mundauit, qui te redemit: & si te in peccato inuenerit, dicat tibi; *Qua uisitas in sanguine meo? Quid profeci tibi, dum descendo in corruptionem?*]

CAPVT XVI.

Christus Triumphator.

GLORIOSISSIMO hoc titulo, ferriem Christi titulum obgnabimus. Nam & postremus omnium adueniet, si de publico omnium hostium nostrorum triumpho sit sermo, vt mox exponam.

Christo igitur bellatori fortissimo, & geminae substantiae Giganti, ad præliandum prælia Domini & nostra hac demisso, post confectum generose prælium, hostesque deuictos, & liberationem nostram ritè consummatam, ex usu apud omnes nationes recepto, & iuri naturæ admodum consentaneo, debetur triumphus. Sunt autem hostes illi, vt sæpè iam retulimus, tres præcipui. Primus incentor cæterorum, & nequitie artifex Satanæ. Secundus peccatum, quod per fictionem iuris in Scripturis, vt persona quædam aduersus hominem dimicans proponitur. Tertius, mors quæ machinatione Satanæ, in lucto peccato, producta in aciem, stragem edidit infinitam. De his omnibus hostibus nostris triumphauit Christus Dominus;

Primò, clari & inuisibiliter; deinde partim occultè, partim apertè. Tandem verò prorsus apertè, ac manifestè, de omnibus est triumphaturus.

Primus Christi triumphus, planè occultus, de Satana, in cruce, ex Coloss. 2.

1191 Clam Triumphantem de Satana Christum, exhibet Apostolus Coloss. 2. verbis illis; *dolens quod aduersum nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, ipsamultis de medio, affgens illud cruci, & expolians principatus, & potestates, iraduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso.* Iudicio S. Chrysostomi, ibi homilia 6. Apostolus nonquam ita magnificè locutus est. Hunc enim assignat sensum, extremorum illorum verborum. Expolios principatus & potestates, ostendit palam, triumphans de illis per seipsum. Nec minus magnificam verborum illorum notionem, agnoscit S. Hilarius sub finem 10. de Trinit. [Apostolus (inquit,) loquente in se Christo loquutus, & salutis nostræ pro Domino opus memorans, mortem Christi ita significat, vt carne se spoliaret & potestates cum fiducia dehonestet, & de his in semetipso triumphet. Si in passione sua necessitas est, & non salutis lux donum est: si in cruce dolor compungendi est, & non decreti; quod in te mors est scripta confixio: si in morte vis mortis est, & non per potestatem Dei carnis exuiaz sunt: si denique mors ipsa aliud est, quàm potentum dehonestatio, quàm fiducia, quàm triumphus, adscribe infirmitatem. Si ibi necessitas est, & natura: si ibi vis est, & diffidentia, & dedecus. Sin autem hæc è contrario in Sacramento passionis prædicantur, quis rogo furor est, repudiata doctrinæ Apostolicæ fide, mutare sensum religionis & totum hoc ad imbecillitatem & contumeliam rapere naturæ, quod & voluntas est, & fiducia, & triumphus? Triumphus planè est quæri ad crucem, sed offerentem se non sustineri: stare ad sententiam mortis, sed inde confessorum à dextris virtutis: configi clavis, sed pro persecutoribus orare: acetum potare, sed Sacramentum consummare: deputari inter iniquos, sed paradysum donare: eleuari in lignum, sed terram tremere; pendere in cruce, sed Solem ac diem fugere: exire è corpore, sed renovare animas in corpora: sepeliri mortuum, sed resurgere: demum, secundum hominem pro nobis infirma omnia pati, sed secundum Deum in his omnibus triumphare.] Ita vniverse, de eo Apostoli loco, hi Patres. Sed regustemus sigillatim eundem locum Apostoli. Singuli in his verbis apices, magnificentiam Christi in cruce triumphantis produunt.

Spoliatio Satanæ confgend.

1192 Quod dixit Apostolus, spoliatus principatus, id est Diabolicas virtutes, iuxta Chrysost. & Theodoretum, alij aliter legunt. Nam Occumenius legit *exuiz iniis*, & exponit de principis exitij nostri in prauatatione Adæ: quæ initia, quomodo exui dicantur, non est adeò perspicuum. S. Ambrosius 3. de fide cap. 2. & S. Augu

S. Augustinus lib. de agone Christiano cap. 2. legunt, *exuens se carnem*: quod perbellè cadit in Christi confixionem in cruce, qua vitam abiecit. Propono eandem sententiam perelegantibus Nouatianis lib. de Trinit. cap. 16. cum probat, Christum & deitatem & humanitatem habuisse. [Vtrumque ergo (inquit,) in Christo confederatum est, & vtrumque coniunctum est, & vtrumque connexum est. Et merito, dum est in illo aliquid quod superat creaturam, pignora in illo diuinitatis & humanitatis videtur esse concordia. Propter quam causam, qui mediator Dei & hominum effectus exprimitur, in se Deum & hominem sociasse reperitur.]

Propositam Apostoli sententiam de Christo exuto, & sic triumphante de potestatibus, Ad nudationem Christi in cruce, referte videtur Cyrillus Hierosolym. catech. 2. mystag. alloquens sic Neophytos. [Statim vt ingressi estis, vestem induistis: quod quidem exuti hominis antiqui cum operibus suis, imago fuit. Atque ita exuti, eratis nudi: imitantes & in hoc eum, qui in cruce nudatus fuerat, Christum: qua ille nuditate principatus, & potestates huius seculi spoliavit, & magna confidentia in ligno de illis triumphauit.]

Iam suffixionem Chyroglyphi in cruce, Hieronymus Diaconus refert ad peccatum, quod ait fuisse cruce confixum, & occisum. Peccatum autem metonymice dici ait, Satanam peccati autorem & incentorem. Eius verba sunt. [Quia ex peccato mors, sublatum peccato fit resurrectio mortuorum. Quod quidem fieri minime potuisset, nisi peccatum affixisset cruce. Dum enim non peccando Saluator vincit peccatum quod hominem tenebat obnoxium: insuper & occiditur ab eo innocens: sic crucifigitur peccatum. Deuictum enim peccatum, mortificatum dicitur. Crux enim non Saluatoris mors est, sed peccati. Innocens enim sic qui occiditur, reos illos facit à quibus occiditur. Peccatum autem principes & potestates intelligamus, quorum studio peccauit primus Adam. Ad auctores enim referendum est nomen hoc, quorum mortem in expoliatione significauit. Mors enim ipsorum hæc est, quia victi à Salvatore dum expoliantur animabus quas tenebant in captiuitate, mortificantur. Rei enim facti sunt: quia cum hac auctoritate animas tenerent, quia peccauerant, ipsi inuenti sunt amplius peccatores, dum illum qui illos non peccando vicerat, occiderunt. Et sic in se expoliati sunt.] Expoliationem Satanæ interpretatur detractionem animarum quibus vt vestimento induebatur.

Diabolus in ipsa cruce, confixus Christo.

1193 Quod autem sic vestimento illo suo exutum, confixum cum Christo in cruce Satanam, ait, sumpsit ex Origene hom. 8. in Iosue, vbi exponit crucifixionem Regis Hay. Post omnia autem (inquit, Jeriam Rex Hay, in ligno gemino dicitur esse suspensus. Hoc in loco mysterium tegit quamplurimos latens: sed orantibus vobis tentabimus hæc, non nostris opinionibus sed diuinæ scripturæ testimonio aperire. In superioribus diximus, Regem Hay Dia-

bolo posse conferti. Huc quomodo in ligno gemino crucifixus sit, operæ pretium est noscere. Crux Domini Iesu Christi, gemina fuit. Mirus tibi sermo fortasse & nouus videtur, quod dico crux gemina fuit: hoc est, gemina ratione constat & duplici. Quod visibiliter quidem filius Dei in carne crucifixus est: inuisibiliter autem in ea cruce Diabolus, cum principatibus suis & potestatibus affixus est cruce. Non tibi hoc videbitur verum, si tibi horum testem produxero Apostolum Paulum: Audi ergo de iis quid ipse pronuntiat: *Quod erat*, (inquit,) *contrarium nobis, tulit illud de medio, affigens cruci suæ, exuens principatus & potestates, traxit, libere triumphans eas in ligno crucis*: licet in aliis exemplaribus habeatur *triumphans in semetipso*, sed apud Græcos habetur *in ligno*. Ergo duplex ratio Dominicæ crucis. Vna illa qua dixit Apostolus Petrus quod Christus crucifixus, nobis relinquit exemplum: & hæc secunda, qua crux illa trophæum Diaboli fuit, in quo & crucifixus est & triumphatus. Ideo denique & Apostolus Paulus docebat, *Mibi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini mei Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo*. Vides quia & hic Paulus duplicem crucis prodidit rationem. Duo enim sibi contraria dicit esse crucifixam, se sanctum & peccatorem mundum, ad illam formam sine dubio quam superius diximus Christi & Diaboli.]

Æquè, Diabolum de ea ipsa Cruce quam Christo fixit, pependisse, affirmat S. Basilii his verbis homil. de humilit. [Astutia Diaboli qua aduersus hominem vltus est, irrita facta est: & quod ille insidiosè contra hominem machinatus est, non animaduertit sibi ipsi fore aduersum: non tantum illum lædens, quem à Deo & vita æterna abalienaturum se sperauerat, quantum seipsum prodens apostata à Deo factus est, & morte sempiterna condemnatus. Et laqueo quem Domino struxit ipse captus, in quo eo crucifixus est, quem se crucifixurum, & mortuum in eo quem morte se extincturum sperauerat.]

Idem postea ratum habuit Petrus Damiani serm. 1. de Exalt. S. Crucis initio. Tractans enim duas virgas quarum meminit Zach. cap. 11. & *virgam decoris*, præfatus esse vterum Virginis, subdit de alia virga. [Altera funiculi, lignum patibuli, determinans vtraque Regnum Dei, & Diaboli, imponens frænum malitiæ eius, latamque eius pernegationem, validissima potestate coeternis. In hac confossum est latus innoxium, & ad horam crucifixus est innocens manibus & mundo corde. Terribilis ille latro, cuius manus plenæ sunt sanguine, in hac item confossum est, & confectus. Sed Christus aliter, aliter ipse: Christus ad monumentum, ille in æternum. Debellauit æthereas potestates (ait Apostolus,) & affixit eas Cruci suæ. Ex altera parte crucifixus est Redemptor noster, ex alia summus ille præuicator. Rex Hay, vt narrat Historia, suspensus est in gemino patibulo, ita Rex mortis in duplici patibulo suspenditur, quia dum Christum interfecit, in ipsa cruce crucifigitur.]

Hanc Satanæ crucifixionem, præmissa de more patibulariorum spoliatione, per animarum quibus tanquam vestimentiis amiciebatur, abductionem

abductionem; non repudio. Sed ad mentem Apostoli congruentiorem puto spoliationem Satanae, (vt in hostili incurfu fieri solet,) bonis omnibus exuti: diuitiis inquam quas congregauerat, non in iudicio. Illa enim praeda direpta, in triumpho per Christum celebrato, delata est.

Satanas traductus ad crucem Christi, confidenter, siue palam triumphatus.

1194 Sic spoliatus opibus male partis principatus tartareos, Christus ad crucem traduxit confidenter. S. Epiphanius in Anchorato & haer. 73. Pneumatomachorum, initio, idē sonare, haec putat, ac *vinperauit*. Graecum verbum est *ἐδωμάτης* cuius verbi hanc Glossam suppedi-
tar Chrysostomus homil. illa 6. [Benē dixit *ostendit*. Nunquam tam turpiter & indecorē se gessit Diabolus. Nam quum eum se habere expectaret, etiam quotquot habuit, perdidit.] Et mox. [Declarat, quod liberē, securē, & confidenter mori, est probum & dedecus Diaboli. Ille enim omnia fecisset, si potuisset, vt persuaderet hominibus eum non esse mortuum. Non quoniam totum quod postea futurum erat tempus, erat, signum & indicium resurrectionis; mortis autem si non illud fuisset, non futurum erat vllum tempus; propterea mortuus quidem est publicē omnibus videntibus. Non resurrexit autem publicē, vt qui sciret tempus quod postea erat futurum, veritatis latrum testimonium. Nam quod mundo vidente supra in ligno occisus sit serpens, hoc est admirabile. Quid enim non fecit Diabolus vt clam moreretur? Audi Pilatum dicentem; *Tollite ipsum vos, & crucifigite; ego enim nullam inuenio in eo causam.* Et rursus ipsi dicebant Iudaei; *si filius Dei es, descende de cruce.*] Omnibus ergo modis, (Quod mox plenius prosequitur Chrysostomus,) voluit Christus suam in cruce mortem patere omnibus, & peragi in publico, conscius horrendae confusionis qua inde Satanas complebatur.

Idipsum fuit palam triumphari potestates in semetipso, quod postremō addebat Apostolus. Non me latet S. Augustinum Epistola 59. ad quaest. 3. omittere eam particulam *palam*. [Malos (inquit) principatus, & malas potestates, Diabolicas scilicet, & Daemoniacas, *exemplauit*, id est, exemplum de illis dedit, vt quemadmodum ipse se exiit carne, sic suos ostenderet exuendos carnalibus vitiis, per quae illi eis dominabantur.] En non comparat apud eum, illud *palam*. Non est tamen ea particula negligenda. Illud ergo *palam* Hilarius Diaconus ad hunc locum exponit [*Publicē*; id est in cruce, quod est palam detriumphari a Deo in Christo. Ille enim detriumphatur, qui palam vincitur, & spolia eius publicantur. Ostenditur omnibus prostratus, qui ceteris insultabat.] Non quod euidentibus esset hanc Christi esse victoriam, & de Satana triumphum; sed quod externa illa perpassio & passio, quae iuxta S. Chrysostomum, homil. 2. in Acta, & Damascenum 3. fidei cap. 15. actio potius est dicenda, aperta omnibus esset, quoad Christi infamiam solam, non quoad effectum. Nemo

quippe Iudaeorum qui infiniti aderant, & Christo insultabant, videbat exemplatum Satanam. Ipsa autem Christi exinanitio, peragebatur in omnium oculis, in vrbe totius propē orbis metropoli, cum conuenissent in eam, ex omni natione quae sub cōlo est, innumerabiles populi. Itaque securē S. Chrysostomus homil. illa 6. ait, orbem ipsum hanc detriumphationem & ostentationem principatum, per Christum in cruce factam. [Et quod praecelsum est, (inquit,) non commisit hoc alteri,] sed per ipsum, & in seipso tanta praestitit, tantaeque confusione obruit Satanam, quem sic per seipsum circumduxit & ostentui habuit.

Alia de Satana ad Christi crucem triumphatio; simulque de parato, & apompae.

1195 Nisi cui plus ardeat quod Theodoretus ferm. 10. de Prouid, hunc Apostoli locum expendens, idem putat esse Christum triumphasse potestates in semetipso, ac exhibuisse illis spectandum suum corpus & animam; quarum partium vtrique fuit innocentissima, & remotissima ab omni labe: inuictamque procurante Satana sententiam contra se latam, arguisse, & conuicisse sceleris. Adorationem Patrum in Limbo antea detentorum, & hymnos triumphales hac ex causa Christo ab eis decantatos, pete ex Laurentio Iustiniano, l. de Triumph. Christi agone cap. 22. Nec displicet quod Isidor. Pelus. lib. 4. Epist. 108. significat illud in *semetipso* insinuare potentiam Christi, qui clauis confixus cruci, (quod proximē memorauerat Agostolus, agens de chirographo,) de tantis hostibus triumphum egerit. Audi Pelusiotam. [Quoniam hac res, athletam robustiorem & artificiosorem declarat, quando aduersariorum licet contritus apprehensionibus, tamen eos spoliatos ad ipsum fossatum superauit: Idcirco etiam Christus, pugnam aduersus Dāmones per crucem suscepit, vt videlicet tantō illustrioribus trophaeis de ipsis erectis triumpharet. Atque hoc ipsum est, quod discere cupiebas: *Expolians principatus & potestates, ostendit palam, triumphans de illis in semetipso.* Re enim vera triumphati sunt Dāmones; ab athleta, manus pedisque clauis transfixo, superati. Reuerā traductus est Diabolus, carne vna in cruce pendente superatus, eique manus dans & concedens palmam.]

Non omitto quod in hac Christi triumphatione Origen. homil. 9. in Iosue, obseruat impletum esse, quod de parato ablegauit apompae in desertum, habetur c. 16. Leuit. Verba Orig. sunt. [Potest fortassis & alio modo, paratus & immundus, qui abducit eum cuius fors eremit in eremū, & eo ipso quo educit eū, quasi per immundum contigerit, dicitur lauare vestimenta sua ad vesperam, & esse mundus etiam ipse Dominus & Saluator noster intelligi ex ea parte, qua naturae nostrae, id est, carnis & sanguinis vestimenta suscipit quae in vespere lauari: Propter quod & dudum Propheta de eo dixerat; *Et vidi Iesum Sacerdotem magnum, indutum vestimenta sordida, & Diabolum stantem a dextera*

dextra eius, ut contradiceret ei. Laicit ergo in vino, id est in sanguine suo, stolam suam in vespera, & factus est mundus. Et inde fortassis quod post resurrectionem, Mariæ volenti pedes eius tenero, dicebat, *Nolite tangere.* Vis autem adhuc videre, & aliam duorum sortium formam? Considera duos illos, qui tempore crucis eius, unus à dextris, & unus à sinistra eius pependunt latrones, & vide illum qui confitebatur Dominum, sortem factum esse Domini, & abductum esse sine mora ad paradysum; illum verò alium blasphemantem, sortem factum esse Apompæ, qui in eremum abduceretur inferni. Sed & in eo quod dicitur, *quia affixit cruci sue principatus & potestates contrarias, & triumphavit eas,* sortem in eis Apompæ contempnit, & tanquam homo paratus, abduxit eas in eremum. Denique & in Evangelio Dominus dicit, *Quia cum exierit de homine immundus spiritus, vadit per loca desertas, querens requiem & non invenit.* Sic ergo potest & Saluator noster, homo paratus intelligi, qui sortem quidem Domini, Ecclesiam suam fecerit, eamque diuino consecravit altari; sortem verò Apompæ, contrarias fecerit potestates, spiritus nequitie, & mundi huius rectoris tenebrarum harum, quos (sicut dicit Apollolus) cum potestate iraduxit, triumphans eos in semetipso. *Traduxit.* Quod traduxit, nisi ad eremum ad loca desertas? Sicut enim illi qui confessus est, aperuit paradisi ianuam, dicendo; *Hodie mecum eris in paradiso.* & per hoc omnibus credentibus, & confitentibus, ingrediendi aditum dedit, quem prius Adam peccante concluserat. (Quis enim alius, triumphatam flammeam & versatilem, quæ appositæ est custodire lignum vitæ, & fores paradisi poterat dimovere? Quis alius Cherubim perugili excubans custodia valebat inflectere, nisi ipse solus, cui data est omnis potestas in celo & in terra?) Ut, inquam, præter ipsum nemo alius hæc facere potuit, ita principatus, & potestates, & rectores mundi, quos enumerat Apostolus; nemo alius poterat triumphare, & abducere in eremum inferni, nisi ipse solus qui dixit; *Confidite, ego vici mundum.* Idcirco ergo necessarium fuit, Dominum & Salvatorem meum, non solum inter homines hominem nasci, sed etiam ad inferna descendere, ut sortem Apompæ, tanquam homo paratus in eremum inferni deduceret; atque inde regressus, opere consummato ascenderet ad Patrem, ibique plenius apud altare illud cæleste purificaretur, ut carnis nostræ pignus, quod secum euexerat, perpetua puritate donaret. Idem homil. 7. in Iosue, ex allegatis Apostoli verbis, plausum & clangorem Angelorum, vincentem & triumphante Christo, scire colligit.

Triumphus de peccato, & morte, ad Christi crucem.

1196 Eadem opera, triumphasse Christum de peccato & morte in cruce, agnoscunt Patres. Isidorus Pelusiota l. 2. Epist. 192. ait, Christum cruci suffixum, suffixisse secum peccatum & mortem. Itaque sicut Satana cum Christo confixio, (quod ex Origene & Petro Damiani audivimus,) fuit Christi de Satana triumphus: ita confixio peccati ac mortis in cruce, triumphus.

Theoph. Raynandi de Attrib. Christi.

phus est de iisdem reportatus. Additque idem Isidorus l. 4. Epist. 180. idcirco Christum respuisse lachrymas filiarum Ierusalem, quo tempore ad crucem properabat, quia lachrymis proficquendus non erat, qui ad crucem, victoris & triumphatoris instar proficiscebatur, & de peccato trophæum statuebat, ac ad mortem morte multandam festinabat. Præiuvat Chrysostomus hom. 6. in ad Coloss. qui de Christo cruci suffixo agens ait, illi hic plagam accepit mors, à mortuo corpore; lethali vulnere cæsa: & quemadmodum si athleta cum adversarium suum, se iam prostravisse putat, lethalem plagam acciperet; ita & morti factum est. [Et mox Factum est hic, perinde atque in singulari certamine solet. Mortem percussit Christus; Verum Christus primum percussus, postremò mortem interemit. A mortuo destructa & enecata est corpore, quæ videbatur immortalis.] Non dissimiliter S. Augustinus homil. 35. ex 50. [Quæ fortitudo draconis contra mortem Domini, qui serpentem suspendit in ligno? Triumphavit enim de morte, quam Diabolus propinaverat per astutias suas homini. Et cum exaltaret Moyses serpentem in eremo in ligno, populus qui mordebatur à serpente, attendebat serpentem, & sanabatur, sic & modo quemcumque momorderit astutia Satana, intueatur Christum in ligno pendentem. Ibi enim mors occisa est, Dominus semper vivit. Sed ut occideret mortem, vestitus est morte. Non potuit mors mori, nisi in vita. Non moritur amaritudo nisi in dulcedine; non moritur frigus, nisi in calore; non est mortua mors, nisi in vita. Quid est vita? Christus noster. Sed vita induta erat mortem. Crucifixus est, occisus est, mortuus est, & resurrexit tota vita. Interfecta morte, & deglutita morte, iam vita surrexit.] Profecit ex his S. Bernardus serm. 1. de S. Malachia. Recolenda quæ diximus, de Christo pacis principe, ex peccato & morte prostratis. Omnis enim illa victoria, eamque illico consecutus triumphus, ad crucis tempus pertinet, per quod inuisibilis iste Christi triumphus peractus est, & in inferno, ac Christi resurrectione consummatus.

Appendix triumphi Christi in cruce, per triduum consequens, ex Abacuc.

1197 Nectro triumphum à Christo in cruce celebratum, cum triumpho mortem proximè consecuto; quia hic fuit illius, quasi appendix, vel clausula. Propterea quæ S. Chrysostomus ser. 3. de Asce. (aliàs 4.) post desertum motum qui Christo suffixo contigit, annexens hanc quoque appendixem, addit. [Tunc infernus eversus est, & porta eius contrita sunt, & vestes ipsius contriti. De quibus David vaticinans dicebat; *Quia contrivit portas areas, & vestes ferreos confregit.* Tunc mors dominans, subiecta est sub pedibus Christi, & in triumpho ducta captiva. Nam incorrupto resurgens & glorioso corpore; hostis vires fregit, & eius machinis contritis, telis dissipatis, vinculis disruptis, dolorum ac perturbationum iugo proiecto, ad inferni Regiam descendit, eius thronum diuulsit, diadema distraxit, sceptra perdidit, eum qui tenebatur, exsoluit, M M M m tyran

tyrannum pessumdedit, vocem emisit dicen; *Venite omnes patria gentium, ad Deum Patrem venite, & pro servitute libertatem reportate, vos de servitute in libertatem adduco, ex tenebris ad lucem, de morte ad vitam, ex tyrannide ad Regiam.* Vix enim vobis latuam nuncium fero. Ego sum Christus. Itaque ne amplius timueritis tyrannum, sed metum ac mortem, famem atque pressuram vinculorum, gladij & angustia, despici- te. Hæc enim is qui tyrannide premitur, per- timescit. Tyranni exercitus profligatus est. Solus autem omnium ego Rex sum victor, qui & in carne pro vobis passus sum. Hic ergo verè fortis & potens est Dominus, qui potens est in prælio. Hic est Rex gloria, qui compedibus victos educit in fortitudine, habitantes in sepulchris.]

Agnosce hinc licet quid sibi Habacuc in suo Canticò voluerit, cum de Christo dixit, *cornua in manibus eius, ibi absconditæ est fortitudo eius; ante faciem eius ibi mors, & egredietur Diabolus ante pedes eius; stetit & mensus est terram, aspexit & dissoluit gentes, & contriti sunt montes seculi: Incuruunt colles mundi, ab intricibus æternitatis eius. Pro iniquitate vidi tentoria Æthiopia, turbabuntur pelles terre. Ma- dian.* Hæc non aliud spectare, quàm ad Christi in cruce triumphum, de satana peccato, & mor- te, varij Patres tradunt: nominatim Autor libri de operibus Christi Cardin. ferm. de Pass. Euse- bius lib. 6. de demonstr. c. 15. Aug. 18. Ciuit. c. 32. Rupertus, & Recentiorum plerique ad eum lo- cum Habacuc. Ipsa enim est mors, seu pestis, quam 70. *verbum* vertunt siue sermonem: intel- ligentes de verbo aspero de quo psal. 90. Ita Aug. in psal. 48. ad illud *mors depascet eos* Item Origenes l. 7. in Epist. ad Rom. in c. 8. ad verba illa *carnis sum quia neque mors*, sic scribit. [Mors quam hic dicit, ille accipiendus est, quem supra exposuimus, inimicum Christi destruendum no- vissimum dici, qui vtiq; propterea mors dicitur quia sicut hæc communis mors, animam separ- rat à corpore ita à charitate Dei animam separ- rare & ille contendit, & hæc vtiq; est animæ mor.] Est igitur Satan, mors, quæ ante faciem Christi ibi. Ipse item est Diabolus, & mors pes- tifer, mors seculi. Eius verò assecra, colles mundi. Peccata autem, tentoria Æthiopiæ, ac pelles terre Madian; quæ omnia traducta con- fidenter, & ante pedes producta; dissoluta, tur- bata, diffecta; & in triumpho proposita sunt, pendente Christo; habentēque in manibus cru- cis cornua. Neque enim tam crux Christum ha- buit, quàm Christus crucem, in qua volens pe- pendit, & fortitudinem suam habuit abscondi- tam. Inde porro *cornuum* nomen, cruci aptatum à Propheta videtur, iuxta illud Tertulliani lib. contra Iudæos c. 10. [Benedicetur in hæc verba Ioseph; *Tauri decor eius, cornua vnicornis cornua eius, in eis nationes ventilabit pariter, ad summum usque terra.* Non vtiq; Rhinoceros destinaba- tur vnicornis, vel minotaurus bicornis, sed Chri- stus in illo significabatur; Taurus ob utramque dispositionem; aliis ferus vt iudex, aliis mansue- tus vt Saluator, cuius cornua vocantur. Vnicor- nis autem media stipitis palus. Hæc crucis pars est, hoc extremitates huius cornua vocantur, vnicornis autem media stipitis palus. Hæc deni- que virtute crucis, & hoc more cornutus, vni- versas gentes & nunc ventilat per fidem, aufe- tens à terra in cælum, & tunc ventilabit per iu-

dicium, deiiciens de cælo in terram.] 1198. Quæ de cornuum, etiam in coronis, vario vtu, ad denotandam fortitudinem adducit Paschalius l. 10. de Coronis c. 4. & 5. mitto te- ferre. Cum igitur in his cornibus, vinciens ac triumphans de tot teterrimis hostibus nostris Christus Dominus, in tam vili licet specie, & abscondita fortitudine deprehendatur; mirum non est, sanctos viros vtiq; adeo non refugisse tantum Christi vt videbatur opprobrium, vt potius illud ubiq; prætulit: præsertim Apo- stolus, qui profellus est Corinthis, non iudica- se se quod aliquid inter ipsos legeret, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Agnoscebat enim summum Christi honorem, verique de truci- lentissimis hostibus triumphum, in abiectione illa, corporis oculis obuerfante. Ita observavit Isidorus Pelus. l. 4. Epist. 150. Germana hæc cau- sa fuit, cur Abraham, & cum eo antiqui Patres omnes, de præcognita Christi morte exultant, præscij eam non tam mortem fore, quam trium- phum. Diem sanè illum Christi, quo viso exul- tavit Abraham, ille mortem, sic probat S. Chry- sost. hom. de dicto Pauli, tunc & ipse filius sub- iicietur ei. Quia de Abraham item Saluator di- cit; *Abraham pater vester exultavit, ut videret diem meum, vidit & gavisus est.* Quem diem? Mortis Agnus enim ab arbore traditus Abrahæ imaginem gessit Agni Dei, qui tollit peccatum mundi. Et quod dicit, *Vidit diem:* Non aliud facit, quàm quod vidit mortem. Vnde hoc & visitato morte dicunt homines, *prævenit cum dies* pro eo quod est, *mori.* Vt cum consuetudinis lex, non est satis idonea ad alstruenda ea quæ dicuntur: Itaque ad Scripturam veniamus. Dicit alibi Beatus David; *Observabit peccator infum, & stridebit super illum denibus suis, Dominus autem iridebit illum, quoniam prauit quod venit dies eius.* Impletas item in cruce fuisse, illas Emma- nuelis victorias, & triumphos de Satana, de quibus Iſaias c. 7. latè prosequitur Rich. Victor. l. 1. de Eman. c. 17.

Ego concludo consideratione trophæi in cruce à Christo constituti, quod peto ex Chry- sostomo, hom. de Nom. Cæmeterij, & cruce in fine. [Tantum inquit, ipse reputa, quis tandem ille sit sanguis effusus. Ille nimirum qui tuorum peccatorum chirographum deleuit; sanguis ille, qui purgavit animum, qui maculas abluuit, qui virtutes ac potestates palam triumphavit; *expe- lians*, inquit, *principatus, & potestates* traduxit, *confidenter triumphans illos in cruce.* Multa, in- quit, illud trophæum habet victoriæ insignia; multa ibi spolia in cruce de sublimi pendunt. Vt enim strenuus Imperator, bello grauissimo perfecto, thoracem ac scutum, & arma Tyranni, superatorumque militum, in sublimi trophæo ponit; ad eundem modum etiam Christus de- bellato Diabolo, arma omnia illius, mortem, maledictionem, peccatum, de sublimi cruce, tan- quam de quodam trophæo suspendit; vt om- nes trophæum aspiciant, illa supremæ virtutes, illæ cælestes, homines quoque in terris degen- tes, ipsi quoque vici, improbi Dæmones.]

Secundus Christi triumphus, partim publicus, partim occultus, in Ascensu ad caelos.

1199 Alter Christi triumphus, ex parte publicus, & manifestus, quippe Angelis conspicuus, ex parte verò occultus, quippe homines latens, is est, quem Christus ascendens in caelum celebravit, in clausula felici totius itinerarij filij Dei, vt loquitur S. Bernardus serm. 2. de Ascensu. Exprimebant eum olim Christiani (verba sunt Iuonis Carnot. serm. de Purificat. Deip.) [tempore Ascensionis, vexilla triumphum Christi signantia, in eminentiori loco Ecclesiae, tanquam in arcu triumphali sublimantes.] Fuisseque eum triumphum magnificentissimum, liquet ex Psalmo 67. vbi, *ascendens in altum*; non in crucem, vt perperam (etiam si sub disunctione,) habet ibi Euthymius, sed in caelum, iuxta Apostolum Ephes. 4. dicitur *cæpisse captiuitatem*; & effudisse in homines dona, simulque confregisse capita inimicorum suorum, verticem capilli perambulantium in delictis suis. Quibus verbis, triumphum Christi de spiritalibus & inuisibilibus hostibus celebrari, S. Hilarius late ibidem prosequitur.

Suspexisse verò SS. Angelos, ac beatos spiritus, triumphantis Christi ingressum, illa Psalms ad Christum allocutio monstrat, *Viderunt ingressus tuos Deus, ingressus Dei mei, Regis mei qui est in sancto.* Quæ verba sic glossat S. Hilarius accommodatissime ad præsens institutum. [Dei quidem itinera sunt visa, cum coactis in glaciem aquis, præeunte in columna ignis & nubis, iter populo siccatum est; cum in medio tympanistrarum iuvenes psallentes, gloriosi glorificatum Dominum cantauerunt. Sed non minus itinera & alia Regis, in Sancto, cum virtutibus animique Sanctorum iter eius præeuntibus, in eo qui primæ sabbati psalmus est, cantatur; *Tollite portas principes vestri, & eleuamini porta aternales, & introibit Rex gloria. Quis est iste Rex gloria? Dominus virtutum, ipse est Rex gloria.* Et hæc itaque Dei nostri & Regis, in sancto, itinera sunt visa, cum ingressum eius, tanta celestium cætuum gaudia præeunt.]

1200 Non suspicientes modò & admirabundi, sed obsequiosi quoque, Christo affuere in hoc triumpho cælestes spiritus. Quod pulchrè expressit apud Cyprianum Autor sermonis de Ascensione, verbis illis, quibus vniuersum hunc triumphum concinnè exhibet. [Non manufacto vehiculo, nec auxiliariis carpentis euectus est Christus: sed naturæ diuinæ propria vsus virtute, carnem cælo intulit, & corpus glorificatum, Patris conspectibus præsentauit. Non indicit vëtoribus Angelis, qui offendentia tollentes è medio, ferrent eum in manibus; sed præcedentes & subsequentes applaudebant victori, & continentes in iubilatione modulabantur canticum nouum, & implebat caelos consonantiæ illius harmonia: Thronis & Dominationibus parantibus Filio iuxta Patrem confessum: Cherubin & Seraphin pedes pacificos ambientibus: radiantibus vndique diuinis claritatibus: & splendoribus supercelestibus: quos nec ardor persuectans consumit, nec turbinis alicuius afflatus extinguit, nec interpolatio caliginis vilius abscondit.]

Theoph. Raynandi de Attrib. Christi.

Celebrat tanti triumphi magnificentiam, lætæbundus cælestis exercitus: & qui descendenti coram Pastoribus Bethleemitis decantauerunt in sublimi præconia: modò expressioribus conatibus, & intensioribus iubilis, reuertenti ad Patrem solemniora obsequia impendebant, & festiuis affectibus venerabantur hominem supra se sublimatum, quem gloria & honore coronauerat Pater ad dexteram suam collocatum: hoc dato ei priuilegio singulari, vt in nomine eius genuflectatur, & super omne nomen, eius nomen excellentius coleretur.

Sed circa tactam beatorum spirituum effusionem, in Christi ascendenti triumpho, suauissima est, & B. Bernardo dignissima consideratio, quam Galfridus ex eo retulit in Allegorijs Tilmanni ad cap. 38. Esaia. (nam apud ipsum quidem S. Bernardus, in eam non incidi. Sic ergo habet Galfridus. [Loquebatur aliquando B. Bernardus, iucunda quadam deuotione, super his decem diebus, quibus post Ascensionem Domini, promissum Paracletum orantes discipuli præstolabantur: dicebatque, videri posse velut detentum ab ordinibus singulis Angelorum, per dies singulos Saluatorem, ad Patrem die decimo peruenisse: & humano quodam more, inducebat singulos ordines, solemnibus eum processionibus, & triumphalibus canticis occupantes. Et cum vellet transire eas, causantes quod apud homines tantam fecerit moram, non modò passurus, sed etiam suscitatus; ad eos autem nec declinare vellet. Quinetiam iuxta illud de Euangelio, cogentes illum, & dicentes, *mane nobiscum Domine quoniam aduersperascit & inclinata est iam dies.* Itaque diebus nouem detentus, decimo tandem super omnes choros Angelorum collocatus, sine vlla deinceps mora, promissum Spiritum sanctum in filios adoptionis effudit. Ipse S. Bernard. serm. 2. de Pentecost. initio, circa illud Esaia 4. *In illa die erit germen Domini in magnificentia & gloria*, præfatus Christum esse illud germen Domini, ob mundissimam suam conceptionem, subdit. [Illud ergo germen quod de virga Iesse, vitore virginis pullulauit, in magnificentia fuit, cum resurrexisset à mortuis; quia tunc Domine Deus meus, magnificatus es vehementer, confessionem & decorem induens, amictus lumine sicut vestimento. Quanta autem ascendenti gloria, cum medius, Angelorum & animarum sanctorum, ad Patrem deduceris, & triumphatrice palma cælis inuectus, susceptum hominem in ipsa diuinitatis claudis identitate? Quis cogitet, nedum loquatur, quàm sit fructus terræ sublimis, in consessu ad dexteram Patris, quod vtique cælestium oculos reuerberat naturatum, quod Angelicus intuitus non attingit. De hac magnificentia & sublimitate consessus in cælis, magnificentissime S. Chrysostomus serm. 9. de Ascensu.]

Dona à Christo sic triumphante, accepta in hominibus.

1201 Munera per triumphantem distribui solita, huic triumpho non defuerunt: Et quidem insignia, quæ Antonomastice dona dici meruerint à Psalle. *Dedit* (inquit,) *dona hominibus.* Hoc video de Spiritus sancti effusione Ascensionem proximè consecuta, passim ac-

M M M m 2 cipi,

cupi, cum Ruffino ad 6. Symboli articulum; Nec male. Estque verè donum illud, exquisitissimum, & Christo dignissimum. Quidni tamen alia quoque agnoscamus Christi triumphantis dona, collata hominibus? Gloriam videlicet in Christi ascensu, sanctis eum reducem comitatis, distributam à Christo tanquam mercedem fructus ventris. Obseruat egregiè Autor sermonis Ascens. apud Cyprianum, euecto in cælum Christo. [Paternæ complacuisse altitudini; duo genera gentium ciuitati supernæ, de qua gloriosa dicta sunt, deinceps assignari; & esse supra mansionarios homines & Angelos; & beatitudinis illius gloriam his duobus ordinibus in perpetuum frequentari. Hæc merces obedientiæ Christi, hæc crucis & mortis stipendia, hic Passionis labor promeruit; ut corpus humilitatis nostræ, fieret corpori claritatis Christi conforme; & mortale hoc indueret immortalitatem, & corruptibile incorruptionem, & fierent homines cum Christo in cælestibus iudices, qui cum eo iudicia pertulerant malignorum, & extiterant vsque ad mortem tribulationum consortes.]

Distributionem porò ipsam sed vim ac locorum in cælo, factam ab ipsomet Christo, pensatis vnus cuiusque eorum qui secum venerant meritis, æquè ac in dies fit, cum subinde impletur electorum numerus, piè æquè ac iucundè contemplari possumus. Attigit hoc egregiè Origenes hom. 25. in Iosue in fine, docens distributionem terræ hereditatis, ordine certo factam à Iosue, præsignasse distributionem sedium, faciendam, in cælo. [Quod si, (inquit,) secundum literam solum, difficile textus ipse narrationis explicari potest, & permixtio vel locorum, vel personarum, quæ in historia continentur, euolui: quid dicimus de iis sacramentis, quæ per hæc describuntur, & in quibus distributiones futuræ hereditatis adumbrantur, & per quæ sanctæ terræ quam mansueti hereditate suscipient, diuiso celebrabitur: Quis castrorum sedes diuersas explicet, quomodò hæc in resurrectione per singulos quosque sanctorum, Sacerdotali vel Leuitico ordine, habenda sit distributio, ut quemadmodum dicit Apostolus; In resurrectione non confusè agantur omnia sed veniat vnusquisque in suo ordine, initium Christus, deinde ij qui sunt Christi, qui in aduentu eius crediderunt, cum tradiderit regnum Deo & Patri, cum subiecerit ei omnem principatum, & potestatem? Ibi sine dubio tales quædam castrorum obseruationes, & Sacerdotales distributiones, & ordines, ac tubarum significationes erunt: fortassis enim sicut ordinauit Deus stellas cæli, & rationibus eas quibusdam mirandis & ineffabilibus collocauit; & alias quidem ipsarum statuit in axe Aquilonis, alias in partibus Orientis alias verò in Australi parte connexas, atque alias in Occasu: ita credo quod & eos qui ex resurrectione mortuorum tales erunt, sicut stellæ cæli in multitudine & claritate, venientes scilicet ex semine Abraham, ordinabit Deus in regno cælorum, secundum ordinem stellarum & partium cæli: & dabit aliis sortem ad Orientem: aliis ad Occidentem, ad Austrum aliis, & quos ipse nouit statuet ad Aquilonem: quoniam quidem multi venient ab Oriente & Occidente, ex quatuor orbis partibus, & reuerent cum Abraham, & Isaac, & Iacob in re-

gno cælorum, per gratiam Domini nostri Iesu Christi.] Sed quod hæc res, iam sit tacta cum de Christo Iudicæ, insistantur eius triumpho.

Absentia insanti monitoris, gloria triumphantis.

1202 Non est porò quod in hoc triumpho carnificem qui priori triumpho aderat plusquam vnus, ad ciscendum putemus, ut ex prisco ritu inclamet hominem memento te quod etiam habet Tertullianus cap. 33. Apolog. & Hieron. Epistola 25. comparans huic monitori, eum carnis stimulum, quem accepit Apostolus inter triumphandum de peccato & Sætana 2. Cor. 12. Ex Zonara lib. 11. cum vltim describit Magius lib. de tintinnabulis cap. 11. Non est inquam, quod eiusmodi monitorem, triumphanti Christo apponamus, in tanta periculi prolapsionis in vanum tumorem, elongatione.

In triumpho huius conclusione, considerate iuuat cum S. Anselmo lib. 10. meditat. in decima, quanta gloria donatus sit triumphator noster, quamque sublimè condescenderit, & quanta omnium cælestium ex Angelis & hominibus conflatorum, gratulatione sit condecorata, ea conclusio. [Amantissimus Domini (inquit,) habitat confidenter, & flagellum non appropinquat tabernaculo eius. Super altitudinem cælorum, super omnem excellentiam Angelorum, propria virtute ascendit; super solum singularis gloriæ in dextra Patris, qui cœternus & substantialis sedet, & diuino amictus lumine coronatus gloria & honore, ut decet vnguentum Dei. Tectus in lætitia, plenus omni potestate, Dominus in cælo & in terra. Ibi adorant eum omnes Angeli Dei, & vniuersa multitudo ciuium cælestis Sion. In ipso vnanimiter lætantur omnium corda, in eius desiderabili facie, pascuntur omnium oculi bonorum. In ipsum vndique conflant desideria omnium sanctorum, ipsi iubilant, ipsi applaudit, ipsum magnificat, tota vranica ciuitas, gloriosa per omnem modum in splendoribus eius. Exulta & lauda habitatio Sion, quia magnus in medio tui sanctus Israel. Exultate in nobili filio vestro, vos illustres Patriarchæ, quia impleta est in eo omnis expectatio vestra, & ipse sublimis est valde, & benedicuntur in ipso, vestro videlicet semine, Omnes gentes. Sic enim pollicitus est sermo diuinus. Gaudete in Iesu Propheta magno, vos Prophetæ viri veraces, quia misit & gloriè impleta videtis omnia, quæ de ipso annuntiastis in Spiritu sancto & fideles inuenti estis per ipsum in cunctis sermonibus vestris. Gaudete in Domino Iesu magistro vestro, vos inclyti procures cæli, beati Apostoli: gaudete in ipso, & iterum dico, gaudete cum Christo familiariter lætitia. Ecce enim quem vidistis in medio vestri, esuriens & sitiens, fatigatus & iis similia carnis infirma tolerantē, ab omnibus reprobatum, & cum sceleratis reputatum, quomodò vicit? quomodò regnat? quomodò ei omnia sub pedibus sunt? Quam gloriosus in suo Domino, lumine fulget, & sui gaudij, suæ ineffabilis gloriæ nunc vos socios habet, qui olim permansistis cum ipso in tentationibus suis, & vexationum eius confortes fuistis? Adorato nunc dulcia illa genua, quæ se curuauerunt ante vos vsque ad terram,

ram, sedentibus vobis ad sanctissimam cenam. Adorate nunc sacrosanctas illas manus, quibus puluerit pedum vestrorum Rex Regum lavare & extergere dignatus est. Gaudete in Iesu, principe militie vestrae, vos Martyres victoriosi, quia ipsum pro quo tradidistis in mortem animas vestras, ipsum, inquam, Iesum filium Dei, possidetis primum certaminis vestri. Gaudete in Iesu summo Doctore veritatis, & venerandi Confessores & Doctores, quia quem olim doctrinis sacris & operibus iustis confessi estis coram hominibus, nunc confiteretur vos coram Patre suo, & sanctis Angelis eius. Gaudete in Iesu virgine, & virginum sanctificatore, vos paradisi-colae Virgines, vos Angelis similes: quia ecce quem amatis, quem optastis, quem ardentibus desideris expetistis, pro cuius amore terrenos sponsores & omnem ornatum seculi contempsistis, summi Regis filium nunc videtis, nunc tenetis, nunc in eius castis amplexibus quiescitis, & diuelli a vobis nulla infidiatoris fraudulentia potest.]

Vltimus Christi triumphus planè publicus, in mundi meta.

1203 Postremus Christi triumphus, publicus erit: celebrabitur enim coram hominibus & Angelis in mundi clausula, post consummatum iudicium, & latam in bonos & malos sententiam. Peccatoribus enim à longè praeludia tanti triumphi conspiciantibus, subitoque dehiscente terra absorptis, & descendentes in profundum quasi plumbum in aquis vehementibus, Christus à terra exaltatus, omnia trahet ad seipsum: quod in mundi meta complendum esse, cum abolita fuerit omnis dominatio, & principatus atque potestas, Christusque triumphans celestem subibit regiam, affirmat Iulianus q. 39. ad Orthod. Sed illustrissimè id ipsum exposuit Apostolus 1. Cor. 15. verbis illis de extremo tempore, & mundi clausula. *In Christo omnes viuificabuntur, unusquisque autem in suo ordine; primitia Christus, deinde qui sunt Christi, qui in aduentu eius crediderunt. Deinde finis, cum tradiderit regnum Deo & Patri, cum euacuauerit omnem principatum & potestatem, & virtutem. Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius. Cum autem dicat, omnia subiecta sunt ei, sine dubio, prater eum, qui subiecit ei omnia. Cum autem subiecta fuerint illi omnia: tunc & ipse filius subiectus erit ei, qui subiecit sibi omnia, ut sit Deus omnia in omnibus.* Habes hic omnium nostrorum hostium contritionem sub Christi pedibus, omnisque principatus & potestatis euacuationem. Habes omnium Sanctorum in quibus regnabit, subiectionem ad eundem. Denique habes traditionem regni Deo & Patri. Quae mihi imago videtur, imo expressio perfectissima, triumphus gloriosissimi in mundi meta celebrandi; non dispari forma quàm celebrati legantur, qui in seculo habiti sunt magnificientissimi triumphi.

Inimici omnes, excidentur.

1204 Tunc planè perfecta & integra hostium nostrorum contritio exhibebitur; Satana, & morte, & peccato, praecipitatus in sempiternum. Nam hic quidem, quamdiu voluerit

lux & tenebrae, hostes praedicti, tamen transfixi, & illato per Christum lethali vulnere immedicabiliter saucij, adhuc tamen palpitant, nec modicam adhuc humano generi inferunt labem; improvidis plebique, morderi, se à ligato cane sinentibus, & peccati aculeos inflicti exicipientibus: ut de morte taceam, quae omnibus indeclinabiliter est constituta. At tunc nouissima destruetur mors, omnis quoque Satanae principatus & potestas, (qualiscunque tandem hic sit;) euacuabitur, & cum Satana, peccatum, omneque eius partiarj, pedibus Christi substernentur. Quod autem id faciendum dixi, proximè ante subiectionem Christi postremam in caelos; obseruari ea in parte potest, analogia cum triumphis mundanis: in quibus vincti ante currum duces inimici, onerati colla catenis ducebantur, ut est vulgatissimum de Iugurtha, ante Marij triumphum ducto: deque quatuor & viginti supra trecentos, quos Pompeius bello Mithridatico confecto, triumphans, ex debellatorum Regum liberis ac Ducibus, egit ante currum suum, Appiano teste. Sic igitur Christus, ante suum caelum versùs subiectionem, triumphali habitu & pompa, publicè ostentatos hostes nostros & ludibrio habitos, aeternum prostermet, & carceri perpetuo mancipabit, perdendos illuc sempiterno interitu. Nam & in Romano triumpho, quod Eumenius in Constantini Panegyrico prodit, [Captiui Reges, cum à portis vique ad forum triumphantium honestassent currus, simulatque in Capitolium currum flectere coeperat Imperator, abrepti in carcerem necabantur.] Idem habet Zonaras lib. 2. in Diocletiano. Etiam si id perpetuum non fuisset, confirmet Bulengerius l. de triumph. c. 28.

Euacuabitur potestas omnis humana.

1205 Euacuationem principatus omnis & potestatis, in hoc Christi triumpho, secutus Chrysostomus & Theophilactus, aliisque non paucos, accepi de euacuatione regni Satanae, & contritione omnium eius partiariorum, & administratorum. Et cettum videtur, de ea praecipue loqui Apostolum, ita ut sublata hominum qui tentari possint successione, etiam illud regnum quo Satanas & superiores mali Angeli, ex consensu inferioribus principantur in ruina nostram, sit abolendum. Non inficior tamen, quin verum etiam sit, euacuandas esse quascunque alias potestates; siue Angelorum beatorum in inferiores Angelos, aut Daemones, aut homines. Id quod ad summam Christi & Dei eminentiam perspicendam pertinet, qui tunc erunt omnia in omnibus, soli que imperabunt & regnabunt; obliteratis omnibus alijs principatibus & potestatibus; Angelorum quidem in Angelos inferiores, & in nos, principatus euacuabitur, quia omnes illae praefecturae spectant eos qui haereditatem capiunt salutis: qui tunc nulli ultra erunt. Et quia humanae quoque omnes dominationes, ex natura sua aliud non pertinent, quàm ut salus animarum obtineatur, & homines per directionem superiorum, & malorum coërcitionem, ac pacem, pertingant securè ad finem suum vltimum: propterea cum omnes ed pertigerint, cessabunt & euacuabuntur vniversae potestates, hominum

in homines; tam Ecclesiastica Pontificum & Episcoporum, quam seculares Regum & Principum: itemque Oeconomiarum, mariti in uxorem, Patris in liberos superiorum quorumcunque in quoscunque inferiores. Omnium æqualitas, & gradus par; nullius ad alterum, nisi ad Christum, & ad Deum, subiectio erit. Hucque S. Chrysostomus hom. in illud, *tunc & ipse filium subicietur ei*, refert quod de Christi cornu toties in Scripturis legimus. Populo priori (inquit,) tres erant ordines Sacerdotum, regnum & prophetia: Præter tres illos, non videbatur alius apud Iudæos principatus. Cornu item erat olei sacificationis, & vna fuit vinctio, tria verò dona. Vnum cornu, tria charismata: Inungebantur enim Sacerdotes, Reges & Prophetæ. Cæterum quia aliqui argumenti huius ignati sunt, ne incassum sermo curat, seipsum quidem absumens, lectori verò inutilis, audi breuiter. Seruabatur à Prophetis cornu; è cornu autem inungebantur Reges, Prophetæ & Sacerdotes: nulla quidem charismatis variatione, nam per idem cornu gratia adhibebatur. Inungebantur Reges, inungebantur Prophetæ, inungebantur Sacerdotes: vna vinctio, tria dona. Quare autem in cornu erat vinctio? Quia imaginem gerebat Christi. An non in argenteo vase, an non in aureo, an non in aliqua alia pretiosiore materia, tantum donum esse potuit? Sed non fuit in alio, quam in cornu. Siquidem ut dicendo præmisi, imaginem gerit Christi. Etenim dicit; *Excitabo cornu David*; quod est Dominus Sacerdotij, & regni & prophetiæ, ille sit cum omnibus vobis. Quia cum caput nostrum accipit regnum, contritis tribus illis humanis dignitatibus, in eius cornu, omnis dignitas, & gloria refedit. Vides quomodo euacuationem omnis humanæ dignitatis publicæ, & multo magis priuata, agnoscat; ex quo Christus in mundi meta regnum acceperit? De eo enim tempore agit, quamuis per anticipationem in præterito loquatur; & quomodo Christo, tantum, & Deo, omnia subiecta fore doceat.

Quid quod ipse etiam Christi potestatem & principatum, tunc temporis euacuandum, saluo eius regno, censuerunt de Apostoli eo loco sententia, quidam Catholicis? Nam principatus ille Christi, consistit in potestate gubernatiua Ecclesiæ, & facultate directiua electorum ad gloriam; ratione cuius Christus nunc dicitur sedere ad dexteram Patris. Vnde Psal. 109. significatur positus inimicis Christi, sub pedibus tanquam scabello, non ultra sessurum Christum ad Patris dexteram, quia non ultra gubernabit Ecclesiam, sed abdicabit gubernatoris officium, quia ulterius nulla erit gubernationis necessitas, omnibus constitutis in termino. Retinebit tamen semper regnum & dominium; cum Iurisdictionis, tum proprietatis in omnes beatos, vna cum Patre: quia id habet inabdicabiliter titulo vnionis Hypostaticæ, ratione cuius regnabit in domo Iacob, (id est Ecclesia,) in æternum, & regni eius non erit finis. Ita ferè Florauentius 1. de Trinit. cap. 3. *sub finem*, allegato. S. Epiphonio Hæc. 69. apud quem nihil inuenio. Et quamvis doctrina vera sit, tamen non video quomodo ad locum Apostoli conferat; quia abdicatio gubernationis, non erit coniuncta cum abdicatione regni Christi, quod principatum & potestatem necessariò dicit. Quod igitur Chri-

stus omnem principatum & potestatem euacuauerit, patricque etiam ipse subiciatur, non potest de ea gubernationis Ecclesiæ abdicatione accipi.

Sancti omnes, subiciantur triumphatori.

1206 Sanctorum ad Christum tunc triumphantem subiectio, de qua, postea, non melius prodi queat, quam cum venerabundi & triumphatori, acclamantes, curru triumphantis assabunt, magna & ipsi pars futuri tantæ pompæ, tantæque triumphi. Hæc siquidem erunt opes, hæc manubriæ, hæc vera Davidis præda, quam in triumpho hoc solemnissimo ostentabit triumphator. In luxuria triumpho, (sic enim Plinius lib. 37. cap. 2. Pompei triumphum appellauit,) prodigij loco habitata est, immanis moles auri, argenti, & gemmarum, transiuncta. Transiunctum cum tesseriis lusorium, è gemmis duabus, latum pedes tres, longum pedes quatuor: & ne quis de ea dubitet, nulla gemmarum magnitudinæ hodie propè ad hanc amplitudinem accedente, in eo fuit Luna aurea pondo 30. lecti tridimares tres, vasa ex auro & gemmis abacorum nouem: signa aurea tria, Mineræ Martis & Apollinis, Coronæ ex Margaritis triginta tres: mones aureus quadratus, cu Ceteris & Leonibus, & pomis omnis generis, circumdata vite aurea. Mæsum ex margaritis, in cuius fastigio horologium erat. Imago Cn. Pompeij, è margaritis. Verum quid hæc vanitates & infantiæ fallæ, imo veræ, (ut scitè Platem corrigi Maximus Taurin. hom. de Calendis,) quid inquam hæc teræ minutialium transiunctio, ad viuas illas opes, quas Christus in triumpho suo deduxit, circumdatus immensa gloria? sanctos dico, quibus omnibus laureatis & coronatis, triumphum suum honestabit Christus. Heu ieiunias nostrorum comparationum! Multus est Athenæus lib. 5. Dypnosoph. in ea Antiochi opulencia explicanda, qua in pompa quadam, tria millia Ciliicum, aureis coronis illustrium, & equites Pisæos mille, aliisque præterea tres mille, aureis argenteisque, in galea cristis & aureis coronis insignes; octingentos insuper ephebos, aureis coronis micantes exhibuit. Sed hæc ne nominari quidem digna sunt, præ aureis verè & gemmeis, (auersandæ pauperum moris nostri vocis) præ cælestibus inquam infinitis pretiosioribus coronis sanctorum, illustrantium Christi triumphum.

Pereleganter Eusebius lib. 3. contra Marcellum Ancyranum cap. 15. hanc sanctorum ad Christum subiectionem, exponit de honore & veneratione ingenti sanctorum, referendum in Christum omnia bona sua. Subditque hæc, sanè insignia. [Filio quidem Dei, sancti omnes per salutarem subiectionem subiciuntur; quatenus is vita est, vitam in eo victuri immortalem; quatenus sapientia, sapientes futuri; logos, quatenus logo perficiendi; & Christus, quatenus odore eius bono inungendi. Luminaria designabuntur noui seculi, quibus lux ab illo supeditabitur. Filij Dei futuri, filiationis eius spiritu adornati & exculsi. Quomodo qui illi sunt subiciendi omnes, facultatum eius cæterarum participes fient? Nam & iusti futuri sunt, de iustitia eius: & de sanctitate illius sancti. Sed ne-

que quandoquidem Deus erat Verbum, & Deitatem suam iis inuidebit: ut verè sit locutus Apostolus, *Haereditatem Dei, coheredes autem Christi, futuros eos.* Sed & corpora sua aeternitate prædita, Soli, Lunæ, & syderibus similia, coruscabunt: quo & in ipso, eius gloriæ participabunt. Quod & idem docuit aliis; Unde & servatorem expectamus Iesum Christum, qui transformabit corpus humilitatis nostræ, ut conforme sit corpori gloriæ eius, secundum operationem potentie ipsius, quæ subiecit omnia sub pedibus eius. Vides, ut in eo quod possit omnia subicere sibi, & corporis nostri inducat transfigurationem eam, ut corpori ipsius glorioso, nostra quoque conforma reddantur.]

1207 Specialiter SS. Angelos, subiectionem suam ad Christum triumphantem, omnimodis demissionis & gratulationis expressione restaturos Gregorius Nyssenus Oratione 3. contra Eunomium, his verbis tradit; expendens illud Hebr. 1. *Et cum iterum introduxit primogenitum in orbem terræ;* [Adiectio (inquit) particulæ iterum, hoc non primò fieri, per hanc dictionis significantiam ostendit. Nam in repetitione eorum quæ semel facta sunt, hac dictione utimur. Igitur in fine seculorum, terribilem eius apparitionem, hoc sermone significat, quando non amplius in serui forma conspicitur, sed in solio Regni magnificè sedens, & ab Angelis omnibus circum ipsum adoratus. Propterea qui semel in orbem ingressus, primogenitus factus ex mortuis, & factum, & omnis creaturæ primogenitus; cum iterum ingrederetur in terrarum orbem, iudicans ipsum orbem in iustitia, sicut testatur vaticinium, non repudiat primogeniti nomen, quod semel pro nobis accepit: sed sicut in nomine IESU omne genu se curuat, ei qui supra omne nomen est, sic etiam cum qui in nomine primogeniti venit, omnis Angelorum multitudo obuiam facta, adorat, ob hominum reuocationem affecta gaudio; quam quia sit noster factus primogenitus, rursus ad gratiam quæ à principio fuit, reuocauit: siquidem gaudium sit Angelis, super his qui ex peccato relapsi, salui sunt. Quocirca vique nunc congemiscit creatura illa, & condolecit nostræ vanitati, multam suam & detrimentum iudicans nostram perditionem, cum reuelatio facta fuerit Filiorum Dei, quam pro nobis semper expectant, & præstolantur: Et cum salua fuerit ouis, cum superna illa centuria; (nos autem omnes sumus, humana natura hæc ouis, quam quia factus primogenitus, bonus Pastor seruauit: tunc præcipue in vehementi pro nobis gratiarum actione, Deo adorationem adducunt, ei qui propter primogenituram reuocauit eum qui à patrio lare longè abcesserat.)]

Origenes lib. 9. in Epist. ad Rom. hanc sanctorum subiectionem non exelatis Angelis, de quibus Christi triumphatori subiiciendis, ex Nysseno diximus, ait expressam, per genuflectionem, Isaïæ 45. sic enim habet. [Vbi ergo tradiderit regnum Deo & Patri, idest conuersos omnes & emendatos obtulerit Deo, & ad integrum, mysterium mundi reconciliationis expleauerit, tunc ait ante tribunal Dei stare omnes, ut impleatur hoc quod sequitur; *Vino ego dico Dominus, quia mihi flectetur omne genu, & confitebitur omnis lingua Deo.* Flectet autem genu omnis creatura Deo, in nomine Iesu, per

quem reconciliata est ei, secundum quod idem Apostolus dicit: *Quia in nomine Iesu omne genu flectetur, celestium, terrestrium, & infernorum.* Flectere sanè genu, & omnem linguam confiteri Deo, de Isaïæ Prophetæ sermonibus assumpsit Apostolus. Quod tamen non est carnaliter accipiendum, ut putemus, etiam celestia, quæ dicit genuflectere, carnalibus membris hoc facere: verbi causa ut putetur vel Sol, vel Luna, vel stellæ, vel etiam Angeli, & quæcunque sunt quæ celestia nominantur, corporalibus inflexa genibus adorare, aut etiam lingua carnali, & tali membro quali nos homines loquimur, putentur confiteri Deo, de quibus dicitur, quia sint spiritus & ignis, secundum quod Propheta dicit: *Qui faciunt Angelos suos spiritus, & ministros suos, ignem videntem.* Et quæ genua in spiritibus esse creduntur. Aut quæ linguae in ignis specie requirentur: sed genuflectere, subiecta esse cuncta, & cultui Dei obedire declarat.]

Christus, tradet regnum Patri.

1208 Traditionem regni per Christum faciendam Patri, varij varie exponunt. Petrus Damiani Opusc. 6. c. 1. exponit de perductione omnium ad claram Dei visionem. [Quod dicit Apostolus, (inquit,) *cum tradiderit regnum Deo & Patri,* tanquam regnum donec ipse tenuerit, Pater non habeat: & cum Patri tradiderit, ipse non teneat. Cum tradere regnum Deo Patri, nihil aliud sit iuxta sobrium intellectum, nisi perducere credentes ad contemplandam speciem Dei Patris. Tunc quippe Deo Patri, regnum a Filio traditur, cum per mediatorem Dei & hominum, in contemplationem diuinitatis æternæ, fidelium multitudo transfertur; idest, ut iam necessaria non sit dispensatio similitudinum per Angelos, & Principatos, & Potestates, & Virtutes: ex quarum personarum non in conuenienter intelligitur dici in Canticis Canticorum ad sponsam; *Similitudines auri faciemus tibi cum distinctionibus argenti, quoad vique Rex in arubus suis est;* id est, quoad vique Christus in secreto suo est. Quoniam vita nostra abscondita est cum Christo in Deo; Cum Christus, (inquit,) apparuerit vita nostra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. Quod antequam fiat, videmus nunc per speculum in enigmate, hoc est, in similitudinibus; tunc autem facie ad faciem. Hæc enim nobis contemplatio promittitur, actionum omnium finis, atque æterna perfectio gaudiorum. *Filius enim Dei sumus, & nondum apparuit, quod erimus.* Scimus, quia cum apparuerit, similes ei erimus; quoniam videbimus eum sicuti est. Quod enim dixit famulo suo Moysi; *Ego sum qui sum:* Et, dices itaque filius Israël: *Quis est, misit me ad vos;* hoc contemplantur, cum videbimus eum in æternum. Ita quippe ait; *Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te unum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum.* Hoc fiet, cum venerit Dominus, & illuminauerit abscondita tenebrarum, cum tenebræ mortalitatis huius, corruptionisque, transierint. Tunc erit mane nostrum, de quo in Psalmo dicitur, *Mane astabo tibi, & videbo.* De hac contemplatione intelligitur dictum, *cum tradiderit regnum Deo, & Patri,* idest, cum perduxerit iustos, in quibus nunc ex fide viuētes regnat, mediator Dei & hominum

homo Christus Iesus, ad contemplationem Dei Patris. Sic de ea traditione regni, per Christum facienda Petrus Damiani.

Malim tamen eam vel simplicius accipere, vel explicatius proponere, ita scilicet, ut traditioni regni faciendae per Christum Deo & Patri, perbellè respondeat quod in priscis Romanorum Triumphis seruatum, obseruat & laetè confirmat Paschasius lib. 8. de coronis cap. 1. & 2. Nempe præter lauream coronam, laureis foliis structam, sed adauctam lemniscis, & inauratam lamulis, vnguentisque delibutam teste Tertulliano lib. de cor. mil. quam triumphans capite gestabat, aliam fuisse amplissimam, & cui ferendae vix ceruix ferulis apta esset, ut est apud Iuvenalem Saty. 10. quæ non laurea, sed aurea esset; in qua inscripta essent gesta triumphatoris, & in Iouis Capitolini gremio, ab eo in triumphi clausula deponeretur, in eiusdem Iouis æde, cum cæteris donariis religiosè asseruanda. Profitebatur enim ea coronæ traditione qui triumphabat, vnde victoriam & decus suum promanasse agnosceret. Christus itaque triumphatoris specie subuectus in cœleste Capitolium, Deo & Patri vero nomini, ad triumphi clausulam, regnum tradet; coronamque illam omni æstimatione superiorem in Patris sinu deponet, quæ ex electorum omnium veluti singularium gemmarum confertione fuerit compacta. Hanc suam mercedem, (filij enim merces, fructus ventris, idest Christi,) hanc coronam suam multo potiore iure quam Paulus quos ad Deum adduxerat coronam suam nominabat, offerret Christus Deo Patri. Electos inquam omnes, à Dæmonis, & peccati, ac mortis potestate ereptos, in unum lectissimum & acceptissimum sistet Patri.

Negat Thyraus lib. de Appar. ad Iudic. vniuersale c. 23. n. 30. eam traditionem, voce viua, aut symbolo quopiam faciendam. Sed eo ipso, censet tradendum Patri hoc regnum, quod continetur felici electorum multitudine; quod beati cœlestis patriæ possessionem inibunt, & cœlum ingredientur. Verum hæc non videntur satis esse, ad intelligendum quod à Christo tradantur Patri latores manum suarum. Hoc enim tantum est dicere, seruis fidelibus, ut intrent in gaudium Domini sui; idest donare illos beatitate. At aliquid diuersum est, quod affirmat Apostolus, Christum traditurum regnum Deo & Patri. Quare quicquid sit de vocali traditione, contra quam tot astantibus corpore conuestitis, Deum vocaliter laudantibus, & secum similiter colloquentibus, nihil video validum; traditio tamen per actus intellectus & voluntatis, omnino videtur admittenda. Hoc est, admitto, & Christum cum primum post recessum è terris, conclusio iudicio & temporum resolutione conclusa, prouectus fuerit ad eam cœli partem in qua Christo thronus statueretur; profundissimè adorantem Augustissimam Trinitatem, exhibiturum illi esse gratissimo animo, falciculum lectissimum viuientium quos à Patre acceperat perducendos cum effectu ad gloriam. Et in recognitionem regni super omnem Ecclesiam, & orbem vniuersum tributi à Patre, hanc illi verè coronam suam oblaturum, ad edendam solemni ritu professionem additionis clientelæ, & ut passim loquimur, ad exhibendum homagium ex hac similivè formula. En

Domine & Deus meus, cum omnibus nonaginta nouem, etiam centesiman quam ad te reuocare missus sum. En Christum tuos omnes, in quibus me primogenitum esse voluisti. Tui erant, & mihi eos dedisti, siue saluandos, siue saluandos ad præscriptum meum cooperatos ut is qui deerant adiunctis, vnus ex omnibus, beatorum & electorum tuorum cœtus adonaretur. Eas tibi nunc tandem opera & sanguine meo, in vnum corpus, vnâque beatam Ecclesiam sine macula & ruga congregatos, repræsentato, dedico, & trado.

Quid in hoc toto processu indecorum? quid Christo indignum? quidvè dedecens Deum, aut ei non debitum? Vide verò an non ad hunc modum Apostoli verba acceperit Eusebius præclare in hanc rem vniuersam differens lib. 3. de Ecclesiast. Theologia contra Marcel. Ancy. cap. 16. his proter cætera, [Filius tunc exultans gudio, & veluti victoriosus athleta, triumphans coronam eorum redimatur, quos beatitudine dignos habitos, Patre suo spectante, regno indigentis & non veterascenti remuneraturus est. Impletis de eo tunc diuinis oculis; cum aliis, tum illo Gabrielis Angeli ad sanctissimam Virginem, prolato, de filio ex ea generando. *Quod regnaturus sis in æternum, & regi eius non erit finis.* Regnans eo tempore Dei filius, omnes eos qui sub ipso sunt regnaturi, traditurus est tunc suo Patri.] Id planè ait esse, quod Apostolus dixit, Christum Patri traditurum regnum, idest, subiectos regni sui, omnes electos. [Consummatus enim ab ipso illis, & tanquam suo glorioso facinore illustratos, patri tradet, tanquam quoddam depositum manifestum; quod & ipse docet inquis, *Omnia mihi tradita sunt à Patre meo.* Quocirca veluti probus depositi cultus, depositum saluum sacrum, rectamque exhibebit Deo, ad instar Pontificis omnes albis amictos, & corporibus immortalibus, tanquam stolis candidissimis radiantes illi in manus tradens; ut non modò sub illo fruatur regno, sed insuper adimpleri possint ineffabilibus Patris sui bonis.]

1210 Hic quoque pertinet, panegycticus ille beatorum, quem in vniuersali omnium sanctorum corona, à Christo cuique pangendum, monstrauimus agentes de Martyrio p. 4. cap. 6. num 21. Optime id considerauit S. Chrylasmus hom. 3. in Genes. *sub finem*, obsecrans ita tantum qui honores humanos resugerint, paratum esse tantum decus. Vnde sic adhortatur. [Qui virtutem ita operatur. Ut latere velit homines, in die illo terribili, in manifesto accipiet à Domino retributionem. Nam pater tuus, qui videt in occulto, reddet tibi in manifesto. Quasi diceret. Ne cogites, nullus homo laudauit te, & virtutè clam facis, sed hoc cogita, tanta erit paulò post Domini liberalitas, quod non sinit hoc clam vel in occulto esse. sed præsepte omni hominum genere ab Adam vsque ad consummationem seculi, te prædicabit, & retributiones laborum virtutis, dabit tibi. Qui igitur exultatione digni erimus, & laborem virtutis sustinentes, & propter momentaneam & vilem euandamque hominum gloriam, æternam illa nosmetipsos priuantes]

Quemadmodum

Quomodo & ipse Filius subijciatur Patri, sensu auct. iand.

Tradet ergo Patri electos Christus, & secula obsequans, ac vicissitudinis obumbrationem illuc usque productum, nullo vltius nascituro, nullo morituro, nullo sortem sanctorum aucturo, damnatis aeterno carceri mancipatis, omnibus Dei hostibus potenter subactis, plena omnium subiectione ad Patrem per Christum facta; tunc & ipse filius (vt addebat Apostolus) subijciatur ei; erique Deus omnia in omnibus.

Non est sensus Christum planè debellatis inimicis omnibus, ita traditurum Patri regnum, eique ita subijciendum vt regnare desinat: Hoc enim non cohaeret cum illis Scripturis, quibus negatur finem fore regni Christi, & è contrario asseritur potestatem eius fore aeternam potestatem quæ non auferetur, & regnum quod non corrumpetur. Itaque detestandus planè est sensus hæreticorum, quem S. Athanasius Orat. vnum esse Christum, refert ab eis appictum huic loco Apostoli [si exactè (inquit) animaduertas & rebus ipsis oculos intendere velis, deprehendes eos extra Trinitatem summouere Dominum nostrum Iesum Christum, vt mancipium, vt hominem inadornabilem; cum sit adorandus, ac potius adorantem vnà cum cæteris omnibus, inservientem, & subiectum sanctæ Trinitati; vt Marcellus & Paulus Samoatenfis, diuina & Apostolica scripta ad suam detorquentes sententiam; interpretantur; qua parte dicit Apostolus, *Cum subiecta ei fuerint omnia, tum subijciatur ei quoque filius*: hoc est assumptus homo subijciatur ei, qui ei subiecit omnia, vt sit Deus (inquit), ita vt ante incarnationem fuit, in omnibus, omninò incorporalis ac prioris sine corpore, hominè quondam ab eo assumptus, (& tunc diuinitate exutus,) & cum omnibus adnumeratus, ad genna adorandus procideret, Deoque subiretur.] Addit S. Athanasius, [En in quantam velaniam & infidelitatem prouunt, vt animo concipiant, figantque quæ non sunt, & fabulas garriant?] Detestabiliter quoque alij apud Eusebium l. 1. contra Marcellum Ancyri. cap. 1. de ipsius Christi æmulatione & transitu in Deum, ea accepisse significantur. Dissertèque ibidem l. 2. cap. 1. id tribuit Eusebius Marcello, & latè refellit cap. 4. & lib. 3. de Eccles. Theol. à c. 9. annuente Cyrillo Hierosol. eum quoque Galatam fugillantem, Catechesi 15. *sub finem*. Non sunt hi sensus, traditionis regni per Christum, conformes sanæ doctrinæ.

Prior sensus probabilis, prædictæ subiectionis.

1211 Sensus ergo esse potest, filium esse Patri subijciendum, seque, & sua omnia per eos quos dixi actus, in professionem clientelæ additionis, in Patris potestate positurum, quamvis non idcirco regno excideret. Nam nunc quoque, adhuc stante mundo, simili modo subiectus est Patri: & tamen sedet ad eius dexteram, & cum Patre viuunt & regnat. Firmatque hanc Apostoli expositionem, quod obseruat Theop.

Theoph. Raynaldi de Attrib. Christi.

doretus ibi, alique Græcorum nonnulli: nempe Apostolum, ad Corinthios non ita pridem ab Ethnicismo abductos, ista scribentem, cauere voluisse, ne quid apud eos fermenti illius remaneret, quo filius Patrem Saturnum deiecit; eumque in ordinem redegit ferebatur. Nam ea quoque ex causa, (quod Ildorus Pelus. animaduertit) Apostolus scribens ad Philippenses, negat Christum in forma Dei, rapinam esse arbitratum esse se æqualem Deo: alludens ad factum Iouis, quem Ethnici fabulabantur regnum Patri rapuisse. Christo ergo omnia subijcienda esse, affirmat Apostolus: ipsum verò regnum Patri traditurum, eique se subiecturum qui subiecit ei omnia; hoc est Patri supersistere tamen, cum ea subiectione, regno Christi. Id quod pulchrè omninò profequitur S. Zeno Veron. serm. in hoc dictum Apostoli. Et concinnè longam disputationem his verbis concludens Eusebius l. 3. de Ecclesiast. Theolog. c. 15. *in fine* [subiecturus est ergo sibi omnia; talem verò subiectionem futuram Seruatoris nostri statuere debemus; secundum quam & ipse filius subijciatur Patri, qui ipsi subiecit omnia: nempe præstiturum cum ineffabilem quandam, indeterminabilem, & ipsi soli conuenientem subiectionem, cum nimirum illos, qui ipsi subfunt, omnes & singulos, ad modum chori coactos Deo & Patri præsentabit: gloriam ipsi & honorem, venerationem, & magnificentiam, veluti qui sit omnium bonorum fons & causa, aseripturus.]

Alter sensus probabilis, eiusdem subiectionis.

1212 Alius eiusdem subiectionis Christi sensus, esse potest, quem supra agens de regno Christi æterno, monstraui esse plurium Patrum, & longa Nysseni ratiocinatione, ostendi consonare menti Apostoli & texturæ capitis; nimirum quod Christus eatenus Patri subijciendus dicatur, quatenus membra eius omnia subijciuntur Deo plenè triumphatis Satana, peccato, & morte, quæ illi plenæ & omnimodæ fidelium, atque adeo etiam Christi, vnum cum eis corpus facientis, subiectioni ad Deum, obstabant. Latè præter citatos, id profequitur autor libri primi de Incarn. *in fine*. Extat Tom. 4. Augustini. Nec non Nazianzenus orat. 36. à num. 14. Egregiè planè & breuiter Origenes homil. 7. in Leuit. verbis illis. [Donec ego non sum subditus patri, nec ipse dicitur patri esse subiectus. Non quod ipse subiectione indigeat apud Patrem, sed pro me, in quo opus suum nondum consummauit, ipse dicitur non esse subiectus. Sic enim legimus, *quoniam corpus sumus Christi, & membra ex parte*. Quid autem est, quod dicit *ex parte* videamus. Ego nunc (verbi gratia) subiectus sum Deo secundum spiritum, hoc est proposito & voluntate: sed quamdiu in me caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, & nondum potui subicere carnem spiritui, subiectus quidem sum Deo; verum non ex integro, sed ex parte. Si autem potuero etiam carnem meam, & omnia membra mea in consonantiam spiritus trahere, tunc perfectè videbor esse subiectus. Si intellexisti quid sit *ex parte*, & quid sit *ex integro* esse subiectum, redi

NNN n nunc

nunc, ad id, quod de subiectione Domini proposuimus: & vide quia cum omnes corpus ipsius & membra esse dicamus. Donec sunt aliqui in nobis, qui nondum perfecta subiectione subiecti sunt, ipse dicitur non esse subiectus. Cum verò consummaverit opus suum, & vniuersam creaturam suam ad summam perfectionis adduxerit, tunc ipse dicitur subiectus, in his quos subdidit Patri, & in quibus opus quod ei Pater dederat, consummavit, ut sit Deus omnia in omnibus. [Particulam *donec*, nequaquam obesse, constat ex iis quæ disputat. Isidorus Pelusianus lib. 1. epistola 18. & ibi latè Conradus. Sic vides dictum hæc Apostoli quod S. Chrysost. homil. separata in illud, vocat, [verbum coactus, & quod non facillè incircumspiciat aliquis accipiat,] non difficilè exponi ad veritatem.

Erit Deus omnia in omnibus.

1213. Quomodo autem Deus, tradito sibi per Christum regno, & Christo ipso pariter patri subiecto, sit futurus omnia in omnibus, variè exponunt varij Patres, quorum interpretationes protuli in opere aduersus nouam libertatis explicationem. parte 1. capite 4. numero 3. Aliam præterea adhibet Marius Victorinus lib. 1. aduersus Arium, sed obsecram pro more. Commoditissimæ esse videntur, dux. Vna quam superius tractans æternitatem regni Christi, protuli ex Nysseno, attingitque etiam adhuc locum Theodoretus; nempe quod Deus sit omnibus electis tunc plene purgatis, futurus omne bonum; omnèque eorum cogitationes, consilia & sensa, in Deo defigantur, ut exponit Elias ad orat. 36. Nazianzeni numero vigesimo septimo. Insinuatque ibi ipse Nazianzenus, cum ait; [Erit autem Deus omnia in omnibus illo restitutionis tempore, non utique pater, resolutio videlicet in ipsum filio, non secus ac si fax aliqua ad aliquod tempus ab ingenti rogo abstracta, in eum rursus adtingatur: (neque cum Sabelliani ad hæc verba furim se huc insinuant,) sed totus Deus: tum nempe, cum iam non multi ibimus, sed toti Deiformes, totiusque ac solius Dei capaces. Hæc enim ea perfectio est, ad quam omni celestitate properamus. Quod quidem Paulus ipse maximè coniecit. Quod enim hic de Deo indefinitè ait, alio loco appetitissimis verbis Christo sigillatim attribuit, ad hunc modum loquens. *Vbi non Græcus, non Iudæus, circumcisio & præputium, Barbarus & Scythæ, seruus & liber, sed omnia & in omnibus Christus.*]

Mellitissimè S. Bernard. serm. 11. in Cant. [Hoc placet, hoc sapit, hoc delectat inquire, quodcumque est illud, *Erunt* (inquit,) *omnes docibiles Dei; & ipse erit omnia in omnibus.* Vt audio, plenitudo quam expectamus à Deo, non erit nisi de Deo. Quis verò comprehendat, quàm magna multitudo dulcedinis, in breui isto sermone comprehensa sit; erit Deus, omnia in omnibus? Vt de corpore taceam, in anima tria intueor, rationem, voluntatem, memoriam, & hæc tria, ipsam animam esse. Quantum cuique horum in præfenti seculo deest de integritate sua & perfe-

ctione, sentit omnis qui ambulat in Spiritu. Quare hoc, nisi quia Deus nondum est omnia in omnibus? Hinc est quod & ratio læpissimè in iudiciis fallitur & voluntas quaduplici perturbatione iactatur, & memoria multiplici obliuione confunditur. Triplici huic vanitati, nobilis creatura subiecta est non volens, in spe tamen. Nam qui replet in bonis desiderium animæ, ipse rationi futurus est plenitudo lucis, ipse voluntati multitudo pacis, ipse memorie continuatio æternitatis. O veritas, charitas, æternitas! O beata & beatificans Trinitas, ad te mea miseria, miserabiliter suspirat, quoniam à te infelicitè exultat. Discedens à te, quantis se intricauit erroribus, doloribus, timoribus? Heu me, qualem pro te commutauimus Trinitatem? *Cor meum conturbatum, & inde dolor: dereliqui me virtus mea, & inde pavor, & lumen oculorum meorum, non est mecum, & inde error.* En quam dissimilem Trinitatem, o animæ Trinitas exultans offendisti. Verumtamen *Quare iussu es anima mea, & quare conturbas me? Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: cum error videlicet à ratione, à voluntate dolor, atque à memoria timor omnis recesserit, & successerit illa quam speramus mira seueritas, plena suauitas, æterna securitas.* Primum illud faciet veritas Deus, secundum charitas Deus, tertium summa potestas Deus, ut sit Deus omnia in omnibus, ratione recipiente lumen inextinguibilem, voluntate pacem imperturbabilem consequente, memoria fontem indeficienti æternitatem inherente.]

1214. Hæc est prima illa, quam dicendam, interpretatio modi quo Deus post diem nouissimum, erit omnia in omnibus; saluo, (ut ex Nazianzeno audisti) iure Christi, qui non excluditur, sed cum Patre includitur; cum dicitur, Deum fore omnia in omnibus. Videturque in istam expositionem, recidite illa quam latè prosequitur Eusebius libro 3. contra Marcellum Ancyranum capite decimo sexto, his præter cætera. [Omnia tum illis erit, quod se tum omnibus exhibebit: potest vniuersiusque facultas, illius Deitatem potest capere: cum spes beatitudinis, & vita interminabilis & incorruptibilis, in eo sita sit sine, quando Deus futurus est omnia in omnibus, adimplens omnes radis suæ Deitatis indeficientis.]

Et in fine capituli [Dixit Apostolus Deum futurum tum omnia in omnibus: tanquam Deum inhabitantem, & ambulantem inter eos, & omnia ipsis factum. Nonnullorum erit Dominus, aliorum Rex, aliorum aliud quiddam, omnium verò Deus, diuina sua virtute & potentia, omnia illis factus. Hunc finem beatissimæ nostræ spei, circumscripsit magnus Apostolus, inquit; *Vt sit Deus omnia in omnibus.* Sed in omnibus tamen erit omnia, correspondentem ad facultatem vniuersiusque, distinctas & diuersas Diuinitatis suæ dimensiones, elargiendo singulis.]

Recidit denique in hanc primam interpretationem horum Apostoli verborum quæ iam pridem excutimus, illa alia quam Iulianus Toletanus lib. 3. Prognost. cap. penult. his

his paucis attingit. [Seipsum nobis in prämio daturum, quo nihil est aliud melius, reprobavit illo qui nos creavit. Quid enim est aliud quod per Prophetam Dominus dixit, *ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi plebs*: nisi ego ero vnde facientur, ero quæcumque ab hominibus honestè desiderantur, & vita, salus, & copia, & pax, & omnia bona? Sic enim, & illud rectè intelligitur, quod ait Apostolus, *ut sit Deus omnia in omnibus*.] Origenes Tomo primo, in Ioannem, hoc esse censet, fore Deum omnia in omnibus, quod fore verè bonum electis in mundi claufula. In quam rem copiosè disputat sanctus Augustinus primo, Trinit. capit. decimo-tertio.

Altera interpretatio accommodata quam spondebam, est quod Deus omni tunc creato principatu abolito sit futurus in omnibus, omnis potestas; ut Pontificis, Regis, Toparchæ, Patris, Mariti, omnis denique principatus & potestatis loco rectorus, & subiectos solus habiturus omnes. Non dissimili modo de Christo ipso locutus est Apostolus Coloss. 3. hortatus Christianos, ut induant nouum hominem, *vbi non est Gentilis & Iudæus; Circumcisio, & præputium; Barbarus, & Scythæ; servus & liber, sed omnia in omnibus Christus*. Quem locum Theodoretus ibi, existimat esse geminum illi alteri loco in quo versabamur, & per typum exponere archetypum: per baptismum inquam, de quo ibi agebat Apostolus, exponere statum vitæ futuræ, in quo cessante peccato, omnes enumeratæ differentie cessabunt, & corruptione liberati, Christum perfectè induemus, diuinæque voluntas, Christi spiritu omnes plenè occupante, perficietur in omnibus. Quod ipsum proportionem aliquam in baptismo efficitur, peccatorum corruptione sublata, & substituta innocentie stola; spiritu denique Christi, occupante Christianam animam; & ei aspirante, ad diuinam voluntatem in omnibus perficiendam, de Deo solo in omnibus, cogitando & querendo.

Festum æternum Sanctorum cum Deo.

1215 Erit ibi abundantia in turribus, verèque Bersabæ, quia inuenta est aqua: de quo in hanc rem egregiè Rupertus libro septimo, in Genes. capite vndecimo, Tunc verissimè agent Sancti festum diem, & Deus cum illis. Audi Origenem homil. 23. in Numeros in fine. [In futuro, si vis considerare quomodo agantur dies festi, erige panlalum, si potes, sensus tuos à terra, & obliuiscere paulisper hæc quæ habentur in facie. Describere verò tibi, quomodo cælum & terra transeant, & transit omnis hic habitus mundi; cælum verò nouum, & terra noua fundetur. Amoue de conspectibus tuis, etiam Solis huius lucem, & da illi mundo qui venturus est, Solis septuplum lumen. Imò potiùs secundum Scripturæ autoritatem, ipsum ei da Dominum ducem. Pone adstantes Angelos gloriæ, pone Virtutes, Potestates, sedes Dominationes, atque omne nomen clarissimarum celestiumque virtutum, non solum quod in præsen-

Theoph. Raynandi de attrib. Christi.

tiseculo nominatur, sed quod etiam in futuro. Inter hos omnes considera, & conice quomodo agi possint dies festi Domini: quæ ibi festiuitas, quæ gaudia, quæ læticia magnitudo. Nam de his suprà diximus spiritualibus festiuitatibus, etiam si magnæ sint, & veræ, præcipuè cum spiritualiter gerantur in anima; magna tamen ex parte sunt, non ex integro. Sicut enim dixit Apostolus, *quia ex parte sciimus, & ex parte prophetamus*: ita consequens est, ut ex parte diem festum geramus. Ut autem scias hæc ita esse, redeamus ad ipsius Pauli sermonem, quem de diebus festis & Neomeniis posuit: & vide quomodo obseruauerit dixit; *Nemo ergo (ait) vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi*. Attende ergo diligentius quomodo non dixit, *in die festo, sed in parte diei festi*. Ex parte enim, & non ex integro, diem festum in hoc mundo positi celebramus. Interpellamur enim, etiam si nolumus, ab onere carnis, pulsamur à concupiscentiis eius, curisque & sollicitudinibus tenebrarum, *Corpus enim corruptibile*, (ut ait ille Sapientissimus,) *aggrauat animam, & depri-mit sensum multa cogitantem*. Ex parte ergo, in hoc mundo sancti agunt diem festum, quia & ex parte sciunt, & ex parte prophetant. Cum autem venerint quæ perfecta sunt, destruerunt ista quæ ex parte sunt. Sicut enim perfectæ scientiæ cedit ista quæ ex parte est, & perfectæ prophetiæ cedit ista quæ ex parte est; ita & perfectæ festiuitati, cedit ista quæ ex parte est festiuitas. Neque enim quod perfectum est, mundus ille capere potest; vbiut diximus, necessitas corporis, nunc cibum, nunc potum, nunc somnum suggerit, nunc etiam quantumque necessariò vitæ præsentis sollicitudinem mouet, quæ omnia interrompunt sine dubio continuationem festiuitatis Dei. Cum autem venerit illud quod dictum est de iis qui restituantur in sancta, si tamen & nos ex iis esse mereamur qui restituenti sunt, qui neque esurient, neque sitient, neque dormitabunt, neque laborabunt, sed erunt perui-giles, sicut Angelorum vita perui-gil dicitur; cum in illum ordinem restitui merebimur, tunc erit vera, & incorrupta festiuitas, cuius festiuitatis princeps & sponsus Dominus erit ipse Iesus Christus Saluator noster, cui est gloria & imperium in secula seculorum Amen.

Addamus & illud ex hom. 18. in fine, vbi distributionem hæreditatis à triumphatore faciendam exposuit. [Sed quis nostrum talis est, ut ad huiusmodi distributionem, & ad illam celestis hæreditatis sortem, venire mereatur? Quis ita beatus erit, cuius sors in Hierosalem veniat, ut sit ibi vbi templum Dei est, imò ut ipse sit Dei templum? Quis ita beatus est, ut ibi dies festos agat, vbi altare diuinum perpetuis ignibus adoletur? Quis ita beatus est, qui sacrificium suum, & incensum suauitatis supra illum ignem ponat, de quo dicebat Saluator; *Ignem veni mittere in terram*? Quis ita beatus est, qui ibi semper agat Pascha, in loco quem elegit Dominus suus? Vbi Pentecostes diem gerat, & festiuitatem reprobationis, & tabernaculorum solemnitatem; non iam per vmbra, sed per ipsam speciem, rerumque veritatem? Quis nostrum dignus

NNN n 2 dignus

dignus habebitur, tam beatæ sortis electione, cum Deus diuidere cœperit filios nouissimi Adam; non cui dicat: *Eris super quinque ciuitates potestatem habens*, aut cui dicat: *Eris super decem ciuitates potestatem habens*; nec cui dicat: *intra in gaudium Domini tui*; sed cui dicat: *Sedete & vos mecum super duodecim thronos, iudicantes & vos duodecim tribus Israël*: de quibus dicat: *Pater volo ut ubi ego sum, & ipsi sint mecum*. Volo etiam istos esse Reges, ut ego sim Rex Regum; Volo &

istos habere Dominationem, ut & ego sim Dominus dominantium. Beati qui ad hanc peruenient beatitudinis summam. Beati qui ad ista conscendere poterunt fastigia meritorum, & benedictus Deus noster, qui hæc promissit diligenti-
bus se. Hi sunt ipsi verè sacris numeris numerati apud Dominum; imò ipsi sunt quorum etiam capilli capitis numerati sunt per Dominum nostrum Iesum Christum, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.]

OPERIS